

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

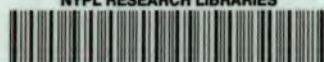
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

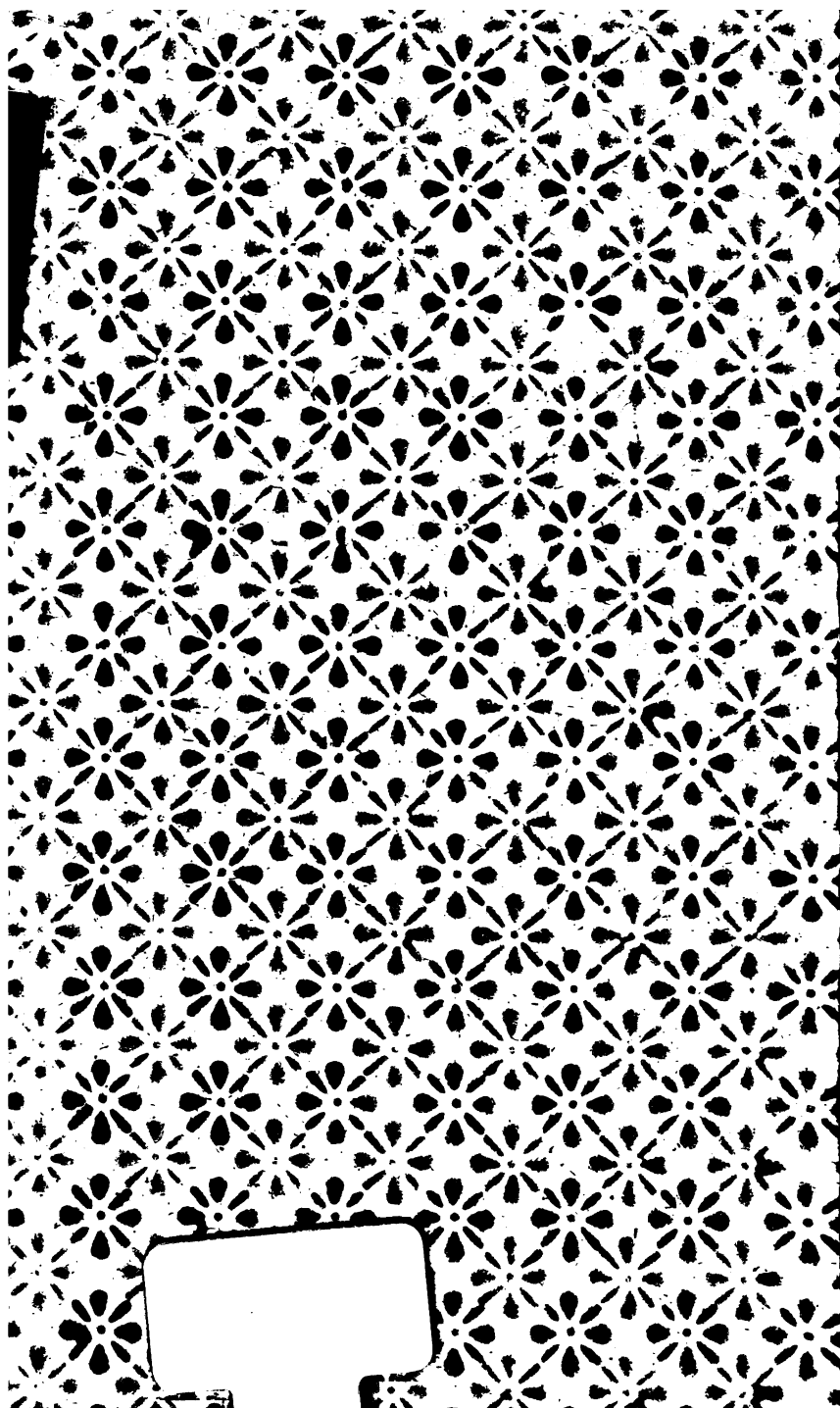
About Google Book Search

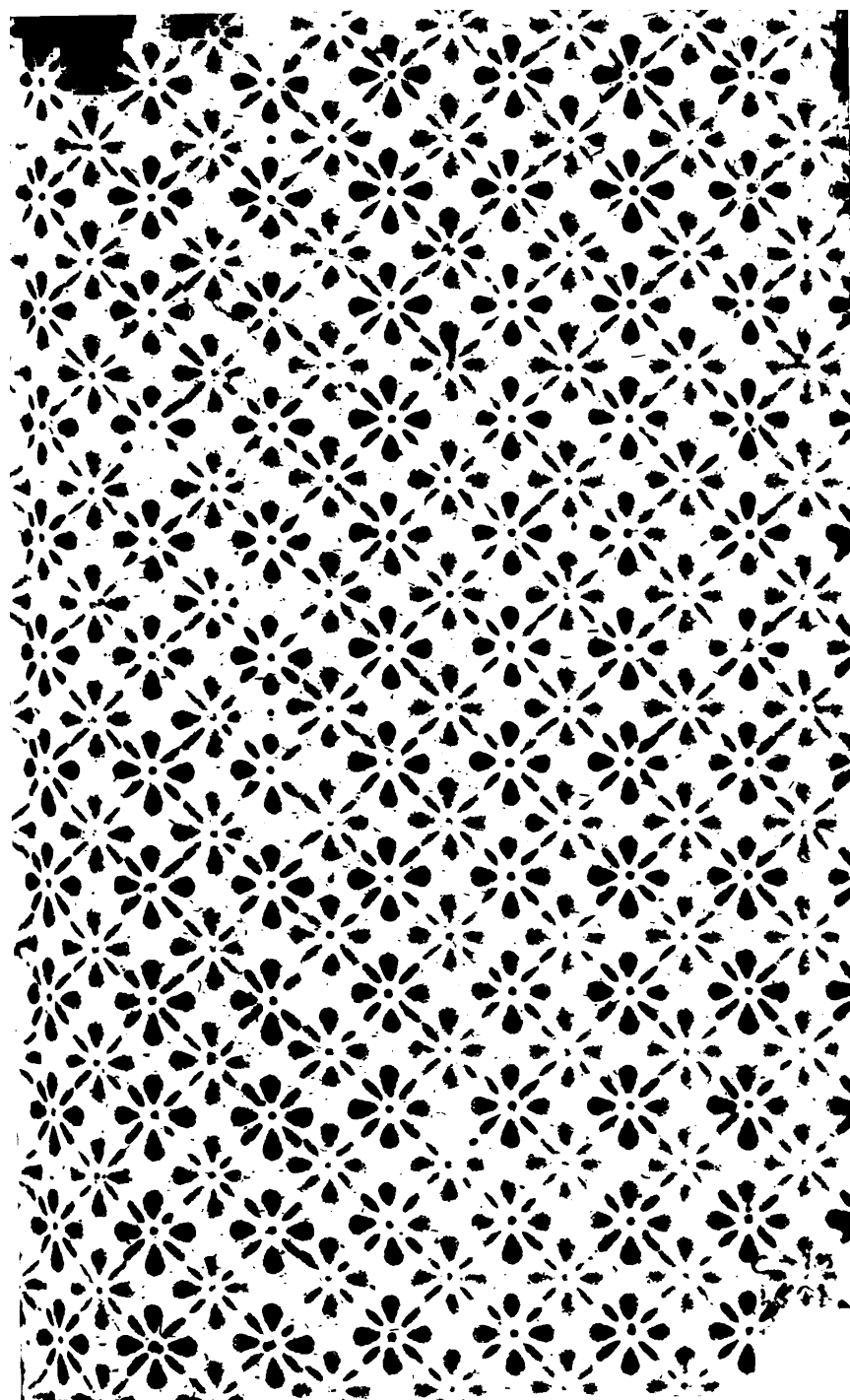
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

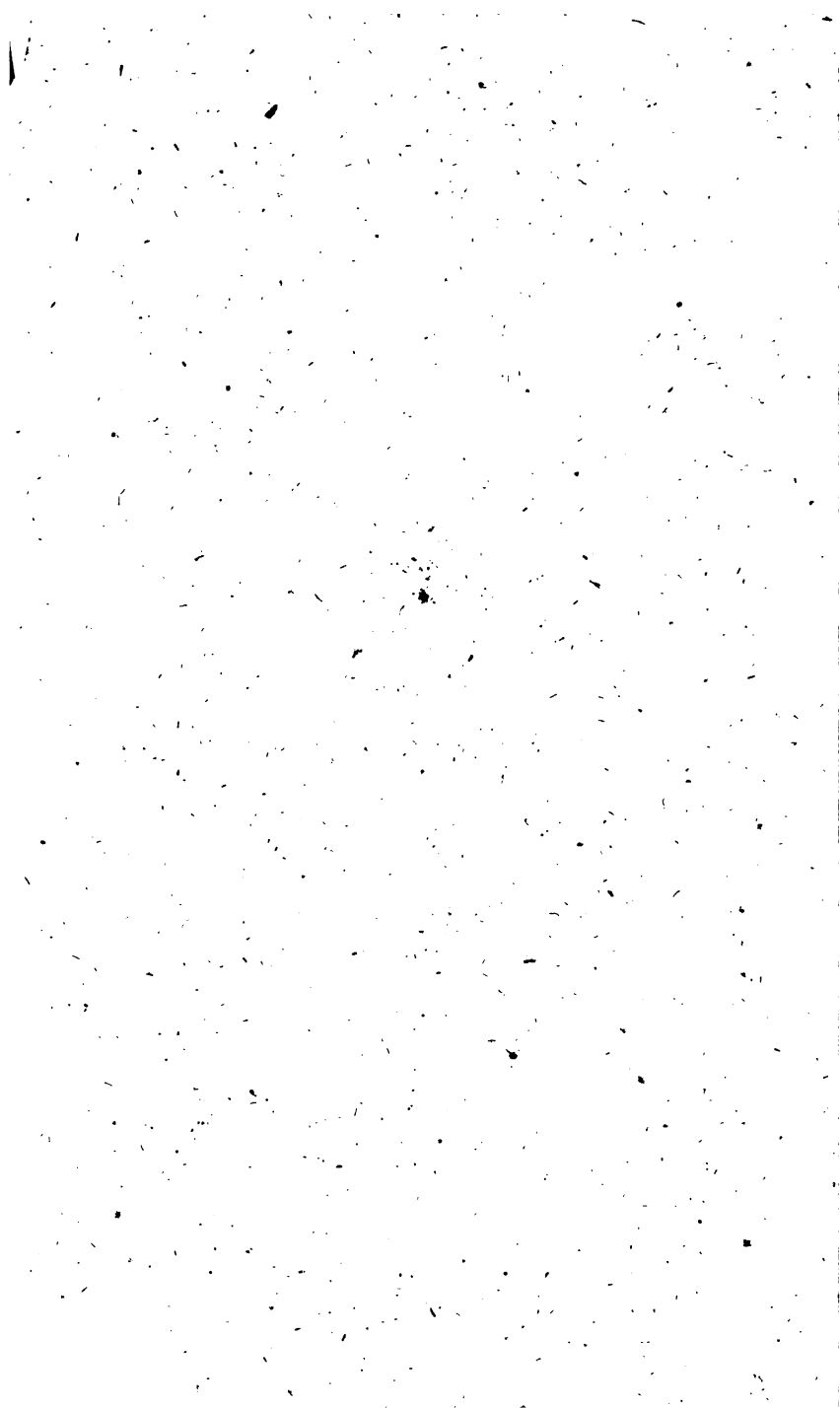
NYPL RESEARCH LIBRARIES

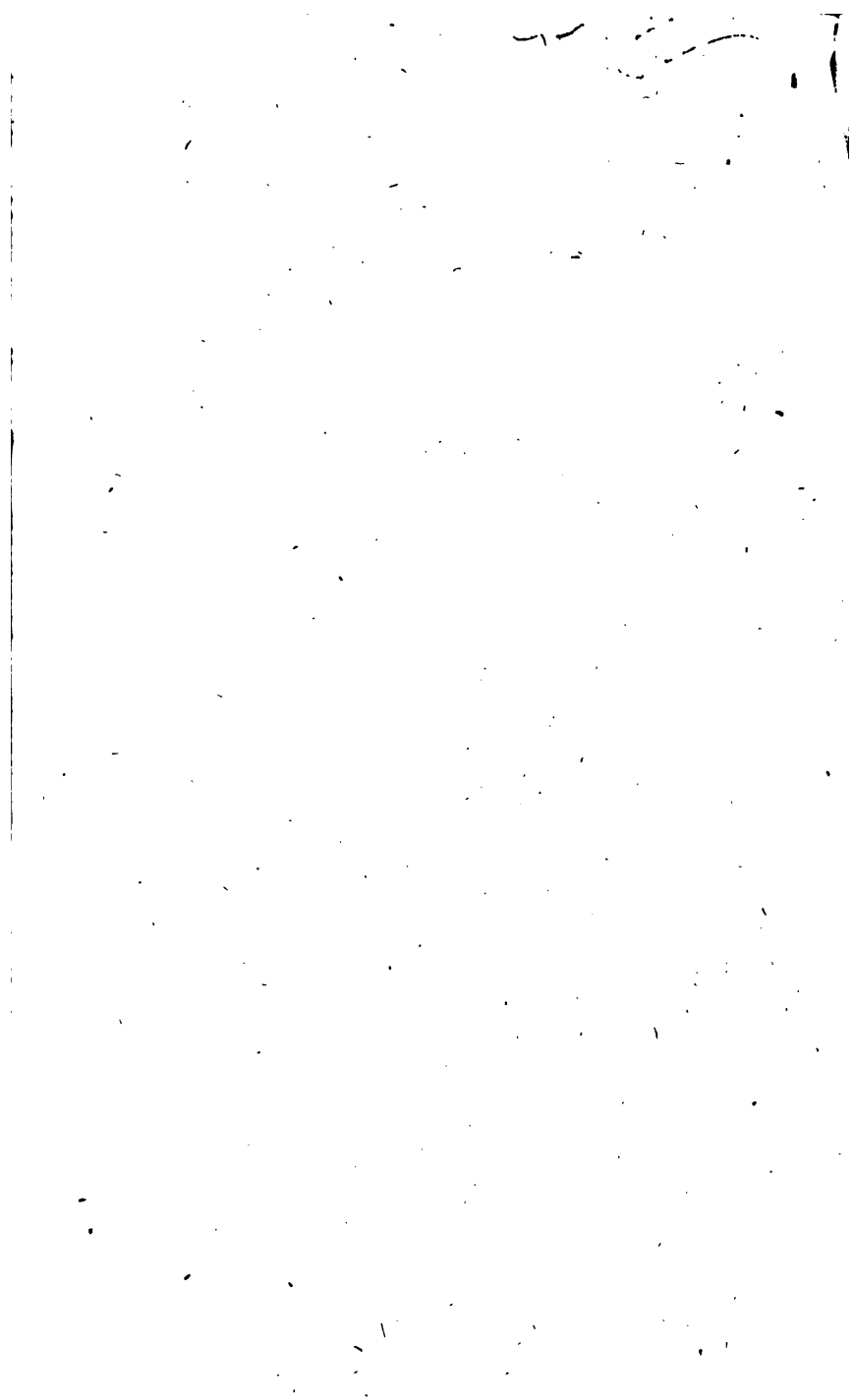

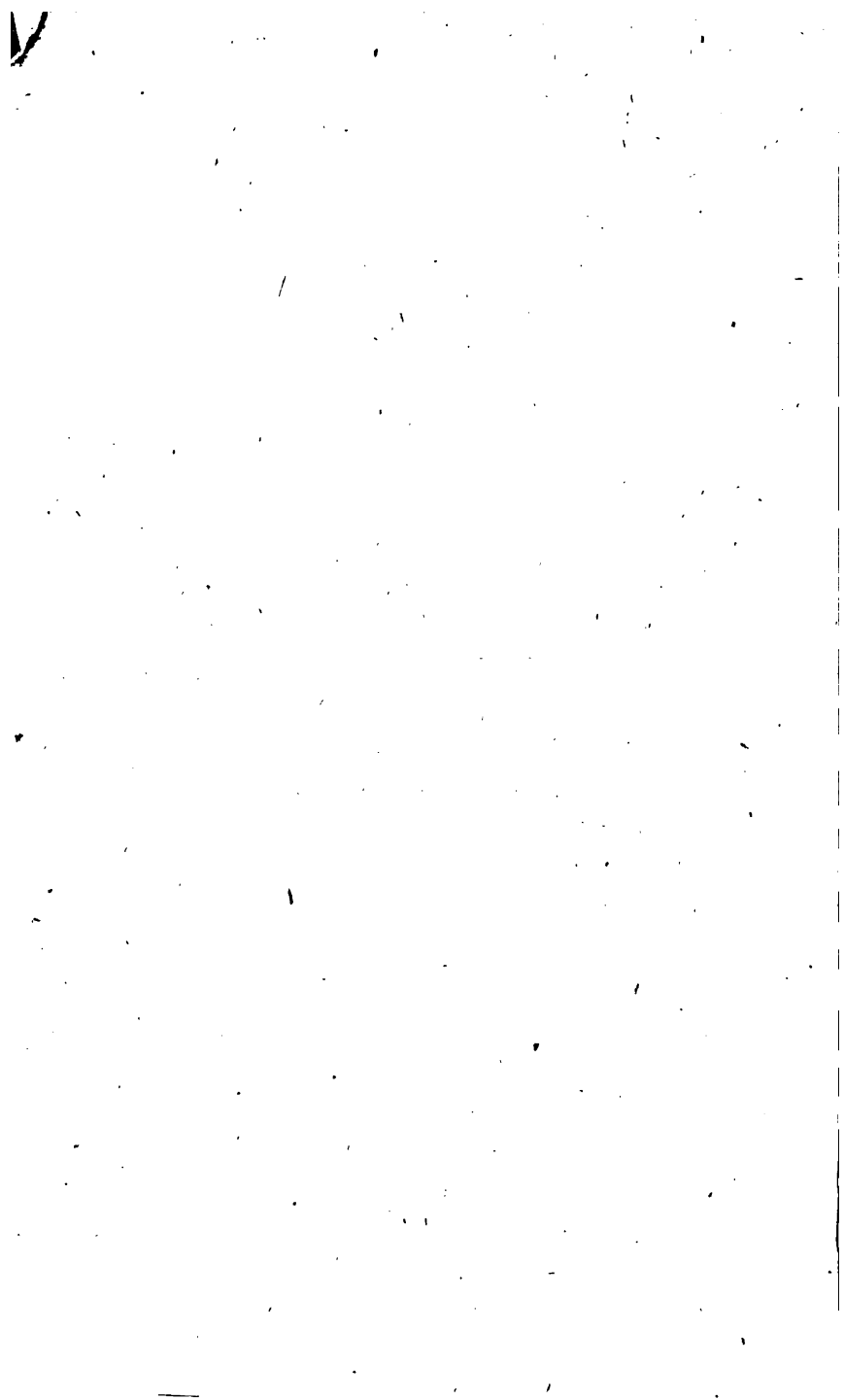
3 3433 08158323 3

EPITOME CHRONOLOGICA

RERUM

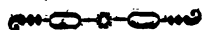
HUNGARICARVM,
TRANSILVANICARVM

ET

ILLYRICARVM
CONCINNATA

A

STEPHANO KATONA,
METROPOLITANAE COLOCENSIS
ECCLESIAE CANONICO.

PARS III.
PERIODVS AVSTRIACA.

B U D A E,
TYPIS REGIÆ VNIVERSITATIS.
MDCCXCVIII.

Homīnum clarissimorum memoriā interciperet tempus ; nisi illam custodiret quodammodo et vindicaret historia ; ejus beneficio vigent apud nos maiorum facta praeclara , vigeant apud remotissimam posteritatem nostra. *G. Fer. de R. G. Eug. p. 22.*

P A R S III.

PERIODVS AVSTRIACA.

I.

Nova regum, ex Austriaca domo, continenti serie, tertium in seculum Hungariae sceptrâ feliciter moderantium, classis amplum scribendi campum aperit. Postquam illustrem hanc stirpem Hungari concordibus suffragiis adoptassent; primum quidem electionis iure reges ex eadem adsciuerunt; deinde propter ingentia tam Leopoldi I. quam postea Caroli III. promerita ius hereditariae successionis in primogenitos, tum etiam in sexum sequiorem vltro transtulerunt. Ex augusta hac domo quartum decimum Hungaria regem aug. Franciscum hodie veneratur; quorum I. ordine XXXVI. I. Ferdinandus I. praefuit annos 38. XXXIX. Maximilianus annos 12. XL. Rudolphus

4 FERDINANDVS I. CVM ZAPOLYA

an. 32. XLI. Mathias II. an. 10. XLII. Ferdinandus II. an. 18. XLIII. Ferdinandus III. an. 20 XLIV. Ferdinandus IV. — XLV. Leopoldus I. an. 48. XLVI. Iosephus I. an. 6. XLVII. Carolus III. an. 29. XLVIII. Maria II. Tereſia an. 40. XLIX. Iosephus II. an. 9. L. Leopoldus II. an. 2. LI. Franciscus viuit et viuat !

§. I.

FERDINANDVS I. REX XXXVIII.

Coepit A. C. 1526. deſit A. C. 1564.

A. C. 1526. Ferd. 1. Ind. 14. P. 1. A.

II. Ferdinandus, magnorum ſanguis regum ac caesarum, ſatorque ſtirpis, in tertium ſeculum Hungariae ſceptra moderantis, patrem habuit Philippum Pulchrum, Hispaniae regem; auum Maximilianum I. proauum Fridericum III. Rom. imperatores; coniugem Annam, filiam Wladislai II. ſororem Ludouici II. Hung. regum; ex qua 15. proles ſuſtulit, quatuor nempe filios: *Maximilianum A. 1527. Ferdinandum A. 1529. Ioannem A. 1538. Carolum A. 1540.* filias vndecim: *Elifabetham 1526. Annam 1528 Mariam 1531. Magdalenam 1532. Catharinam 1533. Eleonoram 1534. Margaretam 1536. Barbaram 1539. Vrſulam 1541. Helenam 1543. Ioannam 1547.* Quomodo vero regnans in Hungaria ſtirps Auſtriaca per hunc Ferdinandum propagata fuerit; tabella ſequens exhibet:

Maxi-

Maximilianus I. Imp. * 1519.

Philippus R. Hisp. * 1506. = Ioanna Hispana.

Carolus V. Imp. R. Hisp. Ferd. Imp. R. H. = Anna Hungara.

Maximilianus II. Imp. R. H. Carolus A. A. D. Stiriae.

Rudolf. Mathias II.
Imp. & reges Hung.

Ferdin. II. Imp. R. Hung.
Ferdin. III. Imp. R. Hung.

Ferdin. IV. R. Hung.

Leopold. Imp. R. Hung.

Ioſeph. I. Imp. R. Hung.

Carol. VI. Imp. R. Hung.

M. Tereſia R. Hung = Franciſcus I. Imp.

Ioſeph. II. Imp. R. H. Leop. II. Imp. R. H.

Franc. II. Imp. R. Hung.

Ferdin. A. A.

III. Huius Ferdinandi I. ſoror, Maria, Ludouico II. regi Hung. nupta, poſt cladem Mohatſianam Poſonium ſe recepit, ac de ſui coniugis interitu certior reddita, deque ſuo fratre Ferdinando, in ſolium regni Hung. prouehendo, ſollicita, poſtquam hoſtem ex Hungaria receſſiſſe comperit, ordinibus regni comitia Comaromium ad 25. Nou. edixit, adiunctis palatini, Stephani Bathorii, litteris, ibidem datis (a) *in feſto Dionyſii et ſociorum eius*. Quia tamen Ioannes Zapolya, Buda potitus, Comaromium quoque iam occupauerat; comitia, huc indiſta,

A 3

Poſo-

(a) *Ap. Kaprinai H. D. P. I. p. 247.*

6 FERDINANDVS I. CVM ZAPOLYA

Posonium translata sunt, quibus palatinus, banus, cum multis proceribus, interfuerunt, antiquataque Ioannis electione, Ferdinandum absentem Hungariae regem renunciarunt. Ille, mense Nouembri Vienne reuersus, electioni subscripsit, et omnes in suam protectionem, contra Zapolyae factionem, recepit, (a) *Vien. die. ult. Nou. an. dom. MDXXVI.* Iam prius a Bohemis rex electus, prouincias, a Mathia Coruino Hungariae iuribus assertas, se restitutum promisit. (b)

A. C. 1527. Ferd. I. Ind. 15. P. 21. A.

IV. Ferdinando prius, sacro diademate redimitus Ioannes Zapolya, regiam in Hungaria potestatem exercuit, Paullumque Vardaium Strigoniensem metropolitam renunciauit. In Croatia quoque regium sibi ius asserturus, decretum de non legendis regibus exteris, anno 1505. conditum, opera Simonis Erdödi, Zagrabienſis episcopi, promulgandum curauit. Praeter hunc, suis partibus addictum habuit Christophorum Frangepanium cum omnibus fere Croatis. Quum vniuersa Hungaria his facibus et factionibus conflagratura videretur; Sigismundus, Poloniae rex, aemulos reges ad pacis consilia cohortatus, arbitri partes in se recepit, ac vtriusque legatos Olomucium ad Kalendas Iunias euocauit. Hic pro Ferdinando Beatus Videmannus, pro Zapolya Ioannes Statilius, Budensis praepositus, longam disce-

(a) *Ap. Prag. An. P. V. p. 120.* (b) *Hist. Cr. T. XX. p. 4-26.*

disceptationem ingressi, nihil profecerunt, quod integri dominatus cessio neutri parti persuaderi potuerit. (a)

V. Euerſa ſpe pacis, vtraque pars ad nertum belli corradendum curas ſuas conuertit, et Ioannes quidem decimam partem prouentuum ab Hungaris; Ferdinandus autem ſacrae ſupellictilis dimidium ab Auſtriacis exegit. Tum promotis in Hungariam caſtris, Kalendis Auguſtis Ouarini ſubſtitit. Subacta per Catzianerum Tirnavia, Nitria, pluribusque ciuitatibus, claſſe quoque Danubiana poſitus Zapolyam ad deſerendam Budam adegit, qui, caſtris ad Agriam 24. Aug. poſitis, ſuperioris Hungariae ciuitates litteris ad fidem retinendam adhortatus eſt. Ferdinandus, Ouarino 3. Aug. proſectus, Iaurinum deditione; Comaromium, Strigonium, Viſegradum, admotis machinis, occupauit. Victor Budam 20. Aug. ſine ſanguinis effuſione feliciter ingreſſus, illuc ad Kal. Sept. comitia Hungaris edixit, et C. Nicolaum Salmium ad perſequendum Zapolyam properare iuſſit. Hic hoſtem ad Tokainum aſſequutus et aggreſſus, ſemel, iterum ac tertio victor euasit, et Tokainum quoque Ferdinando ſubiecit. Eodem tempore Chriſtophorus Frangepanius, qui res Zapolyianas in Croatia ſuſtentabat, ad Varasdinum icſtu tormenti ſublatus, in tantam ſuos deſperationem coniecit, vt, comitiis a Francisco Batthyanio, Croatiae bano, Criſum indiſtis, plerique Ferdinandi partes amplexi tuerint. (b)

VI. Ioannes Zapolya, rebus desperatis, ex Transilvania, quo post cladem Tokainensem se receperat, oratorem Laszkium ad sollicitanda Turcarum auxilia Constantinopolim misit. Ferdinandus contra sibi regnum ac regno pacem aequiore modo firmaturus, comitiis Budae celebratis, *proximo S. Michaelis festo, ab vniuersis ordinibus in regem acceptatus ac proclamatus est*, vt Videmanus perhibet. Quum haec comitia legitima plenaque fuerint; ab his certum ac indubitatum Ferdinandi ius in Hungariam tutius, quam a Posoniensibus, quibus aduersarii paucitatem eligentium opponunt, repeti potest. Quae partim hic, partim Albae regiae leges perlatae sint, Decretum I. Ferdnandi docet, cuius 8. articulorum synopsis ita habet: „ *Art. I.* Factionis terminus ad
 „ veniendum in fidelitatem regiae maiestatis assignatur. *II.* Factioni emendationi regiae maiestatis reseruantur. *III.* Decreta in vnum corpus redigantur. *IV.* Donationes regiae et reginales efficaces sint et validae. *V.* Actus potentiarii iudicentur pro quincto decimo die. *VI.* Malefactores et eorum fautores puniantur. *VII.* Donationes Ioannis viodae in irritum reuocentur. *VIII.* Contributio regi oblata floreni vnus, “ (a)

VII. Comitiis Albam regalem translatis, Ferdinandus, 29. Oct. iter ingressus, die 3. Nouembris sollempni ritu coronatus est. Errat Istuanus, quum inaugurationem 5. Nou. a Paulo Vardaio, metropolitano Strigonienfi, peractam fuisse scribit, quum synchroni scriptores, rebus gestis praesentes, id munus 3. Nou. Stephanum Podmanitzkium, Nitriensem

(a) *Ibid.* p. 162 - 181.

ensem episcopum, peregrisse testentur. Quod idcirco factum fuisse videtur, quod Vardaius nondum Roma pallium archiepiscopale bullasque confirmationis obtinuerit. Vt alias archiepiscopis Strigonien-sibus reges, ita reginas inaugurandi Vesprimiensibus episcopis proprium munus erat. Et tamen, licet Thomas Szalahazius, Vesprimiensis episcopus, sollemnitati huic interfuerit; non ille, sed idem Podmanitzkius, qui tam Zapolyam, quam Ferdinandum inaugurauerat, etiam Annae reginae postridie, seu 4. Nou. coronam imposuit. Vltima haec inauguratio peracta fuit Albaeregali, quae Turcico iugo subiecta, praeter Ferdinandum III. qui Sopronii, et Franciscum aug. qui Budae sacrum diadema suscepit, reliqui Posonü dehinc coronati sunt. (a)

A. C. 1528. Ferd. 2. Ind. 1. P. 12. A.

VIII. Ferdinandus post coronationem Albaeregali iusta funebria Ludouico regi XI. Nou. persoluit, indeque Strigonium profectus, quatuor paene menses illic exegit. Hinc Budam ad comitia digressus, octo rursus articulos decreto II. condidit, quorum summa capita hoc ordine recensentur: (b) „ *Art. I.* „ De exercitu instituendo. *II.* Factiosi puniantur. *III.* „ De saluo conductu praestando: et quod saluus „ conductus, vni semel datus, secundo dari non „ possit; nisi dignitas regia secus suaderet. *IV.* Contra factiosos quomodo comites et vice-comites „ procedant? *V.* De teloniis siccis tollendis. *VI.* Comi-

(a) *Ibid.* p. 181. - 216. (b) *Corp. Iur. H. T. I.* p. 356.

ripienda gentes ~~sibi~~ subiectas excitaret. Pontifex quoque Clemens VII. Hungaros ad defendendum regnum et religionem paternis litteris adhortatus est 14. Iunii 1529. Interea Solimanus, motis in Aprili castris postquam ad campum Moháts peruenerat, magno honore Zapolyam ad se venientem excepit, ablataque Petro Perenyio coronam sacram in suam potestatem redegit. Postquam, continuatis itineribus, Budam sub exitum Augusti pertigisset, Germani milites Nadasdium, arcis praefectum, deditio-nem dissuadentem, in custodiam recluserunt, ac inco-humitatem pacti, Turcis arcem dederunt; qui quidem hos subinde contra fidem datam obtrunca-runt; Nadasdium vero liberum ad Zapolyam dimi-serunt. Solimanus, Zapolya Budae relicto, copias suas versus Austriam promouit, omnibusque muni-mentis ad Danubium metu subactis, Viennae 22. Sept. obsidionem admouit, quam 15. Oct. amissis amplius 80. millibus, soluere coactus, fugienti si-milis, Budam intra 5. dies regressus, insignia regia regnumque Zapolyae tradidit, ac inglorius, festina-tis itineribus, domum reuertit. Ferdinandus, recep-tis post eius abitum Ouarino, Comaromio, multis-que locis aliis, ad illos, qui metu Turcarum Ioan-nis amicitiam amplexi sunt, ad fidem reuocandos; alios vero nutantes in fide confirmandos, litteras in Hungariam Lincio misit 26. Nou. 1529. et foedus cum Venetis, iuncta Caroli fratris opera, 23. Dec. eodem anno confecit. (a)

A.

(a) *Ibid.* p. 429.-525.

A. C. 1530. Ferd. 4. Ind. 3. P. 17. A.

XII. Magnam vim hoc foedus habuit ad infirmamdam Zapolyae potentiam, Turcarum auxiliis fretam, cui praeterea non leue vulnus infixit Clemens VII. in illum et eius fautores anathema vibrando, quod Turcicis auxiliis ad tuendam factionem suam vti voluerint. Responsum, quod a Zapolya datum circumfertur, merito suspectum haberi potest, partim quod iam Budae, iam Albaregali, iam anno superiore, iam isto confectum esse referatur, partim quod multa contra characterem ac indolem Zapolyae complectatur, falsoque perhibeat, hunc absolutionem a censura petiisse. Interim aemuli reges mutuis cladibus inter se decertabant, multisque tributis ad conficiendum militibus stipendium Hungaros onerabant. *Factio Ioannis Hungaros, Ferdinandi partes sequutos, Germanicam factionem; hos vero illi Turcicam appellabant, teste Zermegho, atque ita in mutuas caedes, pagorum et villarum direptiones — insensissimis animis ruebant.* Accessit ad haec mala, quod Solimanus, etiam hieme rigente, partem aliquam copiarum ad vastandam Croatiam immiserit. Ad hostem quidem reprimendum Catzianerus cum exercitu missus est; sed defectu stipendiorum parum profecit. (a)

XIII. Ferdinandus, non ignarus, eum, qui Budam, veluti regni sedem et caput teneret, haud difficulter in reliquam Hungariam dominaturum; animum ad recuperandam hanc sedem regiam adiecit.

(a) *Ibid.* p. 525. — 612.

14 FERDINANDVS I. CVM ZAPOLYA

cit. Comparatis igitur copiis 10. millium Wilhelmum Rogendorffium praefecit, qui Vienna sub initium Nouembris egressus, a Paulo Vardaio metropoli Strigonium voluntaria deditione recepit. Appropinquantibus Budae Ferdinandaeis, Zapolya suos ab obsidione Szigethi reuocauit, a quibus adiutus, omnes oppugnantium conatus inuiles reddidit. Turcis in auxilium obsessorum accurrentibus, quia difficillimum anni tempus rerumque necessarium inopia milites in castris diutius retineri haud patiebatur, exercitus post 50. dies obsidionis 19. Dec. Strigonium reductus est. Ferdinandus igitur, damnis quoque, quibus Mahometes, Belgradi praefectus, aditas Vago plagas iam prius affecit, permotus, inducias cum Zapolya, conciliante Poloniae rege, confecit. (a)

A. C. 1531. Ferd. 5. Ind. 4. P. 9. A.

XIV. Ferdinandus ad inducias has cum aemulo paciscendas eo pronior erat, quo magis ab Hungaria disiunctus, maioribus imperii negotiis distinebatur. Nam concordibus suffragiis Coloniae 5. Ian. rex Romanorum electus, Aquisgrani sexto post die coronatus, tum in Bohemiam profectus, auxilia contra Turcas corrogauit. Induciae quidem illae primum in tres menses erant conclusae; sed in annuas Aprili mense commutatae, mutuas iniurias impedire penitus non poterant. Auctae sunt inter ipsos Zapolyae fautores inimicitiae, postquam ille Ludou-

(a) *Ibid.* p. 630. - 667.

ducum Gritum, natione Venetum, Hungariae gubernatorem; Hieronymum Laszkium, origine Polonum, Transilvaniae vaiuodam constituit. Animis Hungarorum in diuersas factiones diuisis, tristissima regno facies inducta proximum omnibus exitium minabatur. Vt de sistendo tanto malorum torrente, priusquam omnia pessumirent, in medium consuleretur; plures in pluribus locis conuentus a quibusdam patriae studiosis celebrabantur. Illum, qui Vesprium in 18. Maii fuit indictus, Ferdinandus iussis de causis prohibuit, omnemque deinceps curam ad arma contra Turcas, induciis ad iniurias Illyris inferendas abusos, paranda conuertit. (a)

A. C. 1532. Ferd. 6. Ind. 5. P. 31. M.

XV. Pace necquicquam inter æmulos reges tentata, postquam Clemens VII. de Solimani nouis ad bellum apparatibus certior redditus est; admonitis de periculo Hungaris, ne se iugo Turcarum subderent, eosdem paterne cohortatus est 17. Febr. 1532. Quia vero plures erant, qui Ioannem, Turcarum clientem, quam Ferdinandum regem, sequi maluerint; Thomas Szalahazius, regni cancellarius, litteris ex conuentu Posoniensi 12. Iunii datis, eosdem ad fidem reuocaturus, omnibus amnestiam nomine regis obtulit. Ipse Ferdinandus indidem novos Hungaris stimulos ad arma contra Turcas sumenda, litteris 19. Iun. confectis, admouit. Et iam Solimanus ingentem secum exercitum traxit, quem
quum

(a) *Ibid.* p. 667. - 758.

quum Grittus ad oppugnandum Ginsium deflexisse didicisset; ab oppugnando Strigonio, quod ad summum discrimen iam adduxerat, destitit. Quum pontifex 10. millibus Hungarorum stipendia misisset; et Carolus imp. validas Hispanorum, Itolorum et Germanorum copias Viennam adduxisset; Solimanus, eius fortunam veritus, ad Ginsium adhaesit, inuicta Nicolai Iurists virtute contra tantum Turcarum exercitum ultra tres hebdomades defensum. Quia, Solimano reuerso, Carolus etiam in Italiam rediit, Ferdinandus, ab eo destitutus, inducias in 4. menses cum Zapolya conclusit. (a)

A. C. 1533. Ferd. 7. Ind. 6. P. 13. A.

XVI. Plurium iam induciarum, inter Ferdinandum et Zapolyam initarum, meminimus. In eas, quae hoc anno conclusae, quibus etiam pontifex et imperator inclusi sunt, ipse Solimanus consensit, sub conditione clauium Strigonientium ad se mittendarum, sed rursus remittendarum. Cum his Ferdinandus Mehemetem internuncium, multis muneribus excultum, 29. Martii dimisit; ac de his induciis, nequid in eas peccaretur, suos subditos admonuit. Non multo prius Zapolya Budenses omnes, propter praestitam sibi fidem operam, obsidionis tempore, cum liberis et posteris in numerum verorum regni nobilium, beneficio paene prodigo, sed vim non habituro, retulit. Ab eo Thomas Nadasdius partim propter Gritti potentiam, partim propter Turcarum

(a) *Ibid.* p. 857. - 887.

rum amicitiam, ad Ferdinandum defecit, vnica Ladislai Kanisai filia connubio sibi iuncta. (a)

A. C. 1534. Ferd. 8. Ind. 7. R. 5. A.

XVII. Memorabilem hunc annum reddidit cædes Aloyſii ſeu Ludouici Gritti, quem tribus abhinc annis, multorum ingratiis, Hungariæ gubernatorem Zapolya creauerat. Erat is Andrea Gritto, qui poſtea Veneti ſenatus princeps euaserat, ex Graeca concubina genitus, commercio gemmarum ingenioque vaſerimo tam Solimani, quam Ibrahimi gratiam lucratus. Quod hos eius opera Laſkius Zapolyæ conciliauerit, tam inuidioſum ab iſto munus adeptus, nondum ea dignitate ſatiatus, regiam etiam ambire coepit; poſtquam aliquas a Solimano copias, vt Ottomanicum in Hungaria nomen tueretur, impetrauit. Cum his hoc anno Tranſſiluaniam ingreſſus, Emericum Cibakium, qui Tranſſiluaniam et Episcopatum Varadienſem ſapienter adminiſtrabat, opera Ioannis Docii noctu iugulandum curauit. Ad ſamam indigniſſimæ cædis vndique mox ad arma concurſum, et duce Stephano Mailatho Medieſinum, quo Grittus ſe recepit, arctius a 40. millibus obſeſſum eſt. Grittus, e fuga retractsus, a ſurentibus Tranſſiluanis capite minutus, vna cum Docio pariter trucidato diſcerptoque, ſceleris poenâs dedit. Laſkius, a Zapolya Budam accitus et in carcerem coniectus, ægre vitæ gratiam ad.

(a) *Ibid.* p. 857. - 887.

ad preces Francisci, Galliae; et Sigismundi, Poloniae regis, impetrauit. Haec tandem praemia, suis facinoribus digna, Turcici foederis auctores retulerunt; Ferdinando hunc fructum ex hac tragoedia consequuto, quod Laszkium suis partibus addictum porro habuerit. In episcopatu Varadiensi Cibakius successorem Georgium Martinusium habuit, cuius locus natalis Kamisatz in Croatia fuit. Hic ordinem Paullinum ingressus, quum in Polonia Cestocouiae degeret, exsulis Zapolyae nomine plures ad occultos eius amicos legationes suscepit, ad summos honores eiusdem beneficio subinde prouectus. (a)

A. C. 1535. Ferd. 9. Ind. 8. P. 28. M.

XVIII. Induciis ad vltimam Februarii sequentis anni prorogatis, Ferdinandus ad componendas res in Hungaria perturbatas comitia Posonii sub exitum Nouembris celebrauit, in quibus conditi 60. articuli his notis compendiariis exprimuntur. „ *Art. I.*
 „ De transactione pacis. *II.* Stipendiarii ne in do-
 „ mibus nobilium hospitentur. *III.* Stipendiarii ci-
 „ tra iniuriam hospitem viuant. *IV.* Capitanei,
 „ nisi requisiti in transgressores animaduernerint,
 „ nota infidelitatis condemnentur. *V.* De bonis re-
 „ bellium, qui resipiscunt, et ad fidelitatem regis
 „ veniunt. *VI.* De bonis eorum, qui iam diu re-
 „ sipuerunt. — *VII.* De bonis aliorum, in mani-
 „ bus resipiscientium habitis. *VIII.* De contentan-
 „ dis fidelibus, qui bona huiusmodi sanguine suo
 „ deme-

(a) *Ibid.* p. 913. - 931.

„ demeruerunt. *IX.* Bona, post obitum Ludouici
 „ regis occupata, restituantur. *X.* Bonorum oc-
 „ cupatorum detentores peremptorie citentur. *XI.*
 „ Exsequutioni, extra modum repulsionis, se op-
 „ ponens, poenam decreti incurrat. *XII.* Bona,
 „ restitui commissa, post repulsionem ad se perti-
 „ nere non probans, in facto maioris potentiae con-
 „ uincatur. *XIII.* Vt bonæ sine iniuria remittantur;
 „ cum possessoribus eorum tractetur. *XIV.* Caussæ
 „ omnium violentiarum indefinenter iudicentur.
 „ *XV.* Archiepiscopus Strigoniensis et in consilio;
 „ et in iudicio honore suo libere fungatur. *XVI.*
 „ Locumtenens cum solita auctoritate maneat. —
 „ *XVII.* — Iudices regni ordinarii se ante omnes
 „ alios purgent. — *XVIII.* Capitaneus requisitus ex-
 „ secutionem iustitiæ rite peragere teneatur. *XIX.*
 „ Monetæ bonæ — suam aestimationem habeant.
 „ *XX.* Oblatio subsidii vnus floreni, et alterius. —
 „ *XXI.* De celebratione diaetæ. *XXII.* Oblatio
 „ propensissima regnicolarum in regem. *XXIII.* Ob-
 „ latio eorundem paratissima — ad bellum viritic.
 „ — *XXIV.* Oblatio nobilium vnus sessionis. —
 „ *XXV.* Oblatio dominorum vtriusque ordinis.
 „ *XXVI.* Militum quilibet competenti ordine ad
 „ equestrem ordinem adsciscatur. *XXVII.* Poena
 „ ordinem hunc violantis. — *XXVIII.* Nassadista-
 „ rum conseruatio. *XXIX.* Deputatio in subsidio
 „ nulla detur. — *XXX.* Combusti 6. florenorum
 „ facultatis dicentur. *XXXI.* Dicatores ex prima se-
 „ de exmittantur. *XXXII.* Comites et iud. nob. so-
 „ litum salarium accipiant. *XXXIII.* Dicare et ta-
 „ xam accipere nullus audeat. *XXXIV.* Ciuitates
 „ lib. et mont. contribuant. *XXXV.* Comites iurent

„ regiae maiestati. XXXVI. Comes, contra quem
 „ vera querimonia delata fuerit, officio priuetur.
 „ — XXXVII. Comites quae extra locum sedis
 „ iudiciariae egerint, irrita habeantur. XXXVIII.
 „ Decimarum arendatarii violenti. XXXIX. Deci-
 „ mando si quis alicui vim intulerit, iure agatur pro
 „ ea cum eo. XL. Coniurationes et mutuae ligae
 „ ne fiant. — XLI. Extra regnum nemo iuri stare
 „ cogatur. XLII. Bona, item beneficia et officia
 „ alienigenis non conferantur. XLIII. De externis
 „ officialibus amouendis. — XLIV. Maiestas R. tra-
 „ stabit de bonis et prouentibus apud reginam Ma-
 „ riam — XLV. Vestigalia noua et inconsumta ab-
 „ oleantur. XLVI. Excubiae Strigonii et in aliis
 „ locis teneantur. XLVII. Ad rectificandas metas
 „ regni commissarii eligantur. XLVIII. Assessores
 „ etiam in consilium admittantur. XLIX. Posonium
 „ sit locus administrationis regni. L. Banus in re-
 „ gno Sclauoniae praeficiatur. LI. Ecclesiarum im-
 „ munitates nemo violare audeat. LII. Induciarum
 „ violatores fscalis conueniat. LIII. Spoliati benefi-
 „ ciis suis in integrum restituantur. LIV. De bonis
 „ hereditariis aduersarii. — LV. Cuiuslibet lib. et
 „ montanarum libertates vbique obseruentur. LVI.
 „ Nassadistarum libertates obseruentur. LVII. R.
 „ maiestas in Hungaria maneat. LVIII. Exsequen-
 „ tiones capitulorum — efficaces habeantur. LIX.
 „ Obligationes — coactae in irritum reuocentur.
 „ LX. Fortalicia nouiter erecta deiciantur. — “
 Quia nullus decreto huic annus subscriptus legitur;
 Mosotzius illud ad sequentem transtulit. Sed ex Sper-
 fogelio,

fogetio, scriptore synchrono, constat, comitia Posonii hoc anno celebrata fuisse. (a)

A. C. 1536. Ferd. 10. Ind. 9. P. 16. A.

XIX. Defuncto Stephano Băthori palatino, locumtenens regius Alexius Turzo creatus operam dedit, ut Podmanitzkianae grassationes cohiberentur. Induciis inter aemulos reges mense Februario finitis, Ferdinandus, a Cibiniensibus de periculo Transilvaniae monitus, ad eam tuendam Balthasarem Banfium misit, qui Szatmarinum quidem diripuit et incendit, sed Gothardo Kun obuiam a Zapolya missus, suis copiis amissis, Transilvianiam non vidit. Ferdinandus, hanc iacturam passus, etiam Cassoviam dolo Zapolyianorum 4. Decembris interceptam fuisse, vehementer doluit. (b)

A. C. 1537. Ferd. 11. Ind. 10. P. 1. A.

XX. Idem Ferdinandus, gliscenti malo certius occursum, status et ordines regni pro 25. Ian. Posonium exciuit, ut, aetario regio penitus exhausta, de nouo belli gerendi neruo deliberarent. Proinde omnes animis ad tuendam patriae salutem subsidium decreuerunt, articulosque 29. de hoc argumento potissimum editos, regi confirmandos obtulerunt, quarum synopsis ita sequitur: „ *Art. I.* De subsidio R. maiestati oblato. *II.* De contributione. „ *III.* Modus contributionis. *IV.* De termino incl-

B 3.

„ pien-

(a) *Ibid.* p. 931. - 983. (b) *Ibid.* p. 983. - 1009.

22 FERDINANDVS I. CVM ZAPOLYA

„ piendae connumerationis. *V.* Quod nemo sit
 „ exemptus de contributione. *VI.* Rustici in domi-
 „ bus nobilium dicentur. *VII.* Quod summa con-
 „ tributionis iuxta vniuscuiusque facultatem exigat-
 „ tur. *VIII.* Subsidium ad manus DD. dispensato-
 „ rum administretur. *IX.* Gentes contra turbatores
 „ publicae tranquillitatis conferuentur. *X.* Thesau-
 „ rarii gentes recenseant. *XI.* Vnus camerarius dis-
 „ pensatori assistat. — *XII.* De altera contributio-
 „ nis dimidia parte. *XIII.* De 20. domibus — eques
 „ vnus teneatur. *XIV.* Domini — pro eorum con-
 „ ditione parati esse debeant. *XV.* Decimae ad ma-
 „ nus dispensatorum fideliter dentur. *XVI.* Archi-
 „ episcopus Strigon. pro decimis decimarum — 50.
 „ equites teneat. *XVII.* Plebani — per ternos flo-
 „ renos contribuant. *XVIII.* Vicearchidiaconi pec-
 „ uniam — dispensatoribus administrent. *XIX.* Ec-
 „ clesiae DEI de manibus laicorum mature liberen-
 „ tur. *XX.* Rex et regina sua banderia more solito
 „ erigere ne grauentur. *XXI.* Ciuitatum lib. et alio-
 „ rum possessionatorum bona vbique in comitum
 „ parochialium potestate sint. *XXII.* Bona impigno-
 „ rata instar aliorum bonorum dicentur. *XXIII.*
 „ Causae pro dominica *Reminiscere* inchoentur. —
 „ *XXIV.* Locumtenentiae causae. *XXV.* Bona mo-
 „ neta vbique suam habeat aestimationem. *XXVI.*
 „ Restantia subsidii exigatur. — *XXVII.* De castro
 „ Zalónok. *XXVIII.* Modus et ordo, qui seruetur
 „ in disciplina militari. *XXIX.* Priuilegiolorum regni-
 „ colarum confirmatio, “ (a)

XXI.

(a) *Ibid.* p. 1009. - 1026.

XXI. Ferdinandus, tam promptis fidelium Hungarorum suppetiis ad publicam felicitatem vsus, quum Zapolyiani 3. Maii Tokainum occupassent; Leonhardum Velsium cum iustis copiis ad superiorem Hungariam misit, qui non tantum Tokainum recuperavit; sed etiam Sovarinum, Sebesinum, Regétzium, Sarosinum hostibus eripuit. Non eandem felicitatem in partibus inferioribus expertus, Petro Krusitz a Turcis caeso, Clissiam amisit. Grauius ad Elzekinum damnum passus, quum florentissimum exercitum Catzianero commisisset; eodem a Turcis circumuento totoque fere cum Paulo Bakits conciso, ducem quidem improvidum in carcerem coniecit; sed ille clam illinc elapsus, ad Turcas fugam meditabatur. Consiliis his cum Nicolao Zrinio communicatis, ab hoc inter epulas caesus, meritis ignaviae perfidiaeque poenas dedit. (a)

A. C. 1538. Ferd. 12. Ind. 11. P. 21. A.

XXII. Infelix hic exitus belli, contra Turcas suscepti, prouiore effecit Ferdinandum ad incundam cum Zapolya pacem, quae hoc anno Varadini 24. Febr. his conditionibus conclusa fuit: „ Carolus „ imp. et Ferdinandus rex Ioannem regem, fratrem „ suum, regem vero Hung. et Dalm. nominabunt. „ — Quantum ad regnum Hung. attinet, ita conclusum est, ut vterque rex eam partem prouinciarum, quam tenet, libere possideat. Selauonia autem cum Croatia et Dalmatia in manibus Fer-

B 4

„ dinan-

(a) *Ibid. p. 1026. 1071.*

„ dinandi; Transsilvania vero sub ditione Ioannis
 „ regis p. maneat. Post huius vero mortem, etiamsi
 „ filium tunc haberet, vniuersum Hung. regnum
 „ in Ferdinandum vel eius filium et legitimos suc-
 „ cessores deuoluatur. Si Ioannes R. filium habe-
 „ ret; totum eius patrimonium sub titulo ducis Sce-
 „ pusiensis illi reddatur, — Subditis vtriusque prin-
 „ cipis non licebit deficere. — Donationes vtrius-
 „ que principis firmæ manebunt, — Vnus per to-
 „ tum regnum palatinus eligatur. Vterque rex vi-
 „ res suas ad defensionem regni pollicetur. — “
 Quia Zapolya hanc pacem ob metum Turearum
 promulgare noluit; Ferdinandus pontificem orauit,
 ne prius episcopos, ab alterutro nominatos, con-
 firmaret, quam inita pax vulgaretur. Iustum Za-
 polyæ metum fuisse, patuit ex apparatu armorum
 Solimani, contra quem Ferdinandus promissas sup-
 petias misit; ipse quoque Ioannes rex exercitum
 30. millium collegit, ac Petrum Moldauum immi-
 nentis discriminis admonuit. Solimanus, isto fuga-
 to, compertoque Ioannis apparatu, per chaussum
 eidem extrema comminatus est. Sed eius indigna-
 tionem Zapolya mitigauit, respondendo, se non
 contra Solimanum, sed contra Petrum Moldauum
 arma sumisse. Arte hac auersis a Transsilvania Tur-
 cis, iisdem Thomas Nadásdius in Croatia Icszeno-
 uicium eripuit, armis ad id iam antea præparatis
 secundum decreta comitiorum, Crisii 6. Ian. cele-
 bratorum. (s)

A. C.

A. C. 1539. Ferd. 13. Ind. 12. P. 6. A.

XXIII. Ioannes rex, parva quiete, suorum precibus victus, animum ad inuicendum cum Habella, Poloniae regis filia, matrimonium adiecit. Hæc 29. Ian. Cracuiæ per oratores Brodericum, Petrum Perenyium, Stephanum Verbötziū desponsa, quæ Albaeregali nuptiæ celebrarentur; idem Perenyius, ad deferendas Zapolyæ partes permotus, post eius obitum ad Ferdinandum aperte defecit, præcanti- bus Stephano Mailath et Emerico Balassa, Transil- uaniæ vaiuodis; quum iam prius Valentinus Türök a Ferdinando defeciuisset. Huiusmodi quidem defe- ctiones per conditiones initæ pacis prohibebantur, quæ tamen, quod a Zapolya promulgatæ nondum essent, nondum obligare videbantur. Hinc autem ortæ sunt mutuae suspiciones ac instauratæ vete- res dissensiones, quæ ne rursus in apertum bellum erumperent, Paullus III. P. M. et Sigismundus, Po- loniæ rex, omnem operam adhibuerunt. Quum Ioannes adduci non potuisset, vt iustam pacem promulgaret; Ferdinandus ad componendas lites, inter vtriusque regis subditos enatas, quosdam iu- dices Strigoniū destinauit. (a)

A. C. 1540. Ferd. 14. Ind. 13. P. 28. M.

XXIV. Ioannes rex, ad motus componendos, quos in Transilvania vaiuodæ suscitauerunt, in Mar- tio Buda profectus, Balassæ quidem arcēs Almás et Diód

(a) *Ibid.* 1195. = 1286.

Diod expugnauit; et Mailathium in arce Fogaras Valentino Török obsidendum commisit; quod ipse, morbo correptus, valetudinis curandae causa Százsebestnum se contulerit. Hic ille laetum de nato sibi filio nuntium Buda quum acceperisset; in maximam laetitiam effusus, nec multo post apoplectico fulmine percussus, 21. Iulii vitae calamitosae curriculum, magno cum suorum omnium dolore simul et timore, confecit, aetatis anno 53. regni 14. mausoleo regum illatus Albaeregali. Fuit Ioannes placidae quidem indolis; nimiae tamen ambitionis, qua stimulatus, ut regiam dignitatem retinere posset, Turcam in auxilium euocauit, diuturnisque calamitatibus latam in regnum portam aperuit. (a)

XXV. Ferdinandus, legitimus Hungariae rex, aemulo suo rebus humanis exempto, sperare poterat, toto dehinc pacatoque Hungariae regno secundum pacis articulos se potiturum esse. Secus euenit. Tutores enim Ioannis Sigismundi, Zapolyae pupilli, Petrus Petrouitsius, ei sanguine iunctus, et Georgius Martinusius, ex Paullino Varadinensis episcopus, factione sua rem eo deduxerunt, ut infans successor patris et Hungariae rex acclamaretur; eiusque causa Solimano commendaretur. Aberat Ferdinandus, quum Zapolya decessisset, Hagenoae, quo Carolus imperator imperii principes ad ineundam armorum societatem contra Turcas euocauerat. Mox autem, comperta Ioannis regis morte, quidam Hungariae proceres, ut Petrus Perenius, Franciscus Bebekius, Stephanus Raskaius, Franciscus Frangepanius

(a) *Ibid.* p. 1286. - 1389.

nus Ferdinandi partes amplexi sunt. Mailathius quoque, non tantum obsidione liberatus, sed etiam dignitati restitutus, Transsiluanos ad defectionem clam sollicitabat. Ferdinandus, propensis his precipuorum Hungariae procerum in se studiis erectus, postquam Isabellam viduam ad pacta seruanda per Nicolaum Salmensem necquicquam adhortatus fuisset, copiis celeriter conscriptis Leonardum Velsium Tirolensem praefecit, qui, Visegrado, Vacio Pestinoque positus, Budam ipsam tentandam esse censuit. At, enatis inter Hungaros et Germanos milites dissensionibus, obsidione soluta, copias Albam regalem promouit, eaque Ferdinando vindicata, Strigonium castra reduxit, morboque renum affectus, exercitum in hiberna dimisit. (a)

A. C. 1541. Ferd. 15. Ind 14. P. 17. A.

XXVI. Rebus ad Budam minus feliciter a Velsio gestis, Ferdinandus alteram metropolis huius oppugnationem Wilhelmo Rogendorffio commisit. Hic postquam obsessorum animos ingentibus promissis necquicquam tentasset; relicto monte Gerardi, castra versus Viennensem portam ad sepulcra Iudaeorum posuit. Oppugnatione longius producta, parum absuit, quin vrbs fraude caperetur. Thomas enim Bornemisza senator Francisco Revaio clam spondit, se paruam portam, si mille milites Hungari noctu mitterentur, reſeraturum, a quibus maiores vrbs portae silentio noctis occupari possent. Sed, quum

(a) *Ibid. p. 1389. - 1480.*

quum Rogendorffius loco Hungarorum Germanos immisisset; his, orta confusione, plerisque caecis, graui Rogendorffius inuidia totis castris flagrabat, quod rem tam opportunam intempestiuo suae nationis amore stultaque Hungaricae gentis aemulatione corruperit. Non minus grauius errauit; quum, admonitus ab Hungaris de Solimani cum grandibus copiis aduentu, receptum in illud tempus distulit, quo Danubius, ventis autumnalibus fluctuans, nec construendis pontibus, nec traiciendis copiis commoditatem praebuit. Vnde factum, vt partim in nocturno Danubii traiectu, partim Pestini, quod Turcae, diffugientibus Ferdinandaeis, occupauerant, 20. millia Christianorum interemta, tormenta vero maiora 36. minora 150. capta fuerint. Rogendorffius, nauigio Comaromium delatus, quum inde Viennam itinere terrestri deueheretur, Samariae prae nimio dolore defunctus; tristem obstinationis et superbiae, qua Hungaris recuperatae Iudae gloriam inuiderat, memoriam Germaniae populis reliquit.

(a) XXVII. Post tantam Christianorum caedem, Solimanus cum ingentibus copiis Budam aduenit: et quia vetera fuorum; quos praemisera, castra cadaueribus plena, quae tetrum odorem exhalabant, reperit; offensus foeda loci facie, iuxta veterem Budam cum exercitu suo consedit, et Tartaris in omnem viciniam ad populandum dimissis, oblatos sibi captiuos in suo conspectu crudeliter interfici iussit. Tum missis ad orphanum Zapolyam donis, a regina

(a) *Hist. Cris. T. XXI. p. 1. . 65.*

regina petiit, ut illum ad se cum proceribus, qui Budam tam strenue propugnassent, in castra mitteret. His ille receptis, certos duces cum cohortibus per speciem urbis visendae dimisit. Postquam hi, manipulatim ingressi, portas occupassent; praetorianorum praefectus denunciari iussit, ut Budenses, si vitam et fortunas incolumes vellent, arma traderent. Cives igitur, prolati armis, in fidem recepti, hospitio Turcas receperunt. Hoc facto Solimanus puerum ad matrem, proceres vero non nisi sub vesperum Budam remisit, vno Valentino Török retento, qui post duos quinquennii carceres in septenaria turri vitam finivit. Auditis postea suorum purpuratorum sententiis, reginae nunciauit, urbem et arcem se retenturum; sed, ubi puer adoleuerit, redditurum. Perfidia tamen Turcica modum semper inuenit, quo promissum hoc eluderet. Regina, cui Transsiluaniam addixit, omnem apparatus bellicum in arce relinquere coacta, tyranni perfidiam tacitis votis detestata, Budam, numquam a se porro videndam, valere iussit. Non multo post Solimanus Ferdinando, per legatos pacem sollicitanti respondit, non aliter pacem concedendam, quam si Hungaria tota cedat, et annuum ex Austria tributum pendat. Ita spem Ferdinandi frustratus, in Turciam rediit, praefecto iuridicundo Budae Verböcizio, qui vivere desit anno sequente 1542. (a)

XXVIII. Ad tristem Budae, iugum Turcicum annos 145. toleraturae, iacturam accessit etiam iactura Transsilvaniae, cuius magna pars Ferdinandi parti-

(a) *Ibid.* p. 66. - 92. *Iovius Libr. XL.*

partibus addicta fuerat, quamdiu Stephanus Mailathus eas tutari potuit. Sed illo fraude Turcarum intercepto, prouincia haec sub dira tyrannide longo tempore gemit. Ferdinandus, tantis vndique malis circumuentus, nec priuatis, nec publicis negotiis defuit. Quum igitur non sine causa metueret, ne Solimanus ad occupandam reliquam Hungariam cum exercitu rediret; nouas copias ad occurrendum illius conatibus mature comparaturus, imperium et Bohemiam ad ferendam opem iterum sollicitauit. Nam eius nomine iam antea Franciscus Frangepanius, Colocensis archiepiscopus, luculentam orationem in comitiis Ratisbonensibus habuit. Nunc autem, oratoribus in Morauiam et Bohemiam missis, qui suas ad regiam auctoritatem preces adiicerent, vtrique prouinciae proximum discrimen expositum auxilii necessitatem facile persuasit. (a)

A. C. 1542. Ferd. 16. Ind. 15. P. 9. A.

XXIX. Hungari, de patria conseruanda solliciti, nihil omnino diligentiae praetermiserunt, vt maximum, quem possent, exercitum et ex vicinis prouinciis impetrarent, et ex ipso regno compararent. Quare, coactis mense Februario Neosolii comitiis, et ad intestinas turbas componendas, et ad belli rationes conficiendas articulos 51. hoc ordine condiderunt: „ *Art. I.* Bona, propter adhaesionem „ alicui donata vel inscripta aut occupata, dominis „ suis restituantur. — *II.* Coloni infra tempus re- „ missio-

(a) *Ibid.* p. 93. - 116.

„ missionis bonorum non taxentur. — *III.* Bona
 „ ecclesiarum et baronum, non inscripta, restitu-
 „ antur. — *IV.* — Fortalicia, in bonis occupatis
 „ erecta, — remittantur. *V.* Bona occupata remit-
 „ tere nolentes quomodo coercendi sint? *VI.* Bo-
 „ na rebellium et contumacium per auctionem ven-
 „ dantur. — *VII.* Locumtenens regius exsequutio-
 „ nem facere — potest. *VIII.* Bonorum occupato-
 „ rum ratione successores — violentos iure conue-
 „ nire possunt. *IX.* Supplicatio ad regem, ut bona
 „ aliorum — restituat. *X.* Castra Vigles, Liptse,
 „ Dobraniua restituantur. — *XI.* Castra praedicta,
 „ si Maria regina — restitui non faceret, expu-
 „ gnentur. — *XII.* Donationes — super bonis alio-
 „ rum, — iure cognoscantur. — *XIII.* Bona —
 „ occupata — legitime cognoscantur. *XIV.* Re-
 „ gina Isabella. — hanc — constitutionem acceptet.
 „ *XV.* Arce etiam non expugnata, bona — resti-
 „ tuantur. *XVI.* Causae priorum constitutionum
 „ per iudices ordinarios iudicentur. *XVII.* Ad
 „ fidelitatem regis redeun-ium causae — iudicen-
 „ tur. *XVIII.* Violentiae, per *illos* patratae, con-
 „ tinue iudicentur. *XIX.* Causae appellationum
 „ continue iudicentur. *XX.* Poena eorum, qui bo-
 „ na, semel remissa, rursus reoccupauerint. —
 „ *XXI.* — Violentiae cessent. — *XXII.* Anni 15.
 „ et 6. menses, quibus disturbia in regno durarunt,
 „ ad praescriptionem non computentur. *XXIII.* —
 „ Intra annum statutio fiat. — *XXIV.* Petri Petri
 „ protestatio contra episcopum Vespriemiensem. *XXV.*
 „ Violentiae — *quaedam* — ad tempus suspendun-
 „ tur. *XXVI.* Contributio vnius floreni. *XXVII.*
 „ Nemo sit exemptus ab hac contributione. *XXVIII.*

Domi-

„ Domini terreſtres — colonorum ſuorum ſexageſi-
 „ mam partem contribuant. XXIX. Nobiles vnus
 „ ſeſſionis 60. partem rerum mobilium conferant.
 „ XXX. Ciuium contributio. XXXI. Regis homo
 „ aſſiſtat — in exigenda contributione. XXXII. —
 „ Poſſeſſionati penes perſonam regis bello interſint,
 „ et ex 20. colonis vnum equitem ſecum ducant.
 „ XXXIII. Nobiles quoque vnus ſeſſionis viritim
 „ ad bellum eant. XXXIV. Capitulares ſinguli pro
 „ ſuis perſonis equitem mittant. XXXV. Eccleſia-
 „ ſticarum perſonarum priuatarum ad bellum con-
 „ tributio. XXXVI. Contributio haec ad quorum
 „ manus danda? XXXVII. Externorum mercato-
 „ rum merces in ciuitatibus inquirendae. XXXVIII.
 „ Seruitorum contributio. XXXIX. Ciues ne vltra
 „ hanc contributionem grauentur. XL. Fuggeri —
 „ 40. mercium partem contribuant. XLI. Mona-
 „ chi duo ex quolibet monaſterio prodeant in ca-
 „ ſtra. XLII. Senes et infirmi ſinguli equitem pro
 „ ſe in bellum mittant. XLIII. Fratrum indiuiſo-
 „ rum vnus bello interſit. XLIV. Nobiles, aliis
 „ ſeruientes, equites mittant. XLV. Triceſimae no-
 „ uae tollantur. XLVI. Triceſima a nobilibus non
 „ exigatur. XLVII. Ad triceſimas nemo ſe intro-
 „ mittat. XLVIII. Triceſimas regias tenentes, re-
 „ gi remittant. XLIX. Comites iurent. L. Huſza-
 „ ronis ſtipendium. LI. In contributionem nemo
 „ ſe intromittat. “

XXX. Quum haec in Hungaria pro communi
 bono decernebantur; abſuit Ferdinandus in comitiis
 Spirenſibus, imperii principes ad belli Turcici ſo-
 cietatem pertracturus. Hic bello, quo Buda repeti
 recuperarique poſſet, decreto, ſuprema militaris im-
 perii

perii pōtestas Ioachimo, principi Brandeburgico, delata fuit. Huius ducis imperitia factum est, ut exercitus florentissimus, ex 80. millibus Hungarorum, Germanorum ac Italarum conflatu, ad Pestinum adhaeserit: ubi licet Vitellius, dux pontificius, Turcos, indagine clausos, ad satietatem ceciderit; Ioachimus tamen, propter assultum primum, minus prospere tentatum, obsidionem turpiter deseruit, ac in receptu non leue damnum a Turcis insequentibus accepit; praecipuum autem illud erat, quod, omni militaris gloriae fama tribus eladibus acceptis amissa, hostium animi ereuerint, nostrorum decreuerint. Exercitu cum infamia reducto, quum Buda, cuius causa tantus apparatus undique factus erat, ne tentata quidem fuisset; ad rei male gestae foedum exitum aliculus facti nouitate regendum, Petrus Perenius, in affectati regni suspicionem adductus, Strigonium captus et Neostadii custodiae traditus est. (a)

XXXI. Ferdinandus, iactis cum Isabella pacis fundamentis, ne tota Hungaria Turcicum Solimani iugum subire cogeretur, alia hoc anno comitia Posonii celebranda Hungaris in kalendas Nouembres edixit, in quibus totidem, quot in prioribus, articuli conditi sunt. Et quia hic rursus agitur de bonorum occupatorum restitutione nouaque contributione, ne taedium earumdem rerum repetitio generet; visum est aliquorum dumtaxat articulorum capita hic perstringere. — „VIII. Dica vnus floreni regi offertur. IX. Di-
„ cam

(a) *Ibid.* p. 136.- 194.

„ cam coloni iuxta facultatum quantitatem soluant.
 „ X. Dica, comitum opera, ante festum purifica-
 „ tionis B. M. tota exigenda. XI. Cum dica, me-
 „ dia pars sexagesimae exigatur. XII. Pro expedi-
 „ tione alia dica cum dimidio sexagesimae exigenda.
 „ XIII. Contributio haec ad festum S. Georgii col-
 „ ligatur. — XVIII. Cognoscendum, an gentes
 „ suas omnes in expeditione iuste tenuerint. XIX.
 „ Ad expeditionem quomodo proficiscendum? XX.
 „ Indiuiferum fratrum magis idoneus ad bellum eat.
 „ XXI. Eques grauis a 36. colonis mittatur. —
 „ XXVIII. Propalatinus eligatur ad causas palati-
 „ natus discutiendas. XXIX. Director, protonotarii,
 „ assessores ad cognitiones causarum eligantur.
 „ XXX. Locumtenenti regio consilarii adhibiti.
 „ XXXI. Iudicia continuo et sine intermissione ce-
 „ lebrentur. — XXXVII. Comitatus Hontensis di-
 „ uisus vniatur. — XLIII. Petrus Keglevyth pro-
 „ scriptus. XLIV. Ioannes et Raphael Podmanitzki
 „ proscripti. — XLVII. Bona, per Germanos his
 „ disturbis occupata, restituantur. — XLVIII. Ba-
 „ kith familiae pro arce Sabaria fiat compensatio.
 „ XLIX. De nobilibus ad seruitia regis conducen-
 „ dis. L. Martinus Lascanus in coetum Hungarorum
 „ per regem adnumeretur. LI. Milites praefidarii
 „ ad loca defensionis opportuna locentur. “ His co-
 „ mitis ipse Ferdinandus interfuit, et ad sensum ar-
 „ ticuli 28. palatinalem locumtenentem Franciscum
 „ Reuauum constituit, qui diligenter etiam in rebus,
 „ ad diuinum cultum pertinentibus, hoc munus exer-
 „ cuit. (a)

A. C.

A. C. 1543. Ferd. 17. Ind. 1. P. 25. M.

XXXII. Ferdinandus, auita sacra constanter sequutus et tuitus, Alexio Turzone defuncto, quem alii quidem catholicis, alii tamen Lutheranis adnumerant, locumtenentem regium constituit Paullum Vardaium, Strigoniensem archiepiscopum, qui tamen impedire non potuit, ne Strigonium hoc anno Turcarum iugum indueret. Postquam enim Solimanus, quem Franciscus, Galliae rex, Austriacorum principum vires distracturus, ad nouum bellum Hungaris inferendum impulit, quartam in afflictum hoc regnum expeditionem suscepisset; Valpohne, Siklósino, Quinqueecclesijs facile potitus, Strigonio grandem exercitum admouit. Strenue quidem egregia paucorum propugnantium virtus oppugnantium multitudini restitit; nonnullorum tamen prodicione iugum subire coactum, exuēt quidem illud anno 1595. sed iterum induet an. 1605. sub coque gemet ad annum vsque 1683. Non multo post, Tata quoque dedita, pridie non. Sept. etiam Albaregalis in eiusdem Solimani potestatem venit; quae Turcas anno 1601. depellet; sed mox iterum receptos sustinebit ad annum vsque 1688. Omnem tantorum malorum causam et culpam Carolus imp. in Franciscum, Galliae regem, apud Iotium his verbis transfert: (a) *Ab ipsis (Gallis) euocatum nefaria crudelitate ad omnium perniciem Solimanum, ut Austriacae domui quam maxime noceretur.* Hinc et libanlius merito hunc in modum queritur: (b) *Qua*
C 2 *qui-*

(a) *Libr. XLIII. p. 497.* (b) *Libr. XV. p. m. 169.*

*quidem in re detestandum inprimis ac diris omnibus deuouendum Francisci regis studium videtur, qui perniciie et excidio ruinaque, innoxiorum Pannoniae popu-
lorum inexplicabilis libidinis atque ambitionis suae adiumenta quaesuerit. (a)*

XXXIII. Nullam sibi quietem Ferdinandus indulsit, quatuor fere primis anni huius mensibus in imperio, quatuor aliis in Bohemia transactis, vt auxiliis vndique corrogatis, ruentes Hungariae res fulcire pristinaeque felicitatem reducere posset. Sed, quum, adductis Posonium 40. millibus armatorum, ob intemperiem aeris nihil iam agi potuisset; Vienne reuersurus, comitia Neosolium indixit, in quibus articuli 36. hoc ordine conditi sunt: „ I. Bona
„ occupata — restituantur. — II. Transgressores
„ constitutionum publicarum puniantur. — III. Violentiae — iure requiri — possint. IV. — Fortalia, ex quibus mala inferuntur, demoliantur. V.
„ Coloni, violenter abducti, restituantur. VI. Seruitores nobiles a dominis suis, qui se opponunt
„ ordinationi statuum, auocentur. VII. Praesidium arcibus finitimis sufficiens imponatur. VIII. Regi-
„ nalis maiestas — copias alere dignetur. IX. Subsidium 2. flor. — status offerunt. X. Dicae connumeratio. — XI. Ratione 100. colonorum 4. equi-
„ tes ex ipsa taxa; de propriis vero 2. interteneantur. XII. Regnicolae cum rege viritim insurgere
„ — teneantur. XIII. Praepositi, abbates et capitulares ratione bonorum militem alant. — XIV.
„ Nobiles vnus sessionis a 5. curiis vnum equitem
„ ex-

(a) *Hist. Cr. T. XXI. p. 257. - 379.*

„ expedire in bellum debeant. *XV.* Subsidia decreta
 „ — ab omnibus conferantur. *XVI.* Dicari qui pos-
 „ sint. *XVII.* Plebani — decimam partem prouentuum
 „ in belli necessitates conferant. *XVIII.* Ciuitates
 „ lib. et mont. decima parte prouentuum non gra-
 „ uentur. *XIX.* Contributio, per vim exacta, — a
 „ violento exigatur. *XX.* Capitaneorum salarium. *XXI.*
 „ Gentes ad diem constitutum ad capitaneum mittan-
 „ tur. *XXII.* — Quando viritim — contra hostem
 „ cogendi? *XXIII.* Capitanei ne damna — inferri
 „ patiantur. *XXIV.* Milites — ad domos nobilium
 „ et ecclesiasticarum personarum non condescendant.
 „ *XXV.* Milites, damna illata compensare recusantes,
 „ etiam a iudicibus villarum capi possunt.
 „ *XXVI.* Tributariis in locis nouae — exactiones
 „ cessent. *XXVII.* Monetarum falsarum cutores pu-
 „ niantur. *XXVIII.* Violenti per capitaneos coer-
 „ ceantur. — *XXIX.* Capitularium testimoniorum
 „ defensio. — *XXX.* Exsequutorum iustitiae turba-
 „ tores. — puniantur. *XXXI.* Cancellaria — man-
 „ data, constitutionibus contraria, non expediat.
 „ *XXXII.* Iudicia continue celebrentur. *XXXIII.*
 „ Andreas Bathori — causas comitatum superio-
 „ rum reuideat. *XXXIV.* Confirmatio articulorum
 „ priorum conuentuum. *XXXV.* Statutiones, post
 „ indebitam bonorum occupationem factae, nullius
 „ sint vigoris. *XXXVI.* Plebeiae conditionis homi-
 „ nes, praedia nobilitaria possidentes, instar vnius
 „ nobilis sessionati onera ferant. — “ (a)

§ 3

A. C.

(a) *Ibid.* p. 380. - 417.

A. C. 1544. Ferd. 18. Ind. 2. P. 13. A.

XXXIV. Has leges Ferdinandus hoc anno 25. Ian. Pragae confirmavit, quo se contulit, auxilia nova contra Turcas conquisiturus. Impetratis, praeter prius subsidium, 500. cataphractis, Spiram ad imperii comitia profectus, dum molesta haec itinera conficit, magnam in Hungaria rerum iacturam passus est. Interim enim Turcae non otiosi, Hungaris Vissegradum, Neogradum, Hatuaninum, Oso-ram, Simontornyam, Velikam, Monoszlonem et Leuam eripuerunt. Hinc tamen cum praeda Strigonium reuersos Franciscus Nyarius, Suraniensis praefidii praefectus, post Szalkam assequutus, 500. equitibus et omnibus fere ianitoris interfecit, victor euasit. In Croatia quoque Petrus Keglevitius haud leuem Turcis cladem intulit. Ferdinandus autem, ex Germania reuersus, ad bellum contra barbaros suscipiendum Hungaros praeparaturus, comitia Tirnauiam in annum sequentem iisdem indixit, Carolum imp. pace cum Gallis composita, pollicitus itidem ad expeditionem venturum. (a)

A. C. 1545. Ferd. 19. Ind. 3. P. 5. A.

XXXV. Hungari, de remediis malorum suorum deliberaturi, magno numero Tirnauiam ad diem 2. Febr. comparuerunt, collatisque consiliis, 57. articulis partim veteres leges instaurarunt, partim novas hac serie pertulerunt. „ I. Aguntur gratiae. II. Bo-
„ na

(a) *Ibid.* p. 433. 434.

„ na ablata — restituantur. *III.* Reoccupatores ho-
 „ norum restitutorum poena notae infidelitatis fe-
 „ riuntur. *IV.* Bona occupata possunt etiam manu
 „ priuata recuperari. — *V.* Nobiles — penes regem
 „ personaliter in bellum vadant. — *VI.* Decem co-
 „ lonos non habentes, plures simul suos conferant.
 „ *VII.* Bona in bellum non profecti rex aliis con-
 „ ferat. *VIII.* Seruum alienum in lustratione statuen-
 „ tis — poena — *IX.* Seruus fugitiuus — capite
 „ plectatur. *X.* Seruus in exercitu aegrotans aut
 „ mortuus capitaneo ostendatur. *XI.* Castellani do-
 „ mi relictī, loco sui alium — mittere tenentur.
 „ *XII.* Domini quot personas — domi relinquere
 „ debeant. — *XIII.* Bello inhabiles pro se alios in
 „ expeditionem mittant. *XIV.* Nobilis equites, ra-
 „ tione bonorum suorum, in diuersis comitatibus
 „ existentium, penes personam suam seruare possit.
 „ *XV.* Equites etiam de bonis impignoratiuis ser-
 „ uentur. *XVI.* Regina — militem alat. *XVII.* Ec-
 „ clesiasticae personae, — ratione decimarum, ex
 „ redditibus 100. flor. equites 5. conscribant. *XVIII.*
 „ Nobiles, ex bonis suis per Turcas eiekti, in bellum
 „ cum rege personaliter — proficiscantur. *XIX.* Ex fra-
 „ tribus indiuisis vnus; diuisi vero singuli in bellum
 „ prodeant. *XX.* Vicecomes, si idoneus sit, — in
 „ capitaneum eligatur. *XXI.* Nobiles vnus sessio-
 „ nis singuli in bellum prodeant. — *XXII.* Eccle-
 „ siasticae personae loco sui — alios mittant. *XXIII.*
 „ Plebani 10. vnum equitem mittant. *XXIV.* Ci-
 „ uitates lib. et mont. — militem alant. — *XXV.*
 „ Plebani — ex prouentibus 100. flor. duos milites
 „ alant. *XXVI.* Lustrationis tempore, gentium re-
 „ gestum fiat. — *XXVII.* Comitatum gentes non

- „ plus aequo excubiis grauentur. *XXVIII.* Victua-
 „ lia vndiquaque ad castra ducantur. *XXIX.* Vi-
 „ ctualia per vicecomites limitentur. *XXX.* Nobiles
 „ victualia ad castra mittant. — *XXXI.* Equus —
 „ repertus capitaneo detur. — *XXXII.* — Nobiles
 „ — ad faciendam exsequutionem tenentur penes
 „ capitaneum insurgere. *XXXIII.* Litterae, —
 „ constitutionibus regni contrariae, — non obser-
 „ uentur. *XXXIV.* Iudicia — celebrentur. *XXXV.*
 „ Locumtenens — quas causas iudicet. *XXXVI.*
 „ Feminus sexus iura sua contra fratres prosequi
 „ — potest. *XXXVII.* Frater — per alium fratrem
 „ conueniri in iudicio potest. *XXXVIII.* Litteras
 „ super bonis suis se amisisse qui probauerint, iuri-
 „ bus suis non frustrentur. *XXXIX.* Sententiales
 „ litterae ante 10. dies non extra dentur. *XL.* Sub-
 „ sidium oblatum — *XLI.* Quo conuertendum? *XLII.*
 „ Regii — prouentus ad munitionem confiniorum
 „ conuertantur. *XLIII.* Salaria denegantur illis,
 „ qui rapinis viuunt. *XLIV.* Flagranti in crimine
 „ spoli — reperi, morte aut alia poena — puni-
 „ antur. *XLV.* Violentorum — seruitores. *XLVI.*
 „ Vegles, Dobraniua et Lipche restituantur. *XLVII.*
 „ Podmanitzkii a proscriptione absoluantur. *XLVIII.*
 „ Comitatus distrahi vniantur. *XLIX.* Ciuitates re-
 „ giae in libertate — conseruentur. *L.* Marca ar-
 „ genti — 6. florenis redimatur, minus den. 25.
 „ *LI.* Monetarum falsarum cutores puniantur. *LII.*
 „ Comites iurent. *LIII.* Agriensis episcopatus pro-
 „ uentus ab aliorum manibus eliberentur. *LIV.* Ca-
 „ strum Szarvaskö demoliat. — *LV.* Petrus Pe-
 „ rényi e carceribus dimittatur. *LVI.* Arx Likava
 „ „ Ludo-

„ Ludouico Pekri remittatur. *LVII.* Ad supplicationes regnicolarum rex benigne respondeat. „

XXXVI. Ferdinandus, acceptis his articulis, non censuit confirmandos IV. XXXIII. XLII. L. nec, ut promiserat, comitiis his interesse potuit; quod in Vormatiensibus ab imperii principibus auxilia validiora se contra Turcas impetraturum sperauerit. Sed enim, exortis de religione dissidiis, omnis illa spes euauit, bellumque Turcicum in Smalcaldicum tandem defuit. Postquam igitur in Vormatiensibus comitiis, ad Augustum usque mensem irritò conatu protractis, non tantum nulla contra Turcas auxilia Carolus et Ferdinandus impetrassent; sed etiam intestinum bellum ab obstinatis protestantibus obmo- uendum prouidissent; Gerardum Felduiccum ad inducias cum Solimano paciscendas Constantinopolim oratorem miserunt. Quae tamen nonnisi tertio post anno plene concluduntur. (a)

A. C. 1546. Ferd. 20. Ind. 4. P. 25. A.

XXXVII. Quod non Hungarus ad Turcicam legationem a Ferdinando missus fuerit; regni status, in comitiis Posoniensibus ad 25. Ian. congregati, sibi displicuisse, hoc art. *IV.* prodiderunt: „ In componenda pace vel induciis cum Turca rex „ Hungarorum consilio utatur. “ (De subsidio deinceps articulis *V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV.* agitur) „ *XV.* Regnicolae in suis uer- teribus libertatibus conseruentur. *XVI.* Praelati „ gen-

(a) *Ibid. p. 506 - 530.*

gentes — in confiniis adhuc alant. *XVII.* Expeditionem ad generalem nobiles viritum penes personam regis ituri. *XVIII.* Rex in Hungaria pro maiori parte resideat. *XIX.* Rex copias in regno conferuet. — *XX.* Rex militem ex omnibus comitatibus conducat. *XXI.* Nobiles seruire possint praelatis et baronibus, qui regni libertates tuerentur. — *XXII.* Rex ad seruitium suum dignos recipiat praefectos. — *XXIII.* Rex quales conducat ad seruitia sua? *XXIV.* Bona, ab obitu Ludouici R. occupata, remittantur. *XXV.* Malefactores publici — puniantur. *XXVI.* Violentiae priuatorum ordinario processu requirantur. *XXVII.* Tyrannides — puniantur. *XXVIII.* Fortalicia, nouiter erecta, distrahantur. *XXIX.* Regina Maria inducatur ad remittendas arces. — (*XXX.* — *XXXVIII.* De iudiciis agitur. *XXXIX.* De iuramento comitum vt alias.) *XL.* Comitatus — Rex defendat. *XLI.* Nobiles profugi — ab omni solutione taxarum — sint exempti. *XLII.* — Fortalicia, defensionis minus necessaria, in regno Sclauoniae diruantur. — *XLIII.* Sclauoniae regnum rex diligenter tueatur. — *XLIV.* Castrorum — fiat promissio. *XLV.* Agriensi ecclesiae de episcopo et arei de praesidio prouideatur. *XLVI.* Tsalóköz insulae libertates veteres obseruentur. — *XLVII.* Debita Hispanorum creditoribus refundantur. *XLVIII.* Monetarum falsarum cufores puniantur. *XLIX.* Vada inconsumpta teloniaque sicca tollantur. *L.* Ciuitatum libertates obseruentur. *LI.* Negotiatores, solutis soluendis, liberum transitum per regnum habeant. *LII.* Rex comitatus et ciuitates partium superiorum defendat. *LIII.*

Posses-

„ Possessiones, a suo auulæ comitatu, eidem rursus incorporentur. *LIV.* Tricesimæ — eliberentur. — *LV.* Decimæ vsque festum B. Georgii nemini arendentur. *LVI.* Castella, nouiter erecta, demoliantur. — *LVII.* Metæ regni vndequaque rectificentur. *LVIII.* Bona, per Mauricium, march. Brandeb. occupata, restituantur. *LIX.* Poloni in Hungaria et Hungari in Polonia commercia libere exerçant. — *LX.* Inscriptionum causæ per D. locumtenentem discutiantur. “ Ferdinandus, his articulis 60. Posonii confirmatis, Viennam, inde Ratisbonam petiit, quo Carolus, podagricis doloribus impeditus, nonnisi 6. Iunii venire potuit. Hic orthodoxis concilium Tridentinum probantibus, heterodoxis respuentibus, cæsar, desperata pace, bellum in Smalcaldicos foederatos decreuit. (a)

A. C. 1547. Ferd. 21. Ind. 5. P. 10. A.

XXXVIII. In hoc bello partem etiam Hungari habuerunt, e quibus equites 1150. Franciscus Nyárus Tyrnauiam, inde Pragam adduxit. Hinc ad castra cæsaris ire iussi, cum eodem ad Mülbergam confederant. Quum autem Fridericus, Saxoniac dux, prælii fortunam experiri noluisse, celeri fuga Vittembergam se recipere voluit. Hungari, qui primi fluvium Albim, humeris tantum eminentes, traiecerunt, fugientem assequuti, maximum ad illustrem victoriam momentum adtulerunt. Ex iis enim

(a) *Ibid.* p. 547. - 627.

enim Iosephus Luka Quinqueecclesiensis Fridericum, armis et crista conspicuum, leuiter in facie vulneratum cepit, et palmam ex eius manibus extorsit. Hungaris, quorum ope Pragenſes quoque Ferdinandus ad officium reuocauit, cum ingentibus ſpoliis et gloria domum reuerſis, Solimanus ea potiffimum victoria permotus fuiſſe videtur ad quinquennales inducias Ferdinando concedendas, quae nonis Octobribus hoc anno Conſtantinopoli ſubſcriptae ſunt ea conditione, vt, Turcis in poſſeſſione rerum occupatarum relictis, Ferdinandus Solimano quotannis aureorum 30. millia penderet, non tam pro tributo, quam honorario iureque belli redimendo. (a)

XXXIX. Ferdinandus, de his induciis ad ſtatuſ Hungariae relaturus, conuentum in meſem No- uembrem Tirnauiam edixit, vbi hi 39. articuli ſunt conditi: „ *I.* Gratiarum actio regnicolarum. — *II.* „ Induciae cum imperatore Turcarum — *III.* Loca „ finitima ſub induciis praefidiis muniantur. *IV.* „ Concordiae, in regno retinendae, ratio. *V.* Rex „ pro maiori tempore in Hungaria maneat. — *VI.* „ Milites noſtrates conducantur. *VII.* Subſidium pro „ facultate regni offertur. *VIII.* Contributio 2. hor. „ — *IX.* Duo theſaurarii eligantur. — *X.* Contri- „ butionem exigendi modus. *XI.* Reſtantiae contri- „ butionum exigantur. *XII.* Oppreſſiones — fieri „ prohibeantur. *XIII.* Gentes conducantur. — *XIV.* „ Oratoribus — expenſae ſuppeditentur. *XV.* Loca „ finitima praefidio firmanda ſunt. *XVI.* Contribu- „ tie regnicolarum non ſufficit ad conſeruationem

„ con-

(a) *Ibid.* p. 629 - 684.

„ confiniorum. *XVII.* Domini et nobiles equites et
 „ pedites paratos habeant. — *XVIII.* Capitaneus
 „ supremus quibus in casibus exsequutiones per-
 „ agat. *XIX.* — Agriae, vel Nitriae vel Sempta-
 „ uiae maneat. *XX.* — Alter quoque nominandus.
 „ *XXI.* Iauriensis episcopatus decimas, Germanis
 „ inscriptas, rex ad se recipiat. *XXII.* Bona et pro-
 „ uentus, violenter occupati, remittantur. *XXIII.*
 „ Indebitam actionem quis nonnisi in prima instan-
 „ tia deponere possit. *XXIV.* Moneta in priori
 „ liga cudatur. — *XXV.* Kolos abbatae fortali-
 „ cium demoliatur. *XXVI.* Colonis vetus migran-
 „ di libertas restituitur. *XXVII.* Colonus quomodo
 „ alio migrare possit. *XXVIII.* Colonom violenter
 „ abducentis poena. *XXIX.* Colonom fugitium
 „ non restituentis — poena. *XXX.* — In colono-
 „ rum translatione fideliter non procedentium poe-
 „ na. *XXXI.* Iudicum nobilium a iudicio ad sedem
 „ comitatus appellatio datur; hinc ad tabulam re-
 „ giam. *XXXII.* Poena insurgentis contra viceco-
 „ mitem. — *XXXIII.* — Salarium in translatione
 „ colonorum. *XXXIV.* Tricesima boum — redu-
 „ catur. — *XXXV.* Decimae arendentur per de-
 „ nunciationem. — *XXXVI.* Nobiles profugi deci-
 „ mas soluere non teneantur. *XXXVII.* Metae re-
 „ gni — rectificentur. *XXXVIII.* Capitulo Castri-
 „ ferrei bona — restituantur. *XXXIX.* Ad suppli-
 „ cationes priuatas rex respondeat. “

A. C. 1548. Ferd. 22. Ind. 6. P. 1. A.

XL. Aberat Ferdinandus Augustae, quum Tir-
 nauiae haec agerentur, vbi quum operam suam in
 pro-

profigandis belli Germanici reliquiis et comprimen-
do nouandae religionis studio Carolo fratri sociasset;
Hungariae non oblitus, leges ad se perlatas partim
illustrauit, partim confirmauit 22. Febr. 1548. Con-
cessit etiam, vt Petrus Perenyius libertati patriae-
que restitueretur. Sed priusquam libertate frui po-
tuisset; quinquennali carcere Neostadii tolerato,
morbum contraxit et mortem obiit. Ab eius vidua
filioque Gabriele Ferdinandus arcem Agriensem illi-
co repetiit, datis Augusta 9. Martii litteris, vbi Ca-
rolus, imperium ad concordiam reuocaturus, quam-
dam religionis formulam, quam *interim*, dum aliud
ab oecumenico concilio decerneretur, omnes tene-
rent, praescripsit. Hinc, solutis comitiis, Ferdi-
nandus Viennam mense Iulio reuersus est. (a)

XLI. Dum Carolus imp. propter formulam *in-
terim*, quae tam catholicis, quod caesareae pote-
statis limites excesserit, quam acatholicis, quod
quidlibet sentiendi libertatem restrinxerit, displicuit,
cum Germanis luctatur; Ferdinandus, de Hunga-
riae tranquillitate sollicitus, comitia Posonium indi-
xit, vbi conditis articulis 71. primis quidem 4. rex
laudatur; deinde 9. aliis religioni sic consulitur:
„ *Art. V.* Religio ad pristinam normam redigen-
„ da. *VI.* — Qua ratione possit ad pristinam for-
„ mam redigi? *VII.* Litteris operam nauantes. —
„ *VIII.* Bona ecclesiastica a laicis auferantur. —
„ *IX.* — Pro confirmationibus episcopatum sum-
„ mus pontifex gratis concedendis — interpellan-
„ dus est. *X.* Archidiaconi idiotas — concionari
„ in-

(a) *Ibid.* p. 716. — 753.

„ inhi-beant. *XI.* Anabaptistae et sacramentarii e
 „ regno pellendi. *XII.* Ecclesiarum desertarum bo-
 „ na ad praedicatorum intertentionem et erectio-
 „ nem scholarum conuertantur. *XIII.* Concilium
 „ per summum pontificem celebrari petitur. „ Ex
 „ reliquis praecipuos tantum memorabimus. „ *Art.*
 „ *XIV.* Obedientia regi ab omnibus praestanda.
 „ *XV.* Inobedientes vti puniantur. *XVIII.* Palati-
 „ ni creatio in aliud tempus reiecta. *XIX.* Comi-
 „ tatum regni bifariam — diuisio. *XXI.* Iura regni
 „ reuideantur et corrigantur. *XXII.* Rex in Hun-
 „ garia maneat. — *XXIII.* Subsidium 2. flor. —
 „ *XXIV.* Coloni, Turcis vectigales, dimidium ob-
 „ lati subsidii soluant. — *XXIX.* Salium Maromaro-
 „ sientium cura habenda. — *XXXII.* Colonorum
 „ migratio ad tempus conditionaliter suspenditur.
 „ *XXXIII.* Colonorum census — *XXXIV.* — Ser-
 „ uitus — *XXXV.* — Aratura. *XXXVI.* Vinearum
 „ cultura, falcatio, messis. *XXXVII.* Colonus per
 „ totum annum 52. diebus seruiat domino tantum.
 „ *XXXVIII.* Inquilini seruiant pro facultate. —
 „ *XLII.* Colonus qua de causa de bonis domini sui
 „ migrare possit? — *XLIX.* Praedones alentes quo-
 „ modo puniantur? — *LI.* Monetarium cursio et
 „ cursus. — *LIV.* Telonium — pro cupro vehen-
 „ do quando non soluitur? *LV.* Tricesimae a nobi-
 „ libus non exigantur. *LVI.* Libertates statuum
 „ conseruentur. *LVII.* Comitatus, per Fr. Geor-
 „ gium auulsi, recuperentur. *LVIII.* Tricesimae,
 „ per Fr. Georgium erectae, tollantur. — *LX.* De-
 „ cimas in specie exigere licet. — *LXI.* Decimae,
 „ si arendandae sint, dominis terrae locentur. *LXII.*
 „ Decimas rustici conuohere — non cogantur.
 „ — *LXIV.*

„ — *LXIV.* Capitulum Varadiense exsequutionem
 „ — peragat. — *LXVI.* Comitis non iurati et vio-
 „ lenti poena. — *LXVIII.* Szakoltzenfes terras eo-
 „ rum Morauis non vendant. — *LXX.* Vicecomitis
 „ electio. *LXXI.* Litterae, quae in arcibus Pelson
 „ et Sáros existunt, restituantur. “

A. C. 1549. Ferd. 23. Ind. 7. P. 21. A.

XLII. Bello contra Mathiam Bafonem in his comitiis decreto, quod is *in partibus superioribus per satellites suos certis in locis itinera iam pridem obsederit, multaque atrocinia commiserit*, Salmensis aduersus illum et Melchiorum Balassa, paris criminis reum, ducere copias iussus, Leuam, vnde Melchior in Transsiluaniam effugit, et Chabragum, deinde Muraniam arcem vi cepit, ac de Bafone praecipuisque atrocitatis sociis supplicium capitis sumisit. Postquam Salmensis tot munitissimas arcas hostibus eripuit et Ferdinandi iuribus asseruit; difficile non fuit Agriam, cuius restitutio tam a Petro Perenyio, quam ab eius filio Gabriele promissa fuit, in eiusdem potestatem redigere. Interim in Transsilvania fluctuabant omnia; qua deserta, Verantius, magno Hungaris vsui futurus, ad Ferdinandi partes transiit. Exortis inter Martinum et Petrovitium dissensionibus, ille reginam cum pupillo Transsilvania depellere constituit. Ea de re cum Ferdinandi legatis Bathorini colloquutus, se, Turcicae societatis et perfidiae pertaesum, Ferdinando Transsiluaniam et sacram coronam redditurum promisit, si pupillo de reddendo patrimonio caueretur, aliusque principatus illi conferretur. Ea res magnos apud Turcas motus excitabit,

tabit, qui ne tempore quidem induciarum quiescere voluerunt, magnasque Hungaris iniurias passim intulerunt. (a)

A. C. 1550. Ferd. 24. Ind. 8. P. 6. A.

XLIII. Ferdinandus, ex Bohemia sub initium anni huius in Hungariam reuersus, comitia Posonii celebrauit, et conditos illic articulos 78. confirmauit, e quibus praecipuorum dumtaxat capita perstringere satis fuerit — „*Art. IV.* Quod rex in Hungaria maneat. *V.* Maximilianus rex ex Hispania „ in Hungariae moderatorem accersiri petitur. — „ — *VIII.* Damna, per milites quibusdam illata, „ ex dica refundantur. — *IX.* Induciae cum Turca „ initae. — *X.* Reformatio decretorum non retardetur. — *XII.* — Sanctae Rom. ecclesiae omnes „ adhaereant. — *XIII.* Episcoporum — in promouenda religione officium. *XIV.* Episcoporum — „ confirmatio a papa petenda. *XV.* Orator ad summum pontificem mittendus. *XVI.* Seculares — „ pareant episcopis. *XVII.* Decimae — reddantur. „ — *XVIII.* — Praelaturae bene meritis conferantur. *XIX.* Bona — conuentuum desertorum ad „ erectionem scholarum conuertantur. *XX.* Episcopi — bona — auctoritate regia recuperent. *XXI.* „ — *XXXIII.* “ (His 13 articulis ratio subsidium exigendi describitur) „ *XXXIV.* Migratio colonorum libera. *XXXV.* Colonorum seruitus. — „ *XXXVII.*

(a) *Ibid.* p. 865. - 934.

- „ XXXVII. Colonus quomodo migrare possit? —
 „ XXXIX. Colonus praetextu — fideiussionis deti-
 „ neri non potest. XL. Commissarii ad reuisionem
 „ metarum — delegandi. XLI. — Scepusium dele-
 „ gi. XLII. — Szakoltzam delegati. XLIII. — Ver-
 „ sus Küszegh conscripti. XLIV. — In Sclauoniam
 „ designati. XLV. — De quibus tractent in limiti-
 „ bus regni? — XLVII. Abbatia Borsmonostra vt
 „ iurisdictionis regni sit. — XLVIII. Monetae Hun-
 „ garicae liga redigatur ad monetam Germanicam
 „ (*cum imagine B. V. M.*) XLIX. Moneta Hun-
 „ garica — in Austria accipiat. L. Iudiciorum 4.
 „ termini ad duos redigantur. „ LI. — LVIII. (De
 „ iudiciis celebrandis) „ LIX. Comitatus superiorum
 „ partium ab insolentis episcopi Varadiensis (*Mar-*
 „ *tinusi*) defendantur. — LXI. Capitulum et con-
 „ uentuum desertorum sigilla rex conquiri curet.
 „ — LXII. Sigillum singuli comitatus habeant. —
 „ LXIII. Agriense capitulum — in quibus comita-
 „ tibus exsequutiones peragat. LXIV. Archiepiscopi
 „ Strigonienſis et prioris de Lövöld priuilegium. —
 „ LXVIII. Sale Polonico comitatus partium regni
 „ superiorum quando vtantur? — LXXI. Commis-
 „ sarii in Sclauoniam mittendi. — LXXII. Coloni
 „ Sclauſi ad loca sua redire permittantur. LXXIII.
 „ Fridericus Malatesta secretarius in Hungarum
 „ creatur. LXXIV. Conuentus — celebrari debeat
 „ circa festum S. Georgii. — LXXVII. Externi in
 „ Hungaros quomodo per regem creandi? LXXVIII.
 „ Ciuitatum liberarum libertates obseruentur. —
 „ Datum 13. Febr. 1550. “

XLIV. Ad prohibendas Turcarum in superio-
 rem Hungariam incursiones, C. Salmenſis Szolnoki-
 num

num sub medium Septembris communire coepit, egregiamque munitionem spatio 17 dierum absoluit. In Transsilvania, diffidiis inter Isabellam et Martinusum auctis, Solimanus, ad tuendam reginam et pupillum, Budensem purpuratum ire iussit. Hic, positus inter Szegedinum et Szolnokinum castris, metum Ferdinandaeis incussit, ne, Transsiluanis omis-
sis, arma contra nouam hanc munitionem, quam, infractis induciis, excitatam criminabatur, verteret. Sed, his hoc metu solutis, copias in Transsiluaniam promouit. Martinusius, qui reginam Albae 37. diebus obsederat, cum ea conciliatus, obuiam Turcis processit, eosque profligatos Budam iter remetiri coegit. Indignatus autem reginae, cuius nunciis aduersum se barbaros euocatos fuisse non ignorabat, telam, quam texere clam coeperat, per-
texere denique constituit, Ferdinandoque Transsiluaniam proditurus, Varadinum, inde Dioszeginum, vbi C. Salmensem et Bathorium esse clandestinis nunciis acceperat, concessit. Hic, collatis cum Ferdinandi legatis consiliis, pactum anni superioris instaurauit; monuit tamen, vt miles armatus haud procul a prouincia collectus teneretur, cuius auxilio reginam e Transsilvania, si reluctaretur, cum pupillo relegare posset. (a)

A. C. 1551. Ferd. 25. Ind. 9. P. 29. M.

XLV. Ad ea, quae legati Ferdinandaei cum Martinusio transegerant, in effectum deducenda Tho-

D 2

mas

(a) *Ibid. p. 1081 - 1150.*

mas Nadasdius in locum Nicolai Salmii, sub exitum anni superioris Agriae defuncti, socius Andreae Bathori cum Sigismundo Herberstein additus fuit. Isabella, quae prius, auersata Turcicam amicitiam, ad tradendam Ferdinando Transsiluaniam consensit, Petrouitsii consilio Turcarumque nunciis intransuersum acta, captatis per hiemem suorum studiis, omnem fere spem legatorum euertit. Ferdinandus igitur, a Martinusio de rebus leuitate reginae commutatis admonitus, duce Castaldo Hispanos Germanosque milites in Transsiluaniam properare iussit. Horum aduentu terriſa regina, flens in has conditiones consensit: (a) „ Transsiluania cederet. „ S. Coronam et Cassouiam redderet: ipsam 100. „ millia aureorum numum dotis nomine accepturam: filio principatum Opoliensem in Silesia et „ patrimonium, quod ad 40 arces firmas opulentasque constituat, restitutum iri: venturam in „ coniugem Ferdinandi filiam minimam natu; dum „ ambo ad nobiles aetatis annos peruenerint. “ Pactis conuentis vtrimque iureiurando firmatis, regina S. Coronam Ferdinandi legatis tradidit, arcibusque Castaldo cedi iussis, Transsiluania valere iussa, Cassouiam concessit, inde Silesiam petitura.

XLVI. Quum accessione Transsilvaniae consultum Hungariae videretur; maioribus ea cladibus et nouis diuturnisque bellis obiiciebatur. Solimanus enim, indignatus, ademptam a Ferdinando prouinciam, quam ipse pupillo concessisset, Maluetio, Ferdinandi legato, contra iura gentium in carcerem con-

(a) *Ista. L. XVI. p. 183. vel 192.*

coniecto, Mehemetem in Transiluaniam proficisci, reginamque cum filio restituere iussit. Ille, contractis 60. millibus armatorum, primum quidem perfidia Betſam, deinde deditioe plurimas ad Tibiscum et Marusium arces occupauit. Inter has eminebat Lippa, turpiter a Ioanne Petö deserta, quam Vlaman cum 5000. tuendam reliquit. Ipse vero, postquam Temesuarinum, a Stephano Losontzio fortiter defensum, 14. dierum spatio necquicquam oppugnasset; retractis summo silentio tormentis, castra Belgradum reduxit. Interea Martinus, in collegium cardinalium ad Ferdinandi commendationem adscitus, ad vindicandam Lippam cum Castaldo selectas copias adduxit; nec multo post Vlamanem, in maximas difficultates coniectum, deditioe facta, liberum cum 1300. barbaris dimisit. Castaldus, hac re vehementer offensus, postquam pro hibernis ad Aluintzium castellum peruenit; ad Martinusium e medio tollendum Sforciam Pallauicinum constituit. Hic ad illum, matutinis precibus intentum, Marcum Antonium immisit. Is admissus, ut litteris, in sui commendationem ad Ferdinandum regem scriptis, nomen suum subscriberet, diligenter orabat, eumque, sumto calamo, subscribere volentem, pugione transfixit, *idibus Decembris*, ut Istuanſius perhibet. (a) *Cadaver*, inquit ille, *multis foede confossum vulneribus, cruore saboque deformatum, incredibili rerum humanarum inconstantiae exemplo, 70. amplius dies neglectum, inhumatumque, in vestibulo eius cubiculi, in quo erat occisus, iacuit; nec nisi ad*
D 3 *initium*

(a) *Libr. XVII. p. 194. - 201.*

initium mensis Martii tumultuario funere a sacerdotibus collegii Albensis — tumultatum. (a)

A. C. 1552. Ferd. 26. Ind. 10. P. 17. A.

XLVII. Variis de Martinusii caede iudiciis enatis, alii quidem Ferdinandum nimiae credulitatis accularunt, quod Castaldi suspicionibus deludi se fiverit; alii iustam tot caedium, in bello, quod Martinusius suscitauerat, patratarum poenam illum dedisse censuerunt. Ferdinandus, recepta sacra corona, sub anni superioris exitum in 22. Februarii comitia Posonium indixit, in quibus conditi 46. articuli; praecipuorum capita haec sunt: „*Art. I.*
 „*Transsilvania*, cum aliis partibus regni inferioribus, recuperata. *II.* Ad bellum contra Turcarum principem status se regi promptos offerunt. *III.* Stipendio externo nemo Hungarorum hac vice militet. — *IV.* Subsidium trium florenorum offertur. — *VI.* Damna deinceps regnicolis ne inferantur a militibus — *VII.* Articuli, de religione confecti, ab omnibus obseruentur. *VIII.* Colonorum migratio in priori statu relicta. — *X.* Milites exsoluendi modus et tempus. *XI.* Seruitorum conductorum annuum, salarium. — *XIII.* Equitum et peditum solutionis et stipendii quantitas. *XIV.* Victualium, ad exercitum conuehendorum, ordo. *XV.* — Praefecti militibus Hungaris praeficiantur Hungari. — *XVI.* Bonorum oc-
 „ cupa-

(a) *Hist., Cr. T. XXII. n. 1440. - 1445.*

His, quum haec scribo, nondum editis, non paginae, sed numeri paragraphorum indicantur.

„ cupatorum ratio. *XVII.* Fassionēs coactae — ir-
 „ ritae sint. *XVIII.* Iauriensis ecclesiae prouentus
 „ restituantur. *XIX.* Iniuriae, inter vnus partis et
 „ alterius subditos illatae, obliuioni tradantur. *XX.*
 „ Donationes vtriusque principis — in suo vigore
 „ permaneant. — *XXII.* Ioannis regis propria bona.
 „ *XXIII.* Donationes reginae Isabellae et eius filii
 „ ac aliorum irritae sint. *XXIV.* Palatino crea-
 „ to, uniuersae caussae — iudicentur. *XXV.* Eccle-
 „ siastica iudicia — continuo fiant. — *XXVI.* Iudi-
 „ cia de rapinis et violentiis etiam in bello fiant.
 „ *XXVII.* Causae continue iudicentur — *XXVIII.*
 „ Causae viduarum. *XXIX.* Decimae quomodo
 „ arendentur. *XXX.* — Veteres libertates. — *XXXI.*
 „ Externi officiales iudiciis regni subiaceant. *XXXII.*
 „ Maximilianus cum plena auctoritate in Hungaria
 „ permanere dignetur. *XXXIII.* Arces, ad Austriam
 „ impignoratae, redimantur. *XXXIV.* Metarum re-
 „ gni negotia. — *XXXV.* Telonia sicca et noua
 „ tollantur. *XXXVI.* Fodinarum nouarum erectio.
 „ *XXXVII.* Aurum et argentum extra regnum non
 „ educantur. *XXXVIII.* Comites iurent in comita-
 „ tibus. — *XXXIX.* Comitatum membra distracta
 „ in suum corpus redigantur. — *XLI.* Capitula vel
 „ conuentus, nisi ad minus 5. personas ecclesiasti-
 „ cas habuerint, exsequutiones facere non possint.
 „ *XLII.* Praelaturae — ac officia baronatus Hunga-
 „ ris conferantur. *XLIII.* Malefactores publici pu-
 „ niantur. *XLIV.* Iudicia Cassouiae celebrentur.
 „ *XLV.* Nobiles profugi — in ciuitates recipiantur.
 „ *XLVI.* Moneta parua — cudatur. “

XLVIII. In iisdem Pofoniensibus comitiis Ferdi-
 nandus Andream Balthori regendae Transsilvaniae

vaquodam praefecit, certisque limitibus eius potestatem circumscripsit. Dum autem, communicatis cum Castaldo consiliis, prouinciam vndique comuniuit; ad defectionem a Solimano sollicitatus, nec minis, nec promissis a fide dimoueri potuit. Ferdinandus, non ignarus, Solimanum Transsilvaniae iacturam otiosis oculis non spectaturum, in omnem partem euras conuertit, ac inprimis Poloniae regis auxilia per legatos implorauit. Polonis necquicquam sollicitatis, nostri, cum barbaris ad Szegedinum congressi, variam fortunam experti sunt. Primum enim vrbe potiti, quum, ea direpta, crapulae vacabant; ab Alyo, Budensi purpurato, quem Hederbegus, arcis praefectus, clam euocauerat, oppressi, partim caesi, partim Tibisco mersi, 5000. periuerunt. Postquam idem Alyus Vesprimium per summam perfidiam Christianis eripuisset; praefidiariis contra fidem datam caesis aut in captiuitatem abductis, obuiam Achomati, quem Solimanus ad obsidendum Temesuarinum miserat, processit. Praefuit arci Stephanus Losontzius, vir fortissimus, qui quum ultra mensem strenue hostibus restitisset, commeatus et pulueris inopia laborantium suorum precibus ad deditionem coactus, a Turcis, nefarie violata fide, caesus est. Temesuarinum, tam infelicitate amissum, ultra sesqui seculum sub iugo Turcarum gemet, nec illud ante 1716. annum exuet. Karansebesino postea Lugosinoque deditis, Aldano quoque Hispanus Lippam ignominiose deseruit et succendit. Cuius exemplo turpiter et Solmosinum, et Chanadinum a Christianis desertum Turcisque proditum est. Sub idem tempus Alyus Budensis, communicatis cum Achomate consiliis, prouinciam Neogradensem ad praefec-

praedam designavit, arcesque Dregeliam, Szetse-
niam, Bussam, Hollókő, Buiakum, Gyarmathum
partim vi, partim fraude, partim metu fugaque no-
strorum occupavit. Ferdinandus ad sistendum Tur-
carum impetum arcesque recuperandas Erasmus
Teiselim, Iaurinensem praefectum, cum Sforzia
Pallavicino, qui Martinusio necem intulerat, cum
selectis 10. millium armatorum copiis misit. His
Alyus, antequam cum 7. millibus nobilium Hunga-
rorum, ad Fulekinum congregatorum, coniungere
se potuisset, occurrit, ac in campis Palastienibus
(Istuanio *Plessouitiensibus*) commisso praelio, tan-
ta clade Ferdinandaeos affecit, ut, utroque duce ca-
pto, 40. signa militaria cum multis captivis Con-
stantinopolim miserit. (a)

XLIX. Cursum tot tantarumque victoriarum,
quas partim Alyus, partim Achomates retulit, vix tandem
Agria stitit. Quamvis enim Szolnokinum, ad Tibisci Zagy-
uaeque confluentem excitatum ac egregie communi-
tum, Ferdinandaei foedissima fuga deseruerint;
Agria tamen, virtute duorum Stephanorum, Do-
bonis et Metskei, feliciter omnes conatus hostiles
eludit. Postquam 42. diebus inuicta constantia 2000.
Christianorum contra 150. millia barbarorum depu-
gnassent; Achomates, pluribus aggressionibus cum
ingenti strage suorum necquicquam tentatis, obsi-
dionem inglorius solvit. Ignarus obsidionis irritae
Solimanus, minaces litteras ad Transsylvanos misit,
ut Germanos eiicerent Isabellamque cum filio redu-
cerent. Sed percussos Castaldus ita confirmavit, ut
eidem

(a) *Ibid.* n. 1449. - 1454.

eidem renunciauerint, nullis se minis et armis a fide, quam Ferdinando iurauerant, abduci posse. (a)

A. C. 1553. Ferd. 27. Ind. 11. P. 2. A.

L. Ferdinandus Stephanum Dobonem, in praemium Agriae fortiter defensae, vaiuodam Transsilvaniae constituit, eique socium Franciscum Kendingium addidit. Multarum tamen arcium iacturam passus, vt periclitanti Hungariae succurreret, comitia Sopronium in diem 9. Aprilis indixit, in quibus articuli 30. conditi sunt hoc ordine: „ *II.* Expeditioni viritim penes regem aut eius filium — interesse re-
„ gnicolas statuitur. *III.* — Maximilianus rex cum
„ sufficienti mandato paterno in Hungaria maneat.
„ *IV.* Expeditionis particularis apparatus. *V.* Colo-
„ ni ad operas arcium gratuitas non cogantur. *VI.*
„ Subsidium 2. florenorum. — *VII.* Religionis et de-
„ cimarum negotium relinquitur in statu priori. *VIII.*
„ Decimas suas ecclesiasticae personae, quibus vo-
„ lunt, — locare possunt. *IX.* Beneficia ecclesiasti-
„ ca conferantur. — *X.* Colonorum transmigratio
„ — in priori statu relinquitur. *XI.* Colonis diebus
„ 40. toto anno domino suo seruiat. — *XII.* Vini
„ educillandi per colonos modus. *XIII.* Coloni mi-
„ gratio fieri possit, vno iudice nobilium et iurato
„ praesente. — *XV.* Decretum reformetur. — *XVI.*
„ Equitum salarium menstruum Hungarici flor. 3.
„ peditum flor. 2. *XVII.* Viualium limitatio. *XVIII.*
„ De tricesimis et tricesimatoribus. *XIX.* Libertates
„ regni seruentur. *XX.* Iudicia generalia et lo-
„ cum-

(a) *Ibid.* n. 1455. - 1456.

» cumtenentis celebrentur. — XXIII. Tallerorum
 » et denariorum Hungaricorum cufio. XXIV. Li-
 » brorum haereticorum editio. — XXV. Agriensium
 » militum in subsidium, qui in obsidione arcis per-
 » feuerarunt, denarii 10. contribuuntur. — XXVIII.
 » Reuifiones differentiarum inter Hungaros et vici-
 » nas prouincias ac Poloniam fiant. XXIX. Cui-
 » tates lib. et mont. de mercibus telonium non fol-
 » uant. XXX. Comitatuū honores Hungaris con-
 » ferantur. — “

LI. Quod articulo IX. de conferendis beneficiis
 fancitum fuit, Ferdinandus effectui daturus, vacuis
 ecclesiae Hungaricae cathedris pastores dedit, Stri-
 gonienſi Nicolaum Olahum, Agrienſi Franciſcum Uj-
 lakium, Tranſſiluanienſi Paullum Abſtemium, Va-
 radinenſi Mathiam Zaberdinum, Quinqueeccleſienſi An-
 tonium Verantium, Vaciēſi Blaſium de Petri-Varadino,
 Iaurinenſi Paullum de Gregorianch, Veſprimienſi An-
 dream de Köves. Ex his Antonius Verantius ido-
 neus eſt viſus, qui Conſtantinopolim cum Franci-
 ſco Zaio, claſſis Danubianae praefecto, legatus a
 Ferdinando deſtinaretur. Comaromio 17. Iulii pro-
 fectus, communi nomine plures ad Ferdinandum lit-
 teras Vetero-Buda, Belgrado, quo 31. Iulii perue-
 nerunt, Conſtantinopoli, quo 25. Auguſti pertige-
 runt, dedit, eique perſcripſit, *inexorabili pertinacia decreuiſſe Turcam, ut Tranſſiluania reginae Iſa-
 bellae filio tribuatur.* — IX. Sept. Obſeruat tamen,
Turcas non pupillo, ſed ſibi Tranſſiluaniam venari.
 Die 1. Nou. Hinc etiam Tranſſiluanos de periculo
 commonuit, 17. Nou. (a)

A. G.

(a) *Ibid.* n. 1459. — 1461.

A. C. 1554. Ferd. 28. Ind. 12. P. 25. M.

LII. Omnia tamen in Transsilvania tantopere turbata fuerunt, vt Abstemius episcopus deferendam eam esse censuerit. Praecipuus malorum omnium auctor Petrouitsius erat, qui non tantum pupillum reducere, sed et auitam religionem euertere conabatur. Ferdinandus contra nihil non egit, vt tam in Transsilvania, quam in Hungaria veram religionem, et cum ea veterem felicitatem reuocaret, Incensi huius studii sui luculentum etiam in Posonensibus comitiis, prima Martii hoc anno celebratis, specimen exhibuit, in quibus 24. articuli sunt conditi, praecipuorum capitibus ita designatis: „ — *IV.*
 „ Subsidium duorum florenorum offertur. — *VI.*
 „ Palatinus necessario creandus. — *VII.* Religionis
 „ in negotio priorum annorum constitutiones ser-
 „ uentur. *VIII.* Colonorum ad confinia per vices
 „ operae pro pretio praestentur. *IX.* Operarii ver-
 „ beribus non afficiantur. — *XIII.* Ciuitates et ar-
 „ ces impignoratae Polonis et Austriacis, vt redi-
 „ mi possint, curandum. — *XIV.* Arcium amisso-
 „ res puniantur. *XV.* Bona, occupata per quos-
 „ cumque, remittantur. — *XVI.* Iudicia celebren-
 „ tur. — *XVII.* Talleri cudantur ad ligam 14. loto-
 „ num — *XVIII.* Subsidium denariorum 10. pro
 „ captiuis Agriensibus ad manus Ladislai de Mossótz
 „ assignetur. *XIX.* Comites vbique creentur, qui
 „ in comitatibus bona habent, et iurent. — *XXII.*
 „ Moneta Hungarica vbique recipiatur. — *XXIV.*
 „ Ciuitates partium superiorum ad labores non eo-
 „ gantur. “ Quod articulo VI. constitutum fuit,
 id Ferdinandus ad vota Hungarorum mox praesti-
 tit,

palatinum creando Thomam Nadasdium 15. Aprilis. (a)

LIII. Istuanfius Salgonis ad annum 1552. Füle-
kini iacturam ad an. 1553. refert; sed neutrum lo-
cum hoc anno fraude Turcarum interceptum esse,
certum est ex Verantii litteris, ad Ferdinandum 17.
Nou. an. 1554. Constantinopoli datis in haec ver-
ba: „Arces Filek et Salgo plane in hostium pote-
„statem deuenisse, septima tandem huius mensis
„dubium nobis exemptum est. “Erat Fülekom edi-
to monti, qui crepidines arduas ad septemtrionem
habebat, impositum; ea tamen parte fenestella quae-
dam, per quam sordes eiiciebantur, minus custodi-
ta fuit. Huius indicium postquam Hamfabegus,
Szetseniensis praefectus, accepit; nocte submissis in
summo silentio militibus, arcem occupauit. Quia
vero hoc contra fidem induciarum actum est; Ham-
fabegus his potissimum rationibus sceleris sui culpam
ab se dimouere conatus est, vt laudatus Verantius
ad Ferdinandum scripsit: „quod Rebek, arcis pos-
„sessor, fuerit homo liber, neminem dominum
„habens; quod Ferdinandi Solimanique hostis ac
„omnium praedo fuerit; quod Ferdinandus Turcis
„eum opprimendum concesserit. “Quibus com-
mentis a Verantio conuulsis, Ibraimus pronunciauit:
Hamfabegum perperam egisse; nec tamen, vt arx
redderetur, efficere potuit. Verantius quinquagenis
plures hoc anno litteras, lectu iucundissimas, Con-
stantinopoli dedit, quibus dolos Turcarum et ob-
stina-

(a) *Ibid.* n. 1462. - 1464.

stinationem Solimani de repetenda Transsilvania perscripsit. (a)

A. C. 1555. Ferd. 29. Ind. 13. P. 14. A.

LIV. Pluribus epistolis vrserat Verantius, vt collega Maluetius cum nouis mandatis quamprimum remitteretur. At, eo Comaromii morte sublato, Ferdinandus Busbequium Constantinopolim oratorem misit; cuius item epistola de hac legatione sua, lectu dignissima, typis saepius repetitis vulgata fuit. Aberat tunc in Asia cum exercitu Solimanus, a quo cum sociis Amasiam euocatus, 9. Martii Constantinopoli profectus, 7. Aprilis ad Sultanum venit. Accepso non satis grato responso, Constantinopolim, inde Viennam reuersus, plures Verantianas epistolas et inducias nonnisi semestres secum detulit. Verantius obstinationis Solimani causam reiecit in Galliae regem. *Impietas, inquit, Gallica Turcicum in nos furorem exstimulat, principem hunc assiduis petitionibus terebrando, vt, reiecta regis nostri amicitia et pace impedita, hac etiam via rebus suis, magno discrimine implicitis, opitularetur. — Ioannis enim regis filium et ab affinitate, et ab amicitia regis nostri abstrahere omni arte atque ingenio conatur. — Sed haec obiter et supra modum dolenter, quod nos Christianorum, lacerti Turcicis telis petant. Ita iam tunc Galli perniciem Hungariae regno funestissimam crearunt.* (b)

LV.

(a) *Ibid.* n. 1465. - 1466. (b) *Ibid.* n. 1467. - 1468.

LV. Busbequio reuerso, Maximilianus loco Ferdinandi patris, qui comitiis imperii, loco Caroli fratris, interfuit, publica Hungariae negotia curabat, comitiaque Posonii mense Iunio celebrabat, in quibus conditi sunt hi 16. articuli: „ *I.* Rex in Hungaria maneat, vel filium loco sui relinquat. *II.* Iudicia generalia et locumtenentiae celebrentur. — „ *III.* Subsidium regi offertur 2. flor. *IV.* Milites continui vt ex singulis 100. colonis OO. SS. duo interteneantur. — *V.* Decimarum ratione ecclesiasticae personae militem alant. *VI.* Insurrectio penes regem vel palatinum. — *VII.* Turcis vectigales coloni dimidium dicae soluant. — *VIII.* Tallerorum cusio relinquitur. — *IX.* Libertates regnicolarum in — teloniis seruentur. *X.* Violentiae et oppressiones. *XI.* Arcibus, in confiniis positis, rex prouideat. *XII.* Iauriensis ecclesiae decimae restituantur. *XIII.* Sententiae, inter Hungaros et Austriacos latae, exsequutioni demandentur. *XIV.* Telonia sicca tollantur. *XV.* Agrimensus episcopatus decimae, ad conseruationem arcis eiusdem, in specie colligantur. *XVI.* Damna, quibusuis per milites illata, — ex stipendiis militum reparentur. “ Ad Augustana comitia, quae hoc eodem tempore, praeside Ferdinando, celebrabantur, ita Verantius sermonem dirigit: *Au ad vos pertinere nostram viciniam non putatis? vel parsurum vobis communem hostem arbitramini; quum, effractis portis domus vestrae, in vos ipsos irruerit? Tum contra Gallos questus, quis, inquit, in Hungariam fecit; quis iam in Germanias Turcae facit ac sternit iter? nonne Gallus? quis caesarum ac regum nostrorum, quis totius imperii consilia,*
volunt.

voluntates, studia et conatus ad eum desert? nonne Gallus? quis omnium reip. Christianae statum diiungit animos, concordiam perturbat, arma distinet et corrumpit vires? — Idem Gallus. His iam tunc artibus regnum Christianissimum ad Christianam religionem alibi labefactandam abutebatur. (a)

A. C. 1556. Ferd. 30. Ind. 14. P. 5. A.

LVI. Quum nulla pacis impetrandae spes esset; Ferdinandus, vt necessarii pro bello contra Turcas apparatus fierent, in sequentis anni principium comitia Posonium edixit, ubi conditorum 46. articulorum synopsis, praetermissis minus praecipuis, ita habet: „ I. Status et OO. regi se fortunasque suas „ submitunt. — III. Oblatio subsidii 2. flor. IV. „ Ad munitiones arcium a singulis colonis denarios „ 50. dari: —decernitur. — V. Comitatus Szaladiensis „ labores — VII. Praepositurae V. Budensis et Al- „ baeregalis labores — IX. Comitatum Sopronien. et „ Vesprimiensis labores. X. Com. Posoniensis, Iau- „ rien. et Moson. — XI. Com. Nitrien. et Trinchi- „ nien. — XVI. Com. Turótz, Árva, Lipto, Zo- „ lyom, Barset Hont — XVII. Comitatum partium „ superiorum labores. XVIII. Locorum muniendo- „ rum situs bene consideretur. — XIX. Equites 3. „ ratione 100. colonorum continue alantur. — XX. „ nobiles — a 100. colonis 10. equites — et tot- „ idem pedites — mittant. XXI. Expeditioni gene- „ rali tam domini, quam nobiles viritim interesse „ tenean-

(a) *Ibid.* n. 1467. - 1471.

„ teneantur. XXII. Expeditio particularis. XXIII.
 „ Rebelles — puniantur. XXIV. Francisci Bebek
 „ proscriptio. — XXV. Religionis negotium. XXVI.
 „ Anabaptistae regno eiiciantur. XXVII. Colonis ve-
 „ tus migrandi — restituta libertas. XXVIII. Colo-
 „ num, migrare volentem, iudex nob. — traducat.
 „ XXIX. Coloni transmigrantis domus domino terrae
 „ cedit; nisi intra 15. diem alteri vendiderit. XXX.
 „ Colonum, rite transmigrantem, retinens punia-
 „ tur. — XXXI. Colonus, clam — domino terrae
 „ discedens — vbique capiatur. — XXXII. Colonus,
 „ ad priorem dominum sponte redire volens, libere
 „ possit. — XXXIII. Coloni regni Hung. ad alia re-
 „ gna — ne recipiantur. XXXIV. Iudicia comitatum
 „ partium superiorum — XXXV. Iudicia comita-
 „ tum ultra et citra Danubium — XXXVI. Telo-
 „ nia sicca — XXXVII. Tricesimarum loca vetustio-
 „ ra — seruentur. XXXVIII. Tallerorum cusio —
 „ cesset. XXXIX. Strigonien. ecclesiae capitulum per
 „ totum regnum exsequutiones peragat XL. Nobiles
 „ — onera cum comitatu ferant. XLIII. Agriensis
 „ episcopatus decimas — domini terrestres prae aliis
 „ emere possint. — XLVI. Arcium finitimarum pro-
 „ ditores et desertores sine gratia puniantur. “

LVII. Dum haec pro publica salute Posonii de-
 cernebantur; Busbequius, Constantinopolim reuer-
 sus, tam ingratum de Transsilvania non remittenda
 nuncium ad Solimanum adtulit, vt is, palam se ho-
 stem Ferdinandi professus, et Transsilvanis extre-
 mam perniciem comminatus fuerit, nisi reginam
 cum pupillo reducerent, et ad inferiores Hungariae
 partes inuadendas oppugnandumque Szigetum inge-
 nes copias dimiserit. A Transsiluanis igitur metu

perculsis Isabella, per legatos reuocata, 22. Octobris Claudiopolim appulit, et comitiis ibi celebratis, e sententia statuum, episcopales redditus in suos vsus conuertit. Quod idcirco factum censet Szege-
dus, quod Isabella iam Arianismo per Georgium Blandratam afflata fuerit. Atqui prius illa decessit anno 1559. quam in Transsiluaniam medicus ille venisset anno 1563. qui Ioannem Sigismundum, primum Lutheri, deinde Caluini dogmata sequutum, in suam demum sententiam pertraxit anno 1566. Antistite Paulo Bornemisza relegato, Transsiluanien-
ses episcopi sesqui seculo vicarios dumtaxat in Transsilvania; domicilium autem in Hungaria habuerunt, vbi beneficiis aliis prouisi, nudum fere titulum episcopatus Transsiluanien-
sis gesserunt. (a)

LVIII. In superiore Hungaria multis ad reginam descendentibus, quorum praecipui Bebekii publica lege proscripti sunt, quum Puchaimius Krasznahorkam, arcem Bebekianam, oppugnasset, machinis in potestate hostis relictis, turpi fuga Leutschouiam euasit. In eius ignominia notati, locum Emericus Telekasi suffectus, et Zemplinensem, et Palotzen-
sem arcem expugnauit, ac Gersacherum obsidione Perenii liberauit. At grauius in inferiore Hungaria cum Turcis bellum gerebatur, quo Solimanus, Szigetum Christianis erepturus, Alyum cum exercitu destinauit. Hic legatis Constantinopoli minatus, *Hungaros non iam armis et gladiis, sed tantum fustibus sub iugum mittendos*, quum ad liberandam Babotsam, quam Nadasdius palatinus obsidione cinxe-
rat,

(a) Ibid. n. 1473.-1474.

rat, accurrisset, semel iterumque victus, amissa Babotfa, Szigethanam obsidionem repetiit. Sed aduentu Ferdinandi, secundo geniti regis filii, territus, et eruptionibus quotidianis nostrorum infestatus ac attritus, desideratis suorum 10. millibus, obsidionem soluit. Nostreis Korotna quoque potitis, intellexit Alyus, nec armis et gladiis Hungaros sub iugum mitti posse, neque Ferdinando vires deesse, quibus eius insolentia castigaretur. (a)

A. C. 1557. Ferd. 31. Ind 15. P. 18. A.

LIX. Postquam Ferdinandi regis oratores, Verantius, Zaius, Busbequius, certis nunciis accepissent; Aly Bassae iactantiam et ambiciosos conatus ab archiducé Ferdinando repressos esse; pluribus litteris, Constantinopoli datis, incredibile solatium suum inde haustum expresse-
runt, novosque Turcarum apparatus Ferdinando, quum iam eius frater Carolus V. imperium abdicauit, perscripserunt. Et ipse quidem, licet potentia iam auctus, ut sanguini parceretur, pacem apud Solimanum urgebat; at ille, pluribus victoriis elatus, eam longo tempore negabat, nisi duras pacis conditiones Ferdinandus admitteret. Duo tandem ex legatis, Verantius et Zaius, ad Ferdinandum remissi, has conditiones adtulerunt: *ut is, quae in Hungaria hoc tempore possidet, teneat; et Solimanus similiter: ut Szigeth arcem omnino demoliri faciat, locumque eius destituat: et sic denuo, missis duorum annorum ho-*

E 2

hora-

(a) *Ibid.* n. 1475. - 1476.

norariis muneribus, quae erant intermissa, de reliqua pace deque annuo in posterum soluendo honorario munere transigatur. Secundum haec Solimani postulatam, Costantizium in Croatia, Varadinum in Hungaria, recens occupata loca, cum pluribus aliis in potestate Turcarum relinquenda fuissent, Szigetoque destructo, via faciliior illis ad reliquam Hungariam occupandam complananda. Quod quidem admitti non potuisse, nemo, qui patriae salutem cordi habuit, negauit. (a)

LX. Vt igitur perniciosi Turcarum consiliis ac fraudibus occurri certius posset, Ferdinandus comitia Hungaris ad Kalendas Iunias Posonium indixit, in quibus articulorum 24. conditorum synopsis ita sequitur: „ *I.* Gratitude regnicolarum erga regem „ *iporum.* *II.* Expeditio generalis. *III.* Subsidium „ 2. flor. — *IV.* Expensae oratorum regni ad comitia imperialia. — *VI.* Gratuitus labor 6. dierum ad arces finitimas decernitur. — *VII.* Vi- „ ctualium ad castra conuehendi certum pretium. „ — *VIII.* Iudicia longa — per 40. dies celebrentur. *IX.* Ecclesiastica iudicia sine intermissione fiant. *X.* Ecclesiis libertates — obseruentur. *XI.* Bona ecclesiastica, ab ecclesiis auulsa, iuridice — recuperentur. *XII.* Decimarum locatio. — *XIII.* Assessores 4. ad sedem iudiciariam regiam, ultra homines archiepiscopi Strigoniensis, eligantur. „ *XIV.* Monetae nouae Hungaricae cussio. *XV.* Pifetarius archiepiscopi Strigoniensis — ad exercendum suum officium admittatur. — *XVIII.* Limi- „ tum

(a) *Ibid.* n. 1478. . 1479.

„ tum regni causae cognoscantur. — XIX. — Op-
 „ pressionem ne posthac a seruitoribus regis regnico-
 „ lis inferantur. — XX. Damna inferentes capita-
 „ neos et milites rex — puniat. XXI. Lelesz con-
 „ uentus vsquedum eliberetur; in eius processu
 „ capitulum Agriense et Scepus. ac conuentus de
 „ Iaszow exsequutiones peragat. XXII. Veszprimi-
 „ ense capitulum exsequutiones in suas iurisdictiones,
 „ peragat. — XXIII. Haidones, qui ex confi-
 „ niis rapinas exercent, — puniantur. — XXIV.
 „ Litterae, apud praepositum Poson. habitae, —
 „ restituantur. “

LXI. Ferdinandus in his comitiis veterem ec-
 clesiae cultum eucharistico numini palam exhibuit,
 dum eucharistiam, festo corporis Christi summo cum
 honore circumductam, cum Carolo filio, palatino
 Nadasdio proceribusque totius aulae comitatus est.
 Olahus archiepiscopus, qui haec sollemnia peregit,
 ad firmandam religionem auitam conuentum quibus-
 dam praepositis et abbatibus indixit. Eodem tem-
 pore Varadinenses canonici, suis sedibus et fundis
 eiekti, Caluinianis doctoribus locum cedere debue-
 runt. Varadinensis episcopus in iisdem comitiis a
 Ferdinando renunciatus Franciscus Forgatsius eum-
 dem ad comitia Ratisbonensia cum 2. collegis se-
 quutus est. Hic ille luculentam in consessu princi-
 pum orationem habuit, expositisque graui sermone
 cladibus et periculis, effecit, vt *duplex subsidium*
Romanum ad 8. menses promiserint. Id 40. millia
peditum, equitum 8. constituit. Sed nonnisi tres pe-
 ditum cohortes et equitum alae totidem ad defen-
 dendam superiorem Hungariam missae sunt. Hic
 Franciscus Bebekius, Isabellae quoque iam insensus,

Ferdinando se hostem exhibuit, eiusque copias obsidionem Munkatsiensem soluere coegit. Busbequius, Constantinopoli relictus, proniores ad pacem Turcas habuit; postquam pacis obex, Petrouitsius, annos 70. natus, Claudiopoli 13. Octobris obiit. Ferdinandus, autem Verantium, ex molesta hac legatione quinquennali reuersum, remuneraturus, Agriensem episcopatum ei contulit Pragae 28. Decembris 1557. (a)

A. C. 1558. Ferd. 32. Ind. 1. P. 10. A.

LXII. Induciis, quas Verantius ad Ferdinandum retulit, abusi Turcae, quamprimum regiae copiae fuerunt a finibus retractae, ditiones eius multis iniuriis affecerunt. De his querulas ad Budensem purpuratum litteras nomine Ferdinandi, qui hoc anno 14. Martii Francofurti suffragiis electorum in locum fratris imperator est renunciatus, Verantius misit. Turcae tamen clamcularia fraude Tatam etiam sub his induciis occuparunt. In superiore Hungaria Telekesius ad Putnok eorum incursiones feliciter repressit; adiuuante Georgio Bebekio, cuius pater, Franciscus cum Antonio Franciscoque Kendiis, qui reginam in Transsiluaniam euocauerant, ab ipsa hac Isabella hoc anno 2. Sept. caedi iussus est. Victoria de Turcis, opera Telekesii relata, leniuit nonnihil dolorem Ferdinandi, quem ex morte tam fratris Caroli, Germaniae Herculis, qui multis orbem victoriis signauerat, quam sororis Mariae, reginae Hungariae, quae post
inter-

(a) *Ibid.* n. 1480 - 1481.

interitum Ludouici regis, sui coniugis, pietatis ac eruditionis studium coniunxerat, hausit. Summa horum et omnium principum Austriacorum laus erat, quod religionem aitam constanter et retinuerint, et propugnauerint. Ad eandem stabiliendam Nicolaus Olahus, Strigoniensis archiepiscopus, hoc anno synodum Znio-Varallyam indixit, ad quam, omnem securitatem pollicitus, ministros nouitiorum dogmatum pro 16. Sept. inuitauit. (a)

A. C. 1559. Ferd. 33. Ind. 2. P. 26. M.

LXIII. Dum ordinibus imperii prima suis auspiciis celebranda comitia Ferdinandus Augustam indixit; comitiis Hungaricis, Posonii 6. Ian. celebratis, Maximilianum filium praefecit: quo praeside, conditi sunt articuli 56. ex quibus praecipuorum epitome hoc ordine recensetur: „ I. Cura et sollicitudo regis in regnum hoc statibus accepta. II. „ Calamitates et oppressiones exponuntur. — *K.* „ Oppressionum et omnium malorum auertendorum modus. VI. Officiales regis duplici modo „ grauant populum. — VIII. Hungarica negotia „ cum consiliariis Hungaris tractentur. IX. Cancellaria ex Germanica in rebus Hungaricis non „ edantur litterae. — XI. Subsidium 2. flor. offertur. — XII. Subsidii exigendi modus praescribitur. XIII. Expeditio generalis et particularis. — „ XIV. Equites duo ratione decimarum et nonarum „ ex singulis 100. flor. amplius per neminem seruentur.

E 4

tur.

(a) *Hist. Crit. T. XXIII n. 1482. - 1486.*

„ tur. — *XF.* Subsidium ad plures annos non posse
 „ concedi. — *XVII.* Hungari ultra quotidianas cla-
 „ des — etiam subsidium non minus, quam cetera
 „ regna, contribuunt. *XVIII.* Gratuitus labor 6.
 „ dierum — *XIX.* Scepusiensis comitatus labor ad
 „ Pelsötz — deputatus. *XX.* Sáros comitatus labor
 „ ad ciuitatem Cassouien. *XXI.* Abaujvár. et Tor-
 „ nen. comitatus ad Szenderö. *XXII.* Gömörien.
 „ Comitatus ad plures arces. *XXIII.* Heues. Bor-
 „ sod et Nograd comit. — *XXIV.* Zemplinien. —
 „ *XXV.* Vng. — *XXVI.* Nitrien. et Trinčin. —
 „ *XXVII.* Strigonien. archiepiscopi et — capituli
 „ — ad arcem Újvár. *XXVIII.* Bars. Turotz. Zolien.
 „ Aruen. Liptou. com. labores — *XXX.* Comita-
 „ tuum Vltradanubianorum labores — *XXXI.* Sza-
 „ lad. et Simigh. com. labores ad Babotfa. —
 „ *XXXII.* Sopron. Castrif. et Veszprim. com. labor
 „ ad oppidum Pápa. *XXXIII.* Labor ad arcem Szi-
 „ geth. *XXXIV.* Messis et vindemiae tempore co-
 „ loni ad laborandum apud confinia non cogantur.
 „ — *XXXVII.* Iudicia suis terminis celebrentur.
 „ *XL.* Iudicia ecclesiastica suum cursum habeant.
 „ — *XLI.* Episcopi, quae officii et iurisdictionis
 „ ipsorum sunt, libere exerceant. — *XLVI.* Mone-
 „ ta Hungarica in bona liga cudatur. — *XLIX.* Le-
 „ lesziensis conuentus ad minus 5. monachos vel
 „ — presbyteros habeat, pro peragendis exsequu-
 „ tionibus. *L.* Relationes exsequutionum — sub iu-
 „ ramento semper referri debent. — *LIV.* Officia
 „ et munia publica assumere nolentes puniantur. —
 „ *LV.* Pyrrhus C. ab Archo in ciuem Hungarum
 „ acceptatur. — “

LXIV. Verantius his comitiis interesse non potuit, impeditus aliis negotiis, a Ferdinando sibi demandatis, cumprimis autem Agria communienda, non ignarus, quantum momenti positum esset in eius conseruatione; Turcis omnem viciniam percurfantibus ac depopulantibus. Has iniurias silentio non transmittendas ratus, identidem et Budensem purpuratum, et Hatuanensem praefectum induciarum admonuit. Quum Isabella quoque suo malo didicerit, inane pacis Turcicae nomen esse, de pace cum Ferdinando potius ineunda Transsiluaniaque reddenda per oratorem agere coepit. Sed salutare hos eiusdem conatus mors intercepit, obita mense Septembri hoc anno, non sequenti, ut Istuanfius scribit, ac multos in errorem induxit. (a)

A. C. 1560. Ferd. 34. Ind. 3. P. 14. A.

LXV. Ioannes Sigismundus, Transsilvaniae princeps, ab obitu matris, eundem pacis cum Ferdinando tractatum resumfit. Delecti sunt ad hoc negotium tentandum Michael Chakius et Christophorus Hagymafius, ille Ioannis cancellarius, hic Hufzti praefectus. Utque legatio maiorem vim et auctoritatem haberet; Poloniae quoque rex, Sigismundus Augustus, suum Viennam oratorem eadem de causa misit. Sed quia Ioan. Sigismundus, titulo regis abusus, petit, ut *ditionem amborum Tibiscus dirimeret*; in ipso limine tractatus omnis adhaesit. Nul- lum tamen hoc anno bellum in Hungaria gestum est,

(a) *Ibid.* n. 1488. - 1491.

occurrit; sed cum magna suorum iactura post 16. dies obsidionem soluere coactus est. Eodem fere tempore Ioannes Balassa, Melchioris frater, Szetfenium Turcis eripere conabatur; sed, suis metu dif- fugientibus, a fortuna desertus, in tutum et ipse se recepit. Quum ita mutuis cladibus Hungari cum Turcis decertabant; Busbequius tandem post labo- rem 7. annorum optatam pacem octennalem cum Solimano conclusit, cuius praecipua capita fuerunt: *Tributum trium annorum praeteritorum, tricena nu- morum aureorum millia, intra certum diem Byzan- tium apportentur: Ioannes iisdem foederibus includa- tur: Melchiori Balassa et Nicolao Bathoreo fraudi non sit defectio: armis abstineatur.* (a)

LXVIII. Ferdinandus, non minus sacrae, quam profanae reip. pacem conciliaturus, 3. Martii hoc anno litteras ad Pium IV. P. M. Oeniponto dedit, quibus eundem orabat, vt concilium Tridentinum, per annos 10. intermissum, continuaretur, et ad optatum exitum perduceretur. Ad hoc ille primum quidem Antonium Verantium oratorem, vt rex Hungariae, destinauerat; sed, illo prouinciam hanc propter inualescentes in Agriensi dioecesi haereses, contra quas coram depugnandum esset, deprecato, Georgius Draskouichius, Quinqueecclesiensis episco- pus, ad hoc orbis theatrum missus est, et praero- gatiuas regis Hungariae contra legatum Lusitaniae fortiter et feliciter tuitus. Vt autem Ferdinandi man- dato morem gereret, Eucharistiae sub vtraque spe- cie sumendae potestatem vehementer vrfit. Huic peti-

(a) *Ibid.* n. 1500. - 1503.

petitioni sapientissimos patres prudenter obstitisse, docuit euentus; quum, neque concesso calicis usu per pontificem, ad quem haec res definienda remissa fuit, ad sanitatem heterodoxi potuerint reduci. Legati cleri Hungariae fuerunt ibidem Andreas Dudich, Tinniniensis et Ioannes Kolosvári, Ghnadiensis episcopus, qui 16. Nouembris magnò collegarum dolore decessit. Decessit eodem anno IV. nonas Iunias etiam Thomas Nadasdi, Hungariae palatinus, 64. annos natus, post cuius obitum 46. annis palatinum Hungaria non vidit. (a)

A. C. 1563. Ferd. 37. Ind. 6. P. II. A.

LXIX. Postquam Maximilianus Pragae coronatus, Francofurti rex Romanorum electus fuisset, Nadasdio, qui poterat obicem ponere, defuncto, comitia Hungaris Ferdinandus pro filio hoc regni suffragiis eligendo coronandoque Posonium ad 20. Augusti, quo festum S. Stephani celebrabatur, indixit. Postulabat hic nobilitas, vt ante coronationem palatinus eligeretur; sed quia, proceribus agentibus, definitum est, palatini praesentiam tunc tantum esse necessariam, quum stirps regia deficit, electione hac omissa, Maximilianus ipso festo natiuitatis B. V. inauratus est. Prima haec regis coronatio Posonii peracta fuit, Albaregali iam a Turcis inessa. Postridie seu 9. Sept. idem Olahus, Strigoniensis archiepiscopus, qui Maximiliano sacram coronam imposuit, etiam Mariam, eius coniugem, et inunxit, et corona propria redimiuit, diademate sacro humero dumtaxat imposito. Magnus in his comitiis tumultus propter Germanos praefectos excitatus est, quorum insolentia multis

(a) *Ibid.* n. 1504.

tis adeo grauis visa fuit, vt in Scythiam se redituros dictarent. (a)

LXX. In turbulentis his comitiis conditum est Ferdinandi decretum XX. et vltimum, articulos 81. complexum, quorum praecipui hac synopsi perstringuntur: „ II. Excusatio, cur multum contribuere „ status non possint; decretum tamen, 2. florenos „ caesari, 1. flor. nouo regi contribuendum esse. III. „ — Contributio in an. 1565. caesari oblata. — V. „ Mutuum vt ex contributione defalcetur. — VIII. „ Tributarii Turcis yel Transsiluano dimidium con- „ tributionis soluant. — X. Victualibus duplicibus „ praesidia et confinia indigent. — XII. Capitaneo- „ rum, a colonis victualia vi aut exiguu pretio eri- „ pientium, poena. — XIV. Vectio bombardarum, „ victualium etc. etiam per colonos fieri debet, pro „ competenti tamen mercede. XV. Ad Austriam „ oppignorata bona, onera aequaliter cum regni- „ colis Hungariae ferant. XVI. Capitanei confinia „ saepe perlustrent. XVII. Domini — in arcibus „ praesidium interteneant. XVIII. Continuos mili- „ tes — interteneant in locis finitimis, sibi vicino- „ ribus. — XXIII. Haidones non nisi in locis finiti- „ mis teneri possunt. — XXIV. Iudiciorum celebra- „ tio. XXV. Iudicia locumtenentis. XXVI. Iudicia „ regni Sclauoniae. XXVII. Ecclesiastica iudicia se- „ cundum iura canonica iudicentur. — XXX. De „ decreti reformatione. XXXI. Religio et verus „ DEI cultus seruetur. XXXII. Capitanei, haereti- „ cos fouentes, officii amissione puniantur. — „ XXXIV.

(a) *Ibid.* n. 1505. - 1507.

„ XXXIV. Externi capitanei et alii praefecti e re-
 „ gno dimittantur. XXXV. Hungarico consilio rex
 „ vtatur. — XXXVIII. Homicidii deliberati proces-
 „ sus breuior. — XLII. Blasphemorum et maledi-
 „ corum poena. XLIII. Bonum remissio fiat. —
 „ XLVI. De contradictione debito tempore negle-
 „ cta. — XLIX. Procuratorum cauillationes, sub-
 „ dolas rationes et subterfugia — iudices amputent.
 „ LII. Pauperum caussae in comitatibus primo die
 „ assumantur. — LIX. Telonia, sine annuentia re-
 „ gia erecta, distrahantur. — LXIV. Maximiliani
 „ archiducis, iam regis, donationes — confirman-
 „ tur. — LXVII. Turcis arma et alias res vetitas
 „ deferentium poena. — LXXII. Decimae more con-
 „ sueto soluantur. — LXXIII. Aurum et argentum
 „ non exportetur — LXXIV. Monetae Hungaricae
 „ liga reducatur ad gradum monetae imperialis. —
 „ LXXXI. Testari nolentis poena, vt de facto ad
 „ valorem 64. florenorum res amittat: non habens
 „ vero, luat in corpore.“

A. C. 1564. Ferd. 38. Ind. 7. P. 2. A.

LXXI. Ferdinandus, pace cum Ioanne Sigis-
 mundo necquicquam iterum tentata, reduces e con-
 cilio Tridentino, quod annis abhinc 18. inchoatum
 vltimam seu XXV. sessionem 3. Decembris anno su-
 periore habuit, legatos laetus excepit, et Draskoui-
 chium ad Zagrabiensem, Dudichium ad Quinque-
 ecclesiensem insulam promouit. Vsum deinde cali-
 cis, quem apud patres Tridentinos frustra petiit;
 apud Pium IV. pontificem rursus per litteras vsit
 et obtinuit. Sed, quum hac indulgentia pertina-
 cio-

ciores euasissent aduersarii; Pius V. quarti successor, facultatem illam sustulit. Vt autem Verantius ouibus suis, ne contagione horum errorum inficerentur, magis inuigilare posset; eum Ferdinandus arcis Agriensis cura liberauit, ac ad sarcendam reddituum episcopaliū iacturam; Turotziensem ei praeposituram contulit. Arcis vero praefectum constituit Casparum Magochium, grauibz verbis admonitum, *ne vllō pacto in ecclesiastica et spiritualia negotia, religionem, ritus ac ceremonias se ingerat; sed eas partes, tamquam a se longe alienas, iis relinquat, quibus ex officio ea cura incumbit.* Commisit illi praeterea *defensionem episcopi et totius cleri Agriensis ac religionis catholicae, — neque concionatores et magistros scholarum haereticos teneri foueri-que patiatur.* Haec et alia, quae singularem Ferdinandi de vera religione conseruanda sollicitudinem testantur; vberius in prolixis eius praeceptis, Magotio 10. Febr. 1564. datis, legi possunt. (a)

LXXII. Ferdinando, pacis veraeque religionis adeo studioso, fatalis hic annus erat, cuius initio coepit agrotare, sensimque deficientibus viribus, diu decubuit; sed neque tunc laboribus pepercit, in ipsoque lecto litteras in grauioribus negotiis legit et signauit. Diuturno tandem morbo confectus, expiatis more Christiani piique principis criminibus, 25. Iulii curas humanas posuit, et ad praemia recte factorum abiit; quum regni Hungariae, quod anno 1526. die 25. Nouembris adiit, annos 37. menses 8. aetatis autem a 10. Martii 1503. quo natus

(a) Ibid. n. 1512 = 1515.

natus est, annos 61. menses 4. dies 15. expleuisset, delatus Pragam ad monumentum coniugis Annae, Ludouici II. sororis, ex qua 15. liberos, vt alias vidimus, 4. filios et 11. filias, sustulit, ac ad posteros hereditarium Hungariae regnum transmisit. (a)

LXXIII. Defuncti Ferdinandi laudes multi tam exteri, quam domestici scriptores prolixè persequuti sunt; sed nemo fere candidius ac luculentius, quam Augerius Busbequius, qui postquam a Solimano, modestia constantiaque sua mitigato, pacem octennalem obtinuisset; acta legationis suae litteris complexus, ad amicum epistola IV. Ferdinandi laudes ita perstringit: *Nemo constantius virtutem retinuit; neque diligentius cauit, ne purus animus fortunae vitio contaminaretur.* Plura hic, plura Sambucus in oratione prolixa, quam in obitum eius adornauit. Ipse Solimanus, eiusdem audita morte, *Vere iustus*, exclamabat, *et rectitennax princeps fuit; nec umquam in data fide frustratus est.* Eo regnante, praefuit metropoli *Strigoniensi* Paullus de Varda 1527. — 1549. Nicolaus Olahus 1553. *Colocensi*, simul *Agriensi* cathedrae Franciscus de Frangepanibus; illa deinde vacante, hanc rexit Nicolaus Olahus 1548. Franciscus Ujlakius 1548. Ant. Verantius 1557. *Bosniensem* Lazarus 1528. Blasius 1530. Thomas 1540. *Laurinensem* Franciscus Ujlaki 1539. Paul. de Gregorianch 1553. *Nirriensem* Steph. Podmanitzki 1527. Franc. Turzó 1534. Paul. Bornemisza 1558. *Quinqueecclesiensem* Geor-

(a) *Ibid.* n. 1516.

Georg. Sulyok 1527. Ioan. Elzéki 1539. Stanislaus Várally 1543. Paul. Gregorianchius 1549. Georg. Tompa 1550. Ant. Verantius 1553. Georg. Draskovich 1557. Andr. Dudich 1563. *Sirmienssem* Steph. Broderich 1526. — 1536. *Transsiluaniensem* Nicol. de Gerend 1528. Ioan. Statilius 1531. † 1542. Paul. Bornemisza 1553. *Tſanadiensem* Ioan. de Mutriná 1527. Ioan. Barlabáth 1539. Franc. Ugódi 1549. Franc. de Medjes 1553. Georg. Bódi 1556. Petr. Paulinus 1559. Fr. Ioan. Kolosvári 1561. Andr. Dudich 1563. Gregor. Bornemisza 1563. *Vaciensem* Ioan. Ország ab an. 1520. Steph. Broderich 1536. Nicol. de Perén 1540. Augustin. Sbardellatus 1549. Blasius de Varadino Petri 1553. Ioan. ab Újlak 1561. *Varadiensem* Lad. de Macedonia 1527. Emer. Czibák 1531. Georg. Martinusius 1534. Mathias Zaberminus 1553. Franc. Forgáts 1556. *Vesprimiensem* Thom. de Zalaháza 1526. Mart. de Kechet 1528. Paul. Bornemisza 1549. Andr. de Keves 1553. *Zagrabiensem* Simon ab Erdöd ab an. 1519. Nicol. Olahus 1543. Wolfg. Gyulai 1549. Paul. Gregorianchius 1550. Mathias Brumanus 1558. Georg. Draskouich 1563.

Palatini fuerunt: Steph. Bathori † 1535. Thom. Nádasdi 1554. † 1562. *Iudices curiae*: Alexius Turzo 1527. Thomas Nádasdi 1549. Andr. Bathori 1554. *Bani*: Franc. de Batthyán et Ioan. Karlouits ab an. 1522. Petr. Kegleuich et Thom. Nádasdi 1538. Nicol. Zrini 1542. Petr. Erdödi 1557. Symbolum Ferdinandi fuit: *Fiat iustitia; pereat mundus.*

§. II.

MAXIMILIANVS, REX XXXIX.

Coepit A. C. 1564. desit A. C. 1576.

A. C. 1564. Max. 1. Ind. 7. P. 2. A.

LXXIV. Maximilianus, vivente Ferdinando patre, primus Posonii coronatus anno 1563. mox ab eius obitu pleno iure regnum administrare coepit, quum iam 37. aetatis annum post 5. dies expleturus erat. Ex Maria, Caroli V. patrui sui filia 9. virilis, 6. sequioris sexus proles suscepit. Filii hoc ordine nati sunt : *Ferdinandus* 1551. † 1552. *Rudolphus* 1552. *Ernestus* 1553. † 1595. *Mathias* 1557. *Maximilianus* 1558. † 1618. *Albertus* 1560. † 1621. *Wenceslaus* 1561. † 1578. *Fridericus* 1562. † 1563. *Carolus* 1565. † 1566. Filiarum prima fuit *Anna*, nata 1549. Philippo II. Hisp. regi nupta mortuaque 1580. *Elisabetha* 1554. Carolo IX. Fr. regi collocata, Viennae defuncta 1592. *Maria I.* 1555. † 1556. *Maria II.* 1564. † eodem. *Margarita* 1567. S. Clarae regulam sequuta, † 1633. *Leonora* 1568. † 1579. Nullum tamen Maximilianus e tot filiis nepotem vidit. Ferdinandum enim, Fridericum et Carolum, vix in lucem editos, mors rapuit. Rudolphus, Maximilianus, Wenceslaus nullum connubium inuenerunt. Nec Ernestus, Mathias, Albertus, primum card. diaconus, deinde maritus, stirpem Austriacam propagarunt. Quia vero Maximilianus et aetatis erat florentis, et experientiae magnae, quod a patre saepius ad regni curas adhibitus antea fuerit; maximam de se spem apud omnes excitavit, ut

Istuanfius perhibet, (a) talem futurum, qui *Turcarum induciarum compedes*, quibus pater irretitus fuisset, *DEI immortalis ope*, exuere, et acerrimorum hostium impetum non modo sustinere, sed etiam ad non dubiam victoriam propulsare posset. Maxima haec omnium de Maximiliano spes aucta fuit, postquam litteras, ab eo postridie statim ab obitu patris datas, acceperunt, quibus non tantum patris mortem Hungaris nunciauit, sed regni quoque defensionem ac libertatum omnium conseruationem eis promisit; utque semper ad expeditionem, contra Turcas suscipiendam, essent parati, sollicitè monuit, (b) *Viennae 26. die mensis Iulii, anno dom. 1564.* Quum iam biennio munera Solimano missa non fuissent; Arslanes, Budensis praefectus, (c) *an pactis stare vellet; frequentioribus litteris et nunciis arroganter postulare non intermittebat.* Deliberatione habita, quum alii „fidem et promissa inuiolabili tenore seruanda“ *suaderent*; alii cum Nicolao Zrinio „bellum — pro Christo — eiusque sacrosancta religione proque aris et focis suscipiendum“ *cenferent*; Maximilianus *ad pacis et quietis potius consilia inclinabat*, Solimanoque nunciauerat: „se breui munera missurum, et se ad pactas cum patre pacis condiciones accommodaturum esse.“ (d)

LXXV. Pace cum Turcis instaurata, speratam Hungariae tranquillitatem intercepit Ioannes Sigismundus, Transilvaniae princeps. Nondum enim

ter-

(a) *Libr. XXII. p. 270.* (b) *Ap. Wagn. Dipl. Sar. p. 207.*

(c) *Ist. L. XXII. p. 270.* (d) *Hist. Cr. T. XXIV. p.*

tertius ab obitu Ferdinandi mensis effluxit; quum Stephanus Bathorius Szatmarinum et Nagybányam, ipse Ioannes Sigismundus Hadadum, Etsedum, Kis-Várdam Maximiliano, neglectis induciarum conditionibus, eripuit. Promotis vltra Tibiscum copiis, arcibusque minutioribus interceptis, Cassouiam ad ictum destinabat. Sed, vt Istuanfius refert, (a) *caelum, repente turbatum, tot et tantos imbres ei, iter habenti, superinfudit, vt, — itineribus profundo impeditis caeno, tormentorum et curruum rotae usque ad axes mergerentur. — Tum Ioannes Sigismundus infestae fortunae frustra indignari. — Sed, quum dirae necessitati — manus dare cogereur; relictis omnibus aduendae Cassouiae consiliis, reuerti constituit.* De Szatmarino hoc anno perduto testem habemus etiam Verantium, dum contra Magotsum, Agriensem praefectum, queritur, (b) 10. Oct. 1564. „ nec, inquit, Zathmariense municipium, quo „ tota ditio maiestatis caes. vltra Tibiscum stabat, „ rusticis tuendum commissem, educto ex eo militari praesidio. Sed sic DEVS castigat homines, „ qui suis seruiunt cupiditatibus. — “ Erant etiam inter catholicos aliqui sacerdotes ita suis cupiditatibus abrepti, vt sopitam sub Ferdinando coniugiorum causam, Maximiliano regni sceptrum adepti, rursum suscitauerint. Ad importunas horum preces Maximilianus ad Pium IV. scripsit, vt, sicut laicis sacri calicis vsus fuit concessus, ita presbyteris conubium indulgeretur. (c) *Nat. Vienneae, die 28. mensis Nouembris, anno dom 1564.* Pius pontifex,

F 3

anno

(a) *Libr. XXII, p. 274.* (b) *Ap. Schmitz. Ep. Agr. T. III. p. 43.* (c) *Ap. Lünig. Lit. Proc. Eur. P. I. p. 804.*

anno sequenti, 12. Ian. purpuratorum senatum conuocauit, in quo, teste Fleuriano continuatore, (a) caesaris postulatam ac rei concedendae difficultatem proposuit: ubi — quum omnes, has preces esse reiiciendas, censerent; quosdam celebriores theologos selegit, qui hanc repulsam validis rationibus firmarent. — Facta hac elucubratione, pontifex eam — ad caesarem transmisit, ponderatisque hisce rationibus, mox Maximilianus acquieuit. (b)

A. C. 1565. Max. 1. Ind. 8. P. 22. A.

LXXVI. Postquam Maximilianus de damnis, a Ioanne Sigismundo per furtiuam expeditionem illatis, certior factus fuisset; tantas iniurias nequaquam ferendas ratus, (c) euocauit ex *Assatia Lazarum Suendum*; — et *Andreas Bathorius*, ut locorum et regionis peritior, aequata potestate, collega ei additus; cuius consilio Tokainum ad ictum destinatum, arcisque praefecto, Francisco Némethi, glante plumbea traiecto, mense Februario deditione captum est. Mox etiam Szerentsinum, Erdödium, Nagybánya seu Riuulus dominarum in Maximiliani potestatem venerunt, Ioan. Sigismundus, hac rerum suarum iactura percussus, pacem per Stephanum Bathorium a Suendio petiit, quae, paucis diebus consumtis, his conditionibus composita fuit: (d) „ Vt Ioan. Sigismundus Transsiluaniam perpetuo „ firmae possessionis iure obtineret; ea tamen, ipso abs-

(a) *Tom. XLVII. p. 370.* (b) *Hist. Cr. T. XXIV. p. 9. 26. - 44.* (c) *Istuanf. Libr. XXII. p. 275.* (d) *Ibid. p. 278.*

„ absque herede decedente, in caesarem et eius
 „ successores rediret: regione Bihariana et Varadino,
 „ donec viueret, potiretur: Munkatsianam ditio-
 „ nem cum Hufzto — omnique Maramarusio resti-
 „ tueret: regio nomine abstineret. “ Quum I. Si-
 gismundus ad hoc foedus auctoritate Maximiliani
 confirmandum Viennam Stephanum Bathorium mi-
 sisset; interea Casparus Békesius, e Constantinopo-
 litana legatione reuersus, tanta spe fauorum et au-
 xiliorum Solimani principem suum impleuit, vt is
 grauiores pacis conditiones caesari proponendas Ba-
 thorio perscripserit, ac inter alia postulauerit, *vt*
finis vtriusque imperii Tibiscus annis esset. (a) Indi-
 gnatus igitur Maximilianus, ita se circumduc; Ba-
 thorium, ceu fucatae pacis fecialem, honestae cu-
 stodiae tradidit, ac Istuanfio teste, (b) *nonnisi con-*
fecto bello, domum redire permisit. (c)

LXXVII. Solimanus, de Ioanne Sigismundo,
 cliente suo, qui tam ea, quae furtiujs victorijs an-
 no superiore surripuerat, quam alia, quae iam an-
 tea possederat, amisit, sollicitus, Maximiliano signi-
 ficauit; (d) *sibi videri:* „ vt Tokaium Transsilua-
 „ no restitatur: contra Transsiluanus damna, quae,
 „ violatis induciis, caesari intulisset, resarciret:
 „ Szakmarium apud caesarem relinquendum; post-
 „ quam illi ante hoc bellum paruisset. “ *Nec obli-*
tus muneris honorarii, illud mitti sibi primo quo-
que tempore postulabat. Quum iis conditionibus ac-
 quiescere Maximilianus noluisset; Ioan. Sigismun-
 dus,

F 4

(a) Forgach. L. XV. p. 355. (b) Libr. XXII. p. 231. (c)
 Hist. Cr. T. XXIV. p. 45 - 80 (d) Libr. XXII. p. 280

dus, a Turcis adiutus, Ienönem, Desznium ac Világosvarum occupauit, coniunctisque cum Hasane, qui Pankotam ceperat, copiis, Suendiana castra pone Szatmarinum oppugnauit. Inde cum strage reiectus, Erdödium obsedit, et a nostris diu strenue defensum, proditione Germanorum, quibus incolumitatem Turcae promiserunt, sed non praestiterunt, obtinuit. *Per hunc modum, inquit Istuanfius, (a) Erdödium, a Kalendis Iuniis usque ad nonas sextiles a nostris fortiter seruatum, consternatione et desperatione militum Germanorum, qui in praesidio erant, hostibus cessit; a quibus funditus euersum et solo aequatum est. — Erdödio amisso ac diruto, Hasanes cum Turcis, quorum ad 25. millia in castris erant, versus Suendii castra profectus, sua cum illis proxime collocauit; ita ut ea castrorum propinquitate quotidie breuioribus et minutis praeliis occasio daretur. Transsiluanus vero cum suis Riuulo dominarum — per deditionem occupato, Köuarioque frustra tentato, Hasanem sequutus, castra sua cum Turcicis coniunxit. Diutius in his castris Suendium adhaesisse, liquet ex eius litteris, ad Eperiesinenses primum 21. Augusti pro 25. curribus, deinde pro lytro Kövesdii datis. (b) ex castris ad Kisár, 19. Septembris, anno dom. 1565. Eodem fere tempore, quo Suendius ad Samusium varia fortuna bellum gerebat, Croatia quoque Turcicis ad Sauum armis premebatur. Sub id tempus, inquit Istuanfius, (c) — detrimentum haud leue in Illyrico a Turcis illatum est. Nam quum Solimanus prouin-*

(a) Ibid. p. 283. (b) *Ap. Wagn. Dipl. Saros. p. 279. - 280.*

(c) *L. XXII. p. 279.*

prouinciae Bosnensis praefecturam Mustaphae, cognomine Socoliuitio, tradidisset; — quamquam induciae vigerent, — arcem Crupam — obsidione cingere decreuit. Bakicſio fortiter eam propugnante, Herbertus quidem Aurspergerus, qui copiis Illyricis praeratur, in auxilium accurrit; sed licet parem hostibus exercitum habuerit; congregari tamen cum iis non ausus, Crupam, caesis omnibus praesidiariis, a barbaris occupari permisit. Mustaphas, arce Nouia pari felicitate potitus, contractis maioribus copiis, Sauum traiecit. Forte fortuna Petrus Erdödius eidem occurrit, et Turcas imparatos aggressus, iisdem fufis et fugatis, castra cum ingentibus spoliis occupauit. In hoc statu res tam Hungariae, quam Croatiae fuerunt, quum Maximilianus, induciis cum Solimano confectis, Suendium, qui Nagybányam et Ienönem receperat, cum exercitu reuocauit, Solimanoque significauit, (a) *ſi Transſiluanus, qui prior arma temere intuliſſet, belli ſuntus et impendia reſtuliſſet, nec de Szerentſio et Tokaio reſtituendis magnam difficultatem facturum.* Ad Auguſtana comitia profecturus, ad 2. Febr. comitia Hungaris indixit, (b) *Viennae, 28. Nouembris, 1565.* (c)

A. C. 1566. Max. 2. Ind. 9. P. 7. A.

LXXVIII. Ad indicta Poſonium comitia, quibus Maximilianus Carolum fratrem praetecit, non magnus quidem Hungarorum numerus confluxit; in
iis

(a) *Ibid. p. 284.* (b) *Ap. Kaprinat P. I. p. 299.* (c) *Hiſt. Cr. T. XXIV. p. 80. — 131.*

lis tamen, ut Istuanfius perhibet; (a) *tumultuum altercationumque satis fuit: adeo ut illa raro antea fuerint turbulentiora. Nobilitas namque caesaris absentiam, et nondum amotos praefecturis, ut saepius promissum erat, externos homines, nec coercitam militum insolentiam, quin potius multis partibus atque, molestissime ferebat. Conditos illic 28. articulos absens Maximilianus subinde confirmavit, ut sequuntur: (b) „ I. Carolus, archidux Austriae, „ conuentui praest. II. Status et ordines absentiam regis a regno, aequo ferunt animo. III. Exponunt status, pro permansione sua et suorum plurima se egisse et perpeffos esse; in posterum quoque nolle sibi et regi deesse. IV. Contributio 2. florenorum. V. Noua connumeratio. VI. Camerarii dicatoribus conformem instructionem constitutionibus dent. VII. Dicatores utensilia domus in 6. florenis non computent. VIII. Exemptiones antiquae aboleantur vsque ad felicia tempora. IX. Lucrum camerae exigatur, contributione cessante. X. Argentum et aurum non exportetur. XI. Telonia sicca et iniusta distrahenda esse sub poena, ultra alias poenas, amissionis villae. — XII. In teloniis non plus exigatur, quam quod iustum est. XIII. Ad telonia sua ex aliorum territoriis ire compellentium poena. XIV. Munitio locorum et gratuiti labores. XV. Continui equites interteneantur. XVI. Equites continui, ubi conuenit, seruentur. XVII. Victualium ad finitima loca conuectio. XVIII. Generalis et particularis insurrectio.*

(a) *Libr. XXII. p. 285.* (b) *Corp. Iur. H. T. I. p. 516.*

„ rectio. XIX. Bombardarum vectura refertur ad
 „ articulos anni 1563. XX. Milites quamdiu cum
 „ equis ipsorum in pascuis permaneant? XXI. Iu-
 „ dicatorum celebratio. XXII. Comitatus superiores,
 „ assessores sibi eligere possunt. XXIII. De expen-
 „ sis iudicum. XXIV. Errores in litteris quibusli-
 „ bét — corrigi possunt. XXV. Mandatis reglis
 „ processus iuris non turbetur. XXVI. Colori nè
 „ nimium grauentur a dominis terrestribus. XXVII.
 „ Migratio colonorum vbique libera sit per regnum.
 „ XXVIII. Ad sequentem diaetam quaedam reie-
 „ cta. — „ Dat. — *Augustae Vindelicorum, die 2.*
Maii, anno dom. 1566. Comititia tamen iam abso-
 luta fuisse mense Martio, patet ex Verantii litteris,
 ad Carolum archiducem in caussa canonicorum Agri-
 ensium datis ac Viennam directis, (a) *Posonii 21.*
Mart, 1566. (b)

LXXIX. Hoc mense tam Olahus Tirnauiae sy-
 nodum, quam Maximilianus Augustae comitia cele-
 brabat. In illa fundamenta seminarii cleri iunioris
 iacta sunt; (c) in his auxilia contra Turcas impe-
 trata, 48. *peditum et 8. equitum millia*, secundum
 Istuanfium, (d) qui subiicit, Maximilianum *dedisse*
Hofzurotio (quem, *antequam in Germaniam discede-*
ret, legatum Constantinopolim misit,) in mandatis :
 „ vt cum Alberto de Wiis omnibus viribus agendo
 „ atque largiendo obtinerent, vt Transsiluanus foe-
 „ deribus excluderetur, qui, haecenus iis compre-
 „ hensus, quiescere et pacem pari non potuisset. —
 „ Quod

(a) Ex MSS. Agr. Bibl. T. III. f. 144. (b) *Hist. Crit. T.*
XXIV. p. 132. - 162. (c) *Peterf. Conc. P. II. p. 188.*
 (d) *Libr. XXII. p. 285.*

„ Quod si impetrare possent ; tum se muneris hono-
 „ rarii mittendi curam habiturum. “ *Itaque, quum*
Solimanus nec ordinarium — munus ab Hofzutoio al-
latum, nec de Tokaio reddendo quicquam promissi vi-
disset ; — iratus ac frendens, — suscepta belli conste-
lia, quae diu antea caesari inferre meditabatur, red-
integravit ; missisque in omnes partes — mandatis ;
 „ vt se in bellum, quod ipsemet gesturus esset, pa-
 „ rent, “ *edixit.* Quo minus dubitari iam pote-
 rat, ipsum Solimanum bello huic interfuturum esse,
 qui grandem semper exercitum ducere secum sole-
 bat, eo magis acuebantur curae Maximiliani, cui
 Pius V. pontifex, 8. Ian. Pio IV. successus, in sub-
 sidium 50. millia numum aureorum addixit. (a) Prae-
 miserat Solimanus suum athname Ioan. Sigismundo,
 qui Hungaros, aduentu tam potentis hostis percul-
 sos, vt vitro se Transsiluanis adiungerent, adhorta-
 batur. (b) Sed Suendius contrariis illos litteris ad
 fidem retinendam admonuit. Vnde Keretsenius,
 Gyulae praefectus, eiusdem ad deditionem facien-
 dam adhortationes facile derisit. Interim Arslanes,
 Budensis praefectus, impatiens morae, quam Soli-
 manus in trahendis secum innumeris copiis nece-
 bat, prius fortunam tentaturus, Palotam, a Geor-
 gio Turio strenue defensam, oppugnauit ; sed au-
 dito caesareorum auxiliorum aduentu, metu percul-
 sus, obsidionem cum magna rerum suarum iactura
 soluit. Tum Echius C. Salmensis et Vesprium,
 et Tatam Maximiliano vindicauit. Quum haec istic
 agerentur ; Solimanus Sauum cum exercitu traiecit,
 et

(a) Bizar. p. m. 43. (b) Berlen. L. V. p. 84. - 92.

et a Ioanne Sigismundo sub tentorio salutatus fuit. Quidam ex eius comitibus exquisitam pompam, qua haec salutatio peracta fuerat, fuscè describit; sed non meminit eius, quod Istuanfius et Betlenius tradunt, illum supplici libello restitutionem Budae petiisse. Facilius credi potest, quod vterque refert, a Mehemete vezirio Sigismundum ad se per nuncios inuitatum fuisse; sed hunc e consilio Békesii morem non gessisse; propterea vezirium, vt Forgachius quoque perhibet, (a) *omnes in eum vindictae neruos intendisse*. Ioan. Sigismundus, a Solimano multis muneribus, inter quae Forgachius rubinum, 50. milibus aureorum aestimatum, refert, cumulat, Albam Iuliam 17. Iulii reuersus est. (b)

LXXX. Solimanus igitur, licet annis morbisque iam fractus, huius potissimum Ioan Sigismundi gratia, memorabile hoc bellum, operum suorum vltimum, suscepit, praemisso iam Hadrianopoli Pertaffo, sororis suae filio, (c) *qui — Gyulam — in potestatem redigeret. — Itaque ille — IV. non. Iulias cum exercitu et tormentis Gyulam peruenit, quam Ladislaus Keretsenius — tuebatur*. Hunc iterum Ioan. Sigismundus ad deditionem, Christophoro Bathorio, qui subinde Transilvaniae princeps euasit, ad illum misso, hortatus est; sed ille generoso responso rursus illius consilia reiecit. Istuanfius igitur immerito videtur illum ignauiae postulare; quum et ipse perhibeat, *Keretsenium, cum maiori suorum parte Pertaffo ad stadii interuallum obuiam profectum, acre*
cum

(a) *Libr. XVI. p. 421.* (b) *Hist. Cr. T. XXIV. p. 163.*
223. (c) *Ist. L. XXIII. p. 288.*

cum hostibus praelium conseruisse; (a) — Pertassum — ad 17. diem Iulii — nostros, 4. oppugnationibus totidem diuersis locis fatigatos, expugnare decreuisse; — Sed, amissis ex suorum numero amplius duobus millibus militum receptui cani iussisse. Qui haec egit, qui duobus fere mensibus tot hostibus restitit; ignauus dici vix potest. Mitius certe Betlenius de Keretsenio loquitur, quum causas deditionis exponit, (b) *commeatus penuriam; varios morbos, speciem pestis referentes; oppidanorum, ut deditionem faciat, obtestationem; auxiliorum desperationem.* His de causis deditionem facere coactus est, kalendis Septembris, ut Istuanfius scribit, (c) his conditionibus: „ vt Pertassus 400. currus sarcinis et rebus „ omnibus ac faucibus et aegrotis asportandis sub- „ ministret: iisque, qui exceßerint, liberum sit „ omnibus equos, arma, et quicquid voluerint, „ praeter tormenta et bellicum apparatus, aufer- „ re. “ Keretsenius tamen, contra pacta comprehensus; deinde Belgradum missus; demum misere sublatu8 est. Interea Solimanus Mustaphae Budensem praefecturam, Arslane strangulari iussu; Mahometi, suo dispensatori, Bosnensem prouinciam contulit. Sed dispensator, inquit Istuanfius, (d) *fatali tam sibi, quam Szigeti praesidiariis usus infortunio, ansam veluti quamdam crudelissimae caedis suae, et Solimano, relictis adoriundae Agriae consiliis, ut Szigerum expugnaret, occasionem adtulisse visus est.* Postquam enim Solimanus intellexisset, hunc a Szi-
geta-

(a) *Ibid.* p. 291. (b) *Libr. V.* p. 142. (c) *Libr. XXIII*
p. 192. (d) *Ibid.* p. 290.

getanis praefidiariis ad Sziklosum cum filio caesum esse, direptis, quos praemiserat, ingentibus thesauris, ac inter cetera XVII. millibus aureorum; dolore furens, equitatu, quem, Agriam oppugnaturus, praemiserat, reuocato, Szigetum ad ictum destinavit. (a)

LXXXI. Non Roma, non Graecia nobiliora suis in annalibus facinora his prodidit, quae Nicolaus Zrinius cum suis in propugnando Szigeto patrauit. Aduentum Solimani Forgachius ad 1. Istuanus ad 2. Augusti defigit. Postquam equites, inquit, (b) *ipsis kalendis Augusti, non procul ab arce — constitissent; — altero — die Solimanus cum — tota mole copiarum, quae ad 100. millia equitum, praeter ianiceros et asapos pedites, constituere ferebantur, propius Szigetum aduentavit.* Alii 200. et amplius milium exercitum Szigeti maenibus circumfusus fuisse scribunt, cui loco laudatus Zrinius cum 2500. armatis praefuit. Longum esset recensere heroica ducis et militum facinora, quibus ultra mensum vim tantorum hostium eluserunt. Quoties in maenia promissimi ianitarorum affilierunt; toties intentatam arci cladem Hungari regesserunt. Horum fortunam, non item virtutem, saeuior Turcis flamma, quae primum exteriorem, tum etiam interiorem arcem corripuerat, afflixit. Dum isti non minus cum igne, quam hoste luctantur; Solimanum, 76. annos natum, 4. Septembris gratissimam Szigethanis heroibus victimam mors immolauit. (c) *Mehemete tamen,*

(a) *Hist. Cr. T. XXIV. p. 223. — 250.* (b) *Lid. XXIII. p. 294.* (c) *Ibid. p. 298.*

tamen, purpuratorum principe, donec Selimum, socerum eius, rei certiorem redderet, usque adeo eius obitum occultante, — ut nemo in castris exstinctum illum — scire potuerit. Sic ei, ut viuenti et valenti, omnia ad solitum luxum — administrabantur. Quum, grassantibus incendiis, nullus porro virtuti locus esset; Zrinius, vestes sericas breuiores indutus, 7. Septembris, (a) centenos aureos numos, praenitium hosti interfectorio, marsupijs ingerit; extremumque milites alloquutus, et ad erumpendum cohortatus, tormentum maius, in portae vestibulo collocatum, — displodi in hostes — iuber: — quo solo ictu hostes plures 600. partim occubuisse, partim vulnerati fuisse feruntur. Pugnatum simul est, ut in destinata supremi certaminis meta fieri potuit, quam fortissime; — sed iniquiore nostris condicione, qui quum ad 600. tantum redacti essent, ab innumerabilibus barbaris — facile superabantur. Zrinio cum plerisque caeso, iam hostes utramque arcem manu ceperant, — et adhuc inextincti ignes maenia — populabantur; quum ad turrim lapideam, in qua tormentarii pulueris magna copia seruabatur, grassando peruenerunt. Nec mora; puluis repente succenditur, — cuius terribili fragore et ruina — tria aut amplius millia — desiderata sunt. — Perisse autem tota ea in obsidione ad 20. (al. 30.) hostium millia dicuntur. Quae causa fuerit, cur Maximilianus e castris Iaurinensibus periclitanti Szigeto non succurrerit; Bizarus ita prodidit: (b) Si forte accidisset, ut hostis, praelio la cessurus, — Martem factorem habuisset; liber omni-

70

(a) Ibid. p. 299. (b) Edit. Tirn. p. 93.

no aditus ei ad Viennam — parauisset. Maximilianus igitur, exeunte iam Octobri castris solutis, Viennam non cum ea, qua sperabatur, gloria discessit. Ioannes quoque Sigismundus, vulgata Solimani morte, mox obsidione Tokaini decessit, ac Tartarorum excursiones, commisso cum iis felici praelio, citit. Forgatsius autem Hungariae, partim a Turcis, partim a Tartaris afflictæ, neque Germanos milites percipisse perhibet ac deflet. (a) Deflet et Verantius Agriensis ecclesiæ per Magochium oppressionem 27. Decembris 1566. (b)

A. C. 1567. Max. 3. Ind. 10. P. 30. M.

LXXXII. Sub initium anni huius Suendius primum quidem Bebeko Szadváram, deinde Ioanni Sigismundo Munkatšinum eripuit: qui hac iactura damnisque suorum irritatus, vindictam spirabat, euocatoque Hafane, Temesuariensi præfecto, cum 5000. Turcarum, quum ipse recuperandis arcibus limitaneis intentus esset, illi Transtibiscanam regione vastandam commisit. Et hic quidem, occupatis castellis Dédes, Putnok, Finke, Gálfalva, Bátor, Vadász, Monok, Horváthi, (c) *dein ad Tornam, Regézt, Cassouiam, Agriam et Szenderoniam quicquid ditionis erat, igne ferroque vastabat: 12. milia capita hominum in seruitutem abegisse dicitur.* — Interea Ioannes Kövarum, — deinde Nagybáryam — oppu-

(a) *Libr. XVI. p. 456.* (b) *Hist. Gr. T. XXIV. p. 250 . 331.* (c) *Forgács L. XVII. p. 477.*

oppugnat capitque. Dehinc Forgachius acriore stilo Maximilianum passim perstringit, postquam ab eodem ad Transsilvanum deficere constituit. Causam defectionis Istuanus hanc reddit, (a) *quod episcopatum Iauriensem, quem in se post obitum Pauli Gregoriancii vehementer expetebat, caesar — Zachariae Delphino cardinali contulisset.* Aegrum iam illius animum satis produnt ea, quae de comitiis Posoniensibus ita scribit: (b) *Sub finem Iunii caesar Posonium venit, celebraturus comitia.* — Primum ergo aliquot verba in lingua Germanica praefatus, per interpretem propositionem — in scripto exhibuit. Id quod iam statim ab omnibus animaduersum est, odio lingua Germanica usum; quum pater Latine, ipseque in plerisque comitiis, viuo patre, eadem semper usus fuisset, haberetque linguam Latinam familiarem. Subinde iactatas contra Maximilianum querelas exhibet; quum tamen ex articulis constet, agnouisse Hungaros, multum eundem egisse, quum anno superiore nihil contra Turcas egisse videbatur. (c)

LXXXIII. His primum comitiis Maximilianus post coronationem suam interfuit, in quibus conditum est decretum II. articulos 46. complexum, hoc ordine: (d) „ I. Turcarum imperatoris retundo „ dendo regno diligentem rex vltiorem operam „ cum fratribus suis nauet, placere tamen, vt hoc „ rerum statu induciae cum hoste paciscantur. II. „ Sumtuum magnitudo; et quod Transsiluanus, Tari „ tari,

(a) *Libr. XXIV. p. 314.* (b) *Libr. XVII. p. 487.* (c) *Hist. Gr. T. XXIV. p. 333. - 355.* (d) *Corp. Lw. Hung. T. I. p. 522.*

„ tari, Turcae regnum acerrime vastarint, et capi-
 „ tanei ac milites suae maiestatis in plebem extre-
 „ me grassentur. *III.* Contribuuntur floreni 2. *IV.*
 „ Noua connumeratio. *V.* De quanta parte domi-
 „ no terrae colonus censum soluit; de tanta regi
 „ censeretur. *VI.* Iudex possessionis de quantita-
 „ te sessionis iuret. *VII.* Nobilis dicatori adiunga-
 „ tur. — *VIII.* Quo die connumeratio incipiat. *IX.*
 „ Turbantium connumerationem poena. *X.* Dica-
 „ tore inuito, nemo suum salarium ex dica excipiat,
 „ — *XI.* Schedarum redemptio pecuniaria prohibea-
 „ tur. *XII.* Molitores, artifices, Valachi, Rutheni,
 „ carbonarii qui dicentur? — *XIII.* Exemptiones
 „ suspenduntur. — *XIV.* Praediales nobiles non di-
 „ centur. — *XV.* Lucrum camerae, contributione
 „ cessante, exigatur. *XVI.* Restantias dicae ab anno
 „ 1559. vsque in praesentem, non deuastati, per-
 „ soluant. *XVII.* Gratuitus labor incipit die-
 „ rum 12. *XVIII.* Labores alio, quam deputati
 „ sunt, non conuertantur. — *XIX.* Capitanei inuti-
 „ les operas vitent, et ad suos vsus non conuertant.
 „ *XX.* Continui equites intertenendi. *XXI.* Conti-
 „ nuos equites non intertenentium poena. *XXII.*
 „ Victualium militibus conuectio. *XXIII.* Particula-
 „ ris et generalis expeditio. — *XXIV.* Iudicia or-
 „ dinaria. *XXV.* Ecclesiastica iudicia. *XXVI.* Iudi-
 „ ciis qui interesse debeant? *XXVII.* Procuratores
 „ iuramentum praestent. *XXVIII.* Comites, supre-
 „ mi capitanei, locumtenens, requisiti pro exse-
 „ quutione sententiae, exsequutionem faciant. —
 „ *XXIX.* De calamitatibus, a regno propositis,
 „ M. sua per tripartitos commissarios inquireat.
 „ *XXX.* Rascianos et alios dubiae fidei homines —

„ nemo capitaneorum, sub poena infidelitatis, te-
 „ neat. — XXXI. Leleszienſis praepoſiturae bona
 „ oppoſita. XXXII. Bona ad confinia occupata ef-
 „ ſe, quomodo aliquis edoceat? XXXIII. Neutra-
 „ lium ſtatus et conditio. — XXXIV. Commiſſarii,
 „ delegati ad inquirendum, de bonis dubiis. XXXV.
 „ Commiſſariis ſumtus adminiſtrandus. XXXVI. Tri-
 „ ceſimarum Kis - Varda et Tokay malignitas.
 „ XXXVII. Triceſimatorum ſeueritas in cenſura
 „ ſchedarum. XXXVIII. A vini vaſis ſingulis flore-
 „ ni exactio ceſſet: et cuilibet in bonis ſuis vina
 „ educillare permittitur. XXXIX. Violentiarum pa-
 „ tratores ſub diaetis notam infidelitatis incurrunt.
 „ XL. Supplicatio, vt ſtatus in ſuis libertatibus
 „ conſeruentur. XLI. Iudices belli caueant iudicare
 „ quempiam de iuribus poſſeſſionariis quorumcum-
 „ que. XLII. Bona, ad Auſtriam impignorata, per
 „ aliquos regnicolas redimi poſſint. XLIII. Scepu-
 „ ſienſia bona a rege Poloniae primo quoque tem-
 „ pore vt redimantur, curandum. XLIV. Differen-
 „ tia inter Nicolaum Iuriſich et vicinos nobiles
 „ Kuſzögh cognoscantur. XLV. Moneta Hungari-
 „ ca redigatur ad gradum et ligam monetae Ger-
 „ manicae. XLVI. M. ſua Caefarea vel in Hungaria
 „ reſideat, vel in prouinciis Hungariae proximis —
 „ Dat. Poſonii, 27. Iulii, anno dom. 1567. “ Sub
 iisdem Poſoniensibus comitiis Maximilianus oratores,
 Antonium Verantium, Agrienſem Episcopum, et
 Chriſtophorum Teuſſenbachium, ad Selimum, So-
 limani ſucceſſorem, deſtinabit. Hi ſub initium Iulii
 moleſtum iter ingreſſi, 22. menſis Auguſti Conſtan-
 tinopolim peruenerunt. Plures illis maioresque dif-
 ficultates erant exhauriendae, quam initio putatum
 fue-

fuerit. Has ad Maximilianum Verantius pluribus litteris, lectu dignissimis, perscripsit, quas ex MSS. Agriensis bibliothecae nos fideliter excerptimus, primique publica luce donauimus. (a)

A. C. 1568. Max. 4. Ind. II. P. 18. A.

LXXXIV. Plurimis difficultatibus exhaustis, octennales cum Turcis inducias oratores caesarei Hadrianopoli feliciter confecerunt, 17. Februarii; sed nonnisi 9. Martii, ut Verantius scribit, *omnium difficultatum, quae restabant, finem attigerunt*. Ex prolixis eius litteris, quas ad Maximilianum caesarem Hadrianopoli 20. Martii 1568. dedit, (b) magnum lumen affunditur iis, quae paucis Istuanfius ita perstringit: (c) *Legatis Byzantium delatis, pax non multo post ad octo annos conficitur: — cuius quum aliae leges et conditiones erant, tum „ ut quisque „ sibi id retineret, quod eo bello cepisset. „ Quae res partibus caesaris, quas amplis et latis terrarum spatiis auctas esse constabat, haud modicum commodum adtulere*. Verantius eo melius de Hungaria, multis iam cladibus exhausta, meritis erat; quo potentiores magisque formidandum hostem, induciis dexteritate sua confectis, a ceruicibus afflictissimorum popularium auertit. Hadrianopoli, rebus omnibus rite compositis, 20. Martii profectus, 28. mensis Aprilis Budam feliciter appulit. Vienna iam 12. Maii litteras ad Sambucum dedit, destinatus

G 3

bono-

(a) *Hist. Cr. T. XXIV. p. 355. - 502.* (b) *Ex MSS. Agr. Bibl. T. III. f. 148.* (c) *Libr. XXIV. p. 311.*

bonorum omnium voto successor Olahi, qui 14. Ian. natus annos 77. viuere desit. *Nec multo post*, inquit Istuanfius, (a) *caesar octennales inducias publicauit, ac comitia Posonium indixit, in quibus Verantium, alterum ex legatis, Nicolao Olaho, archiepiscopo Strigoniensi, viro pio et docto, — successorem constituit.* Id igitur anno sequente factum, in quem comitia regni dilata sunt. Et certe Verantius suum adhuc *Agriensem* episcopatum vocauit, dum ad Pium V. pontificem litteras de Turcica legatione peracta dedit, (b) *Viennae, — Iulii anno dom. 1568.* Agriensis item erat, dum Georgius Draskouichius, Zagrab. episcopus, illum hortatur, (c) *ut, visa paucitate episcoporum Hung. sacrificantium, aliaque officia episcopalia obeuntium, — velit iam tandem sacrificare et sacerdotes ordinare, qui in Hungaria paucissimi sunt. — Zagrabiae, 8. Octobris, 1568.* Modestam hanc admonitionem commoto nonnihil animo Verantius excepit; intra modestiae tamen limites se continuit, dum respondit, ad episcopatum se redire velle, modo caesar annuat. (d) *Viennae, 10. Nou. 1568.* Ad hunc annum Istuanfius refert defectionem a caesare Francisci Forgách, Andreae vero Dudich a fide propter insanum puellae cuiusdam amorem. (e)

A. C. 1569, Max. 5. Ind. 12. P. 10. A.

LXXXV. Infamem hanc Dudichii defectionem Timon ad hunc annum refert; Verantii contra prom-

(a) *Ibid.* (b) *Ex MSS. Agr. Bibl. T. III. p. 36.* (c) *Ap. Schmitzb. Ep. Agr. T. III. p. 54.* (d) *Ibid. p. 55.* (e) *Hist. Gr. T. XXV. p. 3. - 62.*

motionem ad metropolim Strigoniensem defigit ad annum superiorem, quo nondum eam factam fuisse, certum est ex illius epistolis, e quibus pariter certum est, Dudichium ante hunc annum defecisse. Iam enim 7. Ianuarii huius anni Verantius ad Michaellem fratrem non tantum eius transfugium, sed etiam sacrilegum eius connubium perscripsit. (a) „ Andrea Dudichio Sbardella-
 „ to, *sunt eius verba*, permutato episcopatu in
 „ coniugium puellae cuiusdam Polonicae, et in te-
 „ nebris luce sibi collocata; Franciscus Forgach,
 „ olim Varadiensis, cum Vladislao Iulaffi ad Trans-
 „ silvanum, relicta fide caesaris, transierunt. — “
 Verantius porro *die 17. mensis Octobris*, ut ipse scribit, (b) renunciatus Strigoniensis archiepiscopus, postridie iam cum hoc axioma diplomati subscriptus comparet, ac denique primitias se celebrasse 5. Decembris, ad Mathiam Graecum et Nicolaum Telegdium perscripsit. „ Hoc, *inquit*, (c) pensum
 „ apud IESVitas legendo, publice tamen, absolui-
 „ mus; Tirnaviae, DEO volente, non ita multo
 „ post exsequuturi cantando: et sicut haec duorum
 „ episcopatum, quibus praefui, Quinqueecclesiensis et Agriensis, pro prima et ultima habebitur; ita
 „ archiepiscopales in ecclesia Tirnaviensi — et ordie-
 „ mur, et prosequemur — Viennae, 15. Dec. 1569.”
 Verantius, archiepiscopatum Strigoniensem adeptus, honestam laborum suorum remunerationem consequutus est; postquam Orszagiana bona, quae post Christophori sine herede mortem ad fiscum recide-

G 4

rant,

(a) Ex MSS. Agr. Bihl. T. IV. f. 284. (b) *Ibid.* p. 147.

(c) *Ibid.* p. 202.

rant, necquicquam a Maximiliano petiisset. Ex his arcem et dynastiam Cheitensem Franciscus Nadasdius per commutationem bonorum Kanisensium obtinuit (a) 4. Apr. 1569. Hoc modo Cheita Nadasdiani iuris et subinde tristes tragoediae theatrum euasit. Verantio tamen imposita fuit obligatio praefidarios in Újvár intertenendi, *nimirum* 250. equites et 200. pedites, ac etiam munitiones illius arcis necessarias perficiendi. (b)

LXXXVI. Istuanfius Verantium in comitiis archiepiscopum fuisse renunciatum ait, quae primum ad 6. Ian. fuerant indicta, deinde tamen ad 10. Augusti dilata, quibus ultra duos menses productis, conditum est Maximiliani decretum III. perlatis articulis 60. hoc ordine: (c) „ I. Quae regia M. proposuit suis fidelibus, status ea intellexisse perhibent. „ II. Ut aerumnis et afflictionibus populi remedium adinueniatur, diaeta haec indicta est; pro qua re status regi suo immortales agunt gratias. III. Ioan. Sigismundus, filius Ioannis regis, Transsiluanus, pacem interturbauit, et quorundam fidelium animos ad rebellionem pertentaui. IV. Ut maiestas sua salutem regnicolarum cordi habere velit, supplicatur. V. Tractatio maturanda. VI. Subsidium trium annorum oblatum. VII. Portarum noua connumeratio fiat. VIII. Molitores, libertini, proprias hereditates, terras arabiles et prata habentes, dicentur. IX. Carbonarii et sectores, hereditatibus carentes, non dicentur. X. Exemptiones

(a) *Ap. Bel. Nor. T. IV. p. 473.* (b) *Hist. Cr. T. XXV. p. 62. - 92.* (c) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 533.*

„ nes veteros in suspensio maneant, vsque ad pa-
 „ cationa tempora; et qui se deinceps Transsiluano
 „ submitterent; ad integrae dicæ solutionem tene-
 „ antur. *XI.* Dicator ex prima sede comitatus post
 „ diaetam emittatur. *XII.* Vice-comites, officia sua
 „ negligenter administrantes, puniantur. *XIII.* Sa-
 „ laria vice-comitum et iudicum nobilium. *XIV.*
 „ Restantiae subsidii exigantur. *XV.* Dicatoribus ter-
 „ minus praefigatur ad exigendas restantias. *XVI.*
 „ Lucrum camerae exigatur. *XVII.* Tricesimas exi-
 „ gendi praescriptum. *XVIII.* Depositionum loca
 „ vetera restituantur, ad explodendam monetam
 „ Polonicam. *XIX.* Gratuitorum laborum distribu-
 „ tio. *XX.* Monetae Hungaricae in Austria vsus
 „ permittatur. *XXI.* Laborum dimidium comitatu-
 „ um Posonien. et Comaromien. ad aggeres et reple-
 „ turas incurfus Danubii in insulam transferatur.
 „ *XXII.* Equites continui interteneantur: sine li-
 „ centia capitanei non reuocentur. *XXIII.* Milites
 „ regii pro continuis militibus non sistantur tempo-
 „ re lustrae. *XXIV.* Expeditiones, insurrectiones
 „ generales et particulares, iuxta priores constitu-
 „ tiones fiant. *XXV.* Victualium conuehendorum
 „ modus, in prioribus conuentibus constitutus, ob-
 „ seruetur. *XXVI.* Ciuitates liberae vecturam bom-
 „ bardarum subeant. *XXVII.* Decimae conduci per
 „ regem ad arces finitimas possint. *XXVIII.* Deci-
 „ mae iuxta constitutiones anni 1563. exigantur.
 „ *XXIX.* Articuli anni 1508. quoad arendationem
 „ siue conductionem decimarum obseruentur. *XXX.*
 „ Wladislai regis de vectura decimarum decretum
 „ seruetur. *XXXI.* A Turcis et Transsiluano vesti-
 „ galibus moderatae decimae exigantur. *XXXII.* No-
 „ biles

„ biles conducti, seruituri regi, probentur. *XXXIII.*
 „ Rudolphum et Ernestum, archiduces Austriae, ex
 „ Hispaniis reuocari et alterum in Hungaria colloca-
 „ ri petunt status. *XXXIV.* Rex de supremo capi-
 „ taneo regni partium superiorum comitatibus pro-
 „ uideat. *XXXV.* Iaurinensis episcopatus personae
 „ bene meritae indigenae conferatur; alioquin car-
 „ dinali, administranti ecclesiam, decimae denegan-
 „ tur. *XXXVI.* Beneficia ecclesiastica vacantia per-
 „ sonis idoneis conferantur. *XXXVII.* Baronatum
 „ officia conferantur. *XXXVIII.* Hungarico consilio
 „ vtatur caes. maiestas in rebus Hungaricis, peti-
 „ tur. *XXXIX.* Iudiciorum termini. *XL.* Quae trans-
 „ missiones siue appellationes e sedibus comitatum
 „ ac vicariorum transmissae sunt, in quibus termi-
 „ nis reuideantur? *XLI.* Procuratores externi pro-
 „ pter introductum quemdam in regnum per eos
 „ abusum in sedibus spiritualibus, ad causas agen-
 „ das et defendendas non admittantur. *XLII.* Con-
 „ finiorum regni, metarum reuisio et rectificatio
 „ per commissarios fieri petita. *XLIII.* Cathedrati-
 „ cum censum archidiaconis a plebanis persoluen-
 „ dum esse decernitur. *XLIV.* Inquisitiones super
 „ damnis, per capitaneos regnicolis illatis, primo
 „ quoque tempore reuideantur. *XLV.* Bona, ad
 „ arces regias occupata, restituantur. *XLVI.* De ar-
 „ ce Szelin, quae Nicolai et Georgii Báthori esse di-
 „ citur. *XLVII.* Sententiae, super metis inter Au-
 „ striam et Hungariam — latae, tandem exsequu-
 „ tiqui demandentur. *XLVIII.* Turotziensis praepo-
 „ siturae conuentus restauretur. — *XLIX.* Queri-
 „ moniae contra Antonium Székely. *L.* Telonium
 „ in villa Kóphén. *LI.* Telonium Körtvélyes distra-
 hatur.

„ hatur. *LII.* Szólnok, Albenſis et Sold comitatus
 „ vbi iudicium recipiant? *LIII.* Inhibitio a iuramen-
 „ to et communi inquisitione fiat etiam in ſedibus
 „ comitatum ante octauum diem. *LIV.* Taxa lit-
 „ terarum in capitulis et conuentibus. *LV.* Inquiſi-
 „ tiones veteres contra Ioannem Kruffich et Stepha-
 „ num Dersſi reuideantur. *LVI.* Querela contra Ste-
 „ phanum Gerdak. *LVII.* Ciuitatum liberarum et
 „ montanarum libertates obſeruentur. *LVIII.* Bona
 „ quondam Stephani Iánoki reſtitui poſſe. — *LIX.*
 „ In expeditionem proſecturi nobiles ſuperiorum co-
 „ mitatum, vbi liberos coniugesue relinquunt, pro-
 „ uidendum — *LX.* Confirmatio praedictorum ar-
 „ ticularum petitur. — Dat. Poſonii, 26. die men-
 „ ſis Octobr. anno dom. 1569. — “ (a)

LXXXVII. Verantius, litteris ad Michaellem fra-
 trem 10. Iunii datis, queſtus erat; „ quorundam
 „ rebelliones proximas ita reliquos in varias ſuſpi-
 „ ciones apud Germanos conieciſſe, vt omnes male
 „ audiant. “ Hanc a ſe ſuſpicionem SS. et ordines
 amolitur, Maximilianum art. 3. ſupplices orarunt,
 ne ſuos fideles ſubditos ex paucorum crimine meti-
 retur. Auſtores huius ſeditionis Iſtuanſius facit (b)
Ioannem Balaffium et Stephanum Dobo, — mutua ſi-
bi affinitate iunctos; duas enim ſorores, Blaſii Su-
lyoki filias, in matrimonio habebant. Tertiam eius-
 dem filiam duxerat Georgius Botskaius, quem Ioan.
 Sigismundus ad affines ſuos aliosque corrupendos
 in Hungariam miſerat. Plures, haud inanibus conie-
 cturis ducti, rem ad Ruberum, recens in Suendii lo-
 cunu

(a) *Hiſt. Cr. T. T. XXV. p. 93. - 123.* (b) *Libr. XXVI*
p. 312.

cum suspectum, detulerunt, a quo caesar illico certior redditus est. Litteris, quas in Transiluaniam illi dederant, interceptis, quum tempus comitiorum aduenisset; Maximilianus, *proposita serie totius deprehensae coniurationis*, Dobonem et Balassium, reos a iudicibus pronunciatos, custodiae mancipauit; tabellis tamen duabus per *Nicolaum Istuanfium* vtrique missis, denunciauit: „se, quin primo quoque tempore iudicium de eis administraretur, nequaquam dilaturum.“ Idem Istuanfius refert, Balassium et Dobonem affirmasse, litteras illas, quibus coniurationis series continebatur, confictas fuisse. Quod ipse quidem in medio relinquit; at pro certo Forgachius asserit. (a)

A. C. 1570. Max. 6. Ind. 13. P. 26. M.

LXXXVIII. Antequam accuratius discuti captiuorum causa potuisset; Ioannes Balassa, custodibus elusis, e carceribus euasit, et, vt Istuanfius refert, (b) iam in tuto collocatus, cum *Filekiensibus Turcis* statim foedus et amicitiam iunxit. Chronica Leibitzeriana tempus et modum fugae his verbis designant: (c) MDLXX. — 8. Martii, Ioannes Balassa, a caesare Maximiliano ob prodicionem detentus Posonii in arce, circiter mediam noctem se per cloacam demisit, et fuga in Poloniam vitam redemit. Istuanfius igitur eius fugam ad sequentem annum male defigit; pelus ad tertium abhinc annum, seu 1572. refert im-

(a) Libr. XIX. p. 576. Hist. Cr. T. XXV. p. 124. - 136.

(b) Lib. XXIX. p. 320. (c) Ap. Wagn. Scep. P. II. p. 61.

imposturam Georgii Karatsonii, quem *Gregorium Carachondium* vocat. (a) Hic Nagybányae natus et a colore totius corporis *Niger* appellatus, simulata sanctiore vita, multos ad se rudes pertraxit, certam illis victoriam de Turcis pollicitus. Sed quum ad Turcicum S. Nicolai castellum *dictis eius et vaticiniis exitus minime respondisset*; sensim ab eo dilabi coeperunt. Debretzinum profectus, quum imperiosius egisset; a promiscua plebe captus et capite plexus est. Nicolaus Bathorius alium illorum ducem, Ladislaum Szütsum, immissis equitibus, *e medio tollendum curavit, quo sublato, cetera colluvies promiscuae multitudinis in varias partes et regiones dilapsa est*. Haec Betlenius e Bruto refert ad hunc annum, qui celeberrimus est a pace cum Ioan. Sigismundo sincere tandem composita. Vidimus, illum anno superiore quorundam Hungarorum conspirationis auctorem fuisse. Scripsit eodem anno Verantius ad suum fratrem, Selimum *Transsilvano, qui iam in nos molebatur hostilia, — mandasse, — ut coleret cum caesare nostro pacem*. His conformia Forgachius scribit, ac addit, (b) Békesium, auctorem motuum bellicorum, a Mehemete cum minis reprehensum fuisse. *Quo, subiicit, Békes tanto timore correptus est, ut, mutato consilio, statim animum a Turcis auerterit*. Legationem igitur ad Maximilianum, in eundae cum eo pacis causa, suscepit ac XII. Aprilis Alba Iulia abscessit. — Huic legationi Sigismundus Augustus addiderat aliam, non minus splend-

(a) *Libr. XXIV. p. 322. Berl. Libr. V. p. 179.* (b) *Libr. XX. p. 605.*

dam, Adamum Konarszki, episcopum Pofnaniensem, cum fidei litteris, (a) datis Varſaviae, 26. Aprilis, anno dom. 1570. Non igitur, vt Iſtuanius habet, ad ſequentem annum haec legatio differri debet. (b)

LXXXIX. Quum Iſtuanius ex Forgachio huius legationis acta depromſerit; iſte potius, quam ille, hic audiendus videtur. Pragam, inquit, (c) quum ventum eſt; principium tantum legationum faciunt. Ceterum ſumma ad conuentum principum Germaniae Spiram reiicitur, quo iſti caeſarem — proſequuntur. Ibi variis tractatibus ultro citroque habitis, fit conuentio pacis, conditionibus, quae ſequuntur: „ Pri-
 „ mum omnium, poſt multam altercationem, tan-
 „ dem Ioannes inſignibus regalibus cedit: — Maxi-
 „ milianus tamen titulum Sereniſſimi — permiſit:
 „ vt Ioannes Tranſſiluaniam, in Hungaria vero co-
 „ mitatum Biharienſem, — Krafznam; item pro-
 „ uinciam Marmatiam — poſſideret: — Maximilia-
 „ num pro rege Hung. haberet: — quaſcumque
 „ terras ad orientem — adipiſcerentur; ſibi et ſuis
 „ acquirerent: quod ſi Tranſſiluaniam — amitte-
 „ rent; in Sileſia Opolienſem ducatum — Maximi-
 „ lianus aut ſui, Ioanni ſuiſque assignent: — auxi-
 „ lia mutua, et cumprimis Maximilianus Ioanni, to-
 „ tis viribus, ſi opus ſit, ſuppetias ferat: — cete-
 „ rum hae conditiones ſecretiſſimae inter ſe ſint:
 „ — ad confirmandas conditiones — neptem ex ſo-
 „ rore germana, filiam ducis aut Bauariae aut Lu-
 „ liaceniſis, intra tres meſes in matrimonium
 „ pro-

(a) Ap. Dogiel. T. I. P. I. p. 151. (b) Hiſt. Cr. T. XXV.
 p. 137. - 177. (c) Libr. XX. p. 607.

„procuraturum. — “ *Interea Selinus, non ignarus rerum, quae agerentur, per legatum quaesivit ex Ioanne: „ quibus de causis legationem in Germaniam miserit. “ — Ioannes breviter et perplexe ad legationem respondit: „ — nullam aliam ob causam „ misisse, quam quod contra induciarum conditiones, quae per milites et praefectos Maximiliani in „ dies patrantur, ipsi denunciaret, et poenam re- „ posceret. — “ — Békesius ergo, confectis rebus, — ad idus Septembris reuertitur. — Rex ergo, vehementer laetari: — Selinum non iam curare: — sibi iam prospectum esse. — Restabat, ut legationem confirmandae pacis — celerrime ablegaret. Hanc legationem, aliis recusantibus, iterum Békesius, morbis colicis liberatus, suscepit, et quarto kal. Ian. tandem, ipso Ioannis evang. die, soluit. Festum S. Ioannis evang. non in IV. sed in VI. kal. Ian. seu 27. Decembris, incidit. (a)*

A. C. 1571. Max. 7. Ind. 14. P. 15. A.

XC. Békesius, teste Betlenio, (b) Pragae ultimis diebus Ianuarii anno 1571. pervenit, — ac pacta utrimque confirmavit; et speciale denuo super ducatu Oppoliae et Ratiboriae diploma obtinuit, — „ datum Viennae, die 10. Martii, anno 1571. “ *Languenti, scribit Istuanus, (c) in Transsilvania principi a Békesio perscriptum erat: „ Bavariam matrimonium obstinatius recusare; quod Arianæ se- „ ctæ*

(a) *Hist. Cr. T. XXV. p. 177. 186. (b) Libr. V. p. 204.*

(c) *Libr. XXIV. p. 318.*

„*Quae principi nubere nollet : Iuliacensem — forma rudiore esse.*“ — *Quae quum illi — haud mediocrem moerorem adtulissent; tum etiam aegritudinem auxere.* — *Recurrentibus subinde morbis colicis et epilepticis, postridie iduum Martiarum e vita migravit, natus annos 31. et in eo stirps Zapoliana — sic interiit, ut in hoc tertio nepote prorsus exstingeretur.* Inscriptio Coronensis, quae hoc anno desinit, electionem noui principis ita consignauit : (a) 1571. moritur Ioannes Albae Iuliae XIV. Martii, ibidem sepultus. Eodem anno, XXV. Maii, illustris et magnificus D. Stephanus Bathor de Somlyo eligitur in principem Transsilvaniae et partium Hungaricarum locumtenentem. Subdolas artes Békesii, quibus electionem eius impedire volebat, Forgachius fusc refert. (b) Berdenius vero iusiurandum, quo se Maximiliano Bathorius obstrinxit, exhibet. (c) Ratam habuit eius electionem etiam Selimus, Transsiluanos ad praestandam eidem obedientiam adhortatus. Bathorius, ne Sultanum offenderet, veritus, literas ad Maximilianum dedit, quibus petebat, ut appellationes caussarum ad tabulam iudiciariam eius, ut Hung. regis, ex Transsiluanicis ditionibus transmitti non debeant, quod hoc suspicionem Transsilvaniae apud portam Ottomanicam pareret; utque titulum locumtenentis ratione partium Hungariae, quae Transsilvaniae sunt adnexae, possit adhibere. Maximilianus utrumque concessit; nullum tamen disertum responsum reddidit de relaxando hoc iusiurandi puncto: ut,

(a) *Ap. Schwand. T. I. p. 388.* (b) *Libr. XXI. p. 630.*

(c) *Libr. VI. p. 234.*

ut quando suae maiestati visum fuerit; Transsilvaniam resignet. Rem tamen eo deductam fuisse, Bedenius scribit, ut nonnisi post mortem Bathorei Transsilvania deuotetur ad Maximilianum imp. cui Bathorius semper fidus mansit, et, quidquid illie agebatur, ad illum diligenter perscripsit. (a)

A. C. 1572. Max. 8. Ind. 15. P. 6. A.

XCI. Magnam Bathorio vaiuodae laetitiam attulit natus hoc anno nepos e fratre Christophoro, Varadinensi praefecto, Sigismundus, Transsilvaniae princeps post patrum et patrem futurus. Tumultuari tamen Bekesius non desit, cuius socius, Michael Chakius, antea canonicus, deinde Lutheranus, demum Arianus, e viuis excessit. Ad idem fere tempus etiam Stephani Dobonis obitum Istuanus affigit; quum de comitiis, in quibus libertas illi procurata fuit, ita loquitur: (b) *Quum comitia ad IV. nonas Febr. posonitum indixisset; nec ipse & aduersa valetudine impeditus, ad ea venire potuisset; Rudolphum et Ernestum filios, non multo ante ex Hispania reuersos, ut sui loco iis praecessent, secundo Danubio descendere iussit. Quum in iis Rudolpho omnibus suffragiis regnum ultro delatum esset, simulque cum ordinis magnis precibus publico nomine praesent: „ ut pro Batallio in gratiam recipiendo ac libertate Doboni danda partes suas apud patrem in- terponeret, „ idque ipsis haud grauatim ille tri-*
buen-

(a) Hist. Cr. T. XXV. p. 186 - 190. (b) Libr. XXIV. p.

*buendum existimasset; Maximilianus, ne primam filii intercedentis petitionem grauiore repulsae contumelia reiceret, Dobonem — mox dimitti iussit, ac Balassio absenti gratiam atque incolumitatem impertiuuit. — Sed Dobo caesaris elementiae et suae libertatis fructum diuturnum nequaquam percipere potuit; quum altero, postquam dimissus esset, mense in arce sua Szeredina vitam cum morte commutasset. Conditum illic decretum IV. hos 10. articulos continet: (a) „ I. Caesaris excusationi locum dant regnicolae. — II. Gratiarum actio pro rege Rudolpho, regno Hung. promisso. III. Rudolphi coronatio maturetur. IV. Contribuunt regnicolae in 2. annos florenos 4. „ V. Noua portarum connumeratio. VI. Tractatus de appendicibus dicae in aliud tempus reiiciuntur. VII. Constitutiones anni 1569. renouantur. „ — VIII. Supplicant status dari ecclesiae Iatriensis episcopum. IX. Emericus Czobor eligitur in propalatinum. X. Ioannes Rueber et Ladislaus Poppel fiunt Hungari “ Confirmati sunt *Viennae Austr.* 27. Apr. anno dom. 1572. Istuanfius quidem ait, in his comitiis Paulo Bornemisza suffectum esse Verantium in munere locumtenentis; at ex huius epistolis certum est, hanc illi dignitatem nonnisi mense Iunio collatam esse. (b)*

XCII. Comitiis ad 8. Septembris hoc anno rursum indictis, Verantius Rudolphum ad Köptsinium oratione cultissima salutauit, ac 25. Septembris solitis cum cerimoniis Pofonii coronauit. Alterum hoc anno,

(a) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 542.* (b) *Hist. Cr. T. XXV. p. 311. - 334.*

anno, raso prorsus exemplo, sed ordine V. prodit
uit decretum, 8. dumtaxat articulos complexum,
hoc ordine: (a) „ I. Rudolphus, archidux Austriae,
„ postulatus ante electusque, 25. die Septembris
„ rex Hung. Posonii coronatus est. II. Libertates
„ et immunitates SS. et OO. seruatas sibi volunt. —
„ III. Regi nouo munus honorarium ab ordinibus
„ offertur. IV. Iudicibus ordinariis vica functis,
„ alijs substitutis, iudicia Eperiesini pro comitatibus
„ superioribus celebrentur. — V. Iudicia pro comi-
„ tatibus, cis et vltra Danubium sitis, Posonii fi-
„ ant. — VI. Iudices appellationum. — VII. Iudi-
„ cia regni Sclauoniae. VIII. Dica, gratuitus labor
„ et continui militis intertentio fiat secundum prae-
„ scriptum constitutionum anni 1569. “ *Dat. in ar-*
ce nostra regia Posonien. 15. die mensis Oct. anno
dom. 1572. Diutius Posonii Maximilianus adhaesit,
vt Hungarorum contra praefectos externos queri-
monijs satisfaceret. Quum Turcae, quietis impa-
tientes, varijs artibus ad Hungaros vexandos vsu
fuissent; nouam Constantinopolim legationem mittere
constituit. Interea, postquam Sigismundus, Iagel-
lonicae stirpis vltimus obiisset; pro se vel Ernesto
filio Poloniae regnum ambiuit; sed Henricus, Ca-
roli IX. Galliae regis, frater, praeualuit. Multis a
Bekesio querelis ad se delatis, sapienter eidem ob-
seruantiam in Bathorium vaiuodam suauit. (b)

H 2

A. C.

(a) Corp. Iur. Hung. T. I. p. 144. (b) Hist. Cr. T. XXV.

A. C. 1573. Max. 9. Ind. 1. P. 22. A.

XCIII. Si Békesius Maximilianî consilium sequi voluisset; suas in Transilvania ditiones in perpetuum retinere potuisset. Quum igitur nullis adhortationibus amicorumque precibus in ordinem se redigi pateretur; in arce Fogarasiensi, praeter opinionem, a Bathorianis obsessus, collectisque gemmis et pecuniis, clam elapsus, (a) *per varios viarum errores ambagesque tandem ad caesarem Pragam coniecit.* — Bathorius, arce post 19. dierum oppugnationem potitus, congestos a Békesio thesauros obtinuit. — *Hunc in modum Békesius, rebus fortunisque aniplissimis exutus, aliquamdiu in aula caesaris exsilium tolerauit.* Vt Transiluaniam Békesius, ita Croatiam Gubecius hoc anno turbauit. Ducem is se praebuit rusticis, ad 10 millia per tumultum congregatis, qui primos furores (b) *in villas et amoeniora Francisci Tahii praetoria exseruerunt.* — Draskouichius et nobilitas, metu perculsi, ac praeoccupandos hostes rati; — duos duces, qui suis in aciem duccendis praecessent, celeriter deligunt, Matthaeum Kegleuichium et Gasparem Alapinum. — Quum utrinque, magno clamore sublato, acies consertis manibus concurrissent, Gubeciani, praeter expectationem, diu ancipiti praelio certauere. — Ad extremum nobilitas, ut caussa, sic armis potior atque superior, eos pedem referre, denique effusam fugam capeffere coegit. — Gubecius ipse, funestus scelerati exercitus dux, atque, ut ipse vocabant, rex, — viuis in potestatem venit.

(a) *Istuanf. L. XXV. p. 327.* (b) *Id. Libr. XXIV. p. 323.*

venit. — Ignitis forcipibus immaniter laceratus, ac ferrea corona, eaque candenti, caput redemptus, postremo in 4. frustra, more latronum dissectus, meritas sceleris et usurpati regii nominis poenas persolvit. Hanc seditionem celeriter oppressam fuisse Lifthius Verantio significavit, litteris ad eum datis, (a) *Vinnæ*, 28. die mensis Febr. anno dom. 1573. Dum hinc Transilvaniam, inde Croatiam intestini motus conturbabant; Hungariam, ab iis liberam, Turcæ quietam esse non sinebant, qui Szigeto noctu profecti, postremis Bacchi feris, quibus præsidiarū genio liberior indulgebant, oppidum Kanisense diripuerunt, multisque caesis et in captivitatem abductis, incenderunt. Culpam Istuanus in Casparum Alapium, præsidii præfectum, coniecit: (b) qui tamen, si tam ignavus, ut ille vult, fuisset; vix in locum Szlunij defuncti bannus Ilyrici renunciatus fuisset. Certius est ex epistolis Verantiæ, Tabiam non tantum tumultibus Croaticis, sed etiam Szechenii iacturæ causam dedisse, (c) Turcasque, non observatis induciis, multa damna Hungaris intulisse. Hic Verantius, cuius eruditæ ac historicæ epistolis sæpius vsi sumus, hoc anno 21. Julii decessit. (d)

A. C. 1574. Max. 10. Ind. 2. P. II. A.

XCIV. Fatiscebat in dies ipsius quoque Maximiliani valetudo, coactusque domi se continere,

H 3

com.

(a) Ex MSS. Agr. Bibl. F. III. f. 301. (b) Libr. XXV. p. 326. (c) MSS. Agr. Bibl. F. III. f. 2. 301. (d) Hist. Cr. T. XXV. p. 400. - 470.

comitis, Posonium indictis, suos rursus filios, Rudolphum et Ernestum, praefecit, quibus praesidibus, confectum est decretum VI. ex articulis 38. hoc orne: (a) „ I. Regnicolae regi suo 4. florenos, 2. annis exsoluendos, humiliter offerunt. II. Vice-banus, pretonotarius, vice-comites et iudices nobilium, in regno Sclauoniae suis salariis contenti, dicam e bonis suis soluere procurent. III. Tributarii molitores, libertini, carbonarii, sectores. IV. Rutheni et Valachi, in medio colonorum hereditates habentes, integram; in alpibus vero extra villas degentes, dimidium dicae soluant. — V. Gratuitum laborem 12. dierum — continuandum esse. VI. De gratuitis laboribus liberum sit comitatibus, qui maluerint, pecuniam a singulis portis in singulos dies denarios 10. pendere. VII. Restantiae laborum ab an. dom 1572. exigendae. VIII. Gratuitos labores praestitos esse, iudices villici profiteantur. — IX. Annonae, commeatus et machinarum conuectio fiat iuxta praecedentium annorum constitutiones X. Equites continui ab utroque statu et ab omnibus ordinibus seruentur. XI. Expeditionis, siue insurrectionis generalis et particularis modus. XII. Coloni quinti cuiuslibet insurrectio. XIII. Castella minora circa Canisam — praesidio muniuntur. XIV. Haidones vagi et liberi equites — secundum articulos anni 1557. compescantur. XV. De non facienda sponte Turcis deditione. XVI. Iudicia in Eperies et Poson. ciuitatibus celebrentur. XVII. Qui praesint et intersint appellationibus?

(a) Corp. Iur. Hung. T. I. p. 546.

„ bus? — *XVIII.* Locumtenens — omnes causas
 „ deinceps adiudicet. — *XIX.* Urburas ex cultura
 „ montanarum auri et argenti fodinarum regi per-
 „ soluendas. — *XX.* Polonica moneta, — sub poe-
 „ na confiscationis eius, amplius non inducatur.
 „ *XXI.* Vina a colonis, inuitis ipsis, non auferan-
 „ tur. *XXII.* Decimarum arendatio. *XXIII.* Deci-
 „ marum contra exactores iniquos quomodo proce-
 „ dendum? *XXIV.* Decimarum vectura obseruetur.
 „ — *XXV.* Tricesima a rebus et allodiatura nobi-
 „ lium et dominorum nulla exigatur. *XXVI.* Neo-
 „ gradien. comitatus decimarum ratione, lis diri-
 „ menda inter arch. Strigon. et ep. Vacien. *XXVII.*
 „ Bona, ad arces regias a manibus rebellium oc-
 „ cupata, quomodo — recuperanda? *XXVIII.* Tra-
 „ ctatus fiant cum vaiuoda Transilvano de quibus-
 „ dam incidentiis. *XXIX.* Redemptio inceptorum
 „ bonorum ad Austriam et Poloniam. — *XXX.* Co-
 „ loni, in Austriam et Morauiam transfugientes,
 „ Hungaris remittantur. — *XXXI.* Kövesd arcis ra-
 „ tione lata sententia, etiam post annum expletum,
 „ executioni demandetur. *XXXII.* Conuentus de
 „ Chorna restituatur. *XXXIII.* Casparus Magochi
 „ comitatu Beregh supremus comes datur —
 „ *XXXIV.* Procuratores a iuramento calumniae ab-
 „ soluuntur. *XXXV.* Ciuitatum liberarum priuilegia
 „ seruari debere. *XXXVI.* Depositionum loca ser-
 „ uanda esse. — *XXXVII.* Nobilibus quaestum exer-
 „ cere in Hungaria liceat, solutis — tricesimis. —
 „ *XXXVIII.* Ciues pro alienis debitis non aresten-
 „ tur. “ Confirm. *Viennae, 4. die Aprilis, an dom.*
 1574. His comitiis Draskouichius interesse non po-
 tuit, a Maximiliano monitus, vt limites Illyrici con-

tra Turcas diligenter custodiret, quorum Sultanus Selimus, idibus Decembris mortuus, successorem accepit Amuratem, filium natu maximum. Hic a crudelitate principatum auspicatus, 5. fratres, 2. nepucas strangulari iussit. (a)

A. C. 1575. Max. IX. Ind. 3. P. 3. A.

XCV. Maximilianus, de morte Selimi certior reditus, Fridericum Preinerum ad nouum imperatorem, 27. annos natum, oratorem misit, vt inducias, cum Selimo sanctitas, Amurates quoque ratas haberet. Ille; iam tunc in Persas bellum molitus, vt hac parte liber esset, *octennales inducias*, Istuanfio teste, (b) — *ratas habuit*. At enim earum sanctitatem praefecti provinciarum eadem fide, qua prius, obseruarunt. Nam et in Croatia Ferhates, Bosniae praefectus, Aurspergo caelo, (c) *Buzinum* — ac *Czassum*, admoto tormentorum terrore, ac praesidiariis diffugientibus, obrinuit; — *modicaque suis quiete data*, *Zrinium arcem*, — *admotis tormentis*, expugnauit; et in Hungaria Mustaphas, purpuratus Budensis, arces *Kékkö*, *Somoskö*, *Devén*, adhibitis machinis, in suam potestatem redegit. Quotacumque autem, subiicit Istuanfius, *pars solatii fuit*, *Turcas Albanos et Strigonienses*, e castris ad suas stationes redeuntes, a nostris — *inter Nitriam et Leuam* profligatos fuisse. *Qua in pugna ex hostibus 150 equites desiderati sunt*. *Iam redactae in potestatem hostium arces erant*; *quum caesar*, *dati Ratisponae*
litte.

(a) Hist. Cr. T. XXV. p. 477. 518. (b) Lib. XX. p. 328. (c) Id. Ibid. p. 335.

hæteris, Nicolaum Istuanfium Budam ad purpuratum misit, eas repetitum: „ quod contra induciarum „ pacta captæ essent, quæ apertis huiusmodi bel- „ lis ac tormentorum apparatus vtrimque viam „ præclusissent: “ Verum ille Turcico astu „ ea- „ rum expugnatæ famam Byzantium perlata „ esse: nec se, iniussu principis sui, reddere eas „ posse “ respondit: sicque — arces illæ in mani- „ bus et potestate hostium remansere, (a)

XCVI. Etsi nemo melius Istuanfio, quo puncio Maximilianus usus erat, ista nosse potuerit; certum tamen est, ordinem rerum gestarum illum in nar- rando non obseruasse. Prius enim cladem Hunga- ricam, quæ mense Iulio fuit illata, quam Croati- cam, quæ mense Iunio fuit accepta, refert. Per- æque prius electionem Poloniæ regis, quæ sub exitum anni huius peracta fuit, narrat, quam Bé- kesii reductionem in Transiluaniam, quæ mense Iulio contigit. Atque hic ordo perturbatus mani- festat errorem Istuanfii, quum causam assignat, cur Maximilianus Békesium in Transiluaniam reducen- dum curauerit. *Vt, inquit, (b) Bathorius, qui ab inuadendo occupandoque regno (Poloniæ) verbis et le- gatione deiici nequaquam potuisset, vi atque armis ab instituto remocaretur: sic tamen suppressis, quan- tum fieri posset, ac occultatis consiliis, ut, quasi cæ- sare nequaquam conscio, salus Békesius, tumultuario irruptionis genere, expeditionem aduersus illum susce- pisse videretur. Hanc eius expeditionem Betlenius Istuan-*

(a) Hist. Cr. T. XXV. p. 518. - 531. (b) Ibid. XXV. p.

Istuanſio credibilis ac vberius, quia pluribus documentis inſtructus, narrat. (a) Vtriusque tamen teſtimonio conſtat, Békeſium, a Germanis et Siculis adiutum, a Bathorio, Turcicis auxiliis ſuccincto, fuſum, fugatum, caſtris exutum ac in Hungariam eiectum fuiſſe. Porro Bathoreus, inquit Betlenius, (b) pulſo — e Transſilvania Békeſio, perturbatam in teſtiniſ factiõibus regni ſtatum emendaturus, et de coniuratis ſupplicium ſumturus; Claudiopolim ad 8. Auguſti comitia indixit. Prius tamen ea fuiſſe celebrata, liquet ex proluxa Bathorii ſententia, in reos Claudiopoli lata, in feſto tranſfigurationis — anno 1575. Supplicium de perduellibus ſumtum eſt die 8. Auguſti. (c)

XCVII. Ex narratione Betleniana, multis litterarum monumentis firmata, certum eſt, prius Békeſium in Transſiluaniam irrupiſſe, quam Bathorius Poloniae rex electus fuiſſet. Illum enim menſe Iulio victum ac Auguſto proſcriptum, iſtum menſe Decembri regem electum fuiſſe, ſatis conſtat. Non igitur ideo Maximilianus Békeſium in Transſiluaniam reducendum curauit, vt Bathorius ab occupando Poloniae regno reuocaretur. Quum Iſtuanſius ipſe perhibeat, (d) Polonos comitia creando regi ad kal. Octobr. Varſouiam indixiſſe; patet, non eo conſilio Maximilianum ad Békeſium armis iuuandum adductum fuiſſe, vt iam menſe Iulio, quo tam Henricus a Polonis exauctoratus, quam Békeſius a Bathorio proſligatus erat, ab occupando Poloniae regno

(a) *Libr. VI. p. 286.* (b) *Ibid. p. 324.* (c) *Hiſt. Cr. T. XXV. p. 533. - 581.* (d) *Libr. XLIII. p. 329.*

quo reuocaret. Addit, *nondum Stephanum Bathorium ad petendum aut ambiendum tantae dignitatis fastigium animum appulisse*, quum in Octobri comitia Polonica celebrarentur. Nihil igitur ab eo metuendum Maximilianus habuit; quum Békesium in Transsiluaniam mense Iulio remisit. Agente demum Samuele Sborouio, Petri Sborouii, Cracouiensis palatini, fratre, quem exsulem in Transsiluania Bathorius benigne susceperat ac fouerat, et nomen inter regni candidatos professus, et *in confessu comitiorum Bathorius pro rege proclamatus est*, ea conditione: „ vt Anna, Sigismundi regis, vltimo absque „ liberis vita functi, soror, ab eo in coniugem du- „ ceretur. “ — *Ex aduerso Vchanius, archiepiscopus (Gnesnen.) — cum magna senatus et optimatum parte Maximilianum caesarem, sublata voce manuque nominauit.* Haec, exeunte hoc anno, facta; quum Rudolphus, rex Rom. 18. Octobris electus, comitiis, a Maximiliano Posonium ad 13. Decembris indictis, praefuit. (a)

A. C. 1576. Max. 12. Ind. 4. P. 22. A.

XCVIII. Quum Maximilianus, seu morbis, seu curis imperii distentus, tribus dumtaxat Hungariae comitiis interfuisset; primis fratrem Carolum, Hungariae Ferdinandum II. regem daturum, tribus aliis duos filios, Rudolphum et Ernestum praefecit. In postremis his conditum decretum VII. his 18. articulis

(a) *Hist. Crit. T. XXV. p. 581. + 605.*

lis constat: (a) „ I. Praefatio, in qua etiam pro
 „ subsidio status florenos 4. in 2. annos offerunt. II.
 „ Portarum fiat noua connumeratio. III. Iudicia octa-
 „ ualia superiorum comitatum in Eperies celebren-
 „ tur. IV. Andreae Kávási facinus extra festem
 „ caussarum in octauis reuidentum. V. Metae re-
 „ gni per commissarios deputatos reuideantur. VI.
 „ Tricesima a nobilibus et rebus ipsorum non exi-
 „ genda VII. Vice-comes in Ugócha procedat in
 „ iuridicis et aliis, officio suo incumbentibus, vs-
 „ que dum comes eligatur. VIII. Decimarum em-
 „ tio et vectura. IX. Gratuiti labores continuentur,
 „ et ad proprios vsus non conuertantur. X. Equi-
 „ tes continui ab omnibus ordinibus conseruentur.
 „ — XI. Expeditio generalis et particularis resci-
 „ tur ad articulos anni 1553. XII. Deditiones spon-
 „ taneae prohibentur. XIV. De stationibus militum
 „ siue perseueratione in vno loco. XV. Kapron-
 „ tzae arcis munitio. XVI. Ciuitatibus liberis liber-
 „ tates et loca depositionum seruentur. XVII. Ca-
 „ striferrei capitulum procedat pro conuentibus
 „ Kapornak et Szalavár: si hoc amittatur; capitu-
 „ lum, Pofonienfe. XVIII. Albertus Laszki in Hun-
 „ garum recipitur. “ Conf. *Viennae*, 22. Febr. 1576.
 (b)

XCIX. Praecipua caussa, cur Maximilianus Lasz-
 kium in numerum Hungarorum adscribendum cen-
 suerit et commendauerit, erat, quod ille quoque
 diligentem operam nauauerit, vt Poloniae rex a
 qui-

(a) *Corp. Iur. H.T. I p. 553.* (b) *Hist. Cr. T. XXV. p. 605. - 615.*

quibusdam eligeretur: *Maximilianus*, inquit *Bètle-*
nus, (a) *experiendum ratus, an Bathoreum ab eius*
regni petitione, quod sibi prius delatum esset, dimo-
uere posset; — Christophorum Tiffenbachium — in
Transsiluaniam — misit. — Tiffenbachius, Szarmar-
inum regressus, de irritato legationis suae exitu Ma-
ximilianum caes. certiore reddit. — At Maximilia-
nus — lente procedit; ac, ut Istuanfius scribit, (b)
diuturna deliberatione adhibita, oblatum regni hono-
rem suscepit; et iuramento — diem 25. mensis Mar-
tii constituit. Sed nempe serius haec a Maximilia-
no, quam oportuisset, facta sunt, Bathorio prius
eadem praestante, qui, (c) prouincia Christophoro
fratri cum summa potestate tradita, cum 4. militum
millibus — in Poloniam iter suscepit; paucisque die-
bus — Cracouiam peruentum est; ubi kalendis Maii
corona regni Poloniae ac Lithuaniae eius capiti impo-
sita est; — regnumque postmodum omnibus regis
virtutibus tam domi, quam militiae ita administra-
uit, ut per decennium, quo vixit, non solum illud
tueretur; sed etiam — longe lateque amplificaret. (d)

C. Bathorio Poloniae regnum feliciter adepti,
Maximilianus fero demum intellexit, lentius, quam
temporis et necessitatis ratio postulabat, agendo,
male se rebus suis consuluisse. Postquam, inquit,
(e) susceptis de Polonia consiliis paucissimos dies im-
pendifset; in catarrhos et nephriticos dolores periculo-
ssimos incidit: a quibus quum nulla medicorum ope
leuari

(a) *Libr. VI.* (b) *Libr. XXV. p. 330.* (c) *Ibid. p. 333.*

(d) *Hist. Cr. T. XXV. p. 615. 623.* (e) *Libr. XXV,*
p. 337.

leuari potuisset; — vitae pariter ac imperio finem inoposuit. Eius mortem Betlenius ad III. idus Octobris anni huius defigit. (a) Consentit Petrus Revaius in haec verba: (b) *Beneficentia et clementia fortunas Hungarorum afflictas leuare solitus — in rebus humanis ex palpitazione cordis, quo 20. continuis annis laborasse fertur, Ratisbonae 1576. in die Maximiliani, anno aetatis 49. esse defuit.* Vetus enim calendarium festum S. Maximiliani cum III. id. Oct. seu 13. Oct. coniungit. Ab obitu patris, seu 25. Iulii 1564. regnavit annos 12. menses 2. dies 19. Natus kal. Aug. 1527. diebus 13. mensibus 2. annum aetatis 50. inchoavit. Princeps erat vita longiore dignissimus, quem Revaius scribit, *nil aliud sibi morienti repeti voluisse, quam merita IESV Christi crucifixi.* Quasi vero hoc a catholicis sacris alienum illū indicasset, quem tot' acta diplomataque docent, Romana sacra pro virili defendisse. Eo regnante, praefuit metropoli *Strigoniensi* Nicolaus Olahus ab anno 1553. Antonius Verantius 1569. *Col. cenſi* Paullus Gregorianchich 1565. Georgius Draskovich 1572. *Agriensi* cathedrae, Ant. Verantius 1557. Stephanus Radetius 1572. *Bosnensi*, Antonius 1573. *laurinensi*, Paullus Gregorianchich 1553. Zacharias Delphinus card. 1567. Ioannes Lifthius 1572. *Nitriensi*, Paullus Bornemifza 1558. *Quinqueecclesiensi*, Andreas Dudich 1564. Ioannes Monofzloi 1569. *Transsilvanienti*, Paullus Bornemifza 1553. *Tſanadiensi*, Gregorius Bornemifza 1563.

Bal-

(a) *Libr. VI. p. 431.* (b) *Ap. Schwandt. T. II. p. 751.*

Balthasar Melegh 1573. *Vaciensis*, Ioannes ab Újlak 1561. *Varadiensis*, Franciscus Forgách 1556. Stephanus Radetius 1568. Gregorius Bornemisza 1572. *Vesprimiensis*, Andreas de Keves 1553. Ioannes Lifthius 1568. Stephanus Fejérkövi 1573. *Zagrabiensis*, Georgius Draskovich 1564. Nullus regnante Maximiliano, *palatinus* erat; sed eius loco *pro-palatinus*, post Michaellem Mérei, Emericus Czobor 1572. *Locumtenentes regii*, post Nicolaum Olahum, Paullus Bornemisza 1568. Ant. Verantius 1572. Stephanus Radetius 1573. *Iudices curiae*, Andreas Báthori † 1566. Gabriel Perényi, Christophorus Ország, Stephanus Bánfi, Nicolaus Báthori 1567. *Dalm. Croat. Sclav. bani*, Petrus Erdödi 1565. Georgius Draskovich et Franciscus Zluni de Frangepanibus 1566. Casparus Alapi 1574. (a) Maximiliani symbolum erat: *Dominus providebit.*

§. III.

RUDOLPHVS REX XL.

Coepit A. C. 1576. desit A. C. 1608.

A. C. 1576. Rud. I. Ind. 4. P. 22. A.

CI. Rudolphus, viuo patre Maximiliano, quatuor abhinc annis sacra Hungariae corona Posonii redimitus, ab eius obitu mox pleno iure regnum administrare coepit; nec vlllos liberos, coniugii semper

ex-

(a) *Hist. Cr. T. XXV. p. 623 - 634.*

expers, suscepit. Iisdem fortasse rationibus, quibus pater, adductus, 32. annorum spatio, quo Hungariae praefuerat, nullum regni palatinum constituit. Metropolitana quoque Strigonicensis sedes, quae triennio iam antea vacauerat, nonnisi post videnos annos impleta fuit, ingenti religionis orthodoxae damno. Nam etsi Nicolaus Telegdi vicaria potestate per dioecesim Strigoniensem sacra procurauerit; quia tamen non ea, qua metropolitae, pollebat auctoritate; multa vulnera catholicae religioni sunt inflicta. Certe nec id quidem impedire potuit, ne nouitiorum dogmatum praecones Tirnauiæ, quae metropolitanae Strigonienensis ecclesiae vices agebat, palam audirentur. Quod igitur vnum potuit, Gregorii XIII. pontificis opem implorauit, datis ad eum litteris, (a) *Tirnauiæ, 12. die mensis Maii, anno dom. 1576.* Superstes quidem adhuc erat Maximilianus, quum ea scriberentur; sed, eo quoque defuncto, quia Rudolphus primas curas ad conciliandos sibi subditorum animos vertit; sectarii sua signa latius per Hungariam sensim explicuerunt. (b)

A. C. 1577. Rud. 1. Ind. 5. P. 7. A.

CII. Quum Alba-regalis, vbi Hungariae reges tam coronari, quam tumulari solebant, Turcici iuris hoc tempore fuerit, vt Ferdinandus I. ita Maximilianus quoque Pragae, quo mox ab obitu corpus eius delatum fuerat, hoc anno splendidissima pompa.

(a) *Ap. Schmirth. Ep. Agr. T. IIL p. 114.* (b) *Hist. Cr. T. XXVL p. 3. 9.*

pa tumulto mandatus est. Ad inferias illi persoluen-
das etiam Hungari frequentes concurrerunt, ut Ist-
uanfius his verbis innuit: (a) Rudolphus non multo
post, cum Maria matre, funus caesaris — Pragam
deduxit: fuitque ibi in templo maiori reconditum;
donec iustis funebribus maiori sollemnitate persoluen-
dis, anno insequenti, Hungaris et Bohemis ac Ger-
manis proceribus comitantibus, penes utrumque paren-
tem (Ferdinandum et Annam) magnificentissimo ap-
paratu tumularetur. Viennam reuersus comitia,
quae sub initium principatus celebranda fuerant,
primum ad 16. Octobris; tum ob pestilentiam Poso-
nii non parum saeuientem, ad 15. Nouembris; de-
mum, aere nondum bene purgato, ad kal. Decembris
edixit; quae tamen ne tunc quidem celebrata sunt.
(b)

CIII. Et contagiosa haec lues, et post obitum
Maximiliani mutata rerum facies effecit, ut Stepha-
nus Bathorius in Polonia; Christophorus in Transsil-
uania nullis deinceps armis a Rudolpho lacefferentur.
Aliorsum praeterea curas eius auocabant Turcae,
quorum effrenata prouincias vrendi cupiditas foede-
ris instaurati cum Amurate sanctitatem, arrepta qua-
uis occasione, violauit. Postquam igitur, factis in
Croatiam incursionibus, Gosdancum, Zrinbrum op-
pidum, interceptissent; Istuanfio teste, (c) ne —
quotidie latius in viscera regni penetrantes, etiam
Carnis propinquis populandis apertam viam haberent;
Rudol-

(a) Libr. XXV. p. 337. (b) Hist. Cr. T. XXVI. p. 9. -
15. (c) Libr. XXV. p. 339.

Rudolphus imp. communicatis cum Carolo principe patruo consiliis, munimentum illis finibus tuendis commodum et necessarium exstruendum decreuit. — Itaque illud opera — sumtibusque Caroli principis et Carnorum — inter Colapim, Dobram et Mresniciam amnes erigitur, ac Carolstadium nominatur, ac multis a Rudolpho priuilegiis, ad alliciendos plures incolas, ornatur. (a)

A. C. 1578. Rud. 2. Ind. 6. P. 30. M.

CIV. Postquam his Illyrici limitibus ita consultum fuisset; Ioanne Lifthio Pragae mortuo, Georgius Draskouichius, in locum eius ad Iaurinensem insulam e Zagrabienſi translatus, successorem in episcopatu Ioannem Monofzloium, in banatu Christophorum Vngnadum accepit. Id Istuanſius factum ait in comitiis, hoc anno kal. Febr. Pofonii celebratis, in quibus vniuerſe 37. articuli sunt conditi, Rudolphi praesentis auctoritate decreto I. confirmati, hac serie; (b) „ I. Aduentui regis in regnum „ regnicolae gratulantur; et ad 2. annos binos florenos offerunt. II. Contributionis appendices ad „ articulos anni 1575. referuntur. III. Connumerationo portarum noua fiat. IV. Comite supremo „ non existente, comitatu in rebus iuridicis et dicae procedendi facultas esto. V. Milites ne villas „ nobilium inter se distrahant. VI. Ad arcem Canisam victualium inuectio. VII. Continuis equitibus

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 15. - 22.* (b) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 557.*

„ bus singulo trimestri fiat solutio. *VIII.* Continuos
 „ equites intertenere nolentes ablatione bonorum
 „ puniuntur. *IX.* Continuorum militum distributio
 „ ad regem, supremos capitaneos et vice-comites
 „ pertinet. *X.* Expeditio generalis. *XI.* Ecclesiasti-
 „ carum personarum militia. *XII.* Expeditio a cu-
 „ riis nobilitaribus nobilium vnius sessionis. *XIII.*
 „ Lustratio gentium comitatus fiat praesente capita-
 „ neo. — *XIV.* Pascuatio equorum militum Hun-
 „ garorum quamdiu duret? — *XV.* Carolus et Er-
 „ nestus archiduces in rebus bellicis pro vicegeren-
 „ tibus maiestatis suae acceptantur. — *XVI.* Iudicia
 „ octaualia. *XVII.* Procuratoriae fori spiritualis du-
 „ rent ad vnum annum. *XVIII.* Metarum regni re-
 „ uisio per commissarios instituatur. *XIX.* Polonicae
 „ monetae cursus vsusque in Hungaria interdicitur.
 „ *XX.* Castriferrei capitulum transferatur Sabariam.
 „ *XXI.* Turocienſis conuentus protocolon vna cum
 „ sigillo transferatur ad capitulum ecclesiae Strigo-
 „ niensis. *XXII.* Stephano Illyésházi D. vidua Petri
 „ Erdödi bona ademta restituat — *XXIII.* Vidua Petri
 „ Erdödi Viduae Andreae Tarnotzi bona ablata resti-
 „ tuat. *XXIV.* Andreae Száſzi, personalis praesentiae
 „ locumtenenti, Lafzkár et Kebenka restituantur.
 „ *XXV.* Cis Kolapiſm dica quomodo exigatur?
 „ *XXVI.* Antonii Tégzés, per Transsiluanos Inter-
 „ emti, caussa. *XXVII.* Gratuitorum laborum dis-
 „ tributio. — *XXVIII.* Canisae fortificatio. —
 „ *XXIX.* Poena non collocatarum propriarum ope-
 „ rarum ad arces finitimas. — *XXX.* Gratuitorum
 „ laborum pecuniam vice-comes colligat. — *XXXI.*
 „ Gratuitorum laborum pecuniae perceptores 3.
 „ constituantur. *XXXII.* Gratuitorum laborum pe-

„ cuniae perceptoris officium. XXXIII. Messis et
 „ vindemiae tempore coloni ad labores gratuitos
 „ praestandos non compellantur. XXXIV. Gratuitas
 „ operas in proprios usus non conuertant capitanei.
 „ — XXXV. Gratuitos labores comitatus remo-
 „ tiores in pecunia, si volunt, praestent. XXXVI.
 „ Christophorus, Eustachius, Wolfgangus et Wilhel-
 „ mus Althan in Hungaros acceptantur. XXXVII.
 „ De bonis occupaticiis Szegegyház et Rakamaz.
 „ — Poson. 13. die mens. Apr. an. dom. 1578. “
 (a).

A. C. 1579. Rud. 3. Ind. 7. P. 19. A.

CV. Non leues difficultates obmotae sunt ad-
 uersus art. XV. quo Rudolphus Ernesto fratri res bel-
 licas in Hungaria, in Sclauonia Carolo patruo pro-
 curandas commisit. Malebant enim, ut Istuanfius
 refert, (b) *a caesare, veluti rege suo, gubernari
 res bellicas ac omnia alia.* Carolus tamen quam uti-
 lis Sclauoniae fuerit, ex eiusdem Istuanfii narratione
 patet. *Carolus princeps,* inquit, (c) *coactio ad Pruc-
 cum oppidum — suorum concilio, — copias e Stiria
 Carinthiisque et Carnis ceterisque suis prouinciis coe-
 git. — Eius autem animi propositique erat Carolus,
 ut ea loca, quae anno superiore a Ferhate et Bosnen-
 sibus Turcis contra pacta induciarum, singulari illo-
 rum perfidia nostrorumque ignauia, in potestatem red-
 acta erant, primo quoque tempore recuperarentur. —*
Ita-

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 31. - 50.* (b) *Libr. XXV. p.*
337. (c) Ibid. p. 338.

Itaque primo ad Businium peruentum est, idque diffugientibus ordinis militibus, — facili negotio receptum est. Eadem celeritate Czaſinium, Zrinium atque aliae cis Vnnam flumen arces, dilabentibus Turcis, in noſtrorum manus et poteſtatem redierunt. Quum Iſtuanſius anno ſuperiore perſita haec loca ſcribit; memoria lapſus eſt; nam alias amiſſa perhibuit, ſuperſtite Maximiliano, quem quatuor abhinc annis obuiſſe vidimus. In Hungaria quoque rem bene geſtam ita narrat: (a) *Eiuſdem anni exitu, caſtellum ad arcendas Turcarum clauſtrinas excuſſiones et latrocinia a noſtris exaedificatum eſt, eo in loco, qui Baicia vocatur. — Confluxere eo in caſtra Georgius Zrinianus, Balthaſar Batthyanius ac Franciſcus Nadasdius cum vicinae nobilitatis copiis. — Alibegus, qui Szigeto praecerat, cum 3000. equitum, ad impediendos noſtrorum conatus, — aduenit. Nec mora, tanta fuit irrupentium Turcarum vis ac celeritas, ut, — contempta omni ſtagnantis et caenoſae paludis voragine, — in noſtros inuehi nequaquam formidarent. Sed nec ex aduerſo noſtris defuit animus egregie reſiſtendi. Hic Alibegus, multis ſuorum amiſſis, receptui conſiſſit: et Turcae, omiſſo certamine, tanta trepidatione caenoſum et impeditum iter remenſi ſunt, ut plurimi eorum, partim paludibus immerſi, partim glandibus et falconum pilis iſti, foede interierint. Et hic quidem opus inſtitutum feliciter perfectum eſt; at in Illyrico hoſtes amiſſa loca recuperarunt. Hoc eodem tempore Mathias, Rudolphi fratris monitionibus inſuper habitis, in Belgium proſectus, ac dein expertus, quam inane*

gubernatoris nomen gereret, personatam trium annorum administrationem abdicauit, ac despectus in Germaniam rediit. Omnia nempe tam in Belgio, quam in Hungaria haeretici turbabant. Sicut autem Philippus, Hispaniae rex ac Belgii princeps, ditioris, quam religionis iacturam pati maluit; ita Rudolphus, eius e sorore nepos, Opitio Vienna pulso, fortiter auitam religionem propugnauit. Ad quam etiam vindicandam Stephanus Bathorius S. I. religiosos in Transiluaniam induxit. (a)

A. C. 1580. Rud. 4. Ind. 8. P. 3. A.

CVI. Plures Istuanus refert Turcarum in Hungariam excursionses, iisdem plerumque fatales. (b) Nam et Paullus Thrax, Újvárini praefectus, Strigoniensium Turcarum excursionem, magna vi pecorum abacta, vindicauit; et Czoborius cum quibusdam Iaurinensibus et Vesprimiensibus Ibrahimum non procul a Sámbeek cum plurimis procuratoribus Turcis interfecit; et Sasuares, Szolnoki praefectus, a nostris ultra Tibiscum fusus ac fugatus suorum 700. amisit. In Croatia quoque Batthyanius cum reliquis Ducibus, caeso Scanderbego, Poségae praefecto, capita Turcarum praecisa 249. ad Carolum principem misit; praeterea cum 20. signis militaribus 430. Turcas cepit. Vt haec Rudolpho laeticiam adtulerunt; ita moerorem illud, quod Agrienses acatholici canonicos vsu templi, quod illis addixerat, prohibuerint; quodque comitia, quibus Ernestus frater praefectus,

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 56. - 88.* (b) *Libr. XXV. p.*

erat, quidam infectis rebus dissoluerint. Alia proinde, quibus interfuturum se promisit, in 6. Ian. sequentis anni promulgavit. (a)

A. C. 1581. Rud. 5. Ind. 9. P. 26. M.

CVII. Multis rursus impeditis emergentibus, comitia haec ad festum S. Martini dilata sunt, ac ad annum usque sequentem producta, quo leges illic perlatas Rudolphus confirmavit. Hoc autem anno Carolostadium, quatuor abhinc annis erigi coeptum, variis praerogativis exornavit, edito diplomate, (b) Pragae, 24. die Aprilis, anno dom. 1581. Dum Carolus archidux arcem in Croatia pro tuendis Christianorum terris erexit; Stephanus Bathorius arcem in Transsilvania pro defendendis catholicorum sacris instituit, domicilio S. I. Claudio-poli condito regioque diplomate vulgato, (c) Vilnae, 12. die mensis Maii, anno dom. 1581. Christophorus Bathorius, eius consensu habito, Sigismundum filium, novem annos natum, Transsilvaniae principem eligendum curavit, nec multo post ex hac vita demigravit, cuius virtutes exhibet epitaphium, Albae Iuliae marmori sic incisum: (d)

„ D. O. M. Christophorus Bathoreus de Somlyo,
 „ Stephani filius, alteri Stephano fratri, in regem
 „ Poloniae creato, in principatu Transsilvanico suc-
 „ cedens, magna animi moderatione provinciae
 „ praefuit: pietati studuit: pacem coluit: felices

I 4

„ tra-

(a) *Hist. Cr. T. XXI. p. 88. - 105.* (b) *Ap. Kerchel. Not. p. 393.* (c) *Ap. Kaprinai P. I. p. 41.* (d) *Ap. Berlen. L. VI. p. 475.*

fratris sui contra Moscos conatus opibus iuuit;
 amans patriae, bonarum parens litterarum, man-
 suetus, patiens, iustus atque munificus fuit:
 quumque continua articularium morborum mole-
 stia premeretur; ob amissam etiam paucis ante
 mensibus carissimam coniugem et tenellam natam,
 graui animi angore occupatus, postquam ex co-
 mitiis Colosváriensibus, vbi Sigismundum, filium
 vnicum, optimae spei puerum, nonum agentem
 aetatis annum, mirifico omnium ordinum con-
 sensu, successorem nominauit, Albam Iuliam ae-
 ger rediisset; paucis post diebus, inualescentibus
 cum letali febre doloribus, animam DEO perpe-
 tuis, quamdiu hircere potuit, precibus pie com-
 mendans, reddidit. Vixit annos L.I. prouinciae
 praefuit annos V. mensibus XI. diebus XXIII.
 Obiit Albae Iuliae anno MDLXXXI. XXVII. die
 mensis Maii. " Istuanfius igitur eiusdem et Gre-
 gorii XIII. qui decessit anno 1535. mortem male
 coniungit. (a)

A. C. 1582. Rud. 6. Ind. 10. P. 15. A.

CVIII. Idem auctor plurimum ad superiorem an-
 num excursionum Turcicarum meminit, quas nos,
 certioribus nixi testimoniis, ad annum 1580. retuli-
 mus; ad hunc certe Pölegani praefecti caedem Bo-
 noniensis codex narrat. (b) At Sasuaris, praefecti
 Szolnokiensis, iam tunc ad Nádudvarum profligati,
 cla-

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 113 - 133.* (b) *Ap. Kerébet, H. Z. p. 259.*

cladem alteram ad arcem Onodiam, vbi 1500. Turcae partim caesi, partim capti sunt, bene confert ad hunc annum; si, *solutis comitiis*, vt ipse perhibet, (a) *signa* 18. cum aliquot captiuis — *Andreas Barbelius*, *Agriensis equitum praefectus*, *Ernesto Viennam adduxit*. Nam comitia, quae festo S. Martini iam anno superiore sunt inchoata, hoc anno soluta fuisse, constat ex decreto II. hic confecto, cuius octo dumtaxat articuli hoc ordine sequuntur: (b) „ I. In libertatibus conservari status petunt; et pro subsidio florenos 2. offerunt. II. Gratuitus labor et continui militis intertentio. III. Iudicia „ octaualia et locumtenentis suis terminis celebrentur, pleno iudicum ordinariorum numero. IV. „ Iudicia, Eperjesini celebrata, Tirnauiae celebrentur. — V. Iudiciis Posoniensibus et eorum appellationibus qui intersint? VI. Commissarii ad limites regni reuendendos deputantur. VII. Limites regni Sclauoniae reuideantur. — VIII. Supplicatio „ vniuersorum statuum et ordinum. “ — Posonii 19. die mens. Febr. an. dom. 1582. — In iis comitiis, vs Istuanus de se scribat, (c) *magistratum propalatinalem*, quem antea *Emericus Czoborius* gesserat, *Nicolao Istuansio*, assentiensibus omnibus — contulit. Longellinus igitur male hoc munus Istuansio collatum scribit anno 1584. (d)

A. C.

(a) L. XXV. p. 342. (b) Corp. Iur. H. T. L. p. 563. (c) Libr. XXV. p. 341. (d) Hist. Cr. T. XXVI. p. 146 - 161.

A. C. 1583. Rud. 7. Ind. II. P. 10. A. vel 31. M.

CIX. Postquam annum tempus promissorum ad regni necessitates subsidiorum effluxisset; noua Rudolphus comitia Pofonium ad kal. Martias indixit, in quibus confectum est decretum. III. ex III. his articulis: (a) „ I. Gratulantur SS. et OO. regi de „ felici ad ipsos ex imperio reditu; ac subsidium 2. „ florenorum ad biennium offerunt. II. Gratuiti la- „ bores, pascuatio, continui militis intertentio, „ commissariorum ad limites regni electio et iudi- „ ciorum celebratio iuxta priores constitutiones fiat. „ III. Adamus Dietrichstein et filius eius Maximilia- „ nus in Hungaros recipiuntur. — “ Pofonii 28. die mens. Apr. an. dom. 1583. quo pascha secundum vetus calendarium 31. Martii, secundum nouum, a Gregorio XIII. correctum, 10. Apr. fuit celebratum. Et haec comitia fuerunt, Istuanfio teste, (b) *turbulenta clamorumque et querelarum plena; quod Hungari nondum libertates suas restitutas, neque amotos officiis et praefecturis exeros, lamentari non desperent.* Mosotzius hoc anno primum decreta regum edidit. Stephanus Bathorius 1000. ducatos aureos in usum seminarii Claudiopolitani contulit: pro sui fratris exsequiis elegantem ordinem praescripsit: adiutores nepoti Sigismundo Kendium, Kovassotzi-um, Somborium addidit. (c)

A. C.

(a) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 566.* (b) *Libr. XXV. p. 342.*

(c) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 166. - 196.*

A. C. 1584. Rud. 8. Ind. 12. P. I. vel 9. A.

CX. Ex praeceptis, in Transilvaniam missis, elucet insignis Stephani Báthorii sapientia, qui, teste Sochero, (a) *dedit etiam mandatum, ut, siue quae litterae principis nomine vulgarentur, siue quae publicam fidem obtinerent monumenta, ad calendarii, a Gregorio pontifice instaurati, modum consignarentur.* In Hungaria quidem die prima mensis Aprilis; alii nona hoc anno pascha celebrarunt, prout nouum vel vetus obseruarunt calendarium. Nouum a Casouiensibus receptum, a Scepusiensibus reiectum fuisse, constat ex eorum litteris. Et hi quidem Gregorio Bornemisza, praeposito Scepusiensi, mentem suam ita declararunt: (b) — „Credat hoc vere RR. „D. vestra, quod nos nouum illud calendarium „non recipiemus; — donec sua caes. maiestas cum „DD. regnicolis in generali eorum conuentu desuper per concluderit. — Datum Leutschouiae, in sede „nobiliū, die 15. Iunii, anno 1584. “ Quia vero turbulentis anni superioris comitiis Istuanus ait ita Rudolphum offensum fuisse, (c) *ut postea toto quinquennio ab indicendis conuentibus abstinerit, et continue in Bohemia manendo, nec Viennae, nec in Hungaria conspici voluerit; comitiis ad annum usque 1587. non celebratis, calendarium nouum a Scepusiensibus et aliis pluribus receptum tamdiu non fuit. Neque hoc anno quies a Turcis erat, licet induciae cum iisdem instauratae, kalendisque Ianuariis*

(a) *Hist. Prou. Austr.* p. 295. (b) *Ap. Wagn. Scepus. P. I.* p. 30. (c) *Libr. XXV.* p. 342.

nuariis anni superioris inchoatae fuerint. Earum enim sanctitate neglecta, *hostes*, vt idem Istuanfius ibidem scribit, *pacem pati nequeunt, nouam in partes citerioris Hungariae, superioribus bellis intactas, excursionem fecerunt.* — *Hafanes siquidem, Szigeti praefectus, — cum valida Turcarum manu Arrabonem flumen ad Chakaniam — transiit.* — *Hostes deinde ad proximos pagos populando et vrendo — perrexerunt; — eodemque vado, quo venerant, Arrabone superato, nemine resistente, praeter caesos ceteramque praedam, 311. captiuis abductis, incolumes Szigetum redierunt.* Quod tamen detrimentum nostri Vespriemenses hostibus Koppanianis non sine fenore reddiderunt. Quibus Istuanfii Stephani virtute profligatis, captiui fere omnes e. spahiis et minoribus praefectis erant — in vniuersum numero 77. capita vero 29. signa militaria 5. — Haec detrimenta, Turcis illata, quum initio nouennalis foederis, cum ipsis superiori anno initi, contigissent; Byzantium perlata, purpuratorum ipsiusque Muratis animos haud leuiter pupugerunt: ita vt — caesaris legatis „se inducias nequam seruaturos“ minarentur. Verum, quum postmodum intellexissent: „iniuriarum initium a suis factum esse,“ acquieuerunt. Obierunt hoc anno Lazarus Suendius, Ioannes Ruberus, Ioannes Sambucus, historicus et medicus. (a)

A. C. 1585. Rud. 9. Ind. 13. P. 21. vel 11. A.

CXI. Annum hunc funestauit obitus Gregorii XIII. P. M. qui, beneficentia toti paene humano generi

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 197. 224.*

generi memorandus, ad Hungariam quoque paternam sollicitudinem suam porrexit. Quum enim Stephanus Szántó, S. I. sacerdos, hunc non magis orbis catholici, quam omnium gentium vere parentem interpellasset, ut adolescentibus Hungaris domicilium Romae constitueret; ibique delecta iuventus antiquae fidei disciplinam, quam in patriam redux commentis nouitiorum dogmatum opponeret, edoceretur; in hunc finem S. Stephani templum, cui figura Rotundi nomen indidit, ad collegium S. Apollinaris cum redditibus attribuit. Gregorio, 10. mensis Apr. defuncto, Sixtus V. ex ord. S. Francisci 24. mensis eiusdem successit, qui Georgium Draskovichium in cardinalium collegium cooptauit, tanto maiore Hungarorum gaudio, *quod*, ut Istuanfius obseruat, (a) a 60. et amplius retroactis annis neminem in Pannoniae regno, post Thomae Bakatfi obitum, cardinalem fuisse meminissent. In Transsilvania tamen Andreas Bathorius illum praecessit, cuius patruus, rex Stephanus, triumviratum in Transsilvania mutauit, totique prouinciae gubernatorem Ioannem Getzium praefecit; eius vero loco Georgium Sibrík praefectum Varadiensem constituit. (b)

A. C. 1586. Rud. 10. Ind. 4. P. 6. vel 3. A.

CXII. Magnum illum religionis vindicem, nec umquam poenitendum Polonis regem, quibus quae Mosci per annos 30. rapuerant, ipse triennio recuperavit, hoc anno, 13. Decembris, annos 54. natum,

(a) Lib. XXVI, p. 344. (b) Hist. Cr. T. XXVI, p. 225 - 237.

tum, mors eripuit, Albenſis et Claudiopolitani collegii cura Sigismundo Bathorio nepoti peculiariter commendata. (a) Draskouichius quoque cardinalis, accepta 13. Februarii hoc anno purpura, primae gratiae loco praeposituram Turotziensem a Rudolpho pro constituendo S. I. collegio petiit ac obtinuit. (b) Id continuator Timonis ad annum 1583. male refert, quum Rudolphus diploma regium a morte Stephani Radetii, hoc anno 4. Febr. defuncti, confecerit, (c) Pragae, 19. die mensis Maii, an. dom. 1586. Hoc item anno Hafanes, Szigeti praefectus, ultra Muram populationem circumtulit; (d) sed Palfius, Comaromii praefectus, hanc cladem longe maiori detrimento refudit, Albenſibus Turcis ita profligatis, ut ex iis 68. caesi. 252. capti fuerint. (e)

A. C. 1587. Rud. 11. Ind. 15. P. 29. M.
vel 16. A.

CXIII. Quemadmodum illustri stirpi Palfiorum innata virtus Martia multas Hungaris victorias peperit; ita Nadasdiorum quoque heroicae gentis scientia militaris illustres de hoste palmas saepius retulit. Istuanſius certe post victoriam Palfianam mox Nadasdianam subiungit, fuseque describit, (f) quomodo scilicet Nadasdus, cum praefectis Vesprimiensi, Palfiensi,

(a) Socher. Hist. Pr. Austr. p. 348. (b) Ibid. p. 337. (c) Ap. Bel. Nor. H. T. II. p. 354. (d) Istu. L. XXVI. p. 345. (e) Hist. Cr. T. XXVI. p. 240 - 264. (f) Libr. XXVI. p. 346.

penſi, Palotenſi colloquutus, Balatone lacu rigida glacie conſtricto, Koppanum interceperit, diripuerit, incenderit. *Praeda omnis generis*, inquit, *cum 600. promiſcui ſexus hominibus, tanta congeſta fuit, ut, quum auferri nequiret; neque conquirendis plauſtris mora ruta eſſet; plurima etiam in caenum — abiecta, — paſſim proculcanda relinqueretur.* Non eamdem fortunam experti ſunt, qui Turcicos equos infra Budam abripuerunt. *Dum enim, ut Iſtuanſius reſert, (a) inagno capto equorum numero, contenti eſſe nolunt; ſed et — plauſtra auhendis vilioribus rebus pagarim conquirunt; — quamvis Pulſius, periculoſam in talibus moram eſſe haud ignarus, receptui canere iuſſiſſet; a Turcis Buda celeriter erumpentibus oppreſſi, multi vitam, omnes praedam amiſerunt.* Sed non multo poſt Turcae Szigetani maiorem a noſtris cladem acceperunt: quorum praefectus Saſuares quum, collectis Turcarum 8000. ultra Kanisam praedatum iuiſſet, inſidiis a Zrinio ſtructis exceptus, ipſe quidem nudis pedibus per caenoſas vias effugit; at illius milites partim paludibus hauſti, partim, *abiectis omnibus armis, vitam et incolumitatem voce geſtuque lamentabili deprecari, (b) — demum caeſi tam in pugna, quam deinceps, et in paludibus ac ſiluis exſtincti; hoſtium ad 2000. nec captiuorum minor numerus fuit.* Haec Iſtuanſius *ſub finem menſis Auguſti geſta fuiſſe perhibet. (c)*

CXIV. *At caeſar, pergit ille, actis pro huius victoriae laetitia DEO O. M. gratias, paullo poſt comitia*

(a) *Ibid.* p. 347. (b) *Ibid.* p. 353. (c) *Hiſt. Cr. T. XXVI.*
p. 264. - 284.

initia Hungaris Posonium ad kal. Nouembres indixit, et — Ernestum fratrem praefisse iussit. Ante hanc victoriam indicta fuisse publica comitia, patet ex eiusdem litteris, ad SS. et OO. regni datis, (a) Pragae, 12. die mensis Augusti, anno dom. 1587. In his comitiis, propter magnos rursus tumultus excitatos longius productis, conditi sunt articuli 48. quos Rudolphus decreto IV. sequente dumtaxat anno confirmavit, ut sequuntur: (b) „ I. Gratiae „ aguntur pro interpositione D. archiducis Ernesti. „ II. Supplicant regnicolae suae maiestati pro indicenda intra annum diaeta. III. Ut consilio Hungarico, de trimestri consilio, decens auctoritas reddatur. IV. De administratione prouentuum regionum et auctoritate camerae Hungaricae. V. Ut sua maiestas pro conferendis supremis regni capitaneatibus se resoluat. VI. De capitaneis renouatur art. 41. anni 1567. VII. Milites a diuagationibus per villas abstineant. VIII. Ut in trimestri consilio grauiorum negotiorum causa pertractetur. IX. Certus numerus consiliariorum ad latus suae maiestatis assistat. X. Ut melius regno prouideatur; commissarii quadrifarii denominantur. XI. Ut sua M. libertates, iuxta conclusiones regni, restituat. XII. Offerunt regnicolae suae M. a singulis portis 2. florenos. XIII. Offerunt et D. Ernesto archiduci den. 40. Hungaricales et commissariis 10. XIV. In reliquo se referunt ad priores constitutiones. XV. Antiqua loca depositionum in usum re-
„ uocant.

(a) *Konacbicb. Vest. Com. p. 727.* (b) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 567.*

„ uocantur. *XVI.* Quoad mensurarum rationem re-
 „ nouatur art. Sig. imper. anni 105. *XVII.* Quoad
 „ arestationes feruentur constitutiones Sigism. et La-
 „ dislai regum. *XVIII.* Dispositiones laborum gra-
 „ tuitorum suae maiestati vel serenitati committun-
 „ tur. — *XIX.* Quoad insurrectionem quoque
 „ utramque similiter ad priores constitutiones. *XX.*
 „ Pariter et ratione haidonum et equitum libero-
 „ rum *XXI.* De com meatu conuehendo, ad art.
 „ 15. 1563. *XXII.* In negotio pascuationis, iterum
 „ ad dictas constitutiones. *XXIII.* Quantum ad dedi-
 „ tionem colonorum, ad art. 15. 1574. *XXIV.*
 „ Profugos a Turcis nemo impediatur, sub poena no-
 „ tae infidelitatis. *XXV.* Caussantes non armis, sed
 „ iure agant. — *XXVI.* De pontium et viarum
 „ reparationibus obseruentur articuli anni 1566. et
 „ aliorum. *XXVII.* Sicca telonia distrahantur, et
 „ libertates lib. ciu. feruentur. *XXVIII.* De aboli-
 „ tione veteris kalendarii. *XXIX.* Quomodo ratio-
 „ ne nouarum occupationum bonorum et iurium
 „ possessionariorum procedendum sit? *XXX.* De iu-
 „ diciis octauilibus et locumtenentiae renouatur art.
 „ an. 1582. cum declaratione. *XXXI.* Loco absen-
 „ tium D. locumtenens alios substituere potest.
 „ *XXXII.* In Sclauonia termini octauales feruentur.
 „ *XXXIII.* Pro continuanda commissione inter vici-
 „ nas prouincias commissarii denominantur. *XXXIV.*
 „ Vt et Sclauonia suam commissionem effectuet.
 „ *XXXV.* Nobilium, e suis bonis pulsorum, ha-
 „ benda ratio. *XXXVI.* In Sclauonia onera ae-
 „ qualiter ferenda in intertentione haramiarum.
 „ *XXXVII.* Bona, ad Austriam oppignorata, redi-
 „ mantur. — *XXXVIII.* Comitatus Moson, Sopron
Epit. Chron. P. III. K „ ac

„ ac Beregh pro comitibus supplicant. XXXIX. Beneficia indigenis conferantur. — XL. In debitis liquidis iudex nobilium ad 20. flor. iudicat. XLI. In arendatione obseruentur priores constitutiones. XLII. Quoad fugitiuos colonos obseruentur publicae constitutiones. XLIII. Declaratur art. an. 1563. de deliberatis homicidiis. XLIV. Praepositura Turocienſis indigenae conferatur. XLV. — Qui debeant exſequi brachium regale in cauſis ſpiritualibus. XLVI. Renouetur ſigillum capituli Caſtri ferrei. XLVII. Bona Ouarienſia contribuunt in uſus publicos. XLVIII. Georgius Debretzenyi nota infidelitatis condemnatur. “ Confirm. Pragae, 22. die menſis Ianuar. an. dom. 1588. (a)

A. C. 1588. Rud. 12. Ind. 1. P. 17. vel 7. A.

CXV. Poſt comitia, ſcribit Iſtuanſius, (b) omnia domi foriſque pacata fuiſſe, Turcis bello Perſico diſſentis. *Autumno res domi turbari coepere, hoſtibus ad arma prius ruentibus.* — Ferhates Iſtuanſio, reipſa Sinanes, Budenſis praefectus, Sixoniſibus iratus, quod millenos aureos, ſibi ſupra vires impoſitos, non dependerint, exercitum aduerſus illos coegit tantum, *ut equitum ſelectiſſimorum 6000. pedum vero totidem aut amplius conſtituere diceretur; quorum ne tertiam partem noſtri aequare videbantur.* Hi tamen cum illis congreſſi, poſt acre pluriſium horarum certamen, illuſtrem victoriam retulerunt. *Cecidere*

(a) Hiſt. Cr. T. XXVI. p. 297. - 325. (b) Libr. XXVI. p. 356.

cidere ex hostibus amplius 2000. capti 376. signa militaria omnia et colubrinae: equi 482. carri, impedimentis et commeatu variis rebus onusti, 121. — Nec nostris incruenta fuit victoria; quum ex Germanis 220. ex Hungaris 410. interissent. Paucis post Szikszouienssem victoriam, sub initium Octobris relatum, diebus Gregorocius Gestesiam arcem Turcis eripuit, quam quum Sinanes, tamquam contra leges induciarum occupatam, minaciter repetiisset; responsum illi est: (a) „ ipsum nuper admodum ad „ vastandam superioris Hungariae partem iusto exercitu, contra pacta induciarum, excurrisset: quod „ si hoc ipsi licuisset, nostris quoque, eius exemplo, arcem sine tormentis — licuisse in potestatem redigere: ut tamen in aperto sit, ipsos nol- „ le occasionem praebere, qua induciae violentur; „ mandatu-ros iis, qui tunc intus essent, ut, illa „ restituta, confestim excedant. “ Ea restituta, toto hoc anno et insequentem apud Hungaros res quietae et tranquillae fuere. (b)

CXVI. Maiore cum apparatu bellum in Polonia gerebatur; dum, mortuo Stephano Bathorio, pars Sigismundum Suecum, pars Maximilianum Austriacum iam anno superiore regem elegerant. Validior illa factio, quae Sigismundo suffragia dedit, ad Hungaros, Polonii tunc congregatos, scripsit, ne quam opem Maximiliano, biduo post Suecum electo, ferrent. (c) *Cracoviae, die 29. Oct. an. 1587.* Responderunt Hungari, nullum a se petita auxilium;

K 2

(a) *Ibid. p. 358. (b) Hist. Crit. T. XXVI. p. 342. - 356.*

(c) *Ap. Barthyan, L. Eccl. T. I. p. 642.*

lium; cupere tamen, vt Maximilianus Poloniae corona potiretur. *Posonii*, 19. *Novembris*, an. 1587. Sigismundo Cracouiam 9. *Decembris* inducto, Maximilianus, vt Istuanfius narrat, (a) ad *Silesiae fines* sese recepit, ibique haud procul *Bicino* oppido castra posuit. Samoscus et Poloni, suis viribus freti, eum sequuti sunt. — Maximilianus et nostri, quamquam numero et viribus inferiores, quum tamen explicandi via nulla esset; nequaquam pugnam detrectandam decreuere, fiducia Hungarorum equitum, qui non procul abesse dicebantur. Postquam hi, labore ac itineris hiberni difficultatibus fessi atque fatigati superuehissent; — nec spatium respirandi habuissent; — incumbenibus Polonis et Transsiluanis, a Sigismundo principe submissis, Maximilianus cum suis terga dare cogitur. — Quum Praepostuarius ei, „ vt se fugae comitem sibi, in tutum ituro, coniungeret, nec se incertis in oppido obsidionis periculis committeret; „ suadere coepisset; ipse Germanis potius, „ se vt Bicinum e fuga reciperet, „ — suadenibus, paruit. Hic a Polonis obsessus ac ad deditionem adactus, a Zamoscio honestissime custoditus et in Poloniam fuit abductus; ubi — dignam suo loco custodiam per vnum ferme annum cum dimidio tolerauit. (b)

A. C. 1589. Rud. 13. Ind. 2. P. 2. A. vel 30. M.

CXVII. Constitutis sub exitum anni superioris duobus locis, in quibus legati pro pace liberandaque

(a) *Libr. XXVI. p. 349.* (c) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 357 - 363.*

que Maximiliano tam Austriaci, quam Polonici conuenire debeant; a pontifice quidem, vt est apud Istuanfium, (a) missus fuit Hippolytus Aldobrandinus card. — a caesaris partibus — ex Hungaris Petrus Herefincius, ep. Iaur. et can. Hungaricus, ac Nicolaus Istuanfius, propalatinus, — Bithoniam ad kal. Ianuarias conuenerunt. Ex parte vero Polonorum — praecipuus erat Ioannes Zamoscius, regni Pol. cancellarius et summus copiarum imperator. — Post multos difficiles ultro citroque habitos sermones et colloquia, cardinale, veluti pacis et concordiae sequestro, — tandem V. idus Martias transactum est. Tabulae tamen non XI. sed IX. Martii signatae sunt, (b) quibus statuitur, vt „ Maximilianus omne ius et titulum regium abdicet. — Lublouia cum oppidis „ villisque, — quemadmodum iniussu caes. maiestatis — (ab Hungaris, in auxilium Maximiliani „ profectis) occupata fuit, ita in pristinum usum et „ possessionem regni Poloniae restituatur. — Maximilianus princeps debebit Hrodlo, quo in loco „ nunc est, ad diem 16. mensis Iulii mouere. “ — His subiicit Istuanfius, ultro citroque perfectis, restitutaque Lublouia (quod ne cui praeiudicio iuribus regni Hung. foret, legati Hungarici apud collegas cautum esse voluerunt) Maximilianus — Bithoniam adductus est. Qua quidem cautione legatorum nostrorum opus non erat; quum Maximilianus ei dumtaxat iuri renunciauerit, quod quocumque modo peruenisse ad se inde (scilicet ex electione) arbitratus fuit. Quum igitur hac electione tantum in

K 3

Polo.

(a) Libr. XXVI. p. 351. (b) Explic. Iur. Hung. p. 23.

Poloniam et Lithuaniam se ius accepisse ratus sit; huic tantum iuri renunciavit. Certe renunciati-
nem iuris in Russiam rubram et 13 oppida nec Ma-
ximilianus, nec ipse Rudolphus sine regni consensu
facere potuisset; quum in coronatione iusiurandum
ediderit, *ne quid a regno abalienetur*. Andreas igi-
tur Olzowski, Poloniae procancellarius, male scri-
bit, (a) *pactis de liberatione Maximiliani adiudica-*
tum esse Polonis — Scepasii possessionem. (b)

A. C. 1590. Rud. 14. Ind. 3. P. 25. M. vel 22. A.

CXVIII. Pacis et cum Polonis, et cum Turcis ser-
uandae studium ingens expressit Rudolphus in suis
epistolis, typo iam vulgatis. Confecta cum Polonis pa-
ce, quum octennales, lſtuantio nouennales cum Turcis
induciae post annum essent expiraturae; Constantino-
politano oratorem suum monuit, vt de confirman-
dis illis iam nunc sollicitus esset. (c) *Dat. Pragae,*
die 10. Iul. 1590. Rursus alias: „ Ad renouatio-
nem, *inqui*, induciarum faciliorem reddendam,
„ si animum supremi visirii flectere ac demulcere
„ 6000 talerorum munere poteris; operae pretium
„ feceris. “ — (d) *Dat. Pragae, 23. Apr. 1590.*
Minusque honorarium non tantum proxime debi-
tum, sed etiam duobus annis propter violatas a Tur-
cis inducias neglectum, Constantinopolim sollicite
transmisit. Sed enim inducias Georgius Turzo vio-
lare visus est, qui *cum 400. equitibus fortunae aleam*
peri-

(a) *Ibid. Doc. XII. p. 35.* (b) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 364.*
418. (c) *Ep. Rud. p. 175.* (d) *Ibid. p. 198.*

periclitaturus, Strigonium versús profectus fuit. (a) At ab erumpentibus Turcis male multatus, multis amissis, aegre fuga vitam ipse saluauit. Plus ab aliis Ersek-Ujvariensibus in leges induciarum peccatum est, quum Michael Borius, Bakabanyensis legatus, Ibraimum, Palankensem praefectum, ad singulare certamen prouocauit; Hoc enim impedito, quum Ibraim cum sociis reditum parasset; Ersek-Ujvarienses in eos, *inclinatis hastis, irruerunt, — ac in fugientes & DEVM atque hominum fidem implorantes Turcas vulneribus et caedibus crudelissime grassabantur tanta saecuitia, ut — amplius 60. Turcas interfecerint. — Palfus die dicta testibusque productis, ita litem diremit, ut, paucorum poena contentus, — tres irritati in Turcas militis reos pronunciaret.* Duo hoc anno pontifices exstincti sunt, Sixtus V. 27. Augusti; Vrbanus VII. 27. Sept. Hos anno sequenti Gregorius XIV. ac Innocentius IX. sequuti sunt; de quorum electione Rudolphus magnam sollicitudinem suam, pluribus Romam litteris ad cardinales datis, expressit. (b)

A. C. 1591. Rud. 15. Ind. 4. P. 4. vel 14. A.

CXIX. His ille litteris non tantum summam in apostolicam sedem reuerentiam testabatur; sed etiam noui pontificis et cardinalium ad praestanda sibi subsidia pro bello Turcico, quod imminebat, beneuolentiam conciliare tanta humanitate conabatur. Hanc de petendis a pontifice subsidijs mentem

K 4

suam

(a) *Istu. L. XXVI. p. 339.* (b) *Hisp. Cr. T. XXVI. p. 465.*

suam oratori suo his litteris declarauit: (a) „ Quid
 „ antehac apud sedem apost. ad sustinenda regni
 „ nostri Hung. contra immanissimum Christiani no-
 „ minis hostem praesidia vserimus, et quae nobis
 „ a Sixto V. P. M. spes facta fuerit; adhuc procul
 „ dubio memoria tenebis. Quum vero nihil ab
 „ ipso, toto, quo in pontificatu vixit, tempore,
 „ sit praestitum; de rationibus cogitamus nouis, vt
 „ — aliqua auxilia nobis per Italiam colligantur. —
 „ — Dat. Pragae, 25. Martii, 1591. “ Fortassis
 etiam Sigismundus Rakotzius metu belli Turcici
 praefecturam Agriensem idemidem deprecatus est;
 quem Rudolphus ad retinendum officium adhortatus
 est, (b) *die 10. Martii*; et (c) *die 1. mensis Maii*,
 1591. Ceterum inducias sub exitum anni superio-
 ris confirmatas et ad octennium prorogatas fuisse;
 patet ex ipsius Rudolphi litteris, ad Amuratem ita
 datis: (d) „ — Accepimus nuper amicissimas fere-
 „ nitatis V. litteras, sub initium mensis Decembris,
 „ scriptas, quibus octennalem pacem (*Istuanfius*
 „ *male nouennalem vocat*) quae nobis cum ipsa in-
 „ tercessit, ad alios octo annos insequentes de no-
 „ uo redintegrat et confirmat. — Dat. Pragae, 1.
 „ Febr. 1591. “ Hae tamen induciae non multo
 post a Turcis turbatae ruptaeque sunt. Nam, vt
 Istuanfius narrat, *e, aduinent: non multo post sin-*
gulari astu et perfidia Sinano, — bellum — in Pan-
noniam contra caesarem, induciarum fide confisum,
nefa se translatum est: quod p. r 15. continuos annos
 vario

(c) *Ep. Rud. p. 336.* (b) *Ibid. p. 330.* (c) *Ib. p. 355.* (d)
Ibid. p. 315. (e) *Libr. XXVI. p. 360.*

vario et ancipiti Marte ita gestum est, ut hinc diuersae Christiani nominis gentes et nationes pro reip. salute, illinc barbari, ab ultimis Asiae — finibus excitati, adeo pertinacibus animis armisque inter se contenderent, ut — saepe utra pars periculo propior fuerit, in dubio — haerere videretur. Sinanes igitur, mustio, quem sententiae suae contrarium experiebatur, veneno sublato, (a) per litteras Hasanem, Bosnae praefectum, secreto admonuit, ut — „ bello caesarianis illato, causas nouarum rerum „ quaerere non intermitteret; sic, ut ostea se ab „ iis contra inducias armis petitem, scriptis Byzantium litteris, — conquereretur. “ Hasanes, Sinani morem gesturus, collectis armatorum 5000. subita populatione viciniam omnem inuasit. Sed cum opimis spoliis redeuntem & cum omnibus coluctantem Illyrici duces a tergo carpsērunt, multisque caesis ac tormentis interceptis, 400. promiscui sexus captiuos Christianos in libertatem asseruerunt. Thomas Erdödius, Illyrici banus, quum a Turcis et Comariam arcem captam, et Sisciam tentatam intellexisset; Monoszlonem, suam hereditariam arcem, hostibus eripuit. Ergo Hasanes misso Constantinopolim legato, (b) inducias ab Erdödio violatas — conquestus est; ac agente Sinane, bellum maiori cum apparatu gerendi potestatem accepit. Istuanfius quidem errat, quum munus honorarium a duobus retroactis annis non missum obiecisse Sinanem ait, quod ex Rudolphi litteris apparet missum fuisse; hoc tamen anno fundamenta bello iacta fuisse,

(a) *Id. Libr. XXVII. p. 362.* (b) *Ibid. p. 364.*

se, Micacianae litterae, quas Kerchelichius producit, (a) docent. (b)

A. C. 1592. Rud. 16. Ind. 5. P. 5. A. vel 29 M.

CXX. Quum nullum iam de bello Turcico dubium esset; Sigismundus Bathorius, et a pontifice principibusque Christianis persuasus, et ab oratore suo, quem Constantinopoli habebat, edoctus, Turcas novas res in Transsiluanos moliri, defectionem ab illis clam et ipse moliri coepit. Interea nec in Croatia quicquam diligentiae praetermissum est, quo pares ad retundendos hostium conatus vires contraherentur. Comitibus 5. Jan. celebratis, postquam compertum est, Ernestum archiducem tuendae Sclauoniae praefectum esse; plurimum illi sibi que gratulati, salutares ad defendendam patriam leges condiderunt. (c) Quia tamen, iis negligentius observatis, pauciores, quam ratio periculi postulabat, confluxerunt; Sciscienfes praefecti pluribus epistolis auxilia maiora sollicitabant. (d) Et Hasanes quidem ad facum nostris consternatis faciendum castra soluit ac discessit; sed mox conuersis signis, Bihachium obsidione cinxit, (e) et praematura Lambergi deditio post octiduum cepit. Petrinia iam prius exstructa communitaque, Voine Thrace perfuga stimulante, castris Erdödianis vim admo-
uit, et 600. nostrorum caesis, pluribus suorum
amissis,

(a) *Hist. Eccl. Zagr.* p. 281. (b) *Hist. Cr. T. XXVI.* p. 528
- 572. (c) *Ap. Kerchel. H. E. Z.* p. 282. (d) *Ibid.* p.
283. (e) *Ist. Libr. XXVII.* p. 363.

amissis, admodum cruenta victoria potitus est. Sciscia rursus frustra tentata, copias suas retraxit. Rudolphus quidem laborantibus auxilia submisit; sed, faeuiente hieme, iam inutilia. Misit et legationem in Poloniam, vt amicitiam cum vicinis Polonis in tantis rerum angustiis foueret ac augetet. (a)

A. C. 1593. Rud. 17. Ind. 6. P. 18. vel 15. A.

CXXI. Ad stabiliendam cum Polonis pacem necessarium erat, vt Hungari quoque conditiones pacis Bithoniensis iureiurando confirmarent. Quod quidem ad comitia regni dilatum est; in iis tamen, quae, praeside Mathia hoc anno, 25. Ian. Posonii celebrata sunt, nihil occurrit, quo praestitum illud doceri possit. Decretum V. hic confectum est e 23. articulis, hoc ordine: (b) „ I. Gratias agunt „ SS et OO. pro pia paternaue cura in hoc affli- „ ctum regnum. II De consilio conferendo ratio- „ ne confiniorum. III. Facta noua portarum con- „ numeratione, 3. floreni exigantur pro defensio- „ ne regni. IV. Exigantur et ab infra declarandis: „ Iudaei et anabaptistae per capita soluant. V. Qui- „ bus connumeretur taxa liberarum ciuitatum? VI „ Rex ex suo aerario etiam aliquid adiungendum „ benigne obtulit. VII. De modo exactionis praec- „ missorum. VIII. Denominantur perceptores et „ erogatores contributionis. IX. Pro Sclauonia eius- „ dem regni subsidia: cum 10000. flor. ex Hunga- „ ria.

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 573 - 617.* (b) *Corp. Iur. H. T. I. p. 575.*

ria. X. De correspondentia deputatorum. XI. Re-
 „ fidua pars contributionis ad magis necessaria con-
 „ uertatur. XII. De salario deputatorum. XIII. De
 „ expensis legatorum. XIV. Expleto anno, deputa-
 „ ti rationem dare tenentur. XV. De exactione
 „ gratuitorum laborum. XVI. De intertentione mi-
 „ litum. XVII. De danda ratione restantiarum gra-
 „ tuitorum laborum. XVIII. Supplicantes SS. et OO.
 „ suae maiestati pro inuisendo regno. XIX. Suppli-
 „ cant etiam de modalitate, ut querelae partium
 „ superiorum cessent. XX. Supplicantes ultroque pro
 „ auctoritate D. bani. XXI. Quoad reliquas propo-
 „ sitiones referunt se ad priores constitutiones.
 „ XXII. Georgius Debretzenyi a condemnatione
 „ notae infidelitatis absoluitur. XXIII. D. David
 „ Vngnad in Hungarum recipitur. „ Confirm. Pra-
 gae, 20. die mensis Mart. anno Dom. 1593. (a)

CXXII. Postquam in comitiis tanta cura prou-
 sum fuit, ut hostiles incursiones retundi possent;
 Hafanes, collectis Turcarum 25. vel 40. millibus,
 15. Iunii Scisciam tertium obsedit. (b) Accurrit
 Erdödius banus cum Ekenpergio 22. Iunii, com-
 missoque praelio, Turcas in effusam fugam vertit.
 Hafanes, globo fugientium immixtus, in Colapim
 cum equo praecipitatus ac aquis absorptus, interiit.
 Perierunt hostium 12. et amplius millia, cum Me-
 hemete, Sultani nepote, begisque 12. Ita (c) *Hafanes* —
ruptorum foederum — poenas dedit. Nul-
 lum iam dubium esse potuit, inducias a Turcis vio-
 latas

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 617. - 637.* (b) *Istu. Libr. XXVII. p. 368.* (c) *Ibid. p. 371.*

latus esse, nostrisque licuisse fidem datam violentibus bellum inferre; Mathias tamen archidux, hoc iure nondum vtendum ratus, alterum Hasanem, praefectum Budensem, et de hac clade mox edocuit, et diligenter admonuit, vt inducias porro sanctius obseruarent: quibus obseruatis, munus honorarium proxime transmittendum esse, (a) *Dat. Viennae, 25. Iunii, anno 1593.* At Sinanes, audita Bosnensium clade non prius quiescendum censuit, quam Amuratem ad bellum, quod triennio iam gerebatur, inferendum permouisset. (b)

CXXIII. Amurates igitur, decreto iam in Rudolphum bello, (c) *contra ius gentium, Fridericum Crecouitium, caesaris legatum, custodiae traditum, ad 7. turrium carcerem mitti — iussit; Sinanumque delegit, qui sine mora bellum Pannoniis et caesari inferret.* Hic, copiis summa celeritate Belgradum promotis, *filium Hasanem — auxilio laborantibus Petrinienfibus, quos obsidione nostri cinxerant, statim accurrere iubet; ipse vero paucis post diebus re-cta Budam contendit.* Obsidione Petriniae soluta, Turcae, nostris discedentibus, Scisciam occuparunt. Sinanes, recepto victore filio, *quintis castris Albam peruenit; ibique unum — diem commoratus, kalendis Octobris castra Vespermium versus progredi iussit.* Praefidariis metu diffugientibus, arce potitus, *ad V. id. Oct. Palotam — obsedit, eaque praematura deditione capta, Budam reuersus est.* (d)

CXXIV.

(a) *Ap. Bel. App. D. I. p. 379.* (b) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 637 - 657.* (c) *Istu. L. XXVII. p. 372.* (d) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 657. - 681.*

CXXIV. Rudolphus interea suis ducibus *in mandatis dedit* : (a) „ vt hostium iniurias, qui fidem „ improbe fefellissent, et inducias primi sustulissent, „ — paribus illatis damnis — vlcicerentur. “ *Itaque nulla facta mora*, conflatō 40. millium exercitu, quum iam Sinanes castra Tolnam versus promouisset, nostri 28. Octobris Albamregalem ad ictum destinarunt. Occupato direptoque suburbio, maenibus arcis frustra verberatis, *altero post kalendas Nou. die exercitus colligere vasa coepit*, ac — *ad Saruizium amnem — pernoctauit*. Quum istinc 3. Nouembris caesarei mouent; Hasanes, Budensis praefectus, cum magnis copiis; summa celeritate contractis, aduenit. Commisso certamine, (b) *non diuturna cum hostium equitibus pugna fuit*. Nam, *quumprimum prostermi ad utrumque latus peditatum et ianicerōs vidissent*; — *statim, relictis tormentis et peditibus, effusam fugam capeffuerunt*. — *Pugnatum est cum peditibus, et maxime ianiceris, amplius duabus horis*. *Peditum 6000. equitum quatuor interiisse, postea a transfugis cognitum est*. — *Ex nostris vix 40. desiderati sunt*. Victoribus aliis alio dilapsis, Palsius, coniunctis cum Tieffenbachio, Cassouiensi praefecto, copiis, Fülekinum Turcis eripuit. Nec multo post Kékkö, Hajnátskö, Somoskö, Hollókö, Diuinium, Bujakum, Szetsenium, Dreghillum, Palanka, Turcis diffugientibus, ditioni Hungarorum reddita, totaque fere prouincia Neogradensis hoste liberata fuit. Anonymus Reusnerianus asserit, (c) *si comes ab Hardek et Tieffenbachius nostros*

(a) *Istu. Libr. XXVII. p. 375.* (b) *Ibid. p. 378 - 380.*

(c) *Edis. Colocen. p. 211.*

stros victores in medio cursu rerum, felicissime gestarum, non deseruissent; praeter Budam Szigerumque omnia Turcarum munimenta atque receptacula, omnesque arces, diffugientibus hostibus, sine labore et sine tormentis intra vnum alterumque mensem recipere facile potuisse; postquam tribus cladibus, prima ad Sclauoniam, secunda ad Albam, tertia ad Filekum omnis flos Turcici exercitus absumtus erat; neque ex Thracia aut interioribus Turcicis prouinciis aspera hieme ullas copias Turcarum imperator submittere suis suppetias poterat. Atque hac de caussa tam Sinanus, quam Sultanus Sigismundum Bathorium pluribus litteris adhortati sunt, vt in Hungariam irumperet. Sed is, idoneis excusationibus vsus, in Rudolphum animo propensus, ab armis abstinuit. (a)

A. C. 1594. Rud. 18. Ind. 7. P. 10. A.
vel 31. M.

CXXV. Postquam Ernestus archidux, ad Belgium gubernandum profectus, armorum in Hungaria praefecturam Mathiae fratri reliquisset; hic e consilio Nicolai Palfii Neogradum, quod ab anno 1552. sub iugo Turcico gemebat, aggredi constituit, ac sub ultimos Februarii dies exercitum Palankam promouit. (b) Iam Palfus praemissus arcem acriter verberabat; quum Mathias ad castra venit, ac 12. Martii Turcas ad deditionem faciendam adiegit.

(a) Hist. Cr. T. XXVI. p. 682. - 776. (b) Istu. Libr. XXVIII. p. 381. - 388.

egit. Interea tam Maximilianus; res Illyricas curare iussus, Rastouitiam, Goram, Petriniam, Scisciam; quam Georgius Zrinius Berzentziam ac Segusdium Turcis eripuit; quum Mathias Strigonium obsidione premebat. Vrbe 50. millibus armatorum circumuallata rem eo deduxit, vt oppido monteque S. Thomae potitus, interfectis duobus praesidii praefectis, arcis quoque propediem expugnandae spem in dies firmiorem conciperet. Sed fortuna, quae hucusque nostris arrisit, dehinc minus propitiam, tum etiam inimicam se nobis exhibuit. (a)

CXXVI. Tam felices rerum progressionem Sinanis inopinatus cum centum et amplius millibus in Hungariam aduentus intercepit. Nam et Tieffenbachius, qui Turcas ad Turam, caesis 3300. profligauerat, Hatuanensem, et Mathias Strigonensem obsidionem, ne tantis copiis opprimerentur, soluendam censuerunt. (b) Inter 4. Maii, qua Strigonium obsideri coepit, et 29. Iunii, qua haec obsidio soluta fuit, species quaedam comitiorum in castris Strigonienfibus coacta fuit, vbi bini pro singulis mensibus floreni pro subsidio belli promissi sunt, (c) definitaque stipendia militibus, equitibus per mensem 4. floreni; peditibus 2. flor. et dimidiis. Bonum ducem instar grandis exercitus haberi posse, historiae docent. Magnus enim exercitus in manu mali ducis est claua Herculis in manu pusionis. Certe quasdam arces hoc anno Sinanes non militum, sed praefectorum vitio subegit. Tata facile potitus, quum

(a) *Hist. Cr. T. XXVI. p. 736 - 772.* (b) *Istn. Libr. XXV/III. p. 389.* (c) *Ap. Koyashich. Vest. Com. p. 732.*

quum Iaurinum copias promouisset; Hardeckus, arcis praefectus, auditus est DEO gratias agere, (a) *qui hunc hostibus animum indidisset, — quod, — rebus infectis et funesta — clade accepta, discessuros certo speraret.* Tartaris interea, transmissio Danubio, praedas agentibus, Palsius occurrit, caesisque 3000. metum ceteris incussit. Quum 28. Aug. rursus in castra hostium irrupisset; rursus fere 3000. Turcarum interfecit. Eo sauciato, nostrisque confuse, nec sine clade, se recipientibus Quarinum, Hardeckus, cum praesidio 6000. Iaurini relictus, praematura desperatione Sinani se dedit, 29. Septembris, *precatus impudenter, ut occupata urbe quam diutissime potiretur.* Sinanes, impositis vrbī 2000. praesidiariis, Papa quoque potitus, Comaromio vim admouit 20. Oct. Sed, Christianis ad Nyarasd magno numero confluentibus, panico metu correptus, 28. Oct. obsidionem soluit, ac Constantinopolim reuersus, se *Viennam, quae Iaurino non multo munitior — foret, in potestatem redacturum*, iactitabat. Rudolphus, datis ad Fejérkövi-um locumtenentem litteris, auxilia maiora pollicitus, Hungaros in spem erigere conatus est. (b) *Praegae 7. Oct. 1594.* Cosacis etiam in auxilium accitis, id contra foedus non fieri, Polonis significauit, a quibus itidem auxilia petiit. (c)

A. C.

(a) *Ist. Libr. XXVIII. p. 390 - 398.* (b) *Ap. Lünig. Litt. P. E. P. I. p. 902.* (c) *Hist. Gr. T. I. XXVI. p. 772 - 839.*

*A. C. 1595. Rud. 19. Ind. 8. P. 2. A. vel
26. M.*

CXXVI. Rudolphus, de prosequendo bello sollicitus, sancito foedere cum Sigismundo Bathorio, comitia Posonium indixit, et tam 56. articulos, ibidem conditos, quam 12. leges Transiluanici foederis in decretum VI. intulit, hoc ordine: (a) „ I. „ Gratiae aguntur suae maiestati pro cura paterna „ in hoc afflictum regnum. II. De expeditione „ belli huius anni 1595. III. Subsidium pro ma- „ iori numero militum offertur. IV. Ferendo huic „ oneri omnia bona suae maiestatis subiecta sint. V. „ Nobiles vnus sessionis et alii declarandi taxen- „ tur. — VI. Nobiles quoque armati, item prae- „ diales, libertini, praedicta onera ferant. VII. „ Item nobiles, in seruitiis cuiuscumque constitu- „ ti. VIII. Item possessiones nouiter erectae et „ combustae. IX. Item molitores, propria molen- „ dina habentes. — X. De taxa anabaptistarum, „ Iudaeorum. — XI. His constitutionibus o- „ mnis conditionis homines subiecti sunt. XII. „ Item plebani et concionatores. XIII. Item boar- „ rii, negotiatores et alii forenses. XIV. Item ab- „ bates, praepositi, altaristae. — XV. Turcis sub- „ iectae villae dimidium expedient. XVI. De de- „ fensione Sclauoniae. — XVII. Milites ad finem „ militare tenentur. XVIII. Respektu bonorum „ pro diuersis comitatibus mittantur milites. XIX. „ Gentes bene armatae quanto citius lustrentur. XX.

„ XX. De modo lustrationis et continuationis mi-
 „ litiae. XXI. De poena capitanei, militem di-
 „ mittentis. — XXII. De ordine lustrationis. XXIII.
 „ Ne fraude in lustra vtantur. — XXIV. De poe-
 „ na militum, clam discedentium. XXV. De gen-
 „ tium conseruatione. — XXVI. De poena contra-
 „ uenientium praemissis constitutionibus. XXVII.
 „ De poena militum, damna inferentium. XXVIII.
 „ Milites — stipendiis suis sint contenti. XXIX.
 „ De poena militum, — currus et equos adimen-
 „ tium. XXX. De menstruo salario militum. XXXI.
 „ De poena liberqs haidones tenentium. XXXII.
 „ De poena vagabundorum militum. XXXIII. De
 „ poena eorum, qui se ad externos dominos conse-
 „ runt. XXXIV. Mulieres, — ad castra euntes,
 „ in aquam proiiciantur. XXXV. Pro hoc anno
 „ libera sit vbique eductio vinorum. XXXVI. Vio-
 „ lentias — patrantes puniantur. XXXVII. De ex-
 „ sequutionibus sententiarum. — XXXVIII. De ta-
 „ xis — liberarum ciuitatum. XXXIX. Supplicat
 „ status, vt sua M. partibus superioribus de gene-
 „ rali capitaneo prouideat. XL. Supplicat etiam,
 „ vt capitanei auctoritate vti possint. XLI. Sup-
 „ plicant porro, vt instantia comitatus de Szabolts
 „ exsequutioni mandetur. XLII. Contributio, sub
 „ Strigonio facta, obliuioni tradatur. XLIII. De
 „ restantiis contributionum anni 1593. et 94.
 „ XLIV. Examinatores DD. deputatorum nominan-
 „ tur. XLV. De collectione annonae. XLVI. Ve-
 „ ctiores victualium a tricesima et telonio immunes.
 „ XLVII. Nec profosii — quicquam praeter taxam
 „ exigant. XLVIII. De poena, qui victualia a
 „ vectoribus ademerit. XLIX. Modus, vt sua M.

„annonam habere possit. *L.* Vecturam bombardarum liberae ciuitates praestant. *LI.* Iumenta et currus — non adimantur. *LII.* De gratuitis laboribus nihil determinatur. *LIII.* De collectis autem pecuniis ratio exigatur. *LIV.* Confiniis et militibus — prouideatur. *LV.* Supplicatur suae maiestati, vt his contenta esse dignetur. *LVI.* De tractatibus Transsiluanicis. „ Confirm. Pragae, 14 die mensis Martii, anno dom. 1595. (a)

CXXVII. Ibidem hoc anno iam 28. Ian. conclusi sunt articuli foederis Transsiluanici, cuius fundamenta iacta sunt anno 1591. quo pontifex aliique principes Christiani Bathorio principi suadere coeperunt, vt cum Christianis malit, quam cum Mahometanis, armorum societatem inire. Quum apertum inter Turcas et Christianos bellum erupisset; Bathorius, iniquissimis vezirii postulatis offensus, plura cum suis comitia celebrauit, in quibus de iugo Turcarum excutiendo consultauit. Multis, sententiae suae contrariis, inter quos etiam Balthasar patruus erat, anno superiore 29. Aug. Claudiopoli comprehensus, ac e medio postea sublatis, (b) *ad stabiliendam cum caesare pacem* legatos Pragam misit Carillium, Botskaium aliosque, *qui sub Ian. mensis finem sollemne foedus pepigere*; „ quo Transsiluano „ illustris principis titulus, cum aurei velleris tor- „ que, et Transsiluania omnis, cum ea parte Hungariae, quam ei attiguam haecenus possedisset, „ ac Moldauia et Transalpina Valachia, quarum „ vai-

(a) *Hist. Cr. T. XXVI, p. 3. - 30.* (b) *Ista. Libr. XXIX. p. 400.*

„ vaiuodae — a Turcis recefferant, feque Transfil-
 „ uano subdiderant, — ei concedebantur: sic, vt,
 „ decedente eo absque heredibus, eae prouinciae,
 „ rursus ad Hungariae regnum redigerentur. — Si
 „ fors Transsiluano, ab hostibus — eiecto, solum
 „ foret vertendum; caesar locum certum securum-
 „ que cum reditibus, quibus cum dignitate sese sus-
 „ tentet; dabit. Coniux illi dabitur ex augusta
 „ domo Austriaca. “ Haec erant praecipua pacis
 Transsiluanicae capita, quibus a caesare confirmatis,
 Botskaius, Graecium profectus, *Mariam Christier-*
nam, Caroli archiducis (anno. 1590. mortui) *fili-*
am, singulari elegantia ac forma virginem, ac La-
ziniae linguae peritam, a vidua matre, Maria Baua-
ra, Sigismundo petiuit, et sollempni ritu desponsauit.
 Nuptiis in aestate celebratis, quam feliciter rem
 contra Turcas gesserit, paullo post referemus; si
 prius acta per Hungariam retulerimus. (a)

CXXVIII. Rudolphus, vt Polonos quoque suis
 partibus adiungeret, nihil non egit. Sed, quam-
 uis nullas ab iis suppetias extorquere potuerit; mul-
 tas tamen illustres victorias de barbaris retulit. Mi-
 narum Mahometis III. qui nonis Ianuariis Amurati
 III. patri suo successerat, (b) ac obuia quaeque vs-
 que ad urbis Viennensis portas — igne et ferro se
 vastaturum iactitabat, non ignarus, e Belgio Caro-
 lum Mansfeldium euocauit. Ille, collocatis ad Mo-
 sonium castris, reductaque disciplina militari, hosti-
 bus aliud opinantibus, repente Strigonium obsidio-

L 3

ne

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 30. - 65.* (b) *Istu. Libr. XXIX.*
p. 401. - 410.

ne cinxit. Viis vndique clausis, ne quid auxilii hostibus obsessis inferri posset, Palfio Parkanum expugnandi curam commisit; quod ille, caesis defensoribus, vnius horae spatio perfecit. *Kalendis Augusti a fidis exploratoribus — allatum est: „ Buden- „ sem praefectum Hasanem — cum 30. millibus „ Turcarum, ad ferendum obsessis auxilium, iter „ suscepisse. “ — lam ad quartum diem Augusti mensis peruentum erat; quum — hostis propius nostra castra venit. Mansfeldius, totis agminibus instructis, contra prorumpit; — Palfio, „ vt cum „ equitatu Hungarico et Germanico pugnae initium „ faciat, “ iubet. Non tulerunt Turcae huius impetum, Mansfeldio mox subsequuto; relictisque castris et omnibus tormentis, foeda per montes, vineas, valles et siluas fuga sese proripuerunt. — Caesa aut capta ad 14. millia hostium dicuntur. Mansfeldio febris correpto, nec multo post Comaromii 14. Aug. defuncto, successit Mathias archidux, qui, repulsis opera Nadasdii nouis Budensium auxiliis, Strigonium post 52. captiuitatis annos 2. Septembris recepit. Eadem felicitate Palfius Visegradum et Vacium; Zrinius Babociam; Herbersteinius Petriniam Turcis eripuerunt, impositoque milite praesidiario, communiuerunt. (a)*

CXXIX. Istuanfius obseruat, metu tam in Hungaria, quam in Sclauonia Turcis incusso, nostros victores et Budam ad Danubium, et Banyalukam vltra Sauum non infeliciter tentaturos fuisse; si hoc metu hostium in rem suam vti voluissent. At enim
DEVS,

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 65. - 158.*

DEVS, qui hos tam felices armorum successus clementer illis concessit, nondum Christianis, a quibus novis in dies sceleribus irritabatur, plene placatus, hanc illis mentem ac audaciam non indidit. Hoc tamen anno Sigismundus quoque Bathorius magnum Turcis vulnus inflixit; postquam foedus, cum Rudolpho sancitum, pactis nuptialibus firmavit. Sinanes, audita Moldaviae, Valachiae, Transsilvaniae defectione, cum 100. millibus armatorum Valachiam ingressus, Bucurestam et Tergouistam occupavit. (a) Sed Michaellem vaiuodam et Királyium, quem in illius auxilium Bathorius cum 2500. submiserat, ad angustias alpium insequutus, cum insigni clade reiectus est. Interea Bathorius, opera Borbelyii Lippha multisque minoribus arcibus facile potitus, 20. millibus equitum, 32. millibus peditem in auxilium Michaelis adductis, tantum Sinani metum incussit, ut is, relictis Tergouistae 4000. Bucurestam se receperit. At etiam istinc, postquam Tergouistam virtute Siculorum, quibus auitam libertatem Bathorius restituit, expugnatam esse compertit, multis in via tormentis impedimentisque relictis, tanto cum suorum timore fugit, ut, ubi ad loca angustiora aut pontes, paludibus et lacunis impositos, peruentum esset, in praecoccupando transitu, mutuis sese vulneribus conficere haud dubitarent. Sigismundus, fugientem insequutus, 28. Octobris eos, qui nondum Istrum traiecerant, aggressus est. Perire in pugna ad 5000. hostium: totidem captivi Christiani libertati sunt restituti: currus onerati facile

L 4

6000.

(a) *Ista. Libr. XXIX. p. 411. - 415.*

6000. capti: Girgyonis arx expugnata. Sinanes profugus, a tirone duce victus, ignominiae non diu superuixit; seu senio, iam annos 80. natus, seu sumto veneno, confectus, 3. Martii 1596. (a)

A. C. 1596. Rud. 20. Ind. 9. P. 14. A.

CXXX. Rudolphus, indictis in 15. Ianuarii comitiis, articulos 61. pro bello facilius ac felicius continuando conditos, decreto VII. confirmavit, ut sequuntur: (b) „ *I.* — Status regni opem maiestatis sua humiliter implorant. — *II.* Regnicolae defensionem patriae suae non deessent; si pristinae vires et facultates eis suppeterent. *III.* Qua ratione militum insolentia compescenda? *IV.* Status regni non ideo conqueruntur, quod contribuere nollent; sed, attenuatis eorum opibus, ut sua M. de extraneo etiam exercitu — prospicere dignetur. *V.* Subsidium 9. florenorum pro hoc anno offertur. — *VI.* DD. praelati, barones, magnates et possessionati nobiles de singulis portis similiter 9. florenos ex propria bursa offerunt. — *VII.* De personali penes maiestatem caes. insurrectione. *VIII.* Ut gentes regnicolarum — lustrentur. *IX.* Subsidium Sclauonicum in usum eius regni conuertatur. *X.* Modus taxandi — statutus. *XI.* Cui gentes regni subesse debeant? *XII.* De modo exercituandi. — *XIII.* Ad bona ecclesiastica et vicinorum nobilium et ciuitatum „ vil-

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 159 - 219.* (b) *Corp. Iur. H. T. I. p. 587.*

„ villas condescendentes — qualiter puniendi?
 „ *XIV.* — Quomodo inobedientes — puniendi sint?
 „ *XV.* De poena eorum, qui gentes suas in bellum
 „ non expediuerint. — *XVI.* Capitanei comitatum,
 „ defectum militum non significantes, qualiter pu-
 „ niendi? — *XVII.* Milites caes. maiestatis omnium-
 „ que dominorum et nobilium huic oneri subiiciun-
 „ tur. *XVIII.* DD. deputati anni 93. camerae Hun-
 „ garicae dent de perceptis rationem. — *XIX.* Ci-
 „ uitates liberae — in commerciis — conseruandae.
 „ *XX.* Ordinatio noua stipendii militaris. — *XXI.*
 „ Tres iustitiae capitanei in castris constituendi. —
 „ *XXII.* De poena eorum, qui spe maioris lucri
 „ — ad exterorum dominorum — seruitia sese con-
 „ ferunt. *XXIII.* Liberi haidones — e medio tol-
 „ lendi. *XXIV.* SS. et OO. sese humiliter excu-
 „ sant, quod ipsi causam penuriae annonae — non
 „ praeberint. — *XXV.* Supplicant status, vt tem-
 „ pestiue in regni partibus magistri annonae ordi-
 „ nentur. *XXVI.* Vt in castris certi magistri fori
 „ — constituentur. — *XXVII.* Vectores victua-
 „ lium a militibus non molestandi. — *XXVIII.* Mu-
 „ nitioni confiniorum regnicolae pro viribus non
 „ deerunt. *XXIX.* Milites in hibernas stationes ad
 „ confinia, hostibus viciniora, distribuendi. *XXX.*
 „ Ad sauciatorum et aegrotorum militum curam —
 „ a singulis portis — soluendi 10. denarii. — *XXXI.*
 „ — Plenam auctoritatem supremo capitaneo M. sua
 „ caes. tribuat. *XXXII.* — Ne D. C. Georgium de
 „ Zrényio in exercenda — mercatura molestari per-
 „ mittat, — *XXXIII.* — Vt Alberto Lónyai ablata
 „ per M. Christophorum a Teuffenbach bona resti-
 „ tuantur. *XXXIV.* Confinii Agriensis necessitati

„ vt prospiciatur. — XXXV. Vt illustr. princeps
 „ Transilvaniae subditos suos ab occupatione bono-
 „ rum ditionis maiestatis caes. coercere — velit. —
 „ XXXVI. Colonis Sclauonicis liber in patriam su-
 „ am reditus, ac colonorum libera vbique migratio
 „ — concessa. XXXVII. — Bona, — iure obten-
 „ ta, circa arcem Füleki sita, libere possidenda. —
 „ XXXVIII. Iudicia — a medio Maii vsque ad
 „ medium Nouembris cessent. — XXXIX. Pro col-
 „ latione integra abbatiarum Kapornak et Szalavár
 „ Ludouico Ujlaki. — XL. — De fugitiuis colonis
 „ ad Szatmár. — XLI. — Occupatio bonorum et
 „ violentiae in comitatu Szaládiensi iudicentur.
 „ XLII — Ne comitatus Castriferrei et Szaládiensis
 „ a militibus opprimatur. XLIII. Violentiae ac
 „ damna ex bonis, ad Austriam impignoratis, —
 „ compescantur. — XLIV. Defensionis insulae Tfa-
 „ loköz cura habenda. XLV. Arcis quoque Petri-
 „ nae custodiae — maiori militum copia succurren-
 „ dum. XLVI. Damna, per exterorum capitaneó-
 „ rum milites miserae plebi illata, quomodo cogno-
 „ sci et refundi debeant? XLVII. Reuisio metarum
 „ inter Hung et Poloniam ac 13. oppida restitua-
 „ tur. XLVIII. Moneta Hungarica Viennae reci-
 „ piatur. — XLIX. In causis nouarum occupatio-
 „ num — iuramenti — submissio. — L. Salis nitri
 „ extra regnum ad hostes clamularia eductio serio
 „ prohibetur. — LI. De filiis caeduis constitutio-
 „ nes an. 63. art. 22. — renouantur. LII. Molen-
 „ dina in fluuio Grano. — LIII. Viſtualium ad con-
 „ finia subministrandorum modus. LIV. Captiuo-
 „ rum Turcarum dimissionis modus. LV. Decimas
 „ et quartas soluere recusantes. — LVI. — Ne ab
 „ allo-

„ allodiatura nobilium — vectigal exigatur. *LVII.*
 „ Differentias — ratione possessionis Vnd — D.
 „ Franciscus Nadasdi reuideat. *LVIII.* Controuer-
 „ sia — ratione quarundam decimarum. *LIX.* In-
 „ tercedunt status pro monetariis. — *LX.* Confoe-
 „ derationis Polonicae negotium. — *LXI.* Bartholo-
 „ maeus Pezzen in Hungarum recipitur. “ *Conf. Pra-*
gae, 26. Mart. 1596. (a)

CXXXI. In Sclauonia quoque celebratis II. Ia-
 nuarii comitiis, quum Thomas Erdödus Illyrici prae-
 fecturam deprecatus fuerit, in eius locum Casparus
 Stankouachkius, Zagrab. episcopus, et Ioannes Dras-
 kouichius inaugurati sunt. Ipse quoque Mathias ar-
 chidux, bellicas curas deprecatus, successorem Ma-
 ximilianum fratrem accepit. (b) Varium et multiplex
 hoc anno bellum diuersis in locis hi gesserunt. Et
 Draskouichius quidem plenam de Turcis victoriam
 ad Petriniam retulit; Maximilianus quoque tam Va-
 cium, quam Hatuaninum feliciter barbaris eripuit. (c)
 Mahometes, his cladibus excitatus, 200. millibus
 armatorum coactis, non prius se Constantinopolim
 reuersurum, quam Viennam funditus euersam vide-
 rit, tumida iactantia pollicitus, in Hungariam pro-
 perauit, castrisque celeriter promotis, Agriae tam
 numerosum exercitum mense Septembri circumfudit.
 Antequam Maximilianus, iniquitate tempestatum ac
 viarum impeditus, obsessis opem ferre potuisset; ae-
 gre Rima-Szombatinum eluctatus, certis nunciis ac-
 cepit, extraneos praesidiarios, praefecto Nyario fru-
 stra

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 219. - 250.* (b) *Kerchel. H. E. Zagrab. p. 303.* (c) *Istu. Libr. XXX. p. 418. - 431.*

stra prohibente, 14. Octobris Mahometi se dedidisse. Princeps tamen experturus, an non virtute recuperari posset, quod prodicione perditum est; quarto post die, coniunctis cum Sigismundo Bathorio copiis, quae 39. millibus equitum ac peditum definiebantur, ad Keresztesium, tribus milliaribus Agria diremtum, castra posuit. Iis, quos Mahometes Agria praemiserat, fugatis, eorumque tormentis 43 occupatis, Mahometes ipse reliquum 150. millium exercitum in conspectum nostrorum adduxit. Praemissis velitationibus, nostris semper felicibus, decretorium praelium 26. Octobris commissum est. Quum rursus 43. tormenta hostibus, ultra paludem cum ingenti strage reiectis, adempta fuissent; gloriosus ille Mahometes primus, 6000. praetorianorum stipatus, fugam arripuit, et *eam noctem nusquam subsistendo, alterius diei medio ad Szolnokum peruenit.* Aliis exemplum Sultani sequutis, nostri, *hostem fugientem infectando, quum in castrorum marginem peruenissent; omisso hoste, ad praedam conuersi, tabernacula spoliare, cistas securibus perfringere, multi funibus tenteriorum — irretiri, ac a Turcis custodibus — submoueri.* Sed et iis fugatis aut interfectis, iam ad diripienda praetoriana tabernacula processum erat; — quum Turcae circ. 500. resumtis animis, *pedites nostros, rapinis onustos, in turpem fugam coniecerunt.* Horum fuga tantum ceteris metum incussit, vt, relictis castris, ipsi quoque fugerent. Hoc praelio nostrorum dena, hostium vicena millia ceciderunt. Mahometes inglorius Byzantium reuersus, bellum porro magis reformidauit, ac reliquum aetatis in ignobili prorsus otio transegit. Plures, praeter Istuanfium, Keresztesensem hanc pugnam describunt,

bunt, omnesque nostris insignem victoriam attribuerunt, quam paucorum, praedae nimis inhiantium, auaritia corrumpit. Maximilianus primum Cassouiam, inde 26. Nouembris Viennam, demum Pragam profectus, de bello proseguendo consilia cum Rudolpho contulit. (a)

A. C. 1527. Rud. 21. Ind. 10. P. 6. A.

CXXXII. Rudolphus, Maximiliano pollicitus, in suis prouinciis se comitia promulgaturum, resque bello necessarias diligentissime curaturum, Hungaros ad 2. Febr. Posonium exiuit, a quibus perlatos 46. articulos, vt malorum in patria torrens sisti posset, hac serie decreto VIII. recensuit: (b) „ I. „ Status et OO. pro facta ipsis spe futurae militum „ licentiae auersionis — omnia felicia precantur, II. „ — De singulis 10. portis — ternos equites et tot „ idem pedites humiliter offerunt, — III. Huic oneri ferendo tam suae maiestatis caes. omnia bona, „ quam vero omnes alii regnicolae subiiciuntur. IV. „ Poena tripli in eos, qui gentes suas in bellum „ non expediuerint. V. In praeteriti anni transgressores eadem tripli poena — decreta. VI. Milites diuerforum comitatum sub diuersis etiam „ comitatum capitaneis — militent. — VII. Penes caes. M. vt omnes personaliter insurgant. — „ VIII. Qualiter milites ab illatione damnorum coerceri — debeant. IX. Vt gentes regnicolarum omni „ mni

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 250. - 360.* (b) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 503.*

„ mni tempore lustrari possint. *XI.* Qualiter de —
 „ contributionis — pecunia — ratio exigi debeat?
 „ *XII.* Restantiae pecuniarum quonam dandae? —
 „ *XIII.* De confinium fortificatione — *XIV.* Ca-
 „ stris, ab hostibus Turcis eripiendis, viciniore comi-
 „ tatus laboribus suis succurrent. *XV.* Sclauonia
 „ Petriniam et alia castella pro posse suo aedificare
 „ curabit. *XVI.* Sub cuius protectione Petrinia ef-
 „ se debeat, decernendum. *XVII.* Taxa liberarum
 „ ciuitatum. — *XVIII.* Vt 13. oppida Scepusiensia
 „ — communia regni onera ferant. *XIX.* Ciuita-
 „ tes Sclauoniae liberae taxas suas ad conducendos
 „ apud Colapim milites conuertant. *XX.* Vt super
 „ supplicationibus ciuitatum montanarum et mone-
 „ tatorum M. sua se clementer resolvere dignetur.
 „ — *XXI.* De militum stipendiis art. 20. anni prae-
 „ teriti feruetur. *XXII.* Contra illos, qui ad exte-
 „ ros dominos spe maioris lucri se conferunt, art.
 „ 22. anni elapsi renouetur. *XXIII.* De liberis hai-
 „ donibus. — *XXIV.* — De poena eorum, qui
 „ posthac tales intertenuerint. *XXV.* De modo et
 „ ordine conuectionis victualium in castra. — *XXVI.*
 „ De sale nitro. — *XXVII.* Vt bona decedentium
 „ et aliorum fiscus suae M. caes. non vi occupare —
 „ debeat. *XXVIII.* De poena res orphanorum et
 „ viduarum Agriensium, detinentium. *XXIX.* In
 „ Agriae aliorumque confinium deditores animad-
 „ uertendum. *XXX.* Confinitio Canisiensi — tem-
 „ pestiue prouideatur. *XXXI.* Castris quoque Ke-
 „ szö, Somlyo etc. — succurrendum. *XXXII.* Vt
 „ differentias inter comitatus Castriferrei et Sopronien.
 „ — sua. M. reuideri mandare dignetur —
 „ *XXXIII.* Commissio inter Poloniam, Morauiam
 „ et

„ et Austriam. — XXXIV. Rectificatio metarum
 „ inter Polonos et comitatus Saros et Scepus. —
 „ XXXV. De allodiatura dominorum et nobilium
 „ — telonium non exigatur. XXXVI. Comitatus
 „ Szatmár et Szabolts conuectionibus lignorum —
 „ ad castellum Kalló non cogendi. — XXXVII. Mi-
 „ lites exteri per certos commissarios — deducan-
 „ tur. XXXVIII. Capitulum Agriense Cassouiae re-
 „ sident. — XXXIX. Capitulum Iaurinense in exse-
 „ quutionibus — libere procedat. XL. Conuentus
 „ Turotziensis restauratio per regnicolas demisse
 „ expetitur. XLI. Vt militibus confiniorum de so-
 „ lutione mature provideatur. — XLII. Ad cogno-
 „ scendas violentias — Ioannis Tapoltsányi — com-
 „ missarii per suam M. delegentur. XLIII. Nego-
 „ tium Michaelis Csábi et Gregorii Nagy per iudi-
 „ ces Hungaros reuideri status regni demisse petunt.
 „ XLIV. De vice-comitis comitatus Sáros detentio-
 „ ne, et militum in bona vice-comitum, nobilium
 „ condescensione vt M. sua caesi re cognita, in reos
 „ animaduertere dignetur. — XLV. Vt viae regiae
 „ — dilatentur. XLVI. Particularia conuenticula
 „ — interdicuntur. “ Confirm. Pragae, 6. die men-
 „ sis Maii an. dom. 1597. (a)

CXXXIII. Etsi Rudolphus Praga plures iam an-
 nos pedem non extulerit; regni tamen negotia fa-
 pienter disponebat, necessariaque contra Turcas au-
 xilia diligenter conquirebat et submittebat. Ex iis,
 quos foedere sibi iunxerat, praecipuus erat Sigis-
 mundus Bathorius, qui de commutanda cum Opoli-
 lienfi

liensi principatu Transsilvania cum eo transegit. Istuanfius ait, (a) *caesari — repentina et insperata eiusmodi consilia non parum admirationis ac sollicitudinis peperisse; nec destitisse eum per arbitros — a proposito dehortari; — sed illum obstinata mente voluisse difficillima inpacatae prouinciae administratione excedere, vitamque priuatam et tranquillam in otio et libertate transigere.* Rudolphus, igitur tandem consensit ac eidem aureorum 50000. quotannis superaddenda promisit. Quia vero maximis ad gerendum bellum sumtibus opus habebat; a Clemente VIII. necessariam opem efflagitauit, et 10. millia peditum, cum aliquot centuriis equitum, impetrauit. Sed, antequam auxilia haec in Hungariam aduenissent; *appetente vere, (b) belli primordia a Pálfo et Ioanne Prestenscio — incepta sunt.* Hi Tatae nouum machinae genus, petardum, admouērunt, excussisque portis, arcem occuparunt. Pari felicitate Maximilianus Papam obsidione cinxit, ac oppido 21. Augusti vi potitus, mox etiam arcem deditione cepit. Tum Iaurino frustra tentato, Tatae rursum amissa, Vacio consulturus, in Verötze castra collocauit. Dormitauit hic Istuanfius, quum Nefzelium seu Langendorffium, quod infra Comaromium ad dextram Danubii ripam iacet, e regione Verötziae constituit. Mehemetes Satergis cum 40. suorum millibus huc accurrit, *nostrisque pugnae potestatem obtulit. — Nec Palfus cum Nadasdio et Kolonichio, quamquam viribus inferior, certamen detrectauit. — Periere e Turcis amplius 3000. — Nostris praec.*

(a) *Libr. XXX. p. 434.* (b) *Ibid. p. 434. - 438.*

praeter saucios, 160. desiderati. Turcis inde regressis, Maximilianus similiter dimissis ad suas stationes copiis, — Viennam rediit; non sine eximia in tantis rerum angustiis seruati incolumis exercitus laude et gloria. (a)

A. C. 1598. Rud. 22. Ind. 11. P. 29. M.

CXXXIV. Rudolphus, de nouis subsidiis, copiisque vel instaurandis, vel augendis sollicitus, ad 25. Ianuarii comitia, praeside Maximiliano Posonii celebranda, Hungaris indixit, in quibus 42. articulos, ad tuendam patriam conditos, decreto IX. confirmauit, hoc ordine: (b) „ I. — Status et OO. pro „ ipforum defensione maiestati suae caes. humiliter „ gratias agunt. II. Vt partibus regni superioribus „ de supremo capitaneo provideatur. III. — Spe „ rant regnicolae, quod M. sua caes. militum info „ lentiam coercebit. IV. Subsidium vnus floreni „ Hungarici de singulis domibus — offertur. V. Do „ mini terrestres — equites, bene armis instructos, „ in bellum expedire debent. VI. Contributionis „ huius exigendorum equitum modus. VII. De „ poena eorum, qui equites contributionis in castra „ non miserint. — VIII. Modus procedendi in con „ numeratione domorum. IX. Contributionis pe „ cunia cui assignanda? — X. Quibus asservatio „ et erogatio huius pecuniae concedi debeat? XI. „ Poena

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 389. - 424.* (b) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 605.*

„ Poena domini terrestres, dicatorem — non admit-
 „ tentis. — XII. Domorum connumeratio. — XIII.
 „ Coloni, Turcis subiecti, quantum soluant? XIV.
 „ De numero domorum cuiuslibet loci iudici sche-
 „ dula gratis danda. XV. De modo taxandi — ar-
 „ tculus 10. anni 96. renouatus. XVI. Maestas
 „ caes. ex contributione regni — milites et capita-
 „ neos Hungaros nouiter conducere potest. XVII.
 „ De iis, qui militem non expediuerunt, et contri-
 „ butionem non soluerunt. — XVIII. De stipen-
 „ dio militari. — XIX. Vt ratio a perceptoribus
 „ — exigatur. XX. Quomodo in generali insurre-
 „ ctione procedendum sit? XXI. Cautio regnicola-
 „ rum de hac generali insurrectione. XXII. Qui,
 „ praeter status regni, — insurgere tenentur? XXIII.
 „ De — modo statuendo in conuentione victualium.
 „ XXIV. Vectoribus victualium vt securum iter pa-
 „ teat. — XXV. Externorum militum ad stationem
 „ ducendorum modus. XXVI. De curribus, equis
 „ etc. articulus 25. anni praeteriti renouatus. —
 „ XXVII. Canisensi aliisque praesidiis qua ratione
 „ de victualibus prospici possit? XXVIII. Ad con-
 „ finiorum aedificationes de qualibet porta sex die-
 „ rum labores pro hoc anno decreti. XXIX. De
 „ modo exterminandi liberos haidones. XXX. Re-
 „ paratio viarum publicarum vice-comitibus deman-
 „ data XXXI. De poena militum et seruitorum,
 „ a capitaneis suis aufugientium. XXXII. De de-
 „ cimis et quartis, capitulo Agriensi non adimendis.
 „ XXXIII. De regni Sclauoniae auxiliis — XXXIV.
 „ Vice comiti Mosoniensi — in bonis Ovariensibus
 „ procedendi facultas data. XXXV. Educillationis
 „ vinorum modus, XXXVI. Controuersiarum, ra-

„ tio-

„ tione metarum, — compositio. — XXXVII. Sta-
 „ tus regni — pro comitatibus Szatmár et Szabolts
 „ iterum intercedunt. XXXVIII. De restauratione
 „ conuentuum Szálavár et Kapornak. XXXIX. De
 „ non occupandis per cameram bonis nobilium. XL.
 „ Resolutio maiestatis suae caes. super facultate te-
 „ standi pro DD. praelatis Hung. demisse expetitur.
 „ XLI. Seiffridus a Kollonich in Hungarum recipi-
 „ tur. XLII. Status regni iterum intercedunt pro
 „ montanistis et monetariis. “ Conf. Pragae, 17. die
 „ mensis Martii, anno dom. 1598. (a)

CXXXV. Cur his comitiis non Mathias, vt aliis,
 sed Maximilianus praefuerit, ex hac Istuanfii narra-
 tione discimus: (b) *Vt ex castris Vacianis in hiber-
 na Viennamque — reditum est; caesar, qui Praga si-
 bi pedem efferre minime integrum putabat, comitiis,
 quae Ratisponam — indixerat, Mathiam principem
 fratrem loco sui praefesse; Posonium vero — Maxi-
 milianum proficisci voluit. — Post irritum Iauriensis op-
 pugnacionis exitum, — quandoquidem tempestates il-
 linc et procellas impendere providebat, quae nisi ma-
 ture discuterentur, in magnum discrimen rem Au-
 striacam adducturae esse viderentur; duos ad eam
 rem iterum tentandam duces, Schwartzenburgicum
 et Palsium, delegit. Hi, selectis 5150. militibus
 strenuissimis, 27. Martii versus Iaurinum iter in-
 gressi, sequentem diem in valle saltuosa Nème-
 thienfi transegerunt. Istinc sup XI. noctis horam
 occulte Iaurino succedunt: Albensem portam, ap-
 plicata valuis petarda, ruptis intus vectibus, de-*

M 2

liciunt:

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 424. - 444. (b) Libr. XXXI.
 p. 439.*

liciunt : per apertas fores in forum irrumpunt per stationes, iam prius descriptas, discurrent, ac vbique rem strenue gerunt. — Turcis summa pertinacia se defendentibus, Schwartzenburgius *Palsium*, „ vt equites, qui foris vigilabant, descendere equis, et peditatui, in vrbe laboranti, opem ferre maturarent, „ admonuit. *Ibi Palsius*, quum se apud equites voce et verbis nihil proficere videret; — exemplo tandem permouit; quum ipse primus in pedes descendisset, et ad urbem procurrendo praeceffisset. — *Ibi* recrudescente Marte, pugna atrox et admodum cruenta redintegrari coepta est; Turcis in extremo discrimine tanto ardore — sese defendentibus, vt quidam ex eis hastis, veluti verubus, transfixi, iam iamque morituri, nostros tamen vulnerarent et occiderent. — Quum iam hostes e foro et propugnaculis omnibus pulsi caesique essent; *Palsius* Omer agam cum iis, qui sese in arcem receperant, „ vt — se dederent, „ hortari coepit. Sed, quum se sclopetis eminus tueri nondum cessarent; — tormentis — in arcem obuersis, eorum tandem pertinacia fracta est. Ita Iaurinum, a Turcis non toto quadriennio possessum, a caesareis, 29. Martii, spatio 12. horarum, caesis hostium 1400. captis 300. tormentis 188. in potestatem redactis, cum iactura nostrorum 500. et amplius, recuperatum est. Ad celebrandam hanc illustrem victoriam plures eruditi conspirarunt. In apparatu Beliano primus occurrit Ioannes Bocatius, ciuis Cassouiensis, qui *Iaurinum redituum* cultissimis 600. carminibus descripsit. (a).

CXXXVI.

CXXXVI. Minus prospere Budensis oppugnatio cessit. *Fuitque memoratu dignum, ut Istanfius refert, (a) non tantum eodem tempore, sed ipsa ferme eiusdem diei hora Varadinum ab Turcis, Budam vero a nostris obsidione cinctam esse; et post irritos 30. dierum conatus, utraque castra, tanto diffita intervallo, eodem die, rebus infectis, soluta fuisse. Præmiserat istuc Mathias archidux Schwartzenburgium et Palsium, qui suburbia Budensia, deinde, iam ipso quoque praesente, V. id. Oct. urbem inferiorem occuparunt. Postquam moenia superioris urbis ex tribus locis oppugnata fuissent; (b) labor omnis, quamquam impigre susceptus, in irritum recidebat. Nam interea turbatum variis ventorum turbinibus caelum ingentes interdum nocturnae pluuias, frigidioribus tempestatibus mixtas, ciere non desinebat. His incommoditatibus circumuentus Mathias inchoatam III. non Oct. oppugnationem III. non Nou. interrupt. Quemadmodum autem Turcae, priusquam Varadinum obsedissent, Chanadinum, Aradinum et Nagylakum sui iuris fecerunt; ita nostri duces, ante Budam oppugnatam, Geszteliam, Chókakó, Palotam, Vesprium, Tihan, Vason Turcis eripuerunt. Fuit etiam ingens illata clades a nostris Solimano, Temesiensi purpurato, qui quum Lugasiam arcem intercipere voluisset, insidiis interceptus, 660. suorum amissis, aegre fuga cum paucis euasit. (c)*

CXXXVII. Dum in Hungaria vario Marte bellum aduersus Turcas continuatur; in Transsilvania

M 3

res,

(a) *Libr. XXXI. p. 448.* (b) *Ibid. p. 451.* (c) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 464 - 484.*

res, cum Sigismundo Bathorio feliciter inchoatae, non parem exitum fortiebantur. Rudolphi legatis, inter quos Istuanfius erat, Albam Iuliam kal. Apr. profectis, ac Bathorium a dimittenda prouincia nequicquam dehortantibus, (a) proceres, inter quos Napradius episcopus et Botskaius eminebant, sacramentum caesari dixerunt. Postquam Bathorius in Silesiam iter arripuisset; caesarei legati cum Michaelle, Transalpino principe, IX. Iunii pacta quaedam iniuerunt, ac Mariam Christiernam Alba Claudiopolim promouerunt. Haec rerum in Transilvania mutatio vehementer displicuit Botskaio, qui iam tunc ad principatum adspirabat. Postquam igitur Sigismundus, crebris ab eo litteris e Silesia reuocatus, 20. Augusti Claudiopolim rediisset; ille milites in Bathorii partes traduxit, eique principatum iterum asseruit. Legati, Szuhaius episcopus et Istuanfius propalatinus, *ad Maximilianum — litteras dedere, quibus illum ad consilia, viro principe — digna, amolenda, — incitabant: (b) „ nullam fore, dummodo veniret, prouinciae occupandae difficultatem, quod nondum factionis Botskaianae vires „ coaluissent. — Sed Georgius Palaticus, qui litteras clam assouiam perferendas sub fide acceperat, Botskaio ad conciliandum sibi fauorem tradiderat. — Botskaius e castris, ubi iam voti compos factus, — in urbem armatus ad legatos venit, — ac — in palatium ingressus, illud occupauit. Legati caesarei, custodiae mancipati, Maximiliani tandem opera libertati sunt restituti. (c)*

A. C.

(a) *Istu. Libr. XXXI. p. 440.* (b) *Ibid. p. 446.* (c) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 487. — 532.*

A. C. 1599. Rud. 23. Ind. 12. P. II. A.

CXXXVIII. Quia sumtuosum cum Turcis bellum adhuc continuabatur; ad nouum belli neruum comparandum noua Rudolphus comitia Posonium indixit, et 48. articulos, ibidem conditos, confirmauit, vt sequuntur: (a) „*Art. I.* — SS. et OO. regni se humiliter excusant, quod pro defensione patriae suae, tot calamitatibus obruti, multa pro tempore praestare nequeant. — *II.* De militari insolentia coercenda. — *III.* De exterminandis liberis haidonibus. — *IV.* Militum, per Germanos commissarios deducendorum, insolentia quomodo cauenda? *V.* Vbi veniens ac rediens exercitus condescendere debeat; et vbi non? *VI.* Subsidium 2. florenorum Hungaricorum de singulis domibus. — *VII.* Ecclesiastici, nobiles vnus sessionis et armales — similiter contribuant. — *VIII.* Praediales D. archiepiscopi Strigonienfis per quem taxandi? *IX.* Tredecim oppida Scepusiensia similiter aliquid contribuant. *X.* De dica Sclauonica huius anni. *XI.* De auxiliis comitatum Biharienfis, Szólnok mediocris, Maromarosienfis et Kraszna. — *XII.* Qualiter certa ratio erogationis pecuniae et numeri seruientis militis possit haberi? — *XIII.* De poena eorum, qui publicae oblationi sese opposuerint. — *XIV.* Coloni, Turcis subiecti, quantum soluere debeant? *XV.* A solutione subsidii et taxarum nemo plane sit exemptus. *XVI.* De reddendo salario ex praeteriti an-

M 4

„ ni

(a) *Corp. Iur. H. T. I. p. 610.*

„ ni contributione. — *XVII.* — Quinam — pecu-
 „ niam exactam asseruare erogareque debeant? —
 „ *XVIII.* De stipendio militari superiorum anno-
 „ rum constitutiones seruandae. *XIX.* Miles Hun-
 „ garus iuramento aliquo praeter morem patriae non
 „ obstringendus. *XX.* De modo et ordine conue-
 „ ctionis victualium in castra. — *XXI.* De eligen-
 „ dis in consilio Hungarico tribus annonae magistris
 „ Hungaris. *XXII.* Pro generali insurrectione, in
 „ casu magnae necessitatis, e singulis 4. portis vnus
 „ pedes decretus. *XXIII.* Poena eorum, qui con-
 „ tra publicas regni constitutiones in comitatibus
 „ alia decreuerint. *XXIV.* De modo exactionis ra-
 „ tionum. — *XXV.* Inquisitio de non intertentis
 „ militibus anno superiori. — *XXVI.* De poena
 „ eorum, qui duplicia stipendia acceperunt. *XXVII.*
 „ Vectura bombardarum per quos fieri debeat?
 „ *XXVIII.* Ad confinium reparationes de singu-
 „ lis portis 6. dierum labores pro anno decreti.
 „ *XXIX.* De sale — nitro. *XXX.* De reparatio-
 „ ne viarum. — *XXXI.* Status regni humiliter sup-
 „ plicant maiestati suae caes. *vti in causis bonorum*
 „ *nobilium et magnatum veterem regni consuetudi-*
 „ *nem obseruare, bona Hungarica extraneis non con-*
 „ *ferre, iuraque certorum nobilium discuti et nobili-*
 „ *bus comitatus Bihariensis ablata bona restitui man-*
 „ *dare dignetur.* *XXXII.* Quando de restantiis pe-
 „ cuniae, ad eleemosynam olim deputatae, ratio
 „ exigi debeat? *XXXIII.* Depositionum loca in su-
 „ periori Hungaria per Polonos obseruentur. *XXXIV.*
 „ De non exigenda, de allodiatura statuum regni,
 „ tricesima. *XXXV.* De restaurando conuentu praes-
 „ positurae Turotziensis. *XXXVI.* De poena, in
 „ cer.

„ certos nobiles bigamos ac incestuosos et publicos
 „ malefactores publice statuta. XXXVII. Supplicante
 „ status regni, ut sua M. Franciscum Rédei, capi-
 „ taneum Fülekiensem, propter delicta ipsius, se-
 „ uere punire dignetur. XXXVIII. In nobiles Jo-
 „ annem et Osualdum Sibrik, propter delictum eo-
 „ rum, etiam animaduertendum. XXXIX. De ex-
 „ sequenda sententia, pro familia Geletfi lata. XL.
 „ Ut vigens inter comitatum Tornensem et D. Fran-
 „ ciscum Dersfi controuersia per idoneos commissa-
 „ rios reuideatur. XLI. De obseruanda nobilium
 „ praedialium et colonorum archiepiscopatus Stri-
 „ gonienfis libertate in teloniis. XLII. Ut capitu-
 „ lo Iaurinensi residentia ac iurisdictio in ciuitate
 „ Iaurinensi restituatur. — XLIII. Controuersia in-
 „ ter comitatum Trenchinien. et D. episcopum
 „ Nitriensem, ratione decimarum vigens, dila-
 „ ta. XLIV. Polonica commissio denuo instituta.
 „ XLV. Vfus veteris calendarii, sub poena 1000.
 „ florenorum Hungaricorum, penitus abrogatur.
 „ XLVI. De reuisione transmissorum et causarum
 „ extraordinariorum in diaeta. — XLVII. Status
 „ regni suae serenitati (*Mathiae*) gratias agunt,
 „ quod causam restitutionis castri et oppidi Papa
 „ et Vásony commendatam sua serenitas habuerit. —
 „ XLVIII. SS. et OO. regni, sponte et vnanimiter,
 „ apud S. C. R. maiestatem pro spect. et magn. D.
 „ Nicolao Pálfi, maioribus honoribus et commodis
 „ ornando, humiliter intercedunt. “ *Dat. — Prag.*
 23. die mensis Apr. anno dom. 1599. Kutafius, duo-
 bus abhinc annis metropolita Strigon. renunciatus,
 hoc anno pallium accepit. (a)

CXXXIX.

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 532. - 559.*

CXXXIX. Sigismundus Bathorius, rescissis prioribus pactis, Rudolphi sollicitudinem auxit; quam tamen leuare visus est, quum legatos ad illum destinauit, quorum opera veteres pactiōes instauraret. Sed enim leuitas eius et inconstantia mox optimas hasce destinationes corruptit. Legatorum enim reditu non expectato, nouo consilio, card. Andream Bathorium, patruelem suum, successorem, retentis sibi quibusdam locis, ea conditione nominauit: (a) *ut cardinalis quotannis ei — 24. millia aureorum nummum exsoluenda curaret.* Christiernam vero coniugem, cui cardinalis 15. millia aureorum nummum quotannis se soluturum promisit, ad matrem Graeciam remisit; in Poloniam ipse profectus ad Samoisium, apud quem antea soror eius, Griseldis, in matrimonio fuerat. Non multo post Michael, Valachiae Vaiuoda, Siculos, quibus se veteres libertates redditurum erat pollicitus, in suas partes pertraxit, vnitisque viribus, Andream card. 28. Octobris ad Cibi- nium profligauit. Is iam ad radices montis Ajtosii — errando, ac famem et sitim rerumque omnium inopiam tolerando, peruenerat, crebroque suspirio fortunae suae indignatus, triduo post aduersam pugnam ad opiliqnes quosdam — diuerterat, — vbi vix 33. annorum iuuenis, ac vix octimestri potitus imperio, caesus est. Dobokaius, testis synchronus, in suis MSS. perhibet, 31. Octobr. in siluis Tsikiensibus occisum esse card. Andream Bathorium a Petro Ördög. Ita princeps miserabilis, sacris profanisque litteris egregie percultus, moribus castigatissimis praeditus,

(a) *Istu. Libr. XXXI. p. 452.*

tus, triste casuum humanorum spectaculum euasit.

(a)

CXL. Dum in Transsiluania tam tristes ac funestae tragoediae ludebantur; in Hungaria pax quidem a Turcis ostentabatur; arma tamen, etsi non pari cum strepitu, circumferebantur; quod contra Persas quoque bellum gerere barbari cogerentur. Hinc Mahometes Ibrahimum, in Hungariam cum exercitu missum, monuit, (b) *ut omnia, quae ad pacis et induciarum condiciones tractandas pertinerent*, experiretur. Et ille quidem, ingenti dolore propter interceptum ab Hungaris commeatum affectus, tractare cum Palsio de pace coegit; quia tamen a nostris Strigonium, Iaurinum, Fülekinum, Neogradum, aliaque hoc bello capta repetiit; rebus infectis, ad populationes conuersus, facile 13. millia captiuorum Belgradum abduxit. (c)

A. C. 1600. Rud. 24. Ind. 13. P. 2. A.

CXLI. Rudolphus, tot calamitatibus, Hungariam inundantibus, obicem positurus, ad consuetum et annum iam remedium confugit, indictisque Posonium ad 2. Febr. comitiis, conditos illic 29. articulos, auctoritate regia firmavit, quorum synopsis haec est: (d) „ I. — SS. et OO. regni pro „ continuato hucusque bello maiestati suae caes. hu- „ milite-
„ Ma-

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 360. - 604.* (b) *Ap. Istu. L. XXXI. p. 454.* (c) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 604. - 624.* (d) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 618.*

„ Mathiam — diaetis et bellis praefectum gratulan-
 „ tur. — *III.* Subsidium vnus floreni Hungarici
 „ de singulis domibus — offertur, cui quilibet do-
 „ minorum terrestrium 50. Hungaricos addere de-
 „ beat. — *IV.* De militum lustratione. *V.* De sa-
 „ lario cameris adiunctorum. — *VI.* De vice-co-
 „ mitum circa exactionem subsidiorum officio. —
 „ *VII.* Quantum Turcis subiecti et Sclauonia sol-
 „ uere — debeat? *VIII.* De contumacium — poe-
 „ na. *IX.* Subsidium 4. comitatum, ante Trans-
 „ siluaniam existentium, quonam conuertendum?
 „ *X.* De militari stipendio. — *XI.* De exigenda
 „ a perceptoribus — ratione. *XII.* De generalis
 „ insurrectionis modo. — *XIII.* De victualium ve-
 „ ctura. — *XIV.* Vecturam bombardarum — ciui-
 „ tates praestent. *XV.* Ad confinium restauratio-
 „ nem 6. dierum gratuiti labores decreti. *XVI.* Cani-
 „ sae, Onod et ceteris confiniis — prouidendum. *XVII.*
 „ Ex quibus comitatibus pro fabrica ligna et robo-
 „ ra peti debeant? *XVIII.* De viarum reparatio-
 „ ne. *XIX.* Quomodo insolentiae itinerantium mi-
 „ litum — cauere — debeant? *XX.* De cohiben-
 „ dis a condescensione in domos et curias nobilium.
 „ *XXI.* De moneta Polonica extirpanda. *XXII.*
 „ Quomodo contra Michaellem Telekesi iure proce-
 „ di debeat? *XXIII.* De quarelis contra dominam
 „ quondam Christophori a Teuffenbach. — *XXIV.*
 „ Reuisto metarum. — *XXV.* De exsecutionibus
 „ comitatum Bihar, Maromaros, Kraszna et Szol-
 „ nok mediocris. — *XXVI.* De intertenendis in
 „ conuentu Lelesziensi necessariis sacerdotibus. *XXVII.*
 „ De conseruando regno Sclauoniae in suis liberta-
 „ tibus. — *XXVIII.* Ut milites externi in Hunga-
 „ ria

„ria et Sclauonia non conducantur, lustrentur et
„ablicentientur. XXIX. Wolfgangus Vnverzagt
„— in Hungarum recipitur.“ *Dat. — Pilsnae, 5.
die mensis Apr. A. D. 1600. (a)*

CXLII. His in Hungaria pro salute patriæ con-
stitutis, Transsiluânia procellosis belli fluctibus agi-
tabatur. Michael, Valachiae princeps, ea iam po-
titus, adeo grauis prouincialibus existit, vt, ar-
mis in eum sumtis et cum Georgio Basta coniunctis,
insignem illi cladem 18. Septembris ad Miriszlönem
intulerint. Eiectus e Transsiluania, Moldauiam tur-
bare coepit, sed et illic, Polonis opem ferentibus,
victus, in suam demum Valachiam se recepit. Sed
neque Hungaris interim quietis esse licuit. Ibrahi-
mus enim, vsus occasione Gallorum, Papae tumul-
tuantium, quos tamen, Schwartzenburgico plum-
bea glande prostrato, Nadasdius fortiter vltus est,
ingentem exercitum in Hungariam infudit. Et pri-
mum quidem ille Strigonium ad ictum destinabat;
postea tamen Szigethanorum querelis permotus, ad
Canisam obsidendam animum adiecit. Intercepta
per iter Baborfia, cui Gregorius Pethö, chronista
Hungarus, praeerat, propius Canisam castra promo-
uit. Accurrit quidem dux Mercurianus in auxi-
lium cum 25. millibus armatorum, ac etiam irruen-
tes in se hostes cum strage trium millium feliciter
reiecit; commeatus tamen inopia compulsus, 13.
Octobris exercitum reduxit. Paradisus igitur, Cani-
sae praefectus, rebus desperatis, obsidionis die 45.
Turcis arcem dedit. *Verum, vt Istuanfius, huic*
ex-

(a) *Hist. Cr. T. XXVII. p. 627 - 639.*

expeditioni praesens, perhibet, (a) *non diu post ipse, eius nimis intempestivae desperationis et ditionis reus conuictus, cum quibusdam sociis, iussu caesaris, capite poenas persolvit.* Pethö tamen, licet iudicum suffragiis damnatus itidem fuisset; clementia caesaris absolutus est. (b)

A. C. 1601. Rud. 25. Ind. 14. P. 22. A.

CXLIII. Novis cladibus acceptis, novis ad eas reparandas viribus opus fuit, quas in comitiis Hungari prompte quidem obtulerunt; pro tenuitate tamen inferiores, quam alias, decreto XII. conditis 36. articulis, ut sequuntur: (c) „ I. — SS. et OO. „ regni pro pia ac benigna consolatione maiestati „ suae caes. humiliter gratias agunt. — II. Subsidium vnus et dimidium floreni Hungarici in duobus terminis offertur. — III. Quantum Sclavonia Turcisque subiecti soluere — debeant? IV. De modo dicationis et taxationis domorum et personarum. — V. De educendis tempestive in campum militibus. — VI. Quomodo diminutiones „ contributionum aliaeque ea in re fraudes caueri „ debeant? — VII. Ut ratio de contributionibus „ anni praeteriti — exigatur. — VIII. Quinam articuli in lustrationibus — observandi sint? IX. „ De generalis insurrectionis modo et ordine. — „ X. Intimatio generalis insurrectionis — per quos „ fieri

(a) *Libr. XXXII. p. 472.* (b) *Hist. Gr. T. XXVII. p. 740.* (c) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 623.*

„ fieri debeat? *XI.* De gentium lustratione — *XII.*
 „ Quomodo Sclauoniae insurgendum sit? *XIII.* In
 „ re annonaria administranda regnicolae id, quod
 „ poterunt, praestare non recusabunt. *XIV.* De
 „ poena in desertores castrorum stipendiarios et in
 „ eis debito tempore non perseverantes. *XV.* Quo-
 „ modo a perceptoribus publicorum subsidiorum —
 „ ratio exigi debeat? *XVI.* Nominatio magistrorum
 „ annonae maiestati suae caes. libera relinqui-
 „ tur. *XVII.* Educcio omnis generis frumenti et
 „ victualium extra regnum serio interdicatur. *XVIII.*
 „ Comitatus Castriferrei — subsidiorum restantias —
 „ soluat. *XIX.* Comitatus Szaladiensis ratio habenda.
 „ *XX.* Contra illos, qui Turcis omnis generis
 „ victualia inuehunt, quomodo procedendum sit?
 „ *XXI.* De gratuitis laboribus, ad confinia praestandis,
 „ praecedentium annorum articuli renouati.
 „ *XXII.* De publicarum viarum reparatione. —
 „ *XXIII.* Vecturam machinarum et munitionum bellicarum
 „ SS. et OO. hoc tempore praestare nequeunt.
 „ *XXIV.* Vt ad hanc vecturam ex aliis prouinciis
 „ et regnis pacatioribus equi administrentur. —
 „ *XXV.* Intercedunt SS. et OO. — pro restituendis bonis
 „ — in comitatibus Bihariensi alisque, ante Transsiluaniam sitis. —
 „ *XXVI.* De condescensione et violentia militum. — *XXVII.*
 „ Insurrectio in liberos haidones sub multa pecuniaria
 „ decreta. — *XXVIII.* Vt partibus Cisdanubianis
 „ capitaneus Hungarus mature ordinetur. — *XXIX.*
 „ Supplicant SS. et OO. — pro instaurandis — duobus
 „ vel tribus confiniis. — *XXX.* Sumtus, in Vallones facti
 „ — refundendi. *XXXI.* De confiniis Sclauonicis in
 „ Sclauonia agendum. — *XXXII.*

„ De

„ De rectificatione metarum regni. — XXXIII. Ad
 „ tabulam regiam nominantur assessores maiores.
 „ XXXIV. Reuisionibus appellationum quinam
 „ praelati et barones interesse debeant? XXXV. De
 „ modo procedendi contra confiniorum capitaneos,
 „ castrorum desertores et traditores. XXXVI. Ut
 „ hoc responsum benigne sua M. C. acceptare a SS.
 „ et OO. regni dignetur. — “ Conf. Pragae, 15.
 die m. Apr. A. D. 1601. In his comitiis, praeside
 Mathia, 25. Ian celebratis, Rudolphus Michaellem
 Telekesium ob latrocinia capite plectendum curauit,
 et pace cum Turcis necquicquam tentata, nouas
 10. millium Italarum suppetias accepit. (a)

CXLIV. Transsiluani quoque sua comitia Clau-
 diopoli celebrauerant, ac agente Stephano Chakio,
 qui principatum ambiebat, per legatos, Pragam mis-
 sos, caesari plenum Transsilvaniae ius obtulerant.
 Sed, iis nondum reuersis, defultoria fide, Sigis-
 mundum Bathorium, impellente rursus Chakio,
 principem iterum renunciarunt. (b) Rudolphus igitur
 Michaellem, Valachiae vaiuodam, in Trans-
 siluaniam remisit, ac opera Gonzagae, praefecti Cas-
 souiensis, cum Basta conciliauit. His, cum 18. mil-
 lium exercitu Transsiluaniam ingressuris, Bathorius
 ad Doroslonem cum 35. millibus armatorum occur-
 rit. Commisso praelio, diu forter vtrimque certa-
 tum est. *Ad extremum Transsiluani terga vertere,
 ac desertis tormentis, profugere compulsi sunt. — Ex
 hostibus amplius 10. millibus interiisse relatum est.*

Ex

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 3 - 23.* (b) *Ist. L. XXXII.*
 p. 464.

Ex caesarianis 160. desiderati sunt. — Tormenta curricula hosti adempta 45. numero fuere. Pugnam Dobokaius, testis synchronus, ad 3. Augusti figit. (a) Sigismundus, castris exutus, in Moldauiam se recepit, ac ex Nemetziensi monachorum claustro cui-dam amico suo miseram sortem suam perscripsit; (b) 14. Aug. 1601. Turcis iterum sibi conciliatis, athname seu fidei litteras a Mahomete cum insignibus principatus accepit. Priusquam eae fuissent in Transsiluaniam allatae; Michael vaiuoda fuit a Georgio Basta circumuentus et ex hac vita sublatus, die 19. mensis Augusti. Basta quidem, illum cum Turcis colluisse commentus, litteris ad caesarem datis, factum suum excusauit; Rudolphus tamen caedem patratam nec laudauit, nec improbauit. Ceterum, sicut annis abhinc 50. Castaldus Georgium Martinusum, qui Ferdinando Transsiluaniam asseruit, quod suspectum illum de collusionem cum Turcis habuerit; ita nunc Basta Michaellem, Transsilvaniae bis assertorem, ob eandem suspicionem, seu veram, seu commenticiam, e medio sustulit: et sicut post primam, ita post alteram caedem patratam apud Austriacos principes non diuturna Transsilvaniae possessio mansit. (c)

CXLV. In tam turbulento Transsilvaniae statu, Hungaria quoque duplici bello premebatur. Dum enim Ferdinandus princeps cum Italicis auxiliis Canisam oppugnasset; *Mercurianus*, vt Istuanus scribit,

(a) In MS. *Diario*. (b) *Ap. Besl. T. V. p. 37.* (c) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 24. 53.*

bit, (a) ceterique caesariani duces in recuperanda Alba ac conferendis cum hoste manibus arma expediebant. — Castris laurino promotis, ac rumoribus de inuadenda Buda per castra sparsis, 9. die Sept. eam repentina obsidione claustrunt. Admotis 17. Sept. tormentis, maenibusque deiectis, urbem post 58. captiuitatis annos in potestatem redegerunt. Inter haec puluis sulphureus, a Turcis circa templi vestibulum ac priuatas circa domos clam dispositus, ignem seropense concepit. — Tunc insigne illud et toto orbe celebratum diuae virginis matris templum, pristinum Pannoniae regum sepulcris nobile et augustum, crematum est. Captiuorum cuiusuis generis et sexus amplius 3000. inter quos 600. circiter Turcae milites fuere. — Hasanes, purpuratus, — ad diem idus Octobris aduersus nostros in Albanis campis castra posuit. Accurrit cum suis praetorianis Mathias archidux; praelioque 15. Oct. cum 50. millibus Turcarum commisso, cadentibus hostium ducibus, illustrem victoriam retulit. Quinque fere millia Turcarum et Tartarorum caesa sunt. Ex nostris mille circiter desiderati. — Capita Muratis et Kihaiiae Mathias princeps Petro Bolhasio militi et sociis Canisam in castra perferenda dedit, quae a nostris, deditionem postulanti- bus, obsessis — Turcis frustra ostentata fuerunt. Quare, dum (b) hostes ad deditionis necessitatem adigi nequeunt; principes oppugnationem in 28. Octobris decreuerunt. Sed, amissis amplius 300. ex suorum numero, maxime Italis, quorum magnus in ad- eundis periculis omnibus animi vigor fuit, pedem re-
ferre

(a) Libr. XXXII. p. 477. (b) Ibid. p. 476.

erre coacti fuere; quum duplici cum hoste, Turcis nimirum et elementorum fere omnium iniuriis dimicare nequaquam posse viderentur. — (a) Itali tamen duces „ exspectandos aliquot dies, donec sereniora „ illucescerent tempora, “ putabant. Sed enim, nocte post 15. Nouembris ingruente, saeuissimi et horridissimi e septentrione boreae flare coeperunt, insolitaeque et praealtae niues, turbato aere, cecidere, quales vix auorum aetas meminisset. — Igitur duces „ non iam amplius tot tantisque rerum difficultatibus obluendum esse “ decernunt, — et communibus sententiis exercitum reducere incipiunt, magnis in receptu detrimentis acceptis. Inter maxima detrimenta numerandum et illud est, quod egregius dux Mercurianus, qui totius exercitus imperator anno sequente futurus erat, 17. Februarii decesserit. (b)

A. C. 1602. Rud. 26. Ind. 15. P. 7. A.

CXLVI. Rudolphus, tantis armorum casibus, variante fortuna, permotus, maius studium ad instaurandum continuandumque contra Turcas bellum posuit, et auxiliis vndique conquisitis, annua Hungaris comitia pro 22. Febr. Posonium indixit. Status et ordines frequentes quidem adfuerunt; sed paene iam exhausti, plurimisque non tantum ab hostibus, sed etiam caesareis militibus iniuriis affecti, querelas suas archiduci Mathiae contra militarem in Hungaria licentiam exhibuerunt; tum 25. articulos

N 2

de-

(a) *Ibid.* p. 479. (b) *Hist. Cr. T. XXVIII.* p. 59. - 89.

fuisse, ut misera agricolarum plebs ac nobilitas, tot exhausta belli incommodis maiora et grauiora ab ipso duce et militibus, quam a barbaro quouis hoste detrimenta pati videretur. Postquam Basta Bistricium ad deditiōem adegisset, tantam vel ex vno hoc loco praedam corrasit, ut eam Betlenius e Simigiano 300. millibus florenorum definiat. His calamitatibus oppressae Transsilvaniae sortem miseram Istuanus ita porro describit: *Erat per id tempus Transsilvaniae facies adeo durae et miserabilis conditionis, ut multis iustas lacrimas excuteret; quum hinc Basta et eius exercitus omnia sacra pariter ac profana impune diriperent; illinc vero a Turcis et Tartaris obuia quaeque crudelissime vastarentur. — Qua rapinarum feritate adeo omnium animos a Germanorum imperio abalienatos auertit, ut eorum vel nomine exhorrescere etiamnum videantur. Quibus etiam incommodis breui postea extrema in prouinciam fames accessit, — sic, ut breui post frumenti modius 25. et amplius aureis numis veniret. — Sizismundus interea, siue huiusmodi malorum difficultatibus fatigatus, siue a barbaris — sibi metuens, — rursus ad Rudolphi clementiam confugit, ac ab eodem arcem Lobkovitziā — cum annua 50. millium aureorum numum pensione loco ditionis Oppoliensis obtinuit. Fuere, qui conditionibus cum caesare pactis minime standum putarent, — Germanicum auersati imperium, quod recenti Bastae et exercitus, impune omnia diripientium, exemplo „ crudele, avarum atque impium esse “ dicebant. Ex his Moyses Siculus, Siculis ad defectionem concitatis, ac Turcis in consortium belli adscitis, copias colligere coepit, imperium prouinciae haud obscure affectando. — Occurrit illi Basta, commissoque praelio,*

lio, fuga a Siculis fieri coepta: — multos haufit Mar-
 rus, qui cum transnatando superare contendebant :
 ita ut in acie et fuga ac flumine circiter tria hosti-
 um millia desiderarentur. Moyses, amissis copiis et
 castris, sese ex fuga ad vicinos Turcas recepit; —
 eumque Gabriel Betlenius et alii nonnulli Temesiam
 sequuti sunt. Et Solymosum quidem Turcis tradi-
 dit; sed illud opera Borbelyi, quem Istuanus ante
 cladem Moysis obiisse male refert, paullo post Ba-
 sta recuperavit. (a)

CXLVIII. Dum in Transsilvania haec aguntur; in
 Hungaria nostri partim Turcas obsederunt, partim
 ab iis obsessi fuerunt; fortuna hostibus utrobique
 magis ferè, quam nostris, propicia. Hasanes, Al-
 bae iactura permotus, (b) collectis undique summa
 celeritate ingentibus copiis, Albam properavit, quam
 paucorum dierum spatio, Germanorum praesidiario-
 rum proditione, non sine nominis Christiani dede-
 core, recuperavit. In hunc modum Albaregia, non-
 dum expleto a Christianis in eius possessione integri an-
 ni spatio, iterum barbaris immunibus cessit, die 29.
 mensis Sextilis. Roswurmus, exercitus caesarei
 dux, ut vicem hosti redderet, vno post mense, die
 29. Septembris, Budam obsidere coepit, occupato-
 que praecipua Hungarorum virtute Pestino, quibus
 tamen praedam eripuit, Vienna Mathiam archidu-
 cem in castra vocavit. Hic, obsessos spe et exspe-
 ctatione Roswurmii duriores reperit. — Itaque urbem
 maiore tormentorum vi pulsari — iussit. Hostibus
 N 4 cum

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 132 - 152. (b) Istu. Libr.
 XXXIII. p. 483. - 486.

cum magna clade nostrorum erumpentibus, *ferunt*;
 „ Roswurmium in ferendo laborantibus auxilio tar-
 „ dius sese expediuisse; quod eo fere tempore alea
 „ et chartis piētis in tabernaculo ludendo, nec lu-
 „ crificiendae pecuniae spem relinquendo, — hosti
 „ spatium exsequendi, quae volebat, concessisset. “
 Obsidione continuata, ac munitione ea, quae ad sta-
 bula regia erat, in potestatem redacta, Mashiae prin-
 cipi ad integram obrinendam capiendae urbis victo-
 riam nihil deesse videbatur. — Verum tanta subito
 intolerandi frigoris vis ac aduersarum tempestatum
 procellae sequutae sunt, ut, cadentibus dies et noctes
 pluuiis, niue multa intermixtis, — ne tormentorum
 quidem usus, impredientibus cuncta caeli iniuriis,
 exerceri; neque excubiae ab nudis et enectis frigore
 militibus obiri posse censeretur: ita ut princeps vel
 inuitus, ac maxime fortunam, quae bis suis conati-
 bus maligne inuidisset, incusans, de receptu — cogi-
 zare compelleretur. Post medium igitur Nouembris,
 castra, seruatō decenti ordine, reduci coepta sunt.
 → In hibernis milites solita praedarum ac rapina-
 rum agitatione passim ubique grassati sunt; nihilo se-
 citis, — quam si eas non ex faucibus miserorum agri-
 colarum, quos tueri ex officio verorum Christiani no-
 minis militum debebant, sed ex hostico ac barbarico
 solo rapuisse viderentur. Ita miseri Hungari tam
 ab hostibus, quam a militibus exhauriebantur; quo-
 rum tamen virtute, tam Pestinum occupatum,
 quam auxilium, Turcis obsessis missum, cum cla-
 de reiectum est. Addit Istuanfius, Nadasdio, Tur-
 zone, Pogramio ducibus, — Adonum, Paksum, et
 Földuárum, hostium castella, deditione capta fuisse;
 — liberos pedites — Telnam — occupasse; — Colo-
 ciam,

ciam, — a Thracibus et Turcis habitatam, iniectis facibus succensam, concremassé; ac maxima congesta praeda, in castra rediisse. Perperam igitur accusantur Hungari, velut ignavi, qui tanta gesserint. (a)

A. C. 1603. Rud. 27. Ind. I. P. 30. M.

CXLIX. De his militum iniuriis, ut saepe iam alias, ita rursus hoc anno SS. et OO. regni, pro 24. Februarii Posonium euocati, querelas suas depromserunt; seque, quod maiora pro continuando bello subsidia praestare non possent, per facultates exhaustas et vires nimium attritas excusarunt. Praefuit his comitiis Maximilianus archidux, non frater, sed nepos vel potius patruelis Rudolphi, confectumque fuit decretum XLV. his XV. articulis definitum: (a)

„ I. — SS. et OO. regni pro paterna et pia, quam
 „ de illis gerit, cura et sollicitudine maiestati suae
 „ caes. maximas gratias demisse agunt, illamque
 „ continuari petunt. II. SS. et OO. regni ad quae-
 „ dam maiestatis suae caes. obiecta humiliter se ex-
 „ cusando respondent. III. Subsidium, pro mili-
 „ tum intertentione anno praeterito decretum, hoc
 „ quoque anno per status regni offertur. — IV. De
 „ accipienda iam statim a perceptoribus anni prae-
 „ teriti ratione. — V. De modo conducendi cam-
 „ pestrem militem Hungarum. — VI. De subsidii
 „ turbatoribus et detentoribus. — VII. De stipen-
 „ dio militari. — VIII. Gratuiti labores quomodo
 „ prae-

(a) *Imp. Cr. T. XXVIII. p. 154 - 174.* (b) *Corp. Iur. H.*
T. I. p. 633.

„ praestandi? — IX. De gratuitorum laborum et
 „ aliorum subsidiorum restantiis. — X. Circa anno-
 „ nam et vecturam bombardarum et commeatus —
 „ quod status regni nihil praestare possint, sese hu-
 „ militer excusant. XI. De euectione frumenti,
 „ viarum reparatione, deque liberis haidonibus. —
 „ XII. SS. et OO. regni nonnullos in iudiciis et
 „ expeditionibus defectus corrigi supplicant. XIII.
 „ Rectificationem metarum regni hoc adhuc anno
 „ — in effectum deduci, SS. et OO. demisse et se-
 „ dulo petunt. XIV. De locis depositionum ob-
 „ seruandis. XV. D. Sigismundus a Landa vna
 „ cum duobus filiis suis — in Hungarum recipitur. “
 Conf. Pragae, 15. die mensis Aprilis, anno dom.
 1603. Comitibus his praeesse neque Mathias potuit,
 22. Febr. Ratisbonam ad imperii comitia profectus;
 neque Maximilianus, Rudolphi germanus, Romam
 peregrinatus, ac, vt Istuanfius scribit, (a) *ad cae-*
sarem reuersus certa cum spe promissorum a pontifice
auxiliorum ad futurum bellum administrandum. Paul-
 lo prius idem auctor refert Stephani Illyesházii fu-
 gam in Poloniam, quem aerario praefecti aduocati-
 que „ probrosis libellis, bifariam scriptis, caesarem
 „ incessisse; ideoque lege Iulia maiestatis crimine te-
 „ neri “ *deferebant.* — *Dies illi dicta fuit ad comi-*
tia, quibus controuersiae maiestatis, inter regem et
subditos obortae, a Palatino centumuirali iudicio dis-
cuti solent. — Istuanfius propalatinus, Pragam
 euocatus, in eum ferre sententiam noluit, quod pa-
 triis legibus extra fines Hungariae ferri sententia
 cauen-

(a) *Libr. XXXIII. p. 490.*

caueatur. — Ilyeshazius igitur ad diem pridie non. Nou. quum in curiam vocaretur; per occultum a quopiam sui periculi admonitus, profugit, ac ad arcem suam Trenchiniensem delatus, conuasatis celeriter rebus et pecuniis — in Poloniam sese recepit. — Bonis eius in fiscum redactis, pluribus aliis actiones intentabantur, ac a Rudolpho multi Hungarorum abalienabantur. Auxit inuidiam, in ciuile bellum erupturam, aequissimum illud Rudolphi mandatum, quo Cassouiense templum, acatholicis ademptum, auitis possessoribus catholicis restitui iussit, 11. die mensis Nouembris, anno dom. 1603. (a)

CL. Idem in Transsiluania studium verae religionis expromsit; vbi Moyses Siculus, a Transsiluanis princeps electus, ac Turcicis armis adiutus, primum Alba Iulia potitus, Claudiopolim exercitum promouit, eamque deditione cepit. (b) Quum enim Arianus ipse foret; Ariano magistratui potestatem in sacerdotes S. I. saeuendi dedit. Et tunc quidem hostes catholicae religionis in templum irruperunt: Emmanuelem Nerium, aedis sacrae custodem, interemerunt: societatis sacerdotes, grauiter fauciatos, eiecerunt. Sed enim, postquam Radulo, Valachiae princeps, Michaeli iussus, vt fidem suam Rudolpho probaret, cum 4000. equitum ac 6000. peditum in Moysen et Turcas ac Tartaros, nihil tale metuentes et semisopitos nocte intempesta, quae fuit ad diem 22. mensis Quintilis, nec opinato irrupisset, caesisque 4000. hostium, ipsum quoque Moysen interfecisset;

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 174. - 193.* (b) *Ista. Libr. XXXIII. p. 488.*

cisset ; mutata repente rerum facie , Rudolphus non tantum socios in integrum restitui iussit ; sed plures etiam eiusdem ordinis operarios expetiit. Basta , qui Szatmarinum prae metu se receperat , in Transsiluaniam reuersus , ad dissipandas Szekelyianas reliquias Henricum Duuallium ac Ludouicum Rakotzi-um cum 2000. Hungarorum misit ; qui caesis 3000. reliquos in fugam verterunt. Quum Basta rursus crudelitate sua Transsiluanos offendisset ; Rudolphus prouinciam decemuiris administrandam commisit.

(a)

CLI. Non statim omnes , qui Moysis signa sequeuti prius erant , ad fidem , eo caeso , reduci poterant , quod auxiliorum , a Turcis submittendorum , spem habuerint. At enim in Hungaria Turcae tanta mole belli premebantur , vt ipsi quoque maioribus auxiliis opus haberent ; nedum illa Transsiluanis submittere possent. Roswurmius , castris inter Vadium et Budam collocatis , 29. Septembris (b) *Danubium — duplici ponte ad utramque insulae. (S. Andree) ripam consterni iussit , modisque omnibus — occasionem cum hostibus configendi quaesuit. Verum illi castra inter urbem Budam et montem S. Gerardi angusto in loco posuerant. Turcis noctu nostrorum stationes aggredientibus , primus adesse hostes Nadasdius Rosburmio nunciauit , eisque cum equitatu Hungarico occurrit ; ac pugnam tantisper magna virtute sustinuit , donec Kollenichius et Tunianus cum Germanorum equitatu , et Rosburmius cum toto fere exercitu*

(a) *Hist. Gy. T. XXVIII. p. 193. - 203. (b) Istu. Libr. XXXIII. p. 491.*

citu subsidio adcurrerent. Pugnatum est ad diluculum usque diei, magno utrimque conatu; — sed maiori hostium detrimento, qui tandem, amissis 7000. in fugam acti, Belgradum rediuerunt. Subinde Roswurmius Hatuaninum ad deditionem coegit, Nadasdii potissimum opera, qui iam prius et pontem hostium ad Sexardiam rupit, et Bolondvarium ad Balatonem, adiutore Kollonichio, deditione cepit. (a)

A. C. 1604. Rud. 28. Ind. 2. P. 18. A.

CLII. Quum anno superiore plura vulnera Turcis illata, quam ab iis accepta fuerint; Rudolphus, in spem meliorum successuum erectus, ad maiores vires pro continuando bello comparandas, in 3. Februarii comitia Posonium indixit, in quibus decreto XV. conditi sunt articuli 21. quibus ille 22. addidit, hoc ordine: (b) „ I. — SS. et OO. regni „ maiestati suae pro pio et paterno placte, quem erga illos gerit, affectu — immortales gratias humiliter agunt. — II. Subsidium, — anno praeterito decretum, hoc quoque anno per status regni offertur. — III. Ut iuxta articulos superiorum annorum, tam suae maiestatis caesi, quam aliorum omnium bona solutioni huius contributionis sint subiecta. — IV. Super iuramento vicecomitum et aliis, ad dicae regiae exactionem spectantibus, articulis praeteritorum annorum inhaeretur. — V. De annorum superiorum restantiis. „ — VI.

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 205. - 212.* (b) *Corp. lux. Hung. T. I. p. 637.*

„ — *VI.* — De dominorum et nobilium bonis,
 „ militibus — non distribuendis. — *VII.* De sti-
 „ pendio militari. — *VIII.* Limitatio laborum gra-
 „ tuitorum. — *IX.* De exigendis gratuitorum la-
 „ borum restantiis. *X.* Circa annonam et — vectu-
 „ ram — status regni anni praeteriti constitutioni-
 „ bus inhaerent. *XI.* Civitates regni superiores iu-
 „ menta sua, quae vecturae artelariae applicantur,
 „ soluto exercitu, sibi iterum restitui supplicant.
 „ *XII.* De refrenanda licentia haidonum. — *XIII.*
 „ Commissarii, ad deductionem militum ordinati,
 „ quinam esse debeant? *XIV.* Ut capitanei confi-
 „ niorum — et milites stipendiarii quorumvis prae-
 „ dia, terras, silvas, aquas et similia violenter non
 „ occupent. — *XV.* Commissio revisionis metarum
 „ regni denuo per status regni demisse expetitur.
 „ — *XVI.* De reducendo in pristinum valorem
 „ salis lapidei pretio regnicolae maiestati suae humi-
 „ liter supplicant. *XVII.* Ut nonnulli in iudiciis et
 „ expeditionibus defectus corrigantur. — *XVIII.* De
 „ non capiendo ad simplicem delationem quoquam.
 „ *XIX.* D. Ernestus a Molard baro, vno cum
 „ DD. Ioanne et Ludouico, — fratribus suis carna-
 „ libus, in Hungaros recipiuntur. *XX.* DD. Caro-
 „ lus et Ernestus a Kollonich similiter in Hungaros
 „ recipiuntur. *XXI.* De restituendo in integrum a
 „ proscriptionis labe egregio Nicolao Sennyei. *XXII.*
 „ Ut religionis negotium in publicis tractatibus et
 „ diaetis nemo temere moueat. “ Conf. Pragae,
 „ *prima die mensis Maii, anno dom. 1604.* Magnos
 „ animorum motus additus ille de religione postre-
 „ mus articulus excitavit, ut deinde videbimus. An-
 „ te comitia Nadasdius, 49. annos natus, 4. Ian. de-
 „ cessit,

cessit, cuius vxor Elifabetha Bathoria venustatis adeo studiosa fuit, vt, quum eam humano sanguine perfici posse credidisset, ex eo balneum sibi parare non dubitauerit. (a)

CLIII. Decimo post Nadasdium die, Mahometes quoque Sultanus, aetatis anno 38. principatus 9. viuere desiit. *In eius locum*, inquit Istuanfius, (b) *et solium Achomates*, — *vix pubertatem ingressus, Byzantii princeps est declaratus*. Huius curatores idemtidem de pace Christianos interpellarunt. Agitata haec erat in campo Pestano mensē Martio; sed, quum neutra pars de iure suo quicquam remittere vellet; et Turcae Iaurinum ac Strigonium, nostri Canisam et Agriam repeterent; euerſa spe pacis, ad arma reditum est. *Quum ad caesarem certo esset perlatus*; „hostes, magna vi ad obsidendum Strigonium venturos, iam in itinere esse; “ *Bastam suo exercitui, in locum Rosburmii*, — *praefecit*. Postquam hic ad Parkanum consedisſet; *Hasanes cum exercitu ad diem 10. Sept. in Pestanos campos peruenit*. Eius aduentu perterriti Pestinenses et Hatanienſes, oppidis hosti relictis, diffugerunt. *Exercitus hostium, in quo 70. millia hominum esse dicebantur, 19. Sept. Strigonium ductus est*. Sed post plures conatus irritos, octo millium caede multatus, post 10. Octobris domum inde reductus est. Gregorius Petö duobus millibus Turcarum iacturam auget. (c)

CLV.

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 217. - 237.* (b) *Libr. XXXIII. p. 493. - 495.* (c) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 237. - 249.*

CLIV. Ita debilitatis Turcis, vt pacem iterum iterumque sollicitarent, spes erat, vt sua regno tranquillitas sensim restitueretur. Sed enim hanc Botskaius interceptit, et tam Turcis ad occupandum anno sequente Strigonium viam aperuit, quam bel- lis intestinis, hoc seculo cum ingenti pernicië patriae saepius erupturis, initium fecit. *Iisdem fere diebus, Istuanfio teste, (a) quibus Strigonii obsidio soluta est, Stephanus Botskaius in partibus ultra Ti- biscum flumen turbulentos et perniciosos motus concita- uit, qui confluentibus ad eum puncto temporis seditio- sissimis quibusque, — totum fere regnum conturba- uere. — Postquam Moyses Siculus — ad Brassonem caesus esset; et eius factionis exsules Transsiluani ad Turcas se contulissent; Turcae Gabrielem Betlenium — ad repetendum sua ope et auxiliis regnum incitare non desinebant. Quum eius rei Botskaius certior esset redditus; ad Betlenium clam omnibus litteras dedit: — „ vt potius prouincia, cui administrandae im- „ par esset, sibi cedendum existimaret, ac cum Tur- „ cis — agendo — aditum sibi ad regnum pararet. “ — Huic petitioni Betlenius, suae imbecillitatis mini- me ignarus, haud grauatim assensit, Vbi Barbia- nus, Cassouiae praefectus, ex interceptis litteris nunciisque has molitiones intellexit; Kallouiam pro- fectus, quosdam ad Botskaium misit, — cum litte- ris, quibus „ se aduersos de illo rumores, nullo „ certo subnixos auctore, spargi in vulgus audiuis- „ se: — hortabaturque, ne rebus temere et absque „ causa innouandis animum adhiberet. “ At ille
rescri-*

(a) Libr. XXXIII. p. 496. - 50.

rescribendo, et deos innocentiae suae testes appellando, — coeptam prodicionem nequaquam intermisit; ac ut facilius haidones — ad se pertraheret, — *fictas dolo callido litteras circumferri curavit*: „Barb-
 „bianum ad exagitandam et extirpandam religio-
 „nem, quaecumque pontificia ac Romana non sit,
 „aduenisse. „ — *Missus confestim Peteius*, — *ostensis omnibus meditati a Botskaio sceleris indiciis, ac discussa ea, quae de religionis oppugnandae — negotio falso dispersa erat, opinione, iuramentum ab eis exegit: quod haud cunctanter praestitere*: „seque in
 „fide et obsequio caesaris vivere et mori velle „
succlamantur. — *Instituta ad 14. diem Octobris profectio*, — *occulta, uti creditum est, Botskaui largitione corrupti, negarunt* „se progressuros; eo
 „quod certioribus indiciis comperissent, Barbiana-
 „num et Germanios ad extirpandam religionem,
 „et Botskaium, qui eius tuendae curam suscepis-
 „set, e medio tollendum, contendere. „ — *His dictis, facta coniuratione, mox versis in caesareanos armis ad Dioszeginum, Barbianum in fugam egerunt; qui, Cassouam non admissus, se ad Christophorum Turzonem; qui in arce Scepusiana per id tempus agebat, conferre statuit*. Hic a Botskaianis, iam Kallouia, Cassouia, Eperiesino, Cibinio, Leutsouia potitis, obiectus, strenue se defendit; donec hostes post 22. oppugnationis dies, kalendis Dec. irritae obsidioni finem fecerunt; circummissis iam antea ferocibus litteris, quibus se militum Germanorum ac religionis iniurias vindicatos iactabant. (a)

In-

(a) *Ap. Ribn. Mem. A. C. §. 29. p. 329.*

Interea, pergit Istuanfius, (a) — *Basta*, iussu caesaris, cum 15. millibus, *Cassouiam* iter suscepit. Losontzinum 13. Nou. profectus, Botskaianos, ad Osgyanium obuertere frontem ausos, caesis 2000. dissipauit, promotisque castris, Eperiesinum ad caesaris partes reduxit. Haec erant praeludia primi hoc seculo belli ciuilis, Botskaianis in primo, caesianis in altero praelio superioribus. (b)

A. C. 1605. Rud. 29. Ind. 3. P. 10. A.

CLVI. Intestinum hoc bellum, a Botskaio suscitatum, optimam paciscendi cum Turcis occasionem interceptit. Quum enim et illi tam domestico, quam Persico bello premerentur; in suo secretiore senatu iam definiuerunt, a caesare pacem, etiam cum iactura vel Agriae, vel Canisae, vel vtriusque, redimendam esse. Postquam autem intellexerunt, etiam in Hungaria ciuile bellum exaruisse; sententiam illico mutarunt, missisque copiis in Hungariam, non tantum alterutram arcem non reddiderunt; sed insuper Strigonium nobis eripuerunt. Rudolphus, aegris Hungariae rebus medicinam allaturus, comitia Posonium ad epiphaniae festum edixit. (c) Sed enim comitia haec coalescere non poterant; postquam Botskaius magnam Hungariae partem a Rudolphi partibus abstraxit. Testatur Istuanfius, (d) huius anni *mutuas cruentasque dissensiones*, praetextu

(a) *Libr. XXXIIL p. 501.* (b) *Hist. Gr. T. XXVIII. p. 249. - 282.* (c) *Ap. Kapr. P. I. p. 304.* (d) *Libr. XXXIV. p. 502 - 505.*

*textu quidem religionis, re tamen vera dominandi libidine subortas esse. Narrat ille, Botskaium cum Turcis ad Edelinum a Basta profligatum; at victorem, interceptis a Fülekiensibus praesidiariis militum suorum stipendiis, abire coactum, opportunitatem Botskaio dedisse, vt, emissis dtuerissimas in partes haidonibus, veluti crabronum examinibus, — varias arces, vt Carponam; Situam, Chabragum, Vadium, Fülecum, Szaduarum, Palankam, Dregelium, Neogradum, Buiakum in potestatem redigeret. Botskaius, his successibus elatus, ad vltimos mensis Martii dies Szerentsium quum venisset; comitia ad 17. Aprilis iis, qui eius factioni adhaeserant, per literas publicauit. Hic principatus Botskaio — confirmatus est, et religionis professio libera cuilibet concessa, sic tamen: „ ne quae, praeter Catholicam, Lutheranam et Calvinianam — admit-
„ teretur. — “ Res mira! Botskaius queritur, conscientis, quae soli DEO omnipotenti subiectae esse debent, quietam et tranquillam consistendi facultatem a Rudolpho sublatam esse; dum obices nouiciis dogmatibus posuit; et tamen ipse quoque, hac lege perlata, Socinianis, Anabaptistis aliisque heterodoxis obicem posuit. Vel igitur hoc agendo conscientis vim intulit; vel nec Rudolphus intulit. Certe princeps, haeresim prohibendo, non in conscientias et actiones internas, sed in externas, cum haeresi coniunctas, dominatum exercet. — Quibus peractis, illic in Transsiluaniam perrexit, et praestito Claudio-poli mutuo cum prouincialibus iuramento, princeps est salutaris. — Inde ad oppidum Megyesium profectus, — commendata Sigismundo Rakorzio prouincia, — Cassouiam reuersus est. Patakini quum fuisset; Achmetis, Turcarum caesaris, athname die 28. mensis*

Octobris accepit. Vt vero latius grassari posset ; tam Morauos , quam Silesios seditiosis litteris ad defectionem sollicitauit. (a)

CLVII. His mediis Botskaius ad augendam factionem suam vsus , Trenchinioque subinde potitus , Stephanum Illyeshazium e Polonia renocauit , vt Istuanfius asserit. (b) Sed alii tradunt , illum a Rudolpho clam ad pacem conficiendam accitum , ne Botskaio suspectus haberetur , ad eius castra prius , quam seu Pragam , seu Viennam , iuisse. Postquam Botskaio Szatmarinum , Husztum , Nitria , Tirnauia montanaeque ciuitates deditae fuissent ; exemplo Stanislai Turzonis etiam Christophorus , eius frater , multis iam damnis affectus , *ad illum se Cassouiam contulit , a quo ibi falso dictorio perstrictus est , vt „ eum , postquam longis et diuturnis imbris madefactus esset , tandem penulam induisse „ diceret.* Botskaianis subinde Turcisque maiori licentia Morauiam , Austriam et Stiriam incurfantibus , *Christiani nominis captiui Tartaris et Turcis in perpetua mancipia venditi fuere , tantaque haidonum feritas — fuit , vt multi — sanguine sibi iunctos diuenderent.* Ioannes Draskouichius , Illyrici praefectus , non solum Croatiam ab hostium incursionibus immunem seruauit ; sed etiam e Kormendiensibus castris eosdem disiecit. Hos inter tumultus Mahometes vezirius , qui decem abhinc annis archiduci Mathiae Strigonium deditit , nunc illud *ad ultimos dies mensis Sextilis obsidione circumcinxit. Redius vero iam antea No-uam arcem (Ersek-Újvár) semel irrita conatu tenta-*
tam ,

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 282 - 329.* (b) *Libr. XXXIV. p. 506 - 514.*

tam, iterum ad distinendas duplici cura caesareanorum vires obsederat. Wilhelmus Oettingensis, qui tuendum Strigonium susceperat, *Hungaros, veteres praefidiarios, exauctorauit. — Qua intempestiua suspitionis contumelia aaducti, — ad castra Rédei transierunt.* Wilhelmo kalendis Octobris ab hostibus interfecto, Germani milites, frustra dehortante Dampierio, postridie Turcis arcem dederunt. Atque hoc fuit grauissimum ex omnibus patriae bello hoc inflictis vulneribus, quod eodem in rem suam vsi Turcae, Strigonium, multo sanguine Christianorum et receptum, et decennio retentum, rursus in suam potestatem redegerint. Vt Hungaris potius, quam Turcis et Neogradum, et Újvárinum dederetur, industria partim Homonnaii, partim Illyéshazii feliciter effectum est. Homonnaium, contra Posonien- ses Újvárino profectum, Botskaius, a vezirio Budam inuitatus, reuocauit, vt maioribus cum copiis in campo Rakos appareret. Botskaius coronam, quam eius capiti Mahometes vezirius 11. Nouembris imposuit, *accepit quidem; sed praefatus: — „ se „ loco muneris, non ad vsum aut regiae dignitatis „ signum accipere, „ Georgio Szetso statim tradi- dit; — professus, „ alterius caput redimiri ea „ non posse; donec, qui prior insignitus fuisset, in „ viuis superstit.* Cetera, quae hic acta sunt Bocatius, praetor Cassouientis, vberius describit. (a) Comitibus sub exitum anni Carponae celebratis, iacta sunt fundamenta pacis, quae tandem anno sequente coaluit. (b)

O 3

A. C.

(a) *Ap. Bel. Adpar. D. I. p. 317.* (b) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 329 - 485.*

A. C. 1606. Rud. 30. Ind. 4. P. 26. M.

CLVIII. Vt optatae pacis negotium facilius tutiusque tractari posset; Mathias archidux inducias cum Botskaianis ad diem vsque 24. Iunii pepigit, 15. Jun. 1606. primaque pacis lineamenta proposuit Vien. 9. Febr. Stephanus Illyeshazius, acceptis his Mathiae, cui Rudolphus plenam rerum agendarum potestatem contulit, propositionibus, Cassouiam ad Botskaium reuersus, multa huc, illuc itinera confecit, dum tandem post multas disceptationes pax in praecipua haec capita, Viennae 23. Iunii, coauiisset: (a) „ Primum omnium religio libera vbique „ sit; — absque tamen religionis catholicae Rom. „ detrimento. — Palatinus, more antiquo, publicis suffragiis eligatur — Caesar — gubernatorem constituet Mathiam fratrem. — Corona regia in Hungaria seruetur. — Caesar Hungariam „ per Hungaros gubernet. — Donationes Botskaianae et corona, quam a Turcis accepit, antiquentur. — Transsilvania omnis, cum ea parte Hungariae, quam Sigismundus Bathorius obtinuit, et „ insuper omnis ultra Tibiscum ditio, simul cum „ arcibus Szakmaro et Tokaio concedetur. — Si „ tamen nullos heredes relinqueret; ea omnia ad „ coronam regni — reuoluantur. — “ *Restabat foedus cum Turcis ferendum, — quod post multas et graues conditiones, vtrunque propositas, et magna contentione disputatas, ad annos 20. percussum est, quorum initium a kal. Ianuariis sumi deberet. Fuiisset quidem opportunum aduersus Turcas, aliis in*
Asia

(a) *Ap. Istn. Libr. XXXIV. p. 517.*

Asia bellis occupatos, bellum profequi; sed enim hanc opportunitatem sustulit secundus initae cum Botskaio pacis articulus, quo sanciebatur: „ vt si „ mul cum Hungaris et Turca pax et reconcilia- „ tio fieret. “ Botskaius post suorum Vienna lega- torum reditum, comitiis Cassouiae 13. Decembris celebratis, pacis articulos suis discutiendos commi- sit, conditoque 17. mensis eiusdem testamento, 45. post die, quam, pace cum Turcis confecta, legati discessissent, 28. Dec. lento et tabifico hydro- pe, turgentibus omnibus membris extinctus est, quum 50. aetatis annum excessisset, nullo herede re- licto. Quare, secundum conditiones pacis, quum Botskaius, herede destitutus, obierit; omnia, illi concessa, in legitimum regem Hungariae deuolui de- buissent. Quod quia factum non est; Rudolphus ad pacificationem obseruandam obstrictus non fuit. Multo minus regnum ipsum obstringi potuit, cuius auctoritate pax illa Viennæ conclusa non fuit; quum suos ex comitiis legatos ad eam conficiendam non miserit. (a)

A. C. 1607. Rud. 31. Ind. 5. P. 15. A.

CLIX. Elato Botskaio, non Valentinus Homonnaius, quem is successorem optabat, sed Sigis- mundus Rakotzius a Transsiluanis princeps electus est. Hunc quidem Istuanfius, et post eum Betle- nius oblatam sibi dignitatem *sum lacrimis recusasse* scribit; (b) ex clamulariis tamen eius litteris, a

O 4

Dau-

(a) Hist. Cr. T. XXVIII. p. 485 - 685. (b) Libr. XXXIV.

Dauidе Rosnyaio, dum Constantinopoli degeret, obtentis, apparet, hanc eum dignitatem ambiuisse; quum arces Lippam et Ienö Turcis se dediturum, Amurati vezirio scripserit; si Transsilvaniae principatum alteri sultanus non conferret. A catholicis in Transsilvania praevalentibus, catholicis necquicquam intercedentibus, in exsilium quidem societatis consensit; luculentum tamen eius innocentiae testimonium edidit, (a) *in Kolosvár, die 26. Iun. an. 1607.* Haec fuit illa libertas, quam Botskaius armis suis peperit, vt testimonio principis innocentes opprimerentur, neque catholicorum ad leges prouocationibus quicquam deferretur. Rudolphus igitur, in Hungaria rei catholicae consulturus, vacantibus ecclesiis idoneos pastores praefecit, ac inprimis metropoli Strigoniensi Franciscum Forgachium, Colocensi Stephanum Szuhaium, quem Botskaiam nec auditum, nec conuictum, contra patriae leges, exsilio multarunt. Comitibus ad 24. Iunii Posonium indictis, deinde dilatis, demum taedio longae cunctationis, quin quicquam actum fuerit, statibus et ordinibus dilapsis, alia rursus eodem ad Martii diem XI. anni sequentis indixit. (b)

A. C. 1608. Rud. 32. Ind. 6. P. 6. A.

CLX. Mathias, Martio non expectato, comitia iam mense Ianuario Posonii celebrauit. His quidem Rudolphus intercessit; efficere tamen non potuit, vt *domum quisque suam rediret*, vti, datis 23. Ian.

(a) *Ap. Kazi L. I. p. 90.* (b) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 685-747.*

Jan. litteris, praecepit. Praecipua causa plerorumque defectionis ab illo fuit, quod pacificationem et initam cum Turcis pacem Zsitvatorokiensem in effectum deducere noluerit. Nam etsi transactionem Viennensem die 6. mensis Augusti superioris anni ratam habuerit; quia tamen eandem Botskaiani rursus in examen vocarunt, multa quoque mutarunt; nec ipse censuit, ea se teneri. Pacem quoque Turcicam eodem anno 1606. die 9. Decembris approbavit; sed quia Turcae rursus occultis artibus ad turbandam Hungariam haidonum operam adhibuerunt; Rudolphus legatum cum muneribus Constantinopolim destinatum, apud se detinuit. Hungari, quos belli Turcici, 15. annos gesti, satietas iam cepit, hac cunctatione vehementer offensi, societate cum Austriacis, Moravis aliisque vicinis inita, pacem cum Turcis instaurarunt, *Érsek-Ujvárini*, 28. *Martii*, 1608. coniunctisque viribus, versus Pragam profecti, Rudolpho necessitatem imposuerunt ad fasces Hungariae coronamque regni Mathiae cedendam ac 27. Iunii restituendam. (a) Dehinc Rudolphus non quidem vivere, regnare tamen in Hungaria desit. Magnus astronomus, postremis annis domi semper abditus, a Turcis, ab heterodoxis, a subditis et ipsis fratribus multa perpeffus, meliore reip. statu dignissimus, quatuor reliquos aetatis annos in otio litterario transegit, Praegae mortuus 20. Ian. 1612. quum aetatis annum 60. nondum expleuisset, ac imperii 35. Hungarici regni, quum illud dimisit, 32. numerasset. Eo regnante, praefuit

(a) *Mu. Lib. XXXVI. p. 523.*

fuit metropoli *Strigoniensi*, Stephan. Fejérvösi 1596. Ioan. Kutasi 1597. Franc. Forgács 1607. *Colocensi*, Georg. Draskovich 1573. Ioan. Kutasi 1596. Mart. Pete 1599. Steph. Szuhai 1607. *Agr. cathedrae* Steph. Radéti 1569. Ioan. Cherödi 1596. Steph. Szuhai 1599. *Bosn.* Lud. Újlaki 1599. Franc. Ergeli 1607. *Iaur.* Ioan. Lischius 1573. Georg. Draskovich 1578. Petr. Herešintzi 1587. Ioan. Kutasi 1593. Mart. Pete 1598. Demetr. Náprágy 1607. *Nitr.* Zachar. Mosórtzi 1582. Steph. Fejérvösi 1585. Franc. Forgács 1596. Steph. Szuhai 1607. *Quinqueecl.* Ioan. Monofzlói 1569. Nicol. Telegdi 1579. Ioan. Kutasi 1587. Ioan. Cherödi 1593. Nic. Zelnitzi 1595. Nic. Micatius 1598. Georg. Zalatnaki 1599. *Sirm.* Zach. Mosórtzi 1578. Petr. Paullinus 1581. Mart. Pete 1582. Franc. Steph. Tarnouius 1584. Nic. Zelnitzi 1593. Demetr. Náprágy 1596. Fr. Simon Bratulich 1598. Steph. Erdödi 1604. Lad. Majthényi 1607. *Transsilu.* Dem. Náprágy 1596. *Tsanaad.* Balth. Melegh 1573. Steph. Mathisi 1582. Paul. Szegedi 1587. Faustus Verantius 1598. Math. Herovich 1608. *Vaci.* Zachar. Mosórtzi 1578. Balth. Melegh 1582. Mart. Pete 1582. Steph. Mathisi 1587. Steph. Szuhai 1593. Georg. Zalatnaki 1598. Petr. Radouitius 1599. *Varad.* Greg. Börnemisza 1572. Mart. Pete 1587. Nic. Micatius 1598. *Vesprém.* Steph. Fejérvösi 1578. Franc. Forgács 1587. Franc. Monofzlói 1596. Andr. Monofzlói 1599. Lud. Újlaki 1604. Dem. Náprágy 1605. Val. Lépes 1608. *Zagr.* Ioan. Monofzlói 1578. Petr. Herešintzi 1585. Casp. Stankovatzki 1587. Nic. Zelnitzi 1598. Fr. Simon Bratulich 1603. Vacante *palatini* dignitate, *propalatini* erat Nic. Istváni 1582. *Iudex curiae* Nicol. Báthori 1585. Steph. Báthori 1605. *Banus* Christoph. Vngna-

Vngnadius 1578. Thom. Erdödi 1584. Georg. Stan-
kovatzki, *Zagr.* Ep. et Ioan. Draskovich 1595. fo-
lus ab an. 1596. Rudolphi symbolum fuit: *Omnia*
ex voluntate DEI; vel: *Fulget caesaris astrum.* (a)

§. IV.

MATHIAS II. REX XLI.

Coepit A. C. 1608. desit A. C. 1619.

A. C. 1608. Math. I. Ind. 6. P. 6. A.

CLXI. Mathias et matrem, et coniugem Au-
striacam habuit, illam Mariam, Caroli V. hanc An-
nam, Ferdinandi, patru sui, filiam, cum qua ma-
trimonium prouecta iam aetate, natus annos 54.
iniuit anno 1611. nec ullam ex ea sobolem sustulit.
Sacra corona potitus, comitia Posonium in 29. Se-
ptembris edixit, (b) *Vien.* 29. *Iul.* 1608. Moti-
bus tamen Austriacorum protestantium detentus,
ante 22. Octobris ad ea descendere non potuit;
multis autem et ibi difficultatibus obmotis, nonnisi
post 24. dies, seu 16. Nouembris, rex acclamatus
est. Postridie duobus catholicis, totidem acatholi-
cis candidatis pro palatini dignitate propositis, plu-
rima suffragia Stephanus Illyeshazius, Lutheri dogmata
professus, abstulit. Hungari tamen, electione regis
peracta, non prius Mathiam inaugurandum censue-
runt, quam quosdam articulos, ex pacificatione
Vien-

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII. p. 748 - 353.* (b) *Ab. Kaprinai H.*
D. P. I. p. 293.

Viennensibus plerosque depromptos, confirmasset. Erant illi numero 23. (a) agiturque „ *I.* De negotio religionis; „ *II.* De pace cum Hungaris et Turcis sancita; „ *III.* De electione palatini et personalis praesentiae; „ *IV.* De reductione et conseruatione coronae; „ *V.* De thesaurario. „ *VI.* Qui episcopi ad consilia admittantur? — „ *VII.* De sede spiritali; „ *VIII.* De patribus IESVitis. „ *IX.* Donationes et inscriptiones quomodo expendantur? „ *X.* Officium cancellariatus bene merita alieni personae conferatur. — „ *XI.* Confiniorum praefecturae et capitaneatus Hungaris, in regno possessionatis, conferantur. — „ *XII.* De militum externorum educatione. — „ *XIII.* Qualiter dignitates et officia Hungaris cum Germanis in liberis ciuitatibus paria sint. — „ *XIV.* Querelae Hungarorum contra ciues Cassonienses et Sopronienses. „ *XV.* Vt bona, ad fiscum regium deuoluta, non pecuniis, sed gratis, bene meritis personis per M. suam R. conferantur. „ *XVI.* SS. et OO. in ipsorum priuilegiis et libertatibus, iuxta articulos Viennenses, conferantur. — „ *XVII.* Residui articuli Viennenses sub praesenti adhuc diacta determinentur. „ *XVIII.* Vt maiestas sua regia in regno habitet. „ *XIX.* Bona, ad Austriam impignorata, regno remittantur, vel redimantur. „ *XX.* Castrum Lublyo cum 13. oppidis Scepusiensibus a Polonis redimatur. — „ *XXI.* Confiniis M. sua regia prouideat. „ *XXII.* Feneratores, qui pecuniam suam ad fisci bona — dedere, illam amittant. — „ *XXIII.* Arces Murán et Lipche Hungaris redimendae concedantur. „ (b)

CLXII.

(a) *Corp. Iur. Hung. T. I. p. 651.* (b) *Hist. Cr. T. XXIX. p. 7. - 95.*

CLXII. Perlati his legibus, clerus Hungariae sollemniter iis, quae fuerant in praeiudicium catholicae religionis sancita, reclamauit. (a) Fuitque tanta vis huius intercessionis, ut episcopi tam cancellarii, quam supremorum comitum munia dehinc quoque gesserint, ac etiam titulares in consilium adsciti fuerint. Protestantes interim Austriaci nihil non egerunt apud Hungaros, ne prius Mathiae coronam imponerent, quam in postulata Lutheranorum consentiret. Sed hi, propositi sui tenaces, sacras ceremonias obeunte Francisco Forgachio card. Mathiam 19. Nouembris inaugurarunt, ac 27. articulos post coronationem condiderunt, qui sic habent: (b) „ I. Quinam SS. et OO. — lo-
 „ cum et vota in publicis diaetis habere debeant. —
 „ II. D. palatino, bano etc. potestas datur prae-
 „ dones vbique locorum capiendi. — III. Violen-
 „ tiarum et occupationum, quae ab an. 1592. pa-
 „ tratae sunt, quatenus manere, et quae non de-
 „ beant? IV. Qualiter ratione quarumlibet violen-
 „ tiarum — in comitatibus procedatur? V. Causae
 „ decimarum in comitatibus — reuideantur. VI.
 „ Mandata, quae non sunt iuridica, per iudices re-
 „ gni non expediantur. VII. Arces Kabold, Köszög
 „ et Borostyánkő — comitatibus incorporentur.
 „ VIII. Poloni de redimenda arce Lublyo quam-
 „ primum certificandi. IX. Qualiter Valachorum
 „ habitatio limitanda? X. Moneta Hungarica etiam
 „ in vicinis regnis et prouinciis sine aliquo detri-
 „ mento acceptetur. XI. Bona nobilium regni —
 „ resti-

(a) *Ap. Barthyei L. Eccl. T. I. p. 660.* (b) *Corp. Iur. H. T. I. p. 656.*

„ restituantur. XII. — Qui ad emendationem de-
 „ cretorum sunt ordinati, recensentur. XIII. De
 „ ablicentiatione colonorum. XIV. Dīca quaternorū
 „ rum florenorum a singulis portis. — XV. Limi-
 „ tatio gratuitorum laborum. XVI. Corona regni
 „ per quos et ubi seruetur? XVII. Quicumque bo-
 „ na aliena — disturbiorum tempore accepissent;
 „ ii litteralia sua instrumenta in futura regni diae-
 „ ta producere teneantur. XVIII. Fassionēs quae-
 „ cumque, retroactis disturbiiis — celebratae, —
 „ robur sortiantur suae firmitudinis. XIX. Trans-
 „ actio, cum Transsiluanis facta, confirmatur. XX.
 „ Haidones, in miseram plebem grassantes, per
 „ D. palatinum puniantur. XXI. Donationes, quae
 „ per retroactos 5. annos statutione legitima firmari
 „ non potuerunt, suas retineant vires. XXII. Co-
 „ mitatus Simegiensis iura sua in sede prosequatur.
 „ XXIII. Cassantur litterae adiudicatoriae contra D.
 „ Stephanum Illyeshazi. — XXIV. Articulus
 „ contra D. Georgium Homonnai — tollitur. XXV.
 „ Interceditur penes Ioannem Ioo. XXVI. Factum
 „ Petri Bakits. — XXVII. D. Carolus princeps a
 „ Liechtenstein, vna cum fratre Maximiliano, in
 „ Hungaros recipiuntur. “ — *Pofonii*, 6. Dec.
 1608. Transactio, cuius art. XIX. meminit; cum
 Transsiluanis facta fuit; postquam Sigismundus Ra-
 kotzius, in suspicionem apud Turcas adductus,
 principatum ultro dimisit. In eius locum 3. Mar-
 tii susceptus Gabriel Bathorius ad retinendam cum
 Hungaris amicitiam pacemque cum iis instaurandam
 Ioannem Imresium et Sigismundum Kornisium Cas-
 souiam oratores misit, qui cum Illyeshazio ceteris-
 que Mathiae legatis foedus iniuerunt, et priusquam

Ma-

Mathias Hung. rex electus fuisset, 20. Augusti con-
cluserunt. (a)

A. C. 1609. Math. 1. Ind. 7. P. 19. A.

CLXIII. Mathias, rebus Hungaricis utcumque
compositis, sub exitum anni superioris Viennam
reuerfus, Illyeshazio palatino 5. Maii defuncto,
comitia Posonium in kalendas Nouembris indixit.
In his 7. vel 8. Decembris electum palatinum, Geor-
gium Turzo Lutheranum, Austriaci protestantes fa-
lutarunt, suamque causam illi commendarunt. Die
14. Nouembris, palatino nondum electo, statibus
Hungariae supplicem libellum eadem de causa por-
rexerunt: quorum quidem precibus Mathias non
subscripsit; subscripsit tamen articulis 77. quos Hun-
gari hoc ordine condiderunt: (b) „ I. SS. et OO.
„ regni — de palatini electione maiestati suae R.
„ maximas gratias humiliter agunt. II. De bono-
„ rum, hisce disturbis hinc inde distractorum, re-
„ stitutione. — III. Vt perennales Botskaii dona-
„ tiones, — non productae, — cassentur. IV.
„ De modo procedendi contra eiusmodi bonorum
„ — detentores. — V. De poena, in eos statuta,
„ qui subditos bonorum restituendorum immanius
„ tractarent. — VI. De minorennibus, utroque
„ parente orbatis. — VII. De contentandis per
„ suam M. R. creditoribus. — VIII. Collatio bo-
„ norum, per Botskai — facta, — in eo, quo
„ nunc existit, vigore relinquitur. IX. Quid de no-
bili-

(a) *Hist. Cr. T. XXVIII p. 95 - 185.* (b) *Corp. Iur. H.*
T. I. p. 673.

„ bilitatione haidonum et bonis, eis per Botskaium
 „ collatis, fieri debeat? *X. De capituli Agriensis*
 „ intertentione. — *XI. Excusatio regnicolarum,*
 „ quod exterarum nationes a regno Hung. non peni-
 „ tus excluderint. *XII. De stipendio militum, ad*
 „ antiquum ordinem redigendo. *XIII. De poena*
 „ eorum, qui lucri et stipendii cupiditate inducti,
 „ ad exterarum nationes se contulerint. *XIV. Vt prae-*
 „ fecti et capitanei ac stipendiarii milites fidelitatis
 „ iuramento suae maiestati regiae sint adstricti. *XV.*
 „ De praestanda vectura confractorum tormento-
 „ rum. — *XVI. De tricesimarum et decimarum*
 „ exactione. — *XVII. Quomodo defraudatores*
 „ tricesimarum — et decimarum violenti ablatores
 „ puniri debeant? *XVIII. De arendatione decima-*
 „ rum. *XIX. Contra excursiones et liberos haido-*
 „ nes. — *XX. Quidnam de inducticia Botskaiana*
 „ corona fieri debeat? *XXI. De auctoritate tum*
 „ thesaurarii regni, tum etiam consilii et cancella-
 „ riae Hungaricae. *XXII. De nobilium consiliario-*
 „ rum electione. *XXIII. Vt episcopi comites priui-*
 „ legia sua in futura diaeta producant. *XXIV. In*
 „ tricesimarum officiis, praefecturis et capitaneati-
 „ bus distribuendis quinam articuli obseruari debe-
 „ ant? *XXV. De gente Rasciana et Comaromiensi-*
 „ bus iniuria non afficiendis. *XXVI. Vt de colonis*
 „ dediticiis et nobilibus conclusio cum Turcis in
 „ effectum deducatur. *XXVII. De externo milite*
 „ ex Sclauonia et Croatia amouendo. — *XXVIII.*
 „ Vt banus in dignitatem suam banalem quamprimum
 „ introducatur. *XXIX. — De violentiis et*
 „ occupationibus bonorum. — *XXX. Negotium*
 „ arcis Dévén quomodo reuideri debeat? *XXXI.*
 „ De collatione officii iudicis curiae. *XXXII. De*
 „ confi-

» confinium restauratiōe. — XXXIII. Vt in col-
 » latione armorum bene meritorum ratio habeatur.
 » XXXIV. Vt liberae ciuitates et montanae in suis
 » libertatibus conseruentur. XXXV. Vt differen-
 » tia inter D. Franc. Magóczy et ciuitatem Carpo-
 » nensem — dirimatur XXXVI. Vt secretarii —
 » bona, qualitercumque ad suam M. R. deuoluta,
 » impetrare non auint. XXXVII. De oppidis Szat-
 » mar, Népeti ac Nyir-Bátor, cuiusnam iudicatiui
 » subesse debeant? XXXVIII. De bonis ad Au-
 » striam impignoratis. — XXXIX. Franciscus Ré-
 » dei ab impetitione capituli Nitrien. absoluitur.
 » XL. Commissio rectificationis metarum. — XLI.
 » Telonia sicca tollenda. XLII. Confoederatio cum
 » vtraque Austria et Morauia firmiter obseruanda.
 » XLIII. Eductio vinorum extra regnum interdicti-
 » tur. XLIV. Officia iudicis et aliorum in ciuitati-
 » bus — sine nationum discrimine, aequaliter dis-
 » tribuenda. — XLV. De dispositione bonorum
 » Ouariensium. XLVI. De non occupandis per —
 » praefidiarios bonis aliorum. — XLVII. Coloni,
 » circa confinia pontes aedificantes, telonium non
 » soluant. XLVIII. Metallum, aurum et argen-
 » tum, non cūsum, e regno non exportandum.
 » XLIX. De exsequutionibus et fassionibus in capi-
 » tulo Scepusi et conuentu Lelesz. factis. — L.
 » De Iaszouiensi et Turotziensi conuentibus restau-
 » randis. LI. Vt extranei, in Hungaros recepti,
 » — certam pecuniae summam quotannis contri-
 » buere debeant? LII. De litteris conuentuum Sza-
 » lavár et Kapornak, per capitulum Castriferrei ex-
 » pediendis — LIII. Vt causae, pro reuisione in
 » Vienn. articulis specificatae, per D. palatinum
 » *Epit. Chron. P. III.* P „ pri-

„ primitus reuideantur. — *LIV.* De mineris et fo-
 „ dinis regni. — regis prouentibus incorporandis.
 „ *LV.* Vt nobiles, in confiniis stipendia non me-
 „ rentes, — in suis libertatibus conseruentur. *LVI.*
 „ Vt — officiales confiniorum bona et facultates
 „ regnicolarum pro sese non vsurpent. *LVII.* Vt
 „ oppidum Kálló — familiae Kállóvianae restituatur.
 „ — *LVIII.* SS. et OO. regni pro Ioanne Ioo in-
 „ tercedant. *LIX.* Vt D. C. Nicolaus a Zrinio et
 „ ceteri a Valachis profugis varia damna vltius
 „ non patiantur, — prouidendum. *LX.* SS. et
 „ OO. regni pro captiuo Petro Zekoli intercedunt.
 „ *LXI.* De — reaedificatione arcis Tokay alio-
 „ rumque confiniorum reparatione. — *LXII.* De
 „ noua portarum connumeratione; — quosue in
 „ vsus oblata dica 4. flor. Hung. conuerti —
 „ debeat? *LXIII.* De modo exigendarum restan-
 „ tiarum. — *LXIV.* De oppido Somogy — *LXV.*
 „ De celeri, in necessitate aliqua regni, insurrectio-
 „ ne. — *LXVI.* Facultas collationis bonorum —
 „ vsque ad 32. colonos — D. palatino per suam
 „ M. R. conferatur. *LXVII.* Vt sua M. R. de sa-
 „ lario et residentia D. palatini; sic quoque de sti-
 „ pendii D. bani regni Sclauoniae solutione, cum
 „ eisdem benigne conuenire — dignetur. *LXVIII.*
 „ De ordinandis et mittendis tum ad S. C. maiesta-
 „ tem et S. R. I. tum vero ad alia regna et pro-
 „ uincias diuersis legatis. — *LXIX.* Vt decretorum
 „ regni correctio per D. palatinum institutur.
 „ *LXX.* Iudicia regni — in usum reuocantur. *LXXI.*
 „ RR. D. episcopus Varadin. ab exilio suo liber pro-
 „ nunciatur. *LXXII.* De taxa litterarum et priui-
 „ legiorum. *LXXIII.* Taxa maioris cancellariae. —
 „ *LXXIV.*

„ **LXXIV.** De redemptione litterarum in capitulis.
 „ **LXXV.** Vice-comitum et iudicum nobilium, in
 „ exsequutionem abeuntium salarium. **LXXVI.**
 „ Illustr. et M. D. C. et B. Paul. Sixtus Trautsonius
 „ — in Hungarum sollempniter creatur. — **LXXVII.**
 „ Domini — ab Herberstein — ad SS. R. maiesta-
 „ tis benignam — commendationem in Hungaros
 „ similiter recepti. „ *Vien. Austr.* 23. die mensis
Jan. anno dom. 1610. (a)

A. C. 1610. Math. 2. Ind. 8. P. II. A.

CLXIV. Pacata iam Hungaria, Mathias ad tran-
 quillitatem Austriae quoque restituendam, ciuitates
 et vicos omnes 4. statibus adnumeravit, satagente
 potissimum Georgio Turzo, Hung. palatino, qui
 suis quoque Lutheranis conuentum in 28. Martii
 Solham indixit. Actis huius conuenticuli Francis-
 scus Forgách card. et primas Hungariae sollempniter
 intercessit, *Posonii* 17. Apr. 1610. vtque validius illi
 scutum opponeret; synodum prouincialem celebra-
 re constituit. Hanc tamen eius destinationem no-
 uae dissensiones, inter Rudolphum et Mathiam ena-
 tae, sufflaminarunt. Hic enim, Austriacis sibi con-
 ciliatis pleno iure praefuturus, infra regiam digni-
 tatem esse censebat, vt Rudolpho, tamquam vasallus
 imperatoris, Austriae titulo subiiceretur. Opera ta-
 men electorum et principum conciliatio certis con-
 ditionibus sancita fuit, inter quas quinta haec erat:
 „ In suae maiestatis imperatoriae ac S. R. imperii neg-

P 2

„ otia

(a) *Hist. Cr. T. XXIX. p. 186 - 212.*

„otia — regia maiestas se, sine eiusdem suae
 „maiestatis imperatoriae, tamquam supremi capi-
 „tis totius Christianitatis ac senioris domus Au-
 „striacae, praescitu, — ne immisceat. “ — *Pra-*
gae, die 10. mensis Sept. anno dom. 1610. Iam
 prius Turzo palatinus et diadema Botskaianum ab
 heredibus Valentini de Homonna 30. Iunii recepit,
 et cum Gabriele Bathori, principe Transilvaniae,
 15. Aug. Cassouiae foedus instauravit, subinde vero
 rem tragicam, ab Elisabetha Bathoria Csejtae patra-
 tam, in examen Posonii vocavit, reosque merita
 poena castigavit. (a)

A. C. 1611. Math. 3. Ind. 9. P. 3. A.

CLXV. Etsi vero palatinus Turzo cum Batho-
 rio pacem innouaverit; ea tamen hoc anno rescissa;
 sed iterum, cladibus vltro citroque datis et acce-
 ptis, refecta stabilitaque fuit. Radulonem ille, Va-
 lachiae principem, in fide regum Hungariae consti-
 tutum, prouincia depulerat; sed ille, cum auxiliis
 Hungaricis et Polonicis Transiluaniam ingressus,
 Bathorium ad Coronam profligavit. Maiores subin-
 de copias, duce Sigismundo Forgachio, Mathias
 in Transiluaniam misit. Sed isto, metu Turcarum,
 regresso, pax cum Bathorio rursus instaurata fuit;
Varadini 21. Dec. 1611. Eodem tempore, quo
 Sigismundus Forgach in Transilvania rem infelici-
 ter gessit; eiusdem frater, Franciscus Forgach, sy-
 nodo Tirnauiae celebrata, feliciter aduersus verae re-
 ligionis hostes depugnauit. Acta huius synodi tri-
 stissi-

(a) *Ibid.* p. 282 - 333.

flissimum ecclesiae Hungaricae hoc tempore statum, ac indefessum antistitum ad mala haec reparanda studium ob oculos ponunt. (a) Mathias vero; vestes Hungaricas indutus Pragam 24. Martii subiit, et consentiente Rudolpho, 23. Maii regia Bohemiae corona redimitus fuit. Viennam subinde 23. Augusti reuersus annos natus 54. die 4. Decembris, nuptias cum Anna Catharina, filia Ferdinandi; archiducis et comitis Tirolensis, qui filius erat Ferdinandi caesaris, Mathiae patrui, celebrauit, 1600. bobus-mactatis et 5000. vinarum vini profusis. (b)

A. C. 1612. Math. 4. Ind 10. P. 22. A.

CLXVI. Rudolphus, ex nuptiis Mathiae Vienna Pragam reuersus, ex hydrope 20. Ianuarii vivere desit, vt alias notauimus, in aui sui, Ferdinandi I. Mausolaeum ibidem illatus. Mathias postea Francofurtum cum coniuge sua profectus, Romanorum imperator electus 13. coronatus 24. Iunii, Transsilvaniae causa cum Turcis molestas lites habuit. Oblatis enim a Transsiluanis sultano contra Gabrielem Bathorium querelis et accusationibus grauissimis, eidem Andreas Getzius, restitutionem quarundam arcium pactus, ab eo susceptus est. Hunc, cum Turcicis copiis reuersum, Bathorius quidem fudit; sed postquam intellexit, Gabrielem Betlenium, muneribus, ad Temesiensem praetorem a se missis, abusum, effecisse, vt ipse Transsilvaniae praeficeretur,

P 3

tur,

(a) *V. Pertz. Conc. P. II. p. 195.* (b) *Hist. Gr. T. XXIX. p. 333 - 395.*

tur, ad Mathiam imp. confugit. Negabant Turcae, Mathiam quicquam iuris in Transilvaniam habere, licet ex legibus pacis ad Hungariae coronam, mortuo sine herede Botskain, redire debuisset; causam, conditionem illam ab Ali bassa, homine temulento, citra sultani consensum, adiectam fuisse. Mathias igitur, Turcarum perfidiam execratus, imperii principibus auxilii necessitatem exposuit. Quia tamen *foederati protestantes*, teste continuatore Fleuriano, (a) *cum Turcis foedus contra Hispaniae regem iniuerunt*; horum artibus res Christianorum depressae, Turcarum rursus erectae sunt. (b)

A. C. 1613, Math. 5. Ind. 11. P. 7. A.

CLXVII. Mathias, necessitatibus regni consulturus, ad 24. Febr. comitia Hungaris Posonium indixit. Hic, regina 25. Martii coronata, 12. Aprilis Viennam repetiit et conditos 43. articulos decreto III. confirmavit, ut sequuntur: (c) *I. SS. et OO. regni maiestati suae C. et R. gratias humiliter agunt. II. Bona ecclesiastica et secularia, per Botskaium — adempta, legitimis eorum dominis — restituantur. — III. Residentia pro capitulo Agriensi deputatur oppidum Iászó. IV. Decimae exactio eodem tempore, quo per dominum terrestrem nona exigitur, peragatur. — V. De conditionibus inter suam M. et Transilvaciam conclusis, — VI. Confiniis regni — providenda.*

(a) *Tom. LV. p. 141. seqq.* (b) *Hist. Cr. T. XXIX. p. 393. 428.* (c) *Corp. Iur. H. T. I. p. 679.*

„ deatur. *VII.* Palatini auctoritas more antiquitus
 „ solito maneat. *VIII.* Limitatio gratuitorum la-
 „ borum. — *IX.* De connumeratione portarum. —
 „ *X.* Pro sollempnitate nuptiarum S. C. Regiaeque
 „ maiestatis — honoraria decernuntur. *XI.* De
 „ administratione — contributionum huius anni.
 „ *XII.* Molitores — iuxta constitutiones regni ta-
 „ xentur. *XIII.* Circa dicam et contributionem
 „ art. 62. an. 1609. observandus. *XIV.* De reno-
 „ vatione articulorum super poena militum. —
 „ *XV.* De pulveris tormentarii et salis nitri e regno
 „ non educatione. *XVI.* Perceptores gratuitorum
 „ laborum — D. palatino rationem dent. *XVII.*
 „ De confinii, loco Kanisiensis praesidii, erectione.
 „ — *XVIII.* De modo insurrectionis. — *XIX.* —
 „ De revidendis causis decimarum. — *XX.* Ve-
 „ ctura decimarum. — *XXI.* De teloniis siccis. —
 „ *XXII.* De poena liberos haidones intertenentium.
 „ *XXIII.* — De violentiis et occupationibus hono-
 „ rum — *XXIV.* De extraordinariis iuratis assesso-
 „ ribus. — *XXV.* Ut consiliarii Hungari in aula
 „ suae maiestatis interteneantur. — *XXVI.* Com-
 „ missarii ad metas — deputantur. *XXVII.* Ut
 „ contra Tibisci et aliorum fluminum exundatio-
 „ nem aggeres construantur. *XXVIII.* De mone-
 „ ta Hungarica. — *XXIX.* De salario D. C. pala-
 „ tini. — *XXX.* Rasciani — dicentur. *XXXI.* Ci-
 „ vitates liberae quomodo in antiquis suis privile-
 „ giis maneant? *XXXII.* De restitutione praeposi-
 „ turae Turotziensis et conventus Tormenensis. *XXXIII.*
 „ De quorundam diplomatum — assignatione. —
 „ *XXXIV.* Causarum processus illegitimis manda-
 „ tis non impediendi. — *XXXV.* — Limitatio

„ pagorum dediticiorum. — XXXVI. Coloni fugi-
 „ tiui — restituantur. XXXVII. Super nouo iu-
 „ dicio cum gratia — Catharinae Palfi — con-
 „ cedendo. XXXVIII. De introductione D. bani-
 „ — XXXIX. De limitatione contributionum per
 „ Valachos praestandarum. — XL. De Nouifolien-
 „ sium causa. — XLI. De bonis Terebesianis.
 „ XLII. Restantiae contributionis. — XLIII. Le-
 „ gati, ad comitia imperialia profecturi, per suam
 „ M. nominandi. — Viennae die 25. mensis Apr-
 „ lis anno dom. 1613. “ (a)

CLXVIII. Mathias, triplici iam diademate re-
 dimitus, audacius religioni catholicae fauere coe-
 pit; utque Zolienſis archidiaconus maiori cum li-
 bertate canonicam visitationem peragere posset, lit-
 teris ad locorum praesides datis, prouidit; ac
 Agriensibus quoque canonicis, Iaszouiae collocatis,
 decimas ac possessiones antiquas restitui iussit; im-
 portunis demum acatholicorum sollicitationibus ad-
 actus, praeposituram Turortzienſem, S. I. ademptam,
 cardinali Forgách administrandam dedit. Constans
 religionis orthodoxae cultor, Sigismundus Bathori,
 quondam Transilvaniae princeps, hoc anno 27.
 Martii Pragae decessit; at ille verae fidei desertor,
 Gabriel Bathori, Varadini 27. Octobris a suis con-
 fessus, Gabrieli Betlenio Transilvaniae principatum
 cedere debuit, qui Lippam et Ienaeam, ut digni-
 tatem hanc obtineret, Turcis addixit, ab iis in
 Transiluaniam inductus, ac a statibus et ordinibus
 ante caesum Bathorium princeps salutatus. (b)

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXIX, p. 432 - 478.* (b) *Ibid. p. 478.*

A. C. 1614. *Math. 6. Ind. 12. P. 7. A.*

CLXIX. Postquam Betlenius Transsilvaniae principatum obtinuit; princeps illi cura fuit, ut a sultano diplomate, quod *athname* dicitur, confirmaretur. In hunc igitur finem fratrem suum Stephanum Betlenium et Stephanum Erdelyium Constantinopolim misit, et ab Achmete litteras protectionis obtinuit. Comitibus deinde Medgyesinum indictis, Balthorianaes caedis auctores a praetorianis interfecti sunt, quibus resistere Betlenius sub initium non audebat. Egebat enim eorum opera; praesertim quod Turcas etiam infestos sibi reddiderit, nondum restitutis illis arcibus, quarum prodicione promissa principatum sibi mercatus fuerat. Quum igitur moram ex mora necderet; a supremi vezirii locumtenente seueris litteris admonitus ac territus, Francisco Balafio Constantinopolim misso, nouem arces illico, Ienönem non multo post, se traditurum promisit.

(a)

CLXX. Quum Turca his artibus plura semper loca Hungariae detraheret; ad insatiabilem eius cupiditatem coercendam Mathias comitia Lincium, quibus Hungaros quoque legatos interesse voluit, indixit. Princeps legationis Demetrius Napragyius, Colocensis archiepiscopus, potissimum pro pace cum Turcis continuanda perorabat: quae si honestis conditionibus iniri non potuisset; prompta Hungarorum auxilia promittebat. Censuit etiam, ius in Transsilvaniam vindicandum, et Gabrieli Betlenio grauiter exprobrandum, quod eam *Turcici im-*
-pera-

(a) *Ibid. p. 504 - 532.*

peratoris peculium esse scripserit. Occurrit deinde quorundam admirationi, quod Hungari, gens alias bellicosa, iam bellorum pertaesi, paci studeant, respondendo, regnum hoc, tot bellis exhaustum, pacem nunc desiderare pro viribus ad novum bellum reparandis. Legati cum bona spe remissi sunt. (a)

A. C. 1615. Math. 7. Ind. 13. P. 19. A.

CLXXI. Mathias, pace cum Betlenjo Timaniae stabilita, musarum domicilium ibidem constituit, attributa societati IESV sanctimonialium, iam deficientium, ad S. Ioannem Bapt. aede; quam eius voluntatem pontifex quoque Paulus V. ratam habuit. Praecipuus harum rerum auctor et promotor, Franciscus Forgách, card. et archiep. Strigoniensis hoc anno 16. Octobris diem supremum explevit, magno sui desiderio relicto, quem male quidam cum alio Francisco Forgatso, qui historiam sui temporis scripsit, confundunt. Eodem hoc anno mors alium historicum, Nicolaum Istvanhum, annos 80. natum, cuius commentariis saepius vsi sumus, rapuit. Pax interim cum Turcis, olim ad Situa — Torok constituta, sed ab illis minus observata, novum hoc anno robur accepit. Quum enim novis in Asia bellis Turcae premerentur; Achmetes sultanus, ne vires suas distrahere cogeretur, vicinales inducias cum Mathia pepigit. (b)

A. C.

(a) *Ibid.* p. 532 - 532. (c) *Ibid.* p. 587 - 618.

A. C. 1616. Math. 8. Ind. 14. P. 3. A.

CLXXII. Tuta iam omnia cum Turcis, instaurata pace, videri poterant; in eo tamen diplomate, quo Turcarum imperator Situa-Torokiensem pacem ratam habuit, multa tam implexis verbis obscurabantur, ut Mathias, omnibus controuersis et difficultatibus obmouendis occursurus, ipsum diploma Turcicum, ad verbum Latine redditum, nouo typo subiiciendum curauerit et confirmauerit, *Vienne 1. die Maii anno 1616.* Ut vero catholicae religioni consuleret; Petrum Pazmanum, tricenis et amplius e prima nobilitate familiis ad catholicam religionem traductis clarum, renunciauit primo praepositum Turotziensem *Pragae die 25. mensis Apr. anno dom. 1616.* deinde 28. *Septembris* eiusdem anni metropolitam Strigoniensem. Ille, quod professi societatis ab eiusmodi dignitatibus excluderentur, ne hoc exemplo sacrum illum parietem perfodere videretur, cum Paulli V. venia prius ad congregationem S. Maioli de Somascha transiit; sed numquam illic religiosa vota professus, mox honoribus ecclesiasticis admotus est. Interea quum Ienöensis arx, quam Retlenius Turcis pactus est, tam firmo praesidio teneretur, ut nondum ea sultano tradi potuerit; Transilvani per supplices legatos illum, placare conati sunt. Sequuta tamen mors Achmetis, quam is obiit anno sequente, Constantinopolim ita turbauit, ut Ienacam arcem in obliuionem adduxerit, nec eam ad interitum vsque Georgii II. Rakotzii Transilvani suis e manibus dimiserint. (a)

A. C.

(a) *Ibid. p. 619. 656.*

A. C. 1617. Math. 9. Ind. 15. P. 26. M.

CLXXIII. Pazmanus, in candelabro positus, maiorem in ecclesiam Hungaricam lucem diffundere mox incepit, vindexque iurium ecclesiasticorum acerrimus, iis assertis, auctor improbi Mathiae fuit, ut Ferdinando II. ditiones hereditarias transcriberet. Quum autem in eam rem Maximilianus et Albertus, Mathiae fratres, itidem improbes, aulaque Hispanica consenserint; primum a Bohemis impetratum est, ut laudatum Ferdinandum, a Mathia iam in filium adoptatum, 7. Iunii regem eligerent, die 29. mensis eiusdem coronarent. Postquam Mathias ad eligendum et inaugurandum Ferdinandum Bohemos feliciter permouisset; nihil magis in votis habuit, quam ut in eundem etiam Hungari, Bohemorum exemplo pellecti, consentirent. Ut igitur eidem statuum et ordinum Hungariae suffragia conciliaret; comitia Posonium ad 13. Decembris anni huius edixit; tum, enatis quibusdam impedimentis, ad festum epiphaniae sequentis anni prorogavit. (a)

A. C. 1618. Math. 10. Ind. 1. P. 15. A.

CLXXIV. Mathias, ad diem pro comitiis editum iturus, morbo rursus incommodo correptus, rursus eadem in 4. Martii distulit. Sed, quum nec ad ista, morbo prohibitus, ire potuerit; commissariis eodem destinatis, Ferdinandum Hungaris eligendum

(a) *Ibid. p. 657 678.*

dum proposuit et commentavit. Comitibus 18. mensis eiusdem inchoatis, postridie quidem Ferdinandus adfuit; sed duo menses ab eius aduentu varias inter altercationes abiuerunt, donec suis in eum suffragiis Hungari consentirent. Mirum certe videri potest, tamdiu tergiversatos fuisse Hungaros in eligendo Ferdinando, tantis virtutibus regis ornato, ut vltro postulandus et arcessendus fuisset; etiam si nullum ius ad coronam Hungariae habuisset. Atqui, postquam Maximilianus et Albertus suum in Hungariam ius Ferdinando remiserunt; non alter eligi poterat; secundum iura patriae. (a) Ferdinandus I. cuius et heredum eius imperio Hungari se subdiderunt, ex primogenito suo, Maximiliano, nullos porro nepotes, nullos pronepotes, quibus deferri Hungariae sceptrum potuisset, habuit; habuit tamen ex altero filio, Carolo, hunc nepotem Ferdinandum, cui praeferri nullus poterat. His et aliis id genus argumentis Pazmanus Hungaros ad eligendum Ferdinandum permouit; sub certis tamen conditionibus, quas codex patrii iuris exhibet. (b)

CLXXV. Causa tantae dilationis erant acatholici, qui nondum iis contenti, quae Viennensi pacificatione pro libero suae religionis exercitio catholicis extorserant, nunc opportunum tempus adesse rati, quo hunc regni candidatum, ad plura concedenda cogere possent; odiosam de templis, a rustica plebe contra voluntatem dominorum terrestrium occupandis et in usum acatholicorum conuertent-

(a) *Decret. X. Ferd. I. art. 5.* (b) *Hist. Cr. T. XXIX. p.*

vertendis, quaestionem mouerunt. (a) Sed, catholicis acriter obstitentibus, quod *quam libertas religionis non solis rusticis concessa sit, sed et dominis; non possint rustici postiori ratione praetendere templa, quam domini*; hoc acatholicorum postulatam de templis reiectum est, ac Ferdinandus 16. Maii rex, et mox palatinus regni Sigismundus Forgats electus. Electione tam regis, quam proregis facta, postridie lectae sunt Mathiae II. litterae, quibus vicariam comitia moderandi potestatem Ferdinando II. contulit. Postquam diu multumque de regis regniue difficultatibus et querelis vltro citroque disputatum fuisset; antequam decretum ex mutuis hisce disputationibus conderetur; status et ordines regni, tam prolixas altercationes iam pertaesi solemnem Ferdinandi II. regis coronationem in kalendas Iulias defixerunt. Quibus autem cerimonis haec inauguratio peracta fuerit; nemo melius, quam Petrus Reuarius, earum non tantum spectator, sed et director, memoriae posterorum tradidit; (b) minus felix in iis, quae de priscorum regum coronatione refert, describendis. Pazmano haec felicitas obtigit, vt non tantum Ferdinando II. sed eius quoque filio, Ferdinando III. sacram coronam imponere potuerit. (c)

CLXXVI. Ferdinandi II. coronatione feliciter peracta, 77. articulos, in his comitiis conditos, Mathias decreto IV. confirmauit, quorum tituli, seu rubricae, hoc ordine sequuntur: (d) „ I. — Status

(a) *Ap. Kazi Libr. II. p. 150.* (b) *Ap. Schwandt. T. II. p. 809.* (c) *Hist. Cr. T. XXIX. p. 733 - 893.* (d) *Corp. lar. Hung. T. I. p. 707.*

„ tus et OO. regni pro paterna et pia, quam de
 „ illis gerit, cura et sollicitudine maiestati suae C.
 „ et R. maximas gratias agunt. *II.* De pace, cum
 „ Turca ad vicennium pacta. *III.* Poena contra
 „ violatores pacis, vagabundos item haidones et
 „ praedas exercentes. — *IV.* Renouatio articulo-
 „ rum annorum praeteritorum super auctoritate et
 „ electione C. palatini. *V.* Magnus Ernestus a
 „ Kollonich indigena regni declaratur, et in vice-
 „ capitaneatu Iaurinensi confirmatur. *VI.* Com-
 „ missio ad inquirendas querelas et grauamina con-
 „ tra supremos capitaneos Comaromiensem et Ta-
 „ tenssem. — *VII.* Vice-capitanei confiniorum Co-
 „ maromienſis et Tatenſis natiui Hungari constitu-
 „ antur. *VIII.* De auctoritate et dignitate consilii
 „ Hungarici et cancellariae renouantur articuli an-
 „ norum praeteritorum. *IX.* De bonis, ad Au-
 „ striam oppignoratis, renouantur constitutiones,
 „ superinde sancitae. *X.* De redemptione arcis Lub-
 „ lyo cum pertinentiis et 13 oppidis Scepusiensibus;
 „ iisdemque ad publica regni onera ferenda
 „ compellendis. *XI.* Per possessorem arcis Lublyo
 „ et incolas 13. oppidorum Scepusiensium de edu-
 „ cendis vinis et aliis rebus loco competenti suae
 „ maiestati tricesima solvatur. *XII.* Commissarii pro
 „ reambulatione et rectificatione metarum et limi-
 „ tum inter regnum Hung. adiacentesque prouin-
 „ cias deputantur. *XIII.* De cursu iuris et proces-
 „ sibus causarum mandatis illegitimis non impedi-
 „ endis. *XIV.* De regnicolis, contra consuetum
 „ iuris ordinem et extra terminos iudiciorum, pe-
 „ nes simplicia mandata vel aliis qualitercumque
 „ non damnificandis. *XV.* De articulis, super
 „ the-

„ thesaurario regni renouandis. — *XVI.* Ad reuiden-
 „ das diuersas superiorum annorum restancias com-
 „ missarii denominantur. *XVII.* De teloniis siccis
 „ tollendis et viarum pontiumque reparatione. —
 „ *XVIII.* De passim nouiter erectis tricesimis filiali-
 „ bus tollendis, officiisque tricesimalibus indigenis
 „ conferendis. *XIX.* De moneta omnis generis in
 „ bona liga cudenda, valoreque certo per totum
 „ regnum constituendo. *XX.* Ne generales capita-
 „ nei et alii officiales bellici in iurisdictionem co-
 „ mitum et vice-comitum quouis sub praetextu sese
 „ ingerant. *XXI.* Ne capitanei regni vel confinio-
 „ rum regnicolas penes mandata, in praesentiam
 „ sui, iuri stare adigant. *XXII.* De militum per
 „ regnum deductione; — et de magnatibus copiosa
 „ comitua per regnum iter facientibus. *XXIII.*
 „ Possessio Steinbruk ratione educilli ad Austriam
 „ nihil pendat. *XXIV.* Nobiles de Sz. Gál iudica-
 „ tui comitatus subsint, et in medium comitatus
 „ contribuant. *XXV.* De negotio arcis Etsed per
 „ D. palatinum iure extraordinario reuendo.
 „ *XXVI.* De instituenda commissione, ratione dif-
 „ ferentiarum, inter episcopum et capitulum Iau-
 „ rinense, ac supremum capitaneum reliquosque
 „ officiales suae maiestatis vigentium. *XXVII.* De
 „ liberis et montanis ciuitatibus aliisque oppidis
 „ priuilegiatis in libertatibus conseruandis. *XXVIII.*
 „ Super confirmatione articulorum, per SS. et OO.
 „ in publica diaeta conclusorum. *XXIX.* De com-
 „ missione super redemptione fodinarum maturanda.
 „ — *XXX.* Magnifico Thomae Nadasdi contra vai-
 „ uodas et praesidiarios, de inuasionem castelli Isák-
 „ falva, iuris ordine procedendi facultas datur.
 „ *XXXI.*

„ XXXI. De constitutionibus regni super officii ba-
 „ nalis restauratione effectuantis. — XXXII. De
 „ commissione ratione Valachorum — instituenda.
 „ XXXIII. Bona praesidii Kaprontzensis oneribus
 „ regni subsint. — XXXIV. De fortificandis et
 „ muniendis confiniis regni. — XXXV. De prae-
 „ fidiis, in oppositum Canisae necessariis, exstru-
 „ endis. XXXVI. De dica seu contributione a
 „ portis praestanda et in duos annos imposita.
 „ XXXVII. De contributione in rationem expensa-
 „ rum, ad pacificationem Turcicam erogatarum.
 „ — XXXVIII. Honorarium pro nouiter electa et
 „ coronata regia M. decernitur. XXXIX. De con-
 „ tributione in ratione solutionis DD. conseruato-
 „ rum et reliquorum custodum coronae. XL. De
 „ contributione pro communis domus regni restau-
 „ ratione. — XLI. De modo in noua connume-
 „ ratione portarum obseruando. XLII. Dicatores
 „ — qui eligendi? — XLIII. Poena in protuentis
 „ regios — sese immittentis. — XLIV. Heredes
 „ viduae Illyesházianae, — similiter etiam heredes
 „ quondam Mathiae Silla a dandis rationibus — ab-
 „ soluti pronunciantur. XLV. De modo in deci-
 „ marum exactione — obseruando. XLVI. De au-
 „ ro et argento e regno non educendo. XLVII. De
 „ processu in casu defectus feminis tenendo. XLVIII.
 „ De fugitiuorum colonorum repetitione. XLIX.
 „ Limitatio gratuitorum laborum ad regni confini-
 „ a. — L. Bona suae maiestatis et dominorum —
 „ gratuitos labores praestent. LI. De restantiis
 „ gratuitorum laborum. — LII. De modo prae-
 „ standi gratuitos labores. — LIII. De praesidiariis
 „ militibus, in arces Somoskö, Diosgyör, Bujak
 „ *Epit. Chron. P. III.*

et

„ et Chábrág pro custodia collocandis. *LIV.* De
 „ aquagii Danubialis, secus Iaurinum praeterlaben-
 „ tis, per commissarios reuisione instituenda. *LV.*
 „ De non educatione e regno pulueris tormentarii
 „ et salisnitri. — *LVI.* Modus pro insurrectione —
 „ tempore necessitatis obseruandus. *LVII.* Vt no-
 „ bilitatem et etiam miseram plebem confiniorum
 „ capitanei — ad labores quosuis non compellant.
 „ *LVIII.* De immunitate, a condescensione militum,
 „ ecclesiasticarum personarum et nobilium. — *LIX.*
 „ De nobilibus eorumque seruitoribus et subditis,
 „ in dominorum negotiis missis, — a nauti solu-
 „ tione pro exemptis habendis. *LX.* Articuli bre-
 „ uis processus super violentiis renovantur. —
 „ *LXI.* Qualiter procedendum contra dotalistas. —
 „ — *LXII.* De modo processuque in causis iurium
 „ impignoraticiorum obseruando, *LXIII.* De con-
 „ trouersia inter magnificam D. Catharinam Brun-
 „ talska — et D. Catharinam Horváth — reuiden-
 „ da. *LXIV.* De terminis celebrationum octaua-
 „ lium. — *LXV.* Pluralitas prohibitarum in iu-
 „ diciis tollitur. — *LXVI.* De inquisitione contra
 „ malefactores — singulis angariis instituenda. —
 „ *LXVII.* De attestationum — collectione admit-
 „ tenda. *LXVIII.* Euocationes ad dietam —
 „ tolluntur. — *LXIX.* De modo in causis diuifio-
 „ num inter fratres carnales obseruando. *LXX.*
 „ De causis, ex fede spirituali ad mandata declina-
 „ toria transmittendis. — *LXXI.* Possessiones, ab
 „ vno comitatu abstractae et alteri applicatae, re-
 „ stituantur. — *LXXII.* Regnicolis, bona in Trans-
 „ siluania habentibus, — facultas datur in prouin-
 „ ciam ingrediendi. — *LXXIII.* Milites haidones

„ — iu-

„ — iudicatu comitatus subsint. *LXXIV.* Egr.
 „ Emericus Maiténi ab innodatione articuli, de
 „ ipso statuti, liberatur. *LXXV.* Magn. D. Elisa-
 „ betha Czobor, relicta; et C. Emericus Turzó, fi-
 „ lius qu. C. Georgii Turzo, R. H. P. de resigna-
 „ tis — certis litteris — absoluti pronunciantur.
 „ *LXXVI.* Magn. D. Petrus de Réua et fratres
 „ eiusdem de assignatione protocoli et sigilli con-
 „ uentus Turotziensis expediti redduntur. *LXXVII.*
 „ De renouatione articuli super religionis negotio,
 „ — „ *Dat. Vien. die 4. mens. lul. anno dom.*
1618. regn. Rom. 7. Hung. 10. Boh. 8. (a)

A. C. 1619. Math. 11. Ind. 2. P. 31. M.

CLXXVII. Mathias, perlatis his legibus, non
 diu superuixit; postquam et Maximilianum fratrem
 2. Nouembris, et Annam coniugem 14. mensis
 eiusdem sibi praemisit. *Nondum*, inquit Réuarius,
(b) lacrimis deterfis, — afflictione quotidie recrui-
descende, — Vienne mortalitatem exiit; et ad con-
sortium caelestium euasit, bello felicissimus, pace opti-
mus imperator, domi placidus, — foris hostibus ter-
ribilis et bellica virtute celeberrimus. Turbis Bohe-
 micis, quas protestantes excitauerant, immortalus
 20. Martii, 62. aetatis annos vno; regni 10. qua-
 tuor mensibus excessit. Et si vero Mathias, dura
 temporum necessitate constrictus, acatholicis multa
 concefferit; fuit tamen in auitae religionis cultu

Q 2

con-

(a) *Hist. Cr. T. XXIX. p. 893 - 939.* (b) *Ap. Schwandt,*
T. II. p. 819.

constantissimus, tales ecclesiis Hungaricis praeficere solitus, qui vulnera, verae religioni per suam indulgentiam illata, curarent. Ex his praefuit ecclesiae *Strigon.* Franciscus Forgách card. ab an. 1607. Petrus Pazmanus 1616. *Coloc.* simul *Iaur.* Deme- trius Náprágy ab an. 1608. *Basn.* Ioannes Telegdi 1608. Thomas Balási 1613. *Nitrien.* Valentinus Lépes 1608. *Quinqueeccles.* Petrus Domitrouich 1608. Ioannes Piber 1611. *Sirmien.* Ladislaus Majtényi ab an. 1607. *Transsiluan.* Stephanus Szentandrás 1618 *Tsanád.* Mathias Herovich, 1608. *Vacien.* Petrus Radovich 1608. Paullus Almási 1608. *Varad.* Nicolaus Mikatius ab an. 1598. Ioannes Telegdi 1615. *Vesprim.* Franciscus Ergelius 1608. *Zagrab.* post Simonem Bratulich, Petrus Domitrouich 1611. Restitutum a Mathia munus *palatini* gessit Stephanus Illyésházi 1608. Georgius Turzó 1609. Sigismundus Forgách 1618. *Iudicis curiae* Valentinus Homonnai 1608. Sigismundus Forgách 1610. Georgius Homonnai 1618. *Bani* rursum Thomas Erdödi 1608. Benedictus Turótzi 1615. Nicolaus de Frangepanibus 1616. Mathiae congruebat hoc symbolum: *Concordia humine maior.*

§. V.

FERDINANDVS II. REX XLII.

*Coepit A. C. 1619, defuit A. C. 1637.**A. C. 1619, Ferd. 1. Ind. 2, P. 31. M.*

CLXXVIII, Ferdinandus II, Hungariae rex electus 16. Maii, coronatus kalendis Iulii superioris anni, nono post hanc inaugurationem mense, mox post obitum Mathiae, pleno iure Hungariam administrare coepit, ac deficientē stirpis Austriacae ramo, quam Maximilianus II. propagauerat, ad Stiriacam eiusdem domus familiam coronas hereditarias transtulit. Graecij natus 9. Iul. 1578. quadragesimum primum aetatis annum agebat; quum Hungariae regni habenas accepit. Accensa sub Mathia II. bellitricennalis face, Ferdinandus, ferale hoc incendium ab Hungaris auersurus, comitia Posonium ad 26. Maii statibus indixit, (a) *Viennae, die 29. mensis Martii, anno dom. 1619.* Priusquam initium comitiis daretur; et palatinus, Sigismundus Forgachius, et ceteri Hungariae status, ab Austriacis, Bohemis et Morauis protestantibus in armorum contra Ferdinandum societatem saepius inuitabantur. Ferdinandus, tot vndique sollicitationum non ignarus, palatinum regnique status, Posonii iam congregatos, ad fidei constantiam adhortatus est, (b) 4. Iun. 1619. His recitatis, SS. et OO. suos ad caesarem legatos destina-

G 3.

fina-

(a) *Ap. Kovachich. Vest. Com. p. 777.* (b) *Alt. Comit. p. 219 212.*

ffinarunt, caussamque suorum foederatorum diligenter illi commendarunt. Sed enim postridie, seu 5. Iunii, C. Matthaeus a Turn, non expectata Hungarorum intercessione, Viennense suburbium occupauit; unde tamen recedere coactus est, postquam Bucquoius ope Hungarorum illustrem de seditionis Bohemis victoriam retulit. Saepe postea seditiosi Hungaris exprobrarunt, his auxiliis foedus, anno 1609. art. 42. stabilitum, ab iis violatum esse; sed responderunt isti: (a) *a se nihil contra confederationem admisum esse, ex eo quod sua M. militem in Hungaria conscripserit*; quum id etiam in Austria ceterisque prouinciis suis fecerit; neque regiam in conscribendis militibus auctoritatem constringi posse. Morauī, hanc regis auctoritatem parum reueriti, cum Hungaris acerbius expostularunt; (b) *sed reposuerunt isti, contra unctum domini, rite et legitime electum coronatumque regem, alterius fouere partes, salua conscientia non licere*. Ferdinandus, his tumultibus impeditus, quum ipse comitiis interesse non potuisset; plenam rerum illic agendarum potestatem Forgachio palatino contulit, (c) 24. Iunii. (d)

CLXXIX. Forgachius, acceptis vulgarisque propositionibus regiis; quum, iis neglectis, in alia studia protestantes abire vidisset; grauissimis rationibus persuadere conabatur, vt controuersiae, de religionibus excitatae, seponerentur. (e) Quumque frustra fuisset;

(a) *Ibid.* p. 310. (b) *Ibid.* p. 400. (c) *Ibid.* p. 323. 326.

(d) *Hist. Cr.* T. XXX. p. 3 - 106. (e) *Act. Comit.* p.

fuiſſet, et acatholici grauaminibus res religionis im-
miſcuiffent; (a) neque catholici tacendum rati, lon-
gum iniuriarum, ab iis acceptarum, catalogum tex-
xuerunt, ac palatino propoſuerunt. (b) Comitiiſ
igitur inter altercationes ad idus Auguſti productis,
aliquae quidem leges perlatae ſunt; ſed, quod diſ-
cordantibus ſententiis ſancitae fuerint, vim legum
non obtinuerunt. Occaſione horum comitiorum
Tieffenbachiuſ, Morauorum legatuſ, priuatis con-
greſſibus cupiditatem rerum nouarum proteſtantibus
iniecit; et alioſ quidem libertatiſ, pleroſque reli-
gionis ſpecie captoſ, blanditiis ſuiſ in tranſuerſum
egit. Bello huic, ne regi rebelles viderentur, va-
riis illi cauſſas obtenderunt, quas ignotiſ typiſ an-
no ſequente hoc titulo: *Querela Hungariae*, vulga-
runt. Thomas Baláſiuſ, acatholicis propterea ni-
mium inuiſuſ, mox *Apologiam* edidit Viennae; cu-
iuſ item opuſ eſſe putatur tacito nomine typiſ Au-
guſtaniſ edituſ huiuſ commatiſ liber: *Falſae origi-
niſ motuum Hungaricorum ſuccincta refutatio*. A. C.
1620. Primam illi cauſſam armis iniquiſ praete-
xuerunt, *quod electio regiſ Ferdinandi coacte ac
miriſ artibuſ extorta fuerit*. Multis hoc commen-
tuſ argumentiſ anonymuſ refellit, ac inprimiſ te-
ſtimonio ſtatuum omnium, in ipſo capite conſtitu-
tionum anni 1618. perhibentium, *iuxta antiquam
conſuetudinem et libertatem*, — *paribuſ voſiſ vna-
nimiſque conſenſu* Ferdinanduſ regem electuſ eſſe.
Subiicit in fine: *Antequam ſeditioſi hi motuſ in Hun-
garia concitarentur; nemo fuit, qui coactam fuiſſe
regiſ Ferdinandi electionem ſomniaret*. Alteram eo-
rum.

Q 4

(a) *Ibid.* p. 332. (b) *Ibid.* p. 377.

rum criminationem, quod Ferdinandus *conditiones, quarum observationem diplomate receperat, minime obseruauerit*, peraeque publico hoc statuum testimonio, constitutionibus anni huius inserto, conuellit: *Sua maiestas nihil omnino eorum, quae vigore diplomatis sui regii — sancita fuerant, in sese desiderari patitur.* Ad id, quod *in religione se turbari a gero et secularibus DD. catholicis lamentarentur*; respondet: *ergo non a rege Ferdinando; ad quem referre debueratis; si a quopiam turbamini, non ad rebellionem actutum conuolare.* Subinde docet, illos in religione turbatos non fuisse. (a)

CLXXX. Ferdinandus, ad imperij comitia Francofurtum II. Iulii profectus, Leopoldo fratri vices suas interim Viennae commisit, Die 28. mensis Octobris caesar electus ac 9. Septembris inunctus, aemulum pactus est Fridericum V. electorem Palatinum, a Bohemis regem electum et 4. Nou. Pragae coronatum, Gabriel Betlenius, ab iisdem Bohemis et Hungaris protestantibus ad arma sollicitatus, suam illis operam, litteris *Albae Iuliae 18. Aug. datis*, adiecit. (b) Copiis in Hungariam infusis, quum Georgius Rakotzius ab eo Cassouiam praemissus fuisset, Andream Dotzium, vrbis praefectum, sibi tradi iussit, traditumque hunc catholicae religionis egregium vindicem, in Transiluaniam, vbi veneno postea sublatu est, captiuum misit. In eius aedibus reperti duo S. I. sacerdotes, Stephanus Pongratzius et Melchior Grodetzius, et cum iis Marcus Crisi-

(a) *Hist. Crit. T. XXX. p. 107 - 212.* (b) *Ap. Lünig. Lit. Pr. Eur. P. I. p. 124.*

Crispinus, Strigoniensis canonicus, quod nullis seu pollicitationibus, seu comminationibus a vera fide potuissent abduci, crudeliter torti totisque VII. id. Sept. vitam pro Christo posuerunt. Georgius Homonnaius, strenuus itidem catholicae fidei defensor, in Poloniam se recepit. Betlenius, per provinciam Scepusiensem, Galgotzium profectus, non multo post Franciscum Redeium cum 8000. equitum in auxilium Moravorum misit. Castris Tirnauia 13. Octobr. Szentzinum promotis, oppressis in suburbio Posoniensi caesareis, vrbe potitus, Forgatium palatinum suis partibus implicuit. Quum enim is, militia destitutus, vim hostium sustinere non potuisset; blandis promissis in casses pertractus, corpore quidem apud hostem manere debuit; animo tamen Ferdinando semper adhaesit, maioremque subinde libertatem actus, eidem se totum reddidit. Postquam Betlenius sacram quoque coronam et plures Hungariae ciuitates in suam potestatem redegit; Redeo cum Dampierio mutuis cladibus decertante, palatinus, eo volente, comitia Posonium ad 11. Nouembris indixit. Haec inter Ferdinandus, Maximiliano Bauaro copiarum suarum duce constituto, per Stiriam, superatis multorum insidiis, Viennam incolumis 25. Nouembris appulit. (a)

A. C. 1620, Ferd. 2. Ind. 3, P. 19. A.

CLXXXI. In comitiis Posoniensibus Betlenius 8. Ian. Hungariae princeps electus, inducias ad diem vsque

(a) *Hist. Cr. T. XXX, p. 213 - 256.*

vsque 29. Septembris cum Ferdinando pactus est, vi quarum Georgius Homonnaius militiam Polonicam, quam in superiorem Hungariam infuderat, educere debuit. *Act. Posonii* 16. Jan. 1620. Antistites Hungariae, quod, bonis suis a Betlenio iam occupatis, ea, vi harum Induciarum, in illius potestate relinquerentur, multaeque leges in praeiudicium ecclesiastici status in iisdem comitiis sancitae dicerentur; communi nomine contestationem interposuerunt. (a) Multa certe sunt in praeiudicium catholicae religionis Posonii sancita, conditis ibidem 34. articulis, quos Betlenius Cassouiae 18. Febr. ratos habuit. Formula, regibus usitata, tam in exordio, quam in epilogo huius diplomatis usus, dum subinde quasdam domos colonicales in comitatu Borsodiensi Thomae Katona contulit; vocat successores suos *legitimos* Hungariae reges, et Cassouiam, ciuitatem regiam, *suam* appellat. *Datum*, inquit, *in libera regiaque ciuitate nostra Cassouiensi, die 5. mensis Apr. an. dom. 1620.* (b) Ita fidei, quam Ferdinando dederat, immemor, et regiam sibi dignitatem arrogauit, et pestilens cum Bohemis et Austriacis foedus in legitimum regem conflauit. (c)

CLXXXII. Inchoatis Neosolii comitiis, cur ferius ad ea Ferdinandus suos legatos miserit, eam causam reddidit, quod legatorum, quos Betlenius ante comitia se missurum promiserat, aduentum expectauerit. His necquicquam expectatis, Larningerum cum aliis quibusdam Neosolium misit, qui pala-

(a) *Kazi L. III. p. 238.* (b) *Ex autographo.* (c) *Hist. Cr. T. XXX. p. 256 - 376.*

palatinum monuit, vt electorum et principum imperii literas, quibus Hungaros ad fidem Ferdinando seruandam adhortabantur, publice legendas curaret. Obtentis a palatino liberi commeatus litteris pro sollemnioribus legatis a Ferdinando mittendis, hos Betlenius, friuolis difficultatibus obtentis, admittere noluit. Ferdinandus igitur aliis litteris fidem fecit, plenam illis potestatem rerum agendarum datam esse. Sed Betlenius cum suis, nodum in scirpo quaerere solitis, ob voculam *vasallus* nouas quoque fidei litteras reiecit. Quum igitur apud obstinatos legati nihil profecissent; illegitimis Betlenianorum actionibus sollemniter intercesserunt, ac rebus infectis ad Ferdinandum rediuerunt. Tum vero Betleniani, maiora iam ausi, Ferdinando, licet omnium ille libertatum instaurationem promiserit, huiusque promissi sponsores Rom. pontificem et Hispaniae, Galliae; Poloniae reges adhibuerit, repudiato, per summum nefas ipsum Betlenium Hungariae regem proclamarunt; sacra tamen corona, quae mira DEI fuit prouidentia, non inaugurarunt. (a)

CLXXXIII. Hoc axioma regis vsus erat; quum quinto post electionem die, comitiorum Neosolensium sancita, §2. articulis comprehensa, hoc epilogum confirmauit: *Datum in ciuitate nostra regia, libera ac montana Neosolensis; die 29. mensis Aug. anno 1620. regni nostri Hung. I.* His ad Ferdinandum perlatis, postquam bellum instaurationem, primum vario Marte gestum, ac demum a Maximilia-

no

(a) *Hist. Gr. T. XXX. p. 376. - 486.*

no Bauaro feliciter in Bohemia confectum est; victor caesar acta Betleni, dolis eius in aprium productis, rescidit, (a) *Viennae die 10. mensis Decembr. an. dom. 1620.* Pazmanus etiam impactas sibi cleroque Hungariae calumnias egregie conuulsit, ac Betlenium legitime nec electum fuisse, nec eligi potuisse regem, inuictis argumentis ostendit. Betlenius tamen, oblatam sibi regiam dignitatem armis tuiturus, ad plures belli socios sibi conciliandos omnes vires exseruit; neque dubitauit ipsos Turcas et Tartaros in perniciem regni contra legitimum regem accipere. Foederis, 25. capitibus cum sultano confecti, fructus erat Vacuum Turcis prodictum. Betlenius subinde, Nitria potitus, Hamburgum necquicquam oppugnauit. Dampierius, 800. et amplius factiosis ad Lakompachium caesis, quum Posonium quoque Ferdinando vindicare voluit, glande plumbea prostratus, occubuit. Auxiliares quidem Poloni, 16. kal. Nou. ad Köptsenium aequo Marte cum Betlenianis conflixerunt; hi tamen ad Pragam 8. Nouembris ingens vulnus acceperunt, vbi magna quoque Hungarorum factionum pars interit. *Notarunt*, inquit Cordara, (b) *multi diem et locum, quo tantam cladem Palatinus accepit; et ex utroque confecerunt, poenam fuisse diuinitus illatam pro impietate ipsius atque perfidia. Dies fuit octaua celebritatis omnium sanctorum, quorum Palatinus cultum impie exsecrabatur. Et forte inciderat in eundem diem dominica post pent. 22. cuius in euangelio legitur illa Christi domini diuina*

(a) Kazi L. III. p. 240. (b) Hist. S. I. P. VI. p. 244.

uina vox: „ Reddite, quae sunt caesaris, caesari. „
Locus idem fuit, in quo ante annum rex fuerat sal-
lutatus. Audita hac Friderici, scenici Bohemiae re-
gis, clade, plerisque Bohemis, Morauis, Austria-
cis ultro se Ferdinando dedentibus, Betlenius sa-
cram coronam Polonio Veterosolium transtulit. (a)

A. C. 1621. Ferd. 3. Ind. 4. P. 11. A.

CLXXXIV. Postquam alea belli, praeter opi-
 nionem factiosorum, adeo feliciter in fauorem Fer-
 dinandaeorum versa fuit; in Hungaria quoque sen-
 sim feroces animi mitescabant. Et licet Betlenius,
 ne post cladem Pragensem animo concidisse videretur,
 foederatos ad prosequendum bellum adhortatus
 fuerit; illi tamen sensim Ferdinando ceruices
 submittebant. Betlenius igitur, a Morauis aliisque
 respicientibus se desertum indignatus, quum Hun-
 garos quoque nutare comperisset, de pace per legatos
 agere cum Ferdinando coepit. Hac Hamburgi frustra
 tentata, Forgathius palatinus, Hamburgo Viennam
 profectus, numquam deinceps ad Betlenium re-
 diit. Pluribus aliis ad Ferdinandum reuersis,
 Betlenius factum diadema primum Cassouiam,
 tum in arcem Etsediam transtulit. Postquam
 igitur ambitio, cui Betlenius, euocatis Turcis et
 Tartaris, tot millia Christianorum immolauit, neg-
 otium pacis sufflaminasset; bellum iterum recru-
 diuit. Et Buquoius quidem caesari Diuinium, Po-
 sonium ac Nitriam asseruit; sed, quum Ersek-Uj-
 varinum obsedisset, in velitatione quadam a Tson-
 grado,

(a) *Hist. Gr.* T. XXX. p. 487. 651.

grado, milite Hungaro, hasta confossus, militibus caesareis, cum iactura trium millium et 25. tormentorum, se recipiendi necessitatem imposuit. Ferocior igitur Betlenius, exercitum Tirnauiam promouit, eaque 30. Iulii potitus, copiis ducis Carnouienfis auctus, Posonium die 17. mensis Augusti, machinis admotis, oppugnauit. Sed, consumtis pulueribus nitratis, 4. Sept. obsidionem soluere coactus, prouisorius in nouum pacis tractatum consensit. Haec post multas altercationes Nicklsburgi 31 Decembris his conditionibus coaluit. (a) „ Vt specioso quidem illo electi Hungariae regis titulo atque tineat: sacram coronam — restituat: at in censum principum imperii relatus, Oppolitensem et Ratiboriensem ditionem cum septem in supera Hungaria prouinciis, *Bereghienfi, Zemplin. Aba-újvárien. Borsod. Szabolcs. Ugots. Szatmarienfi*, dum viuet, obtineat. „ — *Atque in hunc modum sopitum; extinctum quidem non fuit bellum, quod iterum ac tertio, ut deinceps dicemus, erupit.* Forgatsio palatino 30. Iunii mortuo, card. Dietrichsteinus, Preinerus, Pazmanus, Colaltus et Nicolaus Eszterhazius pacis huius conciliatores fuerunt. (b)

A. C. 1622. Ferd. 4. Ind. 5. P. 27. M.

CLXXXV. Ferdinandus, initam cum Betlenio pacem in effectum deducturus, Ioannem Piber, episcopum Varadinensem, cum sociis ad illum Caesariam

(a) *Ap. Kazi Tom. I. p. 198.* (b) *Hist. Cr. T. XXX. p. 651 - 715.*

souiam misit, qui sacram coronam, inde 24. Martii
 secum accepit ac Trentsinii deposuit, Posonium sub
 comitiis transferendam, quibus primum in 3. Apri-
 lis, deinde tamen in kal. Maias indictis, conditi
 sunt hi 79. articuli: (a) „ I. SS. et OO. regni pro
 „ paterna et pia — sollicitudine maiestati suae C.
 „ et R. maximas gratias agunt. — II. De insertio-
 „ ne — diplomatis — tempore felicitis inaugura-
 „ tionis suae concessi. III. De electione C. palati-
 „ ni Stanislai Turzo. — IV. De sacra regni coro-
 „ na Trentsinio *Posonium* deducenda. — V. Super
 „ restitutione bonorum. — VI. De modo restitu-
 „ tionis bonorum. — VII. Donationes bonorum,
 „ — per principem Trans. — factae, cassantur. —
 „ VIII. Super prouentuum anni praesentis — diuisi-
 „ sione. IX. De inscriptionalibus vel impignora-
 „ ticiis litteris — producendis. X. De termino,
 „ intra quem eiusmodi bona — remitti debeant.
 „ XI. Poena contra eos, qui contumacia ducti,
 „ bona restituere refragarentur. XII. Quatenam
 „ causae — vigorosae vel inuigotosae sint? XIII.
 „ De nonnullorum priuatorum bonis — restituendis.
 „ XIV. — Litteralia instrumenta, praemissa bona
 „ occupata concernentia, restituenda esse. XV.
 „ De capitulorum et conuentuum sigillis et proto-
 „ colis — assignandis. XVI. Res qualescumque,
 „ ad manus depositariorum — consignatae, — red-
 „ di debere. — XVII. Renouatio articulorum —
 „ super cancellariae et consilii Hungarici aucto-
 „ ritate. — XVIII. De camerae aulicae cum
 „ Hun-

(a) *Corp. Iur. H. T. I.* p. 707.

„ Hungarica correspondentia habenda. XIX. Poe-
 „ na contra turbatores — pacis, cum vicinis
 „ — principibus ac Turca initae. XX. — Poe-
 „ na in eos, qui — factiones concitarent. XXI.
 „ De modo insurrectionis. — XXII. De ce-
 „ leri et particulari insurrectione. XXIII. Super
 „ supremis capitaneatibus. — XXIV. — Super re-
 „ rum Hungaricarum gubernatione. — XXV. —
 „ De liberis et montanis ciuitatibus. — XXVI.
 „ De pace cum ditionibus, regno Hung. adiacenti-
 „ bus, stabilienda. — XXVII. De colonis et ser-
 „ uitoribus, ad consinia transfugientibus, restitu-
 „ dis. XXVIII. In repetitione — transfugientium
 „ reuocatur articulus. — XXIX. De conditionibus,
 „ quibus certi comitatus regni D. principi Trans.
 „ ad dies vitae conceduntur. — XXX. De faculta-
 „ te libere residendi in ditionibus suae maiestatis
 „ et principi Trans. concessis. XXXI. De nonnul-
 „ lis diplomatibus per D. regni palatinum extradan-
 „ dis. XXXII. Oblatio dicae — in duos annos
 „ impositae. XXXIII. Ser. reginae honorarium decer-
 „ nitur. XXXIV. Salarium pro conseruatoribus S.
 „ regni Hung. coronae destinatur. XXXV. Circa
 „ restantiarum exactionem. — XXXVI. Limitatio
 „ gratuitorum laborum. — XXXVII. — Circa
 „ modum administrationis gratuitorum laborum. —
 „ XXXVIII. Subsidium annonarium. — XXXIX.
 „ De coercendis vagabundis equitibus et peditibus.
 „ XL. De modo in excoquendo salnitro obseruan-
 „ do. — XLI. De praesidiis in oppositum Canisae
 „ erigendis. — XLII. De aquagio fluuiorum Daqu-
 „ bii et Rabae. — XLIII. De octauialium et alio-
 „ rum iudiciorum statibus temporibus. — XLIV.

„ Trans-

„ Transmiffiones qualiter, vbi et quo tempore re-
 „ uidendae? *XLV.* Egr. Emericus Liptai de debi-
 „ to — immunis pronunciatur. *XLVI.* De mine-
 „ ris et fodinis regni eliberandis. — *XLVII.* Tri-
 „ cesimae in ditionibus suae maiestatis et principis
 „ Trans. qualiter exigendae? *XLVIII.* Ne nobiles
 „ atque ciues — de propriis allodiaris — solu-
 „ tione tricesimarum aut teloniorum onerentur.
 „ *XLIX.* Super diplomate, — statibus et *QO.* re-
 „ gni Sclauoniae concessio. *L.* — Episcopi et ca-
 „ pituli Iaurinensis commissio renouatur. *LI.* No-
 „ biles — ad conuentionem lignorum — non co-
 „ gendi. *LII.* Nobiles de Sz. Gál iudicari comi-
 „ tatus subfint. *LIII.* Ne capitanei confiniorum
 „ colonos dominorum ultra gratuitos labores ad
 „ alias operas cogant. — *LIV.* De grauaminibus,
 „ per supremum capitaneum Comaromien. et alios
 „ illatis. — *LV.* De mutandis confiniis regni. —
 „ *LVI.* De rectificatione metarum. — *LVII.* —
 „ Ad rectificandas metas in Pologiam certae per-
 „ sonae expediuntur. *LVIII.* — Limitatio super
 „ temporibus, quae ad praescriptionis ius deferuire
 „ possunt. *LIX.* Quatenam donationes — robur ha-
 „ beant? *LX.* Quatenam fissiones — et quo pa-
 „ cto validae reddendae sint? *LXI.* De redemptio-
 „ ne castri Lublyo et 13. oppidis Scepusiensibus.
 „ *LXII.* De commissione instituenda pro receptione
 „ bonorum, ad Austriam oppignoratorum. *LXIII.*
 „ Super reuisione negotii, ratione arcis Léva. —
 „ *LXIV.* De poena praedonum et malefactorum.
 „ *LXV.* — Officiales, ad reddendas rationes ob-
 „ ligari, prioribus eorum dominis rationes dare
 „ teneantur. *LXVI.* Renouatio articulorum, su-
 „

„ per violentiis et occupationibus editorum. *LXVII.*
 „ Art. 61. an. 1618. de dotalistis renouatur. —
 „ *LXVIII.* — De vestura salis. — *LXIX.* De —
 „ sequestratione iurium possessionariorum pro filia-
 „ bus — C. Thomae Erdödi. — *LXX.* De modo
 „ — in exactione decimarum. — *LXXI.* Renoua-
 „ tio articuli super arce Etsed. *LXXII.* Arces
 „ finitimas fratres — pro rata portione sustentare
 „ debent. *LXXIII.* Contra Franciscum Strutz ob
 „ deditam Turcis finitimam arcem Vacientsem. —
 „ *LXXIV.* Amnistia ob excessus, superioribus tem-
 „ poribus commissos. — *LXXV.* De litteris, —
 „ per illegitimos possessores — assignandis. *LXXVI.*
 „ Super absoluteione relictæ dominæ et heredum
 „ qu. C. palatini Sigismundi Forgáts. — *LXXVII.*
 „ De valore et cursu modernæ monetae. —
 „ *LXXVIII.* Ill. et exc. D. Ioan. Vdalricus ab Eg-
 „ genberg — in Hungarum sollempniter creatur.
 „ *LXXIX.* DD. Rudolphus a Tieffenbach, Ludo-
 „ uicus a Königsberg et Ioannes a Rotal in Hun-
 „ garos similiter recepti. — Viennæ 18. mensis
 „ Aug. anno dom. 1622. “ His comitiis Eleonora
 „ Gonzaga fuit coronata, quo tempore Pazmanus ad-
 „ uersus Turzonem palatinum sua iura feliciter vindic-
 „ auit, (a)

A. C. 1623. Ferd. 5. Ind. 6. P. 16. A.

CLXXXVI. Vindex ille iurium et reddituum ec-
 clesiae suae Pazmanus, quicquid necessariis suae di-
 gni-

(a) *Hist. Cr. T. XXX. p. 724 - 819.*

gnitatis impendisse detrachere potuit, in publicam utilitatem conuertit; et anno quidem isto Viennae pro iuniore clero collegium, sequente pro nobili iuuentute contubernium erexit; plaudentibus bonis omnibus, ac simul demirantibus, tantum difficillimis hisce temporibus ab vno fieri potuisse. Ratam eius voluntatem Ferdinandus habuit, qui pariter ad instaurandam religionem, quam omnibus imperiis potiore ducebat, omnem curam applicuit, pluribusque sacris aedibus haeresi detractis, plures ubique religiosas familias collocavit. Hunc restituentae verae religionis ardorem, quem in tanto motu hostium intempestiuum esse nonnulli censebant, nouo tumultui Betlenius obtendit. Ferdinandus, diuinis potius, quam humanis praesidiis innixus, a proposito suo se dimoueri numquam passus, multas hac constantia sua victorias et nunc promeruit. Nam ut eas, quas Tillius retulit, non memorem, postquam Betlenius, 60. millibus suorum et Turcarum Tartarorumque succinctus, caesareum 9. millium exercitum ad Gödingam irritum conatu diutius obsidisset, ad soluendam obsidionem instaurandamque pacem adactus est, barbaris ab Elzterhazio ter in reditu male multatis, captiuisque Christianis libertati restitutis. Ipse Betlenius, Tirnauia sub medium Decembris egressus, aegre Cassouiam inter plurimas difficultates eluctari potuit. (a)

R 2

A. C.

(a) *Hist. Gr. T. XXXI p. 3. 40.*

A. C. 1624. Ferd. 6. Ind. 7. P. 7. A.

CLXXXIX. Bethlenius quidem, quum sextuplo maiores caesarianis copias sub signis numerauerit, magnasque sibi victorias desponderit; initio, teste Carolo Caraffa, (a) *quasi victor, conditiones pacis superbissimas caesari praeferipit, pacem stabiliturus;* » Si caesar, praeter duos principatus Silesiae, omnes ciuitates montanas Hungariae, illi cederet: » si illum Hungariae palatinum crearet: si belli sumtus refarciret. — « At ubi nihil eidem ex voto successit; insolentes illi spiritus detumuerunt. Iisdem enim fere conditionibus, quibus pax Nielsburgi coactis, 8. Maii confirmatis, ad eius cupiditatem explendam arx dumtaxat Etsedia fuit adiecta. (b)

A. C. 1625. Ferd. 7. Ind. 8. P. 30. M.

CXC. Ferdinandus, pace Sitva-Torokiensi cum Turcis instaurata, comitia Sopronium ad 8. Sept. indixit, in quibus in locum Stanislai Turzo, kal. Maii defuncti, Nicolaus Eszterhazius 25. Octobr. (*Közi Nouemör.*) palatinus est electus. Hac electione peracta, praenota fuerunt ad id omnia, ut regis item electio, prius inter paucos agitata, perageretur. Obstabant quidam a Bethlenio subornati, praesertim acatholici; Pazmanus tamen archiepiscopus, opera cum Eszterhazio palatino iuncta, negotium eligendi Ferdinandi, tunc 18. annos nati, dili-

(a) *Com. de Germ.* p. 202. (b) *Hist. Cr. T. XXXI.* p. 41 + 56.

difficenter egerunt. *Catholici cum Creatis*, inquit *Kazius*, (a) *in oratorum sententiam haud inuiti venerunt. Tergiversati sunt alii, rege viuo, valente, nec ipsa adhuc aetate graui, interpestiuam illam aui regis electionem arbitrati; sed et hi, postquam nervosa Puzmani oratione rationes suas infirmari viderunt; — plerique consensere. — Ut absoluerent beneficium; accersitis propterea Posonio venussimis regni insignibus VI. non. (idus) Decembris — solitis ceremoniis Ferdinandum III. regem inaugurarunt. Ut Ferdinandus ecclesiasticorum studio, quo potissimum haec coronatio peracta fuit, vicem redderet; paullo post liberam illis testandi potestatem concessit, Sopronii 11. Dec. 1625. Occasionem huic constitutioni regiae dedit obitus Thomae Balassi, praepositi Posoniensis et episcopi Quinqueecclesiensis, in cuius, 10. Maii defuncti, fortunas ita fideus inuolauit, ut ne tantum quidem reliquerit, unde iusta funebria solui potuissent. (b)*

His comitiis, praeter morem pacatis, conditum est Ferdinandi decretum II. articulos 66. complexum, hoc ordine: (c) „ I. SS. et OO. regni „ pro clementi et paterna suae maiestatis in regnum „ et regnicolas cura ac protectione suscepta humiliter gratias agunt. — II. C. Nicolaus Esterházi de Galantha — in regni palatinum eligitur, „ III. Ser. princeps et D. Ferdinandus III. in regem „ Hung. eligitur et coronatur. IV. In non obsequantes et contemptores regionum mandatorum poena sancitur. V. De iudicis mandatis authentici-

R 3

„ cis

(a) *Libr. III. p. 222.* (b) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 68. 136.*

(c) *Corp. Iur. H. T. I. p. 730.*

„ eis et missilitus. *VI.* De poena et processu
 „ contra matricidas et vxoricidas, infanticidas et
 „ polygamos. *VII.* De subsidiis in beneficium con-
 „ seruationis almae pacis et confiniorum procu-
 „ randis. *VIII.* Dica seu contributio in duos an-
 „ nos decernitur. *IX.* Honorarium nouiter coro-
 „ natae regiae maiestati offertur. *X.* De generali
 „ et particulari insurrectione. — *XI.* De contribu-
 „ tione subsidii annonarii. *XII.* Poena Turcis arma
 „ subministrantium. — *XIII.* De coercendis vaga-
 „ bundis — *XIV.* De puluere tormentario. —
 „ *XV.* Pro aluei fl. Rabae obstructi reuisione com-
 „ missarii nominantur. *XVI.* Contra nonnullos of-
 „ ficiales, — violentias exercentes, articuli consti-
 „ tutionum regni renouantur. *XVII.* Super facto
 „ caedis, ad oppidum Lofontz — commissae. *XVIII.*
 „ De commissione Iaurinensi. *XIX.* Gratuitorum
 „ laborum — limitatio. *XX.* De fortificatione praesidiorum Szalavár, Egervár et Nempti. — *XXI.*
 „ Pro peragenda commissione Comaromiensi com-
 „ missarii deputantur. *XXII.* Super negotio reli-
 „ gionis. *XXIII.* Pro refectione — metarum —
 „ commissarii nominantur. *XXIV.* De militis ex-
 „ tranei in regni confiniis permissione. *XXV.* Ma-
 „ gnifici Ioannes Pálfi — et Stephanus Dótzsi — con-
 „ seruatores coronae eliguntur. — *XXVI.* De nu-
 „ mero militum praesidiariorum, pro custodia coro-
 „ nae adhibitorum. *XXVII.* Qualiter restantiae pu-
 „ blicarum contributionum — exigendae? —
 „ *XXVIII.* Subsidium pro stipendio conseruatorum
 „ coronae — *XXIX.* Ad tractatum cum Turcis
 „ — nonnulli ex comitatibus interessatis — adsciscen-
 „ di. *XXX.* Qualiter contra prouentus tricesima-
 „ rum

rum imminuentes procedendum? XXXI. De in-
 consuetis tricesimis. — XXXII. Tricesimas — in
 Austria — exigendi modus. — XXXIII. Tricesi-
 mae — a Pofoniensi vsque ad mare Adriaticum
 ad cameram Hungaricam applicandae. — XXXIV.
 Telonia sicca tollenda. — XXXV. Ne coloni
 pagorum dediticiorum — a capitaneis exactioni-
 bus molestantur. XXXVI. Subditi — nobilium
 qualiter a teloniis et aulis immunes sint?
 XXXVII. Commissarii ad receptionem dominio-
 rum, ad Austriam oppignoratorum, declarantur,
 XXXVIII. De redemptione arcis Lublyo. XXXIX.
 De liga minutae monetae. — XL. — Per quosnam
 pretia rerum et operarum emendanda? — XLI.
 Poena in eductores auri et argenti. — XLII. Ne
 officiales camerae Nouisoliensis regnicolas in va-
 sis cupreis — impedian. XLIII. De liberis re-
 giisque montanis ciuitatibus ac oppidis privilegia-
 tis. — XLIV. De arcibus C. Ioannis Drugeth
 — remittendis. XLV. Abusus et innouationes
 in exigendis decimis frugum et vini, tollendi.
 XLVI. De magnatibus et potentioribus nobilibus
 — itinerantibus. XLVII. Relicta quondam C.
 Stanislai Turzo, R. P. et heredes eiusdem de lit-
 teralibus instrumentis consignatis absoluti pronun-
 ciantur. XLVIII. Controuersia — ratione cer-
 torum bonorum, in insula Vaciensi sitorum, per
 D. palatinum decidenda. XLIX. Petrus Bakits
 de Lak et Susanna Forgáts — absoluntur. L.
 Quinam processus causarum vigorosi sint, decer-
 nitur. LI. De cursu iuris — obseruando. LII.
 Transmissiones per D. palatinum pro octaua festi
 epiphaniae, in ciuitate Nouisoliensi reuendendae.

„ *LIII* — De modo processuque in causis iurium
 „ impignoraticiorum obseruando. *LIV*. Tres limi-
 „ tationes — circa repetitiones colonum fugituo-
 „ rum. — *LV*. Pars conuicta ob poenam poten-
 „ tiae in 100. florensis Hung. aggrauatur. *LVI*.
 „ Causa arcis Léva. — *LVII* — Factum summae
 „ inscriptionis arcis Detrekii per D. regni palati-
 „ num reuicendum. *LVIII*. — Qualiter domini
 „ terrestres aestimationes vinearum — peragi face-
 „ re possint? *LIX*. De arcium finitimarum — re-
 „ paratione obseruanda. *LX*. Statutum de impe-
 „ trationibus — bonorum, — contradictione non
 „ sequuta. *LXI*. Praepositus ecclesiae Zagrabionis
 „ — et vnus nunciorum regni Sclauoniae inter
 „ praelatos, barones et magnates locum et vocem
 „ habeant. *LXII*. — Poena in tales, qui conta-
 „ meliose in loco publici confessus et diaetali sese
 „ gererent. — *LXIII*. De restitutione filiarum D.
 „ contoralis D. C. palatini. — *LXIV*. Qualiter in-
 „ quirendi ii, qui aurum et argentum non cufum
 „ e regno educunt. — *LXV*. De comitis a Sam-
 „ pach stirpe. *LXVI*. DD. C. Maximilianus a Trauts-
 „ mandsdorff, barones Rudolphus a Parr ac Ioan-
 „ nes Christoph. Löbl in Hungaros recipiuntur. “
 — *Dat. Vien.* — 20. Dec. 1625. (a)

A. C. 1626. Ferd. 8. Ind. 9. P. 12. A.

CCXI. Quum anno superiore Bethlenius Ferdi-
 nandi filiae iunioris nuptias ambuisset, repulsamque
 passus,

(a) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 137. - 181.*

passus, electoris Brandenburgici, Georgii Wilhelmi, sororem Catharinam sibi despondisset; ad condecorandas eius nuptias, 12. Febr. hoc anno celebratas, Ferdinandus Stephanum Sennyeium, Vaciensem episcopum, misit. Oblatis ab hoc nuptialibus pretii magni muneribus, spes erat, ut ferreum Berlenii pectus emolliretur. At enim in novos ille motus iam tum aestuabat; quum, nuptiis vix terminatis, foedus cum iuratis Ferdinandi hostibus percussisset. (a) Speciosus ille quidem rationes nouo contra Ferdinandum bello praetexit; immensa tamen illum ambitio, quae Transsylvaniae limitibus contineri non poterat, ad illud instaurandum et Turcas euocandos impulit. Fingit, illos non euocari, ut in viscera Christianorum saeuiant; sed an vipera potest in sinum recipi, quin noceat? Tristia docent exempla, numquam Turcas in Christianas provincias irrupisse, quin plurimos et neci dederint, et in barbaram seruitutem abduxerint. Hos leones, nunc dormientes, Berlenius excitauit, et ad rumpendum foedus, quod cum Austriacis principibus identidem instaurauerant, miris fraudibus pertraxit. Quum enim Soffus Mahometes, Budensis purpuratus, a bello hoc alienus fuisset; illum in crimen proditoris et occultae cum Germanis collusionis apud sultatum vocauit, insonantemque suis criminationibus laqueo perdidit: cui mox Murtezoes ex eius commendatione successit, ut cupiditati patri sui seruiret, inquit ex Pethone Kazius, (b) — agrum Niriensem, 26. pagis in cineres redactis, popu-

(a) Lorich. Com. de Germ. p. 277. (b) Tom. I. p. 225.

popularatus est. Ita Betlenius, post taedas nuptiales, ambitionis facibus in dies inflammator, partim Turcis auxiliis, partim Germaniae dissidiis in rem suam vsus, tertium in caesarem bellum mouit. Nec dubitauit, Ferdinandum nunc tandem omnibus ditioribus exuendum, potentissimis vndique principibus ipsisque barbaris ac superioris Austriae rusticis in eum conspirantibus. Sed enim DEVS O. M. in quo Ferdinandus suam omnem fiduciam defixerat, tanta hostium consilia conatusque miro modo dissipauit. Nam et Pappenheimius rusticos, ad montem S. Annae fufos, ad enses cum vomere permutandos adégit; et Sigismundus, Poloniae rex, Sueciae regem ab aditu Silesiae, ne cum Betlenio se iungere posset, prohibuit; et ipsum Betlenium, a Turcis adiutum, submisso cum 66. millibus Wallensteinio, tanto metu perculit, vt aegre nocturna fuga periculum euaserit, ac Ferdinandaeis versus Posonium profectis, ipse Cremnicium se receperit. (a)

A. C. 1627. Ferd. 9. Ind. 10. P. 4. A.

CXCII. Ferdinandus, pace cum Betlenio tertium composita, qua Munkatsinum ad ceteras eius ditiones adiecit, cum Turcis quoque pacem Sitva-Torokiensem, Viennensem, Comaromiensem, Gyarmathiensem, Betlenii sollicitatione saepius turbatam in Szöny instaurauit. (b) Res igitur tranquillas nactus, erecto Iaurini S. I. collegio, Pragam profectus, coniugem filiumque coronandos curauit. (c)

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 132. - 270.* (b) *Ap. Dismont. T. V. P. H. p. 561.* (c) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 275 - 312.*

A. C. 1628. Ferd. 10. Ind. 11. P. 23. A.

CXCIII. Quia Ferdinandus Pragae diutius adhaesit; ibidem, teste Kazio, (a) *legationem Turcicam accepit. Quo melius illa verteret; munera Amurathes addidit equos 7. stragulatam vestem lautam et sumtuosam, pluribus carris inuectam. Legati* „ magno, aiebant, dolori esse suo principi, quod, „ auxiliis suis Betlenio submissis, grauem caesari „ indignationem conciuerit: daturum operam, vt „ officiis amicitiam offensi caesaris instauret. “ Pazmanus quoque, pacatis temporibus in commodum religionis vsus, synodum cum suis Posonii celebrauit: ibidem societati collegium excitauit: vt martyribus Cassoniensibus publici honores decernerentur, Vrbanum VIII. interpellauit. (b)

A. C. 1629. Ferd. 11. Ind. 12. P. 15. A.

CXCIV. Indefessum Pazmani studium, quo depressam in patria religionem erigere conabatur, synodum Tirnauiae rursus coegit, cuius acta 16. philyras occupant. Vt viro tantorum meritorum ab Vrbanus VIII. purpura Romana 19. Nouembris deferretur; facile Ferdinandus impetrauit. Quatriduo prius, seu 15. Nouembris, viuere desiit Gabriel Betlenius, a Kemenyio quidem multum laudatus; sed ab aliis nigro calculo notatus. Nullo certe colore potest illud excusari, quod toties in perniciem patriae Turcas ac Tartaros euocauerit. Quasi facti poeni-

(a) *Libr. III. p. 233.* (b) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 313-333.*

poenitens, Ferdinando phaleratum equum testamento reliquit; vxori vero suae 50. millia aureorum 50. millia talerorum, 50. millia florenorum in nouis grossis, 20. millia aureorum extraneorum, cum aliis extraneis monetis ac imperialibus, argenteis vasis, lapidibus pretiosis diuersisque thesauris, quos ex tot bellis corraferat. (a)

A. C. 1630. Ferd. 12. Iud. 13. P. 31. M.

CXCV. Bealenii mortem ingens rerum confusio mox excepit, omnemque Transiluaniam in varias partes distraxit, quae tres eodem hoc anno principes, Catharinam Brandenburgicam, Stephanum Bealenium, Georgium Rakorzium, pluribus comitiis magno cum animorum motu celebratis, vidit. In Hungaricis interea comitiis, ad initium Maii Posonii pacatis actis, conditi sunt hi 47. articuli. „ I. „ Status et OO. suae maiestati — gratias agunt. — „ II. De confiniis tam Hungariae, quam banalibus Colapianis per commissarios perlustrandis. — III. „ Ad reparationem confinium, gratuitorum laborum limitatio constituitur. IV. De praesidiariorum militum numero complendo. — V. Dica et contributio pro hoc dumtaxat anno. — VI. „ Contributio tam pro custodibus S. coronae, quam perficienda domus regnicolarum fabrica offertur. „ — VII. De subsidio annonario. VIII. Pulueris tormentarii cura. — IX. De monetae Hungaricae „ — acceptatione. X. De mandatorum iuridico-
rum

(a) *Ibid.* p. 334 369.

„ rum et missum emanatione. *XI.* Declaratur
 „ art. 69. anni 1618. — *XII.* Superabundantis
 „ mandati per iudices regni ordinarios extradatio.
 „ — *XIII.* Mandata declinatoria. — *XIV.* Ad re-
 „ purgationem alueli fl. Rabae commissarii destinan-
 „ tur. *XV.* De tricesimis. — *XVI.* Aggeres, —
 „ ad Budetin erecti, demollendi. *XVII.* De im-
 „ munitate nobilium regni a solutione tricesimarum.
 „ — *XVIII.* Perceptor Moraicus, in Auspitz col-
 „ locatus, antiqua sua iurisdictione fungatur. *XIX.*
 „ De pulsione boum. — *XX.* Decimarum exactio-
 „ nis et vecturae modus. *XXI.* De lib. reg. ac
 „ mont. ciuitatum libertatibus. — *XXII.* Pro re-
 „ ctificatione metarum — modus decernitur. *XXIII.*
 „ De limitibus partium regni ad Segniam. —
 „ *XXIV.* Commissarii pro negotio Valachorum. —
 „ *XXV.* De banali auctoritate. — *XXVI.* De mo-
 „ do legationis — ratione redemptionis 13. oppi-
 „ dorum Scepus. — *XXVII.* De dominiis ad Au-
 „ striam possessis. — *XXVIII.* Montanae ciuitates
 „ iurisdictioni magistratus eorum ordinarii subsint.
 „ — *XXIX.* In aula suae maiestatis duo consiliarii
 „ Hungari continuo interteneantur. — *XXX.* Mo-
 „ dus nobilitationis. — *XXXI.* Bona, per caduci-
 „ tatem ad fiscum regium deuoluta, bene meritis
 „ personis conferenda. *XXXII.* Pro reuidendo fos-
 „ sato Iaurinensi et Comaromiensi commissarii de-
 „ putantur. — *XXXIII.* De negotio religionis.
 „ *XXXIV.* — Ratione complanationum inter epi-
 „ scopum et capitulum ecclesiae Iauriensis. —
 „ *XXXV.* Factum incinerationis castelli Restel. —
 „ *XXXVI.* De modo in legationum expeditionibus
 „ obseruando. *XXXVII.* Miles — in officio con-
 „ tinca-

„ tineatur. — XXXVIII. De negotio arcis Etsed.
 „ XXXIX. — De educatione vinorum. XL. Ob-
 „ seruatio art. 6. anni 1625. — XLI. De modo
 „ particularis et generalis insurrectionis. XLII. De
 „ causis, iuxta, art. 60. anni 1625. motis. —
 „ XLIII. De Cumanis et Philistaeis. — XLIV. Ca-
 „ pitanei praesidiorum ab exactionibus insolitis —
 „ abstineant. XLV. De celebratione iudiciorum
 „ octauarum. XLVI. De modo et ordine restitu-
 „ tionis bonorum, per defunctum qu. Gabrielem,
 „ princ. Trans. — occupatorum et inscriptorum.
 „ XLVII. In locum magn. qu. Stephani Dótzi, cu-
 „ stodis S. regni coronae, substituitur magn. Petrus
 „ Forgáts. — (a)

CXCVI. Ferdinandus, his articulis 24. Maii confirmatis, capitulo Veszprimiensi sub initium anni huius restituto, quasdam controuersias, inter Pazmanum ac Eszterhazium palatinum enatas, facile composuit. Pazmanus, concordia reducta, geminam synodum, et primum quidem prouincialem vel potius nationalem, cui Colocensis quoque metropolita cum suis suffraganeis interfuit, 14. Aprilis; deinde dioecesanam 4. Octobris, utramque Tirnauiae, magno religionis emolumento, celebravit. Dum Hungaria hos pacis fructus laeta carpebat; Transsilvania magnis animorum motibus fluctuabat. Catharinam quidem Brandeburgicam, Gabrielis Berlenii viduam, ex pacto principem venerabatur; ea tamen, Stephani Berlenii, defuncti germani, dolis circumuenta, principatui renunciauit. Quia vero

Ste-

(a) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 370-395.*

Stephanus suffragiis suorum popularium diffidebat; teste Kazio, (a) *Stephanum filium et Davidem Zohyomium, generum suum, Sáros-Patakum in Hungariam ad Georgium Rakotzum clam ablegat: inuitat in Transiluaniam: spe certa dominatus cupiditatem hominis intendit. Interea — Transiluvani — Stephanum Betleniam principem renunciant. Quia tamen Rakotzius iter in Transiluaniam cum magno comitatu prosequabatur; Betlenio metu belli principatum abdicante, uniuersa comitia cum principem acclamarunt.* (b)

A. C. 1631. Ferd. 13. Ind. 14. P. 20. A.

CXCVII. His Transiluvaniae motibus auditis, Ferdinandus, veritus, ne malum illud in Hungariam quoque serperet; Eszterbazium palatinum ad limites obseruandos cum exercitu misit. Nondum ille Cassouia discesserat; quum praemissos ab eo milites ad Tokainum Rakotziani male multarunt. Quia vero, Rakotzio confirmato, nihil causae fuit Eszterhazio, cur arma longius proferret, pacem cum eo confecit, pollicito, (c) *quod numquam contra suam maiestatem augustamque domum Austriacam — arma — mouebit.* Sublesta fide haec promissa fuisse; patet ex Ioanne Keményio, qui suas cum Francisci Kallai filia nuptias ideo dilatas fuisse iussu Rakotzii fatetur, ut praetextu visitandae suae sponsae cum protestantibus cis Cassouiam de bello gerendo, quod
serius

(a) *Hist. T. I. p. 268.* (b) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 395*
456. (c) *Epist. ad amicum A. C. p. 37.*

serius erupit, iam nunc nomine principis ageret. Licet autem etiam Gustauus Adolphus, Sueciae rex, Rakotzium per suum legatum Strasburgum ad foedus, contra caesarem faciendum, inuitauerit; domesticis tamen adhuc turbis ita distinebatur, vt Gustavo morem gerere nondum potuerit. Quum tot bellorum inuidia caesari potissimum haereret; ille, causa bellorum in alios reiecta, prolixo scripto labem hanc absterxit. (a)

A. C. 1632. Ferd. 14. Ind. 15. P. 11. A.

CXCVIII. Quum Sueciae rex non tantum aca-
tholicos, sed etiam catholicos principes, ac inter
illos etiam Galliae regem ac Bavariae Duce[m], in
societatem armorum pertraxisset; Ferdinandus,
opem ab Urbano VIII. sollicitaturus, Pazmanum Ro-
mam legatum misit. Hic, annos iam 63. natus,
iter arduum 19. Febr. suscepit; nec ante 28. Mar-
tii, Romam ingredi potuit. Multis disceptationibus
propter titulum *legati*, velut cardinali minus conue-
nientem, enatis, nihil diligentiae praetermisit, quo
caesaris et dignitati, et necessitati consulere. Accep-
tis a pontifice litteris, ad caesarem 29. Maii da-
tis, 3. Iunii Buccari fuit, ac inuasores bonorum ec-
clesiae Segniensis ab hac temeritate deterruit. Etsi
vero non ea subsidia Roma Ferdinandus acceperit,
quae sperauerat; diuina tamen ope fretus, hostes
suos feliciter repressit, Gustauoque glande plumbea
traiecto, nobilem triumphum reculit. Paullo post
etiam

(a) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 456 - 457.*

etiam Fridericus Palatinus, belli huius fax, exstinctus est. Exstincta quoque fuit in Hungaria seditio rusticorum, auctore Petro Tsászario suscitata, quo Cassouiae quadrifariam secto, (a) ceteri, qui lenioribus mediis sanari non poterant, vel naso, vel auribus mutilati, horrore poenae, quam circumferebant, alios ad obsequium reduxerunt. (b)

A. C. 1633. Ferd. 15. Ind. 1. P. 27. M.

CXCIX. Ferdinandus, ne quid a tergo metuendum relinqueret, quum vires in Suecos conuersurus erat, certam cum Rakotzio pacem confecturus, Eperiesinum suos legatos destinauit. Sed Rakotzius, e fortuna Suecorum suspensus, moram ex mora traxit, nouasque tractatui iam concluso condiciones adiiciendo, negotium in mensem Septembrem produxit. Et erat Rakotzio tunc opus pace; quum plurimorum Transilvaniae procerum odium in se prouocauit. Comitibus igitur Albae-Iuliae celebratis, sibi consulturus, miris artibus aliquorum ad sultanum commendationem extorsit. Multum ad eam cum Rakotzio pacem confirmandam Pazmanus contulit, qui, negotiis a reditu suo cum Ferdinando compositis, synodum prouincialem 29. Apr. Tirnauiae rursus celebravit, ac in ecclesiam Hungariae ritum vbique Romanum induxit, Zagrabienfibus dumtaxat reluctantibus. (c)

A. C.

(a) *Spangor Edit. Cassou. p. 5.* (b) *Hist. Gr. T. XXXI p. 511 - 561.* (c) *Ibid. p. 562 - 591.*

A. C. 1634. Ferd. 16. Ind. 2. P. 16. A.

CC. Vt longius, quam voluisset, comitia, Hungaris indicta, Ferdinandus differret; effecit detecta Wallensteinii, summi copiarum ducis, perfidia, qui cum hostibus, spe consequendi regnum Bohemiae, colluserat. Postquam is in fuga caesus fuisset; suffectus illi Ferdinandus III. iam Hungariae rex, insignem de Suecis victoriam ad Nördlingam retulit. Caesar igitur, actis DEO gratiis, nihil habuit antiquius, quam vt impedita his turbis comitia Hungaris indiceret. Sopronium 30. Nouembris magno numero confluentibus, quibus de rebus agi potissimum vellet, 24. articulis proposuit. Propter dissidia religionum diu multum clamitatum; nihil tamen conclusum fuit. (a)

A. C. 1635. Ferd. 17. Ind. 3. P. 8. A.

CCL. Quamuis Nördlingana victoria protestantium spem multum acciderit, non tamen eam penitus sustulit. Quum igitur instaurandis Suecorum armis religionem catholicam magis deprimendam, suam magis attollendam sperauerint; id vt in Hungaria quoque fieret, nondum quidam gladiis, linguis tamen pertinaciter egerunt. Quare licet die 2. Ianuarii post multas altercationes definitum fuerit, vt negotium religionis in aliud tempus differretur; postridie tamen de hoc negotio rursus acriter disputatum est. Querebantur scilicet acatholici, multa

(a) *Ibid.* p. 598 - 628.

multa sibi templa catholicos ademisse. Verius dicere poterant; multa sua templa catholicos, ab illis sibi per vim erepta, recepisse. Dolebat illis, Balassios, Batthyanius, Erdödios, Forgatsios, Iakusitsios, Turzones, Zrinios, catholicam fidem amplexos, iure patronatus vsos, templa, quae catholicis a maioribus suis, iure patronatus abutis, adempta fuerant, auitis possessoribus restituisse. Quum nullus altercationum finis esset; regni cancellarius, cum quibusdam optimatibus ad tabulam statuum profectus, palam contestatus est: *multo plura grauamina catholicos aduersus acatholicos habere; haec tamen, studio pacis seponere.* Qua re tandem impetratum est, vt et ipsi grauamina sua seponi paterentur. Sopitis igitur hisce dissensionibus, ab 8. Ianuarii grauamina regni compilari coeperunt, quae post longam expectationem 24. Ianuarii Ferdinando sunt oblata. Hic, non diu cunctatus, ad 84. grauamina 30. Ianuarii responsum reddidit, statibusque non tam mandando, quam rogando nunciauit, ne propter affectam suam suaeque coniugis valetudinem diu detineretur. (a)

CCII. Ad articulos concinnandos deputati, magnatibus exclusis, condiderunt yniverse 94. in quos et optimates, et Ferdinandus ipse decreto IV. consensum suum praebuit, hoc ordine: (b) „ I. — „ Contributionis, in duos annos impositae, — „ modus. — II. Annonarium subsidium. — III. „ — Nonnisi ad 2. annos continuandum. IV. Contributionis pro conseruatoribus et custodibus regni „ coronae. V. Expensarum, in vsus diuersarum

S 2

„ com-

(a) *Ibid.* p. 628. — 680. (b) *Corp. Lit. Hung. T. I.* p. 756.

- „ commissionum erogandarum, impositio. *VI.* Circa
 „ reparationem arcis Posoniensis. *VII.* De re-
 „ stauracione — praesidii Ersek-Ujváriensis. *VIII.*
 „ Portarum connumeracionis modus. — *IX.* Pro-
 „ uentuum — perceptores ad rationem dandam ob-
 „ ligantur. *X.* Officiales et ministri militiae — *XI.*
 „ Contra excursions facientes. — *XII.* Circa iudi-
 „ ces pedaneos. — *XIII.* Poena iudices pedaneos
 „ — indebite euocantis. *XIV.* Pro octauarum iu-
 „ dicio continuanda celebratione. — *XV.* —
 „ Quales causae iure extraordinario reuendendae. —
 „ *XVI.* Articuli de violentiis. — *XVII.* — Bene-
 „ ficiu noui iudicii. — *XVIII.* Leges et statuta
 „ condendi auctoritas penes regem et regnum est.
 „ — *XIX.* De modo compositionis differentiarum
 „ ratione limitum. — *XX.* — Ratione metarum
 „ intra eundem comitatum. — *XXI.* Ne a liberis
 „ ciuitatibus — praepudiciosa contra nobilitatem
 „ admittantur. — *XXII.* Praetensae immunitates ci-
 „ uitatum. — *XXIII.* De decimis praestandis. —
 „ *XXIV.* — Integras decimas praestandi — mo-
 „ dus. — *XXV.* De tricesimarum locorum offi-
 „ cialibus. *XXVI.* De poena anabaptistarum. —
 „ *XXVII.* Modus legationis ad portam Ottoman-
 „ cam. — *XXVIII.* De consiliariis Hungaricis in au-
 „ la suae maiestatis. — *XXIX.* Negotium religionis.
 „ *XXX.* Ut tricesimarum directio camerae Posoni-
 „ ensis subsit. — *XXXI.* — Praefecturae bellicae in
 „ Sclauonia. — *XXXII.* De banali auctoritate. —
 „ *XXXIII.* De negotiis Valachorum. — *XXXIV.*
 „ Circa militem Germanum in arce et ciuitate Va-
 „ rasdinenfi. — *XXXV.* Bona Caproncensia. —
 „ *XXXVI.* — Praefecti confiniorum in Sclauonia.
 „ — *XXXVII.*

„ — XXXVII. De insolentiis — per vskokos —
 „ admissis. — XXXVIII. De indisciplinatorum in-
 „ litum — licentia — XXXIX. — Officiales confi-
 „ niarii legibus subesse debeant. XL. Subrepticia
 „ Valachorum priuilegia cassantur. XLI. De mo-
 „ lendino super fl. Tfernätz. — XLII. Praesidium
 „ Berkiseuina reaedificandum. XLIII. De emtio-
 „ ne et pulsu boum. — XLIV. Vt damnū, —
 „ subditis comitum a Zrinio illātum, restituatur.
 „ XLV. De coercenda Deuetseriensium — petulan-
 „ tia. XLVI. Vt ecclesiastici et nobiles — a con-
 „ descensionibus militum liberi sint. XLVII. Con-
 „ finiarū a condescensionibus in pagos absteineant.
 „ XLVIII. De exsequutionibus iudiciariis in confi-
 „ niis non impediendis. XLIX. Attestari recusan-
 „ tium in confiniis poena. L. Ne confiniorum
 „ capitanei — nobiles personas captiuare praesu-
 „ mant. LI. De receptione colonorum per confi-
 „ niorum capitaneos. LII. De repetitione — co-
 „ lonorum. LIII. De liberis reglisque ciuitatibus.
 „ — LIV. Ad rectificationem — metarum —
 „ commissarii nominantur; circa Poloniam. LV.
 „ — circa Morauiam; LVI. — circa Silesiam;
 „ LVII. — circa Austriam; LVIII. — circa Sti-
 „ riam. LIX. — De militis extranei educatione. —
 „ — LX. — Ratione dominiorum, ad Austriam
 „ possessorum. — LXI. Ratione decimarum et
 „ quartarum. — LXII. Ne capitanei confiniorum,
 „ pensiones insolitas exigant. LXIII. Pro reuissio-
 „ ne fossati laur. et Comar. commissarii nominan-
 „ tur. LXIV. Similliter pro reuissione expurgatio-
 „ nis aluei Rabae. — LXV. Sententiae — exsequu-
 „ tionis mandandae. LXVI. Causae, contra sensum

- „ idoneum amnistiae motae. — *LXVII.* De legatione, ratione — 13. oppidorum Scepus. —
 „ *LXVIII.* Circa oppida haidonica. *LXIX.* Circa cusionem minoris Hungaricae monetae. —
 „ *LXX.* De immunitatibus regnicolarum a vectigalium pensionibus. — *LXXI.* De nobilibus — a portorii solutione liberis habendis, *LXXII.* —
 „ Pro reuidentis et abolendis teloniis siccis. —
 „ *LXXIII.* Pro reuisione — siccorum teloniorum — in partibus Sclauoniae. — *LXXIV.* De fugitiuis nobilibus, in praesidio Leuensi degentibus,
 „ *LXXV.* Nobiles in confiniis. — *LXXVI.* Circa nobilium vineas in promontorio Szatmarien. —
 „ *LXXVII.* De satisfactione episcopo et capitulo Iaur. — praestanda. *LXXVIII.* — De grauminibus comitatus et ciuitatis Comaromiens. —
 „ *LXXIX.* Poena non, aut tardius sese — ad comitia — sistentium. — *LXXX.* Ob interemtum Stephanum Benyei vt de Rakerspurgensibus iustitia administretur. — *LXXXI.* Ratione contentationis familiae Kállai. — *LXXXII.* De — satisfactione familiae Sibrik. — *LXXXIII.* De sicariis, Melchiore et Nicolao — Baranyai castigandis.
 „ *LXXXIV.* Litterae super procuratoria constitutione principi Transsilu. — *LXXXV.* Capitulum eccl. Vespr. — exsequutionibus — perfungi posse statuitur. *LXXXVI.* Vice-comes comit. Trenchin. — ceterique iudices — absoluuntur.
 „ *LXXXVII.* Milites Germani, custodiae coronae adhibiti, regno et coronae iuramento adstringendi. — *LXXXVIII.* Modus particularis et generalis insurrectionis constituitur. *LXXXIX.* Poena violationis sedis. — *XC.* — De conditionibus, in
 „ litte-

„ litteris impignoraticiis, expressis. *XCI.* De abolitione art. 60. anni 1625. — *XCII.* — Limitatio gratuitorum laborum. — *XCIII.* DD. Adamus de Waldstein et Ioan. Iacobus Kisl in Hungaros recipiuntur. — *XCIV.* De diaetae, tertio quouis anno indicendae, celebratione. “ (a)

CCIII. Solutis regni comitiis, Pazmanus, bono publico natus, etsi iam multa constituerit, ad diuinam gloriam patriaeque felicitatem altius prouehendam vtilissima; nondum tamen sibi satisfecisse visus, vt summum religionis publicaeque felicitatis praesidium erigeret; scientiarum omnium vniuersitatem, qua Hungariae regnum tamdiu caruit, hoc anno 12. Maii Tirnaviae constituit. Quis non miretur, tanta Pazmanum agere potuisse difficillimis Hungariae temporibus; bellis ciuilibus idemtidem erumpentibus; heterodoxis in ecclesiastica bona toties saeuientibus? Tabulis foundationis, Posonii 12. Maii signatis, 100. millia florenorum vniuersitati sub hac inter ceteras conditione transcripsit, vt *extra dioecesim Strigoniensem non extrahatur*. Hanc sapientissimi cardinalis voluntatem etiam Ferdinandus imp. eodem anno 18. Octobris ratam habuit, cui iam antea Pazmanus solidis rationibus ius patronatus asseruit. (b)

A. C. 1636. Ferd. 18. Ind. 4. P. 23. M.

CCIV. Magnum istud patriae columnen laetos vniuersitatis, a se conditae, fructus mox anno

S 4

hoc

(a) *Hist. Cr. T. XXXI. p. 620 - 733.* (b) *Ibid. p. 733*

- 755.

hoc vidit, quo numerus academicorum, vt Kazius perhibet, (a) intra millesimum et nongentesimum constitit. Numero par alacritas et discendi ardor, quem eminentissimus fundator egregie ventilauit; quum et sacram purpuram scholasticis pulueribus saepius intrulit, et partes aduersarii — vt raro exemplo, ita grato omnibus spectaculo sustinuit. Quum eandem societatem hoc anno Szatmarinum inferre constituisset; Ferdinandus, his eiusdem studiis, in Hungariae bonum intentis, mirifice delectatus, Petro Militio, Szatmarinensi praefecto, negotium socios eodem introducendi dedit, ac sub exitum huius anni, familiaribus litteris ad eum datis, Ferdinandum III. 22. Decembris electum fuisse Rom. regem, significauit. Dum Hungaria tam dulci pacis otio fruebatur; Transilvania motibus intestinis iterum turbabatur. Stephanus enim Betlenius, a Rakotzio multis iniuriis affectus, Turcarum opem implorauit ac impetrauit. Sed, auxiliis Turcicis primum ad Szaloncām, tum ad Pankotam victis, pax ita coaluit, vt Betlenius in integrum restitueretur. (b)

A. C. 1637. Ferd. 18. Ind. 5. P. 12. A.

CCV. Ferdinandus, e comitiis Ratisbonensibus 8. Februarii Viennam reuersus, vt Kazius scribit, (c) morbum, quo in alterum iam annum implicitus tenebatur, — itinerum molestiis exasperauit. — XVI. kal. Martii, termino suo iam propior, — post prolixas ex usu quotidiano preces, corpus quieti tradi-

(a) Hist. Vniu. Tiru. p. 92. (b) Hist. Cr. T. XXXI. p. 755.
- 796. (c) Hist. Lib. IV. p. 316.

tradidit. — *Disenso somno, — augustae coniugi longam salutem dixit, affirmans: „diem illum sibi „supremum illuxisse. „Postea remotis arbitris, — de erratis ritu catholico confessus, humanas — labores ex anima deterfit. — Extremis mysteriis admirabili pietate procuratus, viam universae carnis, anno aetatis 59. — regni Hung. 19. — ingressus est. Quia Graecii natus est 9. Iulii 1578. aetatis annum 59. mensibus 7. diebus totidem inchoavit. Quia vero regnare coepit 29. Mart. 1619. annum regni 18. nondum explevit, 33. diebus, ut annum 19. inchoaret, desideratis. Porro Ferdinandus II. pietatis veraeque religionis studio nulli secundus, utramque fortunam saepius expertus; sed in utraque semper immotus, absolutum magni sanctique principis exemplar, tantarum virtutum fundamenta iecit Ingolstadii, quo Caroli patris voluntate traductus, publicas scholas adivit. Regias eius virtutes Lamormainus, eius conscientiae moderator, integro libro complexus, ait, hanc omnium vocem fuisse, quum mortuum audivissent: (a) „Occubuisse caesarem, „cui parem sanctimonia, pietate, integritate, clementia, superior villa aetas non vidit. — Ne ipsi quidem acatholici dissensere, quorum unus e suggestu ad populum pronuntiavit: „aut nullum e catholicis in caelum admitti, aut Ferdinandum caelo receptum esse. — De his ille dicere solitus erat: „Errant acatholici, qui me sibi insensum putant, haeresim inhibendo: non odi illos; sed amo: nisi amarem; omni solutus cura, finerem eos.*

(a) *Virtus. Ferd. p. 167.*

„ eos errare: testis est mihi DEVS, sic illos a me
 „ diligi, vt meo etiam capite illorum saluti con-
 „ sultum velim. “ Hac in acatholicos caritate fa-
 ctum est, vt nonnulli absque temeritate se affirmare
 posse existiment: “ Ferdinandi zelo ac opera centies
 „ centena millia hominum ad ecclesiae catholicae
 „ gremium et caulas esse reuocata. „ Et *Stiriam*
 quidem *Carinthiam*, *Carnioliam* penitus expurgauit:
 ex *Bohemiae* regno et *Morauia* et ex utraque *Austria*
 acatholicos praedicatores omnes dimisit, catholicosque
 suffecit: — in *Hungaria* ac *Silesia* ea reparandae ca-
 tholicae fidei iecit fundamenta, quibus strenue Ferdi-
 nandus III. paternae aemulus pietatis, superaedifi-
 cavit. (a)

CEVI. In *Hungaria* strenuos apostolicorum co-
 natuum suorum adiutores habuit, metropolitam *Szri-*
goniensem Petrum Pazmanum; *Colocensem* Valenti-
 num Lépes 1619. Ioannem Telegdi 1624. Ex epi-
 scopis *Agriensem* Ioannem Erdödi 1616. Ioannem
 Piber 1625. Emericum Lósi 1633. *Bosnensem* Tho-
 mam Balásh 1613. Stephanum Sennyei 1621. Ioan-
 nem Posgai 1623. Ioannem Tomco Marnauichium
 1631. *Iaurinensem* Valentinum Lépes 1619. Nico-
 laum Dallos 1624. Stephanum Sennyei 1630. Geor-
 gium Draskovich 1635. *Nitriensem* Ioannem Teleg-
 di 1619. *Quinqueecclesiensem* Nicolaum Dallos 1619.
 Thomam Balásh 1622. Paullum Dávid 1625. Geor-
 gium Draskovich iun. 1628. Benedictum Vinkovich
 1631. *Sirmiensem*, post Ladislaum Majthini, Gre-
 gorium Nagyfalvi 1624. Georgium Jakusich 1635.
Transsiluanensem Stephanum Szent-Andrási, dictum
 Th-

(a) *Hist. Gr. T. XXXI. p. 796-818.*

Tsikium, seu de Tsikmádéfalva 1619. Ladislaum Hofz-
szútóti 1631. Stephanum Simandi 1634. *Tfanadien-*
sem, post Mathiam Herovich, Emericum Lósi 1623.
Nicolaum Dallos 1624. Georgium Dubovszki 1625.
Vaciensem, post Paullum Almási, Thomam Balási
1621. Nicolaum Dallos 1622. Stephanum Sennyei
1623. Paullum David 1628. Georgium Draskovich
1630. Gregorium Nagysálvi 1636. *Varadiensem*
Ioannem Piber 1619. Emericum Lósi 1625. Ladis-
laum Hofzszútóti 1635. *Vesprimiensem*, post Fran-
ciscum Ergelium, Stephanum Sennyei 1628. Step-
hanum Szent-Andrási 1629. Paullum Dávid 1630.
Georgium Lippai 1635. *Zagrabiensem*, post Petrum
Domitrovich, Franciscum Ergelium 1628. Sub opti-
mo hoc principe *palatini* munus gessit primum Si-
gismundus Forgách, ab anno 1618. deinde Stani-
slaus Turzó 1622. Demum Nicolaus Eszterházi 1625.
Idem antea *iudicis curiae* honorem obtinuit ab an-
no 1622. quem praecessit Georgius Drugeth 1619.
sequebatur Melchior Alaghi 1625. Paullus Rákótz
1632. Ioannes Drugeth 1636. Illyrici *banus* iam ab
anno 1616. fuit Nicolaus de Frangepan; sed Ferdi-
nandus, a quibusdam Croatis interpellatus, in co-
mitiis Soproniensibus magistratum eidem abrogavit,
ac in eius locum suffecit Georgium Zrinium 1622.
Isto praematura morte sublato, fortissimae genti
praeesse iussus est Sigismundus Erdödi de Monyoró-
kerék 1627. Ferdinandus II. multis certaminibus
exercitus, pluribusque victoriis illustratus, symbol-
um hoc habuit: *Legitime certantibus*.

§. VI.

FERDINANDVS FII. REX XLIII.

Coepit A. C. 1637. defuit A. C. 1657.

A. C. 1637. Ferd. 1. Ind. 5. P. 12. A.

CCVII. Ferdinandus III. viuente patre Ferdinando II. Sopronii coronatus anno 1625. quum pleno iure post eius obitum regnum administrare coepit, annum aetatis agebat 29. Petro Pazmano 19. Martii defuncto, mox et Emericum Losium metropolitam Strigoniensem renunciauit, et praeposituram Turotziensem, quam eatenus pro societate Pazmanus administrauerat, auitis possessoribus restituit, et comitia Posonium in 21. Septembris indixit. Haec, enatis de religione dissensionibus, adeo turbulenta fuerunt, vt Elsterhazius abdicare se palatini munere voluerit. (a) *Mitigato tandem animo, ad reip. curas conuersus, salubria cum ordinibus consilia ad exitum perduxit.* Conditum igitur hic est decretum I. quod 73. articulis constat. (b)

A. C. 1638. Ferd. 2. Ind 6. P. 4. A.

CCVIII. Comitii ultra 6. menses propter pertinacia dissidia productis, articuli hoc dumtaxat anno poterant absolui confirmarique hoc ordine: „I.
„Diplo-

(a) *Kazi Hist. Hung. L. V. p. 4. 17.* (c) *Corp. Iur. H. T. L. p. 776.*

„ Diploma super conditionibus, per suam M. Stati-
 „ bus et OO. tempore felicitis inaugurationis et co-
 „ ronationis suae concessum, diaetae constitutioni-
 „ bus inferitur. *II. Differentiae.* — ratione iudicio-
 „ rum — complanatio ad futuram diaetam differ-
 „ tur. *III. Super legatione sollemni ad portam*
 „ *Ottomanicam.* — *IV.* — Poena in — pacis,
 „ cum Turca habitae violatores. — *V. Restantiae*
 „ *contributionum.* — Contributionis ad sequentes
 „ 2. annos impositio. — *VI. Exactio medietatis*
 „ *tricesimalis.* — *VII.* — Tricesimatores salario
 „ consueto contenti sint. *VIII. Restantiae pecu-*
 „ *niariae contributionis pro conseruatoribus et custo-*
 „ *dibus coronae.* — *IX. Honorarium pro sua M.*
 „ *ser. imperatrice.* — *X. Vt rationes a pereptori-*
 „ *bus — exigantur, D. palatinus procuraturus*
 „ *est.* *XI. De gratuitis laboribus ad confiniorum re-*
 „ *parationem.* — *XII. De reaedificanda et muni-*
 „ *enda arce Diós-Györ.* *XIII. De expurgatione*
 „ *fl. Rabae.* — *XIV. Super praesidii Berkiseuina*
 „ *reaedificatione.* — *XV. De modo generalis et*
 „ *particularis insurrectionis.* *XVI. Auctoritas can-*
 „ *cellariae Hungaricae — conseruanda.* *XVII. Prae-*
 „ *fecturae militares — idoneis indigenis conferen-*
 „ *dae.* *XVIII. Pariter etiam officiorum — regni*
 „ *Sclauoniae collationis condiciones obseruandae.*
 „ *— XIX. Capitanei locorum legibus regni subsint.*
 „ *— XX. — Controuersia inter capitulares et in-*
 „ *habitatores Iaurinenses.* — *XXI. Capitaneus*
 „ *Kis-Comarom. fundos — Nadasdianae, eadem*
 „ *inuita, non vsurpet.* — *XXII. De militum Ca-*
 „ *proncensium — temeritate coercenda.* — *XXIII.*
 „ *Constitutiones circa celebrationem iudiciorum*

„ octa-

„ octauarium — obseruandae. XXIV. — Super
 „ bonis ad hunc per caducitatem deuoluendis. —
 „ XXV. De iure — familiae Turzonianae feminei
 „ sexus. — XXVI. Nobiles, portiones ex bonis
 „ Etsed possidentes, — absoluuntur. — XXVII.
 „ — Declaratio de articulis, super violentiis editis.
 „ XXVIII. — Depositarii, qui deposita restituere
 „ nollent, qualiter conueniendi? — XXIX. Super
 „ bonis ad valorem 600. florenorum. — XXX.
 „ Protectionales litterae. — XXXI. Lites forenses.
 „ — XXXII. Super palatini et banali auctoritate.
 „ — XXXIII. — — Honores supremorum comi-
 „ tum minorennibus non conferendi. XXXIV. De
 „ subsidiis pro confiniis Hungariae. — XXXV. —
 „ Priuilegia liberarum ciuitatum — obseruanda. —
 „ XXXVI. Capitulo Strigoniensi indultum coemen-
 „ di domos — in ciuitate Tirnauensi. — XXXVII.
 „ Ad metarum reambulationem — commissio de-
 „ cernitur. XXXVIII. Commissio super bonis, ad
 „ Austriam possessis. — XXXIX. Legatio in Polo-
 „ niam ratione arcis Lublyo. — XL. Vt commis-
 „ siones diuersae commodius in effectum deducan-
 „ tur; D. palatinus de requisitis apud suam M.
 „ provideat. XLI. Controuersia — circa metas
 „ Hungariae et Transilvaniae — decidenda. XLII.
 „ Commissio — ratione finium et terminorum ad
 „ mare Adriaticum. — XLIII. Qualiter contra mi-
 „ lites, vel etiam dominorum seruos, in pagis
 „ condescendentes et miserae plebi iniurias inferen-
 „ tes, procedendum? XLIV. Ecclesiastici et no-
 „ biles, in confiniis domos habentes, non aggra-
 „ uandi. — XLV. — Confiniorum praesidiarii —
 „ iurisdictioni locorum capitanei subant. — XLVI.

„ Arti-

- „ Articuli, super militis extranei educatione con-
 „ stituti, confirmantur. *XLVII.* Abusus circa con-
 „ numerationem portarum corrigendi. — *XLVIII.*
 „ Bona S. coronae — oneribus regni — subsint.
 „ — *XLIX.* Regnicolae vniuersi de allodialibus fru-
 „ ctibus, quos quaestus gratia educerent, tricesi-
 „ mam soluere debent. *L.* De tricesimarum dire-
 „ ctione. — *LI.* Commissio de restitutione Vala-
 „ chorum. — *LII.* Pro querelarum — in partibus
 „ Sclauoniae — reuisione — commissarii nominan-
 „ tur. *LIII.* Valachorum — absque scitu bani —
 „ per capitaneos — inductio non concedenda.
 „ *LIV.* Pulsio bouum — non impedienda. *LV.*
 „ Ne propter inextoluta debita liquida, regnicolae
 „ cum vicinis — ad arestationes venire cogantur.
 „ — *LVI.* Vt domum Viennensem heredibus qu.
 „ Georgii Turzo — sua M. restitui facere dignetur.
 „ *LVII.* Modus restitutionis decimarum ecclesiae
 „ Iaurin. — *LVIII.* — De siccorum teloniorum
 „ abolitione. — *LIX.* Fugitiui nobiles — in con-
 „ finijs a solutione decimarum exempti. *LX.* Inqui-
 „ sitionis in publicos malefactores modus. — *LXI.*
 „ Sententia pro Honorio Lud. a Rottal — exsequu-
 „ tionis mandanda. *LXII.* Ratione bonorum Mar-
 „ tonyos — controuersia iure extraordinario reui-
 „ denda. *LXIII.* Oppida S. Georgii et Bazin — ad
 „ diaetam vocanda. *LXIV.* De familiae Kallaianae
 „ contentatione. *LXV.* De vasorum cupreorum
 „ pro vñibus domesticis coemptione. — *LXVI.* De
 „ salis nitri puluerisque tormentarii educatione. —
 „ *LXVII.* — De Cumanis, Philistaeis eorumque
 „ iuribus. — *LXVIII.* Procuratoriis litteris — in
 „ tractu arcis Tokaj — locus dandus. *LXIX.* Pon-
 „ tium

„ tium Comaromitanum reparatio. — LXX. Ad-
 „ ditamentum limitationis gratuitorum laborum. —
 „ LXXI. Super-rectificatione reddituum rationum
 „ perceptoratus sui tam magni. Leonardus Amade,
 „ quam etiam egr. Caspar Tasi absoluti. — LXXII.
 „ Articuli constitutionum regni praeteritarum dia-
 „ tarum, — ineffectuati, — obseruari demanden-
 „ tur. LXXIII. DD. Franc. Christophorus Kev-
 „ hiller; — filii qu. Ioannis Christ. C. a Puchaimb,
 „ Gerhardus a Questenberg, Gabriël Horetzki et
 „ Sigismundus a Weltz in Hungaros recipiuntur. —
 „ *Posonii 26. Martii 1638.* Sacra quoque comitia
 fuerant ab archiepiscopo Losio Tirnauiae hoc anno
 13. Iunii celebrata, multaeque pro bono catholicae
 religionis utiliter sancita. (a)

A. C. 1639. Ferd. 3. Ind. 7. P. 24. A.

CCIX. Quum armis adhuc Germania perstrepe-
 ret; Hungaria quidem alma pace perfruebatur; non
 tamen deerant ex heterodoxis, teste Spangario,
 (b) qui Rakotzium ad arma contra caesarem corri-
 pienda hortarentur. Sed quia nondum ea res illi
 matura videbatur; adhuc Hungariae licuit esse quie-
 tae. Renouata tamen fuit vetus et odiosa quae-
 stio de iure patronatus regum Hungariae. Sed an-
 tistitibus respondentibus: *Hungaricam ecclesiam, quem-*
admodum nata est, ita senescere oportere; Ferdinandus
 retinuit et exercuit ius patronatus, Thomam
 Marnauitium Bosnensem episcopum renunciando. (c)

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 3 - 159.* (b) *Edit. Caff. p. 8.*

(c) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 159 - 162.*

A. C. 1640. Ferd. 4. Ind. 8. P. 8. A.

CCX. Postquam Ferdinandus Adamum et Ioan. Sigismundum Forgatsium, recensitis grandibus huius stirpis in patriam meritis, in numerum perpetuorum comitum 12. Maii retulisset; ingenti laetitia sequenti mense cumulatus est, in lucem edito 9. Iunii Leopoldo filio, Turcis magna vulnera daturus, Budamque felisibus auspiciis recuperaturo. Ne quid autem Illyricum a Turcis, ne quidem pacis tempore quietis, detrimenti pateretur; nouum illi banum, Ioannem Draskouitsium, praefecit; qui Turcarum excursiones feliciter plerumque repressit. Nec enim mutuis id genus damnis, si tormentis res non ageretur, pax violari putabatur. Quia vero periculum erat, ne nouus sultanus, hisce dimicationibus irritatus, bellum Ferdinando, rebus in Germania nondum compositis, inferret; legatione videbatur excolendus et conciliandus. Erat is Ibrahimus, princeps insignis socordiae foedarumque voluptatum mancipium, frater Amuratis IV. qui 32. annos natus, quum intemperantius Veneri Bacchoque litasset, ex crapula hoc anno, 8. Febr. nullo herede relicto, periit. Ferdinandus, acceptis a nouo sultano litteris, quum pacis in Germaniam reducendae consilia Ratisbonae nequaquam agitaasset, ad fouendam cum Turcis amicitiam, Andream Ezdintzium, nouam Ibrahimio dignitatem gratulaturum, Constantinopolim 21. Dec. misit. Quae res effecit, ut frustra Rakotzius ad arma contra caesarem sumenda Turcas commouere conatus fuerit. (a)

(a) *Ibid. p. 166-188.*

A. C. 1641. Ferd. 5. Ind. 9. P. 31. M.

CCXI. Hic Rakotzius, a catholicis Transiluanis rogatus, vt episcopo catholico potestas vitam curionum indagandi concederetur, quod ne quidem Valachis, hominibus infimis, negabatur; aegre tandem concessit, vt Stephanus Salinus, ord. S. Francisci, vicaria potestate sacris moderaretur. *In Hungaria, teste Mazio, (a) barbarae Turcarum ditioni subiecta, res religionis non minus erant affectae. — Vt Christiani, a fato Amuratis, tecti, salui, incolumes essent; — surdas ad preces aures auri argentique sonitu excitare necesse habuerunt.* Ceterum minus mira videri potuerunt illa Turcas inter et Christianos dissidia, quam inter senatum Tirnauensem et collocatum ibi collegium tam metropolitanum, quam academicum, quibus tamen incrementa sua ciuitas illa potissimum debuit. Ferdinandus, dissentientes animos ad concordiam reducturus, Georgium Drakouitsum cum quibusdam aliis Tirnauiam misit. (b)

A. C. 1642. Ferd. 6. Ind. 10. P. 20. A.

CCXII. Postquam cognitores causae nonis Februarii Tirnauiae conuenissent, et nihil a contumacia senatus impetrare potuissent; Eszterhazius palatinus, seuerius rem aggressus, certas concordiae leges praescripsit. His tamen illi legibus subscribere

(a) *Libr. V. p. 34- 43.* (b) *Hist. Gr. T. XXXII. p. 190.*

re noluerunt; nec satis ornamentum illud ac emolumentum, quod in ciues ex tanto scientiarum emporio redundabat, aestimare nouerunt. Felicior Ferdinandus in concordia cum Turcis instauranda fuit, quam in annos 20. mense Martio composuit. (a) Sed infelix in bello Suecico, cladem in Silesia primum a Dortensohnio, tum ad Lipsiam die 23. mensis Octobris ingentem accepit. Quae causa fuit comitia, Posonium coacta, dissoluendi. (b)

A. C. 1643. Ferd. 7. Ind. 11. P. 5. A.

CCXIII. Georgius iunior Rakorzius, a Transsiluanis anno superiore 16. Febr. princeps designatus, hoc anno sollemnes cum Sophia Bathori auptias 3. Febr. celebravit, ex eaque Franciscum I. anno sequente sustulit. Eius pater, Georgius senior, tandem nuptialibus ad ciuile bellum accensus, occulta cum Gallis, Suecis, Turcis consilia per legatos agitabat. Datis tamen ad Elzterhazium palatinum litteris, multa contra caesarem questus et commentus, non obscure sua de bello consilia prodidit. Certe iam 26. Apr. cum Gallis et Suecis armorum societatem pepigit; (c) et beneuolentiam aulae Turcicae captaturus, crebris eam litteris de hostium successu certiore reddidit. Qua re barbaros ita sibi conciliauit, ut ab illis non tantum potestatem bellum in caesarem mouendi, sed etiam auxiliares copias acceperit. (d)

T 2

A. C.

(a) *Ap. Dumont. T. VI. P. I. p. 245.* (b) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 203 - 225.* (c) *Ap. Dumont. T. VI. P. I. p. 273.* (d) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 227 - 250.*

A. C. 1644. Ferd. 8. Ind. 12. P. 27. M.

CCXIV. Rakotzius, rebus ita comparatis, veluti suos in Hungaria fundos visurus, sub exitum anni prioris, mense Decembri Patakinum se contulit, ac a Cassouiensibus inuitatus, seditionem per animos hominum diffudit. Ferdinandus, de gliscentibus his motibus certior redditus, litteris per vniuersum regnum circum missis, Hungaros a Rakotzii societate 22. Febr. dehortatus est. (a) Sed ambitiosus ille Hungariae Sylla, seditioso libello per Hungariam disseminato, libertatem armis suis obtinebat, in quam tamen plurimum ipse peccauerat. Iisdem enim litteris, quibus libertatem tantopere crepabat, liberae nationi necessitatem belli gerendi, licet illud indicendi potestate destitutus, imposuit, et tam seuerè Hungaros, in quos nullum ius habebat, ad arma sumenda coegit, vt illis, qui, pacis studio, *desertis fundis focusque suis, extra fines regni vellent exire, in fundis detrimenta comminatus* fuerit. (b) Tam Kémenyius, illi fidissimus, quam Betlenius, scriptor itidem synchronus queruntur, a Rakotzio libertatem Transiluanorum oppressam fuisse; praeclarus tamen iste libertatis vindex, Hungaris studium libertatis ostentabat, et hoc furo multos illaqueabat. Georgio Lippaio, Strigon. (c) *archiepiscopo, interceptae Sueuici foederis tabulae, quibus Rakotzius Pisonium et Tirnauiam, urbem utramque archiepiscoporum Strigon. sedem, Sueco depactus est,*

(a) *Ap. Kazi Libr. VI. p. 143.* (b) *Ibid. p. 75.* (c) *Ibid. p. 791.*

est, magnum et acerbum dolorem commouerunt. Rakotzius autem Turcis, si 7. provincias obtinuerit; 20. millia tallerorum; 40. millia pro 13. addixit, ac praeter Turcas, mille Tartaros petiit. Vel vnum hoc, si cetera deessent argumenta, Rakotzii ferocem ac barbarum in patriam animum luculente prodit: qui, quo securius ambitioni suae litaret, nihil pensi habuit, in decumanas ruinas Hungariam rursus agere; nondum abstersis belli superioris tribus vestigiis, in afflictam iterum desaeuere; nouum, cicatricibus nondum obductis, vulnus addere. (a)

CCXV. Ex his apparet, Rakotzium et libertatem, quam oppressit, et caritatem patriae, quam maxime laesit, armis suis perperam obtendisse. Huic igitur hosti patriae facilius caesar occursurus, Danum in Suecos concitauit, vt, his ad sua tuenda retractis, vires, in Suecos comparatas, in Rakotzianos conuertere posset. Res e voto cessit. Nam Puchheimius, a caesare Germanicis copiis dux datus, in eas angustias Rakotzium adegit, vt Szechenio Rima-Szombatinum, inde Rima-Szetium se receperit, nec vsquam ad ineundum certamen cogi potuerit. Caesarei, Szendrouia potiti, Cassouiam nequicquam oppugnarunt, quos subinde Kemenyius, copiis a Rakotzio praefectus, insequabatur. Eisdem assequutus Baimotzii, factis quibusdam velitationibus, audit arcem Muranyiam a Maria Szechia Francisco Veselenyio proditam esse. Veritus igitur, ne hinc ab auxiliariis Polonis, illinc a caesarianis ac Veselenianis concluderetur, beneficio re-

T 3

nebra-

(a) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 250 - 280.*

nebrarum vsus, se subduxit, castraque sua per Tapolsán, Gimés, Levam, Báth, Fülekinum promouit, inde Tokainum ad Rakotzium iuit. (a)

A. C. 1645. Ferd. 9. Ind. 13. P. 16. A.

CCXVI. Militibus in hiberna distributis Rakotzius Bakosium praefecit; ipse vero Munkatssai cum Antonio de Croissy, legato Galliae regis, de neruo belli transegit, pro quo Gallus et Suecus anno primo belli 300. sequentibus 200. imperialium milia promissit; sed Kemenyus queritur, haec promissa numquam expleta fuisse, neque Gallum plus, quam 20. millia, serius dependisse: laudat vero hanc foederi conditionem adiectam, vt, si Turca Rakotzium a bello prosequendo desistere iuberet; saluo foedere, cum Ferdinando pacisci liceret. Rakotzius tamen, vanis foederatorum promissis delusus, licet a Turcis admonitus, vt contentus 7. comitatibus, quos Berlenius possederat, Suecicum foedus dissueret, Fülekinum expugnauit, ac oppidum, arce salua, diripuit; at iterum iterumque per chauszios cessare iussus, iis delusis, cum Duglassio, Suecorum duce, qui cum Bakosio Basinium, Modram, S. Georgium, Tynauiam. eraserat, se coniunxit, ac Posonium obsidione lenta clausit. Quum igitur metus esset, ne sacram coronam in suam potestatem redigeret; eam palatinus laurinum deportauit. Quum Rakotzius, obsidione soluta, copias suas ad Morauam fl. promouisset; e Transsilvania nun-

(a) *Ibid. p. 280 - 303.*

nuncium accepit, bellum a Turcis denunciatum esse, nisi cum exercitu reuerteretur. Hoc nuncio vehementer perturbatus, auxiliis ad obsidendam Brunam DORTENSOHNIO missis, cum Ferdinando pacem, opera Ioannis TORÖSII, conclusit, exercitumque KEMÉNYIO dissoluendum commisit. (a)

CCXVII. Grauius quidem erant Rakotzii postulata; Ferdinandus tamen, bello Suecico pressus, post confirmatum liberum religionis exercitium, ea quoque, quae Rakotzius ad locupletandam stirpem suam petierat, concessit: nimirum, ut compendio KAZIUS exhibet, (b) *Rakotzium septem in Hungaria superiore comitatum, arcis Tokaj, oppidi Tarrazal, arcis Regérz, ad haec Szatmarini, Ecsedini, Nagybányae, Felsőbányae dominum et heredem cum perpetuo iure scripsit. Insatiabilem hanc Rakotzii cupiditatem stirpem suam locupletandi Keményius quoque merito sugillat. Et Rakotzius quidem promisit omnibus confederationibus cum Gallis et Suecis — statim et defecto se renunciaturum; id tamen illum sublesta fide pollicitum fuisse, certo sunt argumento clameulariae foederum cum Gallis et Suecis innouationes, quarum tabulas Dumontius exhibet. (c) In his ille promittit, consensu Turcarum impetrato, bellum contra domum Austriacam, intra spatium trium mensum, se restauraturum. (d)*

T A

A. C.

(a) *Ibid.* p. 304 - 328. (b) *Hist. Vniu. Turc.* p. 105. (c) *Œuvres universel diplomatique* T. V. P. I. p. 333. (d) *Hist. Cr. T.* XXXII, p. 328 - 362.

A. C. 1646. Ferd. 10. Ind. 14. P. 1. A.

CCXVIII. Quum Raketzins in Fogaras occultas cum legato Gallico pactiones inibat; Ferdinandus, Lincii commoratus, augustam coniugem suam, M. Annam, partus doloribus extinctam, III. idus Maias amisit; qua tumultata, Ferdinandum filium Pragae coronandum nonis Augusti curauit. His igitur curis distractus, ad comitia primum in kal. Maii, tum in 24. Aug. Posonium indicta, nonnisi 11. Septembris descendere potuit. Elsterhazii palatino, patriae religionisque catholicae studiosissimo, 11. Septembris anno superiore defuncto, successorem dandum, antequam alia tractarentur, nonnulli volebant. Alii tamen euicerunt, prius regias propositiones audiendas esse. (a) His 22. Sept. perfectis, 25. Ioannes Draskouichius, antea Croatiae banus 120. suffragiis palatinus est electus. Diebus postea sequentibus acriter inter catholicos et a catholicos disputatum est. Horum querimoniis et criminationibus solidum illi 5. Nouembris responsum reddiderunt. (b) Protestantes grauaminibus suis exaggeratis, calamitatum patriae causam a bellis ciuilibus repetierunt, seu, quod idem est, a seipsis, qui nouum euangelium armis, et quidem etiam Turcicis, propagandum esse censuerunt. Ad illos tandem, de grauibus iniuriis questos, quum ipsi grauiore alii intulissent, Ferdinandus catholico-rum vindicias 5. Decembris transmisi. (c) Sed illi soli-

(a) *Append. Hist. Diplom. p. 2.* (b) *Ibid. p. 14.* (c) *Ibid. p. 29.*

solidissima catholicorum argumenta, quibus nempe dissoluendis se non esse pares agnouerunt, *nulla refutatione indigere iactabant*, ac *bonum pacis et conciliationem animorum — subtilibus quibusdam rationculis*, quarum scilicet vim elidere non poterant, *praeferenda esse* contendebant. Et si vero haec conciliatio non aliter, quam si catholicorum iura conuellerentur, fieri poterat; quia tamen Ferdinandus metuebat, ne nouitiorum dogmatum causa bellum civile rursus excitetur, templa quaedam illis cessit. Sed vicenis illi minime contenti, ius patronatus sublatum esse volebant, adeoque malebant, ut nobiles ius, quod e lege patriae habebant, amitterent; rustici contra, quod numquam habebant, obtinerent. Ita hic annus, catholicis iura sua propugnantibus, acatholicis oppugnantibus, inter meras altercationes abiit. (a)

A. C. 1647. Ferd. II. Ind. 15. P. 21. A.

CCXIX, Sub auspiciis anni noui veteres lites ianuatae sunt, omnibus frustra tentatis, ut protestantes in concordiam reducerentur. Nec enim aliam illi concordiam admiserunt, quam si catholici iuribus suis decederent; eaque, quae felicibus Hungariae temporibus nobilium erant, in rusticos transferrent: neque prius ad agendum de securitate confinium induci potuerunt, quam aliquot templa catholicis extorsissent; minus solliciti de Turcis arceendis, quam de Hungaris, qui religionem autam seque-

(a) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 363 - 420.*

sequebantur, opprimendis. Haec non ad inuidiam coniungi, sed verissime dici, patet ex ipsis comiti-
rum actis, a protestantibus editis. (a) Comitii in
sextum mensem protractis, Ferdinandus 10. Februa-
rii 80. templa, catholicorum vñibus abstracta, pro-
testantibus addixit. Dum ea sub ipsis comitiis occu-
parentur; frustra Nadasdij, frustra Chakius aliique
proceres catholici reclamarunt, ac ad ius patrona-
tus, quod in suis fundis habebant, prouocarunt.
Nihil illis vetera nobilitatis iura profuerunt. Pot-
rant Nadasdij maiores ad templa catholicis adimen-
da iuribus illis abusi; sed iste, quia catholicus est,
ad eadem acatholicis adimenda, catholicisque, pos-
sessoribus auitis, restituenda, iuribus iisdem vti non
potest. Erat haec tristissima facies auitae religionis;
quum catholici tot seculorum possessione decedere,
nouitiorumque dogmatum sectatoribus locum cede-
re cogebantur. (b)

CCXX. Negatio religionis in huac modum af-
fecto, SS. et OO. Ferdinando caesari supplices ac-
ciderunt, vt Ferdinandum filium regem Hung. co-
ronandum curaret. Coronatione 16. Iunii solito ri-
tu peracta, publica regni negotia resumerunt, et
hos articulos, vniuerse 155. condiderunt: (c) „ I
„ C. Ioannes Draskovich — in regni palatinum eli-
„ gitur. II. Ser. princeps et dominus Ferdinandus
„ IV. rex Boh. in regem Hung. eligitur et corona-
„ tur. III. Magnifici Ioannes Kéri — et Nicolaus
„ Ostroúth — conseruatores coronae eliguntur. —

IV.

(a) *App. Hist. Dipl.* p. 37. (b) *Hist. Gr. T. XXXII.* p.
420 - 437. (c) *Corp. Iur. H. T. I.* p. 794.

„ *IV.* De numero militum praesidiariorum pro cu-
 „ stodia coronae. — *V.* Diploma regium pacifica-
 „ tionis cum ill. pr. Trans. D. Georgio Rákótz, —
 „ *VI.* Nonaginta templa euangelicis restituta speci-
 „ fificantur. *VII.* Praeter praescripta templa, nulla
 „ alia, filialia restituenda. *VIII.* De reassumptione
 „ exercitiij religionis H. et A. C. hominum in ciui-
 „ tate Szakoltzenfi. — *IX.* — In confiniis Iauri-
 „ nensi, Leuensi, Tihany. — *X.* De templorum,
 „ parochiarum et scholarum — aedificatione. *XI.*
 „ Euangelici status catholicis plebanis non soluant.
 „ — *XII.* De solutionibus plebanorum catholico-
 „ rum. — *XIII.* De restitui promissis templis. —
 „ *XIV.* De poena eorum, qui — statuta in nego-
 „ tiq religionis violauerint. *XV.* De causis testa-
 „ mentariis. — *XVI.* De causis — in foro secula-
 „ ri ventilandis. *XVII.* De bonis secularibus, ec-
 „ clesiasticis non abalienandis. *XVIII.* De reassum-
 „ tione liberi exercitiij religionis catholicae — in
 „ ciuitate Cassouiensi. *XIX.* De libero H. C. exer-
 „ citio in dicta ciuitate Cassou. — *XX.* De condi-
 „ tionibus, quibus certi comitatus regni D. princi-
 „ pi Trans. ad dies vitae conceduntur. — *XXI.*
 „ De comitatibus regni — in posterum non con-
 „ cedendis. *XXII.* Dominale tribunal tollitur.
 „ *XXIII.* De modo restitutionis bonorum. — *XXIV.*
 „ De veteranorum militum consiliariorum defecti-
 „ bus. — *XXV.* Dicae — in duos annos imposi-
 „ tae. — *XXVI.* Armalistae — taxentur. *XXVII.*
 „ Regnicolae, quaesturam exercentes, — ultra or-
 „ dinariam tricesimam, dimidiam integrae tricesi-
 „ mae partem soluant. *XXVIII.* Ciuitates vicina-
 „ rum prouinciarum — tam integram, quam me-
 „ diam

„ diam tricesimam soluant. *XXIX.* De medietate
 „ ordinariae tricesimae — pro exsolutione militum
 „ confiniorum. — *XXX.* Oppida et villae — di-
 „ centur. *XXXI.* Annonarium subsidium. — *XXXII.*
 „ In 7. comitatibus — singulae contributiones ad
 „ confiniorum — exsolutiones conuertendae. *XXXIII.*
 „ Contributio pro conseruatoribus — Coronae.
 „ *XXXIV.* Contributio pro conseruatione coronae
 „ ex parte regni Croatiae. — *XXXV.* Prouentus
 „ tricesimales. — *XXXVI.* Portarum connumera-
 „ tionis modus. — *XXXVII.* Regni contributio-
 „ nes. — *XXXVIII.* Dicatores rusticos superfluis
 „ expensis non onerent. *XXXIX.* Rationes de re-
 „ stantiis contributionum. — *XL.* Contra capita-
 „ neos — excursiones facientes. — *XLI.* De —
 „ vagabundis hatdonibus — *XLII.* De nonnullis
 „ rum confiniorum — in dediticios subditos inso-
 „ lentiis. — *XLIII.* De pascuationibus fenilium.
 „ — *XLIV.* De coercenda nonnullorum confinia-
 „ riorum — licentia. *XLV.* De commissione Iau-
 „ rinenfi. *XLVI.* De commissione pro restitutione
 „ Valachorum. — *XLVII.* Vltior Valachorum —
 „ inductio non concedenda. *XLVIII.* Bona Ka-
 „ prontzensia iurisdictioni regni subiaceant. —
 „ *XLIX.* Educillum, per nonnullos confiniorum
 „ Sclauoniae capitaneos introductum, tollitur. *L.*
 „ Commissio ratione finium — ad mare Adriati-
 „ cum reassumatur. — *LI.* De bano Croatiae de-
 „ clarando. — *LII.* Valachi Sombergenſes ad solu-
 „ tionem — compellantur. *LIII.* Praesidium Ber-
 „ kiskeuina reaedificandum. *LIV.* De educatione mi-
 „ litis Germani ex arce Varasd. — *LV.* Coloni
 „ Vltrocolapiani — contributionem aliquam —
 „ praes.

„ praestent. *LVI.* De iure et iustitia — in regno
 „ Sclauoniae administranda. *LVII.* Pro admini-
 „ stratione iuris et iustitiae in maritimis partibus iu-
 „ dices ordinantur. — *LVIII.* Nobiles, in confi-
 „ nio Kálló degentes, — comitatui subsint. *LIX.*
 „ De exsequutionibus iudicialiis, in confiniis non
 „ impediendis. *LX.* Capitaneus de Szalavár a pi-
 „ scationibus abbatis — abstineat. *LXI.* — Confi-
 „ nia bis in anno perlustrentur. — *LXII.* Capita-
 „ neatus confinium indigenis — conferantur. —
 „ *LXIII.* De praefecturis — confinium Sclauoni-
 „ corum — *LXIV.* — Praesidium Damasdiense —
 „ restauretur. *LXV.* De militis extranei in regni
 „ confiniis permissione. — *LXVI.* — Contra serui-
 „ tores nonnullorum DD. magnatum, de pagis in
 „ pagos condescendentes. — *LXVII.* De condu-
 „ ctione militum — *LXVIII.* Circa oppida hai-
 „ donicalia. *LXIX.* Aggeres — ad Budetin —
 „ demoliendi. *LXX.* Ad rectificationem — meta-
 „ rum — commissarii nominantur. *LXXI.* De
 „ commissione super bonis ad Austriam possessis. —
 „ *LXXII.* Legatio in Poloniam ratione arcis Lublyo
 „ ac 13. oppidorum Scepus. — *LXXIII.* Vt lega-
 „ tiones et commissiones diuersae commodius in
 „ effectum deducantur; D. palatinus — prouideat.
 „ *LXXIV.* De legationibus ad portam Ottomani-
 „ cam mittendis. — *LXXV.* De collationibus of-
 „ feriorum supremorum comitum. — *LXXVI.* Su-
 „ premi comites nobiles — non opprimant.
 „ *LXXVII.* De exsequutionibus iudicialiis. —
 „ *LXXVIII.* De excessibus — nonnullarum libera-
 „ rum ciuitatum. — *LXXIX.* Liberae ciuitates —
 „ iustitiam legibus regni conformem administrent.
 „ — *LXXX.*

„ — *LXXX.* Ciuitates Sopron. et Poson. vina
 „ DD. praelatorum, baronum, magnatum et nobi-
 „ lium — non remorentur. — *LXXXI.* De acti-
 „ bus potentiariis. — *LXXXII.* — Senatores ciui-
 „ tatis Cassouien. — peremptorie citentur. *LXXXIII.*
 „ De excessibus praefectorum et officialium came-
 „ rarum mineralium. — *LXXXIV.* Sententia pro
 „ Ludouico a Rottal. — *LXXXV.* De vasorum cu-
 „ preorum pro vsitus domesticis coemptione. —
 „ *LXXXVI.* De ciuitatum liberarum accolis —
 „ *LXXXVII.* De hereditatibus notam infidelitatis
 „ incurrentium. *LXXXVIII.* Tricesimatores Trans-
 „ danubiani — a camera Hungarica debeant. —
 „ *LXXXIX.* De tricesimis versus partes Turcicas.
 „ — *XC.* Tricesimae — qualiter exigendae? *XCI.*
 „ De siccis et minus necessariis teloniis abolendis.
 „ — *XCII.* De exsequutionibus — non impeden-
 „ dis. — *XCIII.* Iudiciariae deliberationes — exse-
 „ quutioni demandandae. — *XCIV.* — Ne Polo-
 „ nis bona in regno possidere liceat. — *XCV.* De
 „ decimis. — *XCVI.* Decimae agnorum. — *XCVII.*
 „ De decimis — episcopo Vesprim. soluendis.
 „ *XCVIII.* Ne plura beneficia ecclesiastica vni con-
 „ ferantur. — *XCIX.* Ne episcopi, residentias epi-
 „ scopales non habentes, ad consilia admittantur.
 „ *C.* De praesentatione et confirmatione plebano-
 „ rum. *CI.* De praepositura Iaszouiensi. — *CII.*
 „ Ne D. episcopus Iaur. in iura — capituli sese
 „ intromittat. *CIII.* Constitutiones circa celebratio-
 „ nem iudiciorum octauarum. — *CIV.* D. perso-
 „ nali — in terminis diaetalibus — in singulos
 „ dies, quinque; vices gerentibus autem — bini
 „ floreni Hungaricales ordinantur. *CV.* — Con-

„ tra

„ tra dotalistas. — *CVI.* Contra depositarios. —
 „ *CVII.* Egr. Stephanus Dévényi — procedat vi-
 „ gore brevis processus. *CVIII.* Comitatus Tson-
 „ grad. ad tempus ad comitatum Heves. applica-
 „ tur. — *CIX.* — Congregationes comitatus Aba-
 „ újvár. Cassowiae; Hontensis vero in Selmetz cele-
 „ brentur. *CX.* De negotio artis Szádvár. — *CXI.*
 „ — Negotium arcium Szerédnye, Léva, Döm-
 „ bó. — *CXII.* Querelae contra magn. Franciscum
 „ Révai. — *CXIII.* Querelae item contra D. epi-
 „ scopum Iaur. — *CXIV.* De nobilibus et ecclesiasti-
 „ cis, in praesenti dicta conquerentibus, non
 „ impediendis. *CXV.* C. Stephanus Cháki dispo-
 „ natur ad conventionem heredum Antonii qu. Roll.
 „ *CXVI.* De praetensione heredum Ioannis qu. Po-
 „ grányi. — *CXVII.* De nouo iudicio, cum gra-
 „ tia comitibus a Kollonits ratione arcis Léva con-
 „ cedendo. *CXVIII.* Magn. Stephanus Tököli er-
 „ ga Kesmarkienses priori iure suo uti possit. *CXIX.*
 „ — Ratione decimarum districtus Melike. —
 „ *CXX.* Domus capitularium eccl. Castriterrei a cen-
 „ su — exemptae habeantur. *CXXI.* Protocola prae-
 „ positurae Chornen. — *CXXII.* Donationales — ex
 „ cancellaria Hungarica cum clausulis insolitis non
 „ expediantur. — *CXXIII.* De — hospitaliis rite dis-
 „ tribuendis — tempore comitiorum. — *CXXIV.*
 „ Oppida Némethi et Szatmár. — *CXXV.* De bo-
 „ nis impignoraticis recuperandis. — *CXXVI.* De
 „ modo acquisitionis rerum mobilium. — *CXXVII.*
 „ — De metis controuersis. — *CXXVIII.* Liberti-
 „ ni de Sz. Gál taxas regias — pendant. — *CXXIX.*
 „ De expurgatione fl. Rabac. — *CXXX.* De iis,
 „ qui — bona de manibus contradictorum occu-
 „ pant.

- „ pant. *CXXXI*. De domo Vien. — Georgii qu.
 „ Turzo. — *CXXXII*. — De facto bonorum Nagy-
 „ ida. — *CXXXIII*. De repetitione colonorum.
 „ *CXXXIV*. De legatis comitatum. — *CXXXV*.
 „ Statutiones — durante praesentis diaetae termi-
 „ no, peractae, cassantur. *CXXXVI*. — Coram
 „ quibus fieri debeat statutio. *CXXXVII*. De man-
 „ datis illegitimis non expediendis. — *CXXXVIII*.
 „ De bonorum magn. Thomae Szétsi — restitutio-
 „ ne. *CXXXIX*. De quarundam litterarum. —
 „ C. Nicolai Elzterházi — assignatione. — *XL*.
 „ Egr. M. Andreas Ketskés — absolutus pronun-
 „ ciatur. *XLI*. Praesidiarii Vespri. — in telon-
 „ nium D. episcopi Vespri. — sese non immi-
 „ sceant. — *CXLII*. De armentorum et pecorum
 „ —abactione. *CXLIII*. Ciuitati montanae Baka-
 „ banya de certo praesidiario milite prouidendum.
 „ *CXLIV*. Vt ad iustum interesse sex per centum
 „ — exigere liceat. *CXLV*. Priuilegia oppidano-
 „ rum Iaur. Comar. et Papensium, super exemptio-
 „ ne teloniorum, in suo vigore relinquenda.
 „ *CXLVI*. De camerae Hungaricae cum aulica
 „ correspondentia. — *CXLVII*. De capitaneatu
 „ Gyarmatiensi, magn. Francisco Balassa — confe-
 „ rendo. — *CXLVIII*. Articuli de violentiis. —
 „ *CXLIX*. Res mobiles ac litteralia instrumenta
 „ egr. Paulli Fántsi. — *CL*. Honorarium nouiter
 „ coronatae regiae M. offertur *CLI*. Censores ra-
 „ tionum. — *CLII*. De restantiis stipendii peditum
 „ coronae custodum. — *CLIII*. Gratuitorum labo-
 „ rum — limitatio. — *CLIV*. De diaetae, ter-
 „ tio quouis anno indicendae, celebratione. *CLV*.
 „ DD. Franciscus de Caretto, marchio de Grana;
 „ „ Henr.

„ Henr. Guilielmus C. a Staremborg ; Guilielmus
 „ Leop. C. Tattenbach ; Ernestus L. B. a Traun ;
 „ Georg. Adamus a Rhueffstein ; Rudolphus C. a
 „ Kaunitz ; Mathias C. a Kuen ; Ludouicus L. B.
 „ de Souches ; C. Wenceslaus ab Hoditz et Adol-
 „ phus C. a Puchaim in Hungaros recipiuntur. “ *Pe-
 sonii* 17. Iulii 1647. Decretum hoc apertis verbis
 art. 5. docet, in pacem Lincensem neque clerum,
 neque seculares catholicos omnes consensisse, quo-
 rum tamen consensum ad vim legis esse necessarium,
 tripartitum tradit. (a)

A. C. 1648. Ferd. 12. Ind. 1. P. 12. A.

CCXXI. Nullum est dubium, ad Lincensem il-
 lam pacem protestantibus concedendam Ferdinan-
 dum armis adactum fuisse. Docent id haec eiusdem
 verba : *Vt Christiani sanguinis effusioni parceretur.*
 Quum enim Ferdinandus bello tricennali simulque
 Rakotziano civili premeretur ; coactus pacem in
 Hungaria primum, tum etiam in imperio duriori-
 bus conditionibus redimere, hoc anno tandem fu-
 nesto bello finem imposuit. Georgius Lippaius,
 Strigoniensis archiepiscopus, vt vulnera religionis,
 quae seu Rakotzius, seu Suecus intulerat, opportu-
 nis remediis curaret, indicta Tirnauiam synodo na-
 tionali, generale cleri Hungariae collegium instituit,
 ac societatem IESV Hungaricam verum ac legiti-
 mum cleri Hung. membrum esse declarauit. Non
 multo post pacem compositam, praecipuum verae
 reli-

(a) *Part. 2. Tir. 3. et 4. (a) Hist. Cr. T. XXXII. p.*
 449 - 562.

„ mus, in ciuitate Cremniciensi habitae, iuxta ar-
 „ ticulos contra dictam ciuitatem procedere possit.
 „ XXIV. De modo — decimationis. — XXV. Do-
 „ minia, antea ad Austriam possessa et reincorpo-
 „ rata, legibus regni subsint. XXVI. Metae regni
 „ Hung. cum Sileliacis — rectificentur. — XXVII.
 „ — Rectificatio metarum circa Morauiam. —
 „ XXVIII. De legatione, ratione castrı Lublyo et
 „ 13. oppidorum Scepusiensium, in Poloniam insti-
 „ tuenda. — XXIX. De metarum versus Poloniam
 „ rectificatione. XXX. De commissione, in ciuita-
 „ te Varasdiensi instituenda. XXXI. De commis-
 „ sione generali pro incorporatione Valachorum. —
 „ XXXII. Commissio ratione finium — ad mare
 „ Adriaticum. — XXXIII. Regnum Croat. et Sclau.
 „ in suis libertatibus conseruetur. XXXIV. Atti-
 „ culi de aedificatione praesidii Berkiscuinae reno-
 „ uantur. XXXV. Capitanei, — quaestum exer-
 „ centes, tricesimam soluant. XXXVI. De edu-
 „ ctione militis Germani ex arce Varasdiensi. —
 „ XXXVII. De commissione Iaurinensi instituenda.
 „ XXXVIII. Capitulo Agriensi locus residentiae
 „ Cassouiae ordinatur. — XXXIX. Ciuitas Kufzög
 „ — in coetum reliquarum liberarum ciuitatum
 „ recipitur. XL. Ciuitas quoque Kıs-Márton ad
 „ publicos regni confessus — admittitur. XLI. De
 „ liquidis debitis et bonis impignoraticis, in co-
 „ mitatibus vsque ad 1200. fl. adiudicandis. XLII.
 „ Ne regnicolae — commissionibus inuiti grauen-
 „ tur. XLIII. De oppidis haidonicalibus non pri-
 „ uilegiatis, ad instar colonorum dicandis. XLIV.
 „ De comitiis ultra bimestre spatium non protra-
 „ hendis. — XLV. Confirmationes obsoletorum
 „ pri-

„ privilegiorum nullius sint vigoris. *XLVI.* De ab-
 „ usibus tricesimatorum tollendis. *XLVII.* De li-
 „ ga minutae Cremnicensis monetae. — *XLVIII.*
 „ Nobiles, in praesidio Ersek-Ujvár commorantes,
 „ iurisdictioni comitatus subsint. *XLIX.* Ciuitati
 „ montanae Bakabánya de certo praesidiario milite
 „ providendum. *L.* De castello Patonenſi, per ca-
 „ pitulum Iaurinense muniendo. *LI.* De celeriori
 „ debitorum in vicinis prouinciis acquisitione. *LII.*
 „ De grassatoribus — coercendis. *LIII.* Ne D. C.
 „ Nicolaus Palſi ac alii nobiles in consueto educil-
 „ lo per ciuitatem S. Georgii impediuntur. *LIV.*
 „ De negotio oppidi Nagy-Tapoltsán, per D. pa-
 „ latinum peremptorie reuident. *LV.* Negotium
 „ quoque mag. Simonis Balassa — per eundem D.
 „ palatinum peremptorie decidatur. — *LVI.* De
 „ nouo iudicio cum gratia comitibus a Kollonich
 „ concedendo. — *LVII.* Magn. olim Andreae Ba-
 „ lassa relicta vidua per D. R. palatinum in inte-
 „ grum restituatur. *LVIII.* Ius familiae Rueberia-
 „ nae per D. R. palatinum peremptorie reuideatur.
 „ — *LIX.* Filia egr. olim Stephani Náprági in bo-
 „ na sua — peremptorie restituatur. *LX.* Nego-
 „ tium egr. Georgii Hofszutóti — per D. palati-
 „ num peremptorie reuideatur. *LXI.* Controuersia
 „ inter familiam Hódosi et magn. Gabrielem Peréni
 „ — per D. C. palatinum peremptorie definiatur.
 „ *LXII.* Articulus proxime praeteritae diaetae, ad
 „ instantiam magn. Emer. Czobor conditus, per
 „ D. R. palatinum peremptorie decidatur. *LXIII.*
 „ Nobiles fugitiui — decimas non soluant. *LXIV.*
 „ Causa heredum egr. qu. Lucae Ekker per D. R.
 „ palatinum peremptorie reuideatur. *LXV.* In caus-

- „ sa relictæ magn. qu. Paulli de Réva — D. pala-
 „ tinus exsequutionem in effectum deducat. *LXVI*
 „ De caussa nobilis D. Sophiæ Palugyai — per D.
 „ C. palatinum reuidentia. *LXVII*. Articulus diae-
 „ tæ anni 1647. ad instantiam heredum magn. qu.
 „ Ioannis Pogranyi conditus, renouatur. *LXVIII*
 „ De procuratoria constitutione, principi Transil-
 „ uaniæ — concessa. *LXIX*. Articulus 110. no-
 „ uissimæ diætæ renouatur. *LXX*. Similiter ar-
 „ ticulus 3. — *LXXI*. De difficultatibus ratione
 „ exactionis duplicis tricesimæ. — *LXXII*. De
 „ complanatione metarum. — *LXXIII*. D. C. Pau-
 „ lus Pálfi palatinus super regni prouentibus, ei-
 „ dem concreditus, expeditus declaratur. *LXXIV*.
 „ Camerae Hungaricæ præfectus et consiliarii super
 „ contributionibus — absoluti pronunciantur. *LXXV*.
 „ Egr. quoque Franciscus Századi super perceptio-
 „ ne et erogatione subsidii pecuniarii — absolutus
 „ redditur. *LXXVI*. Iudicia octaualia statis suis
 „ temporibus et locis publicentur ac celebrentur.
 „ *LXXVII*. De siccis — teloniis abolendis. —
 „ *LXXVIII*. Filiales tricesimæ, nouiter erectæ,
 „ tollendæ. *LXXIX*. De Iudæis a teloniorum ad-
 „ ministratione amouendis. *LXXX*. Locus sedis
 „ iudiciariæ comitatus Hontensis ad ciuitatem Kar-
 „ ponensem transfertur. *LXXXI*. Capitanei præsi-
 „ diorum ab hereditatum nobilitarium adiudicatio-
 „ ne abstineant. *LXXXII*. De nonnullorum offi-
 „ cialium confiniariorum excessibus. — *LXXXIII*.
 „ De colonorum, — in nonnulla confinia abdu-
 „ ctorum, — restitutione. *LXXXIV*. De conde-
 „ scensionibus de pagis in pagos. — tollendis,
 „ *LXXXV*. Sua M. reparationi præsidii Ersek-Uj-
 „ varien-

„ variensis providere dignetur. *LXXXVI.* Gra-
 „ tuitorum laborum — limitatio constituitur.
 „ *LXXXVII.* Sua M. C. pro relaxatione annatarum
 „ apud summum pontificem sese clementer inter-
 „ ponere velit. *LXXXVIII.* De controuersia, in-
 „ ter possessiones Dobrassov et Baboth vigente,
 „ peremptorie determinanda. *LXXXIX.* Fratres
 „ ord. B. Pauli, I. E. libertate domus suae, in
 „ ciuitate Posoniensi habitae, — vtantur. *XC. D.*
 „ comitis Ioannis qu. Draskovich relicta vidua ac
 „ heredes eiusdem super quibusdam litteralibus in-
 „ strumentis assignatis expediti declarantur. *XCI.*
 „ Articulus 80. anni 1647. renouatur. — *XCII.*
 „ De victualium et rerum venalium pretii limita-
 „ tione. — *XCIII.* Limitatio super temporibus,
 „ quae ad praescriptionis ius deseruire possunt.
 „ *XCIV.* — De poena violationis sedis. — *XCV.*
 „ Articulus anni 1647. contra officiales ciuitatis
 „ Cassouiensis conditus, conditionaliter tollitur.
 „ *XCVI.* Contributio pro conseruatoribus et custo-
 „ dibus regni coronae. *XCVII.* De restituenda
 „ vel exsoluenda domo Viennensi heredibus Georgii
 „ qu. Turzo. — *XCVIII.* Vt protonotarii regni
 „ Croat. et Sclau. ad regni diaetam iuratum su-
 „ um — inducere possint. *XCIX.* Censores ra-
 „ tionum super publicis regni prouentibus. — *C.*
 „ Domini C. Franciscus Kevenhiller — et Ioannes
 „ Christoph. C. a Puchaim, anno 1638. in Hunga-
 „ ros recepti, sollemne iuramentum praestiterunt.
 „ *CI.* Domini Ferdinandus de Caretto, marchio
 „ de Grana et Lud. Ratuigius L. B. de Sueches,
 „ nec non Adolphus C. a Puchaim anno 1647. in
 „ Hungaros recepti, consuetum iuramentum depq-

„ fuerunt. *CII. D. Herbardus comes ab Aurfperg,*
 „ Ernestus C. de Merode et Ioan. Rudolphus L. B.
 „ in Stozing in Hungaros recipiuntur. “ *Posonii 3.*
Iun. 1649. Nicolaus Zrinius, iam anno superiore
 banus Illyrici creatus, sub initium anni huius inau-
 guratus, frater erat Petri, post vices annos infami
 morte vitam finituri, qui hoc anno Badancou-
 cium, Crupensis arcis praefectum, ad Slunium vi-
 cit, et cum 200. Turcis interfecit. (a)

A. C. 1650. Ferd. 14. Ind. 3. P. 17. A.

CCXXIII. Armis iam vndique cessantibus, ad
 auitam religionem vbique stabiliendam, eiusque vul-
 nera, quae tot bellis illata sunt, Ferdinandus totis
 viribus incubuit. Ipsi Cassouienſes aetholici, mi-
 tiores iam facti, collegium canonicorum Agrien-
 sium, secundum sanctionem anni superioris, ad-
 miserunt, quin ullam illis difficultatem obmouerent.
 Seraphici quoque patres, Cassouia saepius ab aca-
 tholicis eiekti, suum coenobium hoc anno recepe-
 runt, quorum sanctuarium, vñbus canonicorum
 Agriensium concessum, vicenis annis elapsis postli-
 minio restitueretur, canonicis ad basilicam Elisabethi-
 nam, quam ad annum vsque 1671, Lutherani reti-
 nuerunt, translatis. Eisdem patres Seraphicos Lip-
 patus archiepiscopus hoc anno Cremnicii colloca-
 uit; pro IESVitis autem, Trenchinium inductis,
 regias a Ferdinando litteras impetrauit, 21. *Iunii*
 1650. (b)

A. C.

(a) *Hist. Cr. T. XXXII. p. 590. 686.* (b) *Ibid. p. 688. 700.*

A. C. 1651. Ferd. 15. Ind. 4. P. 9. A.

CCXXIV. Dulces hos pacis fructus Turcae, quietis impatientes, violatis iterum induciis, interceperunt. Hazan, aga Canisienſis, Selimum, Bûdenſem præfectum muneribus corrumpit, vt Kis-Komaromium occupandi veniam extorqueret. Sed, eo ſemel iterumque necquicquam tentato, poſtquam multos e ſuis ſuumque brachium cubito tenus amiſſiſſet, Caniſam reuerſus, e vulnere deceſſit, grauesque temeritatis ſuae poenas dedit. Nicolaus Zrinius, eam Haſani temeritatem et Coſtantiensium Turcarum excuſiones caſtigaturus, iis in inſidias præcipitatis, poſt octo horarum certamen, 250. hoſtibus caeſis, 200. maioribus pecoribus abactis, victor in inſulam rediit. Subinde Puchamio, Comaromii præfecto, coniunctus, vt illatam Kis-Komaromiensibus iniuriam vlciferetur, Segusienſis ſuburbii domos exuſſit. (a)

A. C. 1652. Ferd. 16. Ind. 5. P. 31. M.

CCXV. Ferdinandus, veræ religionis tuendæ ſtudioſiſſimus, Nicolao Zrinio per litteras mandavit, vt Petrum Mariani, Segniensẽ episcopum, aduerſus perturbatores episcopalis iuriſdictionis raptōresque bonorum eccleſiaſticorum protegeret. At in Tranſilvania tam miſera catholicae fidei conditio fuit, vt S. I. ſacerdotes ſub eccleſiaſtica, magiſtri ſub profana veſte latere debuerint; neque Fran-
ciſcum

(a) *Ibid.* p. 799-710.

ciscum Rakotzium, octo circiter annos natum, alia conditione hoc anno principem elegerint, quam ut in paterna, seu Calviniana, religione contineretur. Licet autem induciae cum Turcis confectae fuerint; tristitia tamen illi vestigia procurfionum suarum vbique reliquerunt; cumprimis autem ad Vezekény, vbi 4. Eszterhazii, Ladislaus, Franciscus, Thomas et Casparus occubuerunt cum 60. Hungaris; caesis ex parte Turcarum 800. (a)

A. C. 1653. Ferd. 17. Ind. 6. P. 13. A.

CCXXVI. Ferdinandus, imperii securitati consulturus, comitia Ratisbonam principibus et electoribus edixit, qui sub initium mensis Aprilis Ferdinandum, eius filium, Romanorum regem eligendum decreuerunt. Is, electus Augustae 31. Maii, Ratisbonae 18. Iunii coronatus est. Rakotzius interea Transsiluaniam turbabat; nec episcopum novum, Ioannem Pálfalualum, in prouinciam admittebat. Proscriptis iterum IESVitis, Basilium, Moldaviae principem, incertum, qua de causa, bello petiit, cui fuso fugatoque Stephanum, eiusdem cancellarium, subrogauit (b)

A. C. 1654. Ferd. 18. Ind. 7. P. 5. A.

CCXXVII. Vt porro Rakotzius viam ad regios honores in Polonia consequendos sibi sterneret; in publi-

(a) *Ibid.* p. 710 - 750. (b) *Hist. Crit. T. XXXII. p. 751 - 757.*

publicis eius regni comitiis obtinuit, vt inter indigenas sub certis conditionibus referretur. At vanas fuisse spes eiusdem, postea videbimus. Vanas quoque Hungarorum spes, quibus optimum in Ferdinando IV. regem sibi despondebant, euaserunt. Vix enim ex Ratisbonensibus comitiis Viennam reuersus, populi gaudia cumulauit, iam in luctum ea grauissimum commutauit, variolis extinctus 9. Iulii, natus annos 20. menses 6. dies 16. a castigatissimis moribus *virginis princeps* passim appellatus. Ferdinandus igitur caesar, vt Leopoldus, quem infulis antea destinauerat, in eius locum ab Hungaris eligeretur, in 24. Ianuarii comitia Polonium indixit. (a)

A. C. 1655. Ferd. 19. Ind. 8. P. 28. M.

CCXXVIII. Priusquam ad haec comitia Ferdinandus descendisset; Leopoldo filio, 15. annos nato, V. kal. Februarias Austriae gubernacula tradidit, vt imperare consuesceret. Kalendis postea Martiis ad comitia profectus, quatuor pro more candidatos pro palatini dignitate, quae, mortuo Palatio, vacabat, implenda proposuit, e quibus Franciscus Veselenius plurima suffragia tulit. Plures subinde menses effluerunt; donec Leopoldus rex eligeretur. Causa tantae cunctationis protestantes erant, qui nouis rursus querelis aures caesaris obtundebant, neque prius, quam negotium religionis assumeretur, ad electionem progredi volebant. Post

(a) *Ibid.* 757 - 770.

Post longas catholicorum cum acatholicis disceptationes, priusquam ad regis electionem ventum fuisset; in domo palatini clam oratio deposita fuit, qua suadebatur, ut Leopoldus rex hereditarius cooptaretur. Hungari tamen ius electionis abdicare nondum voluerunt, ac Leopoldum, instituto veteri regem electum, 27. Iunii sollemniter inaugurarunt. Leopoldinam hanc inaugurationem, Eleonoræ, Ferdinandi III. coniugis tertiæ, coronatio tribus hebdomadibus præcessit. (a)

CCXXIX. Superatis præcipuis de religione Leopoldique regis electione difficultatibus, cetera, quæ Ferdinandus discutienda proposuit, facilius definita sunt, conditis 119. articulis hoc ordine: (b) „ *Art. I.* C. Franciscus Vefeleni — in regni „ palatinum eligitur. *II.* Ser: princeps et dom. „ Leopoldus, A. A. — in regem Hung. eligitur „ et coronatur. *III.* Confiniariorum — intertentionem — sua M. benigne offert. *IV.* Subsidium mediae tricesimæ — offerunt regnicolæ. — „ *V.* — SS. et OO. regni loco contributionum dicalium offerunt certum militum numerum. — *VI.* „ Annonariæ domus tres in locis magis necessariis constituendæ. — *VII.* Nobiles in confinii stipendiarii in rebus militaribus iuri militari — subsint. — *VIII.* De commissione Iaurinensi et Comaromiensi instituenda. *IX.* De solutorum belliorum abusibus tollendis. — *X.* Prouisionem „ confiniorum suæ M. in se benigne assumit. *XI.* „ De independentia camerae Hungaricæ ab aulica. „ — *XII.*

(a) *Ibid.* p. 779. — 789. (b) *Corp. Iur. H. T. L.* p. 851.

„ — *XII.* Auctio in districtu Muraköz militum
 „ veteranorum. *XIII.* Honorarium ser. reginali M.
 „ offerunt. *XIV.* Nouiter coronatae regiae maie-
 „ iestati honorarium offertur. *XV.* Contributio
 „ pro conseruatoribus et custodibus S. coronae ac
 „ legationibus regni. *XVI.* In vectura munitionum
 „ et tormentorum obseruetur art. 15. an. 1609.
 „ *XVII.* Legati ad imminetia comitia imperialia
 „ pro subsidio regni implorando destinantur. *XVIII.*
 „ In negotio religionis, ratione iniuriarum et que-
 „ relarum, vtrisque iuxta priores articulos proce-
 „ detur. *XIX.* Extraneus miles intra triennium
 „ educatur. — *XX.* Capitaneatus vacantes ex con-
 „ silio Hungarico — conferantur. *XXI.* Praesidium
 „ Damasdiense restauretur. — *XXII.* Rustici vectu-
 „ ra captiuorum non aggraentur. — *XXIII.* D.
 „ iudex curiae regiae in partibus regni superioribus
 „ resideat. — *XXIV.* Qualiter contra tutores et cura-
 „ tores — procedendum? *XXV.* Contra dotalistas —
 „ procedendi modus. *XXVI.* De malefactorum
 „ punitione. — *XXVII.* Negotiatores Graeci vbi-
 „ nam contribuant? — *XXVIII.* — Metalli edu-
 „ ctio priuatis sit interdicta. *XXIX.* De siccis te-
 „ loniis abolendis, Iudaeis exinde amouendis. —
 „ *XXX.* Pro rectificatione metarum cum vicinis —
 „ commissarii denominantur. *XXXI.* — Mensurae
 „ aridorum et liquidorum Posoniensi conformentur.
 „ — *XXXII.* Articulus 135. an. 1647. ad commis-
 „ siones etiam regias et regni; articulus item 36.
 „ an. 1609. ad secretarios, notarios capitulorum
 „ — extenduntur. *XXXIII.* De non fiendis in
 „ vicinis prouinciis arrestationibus. — *XXXIV.* In-
 „ digenae regni etiam nobiles ante extraneos ad
 „ bona

- „ bona ciuilia ius praemtionis habeant. XXXV.
 „ Extra regnum residentes pretium bonorum —
 „ non educant. XXXVI. Modus nobilitationis
 „ prior obseruetur. — XXXVII. Contributionem
 „ diaetalem a bonis nobilium DD. magnates pro se
 „ ne vsurpent. — XXXVIII. Qualiter contra ma-
 „ lefactores nobiles — procedendum? — XXXIX.
 „ Praepositura Cſornensis in suum pristinum statum
 „ restituitur. XL. — Pro continuata structura
 „ fortalitii Érsek-Ujváriensis D. archiepiscopo Stri-
 „ gonienſi SS. et OO. debitas agunt gratias. XLI.
 „ Modus repetitionis fugitiuorum colonorum ex
 „ confiniis. XLII. De modo restitutionis colono-
 „ rum in Transsiluaniam. — XLIII. Extensio arti-
 „ culorum ad oppida haidonica. — XLIV. Mo-
 „ dus repetitionis colonorum e medio Cumanorum
 „ et Philistaeorum praescribitur. XLV. Conseruato-
 „ rum vnus ad minimum penes S. coronam ma-
 „ neat. — XLVI. Testamenta nobilium possessio-
 „ natorum de hereditatibus ciuilibus. — XLVII.
 „ Porta ciuitatis Tirnauiensis penes curiam archi-
 „ episcopalem aperiatur. XLVIII. Occupationes
 „ violentae hereditatum — per dominos terre-
 „ stres ne fiant. — XLIX. Diaetae singulo quo-
 „ uis triennio celebrentur. — L. — De residente
 „ Hungaro cum aequali auctoritate residenti Ger-
 „ mano adiungendo. — LI. Iudicia octaualia et
 „ breuia statis temporibus celebrentur. — LII.
 „ Causſa admonentium cum minori summa eodem
 „ ibidem processu decidatur. — LIII. De manda-
 „ tis illegitimis non expediendis; legitimis vero
 „ non impediendis. — LIV. Inter fratres indiui-
 „ sos, carnales tantum et vterinos, lucrum et da-
 „ „ mnum

„ mpm currat. — *LV.* Constitutiones de turbatio-
 „ ne legitimorum processuum et exsequutionum re-
 „ nouantur. *LVI.* In causis violentiarum sufficiat
 „ numerum vagabundorum — probasse. — *LVII.*
 „ Pascuationes vbique aboleantur. *LVIII.* Causa
 „ Sigismundi Szántóházi. — *LIX.* De vsu territo-
 „ riorum et praediorum plurium compossessorum,
 „ Turcis subiectorum. — *LX.* Ne domini et nobi-
 „ les in consueto educillo per ciuitatem S. Geor-
 „ gii impediuntur. *LXI.* Procuratores, in medio
 „ itatuum procurantes, a confessu diaetali arcen-
 „ dos esse. — *LXII.* — Qualiter contra oppida-
 „ nos Szatmár et Némethi in facto violentiarum
 „ procedatur. *LXIII.* Externi a vineis, in pro-
 „ montorio Rustensi habitis, decimam in specie
 „ praestent. *LXIV.* Domini qu. C. Pauli Pálfi re-
 „ licta vidua eiusque heredes super certis litterali-
 „ bus instrumentis regni assignatis expediti reddun-
 „ tur. *LXV.* Ciuitates Késmark et Brezno Bánya
 „ ad publicos regni confessus — admittuntur.
 „ *LXVI.* De commissione generali pro incorpora-
 „ tione Valachorum Sclauorum — Varasini insti-
 „ tuenda. *LVII.* — Grauium omnium — de-
 „ cisio et exsequutio relegatur ad antefatam com-
 „ missionem Varasdinensem. *LXVIII.* Negotium
 „ quoque — Kaproncensium. — *LXIX.* Ciuitatis
 „ etiam Segnienfis difficultates. — *LXX.* De pul-
 „ sione boum per portum Buccari. *LXXI.* Com-
 „ missio super restitutione castri Derlegh. — *LXXII.*
 „ Causa Zeleniana contra familiam Keretsenianam.
 „ *LXXIII.* Prouisionem militum Colapianoꝝ —
 „ sua M. curabit. *LXXIV.* Eductio militis Germa-
 „ ni ex arce Varasdinensi — effectuetur. *LXXV.*
 „ Sum-

- „ Summae, ad aedificationem Berkiseuina ordina-
 „ tae, effectuatio. — *LXXVI.* De modo rebelles
 „ subditos — ad obedientiam — compellendi.
 „ *LXXVII.* De colonorum, in ciuitatem Varasdi-
 „ nensem transfugientium, repetitione. *LXXVIII.*
 „ Donatarii domorum ciuiliū — exitum litis prae-
 „ stolentur. *LXXIX.* Abusus quidam circa exa-
 „ ctionem iuris montani — praecaueantur. *LXXX.*
 „ Moneta Hungarica in vicinis prouinciis in eo-
 „ dem valore acceptetur. *LXXXI.* Quomodo ter-
 „ ritoria, per aquarum alluuiem abstracta, recupe-
 „ rari debeant. *LXXXII.* De redemptione castri Lub-
 „ lyo et 13. oppidorum Scepusiensium. — *LXXXIII.*
 „ Domini et nobiles ab allodiaturis, ex partibus
 „ Transilvaniae adiectis, — telonium non soluant.
 „ *LXXXIV.* Ciuitas Carponensis in causis violen-
 „ tiarum — accommodet se articulis. — *LXXXV.*
 „ Causam Pauli Mozdorfer — reuideat D. C. pa-
 „ latinus. *LXXXVI.* Metalem controuersiam fa-
 „ miliarum Hedri et Bertóti — D. C. palatinus re-
 „ uidebit. — *LXXXVII.* In facto incinerationis do-
 „ mus Adami Mézfáros — sua M. iustitiam admi-
 „ nistrari faciet. *LXXXVIII.* De hospitiorum diae-
 „ talium meliori accommodatione. *LXXXIX.* De
 „ excessibus ementium decimas — tollendis. *XC.*
 „ Causa dominarum Annae et Ursulae Czobor —
 „ per D. C. palatinum peremptorie reuideatur —
 „ *XCI.* Commissio super ulteriore domorum Coma-
 „ remiensium assignatione. — *XCII.* Articuli de
 „ domo Viennensi heredum qu. Georgii Turzó re-
 „ nouantur. *XCIII.* Causa dominae relictæ qu.
 „ Pauli de Réva. — *XCIV.* Ad instantiam Iaco-
 „ bi Dobner — iustitia administrabitur. *XCV.* De
 „ restan-

„ restante pretio arcis Regetz. — *XCVI.* Nego-
 „ tium D. Euphrosinae Kayser. — *XCVII.* Prae-
 „ tensiones heredum qu. Nicolai Eszterházi. —
 „ *XCVIII.* Sua M. rationem supplicationis SS. et OO.
 „ est habitura in facto restitutionis bonorum Fan-
 „ tianorum. *XCIX.* Heredes sp. ac magnif. qu. D.
 „ Caspari Lippai — quietantur. *C.* Commissarii
 „ pro — reformando vectigali omnium regni trice-
 „ simarum ordinantur. *CI.* In causis D. C. palati-
 „ ni propriis ordinantur iudices DD. comites iudex
 „ curiae R. et M. tauerhnicorum R. *CII.* Articuli
 „ bonorum Szadvára, Léva, Dombó, Henye reno-
 „ uantur. *CIII.* Sigillum conuentus S. Crucis de
 „ Lelecz renouatur. *CIV.* Articuli familiarum Kol-
 „ lonichianae et Rueberianae renouantur. *CV.* Re-
 „ nouatio articuli heredum qu. Ioannis Pogrányi.
 „ *CVI.* Art. 54. an. 1649. renouatur. *CVII.* Co-
 „ lonorum spontanea deditio per comitatus praeca-
 „ ueatur. *CVIII.* De vituperiis sancitus art. reno-
 „ uatur. *CIX.* Salinarii vbi et quibus tributa sol-
 „ uere debeant, declaratur. *CX.* Liberae — ci-
 „ uitates in suis libertatibus — conseruentur. *CXI.*
 „ Art. 64. nouissimae diaetae renouatur. *CXII.*
 „ Eodem modo art. 57. anni 1625. renouatur.
 „ *CXIII.* De inductione vinorum in prouincias. —
 „ *CXIV.* D. Ludouico a Rottal satisfactio impen-
 „ datur. *CXV.* Excessus Alexandri Mikulits. —
 „ *CXVI.* Gratuitorum laborum — limitatio. —
 „ *CXVII.* — Fraudes circa administrationem gratui-
 „ torum laborum praecaueantur. — *CXVIII.* DD.
 „ Ioann. Weichardus, dux Minsterbergensis in Si-
 „ lesia, S. R. I. princeps ab Auerspergh, et Osta-
 „ uius de Aragonia, ac S. R. I. princeps, in Hun-
 „ *Epit. Chron. P. III.* X garos

„ garos recipiuntur. CXIX. DD. Raimundus C.
 „ Montecuculi, Ioan. Richardus C. a Stahrenberg,
 „ Ioan. Georgius Pucher, Ferd. Leopoldus C. a
 „ Nachot, Petrus Paul. et Ioan. Stanislaus Tar-
 „ novszki, Franc. Ernestus C. de Paar, Georgius
 „ Andr. a Sonau, Sig. Fridericus a Spaidl, Paullus
 „ Hartman, — Christophorus a Zinzendorf, Wolf-
 „ gangus et Ioan. Guil. a Stubenberg, David Henr.
 „ Zobek, Adamus et Gottlieb a Windisgratz et
 „ Ioan. Wendelinus a Schlosberg in Hungaros re-
 „ cipiuntur. “ *Dat. Posonii die 3. mensis Iulii an-
 no dom. 1655. (a)*

A. C. 1656. Ferd. 20. Ind. 9. P. 16. A.

CCXXX. Ferdinandus, confirmatis familiae
 Czëbor in auitas possessiones iuribus, nihil non
 egit, vt Georgium iun. Rakotzium a consilio bellum
 Polonis inferendi retraheret. Praecipuus eidem au-
 ctor belli huius suscipiendi fuit palatinus Vilnensis,
 qui, quod regem Casimirum auersaretur, Rakotzium
 in Poloniam, iniecta regni spe, prolixis litteris in-
 uitauit. Accesserunt hortatores ministri Caluiniani,
 certum illi successum polliciti, quorum vnus, anno
 nendum circumacto, Romae se concionaturum va-
 ticipinabatur. (b)

A. C.

(a) *Hist. Gr. T. XXXII. p. 789 - 871. (b) Ibid. 872 - 890.*

A. C. 1657. Ferd. 20. Jul. 10. P. 1. A.

CCXXXI. Frustra Ferdinandus, misso Szeleptsenio, Rakotzium ab expeditione Polonica reuocare conatus, exitium, in quod ille se praecipitauerat, non vidit, die 2. mensis Aprilis, incredibili prouinciarum luctu, rebus humanis exemptus, quum 49. aetatis annum octo mensibus produxisset; Hungariam vero, post obitum patris, annis 20. mense 1. diebus 15. administrasset. Princeps hic, pace belloque maximus, pietate, prudentia, morum innocentia nemini secundus, optimos quosque sacris profanisque reip. fascibus admouit, e quibus praefuit metropoli *Szrighoniensi*, Emericus Losi 1637. Georgius Lippai 1642. *Colocensi* Ioannes Püski 1649. cathedrae *Agriensi* Georgius Lippai 1637. Georgius Iakusits 1643. Benedictus Kisdi 1647. *Bosnensi* Thomas Marnavich 1639. Fr. Marianus Maravich 1645. *Laurinensi* Georgius Draskovich ab an. 1635. Ioannes Püski 1651. *Nitriensi* Ioannes Telegdi ab an. 1622. Ioannes Püski 1644. Georgius Szeleptseni 1648. *Quinqueecclesiensi* Ioannes Cheh 1637. Stephanus Bosnyák 1640. Albertus Czeglédi 1643. Georgius Szétseni 1646. Paullus Hoffman 1648. *Sirmiensi* Nicolaus Böjthe 1637. Mich. Koptszani 1640. Benedictus Kisdi 1644. Fr. Andreas Francisci 1646. Petrus Mariani 1647. Petrus Gyurievich 1654. *Transsiluanensi* Stephanus Simandi 1634. Ioannes Pálfalvai 1653. *Tsanadiensi* Ioannes Püski 1637. Georgius Szeleptseni 1643. Georg. Széchényi 1643. Sigismundus Zongor 1644. Mathias Tarnóczy 1648. Stephanus Rohontzi 1651. Thomas Pálfi 1653. *Vaciensi* Ioannes Püski 1644. Michael

Kopcsáni 1644. Ladislaus Hofszütöti 1646. Ioan. Püski 1648. Mathias Tarnotzi 1650. Sigismundus Zongor 1655. *Varadiensis* Benedictus Kisdi 1646. Sigismundus Zongor 1648. *Vesprimiensis* Georgius Iakusich 1637. Stephanus Bosnyák 1642. Georgius Szeleptséni 1644. Georgius Széchényi 1648. *Zagrabienfis* Benedictus Vinkovich 1637. Martinus Bogdán 1643. Petrus Petretich 1648. Munia profana gesserunt, *palatini* Ioannes Draskovich 1646. Paullus Pálfi 1649. Franciscus Veseleáni 1655. *Iudicis curiae* Ladislaus Cháki 1649. Franciscus de Nádasd 1655. *Illyrici bani* Ioannes Draskovich 1640 Nicolaus a Zrinio 1647. Ferdinando III. familiare symbolum erat: *Pietate et Iustitia*; Ferdinando IV. *Pro DEO et populo*.

§. VII.

LEOPOLDVS I. REX XLV.

Coepit A. C. 1657. desit A. C. 1705.

A. C. 1657. Leop. I. Ind. 10. P. 1. A.

CCXXXII. Leopoldus I. virtutum ac rerum gestarum gloria Magni cognomen adeptus, ut matrem M. Annam, Philippi III. Hispaniae regis filiam, ita coniugem primam *Margaritam Terefsiam*, Philippi IV. Hisp. R. filiam, habuit, nuptam anno 1666. mortuam 1673. alteram *Claudiam Felicitatem*, Ferdinandi Caroli, archiducis et comitis Tirolensis, filiam, collocatam 1673. defunctam 1676. tertiam *Eleonoram Magdalenam*, Philippi, Neoburgici ducis

et

et electoris Palatini, filiam, connubio iunctam 1676. rebus humanis exemptam 1720. Ex tribus hisce coniugibus vniuerse proles 16. filios nempe 5. filias 11. suscepit. Filiorum I. erat *Ferdinandus Wenceslaus*, ex coniuge I. natus 1667. † 1668. II. *Ioannes*, editus et exstinctus 1670. III. ex coniuge III. *Iosephus* I. 1678. IV. *Leopoldus* 1682. † 1684. V. *Carolus* III. 1685. Filiarum I. *M. Antonia*, ex coniuge I. genita 1669. nupta Maximiliano Bauaro, mortuaque 1692. II. *M. Anna*, nata denataque 1672. III. *Anna Maria*, vix e coniuge II. nata, mox mortua 1674. IV. *M. Iosepha*, genita 1675. † 1676. V. *N.* ex coniuge III. vix sublata, mox exstincta 1679. VI. *M. Elisabetha* 1680. Belgii gubernatrix, † 1741. VII. *M. Anna* 1683. nupta Ioanni V. Lusit. R. 1708. † 1754. VIII. *M. Teresa* 1684. † 1696. IX. *M. Iosepha* 1687. † 1703. X. *M. Magdalena* 1689. XI. *M. Margareta* 1690. † 1691. Ex his prolibus 5. potissimum, maturiorem aetatem assequutae Iosephus I. Carolus III. M. Antonia, M. Elisabetha, M. Anna, saepius in historia comparebunt. Per hanc postremam in Lusitania stirps Leopoldi propagata, secundum sanctionem pragmaticam, ius hereditariae successionis in Hungaria, post stirpem Carolinam et Iosephinam, ex consensu Hungarorum obtinet. (a)

CCXXXIII. Vtprimum Leopoldus, 17. annos natus, regnorum paternorum molem subiit; sagum induere coactus, vix illud toto vitae reliquae tempore per annos 48. ponere potuit. Iustis augusto

X 3

patri

(a) *Hist. Cr. T. 33. n. 1851.*

patri persolutis, primas curas ad leuandam Poloniae calamitatem conuertit, et loco promissorum a patre 4000. armatorum, ad iuuandum contra Suecos et Transsiluanos regnum istud, iustum 16. millium exercitum decreuit. Egīt etiam cum Friderico, Daniae rege, vt Carolo Gustavo, Sueciae regi, bellum denunciatet. Hic igitur suas e Polonia copias in Danos educturus, Cracouiam, Transsiluanico praesidio tenendam, Rakotzio, spe regni consequendi Poloniam ingressus, tradidit. Quum Rakotziani nec aris, nec templis, nec DEO deuotis viris ac virginibus in Polonia pepercissent; Lubomirzkus, vicem patriae suae vindicaturus, in Munkatzienses Rakotzianos fundos irrupit, ac potissimum in oppidum Beregszász, cuius exusti tunc templi tristes parietinae hodieque supersunt, igne ferroque desaeuit. Quum hic ad sarcinda patriae suae damna magnas in Rakotzianis municipiis praedas collegit; adfuit Hazfeldius circa medium Iulii cum 16. millibus Austriacorum, quorum metu territi Rakotziani, fugam arripuerunt; ad praelium tamen prope Iaroslauiam adacti, 5000. ceciderunt. Indagine clausi ceteri, vitam his conditionibus redemerunt: „ vt spolia templorum vrbiumque redderent; grandem pecuniae summam in Polonicos exercitus diuiderent; Sueciae foedus eiurarent; „ obsidibus datis, omni Polonia princeps cum suis „ excederet. “ His pactis, 22. Iulii iureiurando firmatis, Rakotzius non satisfecit, imminenteque Tartarorum chamo perterritus, in Podolia cum exercitu Ioannem Kemenium reliquit; ipse cum paucis, continuata per plures dies fuga, Maramarosinum ac tandem Etiedinum ad vxorem inglorius rediuit.

Keme-

Kemenianis a Tartarorum multitudine partim confectis, partim in captiuitatem abductis, Szamos-Újvárinum comitia Transsiluanis indixit, ad redimendos captiuos frustra sollicitatus. Postquam autem Turcae, propter illatum Polonis, Ottomanicae portae tunc amicis, bellum, extrema Transsiluanis comminati fuissent; nisi Rakotzii loco principem alium eligerent; ille quidem, indictis Albam-Iuliam comitiis, regno sponte cessit; dum tamen suffectus illi Franciscus Redei milites in nomen suum iurare iubebat; acriter obstitit, et violatum a regni statibus pactum caussatus, titulum principis iterum usurpare coepit. (a)

A. C. 1658. Leop. 2. Ind. II. P. 21. A.

CCXXXIV. Quia Rakotzius, principatus splendore perstrictus ac priuatam vitam exosus, nihil non egit, ut amissam dignitatem recuperaret; in tantas calamitates Transsiluaniam coniecit, ut periculum fuerit, ne malum adeo propinquum Hungariam quoque corripere. Iusserat ille, quasi princeps, arma contra Turcas ab omnibus suscipi; sed enim in comitiis Megyesiensibus, quae pro 9. Ianuarii Redei indixerat, declaratum est: *contra pacta fecisse principem Rakotzium, nec admittendum*. Monitus per litteras, *ne potentissimam Turcorum nationem ad excidium suum et regni prouocaret*; varia comminatus est, si non reciperetur. Achatius Bartsai missus ad eum emolliendum, contra ius gentium retentus

X 4

est

(a) *Ibid.* n. 1852.

est ab illo, pertinaciter protestato, se vel principem futurum, vel periturum. Quare copias suas celeriter Megyesinum promouit, eodemque noua comitia pro 25. Ian. promulgauit. Hic ille Franciscum Redeium, iureiurando prius obstrictum, ad principatum dimittendum, et neque iubentibus Turcis recipiendum, incolumem ad propria bona dimisit. Solutis 31. Ian. comitiis, Turcae, vehementer irritati, quod contra suam voluntatem Rakotzius esset receptus, extremum Transsiluanis exitium sunt comminati; nisi rebellem illum desererent. His ille terribitus, in Albensibus comitiis promisit, se principatui valedicturum; si Turcae litteras indeiussorias de non augendo tributo conseruandisque libertatibus dederint: quo postulato Turcae magis erant in Rakotzium commoti, futurique periculi Transsiluanos iterum admonuerunt. Mouebantur interim in perniciem Transsilvaniae grandes exercitus, neque tamen Rakotzius permoueri poterat, ut caducae dignitati renunciando, tot Christianorum milibus, propter ipsum perituris, consulere; collectisque peditum duobus, equitum septem milibus, in purpuratum Budensem, qui nonnisi 5000. militum in castris suis habebat, irrumpit, facilemque victoriam obtinuit. Interim vezirius archiepiscopi Ienö cum 100. milibus armatorum imminerebat, Tartaris etiam et Valachis in Transsiluaniam irrumpentibus, eamque foede deuastantibus. Achatius Barsai missus ad vezirium, Ienöne iam potitum, extremum principatus exitium deprecabatur. Sed is, aucto tributo magnaeque pecuniae summa Transsiluanis imposita, hunc ipsum Barsaium, citra liberam statuum electionem, principem constituit. Hic, indictis in 5. Oct. Segesuarinum

riūm comitiis, exposuit infelicem suae legationis exitum, se principem Transsilvanis impositum, tributum annuum 40. millibus aureorum auctum, ad faciendos belli sumtus demandata quinquies centena millia tallerorum. Aliis subinde comitiis ad 6. Nou. Maros-Vásárhelyinum indictis, decretum est, ut ex his 500000. tallerorum 100000. pro Turcis colligerentur, 20. florenis in singulas portas definitis. Rakotzius, nec tanto patriae detrimento permotus, quamvis iam 100. millia Christianorum a Tartaris vel caesa, vel capta fuissent, plures ambitioni suae voluit immolare. Leopoldus autem iam prius, ne quod periculum etiam in Hungariam accesseretur, sollicitus, antequam Francofurtum ad electionem discessisset; Veselenium palatinum in partem curarum vocavit, in eiusdemque fidem sollicitudines suas deposuit. (a)

A. C. 1659. Leop. 3. Ind. 12. P. 13. A.

CCXXXV. Imperii comitiis longius protractis, Leopoldus, Gallis Suecisque turbas nequaquam cipientibus, 8. Idii superioris anni tandem imperator electus, dilata tamdiu comitia Hungaris ad 21. Iulii Posonium indixit, in quibus articuli 133. hoc ordine conditi sunt: (b) „ *Art. I.* Diploma regium, „ per suam maiestatem tempore felicitis inaugurationis „ nis et coronationis suae statibus et OO. regni su- „ per conditionibus inibi declaratis concessum, publicis regni constitutionibus inseritur. *II.* Conf- „ niario-

(a) *Ibid.* u. 1853. (b) *Corp. Iur. Hung.* T. II. p. 6.

„ nariorum numerum, iuxta art. 3. an. 1655. in-
 „ terueniendum, et ex mediis ibidem insinuatis ex-
 „ soluendum, sua M. benigne offert. *III.* De
 „ confiniariorum non completo numero aut fraudu-
 „ lenter lustrantium poena, eiusque exsequutionis
 „ modo, exigenda item ratione a perceptoribus
 „ subsidii militaris anni 1647. *IV.* Praesidia et lo-
 „ ca, maxime specificata, erigenda et munienda
 „ fortificandaque, sua M. benigne offert. *V.* Pe-
 „ cunia Draskouichiana, ad dispositionem D. archi-
 „ episcopi, in expurgationem fossati Ersek-Ujvá-
 „ riensis et alios ordinatos vsus per cameram suae
 „ maiestatis aulicam exsoluenda et conuertenda de-
 „ cernitur. *VI.* Certum subsidium annonarium,
 „ in erigendis domibus annonariis deponendum,
 „ offerunt regnicolae. *VII.* De modo insurrectio-
 „ nis, in casu ingruentis hostilis impetus summae-
 „ que necessitatis. *VIII.* Status et OO. regni, lo-
 „ co dicalis contributionis, certum militum nume-
 „ rum et subsidium militare ad biennium offerunt.
 „ *IX.* Subsidium mediae tricesimae pro confiniariis
 „ vsque ad futuram diaetam, intra triennium cele-
 „ brandam, offerunt regnicolae. *X.* Contributio
 „ pro conseruatoribus et custodibus sacrae coronae.
 „ *XI.* Tredecim oppidani ad publicas regni contri-
 „ butiones praestandas obligantur. *XII.* Contribu-
 „ tionem militarem diaetae anni 1655. restantes co-
 „ mitatus soluant. *XIII.* Contributionum, extra-
 „ ordinarie per Turcas a misera plebe extorquen-
 „ darum, complanationem, monetae item *paktur*
 „ in recepto valore acceptionem, pagorum deni-
 „ que, contra pacificationes subiugatorum, recu-
 „ perationem, nouarum autem subiugationum sub-
 „ latio-

„ lationem sua M. per internuncium Hungarum
 „ procurabit. — Subditis demum in facto metarum
 „ aliarumque querelarum recursus ad Turcas inter-
 „ dicitur. *XIV.* Articuli de consiliariis Hungaricis
 „ in aula suae maiestatis, residente in porta, inter-
 „ tenendis; de rebus Hungaricis consilio Hungarico
 „ et per legatos Hungaros tractandis, capitanea-
 „ tibus, personis habilibus et indigenis conferendis,
 „ effectuentur. *XV.* Contra confinarios, domino-
 „ rum seruitores, excedentes, aliosque vagabundos
 „ et malefactores, nec non ius gladii habentes, ta-
 „ les deprehensos non punientes, procedendi mo-
 „ dus praescribitur. *XVI.* Praedones et malefa-
 „ ctōres vagabundosque vbique persequendi, modus
 „ et punitio ordinatur. *XVII.* De protegentium
 „ et recipientium malefactores et quosuis vagabun-
 „ dos; res item depraedatas non restituentium poe-
 „ na. *XVIII.* Magnates, de grauibus sceleribus
 „ diffamati, quo pacto puniendi? *XIX.* Confinia-
 „ riis praedarum et captiuorum suorum prae mani-
 „ bus rusticorum, sub poena lytri, depositio inter-
 „ dicitur. *XX.* Contra excedentes capitaneos et
 „ dominorum milites, seruitores ac officiales, in
 „ praesidiis degentes, modus procedendi exhibetur.
 „ *XXI.* Articulus 55. an. 1606. quoad nobiles, in
 „ confiniis degentes, declaratur. — *XXII.* Ex pu-
 „ blica contributione militari pro custodia passuum
 „ comitatum Nitrien. et Bars. Turcis obuiorum
 „ 150. pedites ordinantur. *XXIII.* Pensiones, in
 „ ponte Abdensi et porta Iaurinensi per milites Ger-
 „ manos exigi solitae, tolluntur. — *XXIV.* De
 „ quibusdam praesidiariorum Iaurinensium et Co-
 „ maromiensium, ac in nouis castellis degentium,

20 excessibus abrogandis. XXV. Extraneus miles
 21 intra triennium educatur; — neque sine con-
 22 sensu regni — inducatur. — XXVI. Illata supe-
 23 riori anno regnicolis per Polonos (*duce Lubo-*
 24 *mirszkio*) damna, legatione mediante, compen-
 25 sentur. XXVII. Incolae regni, per Polonos —
 26 damnificati, commissione mediante, procedant,
 27 XXXIII. Vniuersi SS. et OO. regni ad promulga-
 28 tionem supremorum et vice-comitum quotannis
 29 personaliter insurgent. — XXIX. Legati Turciçi,
 30 euntes et redeuntes, ex camera suae maiestatis
 31 aulica alantur. XXX. Auctoritas palatinalis, tam
 32 in bonis, etiam per notam infidelitatis, quam
 33 tutelae conferendis — in suo statu maneat.
 34 XXXI. In acquisitionibus debitorum etiam expen-
 35 sae adjudicentur. — XXXII. Articulus 24. an.
 36 1655. extenditur ad summam acquisitionis pro-
 37 uentuum indefinitam. XXXIII. Iuxta tit. 49.
 38 part. 2. praecise contra officiales violentos proce-
 39 datur. XXXIV. Transmissiones etiam extra ter-
 40 minos diaetales et octauales reuideantur. —
 41 XXXV. In causam attractis, euictores suos ob
 42 certa impedimenta contra actorem euocare non
 43 valentibus, penes *nouum* ad eosdem regressus
 44 conceditur. XXXVI. Filii legitimae aetatis bo-
 45 na materna et materno — aulica — penes pri-
 46 maeuas litteras acquisitionales via diuisionis ac-
 47 quirere valeant. XXXVII. Articulus 30. anni
 48 1630. additur: *iudices, magistri protonotarii vel*
 49 *vice-comites comitatuum*. XXXVIII. Officia et
 50 beneficia ecclesiastica et secularia indigenis regni
 51 conferantur. XXXIX. Pro reparatione palus
 52 Gontzienlis comitatui Abaujvariensi adiunguntur
 53 a comi-

„ comitatus Szepes et Sáros. — *XL.* De redemptione castri Lublyo et 13. oppidorum, rectificationibus metarum et complanatione iniuriarum
 „ obseruetur art. 82. anni 1655. — *XLI.* Iudicia
 „ octaualia, breuia et extraordinaria statis temporibus celebrentur. — *XLII.* Contra blasphemantes art. 42. an. 1563. allegatur. *XLIII.* Contra
 „ alienos litterarum apprehensores et detentores procedendi modus statuitur. *XLIV.* Exsequutores,
 „ qui turbatas legitimarum sententiarum executiones promouent, denominantur. *XLV.*
 „ De mandatis illegitimis, reexsequutoriis et inhibitoriis, non expediendis. — *XLVI.* De iudicatu
 „ camerarum Hungaricarum non obseruando. —
 „ *XLVII.* Educilli venditio, in praedictum com-
 „ portionati domini terrestris fienda, prohibetur.
 „ *XLVIII.* Officiales fodinarum et minerarum ac vr-
 „ burarii extra mineralia, in facto violentiarum
 „ et damnorum, iudicati comitatum subsint.
 „ *XLIX.* Indigenae regni, contra externos futuros,
 „ in liberis montanisque ciuitatibus et confiniis, et-
 „ iam, exsolutionis ius habeant. *L.* In tractu
 „ Posoniensi indigenarum regni ignobilium prae-
 „ standa a vinis suis traducendis pensio limitatur.
 „ *LI.* Census et taxa, a magnatibus et nobilibus,
 „ intra vel extra maenia ciuitatis Posoniensis do-
 „ mos habentibus, annuatim praestanda, limita-
 „ tur. — *LII.* Ciuitatum Leutschouensis et Kes-
 „ markiensis indemnitati, contra 13. oppidanos,
 „ commissione mediante, consulatur. *LIII.* Iudi-
 „ catus liberarum ciuitatum, — penes magistra-
 „ tum ipsarum — qualiter maneat? — *LIV.* Per
 „ opiliores et libertinos, in comitatu Gömöriensi
 „ degen-

„ degentes, a terris item rusticis commutatis iusta
 „ decima soluatur. — *LV.* Decima et quarta agnel-
 „ lorum et caprarum comitatus Trentsinienfis dene-
 „ gata, in posterum in specie praestetur. *LVI.* A
 „ vectura et trituratione decimarum camerae Hun-
 „ garicae domini terrestres subditos suos ne prohi-
 „ beant. *LVII.* Articulis, — de siccis teloniis
 „ aliisque abusibus tollendis, non effectuat, au-
 „ thoritate comitatum procedatur. — *LVIII.* De-
 „ scensus rarium per Granum in traiectu Nouizo-
 „ lienfi ac etiam per Vagum sit liber. *LIX.* De
 „ vinorum Hungaricorum in Bohemiam et vicinas
 „ prouincias inductione. — *EX.* Milites Germani,
 „ in praesidiis Hungaricis collocati, quaestum exer-
 „ centes, ad praestandos legales prouentus obligan-
 „ tur. *LXI.* Pro rectificatione terminorum indu-
 „ ctionis et educationis commissarii decernuntur. —
 „ *LXII.* Excessus, in passu Danubiali, Tábor vo-
 „ cato, commissi, tollantur. — *LXIII.* Exactio
 „ centesimae salis et aliae pensiones, Comaromii in-
 „ troductae, abrogentur. *LXIV.* Metalis contro-
 „ uersia, inter certas possessiones arcis Sztrétsen et
 „ Budetin vigens, iuxta art. 20. an. 1635. perem-
 „ torie determinetur. *LXV.* Similiter controuer-
 „ sia de possessione Malatyina — per D. C. palati-
 „ num reuideatur et determinetur. *LXVI.* Pro re-
 „ ctificatione metarum — commissarii determinan-
 „ tur. *LXVII.* In locis desolatis et combustis —
 „ noua portarum connumeratio conceditur. —
 „ *LXVIII.* Oppidum Rév-Komaromienfe taxetur.
 „ — *LXIX.* De modo repetitionis fugitiuorum co-
 „ lonorum ex villis et oppidis hajdonicalibus. —
 „ *LXX.* Articulus 31. an. 1556. de receptione fu-
 „ gitiuo-

„ gitiuorum colonorum — declaratur. *LXXI.* Pre-
 „ tium rerum venalium — limitandum comitatibus
 „ defertur. *LXXII.* Moneta Hungarica et grossi 5.
 „ denariorum cum effigiebus B. virginis et suae ma-
 „ iestatis in maiori copia cudantur. — *LXXIII.*
 „ Hajdones comitatus de Szabolts extra regnum
 „ militare non tenentur. *LXXIV.* Pro custodia
 „ passuum glacialium comitatum Poson. et Coma-
 „ rom. pedites necessarii conceduntur. *LXXV.*
 „ Bona, ad fiscum regium deuoluta, sua M. bene
 „ meritis personis gratis conferat. *LXXVI.* Offi-
 „ cium supremi comitis comitatum Pest, Pilis,
 „ Sold penes DD. comites palatinos — semper
 „ mansurum decernitur. *LXXVII.* Regnicolae ex-
 „ terni ne per Iaurinenses incolas in coemptione re-
 „ rum venalium — impediantur. *LXXVIII.* Sua M.
 „ in negotio Sársenék, audita prius interessata par-
 „ te, se resoluat. *LXXIX.* Commissio Iaurinensis
 „ effectuetur. *LXXX.* Incolae Iaurinenses indige-
 „ nae per opifices externos — a quaestu pileorum
 „ ne prohibeantur. *LXXXI.* Pretium aestimata-
 „ rum domorum Rév-Komáromiensium persoluatur.
 „ *LXXXII.* Debitorum in vicinis prouinciis exso-
 „ lutionem sua M. procurabit. *LXXXIII.* De agge-
 „ re ciuitatis Szakoltzensis ad ripam Straznitzensem
 „ applicando. — *LXXXIV.* Contributio bonorum
 „ Austriacorum D. C. Francisci de Nádasd — com-
 „ missione mediante, complanetur. *LXXXV.* De
 „ modo et ordine insurrectionis. — *LXXXVI.* Ra-
 „ tione exsolutionis et intertentionis certorum pe-
 „ ditum — in regno Sclauoniae. — *LXXXVII.*
 „ Iudicia octaualia et breuia — per D. C. banum
 „ — celebrentur. *LXXXVIII.* Transmissiones in
 „ regno

„ regno quoque Sclauoniae et Croatiae — reulde-
 „ ant. *LXXXIX.* De Valachis, Sclauis et praе-
 „ daucis — generalis commissio Viennae. — infla-
 „ tuatur. *XC.* Priuilegia et statuta Valachorum,
 „ in praеiudicium regni et S. coronae confirmata,
 „ cassantur. *XCI.* De restitutione pagorum, re-
 „ cepter a DD. terrestrium iurisdictione auocato-
 „ rum. *XCII.* De coercendis Valachis, in posses-
 „ sione Ószék commorantibus. *XCIII.* Milites,
 „ — bona ciuilia — possidentes, contributiones
 „ ciuiles praestare teneantur. *XCIV.* Sua M. in taxa-
 „ rum impositione ciuitatum Crisfen. Capronc. ac M.
 „ Graecen. Zagrabien. condignam habeat rationem.
 „ *XCV.* Negotium pagi Hlebine, commissione me-
 „ diante, complanetur. *XCVI.* De publicatione pri-
 „ uilegiorum, gtuaminum ac metarum maritima-
 „ rum ciuitatis Segnen. complanatione. — *XCVII.*
 „ De collatione officiorum militarium. — *XCVIII.*
 „ De fenilibus regnicolarum, per confinarios non
 „ depascendis. — *XCIX.* De modo educationis mi-
 „ litis Germani ex arce Varasdiensi. — *C.* Coloni
 „ Caproncenses regno et S. coronae incorporantur.
 „ *CI.* Libera bouum pulsio — ad portum Buscari
 „ admittitur. *CII.* De finali fortificatione praesidii
 „ Berkisseuina. — *CIII.* De vnione ciuitatis supe-
 „ rioris et inferioris Crisensis. — *CIV.* De modo
 „ procedendi in exsequutionibus sententiarum noto-
 „ riarum et capitalium. — *CV.* Exactio et acqui-
 „ sitio decimarum in regno Sclau. et Croat. iuxta
 „ art. 3. an. 1636. — *CVI.* De appellationibus,
 „ ex campo Zagrab. Turopolien. transmissis, reui-
 „ dendis. — *CVII.* De compescendis rebellibus
 „ subditis regni Sclauoniae. — *CVIII.* Ordo com-
 „ pla-

- „ planandarum differentiarum metalium regnorum
 „ Croat. et Sclau. proponitur. CIX. Sua M. nego-
 „ tium pretii arcis Dubovátz — se accommodatu-
 „ ram benigne offert. CX. Causa magn. Emerici
 „ Iakusits pupilli contra D. C. Nicolaum Pázmány
 „ per D. C. palatinum — determinetur. CXI. Neg-
 „ otium inuasionis curiae Kis-Iblye — D. C. pa-
 „ latinus — terminet. CXII. Contra magnificos
 „ Ladislaum Listium et Franciscum Balassa — D.
 „ C. palatino procedendi et exsequendi datur au-
 „ thoritas. CXIII. Dominae Agnes Prényi et Iu-
 „ ditha Bosnyák suum in praetensis bonis ius ac-
 „ quirere possint. CXIV. De oblata contentatio-
 „ ne pretii arcis Regézt. — CXV. Praetensio D.
 „ Valentini Balassa contra D. Emericum Balassa —
 „ per commissarios reuideatur. CXVI. Magnifico
 „ Danieli Révai — nouum iudicium ex parte dum-
 „ taxat 2000. aureorum suffragatur. CXVII. Qua-
 „ liter instantes familiae Kun homines bona familiae
 „ Kun acquirant. — CXVIII. D. Euphrosinae Kai-
 „ zer — iusticia administrabitur. CXIX. Litterae
 „ adiudicatoriae egr. Stephani Sztankai — CXX.
 „ Lites de territoriis regni Hung. per extraneos —
 „ ne reuideantur. CXXI. Sua M. prouidebit, ne
 „ filuae D. Nicolai Eszterházi — per cameram
 „ Nouisoliensem succidantur. CXXII. D. C. Fran-
 „ cisca a Kanin de totali summa pecuniaria Dras-
 „ kouicsiana absoluitur. CXXIII. Egr. Emericus
 „ Ordódi de perceptis publicis contributionibus
 „ quietatur. CXXIV. Articuli *quidam* renouantur.
 „ CXXV. Art. 102. an. 1655. — renouatur.
 „ CXXVI. Nouum iudicium ad quos dirigi debeat?
 „ CXXVII. Art. 15. an 1649. iuxta art. 46. an.
 „ *Epit. Chron. P. III.* Y „ 1655.

„ 1655. vsurpetur. *CXXVIII*. Art. 90. an. 1655.
 „ — cassatur. *CXXIX*. Lib. montanae & regni
 „ Sclau. ciuitates in suis libertatibus — conseruen-
 „ tur. *CXXX*. Gratuiti labores, ad confinia regni
 „ praestandi, limitantur. „ *CXXXI*. — *C. a Por-*
tia, dux Saganensis, C. a Cavriani, C. Schwarzen-
berg, C. de Nostitz, C. a Sinzendorff. — *CXXXII.*
Hannibal de Gonzaga, comites de Collalto. —
CXXXIII. Schafgots, Montefir, vaiuoda Moldau.
de Capellis, Presing, Walderode, Putz, Sidenish,
Neudegg, Strubeck, Kinigstein, Tonrall, Ruppä,
Hustopetz, Slauikouez, Corralanza, Obuchovski,
Gorbon, Kouss, Dauson, Paip — in Hungaros re-
 cipiantur.

CCXXXVI. Dum haec in comitiis Posoniensibus
 pro felicitate publica decernebantur; Transsilvania,
 motibus intestinis paene conuulsa, saepe quidem
 ad remedia comitiorum confugit; nusquam tamen
 opportunum ad temperandam principum inter se
 litigantium ambitionem medium inuenire potuit.
 Prima comitia Bartsaius in 26. Febr. Bistricium in-
 dixit, in quibus constitutum est, vt optimatibus
 Hungariae scriberetur, malorum, a Turcis impen-
 dentium, causam Rakotzii pertinaciam esse, qui
 Varadinum Bartsaio tradere, quod Turcae sub gra-
 uissimis comminationibus urgebant, nolebat. In
 comitiis aliis, in 24. Maii Szälz-Sebesinum indictis,
 Transsiluani, sub poena capitis omniumque bono-
 rum, principi Rakotzio valedicere iussi sunt. Ter-
 tiis comitiis, in campo Keresztes 30. Aug. celebra-
 tis, nuncioque perlato de fufis a Rakotzio 1200.
 equitibus, ad confinia principatus obuiam illi prae-
 missis, quia Bartsaius, nonnullos in Rakotzium ad-
 huc

huc propensos esse vidit, ad principatum dimittendum se paratum esse dixit; si Turcis se resistere posse sperent. Iisdem diebus e captiuitate Tartarica reuerso Ioanni Kemenio Bartfaius principatum obtulit, quem ille recusasse dicitur, quod, lytro 40. millium imperialium Tartaris nondum persoluto, nondum se liberum, sed veluti captiuum reputasset. Quum interea Rakotzius cum suis copiis appropinquasset; Bartfaius, eius aduentu territus, celeri fuga Deuam se recepit. Rakotzius igitur, indictis M. Vászárhelyinum ad 24. Sept. comitiis, iterum principatum arripuit, & contra purpuratum Budensem, qui Bartfaium, fuga Temesiam elapsum, mense Nouembri reducere conabatur, ad comitatum Hunyadiensem mouit. Commissa hic 22. Nou. pugna, suorum 3000. amissis, fuga sibi consuluit. Bartfaius, a Budensi reductus, e castris Vajasdensis in 14. Decembris comitia Claudiopolim indixit, quae deinde Megyesinum transtulit. His solutis, a Cibiniensibus 18. Dec. admissus, rursus cum Rakotzio clam agere coepit, et deditionem renunciationemque principatus 28. Dec. cum eo conclusit. (a)

A. C. 1660. Leop. 4. Ind. 13. P. 28. M.

CCXXXVII. Aemulorum principum, hac pactione Turcarum iram ac vindictam prouocantium vterque magnis passibus ad exitium iam properabat, Rakotzius hoc anno, sequente Bartfaius cruenta morte periturus. Vt huius moderatio, qui principatu,

Y 2

patu,

(a) *Hist. Cr. T. 33. n. 1856.*

patu se libenter decessurum, si patriae salus id posceret, saepius declarauit, laudem meretur; ita Rakotzii pertinacia, quia multa millia Christianorum ambitioni suae iam immolauit, et immolare porro maluit, quam, ut patriae causa fugitiuae dignitati renunciaret, merito reprehendi debet. Hic, audito purpurati Budensis cum 25. millibus armatorum aduentu, Cibiniensem obsidionem soluit, indeque Turcis obuiam progressus, inter arcem Gyalu vicumque Fenes castra posuit, et licet nonnisi 6000. suorum censuerit, 22. Maii cum Budensi pugnam iniuit. Ferunt, vel illius manibus 17. Turcas trucidatos fuisse; sed quia non tam ducem, quam militem egit; 4. vulneribus exanimis, equo deuolutus, hostium tamen manibus a suis ereptus et Varadinum spirans adhuc aduectus, 6. Iunii vivere desiit, aetatis anno 40. nondum completo. Dubium quidem est, an, quod aliqui volunt, ante mortem Caluinum eiurauerit; certum tamen est, eius et coniugem, Sophiam Bathoriam, et filium, Franciscum I. in gratiam cum ecclesia Romana rediisse. Priusquam obitus Rakotzii cognitus Turcis fuisset, Alibassa cum maioribus copiis aduersus illum missus, obuium sibi Bartsaium, ad tradendum sibi Varadinum eum adacturus, intensissima custodia circumclusit. Turcae hanc urbem 47. diebus acriter oppugnarunt, et, ab obsessis repudiato Germanorum auxilio, 27. Aug. tandem expugnarunt, amissis suorum 10. millibus, Christianis ad 300. reductis. Tunc Bartsaius, in Transsiluaniam ea conditione remissus, ut 500. millia scutatorum quamprimum exsolueret, omnibus inuisus esse coepit, multique Ioanni Kemény, qui tunc fratris Vefelenii palatini viduam

viduam in Hungaria connubio sibi iunxerat, adhaerere maluerunt. Hic, comitiis ad 24. Dec. Regnum indictis, a Bartsaio quoque consensum in eadem obtinuit, qui commodam vitae suae sustentationem pactus, vltima huius anni die principatui renunciauit, liberamque noui principis eligendi potestatem Transsilvaniae statibus et ordinibus dedit.
(a)

A. C. 1661. Leop. 5. Ind. 4. P. 17. A.

CCXXXVIII. Postquam status a iureiurando, Bartsaio praestito, se solutos intellexerunt; in Ioannem Keményium, ob placidam indolem singularemque prudentiam, ipsis kal. Ianuarii vota sua contulerunt. Omnibus nouo principi 4. Ian. fidem iurantibus, Cibinienses tergiuersabantur, quod anno 1658. Turcis fidem dederint, non alium se principem recepturos, quam a sultano datum. Postquam tamen Keményius suum de seruanda Turcis fide iusiurandum exposuit; Cibinienses quoque 15. Febr. fidem illi sub ea conditione iurarunt, *quod hostibus eius hostes esse velint, exceptis Turcis.* Et iam Turcae quoque Keményium, etiam a Bartsaio commendatum, pro principe receperunt, omnem ei fauorem polliciti, si debitum tributum repraesentauerit. Keményius indictis in 23. Aprilis Bistricium comitiis, Bartsaum violasse pactiones, ex interceptis eius litteris ostendit, utque cum illo, secundum ipsius pacti condiciones, agere liceret, obtinuit. Profectus

Y 3

ctus

(a) *Ibid. n. 1857.*

Etus igitur circa 6. Maii versus Görgény ad venationem, eundem eodem euocatum comprehendiiussit; et ex decreto comitiorum Megyesiensium, 2. Iunii celebratorum, dum ad arcem Kővár transfendus esset, in itinere trucidandum curauit. Sublato hoc hoste domestico, multo magis metuendus Turca, qui principem alium eligi iubebat, supererat, contra quem se praemuniturus, caesaris patrocinium per Dionysium Banfium implorabat. Antequam auxilium, ab eo promissum, aduenire potuisset; 28. Iunii Turcarum aliquot millia, Hunyadinum adorta 2000. hominum, in templo commorantium, crudelissime iugularunt. Aliae Turcarum copiae cum Alibassa triduo post per portam ferream irruerunt, et ingentes vbique strages ediderunt. Sequuta sunt 15. Iulii Tartarorum 5000. qui Betlenii fugientis vestigiis insisterunt, ac Nagy-Bányam, Szatmárinum, sub initium Augusti, multis millibus in captiuitatem assertis, exhausserunt. Keményius, positus ad Husztum, Transsilvaniae terminum, castris, per celeres nuncios de periculo suo Montecuculum, opem Transsilvaniae ferre iussum, edocuit. Erat ille tunc ad Leuam, vnde cum equitibus ad Tibiscum, haud procul Tokaino, 18. Aug. peruenit. Alibassa, qui iam ad Husztum castra habebat, audito Christianorum propinquantium rumore, retro vertit, et quod alium Huszteses principem eligere noluisent; indignatus, integras regiones in fauillas redegit; adultisque caecis, imbellem multitudinem in captiuitatem abduxit. Interea Montecuculus, coniunctis cum Keményio copiis, Claudio-polim appropinquabat, aduentuque suo noui principis electionem non impediuit, sed promouit. Nec enim

enim prius Alibassa Michaellem Apasium, domi latitantem, ad se vocatum et principem creatum, insignibus principatus exornauit. Id ubi 14. Sept. factum esse Montecuculus intellexit; inuidiam inutilis expeditionis in Hungaros et Transsiluanos nequicquam transferre conatus, iter relegit, et 15. Oct. Cassouiam peruenit, Kemenyio Megyesini, qui locus est in prouincia Szatmariensi, relicto. (a)

A. C. 1662. Leop. 6. Ind. 15. P. 9. A.

CCXXXIX. Transsiluani, tot tamque funestis cladibus in hac mutatione principum attriti, ne quidem in hieme respirare potuerunt. Keményius enim, priuatam vitam exorsus, cruda hieme mouit ad eripiendum Apasio principatum, qui Megyesino Segesuarinum se contulerat ac opem ab Alibassa petierat. Hic Kutsukum, Ieneiensium purpuratum, cum duobus selectissimis equitum millibus in eius auxilium illico misit, cum quo Keményius 23. Ian. congressus, ex equo decidit, ac fugientium pedibus obtritatus, cum vita breuem dominatum misere finit. Huius interitu reddita sibi Transsiluania, iam ad vnum Apasium deuoluta, videbatur; sed enim factiosi quidam Simonem Keményium, eius filium, ad renouandum bellum hortabantur. Et hi quidem, ne praesidia Germanorum e fortaliciis Transsiluanicis educerentur; Apasius, vt educerentur, Leopoldum per legatos orabant. Caesar, ad inuestigandum, quid magis e re Transsiluanorum esse vide-

Y 4

retur,

(a) *Ib. n. 1859. 1860.*

retur, Franciscum Szentgyörgyium, Vaciensem episcopum, gentē Siculum, misit; qui ministris Apafii male retulit, *a caesare se missum, ut Germanis vacuaret Transsiluaniam, in eam rem Redanum sibi conueniendum esse, qui tum obsessam a Kutsucho Claudiopolim propugnabat.* Quum autem, cum Redano colloquutus, intellexerit, *extremam necessitatem*, cui militis educationem Leopoldus alligauerat, nondum aduenisse; promisso stare non potuit. Kutsuchus igitur, inducias antea sub hac spe pactus, quum Claudiopolim fortiter defendi vidisset, indignatus Szentgyörgyium, vinculis oneratum, Temesiam abduci iussit, vbi moerore confectus, non diu post contabuit. Nec multo post obsidionem Claudiopolis idem Kutsuchus soluere coactus est.

(a)

CCXL. Quia, periclitante Transsiluania, Hungaria quoque periclitabatur; ad reprimendas Turcarum progressionēs Leopoldus comitia Hungaris ad kalendas Maias indixit. Catholicis vrgentibus, vt a propositione caesaris, de subministrando contra Turcas auxilio, fieret initium, acatholici permoueri non poterant, vt publica priuatis antehaberen. Altercationibus ad Septembrem vsque de religione productis, legati protestantium e comitiis 2. Sept. discesserunt, quorum secessione non obstante, conditi sunt articuli 55. hoc ordine: (b) „ I. Sepostis priuatis, tractatus diaetales a propositionibus incipiunt, cum adiecta cautela. II. Affecurantur regnicolae de educatione residui militis Germani;
„ qui

„ qui interea, in praesidiis collocatus, ex stipen-
 „ diis viuet, palatino locorumque capitaneis —
 „ subiectus. *III.* De subsidiis externis et solutione
 „ praesidiariorum in regno Sclauoniae. — *IV.* De re-
 „ sidente Hungaro et rebus Hungaricis per Hun-
 „ garos tractandis. *V.* Tempore aperti belli — in-
 „ surgendi — modus. *VI.* Regnorum Croat. et
 „ Sclau. insurgendi modus. *VII.* De generalibus
 „ et praefectis militiae natiuis constituendis. —
 „ *VIII.* De conductione et stipendiis militum. —
 „ *IX.* — Nemo ab expeditione eximendus sub
 „ poena. *X.* Ordo et modus lustrationis. — *XI.*
 „ Regestum domorum conscriptarum. — *XII.* De
 „ illis, qui in pecunia ad expeditionem concurre-
 „ re debeant? *XIII.* Condescensiones in curiis, ca-
 „ stellis, castris praecaveantur. *XIV.* Ut numerus
 „ antiquus praesidiariorum natiuorum adimpleatur.
 „ *XV.* Pro certiori confiniariorum exsolutione, ex
 „ parte regnicolarum, media tricesima vterius
 „ quoque continuabitur. *XVI.* Pro natiuo milite
 „ restantiae subsidii annonarii exigantur. — *XVII.*
 „ Regna Croat. et Sclau. ex media tricesima —
 „ 500. pedites intertenebunt vterius. *XVIII.* Vni-
 „ uersis regni confiniis — necessarias munitiões
 „ sua *M.* subministrari faciet. — *XIX.* De oppo-
 „ nendis, amisso Varadino, praesidiis. — *XX.* —
 „ Gratuitorum laborum limitatio. *XXI.* Restans
 „ summa Draskouichiana — pro fortificatione prae-
 „ sidii Érsek-Ujváriensis ordinatur. *XXII.* Contri-
 „ butio militaris anni 1655. ad fortificationem con-
 „ finiorum; anni autem 1659. pro publicis neces-
 „ sitatibus ordinatur. *XXIII.* Qualiter praescripta
 „ contributio exigi debeat? — *XXIV.* Capitaneus
 „ Eger-

- „ Egerfzregienfis 1500. florenos ex reftantia gratui-
 „ torum laborum — in reparationem eiusdem prae-
 „ fidii conuertat. XXV. Super subsidio annona-
 „ rio, contributione militari, coronali et gratuito-
 „ rum laborum pecunia rationes exigantur. XXVI.
 „ Cenfores rationum super perceptione et erog-
 „ tione mediae tricesimae denominantur. XXVII.
 „ In comitatibus rationes exigendi modus. —
 „ XXVIII. Iudicia octaualia celebrentur. — XXIX.
 „ Contra reoccupationes bonorum et exfequutio-
 „ num turbatores poena cum processu ftatuta.
 „ XXX. Ius gladii habentibus exercitium per gene-
 „ rales et capitaneos prohiberi non poffit. XXXI.
 „ Nouum iudicium cum gratia etiam in cauffis ar-
 „ ticularibus conceditur. XXXII. De fucceffione
 „ rerum mobilium ad summam 1200. florenorum
 „ comitatibus iudicandi facultas conceditur. XXXIII.
 „ Articuli, de violentiis conditi, etiam ad monta-
 „ nas ciuitates — extendantur. XXXIV. De repe-
 „ titione fugitiuorum colonorum fanciti articuli et-
 „ iam ad montanas ciuitates extendantur. XXXV.
 „ Declaratur articulus 43. anni 1659. XXXVI.
 „ Officiales confiniarii pro eorumdem excessibus, in
 „ quocumque comitatu poffeffionati fuerint, iure
 „ conueniri poffint. XXXVII. Ad rectificationem
 „ metarum — commiffarii denominantur cum ter-
 „ mino. XXXVIII, ... XXXIX. Pro ademtis Coma-
 „ romii fundis alii fimiles assignentur. — XL. De rebus
 „ allodialibus et pro vfu domestico deducendis regni-
 „ colae in Auftria tricesimam et telonium non foluant.
 „ XLI. Modus acquirendi debita in vicinis prouinciis.
 „ XLII. Ad tractatum de inductione vinorum Hun-
 „ garicorum cum Auftriacis commiffarii denomi-
 „ nan-

„ nantur. *XLIII.* Deductio rerum lignearum, pro
 „ vsu domestico, secundo Grano, regnicolis con-
 „ ceditur. — *XLIV.* Lapididae, cartonarii, me-
 „ tallicidae, in siluis extirpatis agros et prata sibi
 „ vendicantes, — corrigantur. *XLV.* Commissio
 „ de incorporatione Valachorum et praedauciorum.
 „ — *XLVI.* Contra Valachos, in Ósék commo-
 „ rantes, capitulo Zagrab. assistentia bami admitti-
 „ tur. *XLVII.* Ne pènes sententias, in foro ex-
 „ terno latas, convictorum bona fiscus occupare
 „ valeat. *XLVIII.* Moneta in eo valore, quo in
 „ hereditariis prouinciis, cudatur. *XLIX.* C. Ni-
 „ colaus Pálsi ab Erdöd et Stephanus Zichi in offi-
 „ cio conseruatoratus coronae relinquuntur. *L.* Pro
 „ salario conseruatorum et custodum S. coronae con-
 „ tributio. *LI.* De procuratoria constitutione Fran-
 „ cisco Rakotzio concessa. *LII.* Regni Sclau. pro-
 „ tonotariis in diaetis regni votum, locus et dia-
 „ rium conceditur. *LIII.* Regalibus ad diaetam
 „ vocati, non venientes, vel sine licentia disceden-
 „ tes, qualiter puniendi? *LIV.* C. Sinzendotff iu-
 „ rat. *LV.* — Hagen, Chaos, Miglio, Ioannelli.
 „ in Hungaros recipiuntur.

A. C. 1663. Leop. 7. Ind. 1. P. 25. M.

CCXLI. Leopoldus, belli semina, per Transil-
 uanicas turbas iacta, suffocaturus, vt induciae cum
 Mahomete IV. prorogarentur, sollicitè per suos ora-
 tores, Perisium et Goesium, egit. Turcae duo
 potissimum obstacula pacis obtendebant: *primum*,
quod copias Transilvania caesar nondum deduxisset;
alterum, quod ad Draut Muraeque confluentem C.
 Nico-

Nicolaus Zrinius novum munimentum, Neo-Zriniam dictum, extruxisset. Promiserat Perisus, Austriacos praesidiarios e tota Transsilvania submouendos esse. Contendebat Goësius, inique Zriniani munimenti demolitionem postulari; quum Turcae media pace 38. loca communiuissent. Ceterum conuentum deinde fuit, vt noua munimenta pro limitibus excitari fas esset. Quum iam pax pro confecta haberetur; Turcae, posita simulatione, bellum imparato caesari cum 100. millibus armatorum intulerunt, quum ille nonnisi 6000. pugnatorum sub signis numerasset. Tum vero Leopoldus Hungaros ad expeditionem bellicam litteris, 7. Iunii datis, euocauit, & concurrentibus 26. millibus Nicolaum Zrinium, exercitui caesareo Montecuculum praefecit, qui paucitatem suorum tecturus, Quarinum, in quo delitesceret, elegit. Interea Vezirius, idibus Iulii, cum exercitu Budam, kalendis Aug. Strigonium ap- pulsus, Forgatsum, Ujvarini gubernatorem, ad impediendam pontis Danubiani fabricam accurrentem, 8. Aug. cum clade repulit, ac Ujvarinum obsidione cinxit. Hoc audito, Montecuculus, motis Quarino castris, ad Tseklesium confedit. At, vbi hostes, disiectis e Vagi custodia caesareis, Posonium versus effusi, 36 pagos incendio hausissent; in alteram Danubii ripam Oroszuarinum duxit. Forgatius, auxiliis desperatis, puluere nitrato temere succenso, quum praesidiarios a seditiosis consiliis, nec minis, nec blanditiis, ad officium reuocare potuisset; deditione 27. Sept. facta, cum 2422. Germanis Comaromium maxima fide deductus est. Vezirius, reparatis Ujvarini ruinis, ad hiberna concessit. Cuius

exem-

exemplo Germanorum etiam exercitus idem facien-
dum sub exitum Nouembris censuit. (a)

CCXLII. Etsi Leopoldus, fraude Turcarum paciscentium circumuentus, Érsek-Ujvarino periclitanti succurrere tempori non potuerit; non leuia tamen iisdem, damna vel hoc anno, potissimum autem opera Zriniorum fratrum, intulit. Nicolaus, certior factus, Budenses Turcas in insulam leporum confluere; mox aduolauit ac incautos oppressit. Ujvarinum ipsum, si consilium eius admissum fuisset, in aperto campo Turcas aggrediendi, seruari fortasse potuisset. Ast repugnauit Montecuculus, qui Zrinium cum militibus Hungaris et Croatis in uicinia Comaromiensi castra posuisse scribit, et plus agere uoluisse, quam egerit. Atqui Zrinus rem magnam et tunc praestitit, quum, vezirio Strigonium Ujvarino cum exercitu reuerso, Turcas, qui magnum numerum captiuorum currumque, res magni pretii deferentium, aggressus, disiectis hostibus currus et captiuos eripuit; et tunc, quum Turcae, uerbis Hungaros mentiti, Tsaloköziam insulam ad Ouarinum penetrassent, quos omnes ad unum obtruncandos curauit. Eius quoque frater, Petrus, cum 600. suis ausus occurrere 9000. Turcarum, per Croatiam aditum in Italiam rimantium, 1200. caesis, trecentos in seruitutem traxit. Ita gloria rerum, hoc anno feliciter gestarum, apud Zrinos stetit. (b)

CCXLIII. Princeps Apafius, a Turcis ad bellum Hungaricum obtorto collo tractus, occupatam Ujvarino, castra Turcica subiit, ac a vezirio ius-

(a) *Hist. Gr. T.* 33. n. 1863. (b) *Ibid.* n. 1864.

iussus Hungaros ad dominatum Turcicum inuitare, patentes litteras ad comitatus misit. At his contrarias Veselenius, regni palatinus, euulgauit, quibus miserrimum ipsorum Transsiluanorum sub Turcico iugo statum egregie depinxit. Leopoldus quoque, de vulgatis ab Apasio litteris certior factus, suas iis opposuit, ac typis excusas per Hungariam sparsit, hortatus omnes, vt *adinftar laudatissimorum maiorum suorum, arrepto ferro et armis, strenue se et patriam tuteantur*, pollicitus validam suam defensionem, partim iam paratam, partim ex hereditariis prouinciis et ab imperii principibus aduocandam. Apasius, in Transsiluaniam reuersus, prodicione Germanorum militum Szekelyhidam Leopoldo detraxit. Fuitque haec temporum illorum peruersitas, vt alta quoque pace sex millia militum Germanorum in castris Transsiluani principis opulenta stipendia facerent. (a).

A. C. 1664. Leop. 8. Ind. 2. P. 13. A.

CCXLIV. Cumularunt hanc infamiam 1000. praesidiarii Germani, qui Claudiopolim Apasio 27. Ianuarii prodiderunt. Quia vero Turcae Varadinenses, contra conditiones deditionis, magnam Transsilvaniae partem occuparunt; Apasius, Leopoldum sibi conciliaturus, clam per Michaellem Telekium illi significauit, se praesidiarios Claudiopolitanos et Székelyhidenfes ad defectionem non incitasse, nec alia de causa sub patrocinium eisdem recepis-
quam

(a) *Ibid. n. 1865.*

quam ne reiecti cum fortaliciis ad Turcas desciscerent; nec se repugnare, quin ad pristinum imperium, sopito bello, redeant. Gratam hanc Apasii declarationem Leopoldus habuit, cum eoque foedus occultum contra Turcas pepigit. Excusabat Apasius expeditionem anni superioris, ad quam suscipiendam a vezirio coactus fuerit: nunc quoque sibi faciendum esse, non quod vellet; sed quod barbari facit iuberet: omnia subterfugia se tentaturum, ut intra limites Transsilvaniae sibi manere liceat: si tamen excusationes ab effrenata natione reiicerentur, in faucibus eius posito sibi parendum illi fore; nec id sibi, qui sui iuris non esset, vitio vertendum esse. Videbatur hic princeps ex progressu rerum successuque belli, quod a duabus potentissimis nationibus gerebatur, huic aut illi cum fortuna vires suas addicturus. (a)

CCXLV. Ujvarini iactura permoti principes imperii, promptas Leopoldo suppetias addixerunt, de quibus Hungaros quoque, litteris 11. Iunii Ratisbona datis, certiores reddiderunt. Longius Nicolao Zrinio tempus videbatur, quam ut otiosus mitiorem anni tempestatem expectaret. Quare hibernantis militis quietem abruptendam censuit, ac excursionem in regionem hostilem, rigente quam maxime hieme, facere constituit. Hungaros et Croatas, Zrinianae felicitatis conscios, tanta fortunae melioris fiducia cepit, ut sub eius signa 16. millia concurrerint. Adiunctis 9. Germanorum millibus, 20. Ian. Muram fluvium magnis animis transmisit, leuique neg-

(a) *Ibid.* n. 1866.

negotio Berzenitzam et Babotsam Turcis eripuit. Die 28. Quinqueecclesias aggressus vrbeque potitus, arcis oppugnatione Hohenlohio commissa, postridie versus Elzekinum cum equitibus abiit, celeberrimosque pontes, Darda castellisque minoribus expugnatis, feliciter exussit. Quinqueecclesias redux, quia vis hiemis acrior erat, quam vt illam milites vltra ferre possent, obsidionem soluit. Fructus huius expeditionis, cuius gloriam Montecuculus nimium eleuat, fuerunt equorum tria, bouum vicena millia, tormenta 150. praeda tanta, vix vt ei deportandae 2000. plaustorum satis essent. Petrus quoque Zrinius insidiantes Neo-Zriniae Turcas, 2000. caesis, totidem captis, egregie repressit. Haec tamen, postquam oblidio Canisensis, inuito Zrinio, soluta fuisset, quia Montecuculus, vt Nicolaus, datis ad Stiros litteris queritur, *pro defensione huius arcis numquam gladium euaginari permisit*, 30. lunii barbarorum potestati relicta fuit. (a)

CCXLVI. Ob iacturam Neo-Zriniae maiore Montecuculus inuidia flagrasset; nisi labem hanc insigni victoria paullo post absterfisset. Turcis in aduersam Murae ripam euadere frustra conatis, ac 11. Iulii Canisam versus se recipientibus; ipse quoque se commouit, & ad Arrabonem castra transtulit. Eodem vezirius cum 15. millibus equitum, antequam totus exercitus mouisset, properauit. Die 27. Iulii pontem ad S. Gotthardum nequicquam tentauit. Kalendis Augusti, quum iam sexagies mille suorum in castris suis numerasset, decretorium certamen
com-

(a) *Ibid.* n. 1867.

commisit. Simul ac confertis ordinibus in hostem a nostris itum est; prima barbarorum acies inclinavit. Stratis primis ordinibus, remotiores, periculis obnoxii, fugam trepide respuerunt, nec multo post arripuerunt. Montecuculus pugnam, hora 9. matutina coeptam, ad horam vsque 4. post meridiem productam fuisse scribit, victoriamque 16. millibus caesis partem aestimavit. Ut nuncii victoriae magna laetitia Leopoldum, ita maxima tristitia sultanum affecerunt. Hic 7. dierum orationem Hadrianopoli suis indixerat; quam, accepto post triduum nuncio cladis, interrupit et pro ludis supplicationes indixit. Tanto grauius hoc vulnus sultano fuit, quanto plures alibi quoque clades a Christianis accepit. Nam, ut alia minora damna praetereantur, vnicus Sufa, seu Souchesius et Nitriam, et Leuam Turcis eripuit; ad Zsarnouiam mille, Lena non procul octo millia Turcarum interfecit; e Christianis 500. dumtaxat desideratis, inter quos praecipua iactura Stephanus Koharius erat. Dux victorem exercitum kal. Augusti Parkanum duxit; quo capto, pontem quoque Strigoniensem rescidit. (a)

CCXLVII. Vezirius, his cladibus permotus, sensim praeior ad consilia pacis erat; neque tentandam porro cum maximo rerum Turcicarum periculo fortunam ratus, subd. ab iniuriis inferendis abstinere iusserat. Tum apud Reningerum, caesaris nuncium, per praefectos de pace mentionem intulit, ac tandem in Vasvár inducias in annos 20. pepigit,

(a) *Ibid.* n. 1263. 1269.

Epist. Chron. P. III.

git, cuius praecipuae conditiones erant: vt, eductis vtriusque partis e Transilvania copiis, libera principem eligendi potestas relinquatur: duo comitatus, Szatmar et Szabolts, cum omnibus arcibus, ciuitatibus, pagis Hungariae regno restituantur: castellum Székelyhid ad praecauenda mala partis vtriusque destruat: liceat caesari nouum in alterutra Vagi ripa fortalitium erigere, ne scilicet Ujvarinenses Turcae liberius euagari possint. Ujvarinum enim, Neogradum, Varadinum in barbarorum potestate relictum sunt. Id quod Hungaris vehementer dolebat, ea potissimum de causa, quod de Hungaris sine Hungaris haec decreta fuissent. Transilvani quoque vix a lacrimis temperare poterant, quum arcem Székelyhidensem, ingenti labore constructam ad suam defensionem, demoliri iubebantur. Haec inter Turcarum ille malleus, Nicolaus Zrinius, ab apro, plumbea glande leuius, quam vt enecaretur, isto foede discerptus, quum sanguis nulla ratione sisti potuisset, 18. Novembris, antequam domum relictus fuisset, expirauit. (a)

A. C. 1665. Leop. 9. Ind. 3. P. 5. A.

CXXLVIII. Et hic Zrinius paci contrarius erat; prae qua tam Hungari, quam Transilvani bellum maluissent. Certe barbari nec eversa Székelyhida quieuerunt, nec contra iuratas pacis condiciones ademptas Transilvanis regiones restituerunt, nec tributum supra vires impositum dimiserunt. Frustra
hi

(a) *Ibid.* n. 1870.

hi spem suam collocarunt in Guntero Leslaeo, quem Leopoldus ad portam Ottomanicam sub exitum Maii legatum cum splendidissimis muneribus misit. Neque Hungari senserunt adhuc illum pacis fructum, quibus pacis impatientia, haud minus cruento bello rebus suis, ut iactabant, noxiae, quietem non indulgebat. Suum Leslaeus contra saevas Turcarum procuriones Constantinopoli questus fuisset; repositum est, has paci non aduersari, dum res neque bellicis machinis, neque & millium agmine geritur. Leslaeus 8. Nou. ad ultimum vezirii colloquium admissus, captiuorum emancipationem urgebat et impetrauerat, si Leopoldus quoque Saracenos emancipauit. (a)

A. C. 1666. Leop. 10. Ind. A. R. 25. A.

CCXLIX. Idem Leslaeus, 11. Dec. Constantinopoli profectus, antequam 10. Martii hoc anno Viennam peruenisset, Petro Lambecio, quem caesar in hunc finem praemiserat, aditum in bibliothecam Coruinianam obtinuit. Ex tanto thesauro non nisi 400. circiter volumina supererant, cumulatim in terra iacentia puluerulentoque situ cooperta. Wagnerus fingit, a Budensi purpurato Leslaeum de damulariis Hungarorum aduersus Leopoldum molitionibus admonitum esse. Quod quidem ab illius purpurati moribus alienum esse, contrariis factis satis superque docetur. At illud minus tolerari potest, quum fingit, Nadasdium de Leopoldo, per 500.

Z 2

Doc.

(a) B. n. 1871. 1872. 1873.

Pottendorffenses intercipiendo, consilium tunc iniuisse, quum, Vefelenio morte sublato, palatini dignitas illi negata, iudicis curiae collata fuit. Atqui Nadasdus, antequam Leopoldus regnare coepisset, a Ferdinando III. iudex curiae iam creatus erat, neque Vefelenius hoc anno 5. Decembris, qua finguntur insidiae Pottendorffii Leopoldo structae, sed anno sequente 28. Martii morte sublatus erat. Hoc anno non palatinus, sed Strigonienſis archiepiscopus, Georgius Lippaius, obiit, cui Leopoldus Georgium Szeleptsenium 15. Ian. succiecit. (a)

A. C. 1667. Leop. 11. Ind. 5. P. 10. A.

CCL. Hic Szeleptsenius archiepiscopus, Vefelenius palatinus, iudex curiae Franciscus Nadasdus, banus Croatiae Petrus Zrinius, Paullus Eszterhazius, personalis Szatmarius, aliiſque plurimi hoc anno Neosolium ad iudicium regium, pro dirimendis litibus celebrandum conuenerunt. Ex his quidam, interruptis quaestionibus iuridicis, de militibus Germanis contra leges nondum eductis ac tot arcibus in potestate Turcarum relictis acerbius questi, nefastam coniurationis fabam cudere coeperunt. Re nondum matura, Vefelenius 28. Martii decessit, qui principem etiam Apasium in partem coniurationis traxisse refertur. Hic, missis idemtidem legatis ad vezarium, qui tunc Candiam oppugnauerat, a Pannoto proditus, Leopoldo suspectus esse coepit. Coniurati, de hac prodicione certiores redditi, no-

uis

(a) *Ibid.* n. 1874. 1875.

uis Apasium litteris vrserunt, vt auxilia Turcarum iterum sollicitaret, nouumque legatum ad vezirium destinaret. (a)

A. C. 1668. Leop. 12. Ind. 6. P. 1. A.

CCLI. Panaiotus nouam hanc legationem suis artibus inutilem quum reddidisset; coniurati, variis curis ac timoribus exagitati, Nadasdium quoque, spe palatinatus obtinendi, caesareas partes amplexum esse quesi sunt. Nec ipse Nadasdius diffitebatur, se, mortuo Vescelenio, palatinum ambiuisse, quum ad filium ita scribit: „Nihil aliud quaesui, „ quam maledictum palatinum: quo adepti, cre- „ debam, me omnia redintegraturum, ac etiam gra- „ tias nouas adepturum, non solum per rerum istarum manifestationem, verum etiam per earum- „ dem extinctionem.“ Sed enim Leopoldus, ad elidendum eius aliorumque dignitati huic inhiantium, ambitum, suspenso tantisper, non sublata palatini dignitate, per Hungariam eundem suum dumtaxat locumtenentem nominauit. (b)

A. C. 1669. Leop. 13. Ind. 7. P. 21. A.

CCLII. Etsi Leopoldus certis ex Turcia nunciis acceperit; quosdam Hungaros, rebus nuper actis offensos, seditiosa consilia coquere; horum tamen auctores, adhuc latuisse, patet ex diplomate, Soproniensi nobilium conuictui 27. Ian. hoc anno dato,

Z 3

to,

(a) *Ib. n. 1876. 1877.* (b) *Ibid. n. 1878. 1879.*

to, cui tam Nadasdius, iudex curiae, quam Zri-
aius banus subscripti leguntur. Urgebant quidem
Hungariae procures, ut coseuam regno palatini di-
gnitatem primo quoque tempore reuocaret; sed
quia hoc nomen Viennae iam odiosum euasit; po-
stulata Hungarorum neglecta sunt. Vnde, Hunga-
ris propterea iam irritatis, enitendum Leopoldo fuit,
ne Transiluanos quoque hostes, a quibus illi iuu-
ari possent, experiretur. In hunc igitur finem ad
tollendas quasdam Transiluanorum querimonias cog-
noscendasque controuersias quosdam iudices Eper-
iesinum misit. (a)

M. C. 1670. Leop. 14. Ind. 8. P. 6. A.

CCLIII. Qui plures iam annos gliscebatur, & a
pace cum Turcis confecta sub cineribus latebat
ignis, hoc anno tandem in apertum incendium eru-
pit, longumque malorum syrma post se traxit. Leo-
poldus in Transiluaniam oratorem Kaszonyium, Stri-
goniensem canonicum, expediuit, omnia tentatu-
rum, ne princeps Apasius seditiosis opem et operam
addiceret. Qui licet pluribus iam legationibus auxi-
lia Turcarum pro seditiosis sollicitauerit, postquam
tamen intellexit, a Zrinio Transiluaniam genero
suo Rakotzio destinari; dubiis Hungariae rebus se
porro miscere noluit. Atque hic Rakotzius frustra
Patakinum, eius praefecto Starembergio per frau-
dem intercepto, tentauit; frustra Munkatsinum quo-
que blanditiis eripere matri voluit. Comes Tat-
ten-

(a) *Ibid.* n. 1220. 1221.

senbachius, Zríniānas partes amplexus, dum Gracium, patriam suam, Turcis proderē constituit; & famulo suo proditus, captus, execranda sua consilia cum gemitu confessus est. Quum et Zrínius, et Frangepanius rei coniurationis manifestis indiciis probati fuissent; missis a caesare 6000 Germanorum, territi, Tsáktornyam se receperunt; sed, desperata defensione, noctu per auersam arcis portam elapsi, recta Viennam, ad implorandam caesaris clementiam, ituri, dum ad Kérium diuertissent, ab eo capti Viennamque deducti, primum liberaliter habiti, mox arctae custodiae mancipati sunt. (a)

CCLIV. Ne Franciscum Rakotziū eadem fors maneret, effecit fides ac prudentia matris viduae, Sophiae Bathoriae, quae sicut Munkatfini ruentis in praecipitium filii calorem compressit; ita supplicem et poenitentem non aspernata, veniam a caesare pro iuuenili delicto petiit, magnisque suis meritis obtinuit. Apasius quoque, qui multos ex Hungaria profugos benigne recepit, Benedictum Hedri Viennam oratorem misit; ac caesarem, ut in sedandis motibus mitiora consilia sequeretur, modestissimis verbis orauit; sed ne quidem captis quorundam procerum vxoribus libertatem impetrauit. Pluribus iam illustribus feminis in captiuitatem reductis, dubitare non poterat Maria Szetfia, Veseleñi palatini vidua, seditionis tam commotae, quam promotae praecipua causa, sibi quoque vim adiuuendam esse. Hanc Carolus Lotharingus admouit, ac ad dedendam arcem Muranyiam eandem adigit. Re-

Z 4

pertis

(a) *Ibid.* n. 1882, 1883.

partis hic litteris, ad defunctum Veseleñum palatinum a diuersis proceribus olim datis, Viennam missis, quamuis nudam de bello consultationem continuisent, earum indicio Franciscus Nadasdius, iudex curiae, Pottendorffii captus Viennamque 3. Sept. adductus est, cuius loco locumtenentem suum Leopoldus Szeleptsenium 18. Oct. creauit. Instabant quidem Hungari captorum comitum iudicium ad regni tribunalia pertinere; sed responsum est, illos publicis muneribus functos, cui fidem iurarunt, ab eo de laesa fide iudicandos esse. Frustra repositum est, haec illos munia recipiendo, nobilium Hungarorum praerogatiuis non renunciaffe. Frustra supplicibus litteris et Zrinus ad leges Hungariae promissaque de sceleris impunitate sibi facta recurrit, et Nadasdius, solidis excusationibus vsus, totum se clementiae regiae commisit. (a)

A. C. 1671. Leop. 15. Ind. 9. P. 29. M.

CCLY. Fatentur plerique, Zrinium suo supplici libello causae suae non tam profuisse, quam obfuisse; partim, quod et ministros, quorum fauorem egebat, et oblique caesarem, quod ad haec eorum delicta conniueret, acrius perstrinxerit; partim, quod liberius, quam captiuium decuisset, et promissorum fidem, et legum patriarum observationem vserit. Aliam viam Frangepanius inuit, omnia fassus suumque scelus veris lacrimis detestatus. Tattenbachius quoque, non vnā se mortem com-

(a) *Ibid.* n. 1384. 1385. 1586.

commeritum professus, a DEO, caesare, Graecensi ciuitate veniam petiit. Nadasdii delictum, vt ipse fassus est, in eo positum erat, quod palatinum ambiendo, sperauerit, coniuratorum suffragia facilius sibi concilianda, si consiliis eorum se non aduersari simularet; quamuis constituerit, obtenta dignitate, coniurationem non tantum detegere, sed et extinguere. Wagnerus illum inique de veneficiis et insidiis, caesari structis, accusat, de quibus nullam iudices mentionem in lata mortis sententia faciunt. Hanc ille fortiter excepit, et pectori crucifixum apprimendo, sinistra corollam MARIANAM tenendo, Viennae 30. Aprilis vno carnificis ictu caput amittit. At Zrinio Frangepanioque nonnisi post tertium ictum eadem die Neostadii caput resectum est. Neque Tattenbachius Graecii felicius, accepto scilicet ictu tertio, Kalendis Dec. expirauit. Multis aliis, qui se factioni miscuerant, partim proscriptis, partim capite plexis, Franciscus Rakotzius, eiusdem cum aliis criminis reus, Sophiae Bathoriae, matris suae, precibus gratiam vitae consequutus, in poenam commotae seditionis 400. millibus florenorum multatus est. Noua Hungaris tributa, Szeleptsénio Szetsenioque frustra deprecantibus, imposita, nouam querelis occasionem obtulerunt. (a).

A. C. 1672. Leop. 16. Ind. 10. P. 17. A.

CCLVI. Quum e seueris illis poenis ac praeiudiciis Hungaricae libertati mandatis nouum seditio
fo-

(a) *ib.* n. 1887. — 1891.

fomentum accepisset; Apafius et Hungaris profugis asylum in Transilvania praebuit, et seditiosas eorum in regem molitiones omni ratione fouendas et promouendas suscepit. Hinc, licet a Turcis prohibitus, ne pacem turbaret; iussit tamen Michaelém Telekiüm, Kóvariensem praefectum, Hungaris seditiosis opem ferre: qui quo plures in suas partes pertraherent; 60. millia Turcarum in auxilium suum venire mentiebantur. Licet autem Telekius e sententia 10. consiliariorum ab Apafio quiescere postea iussus fuerit; quia tamen a seditiosis spes palatinatus eidem obiecta fuit, 16. Sept. Kóvárino Szatmarinum mouit. Sed ab erumpentibus Germanis 20. Sept. foede profligatus, celerè fuga rursus Kóvárinum se recepit. Sex ante diebus Petrotzius cum aliis seditiosis erumpentem Cassouia Spánkautum cum strage repulit; sed quia, distributis in multas partes copiis, ac ad diuersas arcés oppugnandas dispersis, dum ipse Leutsouiam cum paucioribus obsidione cinxit; audito caesarearum copiarum aduentu; cum aliis se coniuncturus, Eperiesinum, quod a caesare iam descenderat, fugit. Koppius et Paullus Eszterházius ad pagum Györke, non procul Cassouia, seditiosos aggressi, caesis 1500. reliquos in fugam egerunt. (a)

ECLVII. Merito timere poterat Apafius, ne, fauendo seditiosis, iustam et Turcarum et Romanorum imperatoris indignationem incurreret. Legatos igitur ad vtrumque, Ballonem ad Mahometem, Matskásium ad Leopoldum misit. Hic vero, Viena

(a) *Ibid.* n. 1892. 1893.

na reuersus, animum principis ita commutauit, ut Petrotzium, quum ad sollicitanda Turcarum auxilia per Albaniam Iuliam iter ageret, custodias mancipauerit. Hic Petrotzins connubio sibi iunxit Elisabetham Toköliam, cuius fratrem Sigismundum Tokölium obtorto collo suas in partes traxit. Sed Sigismundus, sibi redditus, et partes caesareas constantius sequutus, et, citrato Luthero, Catholicam religionem amplectus est. Petrotzii praestantes socii, quasi bellum catholicis sacris indicissent, in eorum praecipue ministris atrociam quaeque designarunt. Testes huius crudelitatis sunt Scraphiel patres Eperiesinenses et Homonnienses, omnibus rebus spoliari, suis e domiciliis exurbati, cum aliis catholicae religionis ministris ad mortem usque vexati. Leopoldus igitur, tamquam princeps catholicus, sui muneris esse duxit, ut non tantum coram furori resisteret, sed etiam templa, per eiusmodi vim et iniuriam catholicis erepta, possessoribus autis restitueret. Ita factum Trentsinii, Szakoltzae, Cassoulæ, Posonii, Tirmaulæ, Samaræ, Barsæ, Szantoniae, Tallyae, Madini, Tokathi, Kereszturini, Comaromii, cet. Minuentes Lutherani, hanc repetitionem templorum caedibus viti, Iohannem Barsony protonotarium Turalukae, pluribus capiti securibus infixis, crudeliter trucidarunt; eius vero fratrem, Georgium Barsony, Varadiensem episcopum, letaliter sauciatum, pro mortuo reliquerunt. Hic, mero DEI beneficio, sibi redditus, neque deinceps a vindicandis ecclesiae catholicae templis abstinit. (a)

A. C.

A. C. 1673. Leop. 17. Ind. 11. P. 2. A.

CCLVIII. Postquam in aula Viennensi consultationes habitae fuissent de mutanda reip. Hungariae forma tollendaque palatini dignitate; Szeleptsenius archiepiscopus, ut suam hac de re sententiam promeretur, monitus, multis argumentis eam mutationem disuasit. Quum autem vidisset, tot rationum momentis, pro retinenda ceteri reip. forma, sibi que delata vicaria regis dignitate non adimenda productis, se nihil apud Leopoldum proficere; quia nulla iam tuenda honoris via supererat; ad minuendam infamiam, ultro se munere locumtenentis abdicauit, ne vi priuatus eodem videretur. Hanc eius abdicationem Leopoldus pleno diplomate ratam habuit, et Casparum Ambringenium, ordinis Teutonici magistrum; 27. Febr. Hungariae gubernatorem constituit. Aegerrime tulerunt Hungari, vetustissimam palatini dignitatem, in plebis patrocinium a D. Stephano constitutam, abrogari, summumque ius in omnium fortunas et vitam ad exterum hominem deferri. Responsum illis est, multas turbas palatini nomen in Hungariam inuexisse. Negabant hoc Hungari, dicebantque, palatino Bathorio, post interitum Ludouici II. domum Austriacam debere, quod in eius ditionem Hungaria concesserit. Mox autem amicam cum nouo gubernatore litem Szeleptsenius metropolita de digniore loco, quum congredierentur, habuit. (a)

CCLIX.

(a) *Ib. n. 1896. 1897.*

CCLIX. Exfules in Tranſſilvania, hac mutatione magis irritati, Turcarum auxilia, miſſis ab Apaſio legatis, idemtidem ſollicitarunt. Qui quidem haec auxilia non modo negarunt, ſed et Apaſio ſenſius inhibuerunt, ne quid pro Hungaris in Germanos auderet. Sed omnia haec ſucata fuiſſe, belloque dumtaxat Polonico Turcas inhibitos fuiſſe, quo minus ſeditioſis contra Leopoldum opem ferrent, ex arcanis vezirii reſponſis, quae Betlenius vulgavit, apparet. Non ita res clam agi poterat, quin occultae hae contra caeſarem Apaſii molitiones indiciis certis aulae Vienneniſi nunciarentur. Quare Koppius, Caſſoniensis praefectus, Apaſio bellum denunciavit, ſi porro Hungaris exſulibus faueret. Ceterum Turcae promiſſa his auxilia mittere non poterant, poſtquam a Szobieſzkio, Polonorum duce, futuro rege, tantam cladem acceperunt, quantam ab annis 100. paſſi non fuerunt. Leopoldus igitur, ſeditioſorum machinationibus nihil territus, memor ſe regem apoſtolicum eſſe, religionem, quam primus Hungariae rex apoſtolicus magno ſudore plantavit, contra noviciorum dogmatum ſectatores pro viribus defendit, pluresque ruſus aedes ſacras auitis poſſeſſoribus reſtituit, quibusdam euangelii novi praeconibus, qui plebem ſeditioſis concionibus ad perduellionem incitarunt, vel exauctoratis, vel in exilium relegatis. (a)

A. C.

(a) *Ib.* n. 1898. 1899.

A. C. 1674. *Lip.* 18. *Ind.* 12. *P.* 27. *M.*

CGLX. Amisſis anno ſuperiore miniſtris ſuis, montanae ciuitates, vt nouos accire relegariſque ſufficere poſſent, legatis Viennam miſſis, nihil non egerunt, nihil tamen obtinuerunt. Immo plures ad ꝑ. Martii Poſoniam euocati, quum 250. comparuiſſent, aliqui quidem obiecta crimina negarunt; ſed, productis Vitnyediae litteris, non iam iuſticiam, ſed clementiam implorarunt. Sententiam, a iudicibus non tantum catholicis, ſed etiam acatholicis, adeoque non religionis, ſed perduellionis cauſa, latam, clementia caeſaris ita leniuit, vt *ſaluam libertatem, patriam, vitam haberent; ſe manu propria, leuiſſimo cautionis genere, delicta ſua confeſſerunt ac corripuerunt.* Subſcribentibus 236. miniſtris, ſerocioreſ vel proſcripti, vel in carceres compacti, qui cum Budenſi Turca commercia miſcuerant, tremebus additi Tergeltumque tranſmiſſi ſunt. Nullus horum capitali poena multatus eſt; licet proteſtantium aliqui catholicorum ſacrorum miniſtris ipſam vitam eripuerint. Ita Paulus Sileſius Miauienſium, Ioannes Vek Breſouienſium, Ioannes Simonides e S. I. Turalutienſium furore ſublati ſunt. Paulinorum quoque ſacer ordo Georgium Cepeleuium, Caluiniſtinarum gladio 24. Maii percuſſum, amiſit et luxit. Hoc eodem tempore Leopoldus bellum cum Gallis Batauorum cauſa geſſit, 17. millium exercitu Montecuculi ductui commendato, qui, traiecto Rheno, tantum hoſtibus terrorem incuſſit, vt 30. locis munitis ſua praefidia deduxerint. Galli tamen, reſectis hieme viribus, Burgundiam Hiſpanis, victoriam caeſareis eripuerunt. Sperabant ſedi-

seditiosi, Leopoldo foris occupato, caeptam domi telam facilius se pertexturos esse. Sed enim Kappius, se 10. millia recentium in dies praestolari commentus, audacter in illos duxit, et in ceptam barbara crudelitate facuit. Nec minus seditiosi, si quos e caesareis intercipere poterant, omne crudelitatis genus in eos expromserunt. Tenuit haec mutuo facienda barbaries; dum mitissimus caesar, re cognita, modum illi posuit. (a)

A. C. 1675. Leop. 19. Ind. 13. P. 14. A.

CCLXI. Ceterum his Hungariae vulneribus nondum Leopoldus mederi plene potuit; quod ad veterem Gallici belli molem e Suecia hoc anno novum aliud Gallicis artibus accesserit. Gallis oppositus Montecuculus Turenium variis artibus circumduxit, et ab eo circumductus est. Stupuit hoc anno Rhenus utrumque ducem, paribus viribus et virtutibus bellicis decertantem; quod vterque 22. millia militum in exercitu suo censuerit; fuitque magna per Europam expectatio, vter summorum ducum superior evaderet. Post himestre certamen ingeniorum, quum Montecuculus pugnam non detrectasset; Turenius, caesareorum impedimentis in montana subentis, speculaturus, quorsum ista fierent, tormento prostratus, occubuit, et cum eo Gallorum simul fortuna, simul animus concidit. Licet autem Leopoldus armorum potentia multum valuerit; multo tamen benignius egit cum protestantium

(a) *Ibid.* n. 1900. 1901. 1902.

stantium ministris, quamvis criminum manifeste conuictis, quam heterodoxi cum sacerdotibus orthodoxis, licet nullius criminis, quam quod pro munere suo diligentem ouium sibi creditarum curam gererent, reis. Id illis crimen erat, quod a caula lupos arcerent, et errantes oves in eam reducerent. Et si vero Leopoldus non ignorauerit, tantas vigilantibus hisce pastoribus iniurias inferri; maluit tamen indulgentia, quam iusta vindicta; ferociam eorum, qui haec agebant, mitigare. Permotus igitur innata sibi benignitate, ministris, ad triremes damnatis, redditum in patriam concessit. (a)

A. C. 1676. Leop. 20. Ind. 14. P. 5. A.

CCLXH. Postquam Leopoldus, Spankauio mortuo, Strasoldo supremam armorum in superiore Hungaria praefecturam commisisset; hic Debretzinum, licet in ditione Turcica situm, quod illuc seditioni cum praedis sese recipere soliti fuerint, inuasit, congestasque praedas cum multis captiuis abstulit. Postea litteris, idiomate Hungarico sparsis, nomine Leopoldi factionis veniam, si resipuerint, obtulit. Sed quam parum neruosa sua cohortatione profecerit; continuatae deinceps quoque hostilitates ostendant. Pacem enim coalituram inficiabantur Hungari, nisi palatinus crearetur; regnum externa militia liberaretur; ad praefecturas arcium populares admitterentur, ne domi suae, velut capti, medios inter hostes, inter externos praefidarios, degere cogantur. Nec

(a) *Ibid.* n. 1903. 1904.

Nec enim obliuiscî poterant, ignauia seu perfidia praefectorum aut praesidiariorum externorum Budam, Agriam, Albamregalem, Strigonium, Canisam, Iaurinum in Turcarum potestatem venisse. Sed responsum est, fide Hungaris efficiendum prius esse, ne militibus externis opus sit. Hic annus Francisco Rakotzio, 31. annos nato, relicto homonymo filio, multas in historia paginas impleturo, 3. Iulii supremus fuit. (a)

A. C. 1677. Leop. 21. Ind. 15. P. 18. A.

CCLXIII. Leopoldus, bello Gallico pressus, Carolo Lotharingo propter annonae difficultatem e Gallia cum exercitu redire coacto, vires suas, aduersus Hungares distractas, contracturus, consilia pacis, anno superiore cum seditiosis nequicquam tentata, non inuitus iterum admisit. Et Barkotzii quidem opera 1500. ad fidem reuocauit; sed ceteri, qui 10. millium numerum aequabant, conditiones tam abhorrentes scripserunt, vt eas admittere caesar, salua dignitate sua, non potuerit. Felicius cum Ioanne Sobieskio, Poloniae rege 1674. renunciato, vetera Hungaros inter et Polonos foedera nouis vtriusque nexibus instaurauit. Sed etiam Gallicis arcibus, opera Lilienbergii, Tokolii tutoris, effectum est, vt Bethunius, Galliae regis in Polonia legatus, Bohemo ductore, Polonorum 6000. in Hungariam immiserit. Huic Schmittius, manu,

quam

(a) *ib. n. 1905. 1907. 1908.*

quam consilio melior, cum Germanis obuiam factus, ingentem cladem accepit. Victor Bohemus, adiunctis sibi sub Vesselenio 7. Hungarorum, 4. Transiluanorum millibus, ad Etsedinum confedit, ac ingentem Koppio metum incussit. Hic Koppius, 4. Ian. Strafaldo suffectus, cum paucis 24. Nou. Cassouiam reuersus, ceteris atrocius in Hungaros, etiam catholicam fidem professos, desaeuit, cuius aliorumque praefectorum licentiam nouis mandatis caesar repressit. (a)

A. C. 1678. Leop. 22. Ind. 1. P. 10. A.

CCLXIV. Vt autem Leopoldus Hungaros omnes ad officium et tranquillitatem reuocare posset; Ioannem Gubasotzum^m, Vacien. episcopum, quam ad eos sanandos medicinam opportunissimam putaret, consuluit, qui prolixo scripto clementiam erga seditiosos Leopoldo suavit. Sed illi, non tantum Polonorum, sed et Transiluanorum auxilio iam adiuti, postquam Emericum Tökölum, ad Apasium ex Hungaria profugum, ducem accepissent, ferociores euaserunt. Tendeat Vurmus in illos cum 5000. Vnguarinum versus; sed quia pares ad resistendum vires non habuit, Eperiesinum propido consilio se retraxit. Ad placandum cum affectis Tökölum, fidos proceres cogere Posonium rursus placuit. Sed, quia Hockerus Hungaris, iura sua repetentibus, acerbius respondit; Tökölus, per superiorem Hungariam libere grassatus, et suas dynastias recuperauit, et

(a) *ib. n.* 1909. 1910. 1911.

et ciuitates montanas cum pluribus arcibus in suam potestatem redegit. Munkatſinum quoque duxit, non tam inuictam arcem, quam Rakotziae iunioris amores expugnaturus. (a)

A. C. 1679. Leop. 23. Ind. 2. P. 2. A.

CCLXV. Tökölus, induciis per hiemem pactis, Paullum Szalaium ad Viennensem aulam, communi seditioſorum nomine, legatum miſit, quidue reſcapdum, quid ſanandum in Hungaria poſtularet, per eundem expoſuit. Ad haec Leopoldus, pace cum Gallis iam compoſita, difficilior, cum armatis ciuibus, niſi copias exteras cum armis dimitterent, paciſcendum non cenſuit. Abrupta ſpe pacis, quod neutra pars alteri fidere videretur, ad vim ruruſ et arma deſcenſum eſt, in teſtinoque bello miſera Hungaria diſtrahebatur, ac ad incitas redigebatur. Die 28. Febr. quae fuit induciarum ſuprema, ſeditioſi Caſſouienſe pomoerium inuaſerunt, iumentaue diripuerunt. Stephanus Ioſa, prius Agrienſis canonicus et epiſcopalis militiae dux, a factioſis captus et tribus millibus male contentorum praeeſſe iuſſus, Schemnicium expilauit, ac infectum miſtumque metallum, 27874 florenis aeſtimatum, ſignatum in 300860 flor. abſtulit. Hic poenitudine tactus, ad ſanam ſubinde rationem rediit, nec multo poſt vitam, varia fortuna circumaſtam, poſuit. Leſlaeus, ad Tornam Aprili menſe male multatus, eam poſtea caeſari, cum Diuin et Szalantz, aſſeruit. Aduen-

A a 2

tantibus

(a) *Ibid.* n. 1913. 1913. 1914.

tantibus a Rheno caesareis legionibus, et Tököljanis ultra Tibiscum se recipiuntibus, plura potuissent in eos designari; nisi haec epidemica, Hungariam foede depopulata, gladios e manibus vtriusque partis excussisset, ipsumque caesarem primum Pragam, deinde Lincium fugere coegisset. (a)

A. C. 1680. Leop. 24. Ind. 3. P. 21. A.

CCLXV. Guzm Ambingenius, metu pestiferæ contagionis, Pofonium iam desolentis, munus gubernatoris ex Hungaria secum extulit; maior spes pacis, incundae cum seditionis, affulgere coepit. In hunc igitur finem Leopoldus, Christiano sanguini parsurus, ad 18. Martii concitatum Tirnaviam edixit; sed, reduntibus iisdem Hungarorum postulatis, de liberanda Germano milite patria, nihil iterum transigi potuit. Tökölus, caesarem pacis causa nihil non facturum ratus, si Rakotziae iunioris nuptiae sibi non negarentur; spondit, se fore catholicum, caesarique cum omnibus male contentis submissurum. Visum est, spem ei non tam adimendam, quam suspendendam, pollicendo, caesarem inuitam non fore; si traditis armis arcibusque, dimissis exteris, camposira seditione, certiora fidei suae documenta dederit. At ille renouciavit, inconsulto fultano, qui Hungarorum causam dudum suscepit, nihil abs se conspici posse. Continuis igitur procursionibus, Tökölus Kesmarkinam et Leutsoniam sibi subiecit. Ceteris eius molitionibus Caprara, Leslaco suffectus, obicem posuit. (b)

A. C.

(a) *Ib. n. 1915. 1916. 1917. (b) Ibid. n. 1918. 1919.*

A. C. 1681. Leop. 25. Ind. 4. P. 6. A.

CCLXVII. Tököltinam factionem non tantum Transilvani fouebant, sed et Turcas: qui, licet vicinales induciae nondum expirauerint; auxiliares tamen copias seditiosis ex Moldauia, Valachia limitaneisque praesidiis decreuerunt. Apafius, cum his confectus, sub exitum Augusti Hungariam iussit: et licet nihil memoria dignum egerit, et ad leuem aduentantium Germanorum rumorem de fuga cogitauerit; in Nouembri tamen ridiculum Albæ Iuliae triumphum in tenebris celebrauit. Leopoldus, ut Apafio aerum incidere; veteres cum Turcis inducias instaurauit et ad aliud viciniam prorogauit. Simulatas has inducias fuisse, quum Leopoldo Kunizius Constantinopoli nunciasset; omnes cogitationes ad restituendam Hungariae tranquillitatem suas conuersas. Quare Leopoldus, litteris 29. Febr. datis comiti Sopronium in 29. Aprilis citauit, ad quae Paulus Esterhazius Tököltum, tanquam adhaerentem suum, nequicquam iuicauit. Postquam Leopoldus in comitatu trium legionum Sopronium aduenisset; pro palatinatu 4. candidatis, Paulus Esterhazius liberis omnium suffragiis electus est. Quia vero caesar aliarum quoque prouinciarum curis distrahebatur, quod Gallus initum 5. Febr. 1679. pacem turbare coeperit; regni statibus impenso commendauit, ut comitiales labores accelerarent. Sed enim optimam hanc optimi principis destinationem seditiosi, turbulenti litteris saepius ad comitia datis, interceperunt; et qui prius regem, nunc regnum ipsum, in comitiis publicis congregatum, infra se habuerunt. Nempe Turcae, quia bellum in cae-

farem meditabantur, in turbido felicius piscaturi, submissis Tökölis spahiorum duobus, ianitsarorum 13. millibus, seditionem aluerunt. Stabat igitur Tökölus in armis, quibus congregatis Sopronii catholicis metum, acatholicis audaciam addidit, ut religionem, armis propagatam, armis propugnaret. Nihil igitur in comitiis, ad finem usque huius anni productis, agi concludique prius potuit, quam aliqua protestantibus, catholicis, quorum tertiam partem acatholici non conficiebant, nequequam repugnantibus, indulgerentur. Magna profecto fuit opus patientia Leopoldo, tot aliarum provinciarum et imminens belli Turcici curis distracto; dum, acatholicis immodice petentibus, catholicis nihil de iure suo remittere volentibus, tandem cum virisque colluctandum fuit. (a)

CELXVIII. Tam prolixas caedique plenas disceptationes Eleonorae tandem augustae coronatio, peracta 9. Decembris, interpolavit. Ad huius proceres Leopoldus facilius in vota Hungarorum redditus, hos 82. articulos 30. Dec. confirmavit: (b)

„ I. C. Paullus Eszterházi — in regni palatinum
 „ eligitur. II. Gubernium et locumtenentia, his
 „ revolutionibus introducta, abrogantur. III. Ho-
 „ norarium Ser. reginali maiestati offertur. IV. De
 „ residente Hungarico — et de pace cum Turcis
 „ ac in omnibus negotiis Hungaricis cum consilio
 „ Hungarico tractandis. V. De milite nativo —
 „ reducendo et exsoluendo. — VI. De certis locis
 „ fortificandis et praefidio Hungarico muniendis. —

„ VII

(a) *Ibid.* 1920 — 1924. (b) *Corp. I. H. T. II. p. 52;*

„ VII. De gratuitis laboribus. — VIII. De edu-
 „ ctione militis Germani. — IX. De priuatorum
 „ arcibus, liberisque ac montanis ciuitatibus a prae-
 „ sidio Germanico — subleuandis. — X. De iuri-
 „ bus praerogatiuae nobilitaris et libertatibus regni
 „ obseruandis. XI. De bonorum confiscatorum re-
 „ stitutions. — XII. Reparatio accisae. — XIII.
 „ De camerae Hungaricae cum aulica correspon-
 „ dentia, et non dependentia. — XIV. De regni the-
 „ saurario seculari constituendo. XV. Media trice-
 „ sima et certum vectigal salis in solutionem mili-
 „ tum nariuorum — offertur. XVI. Rationes de
 „ restantiis — exigendae. — XVII. Certum anno-
 „ narium subsidium — offerunt regnicolae. XVIII.
 „ Contra excedentes natiuos — milites qualiter
 „ procedendum? XIX. Nobiles — per officiales
 „ confiniorum in suis iuribus — non molestandi.
 „ XX. Exactiones, — per officiales — sibi ven-
 „ dicatae, simpliciter tolluntur. XXI. Ne in pon-
 „ te Posoniensi minoris Danubii — telonium a re-
 „ gnicolis eorumdemque seruatoribus — exigatur.
 „ XXII. De extraneorum militum — excessibus. —
 „ XXIII. De rectificatione metarum regni. — XXIV.
 „ De redemptione arcis Lublyo cum 13. oppidis Sce-
 „ pusiensibus. XXV. De libero religionis exercitio.
 „ XXVI. De templorum et locorum pro iisdem ac-
 „ dificandis assignatione. XXVII. Officia secularia
 „ et beneficia ecclesiastica indigenis regni et bene-
 „ meritis conferenda. XXVIII. Iudicia octaualia —
 „ statis suis temporibus celebrentur. — XXIX. An-
 „ ni modernorum motuum — a legali praescriptio-
 „ ne eximuntur. XXX. De mandatis illegitimis —
 „ non expediendis. — XXXI. Contra turbatores et

„ non admittentes iudicialium exsecutionum —
 „ poena cum processu statuitur. XXXII. Ne ma-
 „ gistri protonotarii in diuisione bonorum, in vno
 „ comitatu existentium, procedant. — XXXIII. —
 „ Liquida debita ad summam florenorum 6000. in
 „ sedibus iudicialis comitatum acquiri possint.
 „ XXXIV. Iudicibus tabulae consuetae salarium —
 „ per cameram exsoluendum. XXXV. C. Christo-
 „ phorus Eridodi — in conservatorem S. regni co-
 „ ronae eligitur. XXXVI. De salario conservato-
 „ rum S. regni coronae. — XXXVII. — De iudi-
 „ catu camerarum tollendo. XXXVIII. — Lie-
 „ teralia instrumenta per fiscum regium legitimis ipso-
 „ rum dominis restituenda. XXXIX. Bona regni-
 „ colarum mobilia — quo processu reacquirenda?
 „ XL. Pro iudice curiae regiae in partibus regni su-
 „ perioribus designando. — XLI. Lib. regiaeque
 „ ac montanae ciuitates — in suis — privilegiis
 „ conserventur. XLII. De excessibus lib. et mont.
 „ ciuitatum — tollendis. XLIII. De vectura mu-
 „ nitionum, XLIV. Tricesimatorum, decimatorum,
 „ teloniarum omnes abusus — abrogantur. —
 „ XLV. De illimitata vinorum inductione in vici-
 „ nas prouincias. — XLVI. Personalis insurrectio
 „ per regnicolas tempore aperti belli offertur. XLVII.
 „ Similiter particularis insurrectio. — XLVIII. De
 „ locis, vitro sese Turcis cedentibus, per comitatus
 „ puniendis. XLIX. Residentiam generalatus con-
 „ finiorum, Ujvarino oppositorum, quantocius de-
 „ terminandam. — L — Congregationes comitatus
 „ Strigoniensis in oppido Rév-kómárom celebrentur.
 „ LI. De ablegatis DD. magnatum et eorundem
 „ viduarum, ad dietam mittendis. LII. Posses-
 „

res Muskas & quibusvis violentis, nobilitati in-
 ferendis, abstineant. — *LIII.* Ratione C. Georgii
 Elyésházi. *LIV.* Negotium Sabariensium — qua-
 liter complanandum? *LV.* Familia Basthyáni er-
 ga Órségienfes priori iure suo uti possit. *LVI.*
 De officialium Ovárienfium excessibus tollendis.
LVII. Obsides lib. regiaeque civitatis N. Banyen-
 fis, Szatmárin praedictiofe incertenti, dihiueran-
 tur. *LVIII.* Nonnullorum gravaminum compla-
 natio ad futuram diactam — reiiçitur. *LIX.* Ge-
 neralis amnistia exsulantibus respicientibus — con-
 ceditur. *LX.* Oppidum Ruft, a sua M. libertate
 donatum, — ad publicos regni confessus admit-
 titur. *LXI.* Portarum rectificatio — instituitur.
LXII. De auctoritate banali. — *LXIII.* Articulus
 89. 1659. de restitutione Valachorum — renoua-
 tur. — *LXIV.* Privilegia Valachorum, in praec-
 iudicium regni emanata, iterato cassantur. *LXV.*
 Valachi, in possessione Ószék commorantes, alio
 translocentur. *LXVI.* De insurrectione regni
 Croatiae et Sclauoniae. *LXVII.* De fugitiuis co-
 lonis restituendis. — *LXVIII.* Vt arx Sziszek ca-
 pitalo eccl. Zagreb. — restituatur. *LXIX.* Arti-
 culus 101. an. 1659. — et 119. 1647. — renouan-
 tur. *LXX.* Articuli quoque 97. — et 100. —
 anni 1659. — confirmantur. — *LXXI.* De bonis
 Frangepano — fiscalibus. — *LXXII.* De educio-
 ne militis ex arce Váradienfi — *LXXIII.* De
 pascuatio feniium — tandem tollatur. — *LXXIV.*
 — Officiales confinarii ab iniuriis — coercean-
 tur. — *LXXV.* De medietate — tricesimae —
 pro milite Colapiano conuertenda. *LXXVI.* Vt
 magister protonotarius regnorum Dalm. Cr. et
 » Scl.

„ Sch. — in iudiciis octauilibus — votum et diarium
 „ habeat. *LXXVII.* Ciuitatis Segniensis grauamina.
 „ — *LXXVIII.* Articuli 93. 94. et 95. an. 1659.
 „ renouantur. — *LXXIX.* Vt liber quaestus inter
 „ regnum et prouincias exerceatur. — *LXXX.* Pro
 „ articulorum effectuione Status et OO. regni
 „ supplicant. *LXXXI.* DD. principes — marchio-
 „ nes Badenses, D. item Ioan. Paullus Hoher; —
 „ et D. Christophorus — de Abele — in Hungaros
 „ recipiuntur. *LXXXII.* DD. — Caplyrs — Ca-
 „ prara, — Mansfeld, — Spinola, — Pötting, —
 „ Laschanfzki, — Scherffenberg, — Bönningkhau-
 „ sen — de Turri, — Wichter, — Golcn, — Vey-
 „ mes, — Ioannelli, — Rindsmaul, — Wur-
 „ brandt, — Hoffman, — Bazendorff, — Be-
 „ chers, — Gaar, — Illmer, — Rotta, Brinica-
 „ nus, Kyffinger, — Iaci similiter in Hungaros re-
 „ cipiuntur. (a)

A. C. 1682. Leop. 26. Ind. 5. P. 29. M.

CCLXIX. Quamuis Leopoldus, hoc decreto III. per octo menses elaborato, multa seditiosis, multa heterodoxis, necquicquam repugnantibus orthodoxis, indulferit; tantum tamen abest, vt illos ad officium hac indulgentia reuocauerit, vt, aucta potius factione, Turcarum et Transsiluanorum auxiliariis coplis adiuti, Gallicisque pecuniis et artibus ad continuandos motus sollicitati, funesta per afflictam patriam arma circumtulerint, belloque Turcico viam aperuerint. Tökölius, concessis tandem a Leopoldo Rakotziae nuptiis, omnia pollicitus, omnia

(a) *Hist. Cr. T.* 34. n. 1925. 1926.

omnia tamen praeuaticatus, postquam arce Munkatſia
 positus est, mox laruam posuit, Budamque profe-
 ctus, Hungariam Turcis tributariam fecit. Inita
 cum Turcis infami societate, cum axiornate prin-
 cipis ad castra, pone Cassouiam posita reuersus,
 libellum seditiosum, suo nomine 26. Iulii subscri-
 ptum, per Hungariam disseminauit, ac omnibus ar-
 ma, *sub amissione capiti et bonorum*, imperauit.
 Quum ita, Turcicum ipse mancipium, alios quo-
 que Hungaros, sub specifico libertatis nomine, Tur-
 cicae seruituti mancipare conatur; pluribus ad eius
 castra metu confluentibus, Szatmarium, Cassouiam,
 Szendrouiam, Leutsoniam in suam potestatem red-
 egit, sic ut e superiori Hungaria minimum quid
 caesari restaret. Ad Fülekinum, quod Stephanus
 Koharius fortiter propugnauerat, diutius illi cum
 Turcis et Transsiluanis adhaerendum fuit. Tribus
 Turcarum millibus per continuatos assultus neci da-
 tis Koharius, a praesidiariis Budensi purpurato de-
 ditus, ab hoc autem Tököllo traditus, quum nul-
 lis seu pollicitationibus, seu comminationibus ad de-
 fectionem adigi potuisset; immo Tökölum *predita-
 rem, nominis Hungarici maculam indelebilem, Ma-
 hometanorum vile mancipium* in os compellasset, trium
 annorum tetro carcere hanc dicendi libertatem luit.
 Fülekinio 16. Sept. euerso, Tökölus, rex a suis
 proclamatus, titulo principis se contentum esse di-
 xit, acceptisque maioribus a vezirio copiis, contra
 Capraram, qui, montanis ciuitatibus desertis, se
 retraxerat, duxit. Ad prosperos illius successus mul-
 tum contulerunt Galli, qui quamuis pacis studium
 praesetulerint; per suos tamen emissarios ex Polonia
 Hungaros ad bellum prosequendum impellere tam-
 diu

diu non cessarunt, donec, clandestinis his artibus detectis, impostores rex Poloniae submouisset. (a)

A. C. 1683. Leop. 27. Ind. 6. P. 18. A.

CCLXX. Nihil non egit Innocentius XI. P. M. ut Ludovicum XIV. cuius cum Turcis et seditiosis Hungaris collusiones non ignorauerat, cum Leopoldo conciliaret, litteris ad eum 20. Ian. hoc anno datis. Etſi vero tam illum, quam reliquos Europae principes ad ſocia contra Turcas arma ſollicitauerit, nihil tamen Leopoldus ipſe de ſtudio maximos apparatus faciendi, pluresque per noua foedera principes ſibi iungendi remiſit. Maximam rem perſeſſiſſe viſus eſt, quum Polonicum foedus ea conditione 31. Mart. confecit, ut ipſe 60. Polonia 40. legionariorum millia contra Turcas educeret. Nihil etiam diligenciae caeſar praeſermiſit, ut Tökölium, belli huius facem, ad ſaniora conſilia reduceret; ſed nihil etiam Galli non egerunt, ut eundem in propoſito magnificis promiſſis confirmarent. Reieciſtis igitur caeſaris poſtulis, comitia Caſſouiam indixit, vbi Tranſiluanico Turcicoque legato latera ſuſpantibus, ſe tributarium Mahometis IV. profeſſus, quantum ſingulis comitatibus tributi pendendum, decreuit. Etſi vero vezirius Albertum Capratam, a Leopoldo 24. Ian. Conſtantiopolim miſſum, ſpe pacis diu circumduxerit; de ſucceſſu tamen comitiarum Tökölianorum edoctus, tam duras condiciones de pendendis decies centenſis millibus aureorum, lau-

(a) *Ibid.* n. 1927. 1928. 1929.

Iaurino, Comaromioque cedendo proposuit, ut aperte bellum denunciare visus sit. Tam barbaris igitur postulatis a Caprara reiectis, ingens exercitus undique coactus et Belgradum promotus, iussi militis 230. millia numeravit, praeter 53. millia calorum; 14. millia Tartarorum; et numerosa Valachorum, Moldanorum, Transsilvanorum agmina. Tokosius illi se cum seditionis Hungaris ad Eszekinum adiunxit, consiliumque de ratione belli gerendi cum Turcis habuit. (a)

CCLXXI. Leopoldus, iustrato kalendis Maiis exercitu prope Posonium, nonnisi 33. millia militum et speratis 80. millibus inuenit. Carolus Lotharingus, accepto harum copiarum imperio, vix Usvarinum obsidione cinxit; eandem aduentante vezirio solvere coactus, versus Viennam exercitum reduxit, Iaurinoque communito, caesari nunciauit, vezirium iter haud dubie Viennam facere. Leopoldo 7. Iulii Vienna Corneoburgum sub noctem profecto, duas intra dies 60. millibus plures Vienna profugerunt. Interea, quum vezirus iter inter Iaurinum et Viennam, quod eques expeditus vna die percurrere potest, intervallo 14. dierum emensus fuisset; ad defensionem egregie Vienna comparari potuit. Praesidium, cui Rudigerus Staremburgius praefuit, vicinis millibus consistabat. Vezirus, 14. Iulii Viennae circumfusus, missis fecialibus, deditionem imperavit: quumque tormentis, in suos explosis, responsum accepisset; insula Leopoldina postridie positus, urbem oppugnare coepit, et numquam intermissa, nisi

(a) *Hist. Gr. T.* 35. n. 1830. 1831.

nisi noctibus, verberatione, spatio duorum mensium praegrandes pilas centenis millibus plures iniecit. Posonium interea Tokölius interceptit, quod eadem celeritate Lotharingus recepit, copiasque Tokölianas, nulla fere suorum iactura, fudit. Quum iam arctius obsessi premerentur; laborantibus ac prope succumbentibus, Ioannes Sobievskius, Poloniae rex, opportunum auxilium adtulit. Dies 12. Septembris laetissima Viennensibus illuxit, qua coniuncti Poloni cum caesareis et foederatis ita montem Caecium occuparunt, ut ipsa declivitas numerum copiarum augere videretur. Tum clangor signorum, fremitus hominum, hinnitus equorum, armorum internitentium fulgor Ottomanos lymphatis similes effecit: quos quum rex lectissimo cum milite nutantes metuque percussos fortiter pressisset; illi praecipiti fuga primum quidem in castra se receperunt; sed mox, iisdem relictis, effusa Hungariam petierunt. Christiani, sub horam sextam opulenti eorum castris positi, noctem sub hostium papilionibus mutuas inter gratulationes egerunt. Postridie victores, ad praedam conuersi, repperunt numorum aureorum vicies centena millia, permultos argenteae monetae saccos, papilionum 25. millia, camelorum quina, dena bouum millia, tormenta variae formae 300. Turcicarum fabarum (*caffe*) vim tantam, ut inde hic potus per Europam inuenerit. Haec oppugnatio 70. millia Turcarum, obsessorum 7000. hausit; morbus haud paullo plures sustulit. (a)

CCLXXII.

(a) *Ibid.* n. 1832.

CCLXXII. Institit summa contentione Lotharingus, vt ad legendos tantae victoriae fructus omnibus viribus contra perculsum hostem iretur. Sed Saxonibus sexto post die reuersis, Franconibus item et Sueuis tergiuersatis, Bauari se promptos obtulerunt. Polonis ad Vagum 2. Oct. profectis, Lotharingus Strigonium ad ictum destinauit, transmissoque Vago 7. Oct. Parkanum iter instituit. Quum Poloniae rex ad circumuagantia hostium signa remouenda se praeceffurum dixisset; a Lotharingo frustra de viis intutis praemonitus, a Turcis, intra tumulos latentibus, in insidias praecipitatus, amissis suorum 2000. aegre periculum euasit. Ad eluendam hanc exercitus Christiani maculam Lotharingus Polonis, reditum in patriam sollicitantibus, persuasit, vt se cum caesareis coniungerent. Die 9. Oct. disposita sub auroram acie, tribus ante meridiem horis, ad Parkanum numerosiore, quam creditum erat, hostem in conspectu habuit. Sed hic, perpetua Christianorum dispoſitione perturbatus, pedetentim primo retrocessit; mox, raptis ordinibus, fuga sibi quisque consuluit. *E 14. spahiorum, 12. peditum millibus nonnisi terna millia euasisse*, captiui retulere. Danubius plures, rupto ponte, quam ferrum haussit. Pluribus in hac, quam Viennensi fuga barbaris pereuntibus, Parkano capto, Lotharingus Strigonium, aliis tergiuersantibus, oppugnandum censuit. Polonis reditum rursus urgentibus, regi tandem persuasit, vt paullisper remoraretur. Die 22. Oct. initium oppugnandi factum est. Bidui iaculatione murus ad Budensem portam integer concidit. Oppidum inferius dimidia non amplius horae certamine subactum fuit. De deditione gubernata.

transitor interpellatus, induciis vnius diei petitis, sed negatis, deditionis signum sustulit, insolita gratulatione darum, quos oppugnationis difficultas magnopere terrebant. Ita Strigonium, magnis olim exercitibus tentatum, oppugnatione triduana regi religionique reddidum est; postquam secunda vice sub iugo Turcico 77. annos genuisset. Karas Mustaphae veritio, qui, violatis induciis, tot innocentium millia neci dedit, sultani mandato fauces clisae sunt. (a)

A. C. 1684. Leop. 28. Ind. 7. P. 2. A.

CCLXXIII. Vt anni superioris expeditio sub initium quidem admodum tristis, sub exitum tamen, praeter expectationem laeta fuit; ita huius anni principia longe felicissima, finis calamitosus existit. Ad Viennae muros potentia Turcarum fracta; sed ad Budensem scopulum vis et fama Christianorum allisa fuit. Ad bellum feliciter prosequendum Leopoldus non tantum vetus cum Polonis, sed etiam novum cum Venetis foedus iniit. Carolus Lotharingus, Oniponte, quo tantisper excurrerat, rediit, non plura, quam 22. pedum, 15. equitum millia sub suis signis numeravit, cum quibus Budam oppugnare iussus, etsi minorem hunc numerum, quam ut tantae molis arx expugnari posset, existimaret; nihil tamen cunctatus, provinciam arduam in se recepit. Kalendis Iunius ad Nitriam congregatas legiones Strigonium promouit, ac impedimen-

tis

vis ibi relictis, Visegradum, vnicum Budam tenden-
tibus obstaculum, occupavit. Interea Budensis bassa,
cum 8000. Visegrado suppetias laturus, eo despe-
rato, Strigonium vertit. Aliqua clade nostris illa-
ta, parem accepit. Legiones, ibidem periculo per-
functas, cum impedimentis Lotharingus acciuit, ex
 itinere Vacium ad comineatum securitatem interce-
pturus. Obstantibus 26. millibus Tutarum fustis
ac tribus millibus ianitsarorum caesis, occupato Va-
cio, praemissit, qui desertum ab hoste Postinum
fisque flammis ardens restinguerent. Postquam
exercitus ad insulam S. Andreae non sine difficul-
tate Danubium transmisisset; receptis subsidiis
4000. Hungarorum, propius Budam successit. Die
17. Iulii haedonibus suburbio potitis, confusa pe-
gnatum, ac oppidum inferius, iactura nonnisi 5.
gregariorum nostrorum, caede contra Turcarum
1200. occupatum est. Aggressis superioris vrhis ad
Viennensem portam capitalis, ad Albaregalensem
altera decreta fuit. Ne Seraskerius obsidentium co-
natus suis incursionibus auerteret; Lotharingus, in-
nere nocturno silentique Hansabegam cum equitatu
profectus, hostem aggressus, 2000. ianitsarorum in-
terfectis, e nostris nonnisi 140. caesis, opulenti
barbarorum in fugam actorum castris potitus est.
Extero hoste submoto, 28. Iulii verberationi da-
tum est initium. Post irritam vnus mensis oppre-
gnationem, morbi, latius in dies serpentes, exer-
cium omnem ita peruasit, vt vix ad accessus
operaque tuenda satis esset valentium. Legionibus
igitur ad pauca capita reductis, increbrescentibus au-
tumni pluuiis, pluribus hostium eruptionibus cum
ingenti nostrorum damno factis, obsidio sub initium

Nouembris omnium consensione ducum soluta fuit. In hac oppugnatione Wagnerus 23. millia, Vicus in vita Carassae 10. millia nostrorum interiisse scribit. Quae res magnam insolescendi causam Turcis obtulit. (a)

CCLXXIV. Felicius in Croatia Leslaeus, in superiore Hungaria Schultzius bellum gessit. Nam ille Verouitzam, annis 131. Mahometanam, caesari cum multis oppidis asseruit; hic Tökölum cum seditionis ad Eperiesinum castris exiit. Et isti quidem iam anno superiore, dum Strigonium obsideretur, Poloniae regis patrocinium ad Leopoldum sibi conciliandum implorarunt; sed ex cruditate postulatum censbatur, eos ad obsequium quantavis indulgentia numquam sincere redituros esse. Fuit tamen ea Leopoldi lenitas, ut toto regno generalem amnestiam promulgauerit. Etsi vero Tökölus, cuius vastissimam ambitionem expugnare nemo potuit, populares suos minacibus litteris auertere conatus fuerit, ne quis apud caesareos Neosolii commissarios nomen suum ederet veniamque peteret; complures tamen conuenerunt, ac intra 35 dies, 14. comites, 17. comitatus, 12. oppida regia fidei sacramentum instaurarunt. Ea facilitas ita Tökölum exarmavit, ut, praeter Turcarum et Tartarorum collauiem, paucos ad latus habuerit. Exstant etq; ad vezirium litterae, quibus hostilem in Leopoldum, a quo pacem ad Strigonium petere se velle simulabat, animum satis superque denudauit. „Non est, *inquit*, cur de mea fide ac constantia dubi-
„ tet

(a) Ibid. n. 1835.

„ tet Ottomanica porta. Egi cum caesare de indu-
 „ tiis armorum, deque conditionibus pacis eo ani-
 „ mo, vt, producto, non sine artificio, hoc per-
 „ molesto negotio, minacia foederatorum arma sus-
 „ pendam, et instaurato per hiemem exercitu, pri-
 „ mo vere bellum continuem. — “ Continuuauit;
 sed in populares potissimum, suis consiliis aduersa-
 tos, barbare saeuit, e quibus 15. dynastas palis
 crudeliter transfigi, 10. a se profugos suspendio ne-
 cari, 96 alios Hungaros gladio percuti iussit. At-
 que hic ille libertatis Hungaricae vindex est, quo
 maiora crudelitatis exempla nec ipsi barbari hostes
 in Hungaros ediderunt. (a)

A. C. 1685. Leop. 19. Ind. 8. P. 22. A.

CCLXXV. Quum Hungaris oculi sensim magis
 aperirentur, et a Tökölis suis armis inanem praete-
 xi libertatis fucum experirentur; plures eum dese-
 rendum ac ad officium redeundum esse censuerunt.
 Ille partim hos ad sua signa reuocaturus, partim
 alios in perfidia confirmaturus, seditiosas per Hun-
 gariam litteras, in oppido Thur 19. Apr. 1685. da-
 tas, iterum sparsit; his tamen fraudibus apud suo
 damno doctos nihil profecit. Quum Szeleptsenius
 archiepiscopus, hoc anno 14. Ian. mortuus, ma-
 gnā opum suarum partem aerario bellico legasset;
 ad supplendas legiones, quas Budensis oppugnatio
 nimium attenuauerat, curae conuertebantur. Ha-
 bito de belli gerendi ratione consilio, quum Ujva-

B b 2

rinum

(a) *Ibid. et n. 1296.*

rinum expugnandum omnium sententia decerneretur; ei Lotharingus exercitum 7. Iulii circumfudit. Accessibus sub muros pertinaci labore promotis, certis nunciis acceptum est, ab Seraskerio Strigonium oppugnari. Lotharingus, ad famam exercitus Christiani pertinere ratus, si simul locum alterum obsideret, alterum obsidione liberaret, Caprara cum vicenis fere millibus ad obsidionem relicto, Comaromium ipse 7. Aug. cum reliqua parte copiarum iter iniuit, transmissoque Danubio, quum ad Nyeriges-Ussalu peruenisset, noctem ibidem exegit. Postridie sub solis ortum inde progressus, Turcarum 60. millium exercitum intra Strigonium et colles, paludi vici Tach (*non oppidi Tata*) haerentes, in conspectu habuit. Vbi vero hostium, multitudinem sua fretorum, ardorem ad pugnandum animaduertit; metu fugaque simulata, feroces trans paludem proliferare constituit. Postquam res e voto cessisset; displois vtrimque tormentis, acriter aliquantis per pugnatum est. Hostes tandem in fugam acti, Hungarorum praecipue manu facile ter mille caesi; plures in paludem impuls, profundo limo cum ipsis equis hausti sunt. Opulentis castris mox occupatis, intellectum est, tum in oppugnatione, tum praelio Strigoniensi 12. millia Turcarum interisse. Hanc victoriam paullo post Ujvarini deditio, facta Caprarae, sequuta fuit. In oppido tanta strages est edita, vt e sex hominum millibus nonnisi 400. mortem euaserint. Seraskerius, qui fugienti similis Budam recefferat; pacem per oratorem nundinatus, pollicitus est, si hanc impetraret, Tokölium, belli huius auctorem, caesari deditum iri. Sed responsum est, pacem, nisi foederatis Polonis Venetisque con-

consentientibus, fieri non posse; neque, dedito Tökölö, sacrilegi belli damnis satisfactum iri. (a)

CCLXXVI. Ipsa Tökölus mitiora pacis consilia coepit agitare, rursusque per oratores clementiam caesaris implorare. Leopoldus, non ignarus, quantum fidei homini, toties illudenti, habendum esset; ne quid tamen intentatum relinqueret, Viennam veniendi redeundique potestatem Tökolianis dedit. Interim Schultzio demandavit, ne spe pacificationis in bello persequendo segnior esset. Sed huius armorum initia non satis prospere cesserunt. Nam ab Vnguarinensibus Tökölö praefidiariis sub initium Maii cum clade reiectus, tria tormenta cum 40. curribus annonariis amisit. Damnum hic acceptum, expugnata Krasznahorka, refarsit, Quodino quoque caesari reddito. Post haec Eperiesinum 19. Iulii cum 8000. Germanorum, 2000. Hungarorum obsidione cinxit, et post duorum mensium obstinatum defensionem 11. Sept. ad deditionem adegit. Huius loci iactura vehementer imminutis seditionum viribus, Cassouiam, arcem ac caput Tökolianorum vnicum, oculos adiecit. Eodem Caprara, missus a Lotharingo, 13. Octobris appulit, et a gubernatore deditionem postulavit. Ille responsum, explosis omnibus tormentis, insolenter reddidit. Tökölus, a bassis auxilia corrogaturus, Varadium cum Petnehazio legato venit. Ibi catenis oneratus, et subinde, tamquam auctor infelicis belli, Hadrianopolim vili curru deportatus est. Petnehazius, ad suos remissus, Tökölö captiuitate perfidiaque Turcarum

B b 3

exag-

(a) *Ibid.* n. 1837. 1838. 1839.

exaggerata, suam in sententiam plerosque transit, et cum iis ad Capraram profectus et Cassouiam immissus, enarrata Tökölíi calamitate, deditionem facile persuasit. Vtilem hic Petnehazius operam cum 9000. spectatae fidei Hungaris Mercyo, qui Szolnokinum occupauerat, ad Aradinum inuadendum subinde nauauit. Hic 1200. Turcis interfectis, e mercatorum officinis tantum praedae congestum est, ut millione florenorum aestimaretur. Rebus in Hungaria tam feliciter actis, in Illyrico quoque paucis legionibus multa prosperè tentata patrataque sunt. A Leslao pons Eszékenensis iterum exustus: vrbs ipsa, 700. mercatorum tabernis frequens ac diues, caesis hostium 600. direpta. Croatiae quoque banus, Nicolaus Erdödius, Dubitza capta, 3000. Turcarum partim caesis, partim captis, plurima spolia reulit. Herbersteinius, Caroloftadii gubernator, Wunitza potitus, Grebenam expugnauit. Apafus denique, princeps Transilvaniae, Turcarum mores et iugum exosus, cum Leopoldo clam egit, ut ei ditionem suam submittat, (a)

A. G. 1686. Leop. 30. Ind. 9. P. 14. A.

ECLXXVII. Annus hic Budae faustissimus, toti Hungariae felicissimus illuxit, qui cruentum maioribus praeliis theatrum in Hungariae visceribus aperuit, veteremque metropolim Turcico iugo post 145. annorum seruitutem exemit. Hanc Leopoldus in libertatem asserturus, a Germaniae principibus

(a) *Ibid.* v. 1840. 1841.

pibus variis conditionibus auxilia conquisiuit; Brandeburgum cessione Schwibuffiensis ditionis in foedus pertraxit; cum Apasio principe coeptum pacificationis negotium clam perfecit. Lustratis legionibus, censa sunt tum caesareorum, tum sociorum 80. fere millia, non accensis Hungarorum et Croatarum vicenis fere millibus. Ex his Scherffenbergio decreta sunt 12. millia, quibus Transsiluaniam in ordinem redigeret; Carassae 10. millia, quibus superiorem Hungariam protegeret; Schultzio 7000. cum quibus ad Drauum excubaret. Ita firmatis lateribus, exercitus alteri parti Lotharingus, Bauarus elector alteri praefuit, et hic quidem arcem ipsam, ille loricam ad Viennensem portam oppugnandam sumisit. Pestinum a Turcis adeo praecipitanter relictum est, ut ne pontem quidem plene resciderint, multaue nauigia nostrorum vsibus reliquerint. Omnibus copiis Budam promotis, initium obsidionis 18. Iunii factum est. Et si horror quidam milites, quanto sanguine haec Carthago statuta sit, cogitantes, peruasit; laetis tamen clamoribus hunc suae virtutis lapidem veluti Lydium adsalutarunt. Haud diu post gemina clade Hungari Turcas affecerunt; nam et Ertfinienses praesidiarios, a gubernatore serius accitos, conciderunt, et, Batthyanio ductore, principes Turcarum feminas, cum rebus pretiosis ad insulam Tsepeliam 12. nauigiis emissas, interceperunt, praeda 200. millibus florenorum aestimata. Palsio cum equitibus ad Sarauizium misso, vis infero primum oppido fuit admotā, quo quinta die capto, 4000. Sueuorum aduenerunt, vitiferumque montem, qui hodieque Sueuicus audit, occuparunt. Quum kalendis quintilibus igniuomis pilis

vrbs infestari, maenique tormentis pulsari coepissent; 8000. Brandeburgorum aduenerunt, quibus murorum pars ad sinistrum caesareorum latus designata fuit; duobus millibus equitum ad Festinum collocatis, ne Budensibus auxilium immitti posset. (a)

CCLXXVIII. Post leuiiores vltro citroque datas et acceptas clades, maior subiinde militum, tam oppugnantum, quam propugnantium, nunc pel-
lentium, nunc pulsorum strages sequuta fuit. Caesarei, ruinis continenti 12. dierum verberatione factis, primam aggressionem tentarunt. Sed, deiectis in eos puluerum pyriorum saccis et succensis infra pugnantes pluribus cuniculis, in media veluti Vulcania deprehenfi, 1400 amissis, sese recipere coacti sunt. Ampliatis igitur 15. dierum verberatione ruinis, secundus assultus minus erat impeditus, quem etiam accensa puluerum apotheca, cum magna maenium versus Danubium ruina, multum adiuuit. Haec pars Eszterhazio palatino cum Hungaris obtigit. Quinta post meridiem hora, 27. Iulii, simul ex omnibus circum suggestibus fragore horribili fulminatum, simul vtrumque procursum est. Sed rursus, solutis subtus farnulis, aliis ab volitantibus saxorum fragmentis obtritris, aliis in auras euibratis, aliis telluris hiata consepultis, ab opere desistendum fuisset; nisi recentes ambustis et enectis suffecti, duarum turrium gulam occupassent. Hungari quidem officio praeclare defuncti; sed quod hostes scalis altiore murum eduxerint, conatu deiecti sunt. Obsidentium 4000. obsessorum 1500. haec

(a) lb. n. 1842. 1843. 1844.

haec aggressio haussit. Christianis extimo muro politis, gubernatori, de deditione per Creuzium interpellato, spem fecit vezirius, 15000. equitum ad inquietandos obsidentes praemissis, cum 60000. consequutus. Christianis igitur in aduersum simul et auersum hostem pugnandum quum esset, equitatus est reuocatus cum Carassae Scherffenbergique copiis. Castris circumducto tridui labore vallo munitis, 10. Aug. vezirius adfuit, a quo nouem milia per Albensem viam missa Palfius cum Hungaris, 3000. caesis, in fugam egit. Vezirius, iterum iterumque nostros aggressus, semper caesus et in fugam coniectus, Budam. suis fatis reliquit. Die 2. Sept. aggressione post quartam ab meridie horam vndique facta, Christiani per multas caedes in murum ac tandem in princeps forum eluctati sunt. Abdius, vrbs gubernator, fortiter pugnans, occubuit. Chonkabegus, ianitsarorum aga captus, assumpto Leopoldi nomine, sacris vndis ablutus, asseruit, e praesidiariis 16. millibus, praeter equitatum, in assultu supremo nonnisi 4000. superfuisset. Totidem cadavera post captam urbem in compitis reperta sunt. (a)

CCLXXIX. Captae Budae nuncius tantis per Europam omnem laetitiae significationibus exceptus est, velut ea victoria, multarum alioqui gentium viribus parta, non tam Leopoldi caesaris, quam vniuersi nominis Christiani propria foret. Innocentius XI. ad perpetuam rei memoriam D. Stephani, Hungariae regis primi, cultum ad vniuersam ecclesiam pro 2. Sept. extendit. Postquam vezirium, tra-

iecto

(a) *Ibid.* n. 1845. 1846. 1847.

iecto Drauo, Belgradum tendere cognitum est, duces, cum hoste congregiendi spe frustrati, bifariam exercitum diuiserunt. Bekio cum 6000. Budae relicto, Badensi 13. legiones ad oppugnandas Quinqueecclesias; ad Szegedinum tentandum reliquae Caraffae sunt attributae. Lotharingus, cum 9. legionibus Coloczam profectus, Danubio pontem imposuit, vt vtrique parti, si quid in diuisos hostis attentaret, praesto foret. Ibidem ad 13. Oct. commoratus, vbi tuta satis omnia comperit, rebus Budae compositis, Viennam abcessit. Die 5. Oct. Szegedinum obsidione cinctum, et Tartaris Turcisque semel ac iterum fuis, oppugnationis die 15. honestis pactis deditum est. Alterius expeditionis dux, Ludonicus Badensis, Simontornyam primum; deinde Quinqueecclesias, incisus aquae canalibus; postea Siklofinum, demum Kaposvarinum in fidem recepit. Atque haec cadentis Budae fugientisque vezirii nobilia sane corollaria fuerunt. Ad Caraffam subinde, hibernis praefectum, legatum de pace vezirius misit. Negauit ille, suarum id partium esse; litteras tamen Viennam missurum. Inde responsum est, de pace sine foederatis agi non posse; Tokölium, violatae pacis auctorem, quem Solimanus vezirius ad suos remiserat, caesari dedendum, vt constet, Turcas vere pacem optare: qui quidem iterum a Turcis captus, caesari tamen redditus non est. (a)

A. C. 1687. Leop. 31. Ind. 10. P. 30. M.

CCLXXX. Laudatus Caraffa, tenuibus indicis nouae coniurationis Tokölianae de tradendo Turcis Epe-

(a) *Ibid.* n. 1848. 1849. 1850.

Eperiesino Cassouaque defectis, adeo crudeliter in
coniuratos Eperiesini defecit, vt ab ipso Leopoldo
propterea monendus prohibendusque fuerit. Atro-
cior altera proditio parum aberat, quin Budam,
tanto sanguine Christianorum emptam, barbaris red-
deret. Auctor nefandi sceleris erat Conradus Fin-
kius, gente Borussus, qui huius operae pretium ab
Albenſi praefecto nonnisi 2000. numum aureorum
depoposcit, stationem ad semilunam nondum in-
stauratam ei se noctu proditurum pollicitus. Ex-
pressa manifestis indiciiſ confessione, caput a cerui-
ce reſectum, corpus quadrifariam diuſum est. Eo-
dem tempore Christianus exercitus, nouas lauros re-
portaturus, in motu iam contra Turcas erat. Lo-
tharingus, adiuncto ſibi 16. Iulii Bauariae duce, pu-
gnandi copiam cum vezirio, ſub Eſzekini maenibus
castra metato, quaesiturus, Drauum cum exercitu
transmiſit. At quia vezirium e caſtris munitiſſimis
in pugnam elicere non potuit, exercitum 20. Iulii
ſapienter ac prouide reduxit, ac poſitis ad Mo-
haſſum, Ludouici II. clade funeſtum; caſtris, ſpe
ſua, hoſtem ad acquiorem locum proliciendi, ma-
nusque cum eo conferendi, fruſtratus non eſt. Ve-
zirius enim, hunc receptum fugam interpretatus,
ad Baranyavár copias ſuas promouit, ibique caſtra
ſua ruruſ communiuit. Adempta ruruſ omni ſpe
certaminis, viſum eſt, oppugnatione nobiliſ alicuius
vrbiſ vezirium e latibulis ſuis protrahi poſſe. Motis
ad Albam regalem obſidendam caſtris, in pugnam
ille 12. Aug. protractus, tantam inter Sikloſ, Mo-
háts et Baranyavár cladem accepit, vt, amiſſis duo-
bus caſtris et omnibus impedimentis, 5. millioni-
bus aeſtimatis, 20. millia ſibi deſiderari faſſus ipſe
fuerit,

fuerit; non pluribus ● Christianis, quam 600. sen-
 caesis, seu laiciis. Hinc Lotharingus in Transilua-
 niam profectus, 16. Oct. Claudiopolim, subinde
 Cibinium totamque Transiluaniam in fidem recepit.
 Nondum Turcae grauissimum illud ex auulsa Dacia
 vulnus acceperant; quum interim et Eszekinum et
 totam fere Sclauoniam, nec multo post etiam Agriam
 amiserunt. Bauaro Viennam profecto, Dünawal-
 dus eius legatus, in Sclauonia bellum gessit, Butsi-
 noque primum potitus, Eszekinum, ab hostibus me-
 tu desertum, post annorum 161. seruitutem, 29.
 Sept. occupauit. Eam ruinam, velut certamine
 quodam, consequutae sunt arces reliquae: Valko-
 varia, Illokia, Petrouaradinum, Carlouitzium, Tsa-
 tina, Zakova, Pofega. Die 21. Nou. Palota, 12.
 Dec. Agria, fame subacta, felices anni huius expe-
 ditiones coronarunt. Aderat hic cum 2000. Hunga-
 ris C. Stephanus Koharius, cuius dextram, impacta
 glande plumbea, foedo vulnere hostis affecit. (a)

CCLXXXI. Tot tamque praeclaris victoriis, de
 barbaro hoste relatis, duabusque prouinciis, inter
 se longissime distantibus, mense nondum circum-
 acto, debellatis, illustrem hunc annum, illustrio-
 rem reddidit Iosephi I. decimum aetatis annum agen-
 tis, inauguratio; non iam ritu veteri peracta; sed
 lege noua, qua Hungari, iugo Turcico magna par-
 te liberati, libentibus animis in hereditariam primo-
 genitorum Austriae principum in Hungariae regno
 successionem consenserunt. Ad tantam rem persi-
 ciendam augustus pater in 18. Octobris comitia Po-
 lenium

(a) *Ib. n.* 1851. — 1856.

sonium edixit. Conuenere nobiles multo plures, ac alias; et in his frequentes, qui, damnata Tokölii factione, se suasque fortunas clementiae regiae commiserunt. Sub exitum Octobris Leopoldus quoque eum Eleonora coniuge Iosephoque filio Posonium aditit. Celeriore Iosephi coronationem et propositarum a Leopoldo rerum definitionem acatholici suis querimoniis impediuerunt. Superatis difficultatibus praecipuis, die 9. Dec. Iosephus sollempniter inauguratus est. Georgius Szersenius, Strigoniensis archiepiscopus, qui coronam eidem imposuit, Strigonio Budaque Turcico iugo iam liberata, domicilium utrobique societati IESV, hic praeterea tam sacrae, quam profanae iuuentuti contubernium excitauit. Idem boni publici studium, quo munificentissimus hic antistes ad has catholicae religionis arces erigendas ac muniendas permotus est, effecit, ut, feruentibus Posonii comitiis, contra querimonias acatholicorum, nomine status ecclesiastici supplex libellus Leopoldo porrigeretur. (a)

A. C. 1688. Leop. 32. Ind. 11. P. 18. A.

CCLXXXII. In his comitiis, anno superiore quidem inchoatis, sed in annum istum productis, conditi sunt articuli 29. a Leopoldo decreto IV. confirmati, quorum tituli hunc ordinem habent: (b)
 „ *Art. I.* Serenissimus princeps et D. Iosephus, A. A.
 „ etc. in regem Hung. inauguratur. — *II. S. C.*
 „ et R. modernae maiestatis serenissimorum masculinorum
 „ torum

(a) *Ibid.* 1857. (b) *Corp. I. H. T. II. p. 75.*

„ Iorum heredum primogeniti pro naturalibus et
 „ hereditariis regni Hung. partiumque eidem adre-
 „ xarum regibus declarantur. *III.* In defectu ma-
 „ sculini seminis altae memoratae suae C. et R. ma-
 „ iestatis succedent praescripto in regimine ser. mo-
 „ derni Hispaniarum regis primogeniti pariformiter
 „ masculi heredes; ac dumtaxat iis deficientibus,
 „ auita et vetus approbata consuetudo praerogati-
 „ uaque statuum et OO. locum fortietur in eligen-
 „ dis regibus. *IV.* Secundi Andreae R. Hierol.
 „ art. 31. de anno 1222. certa sui in parte ex-
 „ planatur. *V.* Amnistia ob excessus, — distur-
 „ biorum temporibus, — commissos, elargita. —
 „ *VI.* De Eperiesiensis commissionis — abrogatio-
 „ ne. *VII.* Sua M. SS. supplicationis statuum et
 „ OO. habitura est benignam rationem in facto re-
 „ stitutionis bonorum, ex occasione Eperiesiensis
 „ commissionis — occupatorum. — *VIII.* De duo-
 „ bus consiliariis Hungaris, in aula suae maiestatis
 „ penes aulico-Hungaricam cancellariam ordinan-
 „ dis. — *IX.* De magnatum filiorum natu maio-
 „ rum, iuxta dispositionem paternam, accommo-
 „ danda successione. *X.* De sessione magnatum.
 „ *XI.* In bonis pignoratitiis et rebus mobilibus —
 „ successio statuitur. *XII.* Nobiles, in consue-
 „ tibus stipendia merentes, publicis — taxis, proportio-
 „ naliter sufferendis, subiiciuntur. *XIII.* De coactis
 „ sationibus, in iudiciis pro nullis habendis. —
 „ *XIV.* — De malefactoribus nobilibus — com-
 „ prehendendis. — *XV.* De metarum rectificatio-
 „ ne. — *XVI.* Pro reuisione fl. Vagi et Danubii,
 „ commissarii denominantur. *XVII.* De augendo
 „ lib. ac regiarum ciuitatum numero. *XVIII.* Ar-
 „ titulus

„ titulus 70. anni 1659. — extenditur. — XIX.
 „ Capitulo Agriensi conceditur contra caussatae dis-
 „ tractionis suorum ecclesiasticorum elemosinarum
 „ auctores et complices procedendi iuris via. XX.
 „ Religio S. I. in regnum — recipitur atque stabi-
 „ litur. XXI. In negotio religionis renouantur art.
 „ 25. et 26. anni 1681. — XXII. De auctoritate
 „ banali. — XXIII. Quod nemo, praeter Romano-
 „ catholicos, in regnis Dalm. et Sclau. bonorum
 „ possessionis capax esse possit. XXIV. Sua M. beni-
 „ gnam habitura est reflexionem, comitatu Beregien-
 „ —remediandae damnificationis. XXV. Processui Kis-
 „ Honténsi admittitur vicecomes. — XXVI. De re-
 „ ceptione extraneorum. XXVII. Principes — Otto
 „ Salmensis, — a Liechtenstein; comites Kinski,
 „ Rosenberg, — Alshetus, — Strattman, — Sta-
 „ remberg; — XXVIII. Domini — Kaunitz, —
 „ Ferd. Herberstein, — Breynier, Thaur, Dine-
 „ vald, Kolourat, Ioann. Herberstein, Heizenstein,
 „ Konzin, C. Herberstein, Salaburg, Bucelemi, Wop-
 „ ping, Majer, Schlick, Ioann. Frid. Herberstein,
 „ Guadagni, Heyzenstein, Heisler, Doria, Belt,
 „ Hohenfeld, Schallenberg, Saleburg, Grilli, Magni,
 „ Volkra, Schallenberg, Budler, Rappach, Strasser,
 „ Wallis, Obiz, Flencken, Bockhorst, Hausperfski,
 „ Saponara, Bertram, Rotzenfan, Werdenburg;
 „ XXIX. — Cason, Grudeman, Aichpichl, Alme-
 „ rigo, Schwalwigoni, Blumberg, Mamucha, Hous-
 „ hin, Scheffer, Rechenperger, Albrecht, Kuffnski,
 „ Weiseneg, Hohen, Bischofshausen, Valkerin, Palm,
 „ Hierueis, Greinitz, Eillers, Lumago, Marzko,
 „ Gagger, Huppelin, Drohin, Sekl, Fabriciis,
 „ Terz, Rensing, Hentaller, Mehmek, Batzenendorff,
 „ Ferl,

„*Fert, Bochkorst, Peteraki, Szlarski, Piskunski,*
 „*Premier, Popovits, Vernelling, Veilain, Vjarr,*
 „*Forster, Maj,* — in Hungaros recipiuntur. —
 „*Dat, Poson. 25. Ian. 1688.*“

CCLXXXIII. Pacatiora his comitia hoc seculo
 nulla fuerunt; partim quod princeps Apafius anno
 superiore Leopoldo cum Transsilvania se submis-
 sit; partim quod Tökölus cum suis Turcis non se-
 mel profligatus proculque reiectus fuerit. Protestan-
 tes igitur, vtriusque protectione destituti, prae-
 quam alias modeste sua postulata proposuerunt. Prin-
 cept Rakotzia, Tökölui coniux, sub ipsis comitis,
 14. Ian. Munkatfinum Carassae dedit; Viennam-
 que cum prolibus, quibus eard. Leopoldus Kollo-
 nich tutor datus est, deducta, mansit apud Vrsuli-
 nas sanctimoniales ad annum vsque 1691. quo
 redeundi facultatem ad maritum obtinuit, ac eun-
 dem exulem in Asiam sequuta, vivere desit 18.
 Febr. 1703. Tökölus, de Munkatfino dedito cer-
 tior factus, Carassam mulierum pupillorumque trium-
 phatorem per conuicium appellauit, seditionesque
 rursum litteras per Hungariam sparsit; nihil tamen
 inuidiosa declamatione sua profecit. Carassa, Mun-
 katfino potitus, in Transsiluaniam, destinatam sibi
 post abitum Lotharingi provinciam, transiit, eam-
 que 9. Maii Leopoldo nouis legibus adstrinxit. Re-
 bus hic compositis, Cibinio copias eduxit, Lippan-
 que 19. Maii peruenit. Ea machinis ignitisque pi-
 lis subacta, 2000. barbarorum militum in captiuita-
 tem abduxit. Lugosiensibus, quod, vi non expe-
 ctata, se dediderint, facile peperit. Eodem mense
 Maio (non Aprili) longa fame tandem Albaregalis
 ad deditionem adacta fuit, a Solimano primum oc-
 cupata

cupata 1543. Turcis crepta 1601. rursus amissa 1602. Szigeti quoque deditionem Wagnerus ad hunc annum, ad sequentem alii melius referunt. Ad Transsilvaniae fines Veteranius Caransebesiam furto; Sasvarinum deditione cepit. Caprara, motis Eszekino castris, Allekiam desertam; Heisterus et Vallisus Titulium, a 4000. pugnatorum deditum, occuparunt. Tot arcibus, hoc anno recuperatis, maximus cumulus accessit Belgradum, electoris Bauari virtute, post 166. annorum servitutem 6. Sept. in libertatem assertum; militibus efferatis, quod infra spem praeda fuisset, e 13. millibus capitum, magna ducum contentione, vix mille servati sunt. Ludovicus Badensis, Constanauiza, Dubiza, Gradiska positus, contra Topolium, Bosniae praefectum, ausus educere 3000. suorum, e 15000. Turcarum interfecit 5000. cepit 2000. Banyalukam vero, civitatem opulentissimam, victoribus diripiendam dedit, (a)

A. C. 1689. Leop. 33. Ind. 12. P. 10. A.

CCLXXXIV. Tam felices armorum caesareorum contra Turcas progressiones, quibus biennio continuandis ipsa Constantinopolis occupari potuisset, Ludovicus XIV. Galliae rex, interceptit, qui, quemadmodum Leopoldus, datis ad Carolum XI. Sueciae regem litteris, queritur, *vicennalis armistitii lege turpiter violata, non modo Palatinatum, sed omnes etiam*

(a) Hist. Cr. T. 33. n. 1859. — 1863.

etiam electores, principes ac urbes sibi obuias, indigne plane contra belligerantium morem caussa, repentinis armis inuasit: Moguntiam, Spiram, Vormatiam, Heidelbergam occupauit: Philippoburgum, amissis suorum 5000. ad deditionem coegit. Causa belli videtur fuisse felicitas Leopoldi, cuius potentiae quicquid accederet, sibi decedere Ludouicus existimauit. Quia vero Gallicum illud bellum non tam ad regni nostri, quam imperii historiam pertinet; satis fuerit obiter innuere, praeter ea, quae sub anni superioris exitum acta Leopoldus supra perstrinxit, hoc anno Manhemium quoque cum pluribus non inuenustis ciuitatibus exustum; Badensem prouinciam et Badenam ipsam cum templis et hortis nobilissimis igne haustum; Rastadium, Frankenthaliam flammis fuisse foedatam. Excitati feralibus his incendiis Germani, coactis undique copiis, Bonnam et Moguntiam recuperarunt, magnisque terrarum spatiis imperio restitutis, maius operae pretium vno hoc anno fecerunt, quam reliquis octo, quibus, Ludouico rege principes diffuente, quos Leopoldus nexuerat, non idem perdurauit animorum vinculum, quod ad primam malorum atrocitatem coaluerat. (a)

CCLXXXV. Non sine dolore Hungaria vidit, ob ferale bellum, a Gallis excitatum, acerrimos suos vindices e gremio complexuque suo diuulsos. Selimanus III. contra non sine gaudio vidit, Leopoldi vires distractas; nec dubitauit, cum ad indecoras pacis condiciones adduci posse. Reiectis illis,
Ludo-

(a) *Ibid.* n. 1864.

Ludovicus Badensis, ad bellum Gallicum iussu Lotharingo, dux exercitus Pannonici nominatus, 29. Aug. Turcis equestri praelio victis, caesisque 5000. Morauam transgressus hostiumque castris potitus, Nissam peruenit. Hic Seraskerium, acceptis a vezirio 20000. confirmatum, aggressus, 10. millibus vel Nissaua haustis, vel in fuga trucidatis, e suis nonnisi 300. desideratis, Nissam occupauit. Inde 6. Oct. Vidinum profectus, caesis Turcarum 2000. illud quoque caesari vindicauit, et Piccolomineo hibernis praefecto, Viennam discessit. Eodem sultanus novos pro pace legatos misit, Transsiluaniaque se penitus desliturum pollicitus, pro Belgrado Temesiam obtulit. Irrita legatione remissa, quia mutata dehinc belli fortuna fuit, et Temesia longo tempore Turcica mansit, et Belgradum paullo post Turcici iuris euasit. (a)

A. C. 1690. Leop. 34. Ind. 13. P. 26. M.

CCLXXXVI. Strasserus tribunus, Piccolomineo defuncto, quem, vt patrem, Epirotae colebant et amabant, suffectus, laxata militari disciplina, maioribus Arnautas oneribus, quam ipsi Turcae, premere coepit, qui grauiter indignati, cum prioribus suis dominis colluserunt, et illata nostris clade, maximas Leopoldi spes euerterunt. Postquam enim Strasserus, inconsulte ferox, cum suis 5. millibus ad Katzianekam 60. millia Turcarum et Tartarorum aggressus est; quum vndique cincti caesarei densatos

C c 2

ho-

(a) *Ibid.* n. 1865. 1866. 1867.

hostium cuneos perrumpere non potuissent, 2240. suorum amissis, ipse quoque, temerarii certaminis auctor, occubuit; nec amplius Albaniae populus, effreni militum libidine, qui nec nuptarum, nec innuptarum pudicitiae pepercerant, irritatus, ad Leopoldi fidem reduci potuit; nec multo post, quicquid in Serula Turcis atulsum fuit, quod animos illi Strasseriana clade resumerint, perijt. Cuius propterea enim, seu Kiuperles vezirius, cui prima tam belle successissent, consilium, paucis nostris copiis, quum maximae contra Gallos militarent, inimicissimum, cepit, bellum gerendi, diuisis praeter Turcarum morem viribus, vt caesarei, pluribus locis distenti, paucitate sua vinci facilius possent. Copiis igitur in tres partes distributis, ipse 60. millia sibi retinuit; Seraskerio 12. Tökölö 20. millia pugnatorum addixit. Hic in Transsiluaniam, cuius princeps Apafius 15. Apr. aetatis anno 58. principatus 29. Fogarasini decesserat, per angustias Törtsvarientes, alligatis equorum caudis arborum ramis, per praecipitia, numquam hominum vestigiis notata, clam ingressus, 21. Aug. cruentum cum Heislero certamen ad Zerneft commisit. Fufis, caeso Telekio, copiis, ipsum Heislerum et Doriam, caesareos duces, interceptis, lauteque habuit. Ludouicus Badensis Belgradi, cui vezirius imminerebat, iactura redimendam Transsiluaniam ratus, istuc cum copiis suis aecurrit, pressisque fugientis idemidem Tökölö vestigiis, eo tandem per passum Bozenensem elapso, prouinciam caesari restituit. (a)

CCLXXXVII.

CCLXXXVII. Dum hac parte Leopoldus Transilvaniam Ludouici virtute seruat; ex alia parte, quicquid in Seruia victricibus armis sibi vindicauerat, amisit. Quamquam enim ad manus nuspian ventum est; decreſcentibus tamen copiis, peſſum-euntibus ad Danubium rebus ruentique Belgrado succurri ne tantillo quidem potuit. Poſtquam Vidino Seraskerius praematura deditione potitus fuiſſet; vezirius, occupato primum Pyroſo, Niſſam obſidione cinxit, praefectoſque Starembegio deditionem per epiſtolam imperauit. Ille, remiſſa hac, neminem Turcice ſcire cauſſatus, eruptione prima 1000. Turcas interfecit. Subinde tamen magna murorum ſtrage commotus, vt e praefcripto Badenſis praefidarios ſeruaret, ante cum vezirio honeſtis conditionibus pactus eſt, quam ad extrema veniretur. Die 9. Sept. egreſſus, tormenta, quae ſuperioris anni duobus praeliis capta ſunt, illic relinquare debuit. Semendria paucis poſt diebus malo dolo capta, kalendis Oct. 50. millia pedum Turcarum ad Belgradum caſtra poſuerunt. Croyus, Vienna huc propere miſſus, inſpectis omnibus, ſpem bonam diutinae deſenſionis habuit, quam tamen, incenſis, caſu vel dolo, tribus puluerum nitratorum conditoriis, amiſit. Irrumpentibus enim per factas hac ſtrage murorum ruinas barbaris, e 5000. praefidiariorum non amplius 500. cum ipſo vitam efferre potuerunt. Si Kiuperles vti fortuna ſua noſſiſſet; ſimilis Belgrado Budae, peſſime munitae, caſus futurus fuiſſet. Sed enim ad illum quoque clades aliqua pertinuit, in breuicula hac oppugnatione 9000. Turcarum amiſſis. Eſzekinum Starembegius, indutis veſte militari caloniſque et agreſtibus, ad-

uenientis in auxilium exercitus speciem exhibentibus, caesari seruauit. Orsoia demum et insula Carolina, fame coacta, deditionem barbaris fecit. (a)

CCLXXXVIII. Ludouici quidem Badensis sollicitia nullas Turcarum vires reformidasset; nisi, locis castrisque diuisi, grauius incubuissent. Leopoldum ille rogauit, vt sibi 30. milia militum addicerentur, pollicitus, illorum virtute se Constantinopoli potiturum. At enim ad geminum hoc bellum neruus defuit; coronatio quoque Iosephi, quem electores Augustae Vindelicorum 24. Ian. Germaniae regem acclamarunt, multum aeris rapuit. Rhenanam etiam expeditionem mors Caroli, Lotharingiae ducis, ita turbauit, vt, quum sua singuli duces intentius egissent, actum omnes egerint, et Galli Treuiros, stratis ignium vi muris, in ignobilem vicum redegerint. Lotharingus porro grandibus suis in Hungariam promeritis dignus euasit, vt eius nepos, Franciscus I. imp. Hungariae corregens; pronepotes, Iosephus II. et Leopoldus II. item abnepos Franciscus II. imp. Hungariae reges, hic rerum potirentur. (b)

A. C. 1691. Leop. 35. Ind. 14. P. 15. A.

CCLXXXIX. Quum Leopoldus non ignorauit, scissionem in religione plurimorum in Hungaria maiorum fontem ac originem esse; summum in hanc quoque rem studium contulit, vt vias modosque, quibus haec scissio tolli, veraque tam inter Hungaros, quam Transsiluanos vnio reduci posset, experiretur.

(a) B. 2. 1872. 1873.

periretur. In saluberrimum hoc opus operam suam obtulit Christophorus a Roxas, episcopus Neostadiensis, quem vtrisque 20. Martii regis litteris commendauit. Omnibus quidem bonis vnio haec optanda fuit; omnis tamen ille conatus effectu suo caruit. Sed praesentissimo diuini numinis auxilio Leopoldus, de diuino cultu tam sollicitus, non caruit, gloriose hoc anno supra spem ac vires suas victoria de barbaris relata. Tantos enim apparatus hi fecerant, vt Solimanus III. sperauerit, Budam, quam Solimanus I. ceperat, se recuperaturum. Illo mortuo, successor Achmetes II. e suis prouincijs vltimis 100. millia bellatorum coegerat, quibus Semlinum promotis valloque firmatis, Kiuperles iactitabat, si vel tota Germania contra se veniret, expugnari se non posse. Quum illum Badensis, dimidio fere numero militum instructus, ad pugnam prolicere non potuisset; paullulum regressus, non procul Szalankemenio castra posuit. Ad quem insequendum progressi Turcae, caesa legione Buquoia, tardius ad iter accincta, frumentariisque nauibus interceptis, pugnandi necessitatem caesareis imposuerunt. Pugna 19. Aug. commissa, tribus horis ancipiti fortuna certatum est; donec per auersum castrorum hostilium latus Hungari cum Rascianis ante solis occasum intra vallum Turcicum silentes penetrassent. Vt Turcae glandes ab tergo depluere, hostem intra vallum esse persenserunt; ingenti metu perculsi, fugere coeperunt, tantamque cladem acceperunt, vt e 100. millibus vix 30. millia Belgradum fuga tenuerint, ipsumque vezirium cum 144. tormentis et opulentiis castris amiserint. Badensis, post exercitum minutim recensum, e caesareis 3172. inter-

fectos, plures saucios deprehendit, refectoque milite, partem ad obsidendum Varadinum, partem in hiberna dimisit. Tökölus, audita clade Turcarum, Transsilvaniae, quam Veteranius egregie tuitus est, insidiari desit, et Heislerum pro sua coniuge septemque militibus aureorum reddidit. Ad Rhenum segne bellum ac fere nullum fuit, flore copiarum caesarearum in Italiam transmissis, pro iuuando contra Gallos Sabaudiae duce, qui se foederatis adiunxerat. (a)

A. C. 1692. Leop. 36. Ind. 15. P. 6. A.

CCXC. Leopoldus, bellica Hungarorum virtute contra Gallos etiam vtendum ratus, compluribus eorum turmis Adamum Tzoborium praefecit, qui celeritate suorum vsus, Gallicas copias ex improviso carpsit, ac vna nocte tantum itineris conficere solitus, quantum emetiri triduo Galli non potuissent, maiorem iis metum cum paucis suis, quam Germani cum integris copiis, incussit. Imperiales Rhenum quidem trans miserunt; sed a Gallis repulsi, caedis non multum, dedecoris plurimum acceperunt. In Hungaria plus aliquanto Heislerus, e captivitate Tökölana libertati redditus, egit, dum Varadinum, obsidio furdo hieme conclusum, oppugnare primo vere coepit, aquisque deriuatis, arcem, Transsilvaniae superiorisque Hungariae clauim, praecipuumque hostium nidum, mense Iunio caesari, post Turcicum 33. annorum iugum, afferuit. Quia hoc anno

(a) *Ibid.* n. 1874. 1875. 1876.

no magis cum morbis et peste, quam cum hoste, pugnandum fuit; Badensis ingens vallum ad Petro-Varadinum molitus est, non tam securitatis causa, quam ut pro medicamento militum labor esset. (a)

A. C. 1693. Leop. 37. Ind. 1. P. 22. M.

CXCII. Germaniae principes hunc Ludouicum Badensem, suum alioqui civem, quod moris regionisque Rhenanae gnarus esset, a Leopoldo suis imperatorem copiis obtinuerunt. Ei susceptus Eugenius Croyus, quum audisset, vezirium in Transilvaniam tendere, jamque Corona nonnisi tribus leucis abesse; copias suas sub initium Augusti Belgradum promouit. Vezirius, intellecto Belgradi periculo, mox ab expeditione Transilvanica pedem retraxit, ac ad hoc imperii Turcici propugnaculum, obsidione soluendum, iter instituit. Quum ille Semendriam cum 50. millibus armatorum aduenisset; Croyus, infeliciter tentata 7. Sept. aggressionem, cum caede 1000. caesareorum, in exercitu suo nonnisi 12. equitum, 14. peditum millia numeravit. Ne proinde hinc ab exercitu vezirii, qui caesareum altero tanto superabat, illinc a 10. millibus praesidiariorum concluderetur; obsidione soluta, receptum adeo sapienter instituit, ut nec vnum quidem virum amiserit. Adamus Battyanius, Illyrici banus in locum Erdödi defuncti hoc anno renunciatus, in limitibus Bosniae munitum locum, Maydanium, quo Turcae rapinas, e finitimis oppidis de-

(a) *lb. n. 1877.*

Heislerum, aemulos eius gloriae, transfert. Afferit enim, Veteranium, ducem prudentissimum, tam numerofo hosti paucas legiones suas obiecturum non fuisse; nisi promissum ab his illi fuisset, vniuersum exercitum caesareum intra 4. dies auxilio venturum esse; ne vero hoc fieret, illos suis artibus effecisse: pugnam illum triduo fortiter sustinuisse; multis hostium trucidatis, idemtidem illos in fugam compulisse; nouem Turcis necem suis manibus intulisse; Sultani quoque sonipedem plumbea glande prostratum esse. Ne porro hac tempestate tota Transsilvania mergeretur, elector, praemissis aliquot dimacharum legionibus, Deuam, inde Tordam, ac demum Claudiopolim venit. Sultanus vero Tökölüm, illatis ab illo Valachiae damnis offensus, captiuum Constantinopolim, quam cum triumpho subiecit, abduxit. (a)

A. C. 1696. Leop. 40. Ind. 4. P. 22. A.

CCXCIV. E Transsiluania, hoc modo caesari seruata, iunior princeps Apafius, hoc anno Vienneu euocatus, numquam porro patriam reuisit; eadem Leopoldo nouis pactis addicta, mortuus anno 1713. Ne vero Temesia Tureae vicinis Transsiluanis incommodare possent; eius oppugnatio rursus Viennae decreta fuit. Ad eam seruandam Sultanus, dulcedine victoriae prioris anni captus, ipse delatas copias recensuit, et principio Iulii Nissam promouit. Eodem tempore Christiani duces ad Szegedinum

(a) *Ibid. n. 1285.*

dinum conuenerunt, et sub initium Augusti castra circum Temesiam collocarunt. A Palfio muralibus machinis Aradino delatis, opera sex dierum obli-dionales meatus ad fossae marginem fere perducti iam erant; quum Sultanum Pantoşa Temesiam mo-tuisse nunciatum est. Machinis igitur Aradinum re-missis, et prorutis operum initiis, 20. Aug. Turcis propinquantibus obuiam itur, iisque, congressum omni studio declinantibus, pugnandi necessitas 26. Aug. tandem imponitur. Vtriusque magna con-tentione concursus, variaque fortuna dimicatus est; et a neutra parte prius arma posita, quam of-fusa caelo nox cum luce pugnandi facultatem eri-puisset. Tam hostilis, quam caesareus exercitus vl-tra noctis dimidium in acie perstitit, ignarus, vi-ctus esset, an victor. E nostris caesi sauciue 3228. hostium aequa propemodum clades fuit. Mu-stapha tamen triumphabundus Constantinopolim rediit. Elector, exercitu Capraræ tradito, Vi-nnam abiit, felix regni Poloniae candidatus. In Il-lyrico Batthyanius, occupatis aliquot arcibus, Si-monem Forgatium ad Bosniam eradendam immisit. In Germania Badensis ad Neostadium otiosus fere confedit. In Italia Sabaudiae dux, ad Gallos defi-ciendo, grauem foederatis omnibus indignationem mouit. (a)

A. C. 1697. Leop. 41. Br. 5. P. 7. A.

CCXCV. Quum Leopoldus ad prosequendum bellum nouas ab Hungaris suppetias petiisset; regni
pro

(a) *Ib. s. 1888.*

procures, in consilium adhibiti, non inficiabantur, ad Hungariam Turcico iugo penitus liberandam auxilium ab Hungaris iuste peti: quia tamen, theatro belli hic constituto, tot annorum oneribus exhausti, non tantum, quantum debebant ac volebant, praestare poterant; onera noua, viribus suis maiora, iuste deprecari visi sunt. Occasionem vel obtentum nouo tumultui dedit nouum vestigialis onus, ad nundinas Ujhelinenses profectis impositum a Germano quodam procenturione; quo per tumultum cum quibusdam gregariis occiso, seditiosi, duce Szalontaio, Patakinum; duce Francisco Tokaio, Tokainum occuparunt. Vaudemontius eadem celeritate haec aliaque loca recuperauit, malumque prius oppressit, quam Turcicis auxiliis corroborari potuisset. Tokaius, a suis captus, cum quodam Caluiniano ministro Viennam abductus et uterque catholicam fidem amplexus est. Vt hic tumultus, eodem mense Iulio suscitatus et oppressus; ita Bihatsiensis oppugnatio molestam expeditioni Turcae moram iniicit. Euertendi Bihatsii princeps auctor Batthyanius, Illyrici banus, Aurspergium principem, qui fundos in propinquo habebat, in suam sententiam facile pertraxit. Licet autem ad hoc spoliarium, ex quo Turcae Croatiam multis incommodis diuexare solebant, subruendum, praeter sex Germanicas legiones, Croatarum 12. millia concurrerint, ob machinarum tamen penuriam et aduentum Bosniae praetoris cum exercitu, conclamatis valis, obsidio soluta fuit. (a)

CCXCVI.

(a) *Hist. Cr. T.* 36. n. 1889. 1890.

CCXCVI. Sex legiones Germanae, pessime hic multatae, nonnisi bimestri post ad exercitum pervenere. Huic hoc anno Leopoldus Franciscum Eugenium, principem Sabaudum, 34. annos natum, praefecit; postquam Fridericus Augustus, Viennae catholicam religionem professus, ad Poloniae solium evectus fuisset. Evocatis ad Eugeniana castra ductibus, Rabutinio propter impendentia Transsilvaniae discrimina serius obsequuto, censa sunt bellatorum 26208. non adnumeratis 18000. ad Petro-Varadini munitiones tuendas relictis. - Belgradum appulso Sultano, Cobilae castra habuit Eugenius, ad Sadium, an Tibiscum hostis se verteret, speculaturus. Quum ad excipiendas Rabutini legiones secundum Tibisci ripas profectus fuisset; Sultanus, eradicato fere Titulio, iuxta Cobilam castra posuit. Eugenius 2. Sept. cum exercitu suo reuersus, etsi non ultra teli iactum hostis distaret; nemine tamen vno desiderato, feliciter ad oppositam Petro-Varadino paludem pervenit, et mox a praecursoribus Diakianis intellexit, Sultanum insolita festinatione Cobila Szegedinum contendere. Citra moram eius vestigiis quum institisset; positis in Betse castris, 10. Sept. ex interceptis Turcis audiuit, Sultanum ad Szentam Tibisco pontem imposuisse; iamque transmissis equitibus, pedites in citima ripa duplici vallo fossaque castra communire. Promotis igitur celerissime copiis, duae dumtaxat horae diei superabant, quum, ordinibus compositis, intra tormenti iactum pervenit. Orto certamine, valloque iam utroque superato, partem tormentorum ad sinistram alam in pontem explodi iussit. Vezirio cum bassarum praecipuis interfecto, vulgus ceterum, adempto pon-

pontis exitu, circumclusam undique, horribili laniatione trucidabatur. Atrocior strages ab hominum memoria nulla fuit. Haud paullo plures Tibisci gurgitibus, quam ferro, hausti sunt. Alueus fere medius, cadauerum cumulis contritus, calcari potuit. Sultanus, trium non amplius millium comitatu Temesia Belgradum euolauit. Leopoldus ad Transiluanos, quibus hac expeditione Sultanus imminerebat, perscripsit, *maiores a seculo non auditam victoriam; — barbarorum plusquam 24. millia, tum caesa, tum in Tibisco submersa; — nostra ex parte nonnisi circiter 500. desideratis et paullo pluribus vulneratis.* (a)

CCXCVII. Eugenius, 160. tormentis et opulentissimis Turcarum castris potitus, quum post 11. Sept. aliquid adhuc tentari posse non ignoraret, victoricibus armis in Bosniam translatis, die 12. Octobris Broda profectus, captis pluribus castellis, Seralliam, urbem mercatu celeberrimam, petiit. Civibus metu dilapsis, miles ad direptionem versus, ex institutorum apothecis ac subterraneis cellis opulentissimam praedam corrasit, magnamque tolerati per tot montium anfractus laboris praemium tulit. Kalendis Nou. Brodam reuersus, 19. diebus 40. non amplius milites amisit. Rabutinius quoque, priusquam in Transilvaniae hiberna concederet, Palankam, a Turcis recens erectam, expugnauit, caelisque 500. loci praefectum cum 60. gregariis secum abduxit. Ad Rhenum Badensis Edenburgum corona cinxit, et ad deditionem 14. dierum verberatione coegit. Kirnam cogitanti nuncius de conuenientis

(a) *Ibid.* n. 1891. 1892.

uentis induciis superuenit. Pace Riswicii post 9. mensium altercationes composita, caesari Brilacum et Friburgum; imperio Philippopolis et propugnaculum Kehlanum; Lotharingo suus ducatus restituebatur; Argentoratum cum liberis Alsaciae ciuitatibus Gallus retinuit. (a)

A. C. 1698. Leop. 42. Ind. 6. P. 30. M.

CCXCVIII. Gallicam Turcica pax excepit, cuius prodromus erat insolita hoc anno barbarorum, sub onere belli fatiscientium, quies. Sultanus enim ad Belgradum, ne velite quidem emissio, pertinax haerebat. Eugenius quoque cum aliquot legionibus Aradini munitionem tenuibus ac prope nullis impensis ad egregiam speciem roburque prouexerat; quum praenunciae pacis induciae superuenerunt. Ita bellum finit, quo nullum diuturnius, nec infelicius Ottomani habuerunt; amissa, quam aegre duorum seculorum victoriis asseruerant, Hungaria; facileque poterant Europa tota depelli, consumto ianitsarorum robore, nisi Gallicum bellum interuenisset. Turcae quidem, attritis viribus suis, pacem sibi pernecessariam esse, iam dudum agnouerant; abstinendum tamen pacis mentione censebant; ne, si priores eam peterent, bello victi viderentur, pacisque condiciones, quas dare mallent, accipere cogerentur. Quare nunc quoque, tanta nuper affecti clade, quum deteriora metuerent, non per se, sed per

(a) *Ibid. n. 1893.*

per Anglos et Batauos pacem apud Leopoldum sollicitarunt. Is in hanc formulam: *ut possideris*, facile consensit; ea tamen Polonis foederatis vehementer displicuit, vi cuius Camenecum Turcis relinquendum fuisset. Maluissent igitur aliud illud pacis fundamentum: *ut possedistis*, poni; vi cuius clavis illa Polonici regni possessoribus auitis restituenda fuit. Quia cum ingenti caesaris damno haec altera basis coniuncta fuisset; oratores eius effecerunt, ut, formula priori retenta, Camenecum tamen a Turcis reip. restitueretur. Ad pacis tractatum Carlowitzium in Sirmio delectum est, ad quam Hungari se non admissos esse vehementer doluerunt, eamque rem neglectam tumultui Rakotziano quidam praetexuerunt. Initio quidem Turcae Transiluaniam repetierunt; sed, perspecta caesareorum constantia, destiterunt. Primo confesso 13. Nou. habito, post Polonos et Moscos Venetis diutius litigantibus, pacis tractatus ad annum vsque sequentem productus fuit. (a)

A. C. 1699. Leop. 43. Ind. 7. P. 19. A.

CCXCIX. Certaminibus ad 15. Ian. continuatis, oratores communi consensu finem tractatibus ad 26. eiusdem praestituerunt; eaque primum quidem pax caesarea, deinde Polonica, demum Veneta, si ratam illam resp. habere vellet, ab oratoribus et conciliatoribus Anglis et Batauis subscripta fuit. Eam, in annos 25. conclusam, Leopoldus 16. Febr. ratam ha-

habuit, e cuius conditionibus vniuersam cum Transsilvania Hungariam, praeter Temesensem plagam, obtinuit. Karansebesino Lugosioque destructis, laeua Marusii ripa Turcicum, dextra caesareum dominatum terminabat; Aradino, flumentanis insulis, Marusii Tibiscique nauigatione certis conditionibus eidem vni relicta. Cisdanubianus Sirmii limes ita fuit definitus, *ut ab* laeua Tibisci ad obiectam Danubianam oram, inde Mitrouitzam, denique ad Boffuti amnis ostium directa linea perduceretur. Inde a Boffuti ostio ad Vnnae confluentem dextra Sauui ripa Ottomanici, laeua caesarei imperii finis designatus *est*. Circa Croaticum ad Vnnam terminum ita conuentum, *ut Nouium* vsque communis fluere Vnna; inde loca; longius ab Sauo sita, simpliciter possessoribus *manerent*. Ita finiit bellum, memorabile, quo Turcae ditionem suam ad Viennae prope suburbana nuper admouerunt; nunc ingenti terrarum spatio Belgradum vsque submouerunt. (a)

A. C. 1700. Leop. 44. Ind. 8. P. II. A.

CCC. Spes erat, vt, pace cum Turcis composita, sua tandem Hungariae, diuturno barbarorum iugo liberatae, quies et tranquillitas redderetur, armaque caesarea, quibus Europa tamdiu perstrepebat, conderentur. Secus euenit. Kalendis Nouembris gemino bello sementis iacta fuit. Eadem enim die tam Carolus II. Hispaniae rex, improlis obiit; vnde grauissimum inter Austriacam et Borbonicam

D d 2

do-

(a) *Ibid. n. 1896.*

domum pro corona Hispaniae bellum exarsit; quam Franciscus II. Rakotzius fatales illas litteras, quibus primam cum Galliae rege telam texuisse dicebatur, dedit, belloque diuturno, quod tamen non ante 1703. erupit, patriam suam inuoluit. Gallicum illud bellum, quum extra Hungariam et fere sine Hungaris gestum sit, obiter more nostro perstringemus. Galliae rex in iuris sui defensionem adducebat: Delphinum, Philippi, ducis Andegauensis, patrem, e M. Teresa, Philippi IV. natu maxima filia, cuius abdicatio, cum liberorum iniuria coniuncta, vim habere nequeat, progenitum, ac testamento Caroli II. regis Philippum Andegauensem ex asse heredem institutum esse. Leopoldus imp. contra sibi ius in Hispaniam asseruit, praeter affinitatis necessitudinem, quod, non secus ac Carolus II. rex, paternum genus a Philippo Pulehro trahat, ac ipse Philippus IV. testamento cauerit, vt, si Carolus filius sine herede decesserit, Austriaci heredes fiant. (a)

A. C. 1701. Leop. 45. Ind. 9. P. 27. M.

CCCI. Franciscus II. Rakotzius, filius Francisci I. quem a Zriniana coniuratione Sophia Bâthori, sapientissima mater, ad bonam frugem reuocauit, matre Helena Zrinia, Petri capite plexi filia, natus anno 1676. post 5. menses patrem amisit. Cum matre Helena sororeque Iuliana, dedito Munkatfino, Viennam deductus, a tutore card. Kollonichio IE-
SVITIS

(a) *Ibid.* n. 2007.

SVITIS Pragenſibus erudiendus eſt commiſſus. Ab iis quinquennio variis artibus inſtitutus, poſt peregrinationem Italicam, Haſſiae principis filia ſibi connubio iuncta, Germanicas veſtes induiſſe, Hungaricum autem animum exuiſſe, Tſereio creditus eſt. In familiaritatem ille Saroſini procenturionem Longeuallium, Leodii natum, propter uſum idiomatis Gallici, quod libenter uſurpabat, admiſit, cui litteras quasdam Galliae regi deferendas tradidit. Quod earum fuerit argumentum, quia numquam ab aula vulgari permiſſae ſunt, certo ſciri non poteſt. Wagnerum enim in rebus Hungaricis idoneum teſtem non eſſe, ſaepe vidimus; nec eſt credibile, quod ille ſcribit, Rakotzium vnum ex Hungaria Poloniaque regnum conſtare voluiſſe. Quicquid de hoc ſit; Longeuallius, Pariſios proſecturus, Viennae conſilio caeſareo rem omnem aperuit. Rakotzium igitur, Saroſini ſub mediam noctem comprehenſus ac Neoftadium ſub arcta custodia promotus eſt. Kolinouitſius illum 26. Maii per Iaurinum fuiſſe traductum, et 29. Neoftadiensibus carceribus, in quibus Petrus Zrinius, auus eius maternus, ante tricenos annos detinebatur, impoſitum eſſe perhibet. Capti quoque fuerunt Stephanus Szirmaius et Paulus Okolitsani, Lutherani; fratres Adamus, Ladislaus, Michael Vail, Caluiniani; Nicolao Bertsenio catholico matura fuga verſus Poloniam elapſo. Non deſuit ſibi Rakotzium; poſtquam ad tribunäl Hungaricum fruſtra prouocaſſet. Nam opera Lehmani centurionis eliberatus 7. Nou. citatiſſimis itineribus in Poloniam ad Bertsenium effugit, ibique fere biennio, multis periculis expoſitus, delituit. (a)

D d 3

A. C.

(a) *Ibid.* n. 2001.

A. C. 1702. Leop. 46. Ind. 10. P. 16. A.

CCCII. Dum Rakotzius et Bertsenius in Polonia fatale bellum in perniciem patriae coxerunt; bellum in Gallos Ludovicus Badensis ad Rhentum; Eugenius in Italia gerebat, qui, hostibus primum ad Carpium, tum ad Clarium anno superiore victis, hoc anno Cremonae Villaregium, ducem Gallicum, interceptit, Graeciumque transmisit. Badensis quoque Landaviae vim admovit; quae, Iosepho I. praesente, victam cervicem submisit. Quum ad hoc bellum ex Hungaria legiones extractae fuissent, Albae regalis, Ujvarini, Papae pluriumque civitatum munimenta diruta sunt, quod nec sine milite relinqui poterant, ne seditionum receptaculo seruirent; tot vero praesidiarios alere nimis sumtuosum esset. Albertus quidam Kissius, Beregszasziensis, hoc tempore funestissimae seditionis auctor fuit, ac Thomam Elze, Torpensem rusticum, latrocinii socium nactus, dum ad bellum Gallicum Hungari milites conducti fuissent, occasione hac usus, clandestinos militum latronumque delectus fecit: a quibus fundamenta belli civilis, quod anno sequente Rakotzius excitavit, iacta sunt. (a)

A. C. 1703. Leop. 47. Ind. 11. P. 8. A.

CCCIII. Rakotzius, 26. annos natus, ab hac colluvie latronum in Polonia nuncios accepit, a quibus rogatus, ut, pluribus ad moriendum pro patria

(a) *ib. n. 2004.*

patria paratis, operam suam iungeret, litteras ad concitandos Hungarorum animos, cum militaribus quibusdam vexillis, praemisit; seuerè tamen prohibuit, ne haec ante noua mandata leuarent, neue praedas agerent. Sed illi, neglectis his mandatis et vexillis mox explicatis, ecclesias ac nobiles expilare coeperunt. Quapropter Alexander Karolyus, Szatmarinensium supremus comes, cum suis prouinciabilibus hanc tumultuantium colluuiem ad Dolham aggressus, 179. caesis, tria Rakotzii vexilla cepit et Viennam detulit. Rakotzius interea sub initium Iunii Hungariam ingressus, tumultuarias copias, ab illo dispersas, collegit, et Munkatsino 7. Iunii nouas per Hungariam litteras sparsit, quibus rationes ad iustitiae colorem armis suis obducendum producit. Sed enim ad subleuanda pauperum onera, quae grauius fuisse, nec Wagnerus dissitetur, aptum medium ciuile bellum, quo nihil perniciosius, non erat. A Montecuculiana legione Munkatsiai vix non oppressus, ad vineas altosque montes se recepit. Nonnullis e Polonia copiis per Bertsenium adductis, ipsiusque Germanis Hustensis arcis praesidiariis ad se deficientibus, ad Tibiscum paucos caesareos leui certamine fudit, et Paullum Orozium cum parte copiarum in Transiluaniam immisit. Hanc ut in officio Rabutinius contineret; praecipuos proceres Cibiniam commigrare iussit. Inter ea Karolyus, Viennae contemptus, sub initium Septembris Cassouiam, inde 13. Oct. Tokainum peruenit, Karolyinoque iam a Rakotzianis occupato, quod a caesare fidelitatis gratiam opinione minorem receperit, ad Rakotzium ipse quoque defecit. (a)

D d 4

CCCIV.

(a) *Ib. n. 2008.* — 1011.

CCCIV. Dominante iam ad Tibiscum Rakötzio, Karolyio Ketskemetinum cum exercitu misso, Bertsenius Agriam petiit; inde partes Slauonicas, milite destitutas, facile peruasit. Schlickius, qui cum Simone Forgáts Leua Ladislaum Otskaum eiecerat, ad montanas ciuitates profectus, audito Bertsenii, qui Karolyium ad se iam euocauerat, aduentu, Baimotzium, inde Trentsinium, ac denique Pofonium se retraxit. Bertsenius, depulso Schlickio, vallibus auriferis potitus, numos aureos ac argenteos, emblemate *libertatis* insignitos, procudit, factionemque Rakotzianam non iam rapinis dumtaxat, sed opibus etiam regii thesauri stabiliuit. Vago subinde transmissio, pone Tirnauiam cum 12. millibus castra metatus, Austriae Morauiaeque limitem incredibili trepidatione concussit. Leopoldus, tantis malis finem impositurus, quia non ignorauit, *tributorum magnitudinem*, teste Wagnero; praecipuam huic bello causam praebuisse; *quartam contributionum partem* remisit, et omnibus resipiscentibus gratiam obtulit. Quumque hac indulgentia nihil profecisset; sacra corona Pofonio Viennam translata, de pace per fidos minimeque suspectos homines, e quibus erat Paullus Szetsenius, Colocensis archiepiscopus, egit. Et erat haec pax ipsi Leopoldo summe necessaria; dum acerrimum pro successione Hispanica bellum cum Ludouico XIV. gessit, et hoc anno Kellam, Oenipontum, Brisacum, Landauium amisit. Carolus, sollempni Leopoldi patris et Iosephi fratris cessione heres et rex Hispaniae 19. Sept. renunciatus, 19. viae se dedit, et per Belgium et Angliam Vlyssipenem anno sequente peruenit. (a)

A. C.

A. C. 1704. Leop. 48. Ind. 12. P. 23. M.

CCCV. Ad pacem conciliandam Hungaris minime suspectus esse poterat Paulus Szetsenius, qui, proceribus anno 1696. Viennam accitis, et ad eam ministrorum propositionem, *ut Hungari legibus Austriacis gubernarentur*, attonitis, ausus est libere rationes, cur id fieri nequeat, in medium adducere. Huic igitur Leopoldus, litteris 2. Ian. datis, tentandam cum Rakotzio pacem commisit. Hic hac de re litteras ad Rakotzium 28. Ian. dedit, qui Miskoltzino 5. Febr. respondit. Cum hoc Szetseni colloquuturus, 20. Martii Gyöngyösium se contulit. Finito colloquio, caesarem de postulatis eius 2. Aprilis edocuit. Instauratis in Paks tractatibus, rursus de nouis eius postulatis 19. Maii certiolem Leopoldum fecit; quibus negatis, omnis spes pacis euanuit. Ab armis, durante hoc tractatu, minime cessabatur, et iam bellum non tantum a Rakotzio, Bertsenio, Karolyio, sed etiam a Simone Forgatsio, qui Ioannem Palsium in Illyrici praefectura sibi praelatum esse vehementer doluit, ac a Leopoldo propterea defecit, gerebatur. Karolyius, Kal. Ian. Somoriam, in insula Tsalóköz, cum 5000. ingressus, aqua glaciei saepius affusa, commodum transitum praeparauit, et Bezeredio cum quibusdam Transdubianis accedente, bellum ad dextram Danubii ripam transtulit. Hic, dimissis in omnem partem procuratoribus, Canisam, Tsaktornyam, Albamregiam, Sabariam, Ginsium, Sarvarinum, S. Gothardum, Kormendinum, Linduam, Rustum, Kismartonium, Kapuvarinum, totam Muraköziensem plagam, et quicquid inter Drauum et Leitam interiacet,

cet, praeter Sopronium, Frakno, Német-Ujvarinum, Rakotzio subiecit. (a)

CCCVI. Rakotzius ipse, Tokaino sub exitum Iannarii capto, Miskoltzini reliquum hiemis exegit; inde sub finem Martii profectus Agriam, eam post Gyöngyösinense cum Szétsénio colloquium ad dedicationem, opera Simonis Forgáts, adegit. Ad hanc obsidione liberandam Heisterus, fugato Karolyio, qui Viennam vsque vastitatem protulerat, Transdanubianisque prouinciis ad obsequium reuocatis, properabat; quum in via praesidiū seditione perditam intellexit. Quare, mutato consilio, Danubio Comaromii traiecto, Bertsenium obsistentem Szereadinum abegit. Transdanubianis iterum deficientibus; indignatus, alterna ripae concursatione huc illuc se raptari, Palsium ad Cisdanubianas partes tuendas misit, qui Ritsanio certum locum, quo se coniungerent, designauit. Litteris his interceptis, Ritsanius a Bertsenio, qui 15. millia suorum collegerat, ad Album montem insidiis exceptus, et caesis caesareorum 700. interceptus est. Interea Heisterus, Albamregalem 23. Maii profectus, seditionis 400. ibidem caesis, reliquis Vesprium elapsis, eodem castra promouit, ac oppidum in cineres redegit. Inde Iaurinum reuersus, 18. millia, quae Forgatius ducabat, etsi 4000. tantum ipse censeret, in effusam fugam coniecit. Sero Karolyius sub finem certaminis 13. Iun. cum tribus millibus accurrit; pari tamen fere clade Rabattam cum Stiris ad S. Gothardum non multo post affecit. (b)

CCGVII.

(a) *Ib.* n. 2014. 2015. (b) *Ibid.* n. 2016. 2017.

CCCVII. Fortuna haec alterna rursus utrique parti consilia pacis iniecit, bellumque breuibus induciis tantisper suspendit. Ad has concedendas prior Rakotzius euasit; postquam Leopoldus nobiles de Gallo-Bauaris victorias primum in monte Nolaño, caesis hostium fere 7000. tum ad Höchstadium, caesis et captis fere 25000. sauciis 5000. retulit, ac praeter Bauariam plures cis et ultra Rhenum ciuitates ac rursus Landauium sibi subiecit. Quia tamen ad reparandas victrices licet copias tempus lucrari volebat; archiepiscopo Szetsenio scripsit, suam esse voluntatem, ut conuentus prioribus sollemnior haberetur, cui mediatores Angli Hollandique cum suis ministris intersint. Congressibus Schemnitzii per Octobrem inter varias altercationes habitis, Rakotzius, accepto nuncio, Cassouiam et Eperiesinum suis partibus accessisse, nec inducias, nedum pacem admisit, tormentaue, quibus Leopoldopolis oppugnaretur, Cassouia mox adducenda curauit. Ad Leopoldopoli succurrendum a Moraua fluuio Heisterus versus Tirnauiam mouit. Eodem Rakotzius exercitum suum 30. millium 25. Decembris adduxit, et postridie prope Gerentsér acri certamine commisso, dextrum Heisteri cornu vincere coepit; victoriam tamen defectio Scharodii centurionis a Rakotzianis ad caesareos transtulit. Illorum ab his caesorum cadauera, bis a quodam religioso numerata, non plura quam 180. reperta sunt, quae tamen Wagnerus ad 1500. extendit. Rakotzium igitur magis dedecus fugae, quam iactura hominum affecit. Non minus anceps ac varia fuit in Transsilvania, quam in Hungaria, belli fortuna, cuius, in tanta rerum vicissitudine nondum amissae, laus Rabutinio,

butinio, prouinciae praefecto, debetur, qui suam suppellectilem argenteam in monetam conflauit; indeque procusis 200000. florenorum, bellum biennio sustentauit, fufis et ad Cibinium, et ad Claudiopolim Transiluanis, qui hoc anno Rakotzium absentem suum principem crearunt. (a)

A. C. 1705. Leop. 49. Ind. 13. P. 12. A.

CCCVIII. Rakotzius Forgatsium, kal. Ian. Szatmarino potitum, in Transiluaniam cum 14000. armatorum immisit; Karolyium autem Viennam vsque procurrare iussit, ad laetitiam populi de clade Tirnauiensis temperandam. Ignis, quem in vicinis ille pagis excitauit, aulam ad resumenda pacis consilia rursus inflexit. Quapropter Szetsenius archiepiscopus ad Rakotzium, Agriam 28. Febr. reuersum, missus, omnia tentando, nihil iterum profecit; quod Rakotzius Austriacae domus in Hungariam ius, tot legibus firmatum, euertere voluerit. Has inter curas Leopoldus, letali hydrope correptus, omnibus morientium sacramentis rite procuratus, 5. Maii magnam animam DEO reddidit, aetatis anno (sine 33. diebus) 65. regni Hungarici 49. 33. diebus inchoato. Quemadmodum autem regni diuturnitate suos omnes decessores, praeter Sigismundum; ita rerum gestarum, bellorum, victoriarum magnitudine propemodum omnes superauit; immortaliter de Hungaria meritus, ex qua Turcas, post duorum paene seculorum dominatum, exegit. (b)

CCCIX.

(a) *Ibid.* n. 2018. 2019. 2020. (b) *Ibid.* n. 2021. — 2023.

CCCIX. Leopoldo regnante, praefuit metropoli
Strigonienſi: Georg. Lippai 1642. Georg. Szeleptsé-
 ni 1666. Georg. Szétséni 1685. Leop. Kollonich
 1695. *Colocenſi*: Georg. Szeleptséni 1657. Georg.
 Szétséni 1666. Ioann. Gubasótzí 1686. Mart. Bor-
 kovich 1687. Leop. Kollonich 1691. Paulus Szétsé-
 ni 1696. Cathedrae *Agrienſi*: Benediſt. Kisdi 1647.
 Thom. Pálfi 1660. Franc. Szegedi 1669. Georg.
 Barlony 1675. Ferd. Pálfi 1678. Petr. Korompai
 1682. Georg. Fenyefi 1687. Steph. Telekeſi 1699.
Bosnenſi: Fr. Matthaeus Beulich 1662. Fr. Nicol.
 Plumbeus 1669. Petr. Tsernikovich 1702. *Lauri-
 nenſi*: Georg. Szétséni 1658. Leop. Kollonich 1685.
 Chriſt. Auguſtus 1696. *Nitrienſi*: Georg. Szeleptsé-
 ni 1648. Leop. Kollonich 1666. Thom. Pálfi 1669.
 Ioan. Gubasótzí 1680. Petr. Korompai 1687. Bla-
 ſius Iaklin 1694. Lad. Matyaſovſzki 1696. *Quin-
 queeccleſienſi*: Fr. Ioan. Salix 1659. Ioan. Gubasótzí
 1668. Fr. Paul. Szétséni 1676. Mathias Radonai
 1688. Franc. Neſſelrode 1703. *Sirmienſi*: Fr. Paul.
 de Tauris 1662. Ioan. Száſzi 1668. Ioach. Luſinſzki
 1674. Fr. Ioan. Kéri 1676. Franc. Iáni 1678. Petr.
 Lubidradich 1701. Ioſ. Fauini 1702. *Transſiluanienſi*:
 Franc. Szentgyörgyi 1659. Franc. Szegedi 1662.
 Franc. Fohnai 1665. Matth. Szenttamási 1668. Andr.
 Moktsai 1674. Andreas Sebeſtyén 1679. Steph. Ka-
 da 1686. Andr. Illyés 1696. *Tſanadienſi*: Fr. Hia-
 cynth. Macripodári 1659. Ferd. Pálfi 1672. Fr. Ioan.
 Kéri 1678. Georg. Fenyefi 1685. Mich. Dvorniko-
 vich 1687. Steph. Telekeſi 1689. Steph. Dolni
 1699. *Vaciienſi*: Thom. Pálfi 1658. Franc. Szent-
 györgyi 1660. Franc. Szegedi 1663. Georg. Pon-
 grátz 1669. Ioan. Gubasótzí 1676. Petr. Korom-
 pai

pai 1679. Ioan. Kéri 1681. Nicol. Balogh 1685. Mich. Dvornikovich 1689. *Varadiensis*: Ioan. Pál-falvai 1659. Georg. Bárfony 1664. Ioach. Lufinszki 1676. Auguft. Benkovich 1682. Emer. Cháki 1702. *Vesprimiensis*: Steph. Sennyei 1659. Fr. Paul. Szétséni 1688. *Zagrabienfis*: Petr. Petretich 1648. Fr. Mart. Borkovich 1668. Alex. Mikulich. 1688. Steph. Zeliscievich 1694. Mart. Brajkovich 1703. Post *palatinum* Franciscum Vefelényi, fuit Hung. *locumtenens* Georg. Szeleptséni 1668. *gubernator* Gaspar Ambringenius 1673. deusum *palatinus* Paul. Elzterházi 1681. post Franc. Nadasdium, *indices curiae* Adam. Forgách. 1671. Nic. Draskovich 1681. Steph. Cháki 1687. Adam. Batthyáni 1700. Georg. Erdödi 1704. *Illyrici bani*, post Zrinios, Nicol. Erdödi 1673. Adam. Batthyáni 1693. Ioan. Pálfi 1704. Leopoldus symbolo hoc utebatur: *Consilio et industria*.

§. VIII.

IOSEPHVS I. REX XLVI.

Coepit A. C. 1705. defit A. C. 1711.

A. C. 1705. Ios. I. Ind. 13. P. 12. A.

CCCX. Iosephus I. anno 1678. natus, anno 1687. rex Hungariae coronatus, septimum ac vicesimum aetatis annum agebat, quum, defuncto patre, pleno iure, moderandum Hungariae regnum suscepit. Septennio prius Wilhelminam Amaliam, Ioan-

Ioannis Hannouerani filiam, connubio sibi iunxerat, ex qua fustulit I. M. *Iosepham* anno 1699. nuptui datam Frid. Augusto, Saxoniae duci, deinde Poloniae regi, 1719. Dresdae mortuam 1757. II. *Leopoldum Iosephum* anno 1700. praecoci morte raptum 1701. III. M. *Amaliam* anno 1701. collocatam Carolo, Bauariae duci, deinde Rom. imperatori, 1722. Monachii defunctam 1756. Per M. *Iosepham* stirps *Iosephina*, quae ius hereditariae successionis in Hungaria, secundum sanctionem pragmaticam, obtinet, ita propagata fuit:

Fridericus Aug. † 1763. = M. *Iosepha* † 1757.

Frider. † 1763. Carol. Albert. Clemens.
vx. M. Antonia Bau. D. Curl. vx. M. Christ. El. Treu.

Frid. Aug. = M. Amal. Bip. Antonius. Maxim. 2. filiae.

M. Augusta, nata 1782.

Stirps, per Amaliam, alteram *Iosephi* filiam, propagata, iam exaruit in Maximiliano *Iosepho*, nato 1727. mortuo 1777. cuius soror M. *Iosepha Iosepho* II. collocata fuit. (a)

CCCXI. *Iosephus* I. ab obitu patris non tantum regnum, sed etiam bellum hereditarium magnis animis suscepit. Viribus aduersus Borbonios distractis, minore, quam par erat, apparatu bellum Hungaricum geri potuit, quod per omnem *Iosephi* vitam productum, nonnisi post eius obitum pace compositum fuit. *Equidem*, inquit Wagner, (b) *nupera ad*

(a) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2031.* (b) *Hist. Inf. p. 55. — 58.*

ad Tirnauiam illustri victoria vehementer depressa videbantur fastus et audacia male contentorum. Verum ea plus fugae, quam cladis habuerat, et victoriae instar habebant, quod Heisterum C. ab imperio remotum viderent; quo nemo vel regionis et ingeniorum nationis et bellandi rationum scientior, vel cum paucio legionario grandem multitudinem aggredi fidentior. — Vt vir tantus — statione moueretur, — inculpabatur ab aliis: „quod cum iis, qui principem „ ab ipso dignitatis locum tenebant, imperioso he- „ mini parum conueniret: quodque criminationum „ caput erat, Hungaros asperius, ac caussa postula- „ ret, nec armis solum, sed et verborum contume- „ liis irritaret.“ Haec aditum reperere ad animum iuuenis principis, alioqui aegrum, quod per hostem, „ quem lenitate facile conciliari — posse“ dicebant, ne tuto quidem — ad venatum prodire liceret. Accessit ad haec auctoritas Eugenii principis, — qui fuit persuasus, „viri, natura durioris, inclementia „ obfirmari contumaciam, gentemque fore haud „ paullo placabiliorem; si ad necessariam tum seuerita- „ tem humanitatis aliquod condimentum adhibere- „ tur.“ — Herbeauillium comitem successorem accepit, veteranum bellatorem, — qui Iunio mense prope Comaromium castra disposuit, lente adeo cocuntibus copiis, ut non ante Augusti mensis extremum, iter iniretur. — Botyanus, quem caecum vocabant, ex humili genere, — turbandae inferae Hungariae a Rakotzio praefectus, cum 7. fere millibus Scilgioniam peruolitans, — Földuarinum — omni vi oppugnabat. Sed, aduentante caesareo milite, territus, trepide Paksinum ac in alteram Danubii ripam se recepit. (a)

CCXXII.

(a) Hist. Gr. T. XXXVII. n. 2031.

CCCXII. Herbeuillius, obsessae Leopoldopoli succursurus, (a) *prope Albos-montes, Baziniū inter oppidum et Biberspurgum*, ad villam Pudmeritziam ea fortuna cum 30. millibus conflixit, ut 30. minoris formae tormenta, praeter magnam vim bellicae et annonariae penus hostibus eripuerit. — Ineunte Septembri mense, tandem iter Transsiluanicum ingressus Herbeuillius, — traiecto supra Szegedinum Tibisco, postrema Octobris Varadinum peruenit. — Bidui quiete refecto milite, profectionem Varadino summa cura prosequutus est, quum a captiuis crebrisque perfugis perferretur: „ Rakotzium cum „ Forgatio ac Antonio Elzterhazio facile 30. millia „ trahentes, partem ad occupanda claustra montium praecessisse, partem venturis imminere. “ *Ex iisdem intellectum*: — „ ad Siboam institutum „ vallum, media hora porrectum, neque tum ab „ solutum. “ — *Consilium erat, e vestigio adoriri operi intentos.* Eisdem adortus, 11. Nouembris plenam victoriam retulit. *Tormenta 28. signa 50. penuarii et impedimentorum currus ad unum omnes pro spoliis fuere. Interfectos fuisse ad 4000. Schlickius perscripsit.* — *E victoribus caesi — 144. vulnerati 306.* — Postquam Claudiopolim ventum est; *inultus paratus cernebatur ad sollemnem pompam, qua 17. Nouembris — Transsilvaniae princeps inaugurandus erat Rakotzius.* — Praecipuis urbibus receptis, breui tempore e praesentissimo exilio in libertatem caesarisque fidem assertus est magnus et quaestuo-

(a) *Wag. Hist. Inf. p. 59 - 66.*

stuoſſimus principatus. — Abducto in Tranſiluaniam copiarum robore, — Botyanus inde ab extrema Sclauonia ad Viennae ſuburbia terrore, caedibus, incendiis miſcebat omnia. — Hungariae ſolo exactus Paſſus — Neſtadium ſe recepit. — Eo euasi parua alias ſcintilla, vt idem, qui in Dacia trophaea tollebat, domi prope obſideretur. (a)

CCCXIII. Inter bellicos hoſce ſtrepitus pacis quoque conſilia ſunt agitata. Paullus Eſzterházius, Hung. palatinus, mox ab obitu Leopoldi litteras ad omnes regni prouincias Vienna 18. Maii miſit, (b) quibus promtiſſimam noui regis ad uitam gentis libertatem conſeruandam voluntatem declarauit, ac ad amplectendam pacem oblatam omnes inuitauit. Rakotzius quoque plenas obſeruantiae (ſpeiue bonae litteras ad Iosephum dedit, vt idem Lambertius, qui priores, eas item exhibet. (c) Idem tamen Rakotzius, a ſuis in tranſuerſum actus, arma minime deſeſuit, & comitia primum in campum Rakos, deinde Szechenium indixit, *Nitriae* 19. Aug. His ad kal. Sept. inchoatis, Rakotzius *dux confoederatorum* eſt declaratus, ac illico tam ille ſtatibus, quam ſtatus illi iureiurando fidem ſuam obſtrinxerunt. Conditis deinde 19. articulis, additis illi 25. ſenatoribus, quorum conſiliis vteretur, arbitrium litium circa religionem componendarum illi delatum eſt. Multa templa catholicis erepta, necquicquam intercedente Melchiore Rakovſzkió, bona IESVitis adem-

(a) *Hiſt. Cr. T. XXXVII. p. 2032.* (b) *Mémoires pour ſeruir à l'hiſtoire du XVIII. Siècle T. III. p. 603.* (c) *Ibid. p. 607.*

adempta, ni suam ab Auftriaca prouinciam diuiferint, exsilium omnibus indictum, tristis horum comitiorum fructus erat. (a) Tokölius quidem in patriam communi decreto reuocatus; sed is ad Nicomediensem Bithyniae sinum, in suo Florum campo, natus annos 47. die 13. Septembris, hoc anno 1705. decessit. Post comitia Bertsenius, cum 6. sociis, acceptis a Rakotzio Szechenii *die 6. Oct.* 1705. fiduciariis litteris, Tirnauiam profectus, pacis tractatum tot difficultatibus implicuit, vt neque caesarei legati, Wratislavius et Szetsenius, neque mediatores Angli, Sunderlandius et Stepneius, ac Bataui, Rehternius et Hamel-Bruyminerus iis explicandis ac tollendis pares fuerint. (b)

A. C. 1706. Ios. 2. Ind. 14. P. 4. A.

CCCXIV. Anno post multas de praeliminaribus pacis quaestionibus altercationes exacto, Rakotzius conuentum suis senatoribus Miskoltzinum indixit. Agebatur ibi de cuprea moneta, quam initio belli Rakotzius ad valorem duorum millionum feriundam curauerat. Tantumdem vt nunc cuderetur, postulauit. Mercatores propter vilitatem huius monetae mercium suarum pretium auxerunt. Nobiles, ad inopiam redacti, quod illam nec ad expungenda sua debita, nec ad redimendam hereditatem suam, ex necessitate pignori datam, adhibere possent, eam-

E e 2

dem

(a) *Histoire des revolutions de Hongrie T. II. p. 343 - 346. T. II. p. 244 - 258. (b) Ibid. T. III. p. 12 - 150. Hist. Cr. T. XXXVII. p. 2033 - 2035.*

dem contemnere coeperunt. Rakotzius tamen, quod voluit, obtinuit. Conuentum ibidem fuit, vt ad seriam pacis tractationem veniretur, quam mediatores litteris suis vrgeri non cessarunt. Optimus quidem princeps Iosephus, Hungarorum amantissimus, nihil ex parte sua desiderari passus est, quo pax et tranquillitas turbato regno restitui posset. Ac in hunc finem condiciones, quibus armistitium inter belligerantes concludi posset, 6. Martii perscripsit. (a) Suspensionem armorum a 15. mensis Aprilis ad 1. tum ad 5. Maii demum ad 30. Iunii concessit, (b) *Vien. 11. Maii 1706.* Tentatoque per vxorem remissam, per sororem transmissam, per C. Wratislauium Rakotzio, regnantem in imperio principatum, modo Transsiluaniam dimittere velit, eidem obtulit; inducias etiam ad 13. ac iterum ad 24. Iulii prorogauit. Interea postulata Rakotzianorum et responsa caesareanorum discutiebantur, (c) et rursus prorogatio suspensionis armorum a Rakotzianis postulabatur: in quam quia Iosephus se consentire non posse declarauit, (d) *sine euidenti Transsilvaniae ruina*; tractatus pacis interruptus est; vitio Bertsenii potius, quam Rakotzii, qui fatetur, (e) animum in pacem propensum se habuisse; postquam a clade Höchstadiensis spem auxiliorum externorum amisit. (f)

CCCXV. Tractatu pacis interrupto, Rakotzius Strigonium ad ictum destinauit, et ignauia Kukul-

(a) *Hist. des Revolut. T. III. p. 195-279.* (b) *Ibid. 321.*

(c) *Ib. p. 351. Tom. IV. p. 67.* (d) *Ibid. p. 133.* (e)

Ibid. T. V. p. 295. (f) *Hist. Cr. T. XXX. II. p. 2036.*

lenderi praefecti non multo post ad deditionem ad-
egit. Stahrembergius, aggere Karuensi perrupto,
quum Rakotzius, ruinis nondum reparatis, inde
recessit, accurrit, admotisque castris, arcem illico
deditione recepit. Rakotzius interea properabat ad
opem Cassouienfibus ferendam, quos Rabutinus ob-
sidione cinxit. Wagnerus quidem illum excusat,
quod hanc praemature soluerit. At Rakotzius fate-
tur, (a) adeo male comparatam fuisse Cassouiam,
vt crediderit, ante suum aduentum amittendam.
Rabutinus, reductis Debretzinum copiis, quum au-
disset, absente se, Transsiluaniam a Laurentio Pe-
krio turbari; Tigium cum parte copiarum eo remi-
sit. Hic per montes Hunyadienses in prouinciam
praeter opinionem illapsus, annona Cibinium illata,
detraetoque Claudiopoli praesidio, Pekrianos ad Ko-
tsardam profligauit. Rakotzius, celebrato Rosna-
viae suorum conuentu, Cassouiam profectus, vr-
bem nouis munitionibus firmandam suscepit, ac so-
cietatem, morem constitutioni Szecheniensis gesturus,
in exsilium eiecit. (b)

A. C. 1707. Ios. 3. Ind. 15. P. 24. A.

CCCXVI. Quum Stahrembergius, huc illuc dis-
currendo, Vagant regiones ad obsequium reuocat,
Austriamque hostium metu liberat; antequam Ra-
butinus suos in Transsiluaniam ex hibernis reduxif-
set, Rakotzius, in prouinciam ingressus, Maros-

E c 3

vā-

(a) *Hist. des Revol.* T. V. p. 319. (b) *Hist. Cr. T. XXXVII.*
n. 2940.

vásárhelyini sub initium Aprilis inaugurandum se curavit. Inde regressus, ad Onodinum comitia post medium mensis Maii celebravit. Hic ubi Turotziensium litteras, quibus bellum civile detestabantur, produxisset; primus Melchiori Rakovszkio, Turotziensium legato, letalem ictum Bertsenius inflixit; alii fugientem Christophorum Okolitsanium insequuti, vulneribus affectum retraxerunt, qui postridie quaestioni subiectus tertioque die capite damnatus ac plexus est. Ita hi sententiae libertatem apud eos, qui libertatem armis intestinis obtendebant, morte luerunt. Patratis his caedibus, eo tandem evasit inaudita seditiosorum temeritas, ut Iosephum, regem optimum, hereditario solio, quantum in ipsis erat, deturbandum decernerent, (a) Vulgata hac sententia, *contradixit*, ut Szegediús perhibet, (b) *huic ipsorum scelestae machinationi illico per scriptum publicum palatinus, S. R. I. princeps, Paulus Eszterházy, solidisque ex iure patrio depromtis rationibus ostendit*: „Iosephum verum, legitimum, „hereditarium ac indubitatum regni Hung. partiumque eidem adnexarum regem esse: “*subnectens catalogum DD. praelatorum, baronum et magnatum, cet. qui in fidelitate regis sui persistentes, secum protestarentur, reclamarent et contradicerent; et quidem recenset* „archiepiscopos 2. episcopos „consecratos 8. non consecratos 12. barones regni 11. supremos ac perpetuos comites 10. non „perpetuos 16. capitula 6. (nam cetera, *inquit,*

„ cum

(a) *Lambert. Mémoires - T. IV. p. 490.* (b) *Rubr. P. III. p. 246.*

„ cum solitis suis residentiis occupata, sub rebel-
 „ lium potestate manere coguntur) magnates alios
 „ 40. liberas et regias ciuitates 13. et regna Croat.
 „ Dalm. et Sclauoniae cum suo bano — “ Flos
 igitur Hungariae factioni Rakotzianae non adhaesit.
 (a)

A. C. 1708. Inf. 4. Ind. 1. P. 8. A.

CCCXVII. Iosephus, componendis quibusdam
 cum pontifice controuersis intentus, de tranquillitate
 quoque regno Hungariae restituenda sollicitus,
 comitia Posonium indixit: ad quae Rakotzius, ab
 Esterházy palatino humanissimis litteris inuitatus,
 (b) 26. Ian. 1708. ferociter respondit; nec ille, nec
 ullus e seditiosis comparuit. Missis ad comitia pro-
 positionibus regiis 12. Martii, sperauerat quidem
 Iosephus, *haec comitia pro bono regni pacifice per-
 agenda*; sed enim, postquam acatholici suas vete-
 res querelas recoxissent, iisque catholici solide re-
 spondissent; (c) antiquis dissensionibus innouatis,
 altercationes longius, quam publicum bonum pe-
 stulasset, producebantur. Legi sine horrore non
 potest, quantum furorem Rakotziani protestantes in
 catholicos Betzkouienses exseruerint. Inde cum cla-
 de reiecti, mox Illauiam se contulerunt; sed ibi
 quoque Viardi virtute profligati, maiori, paullo
 post ad Trentsinium inferendae, praecluserunt, quam
 ita Wagnerus describit: (d) *Stahrembergii, in Hi-*
 E c 4 *spa-*

(a) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2044.* (b) *Ap. Bel. N. H. T.*
L. p. 389. (c) *Ap. Ribin. Memor. P. II. p. 513.* (d)
Hist. Ioseph. p. 241.

spaniam traducti, loco belli Hungarici provinciam Heisterus recipit. Hic, Ujhelinum 2. Aug. profectus, intelligit, Rakotzium, Bertsenium totumque cum ducum fore exercitum solo Vagi alueo diuisum — esse. — Hora noctis 10. iter ingressus, Vagum, breuibus tum aquis fluentem, vado transit: ac sub diluculum angusto in loco in equestrem hostium stationem illatus, fusam fugatamque per sesqui horam — insequutus, huc euehitur denique, ut, — hostium vniuersum exercitum in conspectu haberet. — Strueta, ut licuit, acie, variis aduersisque secundum collium accliuia motibus, hac illac flectere; hoste item consilii incerto aciemque varie obliquante, circumspicere ex edito, qua in latus equitatus intraderet: medium denique se inferre. — Prima ac mox contingente glandum dispositione mutantibus solutisque ordinibus, in pace stantes prolatus paucor vniuersam denique aciem inuoluit. — Acce potius, quam diuturnum aut cruentum certamen fuit; vicinis nemoribus ac montibus promissam tutamque fugam praebentibus. Fugato in hunc modum equitatu, vis omnis — in miserum pediatum incubuit. Non alias toto hoc civili bello plus cadauerum texit. Ad sex millia caesorum Heisterus, gloriationum alioqui parens, perscripsit. — Rakotzius ab ea die nullum unquam, ut hactenus, iustum exercitum educere potis fuit. — Cordati nobiliores, desperata, qualem animis affinxerant, libertate, — victrices partes respexere. (a)

CCCXVIII. Atque hic erat lactissimus victoriae Trentiniensis fructus, quod numquam porro Rakotzius

(a) Hist. Cr. T. XXXVII, n. 2049

tzius iustum exercitum cogere potuerit, plurimis caesarianas partes amplexis, qui nonnisi minis ad sequendas eius partes adacti, libenter eas, occasione hac vsi, deseruerunt. *Prae ceteris*, inquit Wagnerus, (a) *memorabilis fuit Ioannis (Ladislai) Otskaii cum sua 900. capitum, equis armisque bellissime instructa legione ad regias partes transitio. — Falsi cumprimis opera permotus, Heistero fidei sacramentum praestitit. Ut Otskaii defectionem, ita praecipuam victoriae laudem ipse quoque Rakotzius Palfio tribuit, qui, caute circumspicijs hostium agminibus, Heistero male collocatos equites indicauerit, utque latus dextrum, quum frontem ille voluisset, aggrediretur, admonuerit. Rakotzius, ut ipse scribit, (b) quum ad sistendam suorum fugam accurrisset; confusus equo suo, qui duas iam fossas felici saltu superauerat, eodem in tertia, sublati pedibus, in caput prolapso, praiceps actus et exanimis relictus, aegre periculo suorum manibus ereptus est. Fatetur ille, numquam cladem magis ignominiosam acceptam fuisse, neque consuetaria magis infausta habuisse. Victor Heisterus, sub finem Augusti Nitria potitus, ex aulae mandato (c) praeteritorum obligationem, libertatem, fortunasque saluas promulgauit iis, qui ante kal. Nou. ad fidem redirent. — Bezevedius, transitionem iam diu coquens, „in alterius, „ praeterquam Heisteri, fidem se suosque traditurum „ negabat. — Ut porro secum legionem suam traduceret; rem cum eo, quem amicissimum credebatur,*

(a) *Hist. Inf. p. 245.* (b) *Hist. des Revol. T. V. p. 405.*

(c) *Wagn. Hist. Inf. p. 245 - 247.*

debat, communicat, a quo proditus captusque, Patkini capite plexus est. Non minus in Transilvania, quam in Hungaria, Rakotzii rebus in peius ruentibus, bellum senescebat. Rabutinus, Tſikienſibus et Gyergyöienſibus domitis, totaque prouincia pacata, miſſionem obtinuit. Kriechbaumius, eius ſucceſſor, (a) inito militum cenſu, equitum numerauit ad 4000. peditum 5800. — Karolyius cum 10. millibus — Claudiopolim oculos adiecerat. — Kriechbaumius, contractis — copiis, — aduerſus hoſtem — ducit. — At non is erat dux hic, qui cum legionario Germano collectioſiam ſuam multitudine committeret. Fleſſit adeo Albam Iuliam; inde Mühlentbachiam — flammis tradidit. (b)

A. C. 1709. Ioſ. 5. Ind. 2. P. 31. M.

CCCXIX. Et inſolitum ac a ſeculis inauditum frigus, quod multas in Hungaria ſtirpes vitesque decoxerat, et vulgata per regnum foeda peſtilentia, cuius vis vrbes et pagos aſſiduſ ſuneribus exhauriebat, effecit, vt ab aeſtu belli hoſtes, clade Trenſünienſi contracti, remitterent. Paſſius tamen, vt Wagnerus refert, (c) *hibernis et obſedio (Újvarini) praeſectus, hieme media multis minoribus praeliis hoſtium vires attriuit. — Roſenbergam — deditione cepit, magnamque earum partium nobilitatem ad regem traduxit. Hoſtibus inducias poſtulantibus, Heiſterus aulam monuit, nequid cupide, nec alio, quam*
ele-

(a) *Ibid. p. 253.* (b) *Hiſt. Cr. T. XXXVII. n. 3052.* (c) *Hiſt. Ioſ. p. 302.*

*clementiae dandique ad respiscendum temporis nomine, concederetur; eo namque loco fitas res, ut minimum illi possint; sibi in expedito sint omnia. Plus Iosephus, pro rara lenitate sua, statuum Hung. precibus detulit, quam Heisterus voluerit. Omnibus enim, exceptis Rakotzio Bertsenioque, factionis capitibus, amnestiam, si respiscere vellent, obtulit; (a) *Viennae 14. Jul. 1709.* Tanta regis optimi clementia plures permoti, desertis Rakotzii signis, suam caesari fidem obligarunt. Qui Rakotzianas partes abiurare noluerunt, fiduciam habebant in quibusdam arcibus locisque munitis, quae nondum illis eripi potuerant. Heisterus igitur, hos nidos excussurus, Ujvárinum obsidione premendum Pálffy commisit; ipse, Danubio transmissio, Simeghinum primum, deinde Simontornyam, denique Vespri-mium ad deditionem compulit; nullumque locum munitum in ea regione Rakotzio reliquit. Inde traductis ad Ipolim copiis, fugatisque Bertsenianis, Szetsenio Gatsinoque potitus, (b) *hibernas stationes inde a Danubio ac Vacía urbe secundum Ipoli ripas Devinium usque ad montes ea providentia disposuit, ut nexae inter se tutam a tergo regionem, tutos com meatus haberent. — Tam secundae cis et trans Danubium progressiones permultos, militia seu sanguine illustres Hungaros ad regias partes reducere, quas, iustis terroribus abstracti, animis numquam deseruerant. — In Transsilvania Kriechbaumio gubernatori tranquillae satis res; — nisi quod e Poloniae contagione traducta pestilentia magnam edidit mortali-**

(a) *Ap. Lünig. Cons. I. p. 649.* (b) *Wag. Hist. Inf. p. 308.*

lium stragem. Sicut autem initio tumultuum Rakotzianorum plurima contra normales Leopoldi sanctiones acatholici, quamdiu plus armis poterant, egerunt; ita, postquam fortuna Iosephi factiosorum potentiam deprimere coepit, catholici plura contra protestantes designarunt. Vtrisque Iosephus, ut conditas de religionis exercitio leges obseruarent, praecepit. (a)

A. C. 1710. Ios. 6. Ind. 3. P. 20. A.

CCCXX. Quum ea Iosephi constitutione quidam protestantes abusi fuissent; ille mentem suam in fauorem catholicae religionis exposuit, (b) *Vienne 10. Nou. 1710.* Nihil igitur acatholici bello civili lucrati sunt. Nec enim Iosephus armorum, quae nondum posita sunt, terrore permoueri potuit, ut leges acquissimas, in comitiis seu Soproniensibus anno 1681. seu Posoniensibus anno 1687. conditas, aboleret. Expertus enim in tam arctis rerum angustiis praesentem diuini numinis opem, tamque felices victorias cum paucis contra multos adeptus, ut DEO, bonorum omnium largitori, se gratum praestaret, eius causam minime destituendam censuit, auitamque religionem etiam inter armorum strepitus contra nouicia dogmata constanter defendit. Victorias enim iam alias a nobis perstrictas, noua hoc anno cumulauit, hostibusque, decretorio praelio victis,

(a) *Ap. Ribin. Mem. P. II. p. 522. Hist. Crit. T. XXXVII. n. 2054.* (b) *Ap. Ribin. Mem. A. C. P. II. p. 526.*

viſtis, vltimum tandem ac letalem iſtum inſiſxit. Obſeſſa per hiemem deditaque tandem Löſſelholtzio Leutſouia, Sickingius, qui hibernis ad Ipolim præfuit, caſtris ad Vadkert poſitis, Rakotzianos, ad Romhány nondum in aciem compoſitos, inuaſit. *Acriter*, inquit Belius, (a) *utrimque pugnatum eſt; at maiore ab Hungaris impetu.* — *Iam Germanorum cornu alterum turbauerant, et in proximam paludem propuſſatum depulerant ex acie; quum caſſariani alam Hungarorum alteram, conuulſis perpetua glandium eiaculatione ordinibus, perrumpunt, eaque re et victoriam hoſtibus, et pugnandi facultatem adimunt.* (b)

CCCXXI. Rakotzius, ad Vadkertum ſua quoque conſeſſione victus, reſectis a clade copiis, quosdam ad inferendam Érſek-Újvárinum annonam præmiſit. (c) Wagnerus, priuſquam arcis huius expugnationem referret; Ladislaum Otskaium a Rakotzianis captum ac caeſum ita narrat: (d) *Tirnauiam, ubi Heiſterum fruſtra quaefuerat, Verbovium cum pauculis reuerſus, ab ſubornatis hominibus exceptus, Újvárinum raptatur.* — *Ut primum intra portas conſpectus eſt; audiuntur dirae vociferationes, peſtem et proditorem patriae exſecrantium.* — *Actum egit Paſſius, ut amicum certae neci eriperet.* — *Supremam neceſſitatem fortiter tulit, ab eodem, quo alias tonſore uſus fuerat, capite minutus.* — *Hunc in modum exacta hiems: aeſtiua expeditione Újvárinum*
tan-

(a) *Nor. Hung. T. IV. p. 150.* (b) *Hiſt. Cr. T. XXXVII. n. 2057.* (c) *Hiſt. des Revol. T. VI. p. 14.* (d) *Hiſt. loſeph. p. 393.*

tandem et Agria subacta est. Újvárini, datis acceptisque obsidibus, in ea pacta conuentum est: „ vt, „ depensis octo florenum millibus, quæ ruinæ „ murorum reparentur, cum rebus, quæ moueri „ possunt, abirent libere: de bonis fundisque, si „ cui sint, aulae gratiam implorent. “ — Hunc in modum (24. Sept.) — occidit arx illa factionis, latissime dominans, e qua per sex admodum annos in circumiectas regiones calamitates infinitæ. — Tanti operis perfector Heisterus, tantum absuit, vt triumphum peteret, vt mox ab deditione, per causam valetudinis, recta Graecium discederet. — Újvárini iactura Rakotzius adeo perculit, vt, ad fugam se, præmissa clitellariis in Poloniam pretiosa supellectile, tacite compararet. — Palsus, constituendis Újvárini rebus haud diu immoratus, celeriter cum exercitu Agriam mouit. — Franciscus Redeus, Agriae praefectus, probo alioqui vir ingenio, iamque per litteras ad transiionem comparatus, vixdum admodum vi, — deditionem fecit. — Dum Agriam Palsus; Partfeldam (Bartfam) subegit Virmontius. — Eperiesenses item nullam moram facturi erant; nisi hufzari 300. — in Virmontianos, non sine mutua caede, incurrissent. Orta inde nobilitatem inter et plebem contentio, qua breui composita, conditionibus fauentissimis, in fidem recepta est ciuitas. (a)

CCCXXII. Adamus Baloghus, in Transdanubiana Hungaria cum 1000. capitibus diutius grassatus, post trimestrem populationem iam ad paucos redactus, non procul Sexardino captus, Palsii sententia,

(a) Hist. Cr. T. XXXVII. p.

tia, quod *duplicis transfugii reus* esset, caesus est. Quemadmodum ille Hungariam, ita Petrus Balogh, eius frater, Transsilvaniam, languente iam vndique bello ciuili, turbabat. Hoc ad Somlyouiam oppresso, ad Steinuillium, Kriechbaumio mortuo subrogatum, (a) *multi nobilium, etiam de gentis primoribus, supplices venere, damnatis partibus, quarum naufragium prope oculis cernebant.* — Non liberaliter modo recepti sunt in fidem; sed et ab aula impetratum, ut, quibus exciderant, fundis postliminio donarentur. In Hungaria, (b) *qui languentem hydram conficeret, habilior nemo visus est Ioanne Palfio C. mareschallo: quo nemo toto bello operam praestiterat fidelior; nemo popularium suorum animos tractandi peritior.* — Primum — *factionis capita per se coram, per litteras, per fidos homines multis cohortatur.* Ad Alexandrum Karolyium eo fine litteras dedit Pestini 17. Nou. 1710. (c)

A. C. 1711. Ios. 6. Ind. 4. P. 5. A.

CCCXXIII. Karolyius, acceptis Palfii litteris, Georgium Komaromium ad illum cum consensu Rakotzii Pestinum expediuit. Karolyii porro laudes Wagnerus ita proponit: (d) *Recto vir animo et excelsa, primas gliscentis seditionis scintillas detexerat.* — *Viennam ipse excurrit, ut de periculo penitus edoceret.* Neglectus ab aulicis, — *transit in partes, obtorto collo raptus.* — Hic Rakotzium hortatus:

(a) *Wagn. Hist. Ios. p. 404.* (b) *Ibid. p. 414.* (c) *Hist. Cr. T. XXXII. n. 2059.* (d) *Hist. Ioseph. p. 415.*

tus: „ vt, desperatis prope confoederationis viri-
 „ bus, se patriamque fluctibus eripiat, — “ *effe-*
cit, vt princeps, alioquin, si suus esset, non malus,
 „ se cum Palsio in colloquium venturum “ *pollice-*
retur. — Conuenere Vaiae. — Sed spebus timoribus-
que occupato, quicquid de aulae candore, de reddem-
dis, quae in Hungaria vel Transsilvania sunt, bo-
nis fundisque polliceretur Palsus, frustra operam con-
trixit. — Induciis trium hebdomadam ad 27. Apri-
lis confatis, mittitur Vienna Locherus Lindenhei-
mius, bellico consilio a secretis, Hungaricarum re-
rum egregie peritus; nec ob perspectam integritatem
Hungaris ingratus, qui cum Palsio, queis videretur,
summa auctoritate praeteritorum gratiam faciant,
pacemque pactionibus quam leuissimis concludant. De-
bretzinum, ubi statua habebat Palsus, primus, pe-
tito comiteatu, venit Karolyius, palamque abdicatis
confoederatorum partibus, — traditis, quae suae
potestatis erant, — arcibus. — primus infausto foe-
deri nervos incidit. — Munkatfinum ad Rakotzium
profectus, machinas ad expugnandum ducis animum
omnes adhibuit. — Sed ille, collectis vasis, Vngua-
rinum atque inde in Poloniam — fuga euasit, num-
quam deinde terram Hungaram reuisurus; sed in
Asia moriturus, vt suo loco videbimus. (a)

CCCXXIV. Rakotzius, extremum conatum ex-
 ferturus, conuentum suis Husztum indixit, ac datis
 e limitibus Poloniae litteris, Karolyio copiarum
 suarum imperium interim commisit. At hic, trans-
 lato Karolinum conuentu, facile nutantibus persua-
 fit,

(a) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 1062.*

fit, (a) ut amnistiā amplecterentur, et ni ad designatam diem coram adsit Rakotzius, sacramenta solutos, Cassouiam se caesari tradituros, pollicerentur. Iis quidem, qui hanc urbem propugnabant, Rakotzius et Bertsenius scripserant, se cum valida Russorum manu propediem suppetias venturos. Ac senserunt illi, duci se, ambitioni alienae involondos: fuga elapsos duces parum angi, quid sociis, ad vindictam expositis, fieret: citra deditionem spem salutis esse nullam. Quare 27. Aprilis, Rakotzianis per superiorem portam egressis, caesarei per inferiorem ingressi sunt. Eadem die, ne tantillum morae intercederet, Pulsus Debratzino cum mille equis; Karolyius Szatmarino cum magna nobilium manu profecti, Karolini — conuenere: conferunt inter se pacis, per Lindenheinitum adumbrat, capita: — atque sub vesperum Debratzinum ille; hic Szatmarinum se revulere. Rebus priusim utrimque compositis, Kalendis Maii, iam ad supremum actum paratis omnibus, Pulsus cum 200. dimachis Matthenium — deuectus, turmas velut in aciem compositas offendit. His demum Karolyius, pauca praefatus, contenta voce fidelitatis sacramentum praestit, subsequens ceteris. Tum vexillarios signa, longa serie (149.) humo depangere, eadem tympana, ceterumque belli instrumentum in eumulum iubet coniici: quibus per Germanos dimachas sublati, conuersus ad Pulsam, — tranquillatae patriae aeternum decus laetissimae pacis auctori gratulatur. — Viciissim Pulsus, non minus ex-

(a) Hist. Ios. p. 418.

exquisita humanitate, tanti operis perfecti laudem omnem in Karolyium transferre. — Antequam inter se discederent; Karolyius, antiqua pietate, tanti boni auctori DEO grates acturus, Ambrosianum hymnum concinuit. Atque huc sacissimi belli civilis finis; haec illa pax est, ab auctore & loco merito Karolyiana posteris nominanda; passim tamen Szatmarinensis appellata. (a)

CCCXXV. Capita descriptae pacis apud Lambertium fuscè referuntur, quae Wagnerus in haec verba contraxit: (b) „Rakotzio principi, si tres
„ intra hebdomadas ad mentem redierit; libertas,
„ dignitas, fortunae redduntur: in arcibus suae di-
„ tionis regium regis sumptibus praesidium habeto;
„ vel in Poloniam — demigrato; filii restituun-
„ tor. Eadem gratia utuntur — magnates, prae-
„ lati, maioris ordinis milites; — vulgus militum
„ eadem amnestia comprehenditur. Religiones, le-
„ ges, immunitates, ut ante tumultus, immotae
„ sunt. Quae inter partes controversi iuris cau-
„ sae fuerint; in comitiis ad eandem regni leges iu-
„ dicantur: ut ne huic bello immortalium orphanis
„ viduaeque reginae clementiae sint expertes; ho-
„ rum bona, si alienata sint, redduntur: de alie-
„ natis, ut ratio inest, ad comitia refertor. —
„ Transilvaniae principatus cuiusvis nationis inco-
„ larum leges, iura, statuta, quo fuerunt, loco
„ sunt. De Iazigum, Cumanorum, haidoniceum
„ oppidorum privilegiis, si quid causae motum fue-
„ rit, comitiis permittitur. Hungaria Transilvani
„ capti-

(a) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2063.* (b) *Hist. Inf. p. 321.*

„ captiui liberi abeunto. — Qui cuiquam partes
 „ obijcere, ea causa disteris iniuriisque lacessere
 „ audent; a civili ac bellico magistratu quam sene-
 „ re plebuntur. Vt experiantur ordines, fatali hoc
 „ bello regiam erga se benevolentiam nihil minuis-
 „ se; siquid ad incolumitatem suam pertinere exi-
 „ stimarint, libere in comitiis postulante. “ Dat.
Zakmarii 29. Apr. 1711. Generalis C. Ioannes Pálfi.
Carolus Locher de Lindenheim. His pacis conditioni-
 bus Alexander Karolyus, cum multis proceribus et no-
 bilibus, Karolini 1. Maii subscripsit; non item Rakotzius,
 qui timidus magis, quam cautus, quam promissis cas-
 sareis diffideret; in Galliam, commune principum
 asylum, se recepit; a Turcis subinde, quum Caro-
 lo bellum indixissent, spe seditionis apud Hungaros
 excitandae, Constantinopolim euocatus, in Asiam
 deinde transmissus ac in Rodosto die 3. Apr. exul
 mortuus anno 1735. (a)

CCCXXVI. Quum ista nomine Iosephi caesaris
 ac regis conciliatoribus pacis promitterentur; ille
 duabus fere hebdomadibus prius exanimis iacuit.
 Fuit haec, inquit Wagnerus, (b) in pacis tracta-
 tione singularis Pálfi prudentia et cautio *undisplex*,
 ne quid de morte Iosephi imp. ad Rakotzianos effe-
 reretur; — alioqui periculum futurum ingens, ne con-
 cideret, quicquid ad eam diem structum fuerat. Eius
 morbum et mortem idem hic auctor ita signa-
 uit: (c) *Nova Aprilis, postquam plurium horarum*
consilio adfuerat; insolito languore correptus, deiici-
tur in lectulum feralem. Lenior febricula primum est
habita,

F t 2

(a) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2064.* (b) *Hist. Ios. p. 422.*

(c) *Ibid. p. 407.*

habita. Postridie erumpentes rubae maculae grauius malum portendere. Hoc morbi genere, adultioribus, quam infantibus formidando magis, ut se teneri sensit aeger; ipse sui augur „vale, ait, imperator. „ Simul accersito conscientiae arbitro, quo utebatur, Engelberto Bischoff e S. I. summa religione totius a puero anteaetate vitae noxas, quoad memoria repetere posset, sincera confessione expiat, eandemque quot fere diebus ad extremum iterat. — Septima decima mensis, fugientibus viribus, — augustam matrem Austriacarum provinciarum pro absente Carolo fratre regentem renunciavit. — His perfunctus, animam placide egit 17. Aprilis, annos natus 33. menses 3. dies 8. Immo vero, quum hic auctor alibi perhibeat, (a) Iosephum esse natum 26. Iul. 1678. quum hoc anno 17. Apr. obiit, natus erat annos 32. menses 8. dies 22. regni vero Hung. compleuit a coronatione annos 23. ab obitu patris annos 6. fine diebus 18. (b)

CCCXXVIII. Paucis his eius principatus annis paucae mutationes in sacris profanisque magistratibus factae sunt. Metropoli *Syrigoniensi* praefuit Leopoldus Kollonich card. ab an. 1695. Christianus Augustus Saxo card. 1707. *Colocensi* Paulus Szechenius ab an. 1697. Emericus Chaki card. 1710. *Agriensi* cathedrae, Stephanus Telekeli; *Bosnensi* Georgius Patachich; *Laurinensi* Christianus Aug. Saxo; *Nitriensi* Adamus Erdödi, *Quinqueecclesiensi* Wilhelmus Franc. Nesselrode; *Siriniensi* Iosephus Fauini;

Trans-

(a) *Hist. Leop. P. I. p. 443.* (b) *Hist. Cr. T. XXXVII. n. 2065.*

Transsiluanienſi Andreas Illyés; *Tſanadienſi* Sigismundus Ordódi; *Vacienſi* Emericus Eſzterházi 1706. Sigismundus Kollonich 1709. *Varadinenſi* Emericus Cháki card. *Veſprimienſi*, poſt Paullum Szetsenium, Otto Ioan. a Volkra 1710. *Zagrabiienſi*, poſt Mart. Brajkovich, Emericus Eſzterházi 1708. Munia profana geſſerunt, *palatini* princeps Paullus Eſzterházi; *iudicis curiae* Georgius Erdödi; *bani Croatiae* Ioannes Pálfi. *Breui ſexennii imperio*, Wagnerus ait, (a) eas res geſſit Iosephus, ut annos omnes grandibus victoriis inſigniret. Et alibi: (b) Princeps fuit eiſmodi, quem niſi natales ad imperandum procreaſſent, indolis leniſſimae ſuauiſſas et ingenii perſpicacis acrimonia principem effinxerant. — Quodam naturae munere ad clementiam liberalitatemque — factus videbatur. — — Inde ab Rudolpho Auſtriacorum principum nemo vel ſuorum amantior, vel ſuis aequae in amoribus fuit. — Regia tot decora auitae pietatis ac religionis laude magis colluſtrauit. — Quoad vixit valuitque; diem omiſit nullam, quin vel in caſtris ſiluiſque diuino miſſae ſacrificio aſſiſteret. His moribus congruebat hoc eius ſymbolum: *Timore et amore.*

§. IX.

CAROLVS III. REX XLVII.

*Coepit A. C. 1711. desinit A. C. 1740.**A. C. 1711. Car. 1. Ind. 4. P. 1. A.*

CCCXXVIII. Carolus, inter Rom. imperatores VI. inter Hung. reges hoc nomine III. Iosepho I. hereditario iure successit. Et ille quidem prius insignis, quam gubernacula Hungariae consecutus; hic prius regnum, quam diadema sacrum adeptus erat. Quum enim Iosephus I. anno 1687. coronatus fuisset; cautum fuit, ne, quamdiu pater superstes fuerit, ullam reip. partem attingeret; Carolus autem, licet coronatus nondum esset, a fratre tamen obitu plenum illico ius in Hungariam obtinuit; quantis eam illico regere non potuerit. Aberat enim in Hispania, cuius hereditarium ius plures iam annos contra Philippum Andegauensem, Ludouici XIV. nepotam, successu minus prospero, persequutus erat. Alium illic varia fortuna bellum duxisset; matrimonium cum Elisabetha Christina, Brunsvico-Quelpherbitana, contraxit, nuptiasque Barcinonae celebravit anno 1708. Ex hac subinde sustulit Leopoldum an. 1716. die 13. Apr. amissum eodem anno 4. Nouembris; anno sequente, 13. Maii, M. Tereciam; anno 1718. M. Annam; anno 1724. M. Amaliam, paullo post ad superos translata. Duas superstites filias duo nepotes Caroli Iotharingi, cuius opera Buda Turcis erepta fuit, connubiis foedere sibi iunxerunt; Franciscus M. Tereciam;

regiam, post patrem annos 40. regnaturam; Carolus M. Annam, eodem, quo nupta fuit, anno 1744. Bruxellis extinctam. Caroli reditus, ex Hispania periculi plenus erat. Nihil enim non agebat Ludouicus XIV. ut eius iter interciperet, insidiis terra marique structis; quas tamen Caroli fortune feliciter omnes elusit. Vxore Catalaunis pro pignore relicta, 27. Sept. nauim Anglicam conscendit, et post 10. dies Genuam feliciter appulit. Expedita hac itineris difficultate, superabat alia, quam idem Ludouicus, electionem Caroli suffraginaturus, obiebat; non minore tamen felicitate, quam prior, elusa. Nam 12. Oct. ab electoribus imperii Carolus Germaniae rex electus, laetum electionis nuntium, dum Genuam exscendisset, accepit. Nihil igitur illic commoratus, magnis processionibus Tortonam, inde Mediolanum, demum per Tirolim Francofurtum venit; ibidem 22. Decemb. antiquis ritibus coronatus (a).

A. C. 1712. Car. 2. Ind 5. P. 27. M.

CCCXXIX. Antequam Carolus Viennam 25. Ianuarii Francofurto peruenisset; Eleonora, mater eius, Hungariam gubernabat. Hungariae primas cum multis proceribus aduenientem caesarem consalutauit, utque se Hungariae regem inaugurari primo quoque tempore pateretur, rogauit. In hunc ille finem comitia Hungaris ad dominicam in Albis, seu 3. Aprilis, 2. Febr. Posonium edixit; utque re-

F f 4

du-

(a) *Hist. Gr. T. XXXVII. n. 2061. 2062.*

ductam in regnum tranquillitatem stabiliret, ad preces Karolyii pacem Szasmarinensem auctoritate regia 30. Martii ratam habuit. Hungari, tot malorum, quae tolerauerant hucusque, pertaesi, nihil prius ducebant, quam ut obsequium nouo regi praestarent, et quicquid ad inaugurandum illum necessarium videbatur, maturius adpararent. Aberat Posonio sacra corona, Viennam a Leopoldo propter tumultus Rakotzianos translata, quam 16. Aprilis Carolus coronae custodibus Posonium deferendam tradidit. Ipse 17. Maii Vienna Posonium mouit, primaque nocte Petronellae transacta, postridie Farkasfaluae prandium sumsit, ibidem ab Emerico Cháki, metropolita Colocensi, nomine Hungarorum, salutarus et ad inaugurationem inuitatus. His actis, caesar ad pontem, qui Hungariam ab Austria determinat, a potioribus regni proceribus exceptus ac ad tentorium deductus, post factam a card. Saxone, Hungariae primae, salutationem, vestes Hungaricas induit, eoque consensu, per pontem naualem Danubium transiit, ac inter fragores tormentorum sonitumque tubarum et campanarum arcem subiuit. Corona, quae regio capiti prius aptata fuit, pridie coronationis in templum S. Martini cum magna sollemnitate delata, postridie, seu 22. Maii, cum sollicitis ceremoniis Christianus Augustus, Strigoniensis archiepiscopus, inaugurationem ibidem peregit. Numi per viam sparsi, globum terraqueum in aduersa parte, nubibus circumseptum, exhibebant, eum hoc lemmate: *constantia et fortitudine*. Pars auersa sic inscripta fuit: *Carolus III. Rom. imperat. Hispan. Hungar. Bohem. rex inauguratus 22. Maii*. Quicquid autem his comitiis sancitum est, id non nunc

nunc, sed quarto post anno cum articulis comiti-
rum anni 1715. confirmatum est. (a)

M. C. 1713. Car. 3. Ind. 6. P. 16. A.

CCCXXX. Magnas Carolo curas successionis in
Hispania bellum adtulit. Nam Angli, veriti, ne,
si tam Hungariae cum adnexis provinciis, quam
Germaniae Hispaniaeque regnum in unum caput
conflueret, Carolus nimium potens et formidandus
evaderet; arma primum suspenderunt. Tum, octa-
vie magni foederis articulo, quo cauebatur, nequis
sociorum singillatim de pace tractaret, conscisso,
clam cum Gallis et Hispanis pacificebantur. De-
num, rupto palam foedere, primum Angli Ganda-
vum et Brugas; deinde Galli Duacum, Quercetum,
Bucheinum interceperunt; Hollandis ipsis ad Gal-
los deficientibus. Postquam Carolus et Friburgam
ac Laudaviam amissam, et Barcelloham, perpetu-
um in Austriacis annalibus fidei monumentum, ab
hostibus expugnatam intellexit; ut saluam coniugem
ex Hispania reciperet; coactus est cum Anglis in-
ducias pacisci, quarum capita haec erant, ut Au-
striacae legiones, aulica familia, Catalauni; demi-
grare volentes, in Italiam Anglica classe deporta-
rentur. Ultraiectina subinde pace Philippus Ande-
gavensis Hispaniam obtinuit. Imperatrix Elisabetha
19. Martii hoc anno Hispaniam deferuit, et per Ge-
nuum, Mediolanum, Tirolim delata Lincium, va-
letudine hic loci reparata, tandem secundo Danu-
bio

(a) *Ibid.* n. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067.

bia Viam VII. Julii feliciter attingit. Non potuit, ut voluit, optimam hanc reginam venerari princeps Paulus Eszterházi, Hung. palatinus, 26. Martii facto sublatus. Erat is sub tribus Hung. regibus, difficillimis reip. temporibus, eo munere perfunctus, tanta cum laude, ut rebus tota saepeque gestis, praeis Hungariae heroibus non tantum conferri, sed et praeferi plerisque possit. Kis-Martoni natus 8. Sept. 1635. 8. Dec. an. 1687. S. H. I. principibus adscriptus, vtriusque beneficii, festo B. virginis accepti, grato semper animo memor, eius cultum a teneris annis ad obitum usque constanter et ipse retinuit, et in aliis promouit. (a)

A. C. 1714. Car. 4. Ind. 7. P. 1. A.

CCCCXXI. Hoc tandem anno pacis tractatus, inter celeberrimos aevi sui duces, Eugenium et Villarum, anno superiore Rastadii 26. Nou. inchoatus, finem accepit, et bellum, ab hominum memoria maximum, in Italia, Hispania, Gallia, Germania Belgioque sub tribus imperatoribus, Leopoldo, Josepho, Carolo gestum, optata pace compositum est, e cuius conditionibus caesar Belgium, regnum Neapolitanum, Mediolanensem ducatum, Sardiniam obtinuit. Hac cura solutus, comitiis in 8. Sept. Posonium indictis, Vienna 12. Oct. cum abg. coniuge profectus, postridie Farkasfaluae prandit, et more consueto tam ibi, quam ad pontem metalem salutat ac sollemni pompa Posonium inuectus est.

(a) *Ibid.* n. 2078. 2079.

est. Die 14. Oct. candidatis pro palatii munere propositis, omnium voto Nicolaus Palfi, iudex curiae, delectus; huic vero Sephanus Kohári suffectus est. Electo palatino, ventum erat ad inaugurationem Elisabethae Christinae, quam 18. Oct. metropoli Strigoniensis inunxit, eiusque dextro humero sacram coronam; capiti vero domesticam antistes Vespriemensis imposuit. Haec felicitas coronandi tam Carolum regem, quem Elisabetham reginam obtigit cardinali de Saxonia, qui quidem, sanguine caesarum ac regum editus, S. R. I. princeps ob natalium splendorem salutabatur; ea tamen re non contentus, repetitis precibus, apud Carolum imp. effecit, ut haec dignitas archiepiscopis Strigoniensibus perpetua fieret. Quare, licet iam antea hic titulus passim archiepiscopis in Hungaria tributus fuerit; quia tamen diploma Sigismundi, qui fons huius appellationis habebatur, intercidit; idem axioma metropolitae Strigoniensibus caesareis Caroli literis, die 9. Dec. editis, vel postliminio restituebatur, vel de nouo conferebatur. Vtinam sit, qui Coloscensibus quoque metropolitae eundem titulum vel vindicet, vel impetret! (a)

A. C. 1715. Car. 5. Ind. 8. P. 21. A.

CCCXXXII. Hoc anno primum Caroli decretum, ex actis trium comitiarum anni 1708. 1712. 1714. constatum, prodit, quo 136. articulos, in tribus illis comitiis, propter hanc pestiferam inter-

pola-

(a) *Ibid. a. 2080 - 2083.*

polatis, communi statuum et ordinum consensu
 perlatis, auctoritate regia 10. Iunii confirmavit.
 (a) Quum vberiorein tot legum recensionem haec
 epitome non admittat; summa dumtaxat earum ca-
 pita more nostro hic perstringemus. „ *Art. I.* SS.
 „ sua maiestas, DD. Carolus VI. Rom. imp. in re-
 „ gem Hung. partiumque eidem adnexarum coro-
 „ natur. *II.* Diploma regium, per S. C. Regiamque
 „ maiestatem tempore suae felicitis coronationis sta-
 „ tibus et OO. regni datum, publicis regni consti-
 „ tutionibus inferitur. *III.* Circa regiam heredita-
 „ riam successionem et regimen vberior declara-
 „ tio. *IV.* Nouiter coronatae regiae maiestati ho-
 „ norarium offertur. *V.* C. Nicolaus Palfi ab Er-
 „ död, perpetuus in Vöröskö etc; in regni palati-
 „ num eligitur. *VI.* Honorarium ser. reginali ma-
 „ iestati offertur. *VII.* De casibus criminis laesae
 „ maiestatis. *VIII.* De insurrectione et contribu-
 „ tione. *IX.* Confiscata hucusque bona in statu
 „ quo permaneant; damnificati nihilominus queru-
 „ lantes audiantur, et in crimine laesae maiestatis,
 „ seu perduellionis, etiam filiorum portiones amit-
 „ tantur. *X.* De commissione neo-acquistica, pro
 „ edoctione iurium instituenda. *XI.* De praearen-
 „ datione decimarum. *XII.* Pro benigna ecclesiae
 „ Varadinensi data suae maiestatis SS. resolutione
 „ humillimae gratiae referuntur. *XIII.* Vfus salis
 „ Polonici comitatibus *Turotz, Arva, Lipto.* per-
 „ mittitur. *XIV.* De celebratione comitorum.
 „ *XV.* De tricesimis in medietullo regni et siccis
 „ telo-

(a) *Corp. Iur. Hung. T. II. p. 89.*

„ teloniis. *XVI.* De libera testandi facultate *DD.*
 „ Praelatorum. *XVII.* De auctoritate cancellariae
 „ et tollendis commissionibus. *XVIII.* Vt camera
 „ Hungarica cum aulica correspondeat, et non
 „ dependeat. *XIX.* De mandatis dilatoriis et inhi-
 „ bitoriis. *XX.* De Hungaris, Viennae Austriae
 „ degentibus vel decedentibus, quatenus iurisdic-
 „ tioni aulicae vel Austriacae subsumt. *XXI.* De
 „ generali regni capitaneatu. *XXII.* De generali
 „ postarum in Hungaria magistro et eiusdem vereda-
 „ riis. *XXIII.* De receptis in Hungaros seu indi-
 „ genas. *XXIV.* De emendatione legum et cele-
 „ bratione iudiciorum. *XXV.* De processu fisci
 „ regii. *XXVI.* De fisci regii successione. *XXVII.*
 „ De testamentis. *XXVIII.* Specificatio causarum,
 „ quae ad iudicatum et forum protonotariale per-
 „ tinent, et quae non. *XXIX.* De iudice curiae
 „ et eiusdem magistro protonotario. *XXX.* In ne-
 „ gotio religionis renouantur articuli 25. et 26.
 „ 1681. nec non 21. 1687. annorum. *XXXI.*
 „ Conuenticulum Rosembergense, sub nomine sy-
 „ nodali celebratum, cum suis actis et factis pa-
 „ riter cassatur. *XXXII.* Cassatio vniuersorum sub
 „ praeteritis motibus publice vel priuatim actorum
 „ vel factorum. *XXXIII.* De palatinali et simul
 „ locumtenentiali in bonis conferendis auctoritate.
 „ *XXXIV.* De Cumanis, Iazigibus et Philistaeis.
 „ *XXXV.* De media tricesima et certo vestigali sa-
 „ lis. *XXXVI.* De libera in ciuitatibus magistra-
 „ tuali electione, articuli 78. anni 1647. extensio-
 „ ne, et ab ea modalitate in contextu praesentis
 „ articuli comprehensae ciuitatis Soproniensis exce-
 „ ptione. *XXXVII.* De ciuitatibus Buda, Pest,
 „ Stri-

„ Strigonio, Albaregati et Szegedino. **XXXVIII**
 „ De loco conseruationis sacrae regni coronae et
 „ electione conseruatorum eiusdem. **XXXIX**. Pro
 „ reſtitutione metarum cum vicinis provinciis
 „ commiſſarii denominantur. **XL**. De metarum,
 „ inter comitatum Simeghienſem et Baranyenſem,
 „ nec non regnum Sclauoniae controuerſarum, re-
 „ uoſitione et deciſione. **XLI**. Pax cum Turcis et
 „ alia negotia regni per Hungaros tractentur. **XLII**
 „ Generalatus per Hungariam ad conſinia transferri
 „ deſiderantur. **XLIII**. De militiae caeſarico-regiae
 „ exceſſibus, ac eatenus danda damniſicatiſ ſatiſfa-
 „ ctione. **XLIV**. De dominio Chaktornya et bo-
 „ nis Zrijniano et Frangepaniano — ſiſcalibus, per
 „ Graecenſem ſeu Stiriacam cameram poſſeſſis. **XLV**.
 „ Super redemptione 13. oppidorum Scepuſienſium.
 „ **XLVI**. Turotziensis comitatus nouum ſigillum.
 „ **XLVII**. De diurnis ablegatorum ad diaetam.
 „ **XLVIII**. De poena malefactores dimittentium et
 „ gratiis vitae per ſolam R. M. conferendis. **XLIX**.
 „ Amniſtia pro reducibus ad terminum, per Szat-
 „ marienſem compoſitionem praefixum; et proſcri-
 „ ptio aliorum, qui ad eundem terminum non
 „ redierunt. **L**. Triceſimatores, pro nunciis electi,
 „ ad diaetam admittuntur. **LI**. De amittendo in-
 „ teſſe; ſi vitra ſex per 100. obligetur. **LII**. De
 „ debitis actiuis et paſſiuis ac inteſſe, eorumque
 „ exſolutionis modo. **LIII**. De contractibus, ob-
 „ ligationibus, ſiſſionibus et bonorum ceſſionibus,
 „ fraude, dolo, vi et metu inter partes *Rakotzi-*
 „ *nas* procuratis, non obſeruandis, et articulorum
 „ etiam 13. anni 1687. nec non art. 26. Mathiae
 „ decreti 3. renouatione. **LIV**. De debitis fide-
 „ lium,

„ lum, per tumultuantes a debitoribus exactis.
 „ *LV.* Modus procedendi ac etiam poena statuitur,
 „ qui in *regiarum camerarum consiliarios ipsumque*
 „ *supremum aut vice-directorem causarum regiarum,*
 „ *nec non barones regni et supremos comites, in*
 „ *officii functione actualiter procedentes, excesserint.*
 „ *LVI.* De excessibus officialium cameraticorum,
 „ in montanis ciuitatibus existentium. *LVII.* De
 „ restantiarum contributionalium relaxatione, earum-
 „ que vitanda accumulatione; item rationum a
 „ perceptoribus exactione, comitatum conscriptione.
 „ *LVIII.* Iustitiae administrationis via abbatii
 „ Péts-Varadiensis statuitur. *LIX.* Pro systematis
 „ elucubratione in militaribus, politicis et oeconomicis
 „ commissarii denominantur. *LX.* Restorationem
 „ desolataram in regno Hung. ecclesiarum SS. sua M.
 „ in se assumit. *LXI.* Commissarii denominantur
 „ ad reuisionem terreni, inter Vnnam et Colapim
 „ habiti, et octo floreni, D. episcopo Seglensi
 „ menstruatim soluendi, determinantur. *LXII.* De-
 „ claratur successio in caducitatibus rusticorum, vel
 „ etiam nobilium, in fundis rusticanis degentium;
 „ et fornacis latericiae constructio capitulo Iaurinensi
 „ admittitur. — *LXIII.* De exactiori obseruatione
 „ et renouatione, ac ad omnes liberas et regias
 „ ciuitates extensione articulorum 28. 1647. 19.
 „ 1649. 42. 1681. 31. 1655. *LXIV.* Ratione
 „ debitorum et praetensionum, per familias Amade
 „ et Kerekes ac alios regnicolas in vicinis prouin-
 „ ciis acquirendorum, conditi articuli renouantur.
 „ *LXV.* De praetensione baronis Sigismundi Nyári
 „ et cointeressatorum, ratione bonorum Schavnik.
 „ *LXVI.* In negotio oppidi Hranovitza. *LXVII.*

„ In

„ In causa heredum ac successorum Iokaiarum
 „ contra successores Maholanyianos modus proce-
 „ dendi ordinatur. *LXVIII.* Pupillis eorumque
 „ tutoribus prospiciendi modalitas. *LXIX.* De re-
 „ nouatione et extensione articularum 72. 1622. et
 „ 29. 1625. an. procedendique contra morosos
 „ reparatores communium aedificiorum modalitate.
 „ *LXX.* Quomodo bonorum possessores, non ob-
 „ stante litterarum suarum praeteritis moribus inter-
 „ uenta amissione, in suis bonis permanere possint?
 „ *LXXI.* De excisione. portionum quarumcumque
 „ religionem ingredientium personarum. *LXXII.* De
 „ Austriacorum et aliarum vicinarum prouinciarum
 „ incolarum, in Hungaria fundos possidentium,
 „ contributione. *LXXIII.* De sessione ordinis ca-
 „ nonicorum regularium Praemonstratensium et
 „ patrum S. I. *LXXIV.* Ratione controuersiae,
 „ dimidietatem arcis et domini Bozok tangentis.
 „ *LXXV.* De vinorum ad proprium usum, absque
 „ omni exactione et quaestus gratia, in vicinas
 „ prouincias. fienda inductione, ac liberaliori pas-
 „ sualium extraditione. *LXXVI.* De praetensis
 „ 9000. florenis, incolis laurinensibus impendenda
 „ satisfactio promittitur. *LXXVII.* Liberae ciuita-
 „ tes ad limitationes communium onerum regni-
 „ colas, ibidem domos et fundos habentes, aut eo-
 „ rum homines tempestiue certificent. — *LXXVIII.*
 „ De excessibus Hurlianis et Morellianis. ciuitati
 „ Trentsinienfi ac aliis praetendentibus satisfactio
 „ impendenda promittitur. *LXXIX.* Praeiuiciofi
 „ contuberniorum mechanicorum abusus tollantur.
 „ *LXXX.* Quaestio inter possessores arcis Chaktor-
 „ nya officialesque eorum, ab una, et nobilitatem
 „ „ alios-

„ aliosque incolas Muraközienses, partibus ab alté-
 „ ra, in facto iuris montani et decimarum emerſa,
 „ non ſecus et limitatio onerum communium iudi-
 „ cio comitatus Szaladiensis ſubmittitur determinan-
 „ da. *LXXXI.* Comitatu Moſoniendi et reliquis,
 „ in legationem Turcicam expenſas facientibus, er-
 „ ga praeuiam liquidationem, expenſarum bonifica-
 „ tio promittitur. *LXXXII.* De reuiſione et ac-
 „ commodatione particulae domus Schembergerianae
 „ commiſſionaliter prouidetur. *LXXXIII.* Erectio
 „ pharmacopeae in oppido Iaurinendi conceditur.
 „ *LXXXIV.* Pro benigna ſuae maiestatis SS. reſolu-
 „ tione, baroniſſae Euae Bokros, viduae Dujardia-
 „ nae, et comitiſſae olim Suſanna Odöni imper-
 „ tita, gratiae referuntur. *LXXXV.* Instantiae fa-
 „ miliarum Fantſi et Dersöſi ad reuiſionem com-
 „ miſſionalem remittuntur. *LXXXVI.* Separatio
 „ comitatus ſimeghienſis a comitatu Szaladiendi ar-
 „ ticulariter ordinatur. *LXXXVII.* Ordinis Meli-
 „ tenſis instantia ad futuram diaetam relegatur.
 „ *LXXXVIII.* Ciuitati Szakoltzenſi, comperta prae-
 „ miſſae damnificationis veritate, iuſtitiae admini-
 „ ſtratio promittitur. *LXXXIX.* Ad instantiam
 „ ciuitatis Trentſiniendiſis art. 16. an. 1687, renoua-
 „ tur. — *XC.* Ad reducendum iuſtum molarium
 „ lapidum pretium commiſſio inſtituitur. *XCI.* Su-
 „ perſuae triceſimae cum ſiccis teloniis tolluntur.
 „ — *XCII.* Comitatum Poſeginenſis, *Verözt. Sir-*
 „ *mien. Valkov. Chougrad. Chanad. Arad. Békes.*
 „ *Zarand. Torontal. Zeurin.* reincorporatio ad or-
 „ dinandam eatenus commiſſionem prorogatur.
 „ *XCI.* Domus regnicolarum reaſſignatur, *XCIV.*
 „ In caſu ſucceſſionis et decorticationis ſiluarum pro
 „ *Epir. Chron. P. III.* G g „ iudice

„ iudice vicecomes denominatur. *XCIV.* Domini
 „ terrestres oppidorum Pászto et Bâth iure suo vtan-
 „ tur. *XCVI.* Oppidorum Suctlier, Szómolnok et
 „ Stofz in Scepusiensi, Botzabánya in Liptou. pos-
 „ sessionum item Stefulto Hont. Sôvár cum Sóbá-
 „ nya in Sarof. comitatibus existentium et habita-
 „ rum, ac aliorum locorum incolae communia onera
 „ comitatum contributionalia ferre teneantur.
 „ *XCVII.* De non augendo iure montano, tollendis-
 „ disque decimatorum excessibus. — *XCVIII.* De
 „ supplicata relaxatione taxarum, per cameram
 „ Hungaricam lib. regiis ciuitatibus impositarum.
 „ *XCIX.* De negotiatoribus extraneis. *C.* Comitis
 „ condam Georgii sen. Erdödi, iudicis curiae R.
 „ successoribus, debita satisfactio promittitur. *CI.*
 „ Articuli, super repetitione et restitutione colo-
 „ norum fugitiuorum editi, vberius declarantur.
 „ *CII.* Ordines *FF. Camaldulensium et SS. Trinitatis*
 „ *de redemptione captiuorum, nec non clericorum*
 „ *regularium pauperum matris DEI de scholis piis*
 „ in regnum Hung. partesque eidem adnexas reci-
 „ piuntur. *CIII.* Iacobus Mesko ius suum vxorium,
 „ enormiter laesum, qualiter acquirere possit? *CIV.*
 „ Respectu arcis et bonorum Diósgyör noua articu-
 „ laris reuísio pro vidua Halleriana admittitur.
 „ *CV.* De instantia Catharinae Lonyai, iura sua ma-
 „ terna praetendentis, et aliorum. *CVI.* Propter
 „ mortem filij Michaelis Tsernakótzii domusque eius-
 „ dem incinerationem — processus statuitur.
 „ *CVII.* Ciuitas Szegediensis iure postliminii inter
 „ reg. ac lib. ciuitates aggregatur. *CVIII.* Debre-
 „ tzenium etiam inter reg. ac lib. ciuitates accepta-
 „ tur. *CIX.* Oppida quoque Szatmár et Némethi
 „ in

„ in numerum R. ac L. ciuitatum aggregantur.
 „ CX. Heredes condam domini S. R. I. principis
 „ Paulli Efzterházi, — alias regni Hung. palatini,
 „ de resignatione diplomatum aliorumque litteralium
 „ instrumentorum quietantur. CXI. Status et OO.
 „ suae malestati SS. referunt grátias, quod futuros
 „ moderni D. archiepiscopi Strigoniens. in officio
 „ successores dignitate S. R. I. principis condecora-
 „ re dignata sit. CXII. Ad reuisionem atque fina-
 „ lem decisionem metalis caussae, inter certas pos-
 „ sessiones, ad dominia Sztretsen et Budetin spe-
 „ ctantes, hactenus vigentis, iudices — denomi-
 „ nantur. CXIII. Terrena, per generalatum Va-
 „ rasdiniensem possessa, restituentur. — CXIV. De
 „ auctoritate banali et D. bani salario. CXV. Sub-
 „ sidium pro militia, per SS. et OO. regnorum
 „ Dalm. Croat. et Sclau. solui consuetum, ordina-
 „ tur. CXVI. Vt camera Graecensis transactioni
 „ initae se accommodet. CXVII. De pulsione huius
 „ per portum Buccari. CXVIII. Incorporatio in-
 „ ferioris Sclauoniae medio instituendae commissio-
 „ nis effectuada committitur. CXIX. De libero
 „ quaestu inter regna et vicinas provincias exer-
 „ cendo vinique inductione admittenda. CXX. De
 „ statutis regnorum Dalm. Croat. et Sclau. hacte-
 „ nus confirmatis. — CXXI. Iudiciorum octaua-
 „ lium et tabulae banalis in regnis Croat. et Sclau.
 „ singulis annis celebratio resoluitur. CXXII. Pro
 „ vsu salis, praesertim maritimi, ex frumenti per-
 „ mutatione consequendo. CXXIII. De officio su-
 „ premi comitis comitatum Zagrab. et Crisfen.
 „ praeterea de officio protonotariali, querulosis
 „ item processibus. — CXXIV. De emendatione

„ et reuisione legum et processus iudicarii. CXXV.
 „ In negotio religionis art. 23. anni 1687. nunc et-
 „ iam renouatur. CXXVI. De ciuitatis Zagrabien-
 „ sis cum suis conciuibus dissensione reuidenda. —
 „ CXXVII. De vnione superioris et inferioris ciui-
 „ tatis Crisien. CXXVIII. Ciuitas Segnienfis in iu-
 „ ribus suis conseruetur. — CXXIX. De princi-
 „ pum de Liechtenstein — in Hungaros indigenas
 „ receptione. — CXXX. D. princeps Franciscus
 „ Eugenius, dux de Sabaudia, in Hungarum co-
 „ optatur. CXXXI. C. Sigebertus ab Heister ; —
 „ CXXXII. CC. de Cordona, de Erill, CXXXIII.
 „ A Darmstadt, a Schönborn, de Prie, ab Hamil-
 „ ton, a Trautmanstorf, ab Ulefeld, de Rofferano,
 „ de Stella, de Seilern, a Wratislav ; — CXXXIV.
 „ a Brenner, a Gronsfeld, Cusani, Montecuculi,
 „ Welfsek, Veterani, Busler, Huldensberg ; CXXXV.
 „ Weigler, Deblin, Frayensfels, Imbsen, Kellern,
 „ Tinti, Fülgraff, Fürstenpusch, Bartalotti, Ket-
 „ ten, Zuana, Tolheimb, Wenier, Renaud, Lie-
 „ benberg, Langlet, Iaquet, Dujardin, Calistus,
 „ Lulier, Conti, Coruer, Oudaille, Pfeffershoven,
 „ Locher, Hochburg, Gaun. CXXXVI. Campmil-
 „ ler, Quarient, Ost, Romanus, Schik, Dizent,
 „ Pontz, Schmidlin, Rakenfels, Nolren, Paumgar-
 „ ten, Schilson, Zeneg, Neffzer, Enzing, Ches-
 „ lern, Ssegner, Passardi pariter in Hungaros re-
 „ cipiuntur. “

A. C. 1716. Car. 6. Ind. 9. P. 12. A.

CCCXXXIII. Dum saluberrimae hae leges Po-
 sonii perferrentur; iacta sunt fundamenta belli Tur-
 cici

cici, quod Alyus vezirius propterea Venetis intulerat, quod aliquot Turcarum naues pyratikas ceperint ac demerferint. Carolus suam quidem operam ad iniuriam, siquae fuisset illata, sarcendam Turcis obtulit; vezirius tamen propositum non mutavit, totamque Peloponnesum, tribus seculis adversus Turcarum impetus defensam, inuasit, et spatium sesqui mensis occupavit. Admonitus ab imperatore per oratorem pacis Carlouitzensis, victoriis ebrius, monitorem in carceres coniecit, motisque castris, exeunte Iulio cum 200. millibus ad Belgradum confedit. Eugenius, exercitu Futakini lustrato, postquam audiuiisset, vezirium, traiecto Sauo, Petrovaradino iam appropinquare; Ioannem Palsium, et manu strenuum, et consilio promptum cum 4000. ad explorandas hostium vires et molitiones kalendis Aug. praemisit. Hic ad Carlouitzium, a 7000. hostium circumfusus, 4. horis sextum incurrentes spacios non modo sustinuit; sed etiam clade 1000. capitum affecit, et victoriae maiori, quadriduo post referendae, praelusit. Eugenius, copiis ad castra Caprariana traductis, ex iis obuiam hosti nonis Aug. progressus, acerrimum praelium commisit, et tormentis Petrovaradino contra Turcas explosis, tantum iis metum incussit, ut effusissime fugientes, castra, tormenta, rem omnem bellicam victoribus cederent. Vezirio, ianitsarorum aga praecipuique nominis purpuratis 15. caesis, ceciderunt Turcarum 20. millia; dena millia Sauo vorticibus hausta; capta militaria signa 159. tormenta 149. papilionum 50. millia; puluerum, pilarum, camelorum, bubulorum, annonae vis ingens. Victores caesi 3000. saucii 2000. Clemens XI. palam facturus, quid vti-

litatis ex hac victoria Christianis accesserit, Eugenio duci sacrum ensen et pileum misit, quae herorum ornamenta subinde laurini terror ille Turcarum accepit. (a)

CCCXXXIV. Eugenius, parta tam insigni victoria, nihil quiescendum ratus, Temesuarinum, quod hostis ab anno 1552. possidebat, ac egregie communiuerat, ad ictum destinauit. Postquam igitur ad claudendam urbem Palsium et Würtembergicum cum equitatu praemisisset; ipse cum exercitu reliquo lentius progressus, ad Szentam 26. Aug. Tibiscum transiit, et kal. Sept. palankam, septentrionali portae ciuitatis obiectam, verberare coepit. Interea Turcae, qui Belgradum e praelio fugerant, Mustapham, urbis praefectum, sibi vezirium delegerunt, et ad ferendam obsessis opem iter accelerarunt. Vbi Palsius, ea parte collocatus, Eugenium de hostium profectione certiore fecit, ille mox equitatum, e castris eductum, ita disposuit, vt barbaros facile circumuenerint, multisque caesis, ad effusam fugam adegerint. Eugenius, hac cura solutus, in kal. Oct. aggressionem palankae pronunciauit, Palsio trans Begum maximum tumultum excitare iussit. Decem horis pro hac palanka, multis vtrunque caesis, pugnatum est, qua caesareis potitis, urbs ipsa defendi diu non potuit. Vt Eugenius sanguini militum parceret; ignibus eam edomare constituit. Admotis igitur 43. tormentis, 30. machinis, die 12. Oct. tanta vi 3700. pilae maiores in urbem euibratae sunt, vt concuti frage-

re

(a) *Hist. Cr. T.* 38. n. 2088. 2089.

re tellus, aer inflammari videretur. Hac ignium procella fracti defensores, postridie Temesiam, 164. annis possessam, Eugenio permiserunt, et amissis 3000. reliqua 12. millia sine signis Belgradum iter arripuerunt. Cum vrbe magna vis armorum in victorum manus venit, recuperatis 120. tormentis caesareis, quae pluribus praeliis capta hostes eo conduxerant. Post Temesuarinum castella passim portas nostris recluserunt. (a)

A. C. 1717. Car. 7. Ind. 10. P. 28. M.

CCCXXXV. Carolus, amisso Leopoldo filio; 13. Apr. nato, 4. Nou. anno superiore mortuo, moerorem absterfit, nata hoc anno 13. Maii M. Teresa, quadragenos annos cum insigni laude regnatura, cuius ortum praecessit Temesuarini, Belgradi recuperatio subsequuta fuit. Hac in medio victoriarum nata, prius pater Eugenio, contra Turcas profecturo, crucem auream porrexit, ac pendentem ex eo saluatorem copiis omnibus imperatorem praefecit. Eugenius, in Hungariam secundo Danubio delatus, ad exercitum, e 100. millibus conflatum, 21. Maii peruenit. Castris 10. Iuni versus Belgradum promotis, quia Danubius in conspectu 60. millium Turcarum, aduersam ripam obsidentium, supra Pantsoviam transmittendus erat; tribus bellicis ad vicinas insulas impulsis, ut traiecturis praesidio forent, cohortes amplius 30. naubus imposuit, easque Brounio commisit. Aeratae naues

G g 4

duae

(a) *Ibid. n. 2090.*

duae tormentis 100. classem defendebant, quae, signo dato, progressae, magna missilium et tormentorum vi hostem ab ora fluminis pedem remouere coegerunt. Eodem tempore Brounius, classe remis incitata, prouehitur, quem cum pari militum numero Mercius sequitur, et armis subito concussis, pulsis tympanis, clangentibus ex aere tubis, tantum hosti terrorem incutit, ut praecipiti fuga semet in colles receperit. Remissis nauibus, aliae legiones pedestres, postridie cum impedimentis equestres sunt translatae. (a)

CCCXXXVI. Grandis instar victoriae haberi poterat, quod omnis ad vnum exercitus incolumis per alucum tam vasti fluminis, hostibus ripas oppositas obsidentibus, ab Eugenio transpositus fuerit; qui, castris inter Saeum et Danubium positus, geminum festinatis operis vallum erexit, quorum altero praesidium arctius clausit; altero castrorum terga contra venturas obsessis suppetias valide praemu-niuit. Praesidiarii fere tricies mille, rebus ad tolerandam obsidionem necessariis instructi, tanto maiores animos ad urbem defendendam sumserunt, quanto certiores de vezirio cum 200. millibus aduentante nuncios acceperunt. Adfuit ille 30. Iulii, suarumque virium non ignarus, ductis inter Saeum et Danubium firmis munitionibus, Eugenium circumuallare constituit. Eugenius, numerosi hostis aduentu conatuque nihil turbatus, urbis propugnacula dies noctesque collineatis ictibus impetebat; et iam urbis aquariae muris magna parte conuulsis, ignia-

(a) *Ib.* n. 2092. 2093.

ignitaria pila grandior in apothecam puluerariam incallit, editaque magna strage, 3000. praesidiariorum absumsit. Quum vezirius obsessis, inopina hac clade perculsis, nihil auxiliorum immitti posse videret; Eugenianis munitionibus propior accessit, castraque 100. tormentis impetere coepit. Tum vero fama per orbem Christianum percrebuit: *Eugenium a Turcis obsideri; habereque 200. millia hostium a tergo; 20. millibus plures praesidiarios a fronte; maximos duos fluuios a duobus lateribus.* Quo periculo plerisque periurbatis, *alii sortem imperii dolebant; alii prudentiam Eugenii requirebant; alii fortunam accusabant.* Eugenius contra caesari perscripsit: *exercitus securitati prospectum esse; firmissimas esse munitiones; plena commeatum castra; pontes fluminibus instratos duos ad reducendum exercitum, si forte fortuna res ferat; id tamen numquam futurum; breuique Belgradum in eius potestatem venturum.* (a)

CCCXXVII. Ad id felicius perficiendum Ioannes Vékonyius, miles quondam Rakotzianus, nunc Turcicus, multum contulit, qui vezirii litteras ad Belgradi gubernatorem perferre iussus, eas ad Pálsium detulit. Ex his edoctus Eugenius de vezirii consiliis, eum praeuenturus, ipso virginis in coelos assumtae festo typum aciei pugnaeque committendae tanto silentio ductoribus perscripsit, ut, quid ageretur, nec ab obsessis, nec ab exercitu cognosci posset. Relictis igitur ad castrorum custodiam 7. legionibus, quae, non interrupta tormentorum explosione, circum Belgradum tonarent, ne, quid foris agatur, praesidarii sentirent, sub

alte-

(a) *Ibid.* n. 2094.

alteram noctis vigiliam acies contra vezirum mouit. Pálfius, equitatu praepositus, primus ianitaros in nouis munitionibus aggressus, viam aperuit ad pulcherrimam victoriam, quam, post acre 5. horarum certamen, 40. millia Christianorum de barbarorum 200. millibus retulerunt. Fufis fugatisque hostibus, caesis 18. (a/ 25.) millibus, in castris opulentissimis reperta sunt a victoribus tormenta 131. mortaria 37. nitrati pulueris vasa 600. tormentarii globi 20000. globi maioris formae 3000. minoris totidem; signa militaria 59. cum equorum caendis 9. curruum onustorum 3000. iumentorum tantus numerus, vt argenteo numo tres cameli venderentur. Ita, qui castra caesareorum oppugnare sunt ausi, suis ipsi castris exuti foedeque profligati sunt. Eugenius, victricibus copiis in castra reductis, vrbs praefecto deditionem imperauit; quod ille, tanta suorum clade perculsus, fecit, et vrbem, arcem, classem caesareanis dedit, relictis tormentis 537. mortariis 69. cum ingenti copia nitrati pulueris. Mox Rama, Semendria, Szabatsum victoribus se submiserunt. Orsovam Splenyus; Ujpalankam Ios. Eszterhazius Christianis asseruit. Karolyus Tartaros, in Hungariam effusos, ad Nagy-Bányam spoliis exiit. (a)

A. C. 1718. Car. 8. Ind. 11. P. 17. A.

CCCXXXVIII. Tantis cladibus acceptis, ita Turcae contremuerunt, vt parum abfuerit, quin Euro-

(a) *Ibid. et n. 2095.*

Europa depellerentur. Sed enim Hispanus rebus adeo secundis intercessit, alioque victrices aquilas auocauit. Carolus igitur, ad pacem Turcis petentibus concedendam pronior, arma tamen ostentauit: copiosum militem Temesiam et Semlinum promouit: exercitui rursus Eugehium, qui Belgradum 8. Iunii descenderat, praefecit: classem, rebus omnibus instructam, in Danubium immisit. Hic armorum apparatus spiritus Turcarum, quos bellum Hispanicum intenderat, multum depreffit, et ad duras pacis conditiones accipiendas faciliores reddidit. Haec pax 21. Iulii Passarowitzii, quod inter Morauae Danubique confluentem situm est, in 24. annos ita coaluit, *ut Temesiam, Belgradum cum adiacentibus plagis; Valachiae partem ad Alutam usque fluitum; Bosniam, Saue finitimam, cum omnibus castellis, aug. Carolus obtineret; Peloponnesum autem Veneti reciperent.* Eugenius, pace conclusa, partem copiarum in varias arces distribuit, partem ad defendendam Siciliam destinauit. (a)

A. C. 1719. Car. 9. Ind. 12. P. 9. A.

CCCXXXIX. Maluisset Carolus victoriarum cursum prosequi, quam ita cum Turcis pacisci; nisi rebus adeo secundis Philippus, Hispaniae rex, obicem posuisset. Hic, ab Alberonio card. persuasus, classe, contra Turcas apparatus, caesari Sardiniam eripuit anno 1717. 22. Aug. Improvisum hoc bellum Europa tota mirabatur, et Clemens regem catholicum

(a) *Ibid. n. 2097. 2098. 2099:*

licum paterne hortabatur, vt a coepto tam probroso desisteret. Verum paternis ille monitis nihil motus, praefecto copiis terrestribus Ledaeo, naualibus Castagneta, Siciliam inuasit. Bingius igitur, Anglicae classis praefectus, assumtis ex regno Neapolitano caesareorum 6000. versus Siciliam nauigauit, tantamque cladem ad Syracusas Hispanis intulit, vt pars fluctibus, pars igne ferroque, cum ipso Castagneta, victimae ceciderint, anno 1718. Mercius hoc anno, cum maioribus copiis a caesare missus, commissa cum Hispanis aequo Marte Magna, Taurominium ac Messanam expugnauit; tum aliis urbibus leuiore negotio subactis, totam fere Siciliam recuperauit. In hoc bellum etiam Rakotzius influxisse dicitur, qui, Gallia 15. Sept. anno 1717. relicta, 10. Oct. Gallipolim peruenit, cum Turcis arma contra caesarem coniuncturus, si citius aduenisset. Hispanus tamen multis cum promissis per oratorem suum impleuit, vt eius opera caesaris vires distraheret. Hugo Damianus Virmondcius, a Carolo Constantinopolim hoc anno cum pretiosissimis muneribus missus, effecit, vt Bertsenius Pera discedere cogeretur, Rakotzio quoque paullo post statione mouendo. (a)

A. C. 1720. Car. 10. Ind. 13. P. 31. M.

CCCXL. Legatus ille Virmondcius, die 2. mensis Apr. ad supremum cum sultano colloquium admissus, obtinuit, vt Rakotzius, qui domicilium ad Bospho-

(a) *Ibid.* n. 3000.

Bosphorum non procul Constantinopoli fixerat, in insulam Propontidis, Radostum appellatam, inde transferretur. Illuc cum sociis deportatus, religionem prope vitam instituit, ordine diurno suis ita distributo, ut tympano signum daretur ad surgendum media 6. sub octauam ad missae sacrificium, sub mediam 11. ad prandium, cui 12. Rakotzius affidebat, ac media 3. solus in sacello precibus vacabat, et rursus, praemisso tympani signo, hora 5. cum omni familia simul orabat; frugalique coena post mediam 7. sumpta, se quidem octaua vestibus exuit, non tamen illico quietem cepit; et hora noctis 2. semper surrexit, licet nonnisi 6. se vestibus induerit. Galliam ille quidem repetere volebat; sed nullum ad plures litteras responsum accipiebat. Instabiles enim Galli Rakotzio tantum ad distrahendas Austriacorum vires uti voluerunt, cuius nunc exulis nullam rationem post splendida promissa habendam duxerunt. Quum idem consilium Hispano non successisset; rebus suis in peius ruentibus, pacem cum caesare fecit, ut cuius Carolo Sicilia, Sabaudiae duci Sardinia cum regis titulo cessit. (a)

A. C. 1721. Car. II. Ind. 14. P. 13. A.

CCCXLI. Virmondium, e Turcica legatione Viennam reuersum, supremum in Transsilvania rei bellicae moderatorem Carolus constituit, in locum Stephani Steinvillii, quem anno superiore mense Septembri rebus humanis exemptum Transsiluani doluerunt.

(a) *Ib.* n. 3002. 3003.

runt. Hic viam in faucibus alpium Talmatsensibus aperuit, et ab augusti nomine *Carolinam* dixit, quam Virmondcius ita perfecit, vt, effractis rupibus, praecipitiis in planum ductis, alpibus ponte iunctis, xi. horarum via vehicularis aperiretur. (a)

A. C. 1722. Car. 12. Ind. 15. P. 5. A.

CCCXLII. Idem ille Virmondcius praefuit comitiis, in Transsilvania sub finem Februarii celebratis, in quibus celebris illa sanctio pragmatica de iure successionis in hereditariis prouinciis ad sexum quoque femineum extendebatur. Carolus, in Transsilvania voti damnatus, Hungaris quoque comitia Posonium ad xii. Kal. Iulias indixit. Emericus Chákus, card. et Colocensis archiepiscopus, pro feminea Carolinae stirpis in Hungaria successionem non modo commune cum proceribus suffragium tulit; sed superae quoque Hungariae proceres ac nobiles obiit, ac ad vnam consensus permouit. Ipse laetissimae rei nuncius, Viennam cum pluribus regni praesulibus et optimatibus profectus, luculentam ad Carolum Latinam, ad aug. Eleonoram et filias Germanicam orationem habuit. Actis illi gratiis, non multo post Posonium ad comitia descenderunt. Gabriel Erdödius, Agriensis episcopus, augustos hospites, Farkasfaluae prandentes, nomine statuum et OO. regni salutauit, et ad hereditarium regnum suum reuerenter inuitauit. Vt primum caesar Hungariae fines attigit; ex arce Posoniensi tormenta displo-

(a) *Ib.* n. 3004.

plodi coeperunt. In eam eques inuectus, postriedie, quid porro fieri vellet; per Illyésházium cancellarium aperuit. (a)

A. C. 1723. Car. 13. Ind. 1. P. 28. M.

CCCXLIII. Quum in his comitiis maximae res in quaestionem assumtae pertractataeque fuerint, et praeter dicafteriales tabulas, consilium quoque locumtenentiale regium hic institutum fuerit; tot mutationes rerumque nouarum institutiones tantis disceptationibus dederunt occasionem, vt acta comitiorum, anno superiore 20. Iunii iam inchoatorum, hoc anno non nisi 19. Iunii Carolus rata habere potuerit, 129. articulis hoc ordine conditis:

(b) „ I. Status et ordines — S. C. et R. maiestati
 „ pro libertatum — confirmatione et suae in me-
 „ dium statuum SS. personae aduentu gratias quam
 „ maximas referunt. II. De regia hereditaria SS.
 „ C. et R. maiestatis sexus feminei aug. domus Au-
 „ striacae — continuata successione. III. Fura, prae-
 „ rogatiuae et libertates statuum — confirmantur.
 „ IV. De palatinali — auctoritate. V. De specia-
 „ li nobilitatis praerogatiua. VI. — Nobiles a
 „ contribuendo — pro immunibus declarantur.
 „ VII. De comitiorum celebratione. VIII. De re-
 „ sidentia regiae maiestatis intra regnum Hung. IX.
 „ Casus, notam infidelitatis adhuc inferentes. X.
 „ Casus, antehac notae infidelitatis, in poenam
 „ actus maioris potentiae commutati. — XI. Ad
 „ huc

(a) *Ibid. n. 3005. 3006.* (b) *Corp. Iur. H. T. II. p. 135.*

„ huc nonnulli casus, prius notorii, mortis poena
 „ puniendi statuuntur. *XII.* Diversi casus, ante-
 „ hac notam infidelitatis inferentes, — mitiori
 „ poena puniendi. — *XIII.* De tricesimatorum ex-
 „ cessibus. — *XIV.* Tricesimas et telonia ab indu-
 „ ctis et eductis pro necessitate propria regnicolae
 „ non soluant. *XV.* De ficcis — teloniis Iudacis-
 „ que amouendis. *XVI.* De camerae regiae Hun-
 „ garicae auctoritate. — *XVII.* De metis cum vi-
 „ cinis regnis. — *XVIII.* De praediis impopulan-
 „ dis. *XIX.* Vt ratione bonorum, in art. 10. an.
 „ 1715. specificatorum, — iustitia administretur.
 „ — *XX.* De — reincorporatione ad sacram re-
 „ ni Hung. coronam spectantium. *XXI.* De mili-
 „ tiae excessibus et regalibus sufferendis. *XXII.*
 „ Vt articulus 72. an. 1715. — effectuetur. *XXIII.*
 „ De generalatum ad confinia translatione. —
 „ *XXIV.* Pro reuisionibus appellationum — iudi-
 „ ces denominantur. *XXV.* De tabula regia iudi-
 „ ciaria. — *XXVI.* De causis ad tabulam R. iudi-
 „ ciariam spectare debentibus. — *XXVII.* De ta-
 „ bula banali. *XXVIII.* Tempore reuisionis appel-
 „ latarum causarum procedentes iudices et alii in-
 „ teressati — exesse debeant. *XXIX.* De feriis
 „ vniuersalibusque iurisdictionum terminis. *XXX.*
 „ De tabularum districtualium erectione. — *XXXI.*
 „ De loco tabularum district. — *XXXII.* De ter-
 „ minorum praefixionibus. — *XXXIII.* De oppo-
 „ sitione. — *XXXIV.* Series causarum, pare ad
 „ tabulas districtuales pertinentium. *XXXV.* De
 „ plenipotentibus et procuratoriis, sub sigillo
 „ comituum emanandis. *XXXVI.* De modo ex-
 „ peditionis litterarum procuratoriarum. *XXXVII.*

„ De

- De causarum — ulteriori promotione. XXXVIII.
 De aduocatis. XXXIX. De capitulis et conuen-
 tibus. — XL. De testimoniis capitularibus et
 conuentualibus. — XLI. Ne capitula et conuen-
 tus per se et pro se sessiones celebrare possint.
 XLII. De expeditionibus — extradandis. XLIII.
 De litteris, — ex locis credibilibus — extradandis.
 XLIV. De conuentus S. Martini sacri montis
 Pannoniae restauratione. XLV. De archiuo regni
 instituendo. — XLVI. De poena laruatarum
 personarum. — XLVII. — De lucro et damno
 fratrum. — XLVIII. De sequestro dilapidatoribus
 imponendo. XLIX. Qualianam intelligi debeant
 propria acquisita. — L. De maioratu. — LI. De
 causis respectu cameralium bonorum promouendis.
 LII. Articulus 54. an. 1715. confirmatur. — LIII. De obseruando
 auzogali processu. — LIV. Praetensiones contra
 Polonos. — LV. De residentia praelatorum in
 dioecesibus et beneficiis. LVI. De residentia
 supremorum comitum in comitatibus. — LVII.
 In facto dehonestationis poena declaratur. LVIII.
 De modo celebrationis congregationis comitatus.
 — LIX. De poena — violatoribus litterarum
 missilium irroganda. LX. Declaratur art. 101.
 an. 1715. — LXI. De migratione taxillarum —
 limitanda. LXII. De non translocandis — ex
 vno comitatu ad alium subiectis. LXIII. De
 perceptoribus dominorum, eorundemque residentibus.
 — LXIV. Extranei etiam officiales — ad onera
 publica — concurrant. LXV. Ne ciuitates lib.
 ac regiae, non montanae, — a communi onere
 eximantur. LXVI. De famulorum
Epit. Chron. P. III. H h „ igno.

„ ignobilium mercede moderanda. — *LXVII*. De
 „ — regni conscriptione. *LXVIII*. De pecuniae
 „ — vniformi cursu. — *LXIX*. De presbyterorum
 „ Graeci ritus filiis. *LXX*. Filiorum patriae in bo-
 „ nis disciplinis educatio. — *LXXI*. De ecclesiis
 „ iuribusque ecclesiasticis. — *LXXII*. De articuli
 „ 40. anni 1681. — modificatione. *LXXIII*. De
 „ loco, vbi — comitatus sedes iudicarias celebrent,
 „ — in bonis dominorum terrestrium concedendo.
 „ *LXXIV*. De appellationis foro ad comitatus. —
 „ *LXXV*. Ne lignea instrumenta aliaeque res ve-
 „ nales — praemantur. — *LXXVI*. De excessu-
 „ um, occasione educillorum regionum, — subla-
 „ tione. *LXXVII*. De interdicens Austriaeorum
 „ in iurisdictionem comitatus Mosonienſis inuola-
 „ tione. — *LXXVIII*. De vinorum ad vicinas pro-
 „ uincias hereditarias educatione. *LXXIX*. De op-
 „ pido Kálló familiae Kállai restituendo. *LXXX*.
 „ Pro, obuentionem salis iuxta priuilegia habenti-
 „ bus, consolandis interceditur. *LXXXI*. — Neg-
 „ otium C. Sigismundi Nyári, familiarum item
 „ Amade et Kerekes, nec non Sandorianae ac alio-
 „ rum humillime commendatur. — *LXXXII*.
 „ De Simonis condam Pek et Martini Györi here-
 „ dum contentatione. — *LXXXIII*. Vt comitatus
 „ Batsiensis in iurisdictione magistratuali non impe-
 „ diatur. — *LXXXIV*. De debitis — comitatus
 „ Bodrogienſis. — *LXXXV*. De controuersia Va-
 „ lachorum. — *LXXXVI*. De confirmandis et obser-
 „ uandis 23. 1687. et 125. 1715. annorum articulis.
 „ — *LXXXVII*. De banali auctoritate. *LXXXVIII*.
 „ — De grauaminibus, in art. 113. an. 1715.
 „ comprehensis. — *LXXXIX*. De celebratione iu-
 „ dicio-

„ dicionum octauialium banalium. *XC.* De publico-
 „ rum onerum contumacibus — supportatoribus. —
 „ *XCI.* De abrogandis tricesimatorum abusibus. —
 „ *XCII.* De confirmandis praerogatiuis nobilium
 „ vnus sessionis. — *XCIII.* Vt familia Erdödiana
 „ in integrum iurium suorum reponatur. *XCIV.*
 „ De nobilitate trans et cis-Colapiana. — *XCV.*
 „ De ciuitatis Crisientis vnione. *XCVI.* Ordo
 „ crucigerorum hospitaliorum — cum *Capucinis*,
 „ *Seruitis*, *Carmelitis*, *Paullanis*, *fratribus miseri-*
 „ *cordiae et Vrsulinis*, in regnum Hung. — reci-
 „ pitur. *XCVII.* De systemate consilii regii Hunga-
 „ rici. *XCVIII.* De consilii R. H. cancellaria et
 „ rationaria. *XCIX.* De generali regni percepto-
 „ re. *C.* De commissariatu. *CI.* De consilii regii
 „ auctoritate. — *CII.* De actiuitate consilii R. in
 „ genere. *CIII.* De impopulatione regni. *CIV.*
 „ Vt regnicolae in rebus et negotiis, regnum Hung.
 „ tangentibus, ad legationes applicentur. *CV.* —
 „ De iuuentutis eruditione et accommodatione. —
 „ *CVI.* Vt domus regnicolarum — instituatur.
 „ *CVII.* De — intabulatione in comitatibus et ci-
 „ uitatibus obseruanda. *CVIII.* De iudiciis monta-
 „ nisticis, legibus regni conformandis. *CIX.* De
 „ praecauendis incendiis. *CX.* Contra blasphemos
 „ animaduertendum. *CXI.* Vt excessuosi delitescen-
 „ tes coerceantur. *CXII.* De informationibus, a
 „ comitatibus et ciuitatibus per consilium accipien-
 „ dis. *CXIII.* De saluis conductibus. — *CXIV.*
 „ De cursu postae ordinando. *CXV.* De oecono-
 „ mia regni publica. *CXVI.* Vt — commercia in-
 „ tra regnum instituantur. *CXVII.* De diuersi ge-
 „ neris mechanicis in regnum inducendis. *CXVIII.*

„ De praecauenda vinorum praestantiorum adulteratione. CXXIX. De quaestu pecorum instituentio — CXX. De coercendis vsurariis. CXXI.
 „ De ferri ex aliis prouinciis in regnum interdicenda inductione. CXXII. De aquaeductibus instituendis. CXXIII. — DD. *Siharemburg* in Hungaros cooptantur. CXXIV. — Franc. Ferdinandus *Kinski*. — CXXV. C. Claudius Florimundus a *Merci*, — comites *Jörger* in Hungaros recipiuntur. CXXVI. C. Ioan. Iacobus a *Löwenburg*, in Hungarum iam prius receptus, inarticulatur. CXXVII. D. B. Ernestus a *Petrasch*; — CXXVIII. D. Ioan. Georg. de *Managetta*; — CXXIX. DD. Ioan. Georg. ab *Harukern* et Ioan. Wilhelmus a *Brokhausen* pariter in Hungaros recipiuntur. “

CCCXLIV. Vix vmquam in vllis comitiis res tantae, quantae hic, peractae sunt. Hic enim, post assertam sexui femineo hereditariam in Hungaria successionem, saluberrimae leges ad res politicas iustitiamque melius administrandam perlatae sunt. Vnde, post systematica haec comitia, nouam eamque meliorem Hungaria formam induit, sublataque principem inter ac subditos diffidentia, vetus Hungarorum felicitas sensim reuixit. Fuit ea multis in comitiis repetita querela, quod res Hungaricae sine Hungaris pertractarentur. Res enim interdum occurrebant, quae tantam moram, ut comitia cogerentur, non patiebantur. Occurrit huic querimoniae Carolus, instituto locumtenentiali consilio, quod instar paruorum perpetuorumque comitiorum rebus Hungaricis intenderet. Finitis in Hungaria comitiis, ad Bohemica profectus, praeter

ter aug. Elisabetham, vtramque filiam 30. Iunii Pragmam adduxit, vbi 5. Sept. Bohemiae corona redimitus fuit. (a)

A. C. 1724. Car. 14. Ind. 2. P. 16. A.

CCCXLV. Inaugurationis tamdiu dilatae causa fuit bellum Turcicum et Siculicum. Vtroteque iam confecto, Carolus, Temesiensi provinciae, Turcico iugo liberatae, consulturus, vetus Tſanadiense capitulum, institutis 4. canonicis, in sua iura restituit; episcopi vero sedem Temesiae collocavit, vt inde, velut ex arce, commodius omnium saarum saluti prospicere posset. (b)

A. C. 1725. Car. 15. Ind. 3. P. 1. A.

CCCXLVI. Vt porro Carolus terras, Turcis creptas, cultoribus ac incolis impletet; multas ex Germania colonias in Temesiensem provinciam deduxit. Vt autem religionem catholicam, bellis ciuilibus multum depressam, erigeret; Augusto Saxoni metropolitae 23. Aug. defuncto, 1. Sept. Emericum Eszterházi suffecit. (c)

A. C. 1726. Car. 16. Ind. 4. P. 21. A.

CCCXLVII. Eodem tempore fax belli ciuilis, Nicolaus Bertsenius, postquam Rodostum exsul in
H h 3
Tur-

(a) *Hist. Gr. T.* 38. n. 3008. 3009. (b) *Ibid.* n. 3011. (c) *Ibid.* n. 3012. 3013.

Turcia quinquennio coluisset, et viuis intus et extus putruisset, diros inter cruciatus exstinctus est. Nihil igitur ab hoc in Hungaria porro metuendum fuit. At in Croatia parum absuit, quin ad arma hoc anno veniretur, aegre ferentibus Croatis, quod legiones caesareae, pace firmata, contra gentis praerogativas illic collocarentur. At, intellecta Caroli sententia, facile conquieuerunt. (a)

A. C. 1727. Car. 17. Ind. 5. P. 13. A.

CCCXLVIII. Carolus, cum alias, tum in aedificiis ponendis magnificus, tempore pacis ad prouincias iis exornandas utebatur. Erecta iam anno superiore Viennae bibliotheca, quae nunc 250. millia voluminum numerat, hoc anno vias publicas reparari, montes inuios aequari, saxa pertinaci labore perfringi, valles depressas immanibus substructionibus suspendi, luto scatentia loca lapidibus insterni canalibusque praetexti curauit, ac Italiam cum Hungaria Germaniaeque, velut unae continenti-que saxorum pontium serie, iunxit. Quo quidem opere non utilitati solum commerciorum egregie consuluit; sed et vias militares 40. protectionibus pauciores effecit. (b)

A. C. 1728. Car. 18. Ind. 6. P. 28. M.

CCCXLIX. Ad haec compendia viarum inspicienda lustrandamque maritimam oram, Austriae regum

(a) *Ibid.* n. 3014. (b) *Ibid.* n. 3015.

regum iuri subiectam, profectus Carolus interesse non potuit comitiis, in 17. Maii Posonium indictis. Cur haec in sesqui annum producta fuerint; geminum disceptationis caput effecit. Voluit nempe Carolus, vt tributa pro ratione fundorum, agrorum et vinearum, penderentur. Animaduenterunt status, id si fieret, onus fundis inhaesurum; et, migrantibus colonis, tributum dominis terrestribus, ecclesiasticis et nobilibus, pendendum esse. Deprecantibus igitur statibus, aug. Carolus ab hoc postulato destitit. (a)

A. C. 1729. Car. 19. Ind. 7. P. 17. A.

CECL. Altera longioris morae caussa fuit, obmota de vetustissima iurisiurandi formula disceptatio, quam acatholici mutare voluerunt, catholici mutari non permiserunt; quum per 7. secula tanta decretalis huius iuramenti reuerentia fuerit, vt nec Botskaianis, nec Betlenianis, nec Rakotzianis armis turbata mutataque fuerit. Indignum igitur hi censebant: *si BB. V. M. hereditaria huius regni patrona, domina et regina, eo, qui sibi debetur, et hucusque dabatur, honore, modernis circumstantiis, dum iam vera et orthodoxa Romano-catholica restoruisse fides; et vix aliqui inter SS. et OO. diaetaliter congregatos, reperirentur acatholici, et alias pauci etiam in regno alicuius considerationis essent, priuaretur, et eius nomen ex formula legalis iuramenti proscriberetur.* (b)

H h 4

CCCLI.

(a) *Ibid.* n. 3016. 3017. (b) *Ibid.* n. 3018.

CCCLI. Comitibus inter has altercationes a 17. Maii superioris anni protractis ad 20. vsque Nouembris huius anni, conditum est Caroli decretum III. quod 70. his articulis constat : (a) „ I. De gratuitis laboribus. II. De elaboranda regii vectigalis institutione. III. De sublatione sic dictorum regalium Iaurini et Comaromii. — IV. De educillis et macellis per militares non seruandis. V. De negotio salis. VI. De abusibus salis officialium et obequitatorum tollendis. VII. De reincorporatione comitatuum — et districtuum. — VIII. De oppidis haidonicalibus. IX. Constitutio art. 76. 1723. — extenditur. X. De tollendis mechanicorum excessibus. XI. De redemptione 13. oppidorum Scerps. — XII. De non recipiendis ad conciuilitates vagabundis. — XIII. Articulus 45. anni 1723. ad effectum deducatur. XIV. De vniformi pecuniae cursu. — XV. De vno tantummodo — ordinario vice-comite. XVI. De tollendis teloniatoris Pruckensis excessibus. XVII. De fundatione Hrabovszkiana et Szirmaiana. XVIII. De poena eorum, qui in discretiones, — contribuentibus onerosas, censerint. XIX. De amotione Iudaeorum. — XX. De effectuatione art. 114. 1715. — XXI. Vt D. episcopus Zagrab. — piarum fundationum inspectionem habeat. XXII. De moderanda venatione et aucupio. XXIII. De processu Kis-Hontensi. — XXIV. De modo procuratorem vel plenipotentiarium constituendi per eos, qui extra regnum existerent. XXV. Iudices et officiales comitatenses — „ offi-

(a) Corp. I. R. T. B. p. 170.

„ officiorum aſſa — ad archium comitatus — re-
 „ ſignent. *XXVI.* Quomodo teſtimonium — ad-
 „ mittendum ſit? *XXVII.* — In quibus caſibus —
 „ adiudicatio iuramenti obſeruanda veniat? *XXVIII.*
 „ Quænam cauſæ extra dominium appellari de-
 „ beant? *XXX.* Quænam cauſæ a ſententia vice-
 „ comitum — ad ſedem iudiciariam comitatus in-
 „ tra vel extra dominium transmitti debeant?
 „ *XXX.* De cauſis non appellabilibus. *XXXI.* De
 „ modo transmissionis cauſarum in et ex regnis
 „ Dalm. Cr. et Sclau. *XXXII.* Vt cauſam appel-
 „ lans — ad refundendos parti triumphanti ſumtus
 „ obligetur. *XXXIII.* De repulſione. *XXXIV.*
 „ De oppoſitione. — *XXXV.* De iudicatu comi-
 „ tatenſi. *XXXVI.* — Intra legales 32. annos —
 „ præſcriptio. — *XXXVII.* — Idem reſpectu acti-
 „ uorum debitorum. — *XXXVIII.* De prohibita.
 „ *XXXIX.* De reuocatione procuratoris. *XL.* De
 „ depoſitione cauſæ. *XLI.* De proceſſu impenſio-
 „ nali. *XLII.* De — proceſſu inuagationis. —
 „ *XLIII.* De obſeruanda cauſarum ſerie, *XLIV.*
 „ Articulus 28. 1715. explanatur. *XLV.* Contra-
 „ ctus inter archiabbatem — et comitatum Sime-
 „ gienſem. — *XLVI.* — C. a *Neffelrode.* — *XLVII.*
 „ — C. a *Stürck,* — *XLVIII.* B. a *Laffert,* —
 „ *XLIX.* D. *Weis,* in Hung. recipiantur. L. Or-
 „ do PP. et FF. Auguſtinianorum in regnum recipi-
 „ tur. “

A. C. 1730. Car. 20. Ind. 8. P. 9. A.

CCCLII. Sanctionem pragmaticam, qua, ſi
 Carolus imp. ſue maſcula prole decederet, in heredita-
 rias

rias provincias successio primum Carolinis, deinde Josephinis, denique Leopoldinis feminei sexus archiducibus secundum natiuitatis ordinem decernebatur, tam Angliae, quam Hispaniae rex admisit; postquam Carolus in 6000. Hispanorum introductionem in ducatum Parmensem, Placentinum et. Hetruscum consensit. (a)

A. C. 1731. Car. 21. Ind. 9. P. 25. M.

CCCLIII. Magna fuit tam catholicorum, quam acatholicorum expectatio, quam tandem sententiam Carolus in negotio religionis, postquam acta commissionis, art. 30. 1715. decretae, Pestini primum inchoatae 1721. deinde Posonium translatae, terminata sunt, esset pronunciaturus. Huic acatholici non acquieuerunt; neue decretalem iurandi formulam obseruare cogerentur, iterum iterumque Carolo supplices acciderunt; impetrare tamen nihil potuerunt. (b)

A. C. 1732. Car. 22. Ind. 10. P. 13. A.

CCCLIV. Magnae hoc anno, quo mihi primam lucem aspicere singulari DEI beneficio licuit, in publicis muneribus mutationes factae sunt. Postquam enim anno superiore 29. Martii Stephanus Koharius, 82. annos natus, ad capeffenda stupendae liberalitatis suae praemia demigrasset, eius loco iudex curiae Ioannes Pálfus est creatus; huic autem
in

(a) *Hist. Cr. T. 38. n. 3020. (b) Ibid. n. 3021.*

in Illyrici praefectura Ioannes Draskovich suffectus. Et quia Nicolaus quoque Pálfius, regni palatinus, e viuis excessit; ei Carolus non palatinum, sed locumtenentem dedit successorem Franciscum Lotharingum, imperatorem futurum. (a)

A. C. 1733. Car. 23. Ind. 11. P. 5. A.

CCCLV. Ioanne Draskovichio non multo post extincto, multi splendidissimum Croatiae bani munus ambiuerunt ac sollicitarunt. Iosephus Eszterházius minimam omnium spem habere videbatur, quod in superioribus comitiis plurimum egerit, ne fundis onus inhaereret. Factum tamen est, ut e pluribus candidatis ipse potissimum deligeretur, qui provincialibus comitiis saepius celebratis, militarem inter Croatas disciplinam in meliorem ordinem redexit. (b)

A. C. 1734. Car. 24. Ind. 12. P. 25. A.

CCCLVI. Et erat magnus horum et Hungarorum militum usus in Italico bello, cui Fridericus Augustus, Poloniae rex, anno superiore defunctus, occasionem obtulit. Polonis enim in partes distractis, Ludovicus, Galliae rex, Stanislae Lescinszki, socero suo; Carolus contra cum Russis Augusto, demortui regis filio, fauebat. Quumque hic, pulso Stanislae, hoc anno Varsoviae corona Poloniae redimitus fuisset; Ludovicus funestum caesari bellum

(a) *Ibid. n. 3023.* (b) *Ibid. n. 3026.*

lam indixit, ac vno velut impetu Kelheimium, Philippoburgum, Treuiros aliasque magni nominis vbes occupauit. Eodem tempore Hispani caesareos in agro Bituntino vicerunt: in Italia Neapolim; in Sicilia Panormum ceperunt: vtriusque regni corona Carolum, Hispaniae regis filium, incinxerunt. Sabaudi quoque, Gallis victoribus iuncti, caesareos ad Parmam, Mercio caeso, profligarunt, ac validissima Mediolanensis ducatus praesidia, Nouariam et Dertonom, occuparunt. Ita nempe, quiescentibus Anglis et Batauis, armorum alias fociis, una belli voragine nobilissimum vtriusque Siciliae regnum absorptum est; et tam Lotharingia, quam Mediolanum in summum discrimen adductum. (a)

A. C. 1735. Car. 25. Ind. 13. P. 10. A.

CCCLVII. Postquam Königseggius, Mercio suffectus, imposita Mantuae Francisci Pálfi legione, reliquum exercitum ad Tirolis fines caute reduxisset; inducias, 3. Oct. promulgatas, pax excepit, e cuius conditionibus *Carolus Hispanus vtriusque Siciliae regnum; Carolus imp. Parmam, Placentiam, Mirandulam, Mediolanum; Sabaudus Nouariam et Dertonom; Augustus Poloniam; Stanislaus Lotharingiam obtinuit; pro qua Francisco Lotharingo magnus Haeruriae ducatus a morte Gastonis addicebatur.* Huius obitus anno 1737. Francisci vero Rakotzii hoc anno 8. Apr. Redosti contigit. Hic dominica palmarum allatum ad se ramum flexis genibus

(a) *Ibid. n. 3024.*

ibus excepit; die coenae domini sacro se viatico nuntiavit; sub horam 12. noctis extremam vñtionem suscepit; ad pias sacerdotis praeuntis preces lacrimas fudit; die parasceues exspiravit, cuius corpus Constantinopoli penes matrem, Helenam Zriniam, sepultum fuit. Eodem mense, quo Rakotzius obiit, in Hungaria tumultus Rascii Peronis, seu Petri Szegedinetz, erupit. Sed a fidis Hungaris, e quibus Stephanus Ortizi, Ioannes Beleznaï, Petrus Halász, Georgius Podhradetzki praecipue laudantur, tempori cum sociis detectus et oppressus, magno metu patriam absoluit. (a)

A. C. 1736. Car. 26. Ind. 14. P. I. A.

CCCLVIII. Pero, Rascianorum Betskaë militum centurio, qui cum Ioanne Sebestyén, Andrea Pásztor et Stephano Szilasi plures Rascios ad fidem Rakotzio iurandam, pellexerat, cum his sociis rota fractus et in 4. partes dissectus est. Quatuor alii gladio caesi; quatuor item, quin eorum cadavera patibulo suspenderentur, eodem supplicio sublatis sunt. Magna haec clementia Caroli caesaris erat, quod ex tanto seditiosorum numero non nisi 12. poena mortis affici permiserit. Nuptiales tædas, inter Franciscum Lotharingum et M. Tereciam 13. Febr. accensas, fax belli, contra Turcas excitati, paullo post turbare coepit. Papigerat Carolus anno 1726. foedus cum Russis, quo mutuum 30. millium armatorum auxilium, contra quosvis hostes feren-

(a) *Ibid.* n. 3030 - 3031.

ferendum, promittebatur. Interpellatus igitur a Russis, quos Turcae multis iniuriis affecerant, exercitum in Hungariam misit, eique Ioannem Pálsum, Eugenio, duce multarum palmarum, hoc anno mortuo, praefecit. Hic, castris ad Futakinum positus, Turcarum molitionibus intentus, quum illi nihil mouissent, integrum militem reduxit. (a)

A. C. 1737. Car. 27. Ind. 15. P. 21. A.

CCCLIX. Vbi Carolus frustra per oratores suos pacem instaurare conatus est; non iam 30. millibus, ex foederis lege debitis; sed totis viribus bellum contra Turcas gerere constituit, et Pálso propter senilem aetatem ad quietem misso, Seckendorffium Lutheranum exercitui praefecit. Hic, Nissa 28. Iulii Turcis erepta, non modicum errasse dicebatur, quod non continuo Vidinum petierit. Oppugnauit quidem illud Khevenhüllerus; sed serius, quam oportebat, inducto nempe iam numerofo praesidio. Cum Turcis erumpentibus commisso 19. Aug. praefectio, cui Franciscus Lotharingus intererat, soluta Vidini kal. Sept. obsidione, Valachiam, Seruiam et contiguas caesaris provincias defendere iussus, bellum *offensuum* in *defensuum* vertit. Interea Seckendorffius Vitzam quidem deditione cepit; sed, copiis ad Sauum reductis, Doxatus Calvinianus Nissam praecoci desperatione 18. Oct. Turcis deditit. Neque princeps Hilperhusanus in Bosnia felicior, ad Banyalukam, quam obsidione cinxerat, ingentem cladem

(a) *ib. n. 3032. 3033.*

idem 4. Aug. passus, Bosnia decessit. Expeditio
s Valachicae non melior successus, amissa Craioua,
Franciscum Vallisium moerore 28. Sept. confecit.
1)

A. C. 1738. Car. 28. Ind. 1. P. 6. A.

CCCLX. Ad augendam armorum infelicitatem
cessit hoc anno Iosephus Rakotzius, Francisci se-
nior filius, ad castra Turcarum profectus, vt ad
sefectionem eius praesentia Hungari sollicitarentur.
Ille Vienna clam elapsus anno 1734. Rodostum ab
obitu patris peruenit 5. Dec. 1736. Constantinopo-
lim euocatus 20. Sept. 1737. hoc anno diploma
pro principatu Transsilvaniae Turcicum accepit. Spe-
rabant quidem Turcae, Hungaros et Transsiluanos,
vtrimum propior illis factus fuerit, turmatim ad
eum conuolatuuros esse. Sed quia nonnisi pauci fur-
ca digni seditiosis illius litteris ad defectionem per-
moueri poterant; vezirius, spe sua delusus, eidem
26. Aug. nunciauit, vt de Transsilvania spem omnem
porro poneret. Carolus, auditis eius molitionibus,
ei, qui vinum adduceret, 10. millia, qui mor-
tuum, 6000. florenorum addixit. Sed ille, Vidino
remissus, mox aegrotare coepit, et 9. Nou. facta
peccatorum confessione, sacro viatico communitus,
postridie, dum sacro ceromate perungeretur, obiit,
annos natus 38. Georgius, natu minor eius frater,
elusus itidem Viennae custodiis, in Galliam, inde
Rodostum ad patrem adhuc superstitem euasit, aeta-
tis

(a) *Ibid.* n. 3024. 3035.

tis anno 26. Christi 1727. in Galliam reuersus anno sequente 1728. Quo quid postea factum sit, nusquam inuenio. (a)

CCCLXI. Interea bellum cum Turcis gerebatur, Königseggio, consilii bellici praeside, copiis praesse iusso; ante cuius aduentum tam Vitziam Turcae receperunt, quam Meadiam caesari detraxerunt. Nostris copiis serius, quam imperatum erat, ad Statinam congregatis, ausi sunt 4. Iulii hostes ad Corniam in caesareos praelibantes irruere. Repressos et in fugam actos Franciscus Lotharingus cum exercitu persequutus, in eorum castris, quae propere deseruerunt, 7. tormenta reperit, et paulo post Meadiam deditione recepit. Accurrit subinde caesareus exercitus ad obsidionem Orsovae soluendam; sed, quum audisset, vezirium tantum apparatus tormentorum adduxisse, ut vnum ex iis, iunctis 60. bubalis, promoueri debuerit; metu correptus, 14. Iulii Meadiam se retraxit. Dum inde quoque postridie se recepisset; 12. millia hostium impetu magno nouissimum agmen inuaserunt. Ex his quidem 5000. caesa sunt; at alia manus interim Meadiam occupauit. Post amissam 15. Iulii Meadiam, morbis in exercitu vulgatis militibusque huc illuc raptatis, Orsova quoque 15. Aug. Turcis dedita fuit. (b)

A. C.

(a) *Ibid.* n. 3036. 3035. (b) *Ibid.* n. 3037.

A. C. 1739. Car. 29. Ind. 2. P. 29. M.

CCCLXII. Belli Turcici, Russorum causa suscepti, tristis fuit ortus, acceptis in Seruia cladibus; tristior progressus, amissis in banatu locis pluribus; tristissimus exitus, dedito Belgrado probrosaque pace cum Turcis composita. Iacturam Belgradi praecessit infelix ad Krotzkam pugna, quam Vallisus, novus hoc anno belli dux, in angusto loco 23. Iulii commisit, legionemque Palfianam hosti caedendam reliquit. Retraxit ille copias, amissis illic 10. millibus, ad Eugeniana castra; sed illis, appropinquante vezirio, relictis, exercitum per insalubria loca raptavit, tamque molesta profectione tria millia militum amisit. Vezirius, tam infamem receptum miratus, 26. Iulii Belgradum accessit, ac exiguum damno verberare coepit. Succovius tamen, arcis praefectus, 15. Aug. Vallisio significavit, deiectis muris factisque hiatibus, urbem se diutius tutari non posse. Falso nuncio Vallisus credidit, nulloque Magnio, pro fundamento pacis vezirio Belgradum, munimentis nudatum, obtulit. Posttristie Schmettauius protribunus, a Vallisio Belgradum missus, nullos hiatus deprehendit. Sed ante huius editum Vallisus caesari perscripsit, quid vezirio per Magnium nunciauerit. Schmettauius alter, pelitatus magister, a caesare Succovio suffectus, 22. Aug. praefidiarios 13700. sine machinatoribus et equitibus, Belgradi reperit; nec ullos muris factos hiatus vidit. Vallisus quoque, 30. Aug. Belgradum ingressus, hiatus, ante 15. dies a Succovio unciatos, non inuenit, Turcasque tormentis a Schmettauiis repressos obferavit. Quum Carolus

Epit. Chron. P. III.

I i

intel.

intellexisset, a Vallisio praecipitatum esse pacis instaurationem, eidem ademptam hanc potestatem in Neupergium transfudit, qui castra hostium ingressus, quin vel obsides accepisset, vel de meliore Belgradi statu certior ab inuido Vallisio redditus esset, coactus Belgradum, iam prius a Vallisio pro fundamine pacis oblatum, Turcis cedere, pacem ea lege concludit: *ut Serula caesarea cum Belgrado et Szabatzio, attamen omni exutis munitione, nec non Orsova cum Valachia et parte banatus Temesiensis, dextra Danubii lateri adfita, Turcis cedat.* Ita pestilentissimum aemulationis studium, quod inter Vallisium et Neupergium exarserat, Belgradum cum tantis ditionibus perdidit. Quare merito Vallisius arci Glacensi, Graecensi Neupergius, et iam antea Brunensi Seckendorfius, inclusi fuerunt. (a)

A. C. 1740. Car. 30. Ind. 3. P. 17. A.

CCCLXIII. Tantum Carolo dolorem probrosa haec pax adtulit, vt, scriptis ad Russorum imperatricem litteris, fateatur, se nullum illi parem per omnem vitam, variis alioqui fortunae casibus afflictam, cepisse. Nec ullam porro laetitiam spirare visus, post vnius anni spatium, a subscriptis ignominiosae pacis tabulis euolutum, exulcerati hepatis malo correptus, arrepto pendentis e cruce servatoris nostri simulaero, tam vitae, quam mortis arbitrium diuinae voluntati transcripsit, et post oeduduanum morbum, plenus recte factorum gloria, masculu-

(a) *Ibid.* n. 3038.

maſculam Habsburgico-Auſtriacam ſtirpem in tumulū ſecum traxit 20. Oct. ætatis anno 55. regni Hung. 30. ſex menſibus producto. Princeps magnanimus, in operibus ſtruendis magnificus, Auſtriacæ pietatis, conſtantiæ, fortitudinis laude clariffimus, annis primis, quam poſtremis, felicior, præfecit metropoli Strigoniënſi, poſt Chriſtianum Auguſtum, Emericum Eſzterházi 1725. *Colocenſi*, poſt Emericum Cháki, Gabrielem Patachich 1733. cathedræ *Agrienſi*, poſt Stephanum Telekeſi, Gabrielem Erdödi 1715. Roſnenſi, poſt Georgium Patachich, Petrum Bakich 1716. *Jaurinenſi*, poſt Chriſtianum Auguſtum, Philippum a Sinzendorff 1725. Adolphum a S. Georgio 1733. *Nitrienſi*, poſt Ladislaum Erdödi, Ioannem ab Harrach 1739. *Quinqueeccleſienſi*, poſt Franciſcum de Neſſelrode, Joſephum a Thurn 1732. Ioan. Aluarum a Cyenſuegos 1735. Sigismundum Berényi 1739. *Sirmitſenſi* Petrum Bakich 1715. Franciſcum Vernich 1716. Gabrielem Patachich 1729. Ladislaum Szörényi 1733. *Transſilvanienſi* Georgium Martonſi 1713. Ioannem Antalſi 1724. Gregorium Zorger 1728. Franciſcum Klobuſitzki 1742. *Tſamadienſi*, poſt Fr. Ladislaum Nadasdi, Adalbertum Falkenſtein 1730. Nicolaum Stenilavich 1739. *Vaciſenſi*, Guilielmum de Leslie. 1716. Michaelẽ Frid. ab Althan 1718. Mich. Carolum ab Althan 1734. *Paradienſi*, poſt Emericum Cháki, Stephanum Luzinſzki 1732. Ioannem Okolitsáki 1734. Nicolaum Cháki 1737. *Veſzprimienſi*, poſt Ottonem a Volkra, Fr. Emericum Eſzterházi 1723. Adamum Atsádi 1726. *Zagrabiænſi*, poſt Fr. Emericum Eſzterházi, Georgium Branyug 1723. *Palati* munus contulit, poſt Paullum princ. Eſzterházi,

Nicolao Pálfi 1715, *Locumtenentis* regii Franciscus, duci Lotharingiae, 1732. *Iudicis curiae regiae*, post Nicolaum Pálfi, Stephano Koháris 1715. Ioanni Pálfi 1731. *Bani Croatiae*, post Ioannem Pálfi, Ioanni Draskovich 1731. Iosepho Eszterházi 1733. Carolus, variis fortunae casibus iactatus, hoc sibi symbolum deligit: *Fortitudine et Constantia.* (a)

§. X.

MARIA TERESIA, REX XLVIII.

Coepit A. C. 1740. desit A. C. 1780.

A. C. 1740. M. Ter. 1. Ind. 3. P. 17. A.

CCCLXIV. M. Terefia, felix plurium augustarum proliam mater, ex Francisco Lotharingo, magno duce Hetruriae, postea Romanorum imperatore, 5. filios, 10. filias suscepit. Filiorum I. *Iosephus II.* imp. et rex, natus 1741. de quo postea, II. *Carolus Ios.* susceptus 1745. † 1761. III. *Petr. Leopoldus*, in lucem editus 1747. imp. et rex, de quo deinde. IV. *Ferdinandus*, lucem primam adspexit 1754. M. Beatricem Mutinensem connubio sibi iunxit 1771. V. *Maximilianus*, natus 1756. Colonien. elector 1784. Filiarum I. *M. Elisabetha*, nata 1737. † 1740. II. *M. Anna* 1738. † 1789. III. *M. Carolina* 1740. † 1741. IV. *M. Christina* 1742. Ser.

(a) *Ibid.* n. 3039.

Ser. Alberto Saxoni nupta 1766. † V. 1798. *M. Elisabetha* 1743. VI. *M. Amalia* 1746. Ferdinando Parmensi nupta 1769. VII. *M. Ioanna* 1750. † 1762. VIII. *M. Iosepha* 1751. † 1767. IX. *M. Carolina* 1752. Ferdinando IV. regi Neapol. collocata 1768. X. *M. Antonia* 1755. Ludouico XVI. R. G. nupta 1770. caesa 1793. post maritum. Nondum vllam sobolem masculam *M. Tereſia* ſuſceperat; quum inter armorum ſtrepitus paternum ſolium conſcendit. Apud Hungaros nihil difficultatis interceſſit, quo minus, ab obitu patris, ſecundum ſanctionem pragmaticam, pleno iure rerum potiretur. At exteri principes plerique, licet eandem ſanctionem pragmaticam ad vota Caroli receperint, obtentis teſtamenti, poſtliminii, cognationis aliisque pridem ciuratis titulis, aliquam eius prouinciarum partem ſibi deſpondebant. Carolus Bavariae dux, quod *M. Amalia*, Iosephi I. filiam, in connubio habuerit, etiam in Hungariam ſibi ius arrogabat. Sed enim, exſtineta virili ſtirpe principum Auftriacorum, Hungari plenam libertatem eligendi regem habituri fuiſſent; niſi hereditariam ipſi ſucceſſionem etiam ad ſexum ſequiorem, ac imprimis *M. Tereſiam*, extendiſſent. Vnde, poſtquam in eam libere conſenſerunt; *M. Amalia* nullam illis neceſſitatem imponere potuit, vt ipſa potius, quam illa, Hungariae regno potiretur. (a)

CCCLXV. Quum de Bavarica controuerſia calamis aliquamdiu certabatur; Fridericus, Boruſſiae rex, praetenſum ſuum ius in quosdam Sileſiae ducatus

catus gladio persequendum censuit. Finitimos igitur Interioris Silesiae principatus, praeter omnem opinionem, inundavit, quin bellum denunciavit; immo, quo facilius falleret, 11. Dec. publico programme sparsit, hanc invasionem non hostili consilio, sed ut Brandenburgicae ditionis securitati consuleretur, factam esse. Caesareo quoque legato declaravit, se perpetuum Austriacae domus amicum fore; reginae, praeter vicies centena millia flororum, ad repellendos hostium insultus, 40. millia militum offerre; suum Francisco Lotharingo suffragium in regis Romanorum electione daturum esse. Sed enim iussus 14. Dec. in Silesiam 25. millibus armatorum, aliter explicare sententia sua coepit, suumque praetensum ius in dynastias Iagerndorfsensem, Brigiensem, Wohlauensem, Oppoliensem, Ratiboriensem, Ligniciensem per cancellarium suum exponi iussit, et partem copiarum suarum ad oppugnandam maiorem Glogauiam, partem ad occupandum Lignicum; reliquum exercitum ad Wratislaviam obsidendam misit. His Viennam nunciatis, regina Neupergium, quem ex captivitate cum Seckendorffio Vallisioque dimiserat, in Silesiam cum una legione properare iussit. (a)

A. C. 1741. M. Ter. 1. Ind. 4. P. 2. A.

CCCLXVI. Fridericus, 3. Ian. Wrathlaviam ingressus, Borussiae insignibus affixis, Olaviam iter arripuit, & Lignicum, Iauoriam, Suidnicium, Reichen-

(a) *Id. n. 3043.*

chenpachium Frankensteinium, aliquot cohortibus co missis, ad deditionem regionesque redditus sibi pendendos adegit. Braunius, acceptis ex Austria copiis, auxilia Nissam, a Rothio strenue defensam, im-misit. Sed, quia Glogavia sibi relicta fuit; 9. Martii Friderico portas aperuit. Neupergius, ad Olo-mucium cum 34. millibus castra metatus, sex le-giones Hungaricas, Batthyanianam, Chakianam, Desőfianam, Gilanianam, Pestvármegyeianam et Splenyianam, in exercitu suo habuit, quae Borus-sos, insolito pugnandi modo, nusquam tuto com-istere sinebant. Crebris quidem iaculationibus im-petum Hungarorum Borussi reprimere conabantur; sed illi celeritate sua tam iaculationes eorum, quam consilia praevenerent solebant. Vnde factum, ut levi-oris armaturae Hungari validiorem Borussorum ma-num per saepe disiecerint, magnamque praedam, in-terceptis pluribus Borussis, collegerint. Promotis tandem ad campum Moluicensem castris, 10. Apr- am acie certamen utrimque commissum est, ut, utra pars vicerit, incertum manserit. Ex Austriacis, quo- rum 22. millia pugnaverant, caesi sunt 5053. vul-nerati 3253. ex Borussis, quorum 30 millia praef-ium iniuerant, interfecti 3576. sauciati 4238. Neu-bergius, acceptis ex Hungaria supplementis, ad Nis-sam ita castra sua communiuit, ut Borussi nihil ag-gredi, propter excubantes Hungaros, ausi fuerint. (a)

CCCLXVII. Dum armis Silesia pestreperet; M. Teresa Hungaris, in quorum virtute maximam fi-luciam deflexerat, in 14. Maii comitia Posonium in-

I i 4

dixit,

(a) *Ibid.* n. 3044.

dixit, ad quae, post editum in lucem 13. Martii Iosephum, 20. Iunii consueta cum sollemnitate descendit, & postmodum rerum tractandarum argumentum Hungaris proposuit. Electo 22. Iunii palatino Ioanne Pálfi; Iosephum Eszterhazium in eius locum iudicem curiae constituit. Postquam difficultatibus, quas SS. et OO. obiecerant, satisfecisset; 25. Iunii sollemniter inaugurata, coronam quidem e primatis Eszterhazi manibus recepit, missae tamen sacrificium Agriensis episcopus Gabriel Erdödius, celebravit, annis et morbis impedito primatu, qui formulam acclamationis, qua tam sexus, quam regia dignitas exprimeretur, his verbis concinnavit. *Vivat domina et rex noster!* Inauguratione regia feliciter absoluta, comitia quartum in mensem producta sunt, in quibus multae leges ad communem salutem et tranquillitatem perlatae sunt, articulis 70. conditis, M. Teresiae decreto I. hoc ordine recensitis: (a)

CCCLXVIII. „ *Art. I.* — M. Teresa in regi-
 „ nam Hung. — coronatur. *II.* Diploma regium —
 „ publicis constitutionibus regni inseritur. *III.* Neo-
 „ coronatae regiae maiestati honorarium offertur.
 „ *IV.* Ser. princeps, D. Franciscus — pro corre-
 „ gente — regni Hung. — declaratur. *V.* C. Ioan-
 „ nes Pálfi — in regni palatinum eligitur. *VI.* De
 „ electione conservatorum sacrae regni coronae.
 „ *VII.* De personali regiae maiestatis in regno resi-
 „ dentia. *VIII.* De clausula diplomatis: *prout super*
 „ *eorum usu et intellectu, regio & communi statuum*
 „ *con-*

(a) *Ibid.* n. 3045. — 3053.

Corp. Iur. Hung. T. II. p. 189.

„ *consensu diaetaliter conuentum fuerit*, ad funda-
 „ mentalia iura — nullatenus extendenda. IX. De
 „ officio palatinali. X. De primatiali et archiepisco-
 „ pali dignitate XI. De rebus et negotiis Hungari-
 „ cis per Hungaros tractandis. XII. De iurisdictio-
 „ ne tauernicorum regalium magistri. XIII. De regia
 „ cancellaria Hungaricoaulica XIV. De camera re-
 „ gia Hungarica. XV. De — officiorum tam eccle-
 „ siasticorum, quam secularium collatione. XVI. De
 „ praelatorum — residentia. — XVII. De extrane-
 „ is, beneficia ecclesiastica in regno actu tenenti-
 „ bus. XVIII. De Transsiluaniae, reapplicatione item
 „ — locorum, ad regnum Hung. spectantium. XIX.
 „ De litterarum donationalium et armalium expedi-
 „ tione. XX. De negotio communicationis donati-
 „ onum palatinalium. XXI. De sublatione commif-
 „ sionis neo — acquistitae. XXII. De articuli 8.
 „ an. 1715. — declaratione. XXIII. De fisci regii
 „ in procedendo et iuri stando obligatione. XXIV.
 „ De regio septemuirali iudicio 4. assessoribus au-
 „ gendo. XXV. De obseruanda per loca credibilia
 „ — modalitate. XXVI. De accusatore — in cri-
 „ mine laesae maiestatis. XXVII. De facilitanda eo-
 „ rum, quae in regno producuntur, — educatio-
 „ ne. XXVIII. De tributo teloniali. — XXIX. De
 „ quaestu Graecorum, Armenorum et Rascianorum.
 „ XXX. De tollendis excessibus — commendanti-
 „ um. — XXXI. De generali postarum magistro.
 „ — XXXII. De cursu monetae, Gröschl dictae. —
 „ XXXIII. De prouincia religiosorum S. I. alterna-
 „ tiua item in prou. Mariana. — XXXIV. De
 „ negotio salis. — XXXV. De adimplenda per op-
 „ pidanos laurinenses — obligatione. XXXVI. De
 „ oppi-

„ oppidīs haidonicalibus. XXXVII. De regis libe-
 „ risque montanis ciuitatibus. — XXXVIII. De ser-
 „ uis militariibus, fundos ciuiles tenentibus. XXXIX.
 „ De querimonia Bud. Pest. Cassou. Strigon. et
 „ Szegediensis reg. ac lib. ciuitatum XL. De reme-
 „ dendis montanarum L. Rque ciuitatū grauami-
 „ sibus. XLI. De taxa indigenatus, XLII. De com-
 „ missariatu. XLIII. De negotio Pazmanianae pro
 „ conuictu nob. Tirnaueasi foundationis. XLIV. De
 „ fundatione Foglariana. XLV. De — terminandis
 „ differentiis metalibus. XLVI. De vna eaque sola
 „ vera Romano catholica fide in regnis Dalm. Cr.
 „ et Sclau. vltro conseruanda. XLVII. De auctori-
 „ tate banali. XLVIII. De exemptione ab hibernis
 „ — et condescensionibus militariibus regnorum D.
 „ Cr. et Sclau. XLIX. — De Varasdiensi et Carlo-
 „ stadiensis generalatibus. — L. De reincorporatione
 „ inferioris Sclauoniae. LI. De appertinentiarum fa-
 „ miliae Erdödianae restitutione. — LII. De bonis
 „ Zriniano — et Frangepano — fiscalibus. — LIII.
 „ De metarum inter vicinas Stiriae et Carnioliae
 „ prouincias rectificatione. LIV. Subsidium pro mi-
 „ litia. LV. De pulsione boum per portum Buccari.
 „ LVI. Ciuitas Seguiensis in integrum — restituitur.
 „ — LVII. De vnione superioris et inferioris ciui-
 „ tatis Crisensis. LVIII. Articulus 31. an. 1729 —
 „ modificatur. LIX. Modus insurrectionis et exer-
 „ citationis. — LX. De campi Turopolia et vnus
 „ sessionis nobilibus. LXI. Regnorum Dalm. Cr. et
 „ Sclau. filii natui sub denominatione Hungarorum
 „ complectuntur. LXII. De libera panni — inductio-
 „ ne. LXIII. De generali insurrectione. — LXIV.
 „ De negotiorum, quae hac diacta concludi nequi-
 „ uerunt,

uerunt, ad futuram regni diaetam remissione. *LXV.*
 , Ordo FF. praedicatorum S. Dominici — recipitur.
 , *LXVI.* Ser. pr. D. Carolus Alexander a *Lotharingia*
 , — in Hungarum cooptatur. *LXVII.* Ser. pr.
 , D. Franciscus, *Mutinae* — *dux*, pariter pro regni
 , Hung. indigena declaratur. *LXVIII.* — Comites —
 , a *Dietrichstein* et — *Kinszki*; — *LXIX.* — a
 , *Schönborn*.; — *LXX* — *Merzy* — in indigenas
 , regni similiter recipiuntur. — Comites a *Limburg*
 , — *Stryum*, iam antehac — recepti; inarticulan-
 , tur."

CCCLXIX. Durantibus his comitiis, nunciatum
 est, Gallos et Bauaros, 31. Iulii Passauii potitos,
 Lincio, superioris Austriae metropoli, copias admo-
 uisse; nec multo post maioribus viribus illud quo-
 que succubuisse; Bauarum electorem archiducis Au-
 triae titulum vsurpare; Gallum 100. armatorum
 millia quatuor in exercitus distribuisse; horum vnum
 in auxilium Bauari missum, alterum ad Mosam, ter-
 tium in Belgium, quartum in Italiam destinatum es-
 se; huic etiam Hispanum, Mediolano Sabaudum,
 Moraviae Saxonem imminere. Tot principibus in
 M. Tereciam armatis, Austria numquam ab exitio
 propius absuit. Hic enimuero Hungari, quo suam in-
 domum Austriacam fidem orbi palam facerent, opes,
 vitam et sanguinem ad eius defensionem deuouerunt;
 praeter insurgentes nobiles, 21622. pedites, in sex
 efformandas legiones, per prouincias legerunt ac
 armis instruxerunt; his tribunos Andraffum, Betleni-
 um, Forgachium, Hallerum, Szirmaium, Ujvarium
 praefecerunt; pedestribus istis equestres nouas le-
 giones Antonius princeps Elzterházi, Ioannes Be-
 cznai, G. Antonius Kálnoki suis sumptibus adiece-
 runt,

runt. Vix hostis, cuius procursiones ex ipsis prope muris Viennensibus spectari poterant, de hoc Hungarorum apparatu per exploratores edoctus est; mox desperato Vienna potiundi consilio, Pragam iter flexit, eamque, Saxonibus accedentibus, 26. Nou. intercept. Carolus, elector Bauariae, postridie ciuitatem ingressus, corona Bohemiae 19. Dec. incinctus est. (a)

A. C. 1742. M. Ter. 2. Ind. 5. P. 25. M.

CCCLXX. Carolus, rex Bohemiae proclamatus, impositis Pragae Gallicis Saxonisque copiis, Monachium 6. Ian. reuersus est. Hinc Francfurtum ad electionis comitia profectus, 24. Ian. rex Rom. electus, 12. Febr. coronam e manibus electoris Colonienfis, sui fratris, accepit. Eadem die Franciscus Lotharingus, copiis a Kheuenhüllero Lincium promotis, 10. millia hostium ad dedendam hanc Austriae superioris metropolim adegit. Postquam Passauium quoque venienti Bernclauio 25. Ian. portas aperuisset; Kheuenhüllerus in Bauariam irrupit, occupatisque praecipuis vrbibus, Mentzelium, Hungarorum tribunum, ad populandam regionem ire iussit, qui cum 300. huszaris tantum ubique metum circumtulit, vt ipsum Monachium, Bauariae caput, ei se dediderit 13. Febr. Sed enim, quum omnis fere Bauaria victricibus Austriaco — Hungarorum armis subacta iam fuisset, Kheuenhüllero contra Gallos in Bohemiam ire iusso, rursus omnia loca Seckendorfius, Austriacus antea, nunc Bauaricus

cus dux, recuperavit. Borussi quoque, Glatzio atque Moravia positi, 12. Martii Szakoltzam in-
 aferunt; sed, Hungaris in auxilium accurrentibus,
 eriti, ne circumvenirentur, celeriter in Moraviam
 : receperunt; verum inde quoque, postquam Ca-
 olus Lotharingus cum 48. millibus advenisset, in
 bohemiā se retraxerunt. Hic eos insequutus, ad
 Haslauiam, commisso 17. Maii praelio, 2000. suo-
 um amisit; hostis tamen, licet dimidio plures ami-
 erit, campum obtinuit. Fridericus, Gallis insensu,
 uod nullam suis pugnantibus opem ferre volue-
 int, 11. Iunii pacem cum M. Teresa Wratislaviae
 omposuit, qua Glatzium et Silesiam, praeter prin-
 ipatum Teschiniensem et Troppauensem, obtinuit.
 orussicam pacem Saxonica 17. Sept. excepit, da-
 aque fuit nostris opportunitas exercitum in Bohe-
 nia corroborandi, novisque Hungarorum subsidiis
 cceptis, Pragam arctius obsidendi. Postquam Feste-
 tichus rerum necessariorum in urbem inuectionem in-
 rcepisset; Nadasdus et Baranyaius Pilsen et Pils-
 um hostibus eripuissent; Lotharingus Malleboium,
 um auxiliis Gallicis properantem, repulisset; Galli
 octe concubia 17. Dec. Praga, silentibus signis,
 xcesserunt, quos Hungari, duce Festetichio tricies
 xies aggressi, tantam stragem ediderunt, ut Egram
 sque vias omnes cadaueribus hostium stratas reli-
 uerint. Ita factum, ut ex Gallorum, Bohemiam
 gressorum, 50. millibus, 10000. vix euaserint. (a)

A. C.

(a) *Ibid.* n. 3055. 3056. 3057.

A. C. 1743. M. Ter. 3. Ind. 6. P. 14. A

CCCLXXI. Praga, virtute potissimum Hungarorum hostibus liberata, M. Teresiae ponum erat ad capessendam Bohemiae coronam, eodem concedere. Quum splendidum Hungariae procerum comitatum Pragenfes vidissent; eos *Bohemiae vindices* passim per plateas laetis vocibus appellarunt. Ante coronationem reginae, 12. Maii peractam, nuncius de Bauaris ad Brunodunum 9. Maii profligatis, alatus est. In hac victoria, quae 4000. hostium hausit, Nadasdius, Gallis cum Croyo duce iam prius oppressis, praecipuas partes egit, aperta quoque hac in Bauariam via, Burghusium, Oetingam, Muldersium subegit; occupatis pluribus locis, Monachium 11. Iunii subiit, cum aliquot millibus 12. Iulii profectus Fridbergam, 150. Gallos, 1060. Bauaros et Hassos in captiuitatem redegit. Victoricibus Austriacorum signis per Bauariam volitantibus, solum supererat Ingolstadtum, a Bauaris 360. Gallis 3000. defensum, cui Bernclaius armatorum 16000. circumfudit, ac tandem kal. Oct. ad deditionem coegit. Regina, tota iam Bauaria cum superiore Palatinatu posita, recepto fidelitatis sacramento, Carolum Batthyanium 16. Dec. gubernatorem Bauariae constituit. Hungaris item Festeticianis, Szirmaianis et Bedenianis debetur, quod Egra 7. Sept. a 2300. Gallis data fuerit. Auxiliares etiam Angliae regi fuerunt Hungari Baranyaiani, Beleznaiani, Karolyiani, quum ad Dettin-gam 18. Iunii Gallos vicit. In Italia quoque Splenyus multa heroica facinora contra Hispanos edidit, ubi Sardiniae rex ad foedus Austriacum et Anglicum 13. Sept. accessit. (a)

A.C.

(a) *Ibidem* n. 3058. 3059. 3060.

A. C. 1741. M. Ter. 4. Ind. 7. P. 5. A.

CCCLXXII. Carolus Lotharingus, cuius auspiciis
alli trans Rhenum pulsū sunt, dignum se reddidit,
si M. Anna, M. Tereſiae germana, 7. Ian. connu-
o iungeretur, cum qua per Bohemiam et Saxoniam
Belgium 22. Febr. profectus, 26. Mart. Bruxellas
tigit; non multo post ad nouum belli theatrum
didem euocatus. Rex enim Galliae, licet tres iam
nos armis cum Austriaca domo decertauerit; hoc
men primum anno sub Aprilis exitum M. Tereſiae
illum denunciauit, tantaque cum celeritate suas
se copias in Belgium traduxit, vt, Anglis & Hol-
landis foederatis ad vtm propulsandam non satis ex-
editis, multas ciuitates quasi per otium occupaue-
runt. Carolus Lotharingus, e Belgio reuocatus, ad-
it 19. Maii, Nadasdioque tentandum Rheni trans-
am commisit. Hic, deductis secreto lintribus ad
ipidum Schrekium, in alteram noctu ripam kal-
liis euasit; emissaque manu Hungarorum Elzterha-
norum et Forgathianorum, Gallis, Wormatia Spi-
que fugatis, Lauterburgum et Weissenburgum eripuit,
Hagenoam in fidem recepit. Quum et in Alsatia victri-
Hungarorum arma circumferrentur, et in Italia, victis
Velitris Hispanis, 5000. perfugarum exarmaren-
t; tam prosperum vbique victoriarum cursum Fri-
ricus Borussus interceptit, qui, nulla ratione ha-
a sancitae cum regina pacis, praetextu iuuandi
roli VII. caesaris, exuti ditionibus suis, Bohemi-
cum 90. millibus inuasit, et 16. Sept. Pragam cum
millibus praesidiariorum ad deditionem compu-
At vbi Batthyanius cum principe Carolo, qui
a Rheno copias istuc rapuit, se coniunxisset; re-
bus

bus suis diffusus, Pragam 26. Nov. cum præda non modica deferuit. Carolus, fugientem insequutus, occupato comitatu Glatzensi, totam fere Silesiam superiorem in reginae potestatem redegit. (a)

A. C. 1745. M. Ter. 5. Ind. 8. P. 18. A.

CCCLXIII. Borussus tamen arma non posuit, licet Carolus VII. imp. cuius causa bellum mouisse videri voluit, 20. Ian. natus annos 48. vitam et imperium amiserit. Magna fuit Europaeorum principum expectatio, quam in partem nouus elector, Maximilianus, eius filius, se verteret; hinc Austriacis, Anglis, Hollandis, Saxonibus, inde Gallis, Borussis, Palatinis illum ad se trahentibus. Quia vero promissis Gallicis in transversum actus est; Batthyanius, in Bauariam, quum apud Bohemos ageret, amissam cum suis copiis reuersus, Gallis et Palatinis ad Pfaffenhoujum 15. Aprilis ingenti praelio victis, intra 24. dies totam iterum Bauariam reginae subiecit, et Maximilianum electorem ad ineundam cum M. Teresia pacem adegit. Hac Füssæ 22. Apr. sancita, regina Bauariam electori restituit; elector sanctionem pragmaticam recepit et Francisco Lotharingo suum in electione caesarea votum addixit. (b)

CCCLXXIV. Conciliato Bauari suffragio, potissima pars electorum in Francofortensibus comitiis, 13. Sept. habitis, in M. Teresiae coniugem consensit, cui necquicquam intercedentibus electorum, Brandenburgici Palatiniq.ue legatis, elector Moguntinus imperii coronam 4. Oct. imposuit. Huic electioni

(a) *Ibid.* n. 3064. 3065. (b) *Ibid.* n. 3066.

non minus ferro, quam suffragio, Borussiae rex
 tercessurus, cladem, quam Austriacis ad Striga-
 iam 4. Iunii iam intulerat, geminavit. Nam et si
 Josephus Eszterhazius cum nobilitate Hungarica Bo-
 issorum conatus in Silesia diutius eluserit; postquam
 tamen magna pars illius copiarum in Bohemiam ac-
 ta fuisset, Fridericus, Silesia potitus, promotis Trut-
 ouiam castris, 30. Sept. acre praelium cum Carolo
 oth. commisit. Quo quidem feruente Nadasdius,
 ungari a tergo circumductis, castra regis inuasit,
 et repertis in aerario bellico 80000. aureorum potitus,
 impellebilem quoque regiam interceptit; rex tamen,
 cet ter repulsus, campum obtinuit, caesis vtrim-
 ue pari fere numero 3000. Fridericus tandem, Sa-
 onibus et Austriacis ad Kesseldorffium, haud procul
 Dresda diffitum, noua clade 15. Dec. illata, bello-
 um satur, post 10. dies, ipso, quo princeps pacis
 atus est, die pacem eo iucundiolem, quo minus ex-
 pectatam, cum Austria Dresdae fanciuit, qua Silesiam
 inferiorem cum Glatzio sibi retinuit, et Francisci cae-
 ris electionem vna cum Palatino ratam habuit. (a)

CCCLXXV. Huic paci totum imperium, multis
 in cladibus exhaustum, applausit; fuitque M. Te-
 siae vel ideo gratissima, quod prius distractas vi-
 as in solos porro Borbonios conuertere posset; a
 ribus partim in Italia, partim in Belgio non leues
 de anno clades accepit. Postquam enim exercitus
 austriacus ex Rhenanis partibus abductus et contra
 brussos adhibitus fuisset; Galli magnum exercitum

Belgium infuderunt et Tornacum 25. Apr. obside-
 derunt.

(a) *Ibid.* n. 3067.

derunt. Auxilium obsessis laturus regis Angliae filius, commisso praelio, prima munimenta iam superavit; sed Galli, praesentia sui regis erecti, victores foederatos cum ingenti clade reiecerunt, praecipuasque Belgii ciuitates Austriacis extorserunt. In Italia, postquam Genuenses cum Gallo — Hispanis foedus percussissent; pauciores erant Austriaco - Sardinienfes copiae, quam vt iis resistere possent. Quare Tortona, Placentia, Parma, Pavia, Mediolanum Austriacis crepta sunt. (a)

A. C. 1746. M. Ter. 6. Ind. 9. P. 10. A.

CCCLXXVI. M. Tereſia, votis Hungarorum, quorum in hisce bellis tam vtilem operam experiebatur, satisfactura, Sirmienſem, Verötzienſem et Poſegantum comitatus iurè postliminii Hungariae hoc anno restituit, institutis iam antea militibus confinariis, Gradiscanis, Brodensibus et Petro-Varadinensibus, qui rerum hoc bello prospere gestarum pars magna fuerunt. Erant illi, sub Nadasdio plerumque Hungaris adiuncti; qui, pace cum Boruffo composita, iussus erat in Italiam, a Borboniis occupatam, properare. Hic igitur, clade 17. Martii Hispanis ad Adduam fl. illata, tantum hostibus metum incussit, vt, non expectata vi, 19. Martii Mediolano se prouerint. Eadem dein felicitate Guastella, Parma, Valentia recuperatae; Gallorum Hispanorumque 65. millibus ad Placentiam a Lichtenſteinio 15. Iun. proſtigatis, Nadasdus vim Placentiae propius admo-
uit, eamque, captis 7000. praesidiariorum, in si-
dem

(a) *Ibid.* n. 3068.

lem reginae reuocauit. Hostibus iterum ad Rhodoredum a Botta belliduce 10. Aug. fufis, Nadaslius, fugientes persequutus, tantum illis metum urfus incuffit, vt, Genua fato fuo relicta, Nicaeam fque profugerint. Et Genua quidem Nadasdio portas aperuit; quia tamen pauciores, quam qui frendandae tam populofae ciuitati pares fuiffent, milites illic a noftris relictī sunt, indidem Auftriaci ſub principium Decembris exacti ſunt. Interea Nadaslius Caſtellarium, Hiſpanorum ducem, inſequutus, eius copias per Alpium ſaltus carpebat et caedebat. In Belgio Carolus quidem Batthyanius ſaepe hoſti-um impetum infregit, ſed, quia Galli ſeditionem in Scotia ſuſcitarunt; magna pars exercitus Anglicani Belgio detracta fuit. Quare, Batthyanio cedere coacto, Galli Bruxellas, Antuerpiam, Montes, Mech-nium, Carolo-regium, Namurcum occuparunt. (a)

A. C. 1747. M. Ter. 7. Ind. 10. P. 2. A.

CCCLXXVII. Variante rurfum fortuna, bellum cum Gallis et Hiſpanis, quorum rex Philippus V. anno ſuperiore mortuus, Ferdinandum VI. filium ſucceſſorem reliquit, continuabatur. Genuam, ad quam Schullenburgius tria millia hoſtium vel interecit, vel in captiuitatem redegit, Nadasdius lena dumtaxat obſidione clauſam tenuit. In pugna, qua Galli, caeſo duce Bellilio cum 3000. ad Feſtrellam, 19. Iulii repulſi ſunt, virtus praecipue Forgatſianae legionis emicuit. Baranyaius quoque ſallorum in Belgio molitiones ſaepe repreſſit. In-

K k 2

tererat

(a) *Ib. n. 3070. 3071.*

tererat Batthyanius 2. Iulii cruentae pugnae, qua foederatorum, cum primis Anglorum, 9000. Gallorum 6000. ceciderunt. Quamuis inter arma tam leges, quam musae filere soleant; prouida tamen M. Tereſiae cura factum est, vt neutrae hoc tempore siluerint. Et leges quidem metallurgicas, in Transiluanicis comitibus Cibinii perlatas, assensu suo 19. Iun. confirmauit, et in Hungaria quoque pro festis rite celebrandis regia mandata vulgauit. Sed nec musas siluisse, docet geminum illud pro nobilium educatione constructum contubernium, quorum alterum Viennae hoc anno iam incolae coepit, inchoatum sub ipsa belli huius primordia; Tirnauiae hoc anno iacta sunt alteri fundamenta, mirantibus omnibus, inter ipsos armorum fragores, M. Tereſiam, et tantorumque bellorum curis distentam, de his cogitare potuisse. (a)

A. C. 1748. M. Ter. 8. Ind. 11. P. 14. A.

CCCLXXVIII. Hoc tandem anno, quo Galli Traiectum ad Mosam expugnarunt, praeliminaria pacis, Bredae frustra tentatae, felicius Aquisgrani 29. Apr. composita, 18. Oct. pax ipsa confecta fuit, vi cuius *Parmam, Placentiam, Guastallam, Philippus, princeps Hispanus, obtinuit: quidquid Austriae aut Batavis Gallus in Belgio cum iactura 100. millium virorum detraxerat, prioribus dominis restituere debuit: ab vniuersis sanctio pragmatica, quae totius belli huius fomes erat, nouis religionibus firmata fuit.*

(a) *Ibid. n. 3072. 3073.*

Et si vero sumptuosum hoc bellum finem accerit; suos tamen exercitus M. Teresa retinuit; et, quod iam olim Eugenius suaserat, stationarium militem per provincias hereditarias aluit. Carolum autem archiducem, ex Belgio reuocatum, archiduci Leopoldo moderatorem dedit, ac ad exstruendam Buda regiam, olim quidem florentissimam, sed in ruinam Turcicis bellis actam, animum adiecit. (a)

A. C. 1749. M. Ter. 9. Ind. 12. P. 6. A.

CCCLXXIX. Ingentem omnibus Hungariae status laetitiam illud exstruendae regiae consilium tulit; nec ullus fuit, qui subsidium ad id opus in gloriosum promte conferendum non censuisset. Celerat, quum primus lapis 13. Maii, reginae natali, positus fuisset, omnis Hungaricae nobilitatis, ipseque Ioannes Palfius, regni palatinus, nec salute prouecta, nec itineris molestia praepeditus. (b)

A. C. 1750. M. Ter. 10. Ind. 13. P. 29. M.

CCCLXXX. Edito sub initium anni superioris mandato regio de verae fidei desertoribus inquirentis et puniendis, ortum fuit dubium de quibusdam catholicis, qui parentibus quidem catholicis nati, nunquam tamen antea religionem catholicam professi fuerant, an apostatis et hi sint accensendi. Non longe, regio mandato declaratum est, ut tamen placidioribus modis ad fidem parentum reuocentur, commendatum. (c)

Kk 3

CCCLXXXI.

(a) *Ibid.* n. 3076. 3077. (b) *Ibid.* n. 3078. (c) *Ibid.* n. 3081.

A. C. 1751. M. Ter 11. Ind. 14. P. 11. A.

CCCLXXXI. Postquam augustam augustae reginae matrem Elisabetham Christinam, 59. annos natam, 21. Sept. anno superiore mors rapuisset; hoc anno heroem incomparabilem, Ioannem Pálsum, regni Hung. palatinum, annos 88. natum, 24. Martij graues morbi consumserunt. In eius igitur locum eligendus erat palatinus in comitiis, in diem 18. Apr. Posonium indictis, in quibus augusta quid in deliberationem assumi vellet, 10. Maii proposuit, et omnium suffragiis electum postridie palatinum Ludouicum de Batthyán auctoritate regia confirmauit. Post multas deliberationes contributionem exhausti multis calamitatibus populi status et OO. 500000. florenorum 30. Iun. auxerunt, quibus ad redimendos labores gratuitos et vecturas 15. Iulii 200000. florenorum adiecerunt. Quum vero de condendis legibus ultro citroque consilia conferrent; augusta regina secundo Danubio Budam defluxit, regiamque, cuius moles alte iam assurrexerat, 8. Aug. lustrauit. Hinc ad Gödölö digressam Antonius Grassalkouich, aerarii Hungarici praefes, pro regia dignitate coluit. (a)

CCCLXXXII. M. Teresa, collaudatis Grassalkouichii studiis, in publicum priuatumque bonum impensis, Posonium reuersa, 41. articulos decreto II. confirmauit, quorum tituli hoc ordine sequuntur: (b) „ I. De regia suae maiestatis C. R. in regno „ Hung. mansione. II. De nouiter electo regni palatino. III. De primatiali et archiepiscopali dignitate, et transferenda illius ac vna capituli — „ Strigonium mansione. IV. De sacrae regni coronae conseruatoribus. V. C. Carolus Pálfi — de re-

signatione

(a) *Ibid.* n. 3984. — 3988. (b) *Corp. iur. Hung. T. II. p. 417*

signatione diplomatum aliorumque actorum publicorum quietatur. *VI.* De personalis praesentiae regiae locumtenente. *VII.* Capituli Coloczensis, postliminio restituti, inarticulatio. *VIII.* De conuentu abbatae de Szalauar instaurando. *IX.* De sublatione teloniorum Fokiensis et Simontornyensis. *X.* De prouincia religiosorum S. I. diuidenda. *XI.* De redemptione 13, oppidorum Scep. — *XII.* De moderandis parochorum stolis. *XIII.* De terreno Répas. *XIV.* De tollendis publico nociuis in regno molis. *XV.* De praetensione comitatus Iaurinens. — *XVI.* De praemissione rerum lignearum impedienda. *XVII.* De libero natium transitu. *XVIII.* De nobiliū, in montanis degentium, praerogatiua. *XIX.* De immunitate nobiliū armillarum. *XX.* De fluuij Vago penes oppidum Galgócz. — *XXI.* De fundatione Löwenburgiana. *XXII.* De comitatu Barsiensi in iuridicis districtus Cisdanubiani tabulae iudicariae accensendo. *XXIII.* De comitatibus Sirmien, Verözt. et Pofegano ad generalia regni comitia posthac conuocandis. *XXIV.* De reincorporatione eorum, quae ad Hungariam pertinent. *XXV.* De kasigibus et Cumanis. *XXVI.* Pro limitibus regni — definiendis denominantur commissarii. *XXVII.* De articulari receptione ciuitatum Iaurin. Comarom. Neoplanton. et Zomboriensis. *XXVIII.* De sufferendis regis telonii Budensis excessibus. *XXIX.* De satisfactione ciuitati Trenchipiensis — impertienda. *XXX.* De remediis ciuitatis Nagybanyensis querimoniis. *XXXI.* De adiustanda ciuitatis Szegediensis praetensione. *XXXII.* De praetensionibus ciuitatum Szeged. *Caf-sou, Eperies. Szakoltz. Albarez.* *XXXIII.* Quoad

„ — praetensiones ciuitatis Poson. satisfactio pro-
 „ mittitur. XXXIV. De abroganda senilium regni-
 „ colarum depascuatione et siluarum succisione.
 „ XXXV. De metarum — rectificatione. XXXVI.
 „ De iudicatu comitatenſi. — XXXVII. De mi-
 „ litarium abuſibus moderandis. — XXXVIII. De
 „ locorum quorundam oneri contributionali ſub-
 „ iectione. — XXIX. De ciuitate Segnienſi. XL.
 „ — Princeps Liuius Odeſchalchi et comites Königs-
 „ egg, Windiſgätz, Traun, Deruáth, Berch-
 „ told in indigenas recipiuntur. XLI. — Liberi ba-
 „ rones Ignatius de Koch et Franc. Joſ. a Touſaind
 „ in indigenas regni cooptantur. Dat. — 27. Aug. 1751.

A. C. 1752. M. Ter. 12, Ind. 15, P. 2. A.

CCCLXXXIII. Comitibus Hungariae finitis, Trans-
 ſiluanica 1. Sept. inchoata ſunt; ſed conditis illic
 nouem articulis nonniſi hoc anno M. Tereſia regiſ
 litteris robur addidit, qui potiffimum agunt *de ex-
 emptione e regeſtro fiscali bonorum fiscalium, ab epi-
 ſcopo Tranſſiluanienſi catholico tentorum; item de mi-
 litibus deſertoribus, nec non de receptione indigena-
 rum.* In Hungaria pro maiore numinis euchariftici
 veneratione regina conſtituit, vt in praefidiis publi-
 ce ſanctiſſimum ad aegrotos deportetur, illudque
 milites praefidarii comitentur. (a)

A. C.

(a) Hiſt. Cr. T. 39. n. 3090. 3091.

A. C. 1753. M. Ter. 13. Ind. 1. P. 22. A.

CCCLXXXIV. Inter multiplices regnorum curas augusta, scientiarum in hereditariis prouinciis suis promouendarum non oblita, sapienter constituit, vt amoenior vbique philosophia, tribus annis in duos contractis, traderetur; praelectiones in altioribus scholis non calamo deinceps exciperentur; sed ex auctoribus, typo vulgatis, instituerentur. Instituta vbique studiis, non fuit eadem, quae quondam, in exteris prouincias proficiscendi necessitas. Eam igitur euagandi libertatem Transilvani certa lege restringendam censuerunt, quam cum aliis articulis, in comitiis Cibiniensibus conditis, augusta princeps 28. Sept. hoc anno ratam habuit. In duobus oppidis Thúr et Vászárhely turbulenti quidam homines occultam aduersus statum publicum seditionem moliebantur; sed mature detecti, Budam ad carceres deportati sunt. (a)

A. C. 1754. M. Ter. 14. Ind. 2. P. 14. A.

CCCLXXXV. Postquam augusta princeps, abusibus, quibus festi dies profanabantur, occursura, festorum quorundam dierum abrogationem a Benedicto XIV. petiisset ac obtinuisset; seditionum, nuper ad Tibiscum captorum, causam Emerico Bathyiano discutiendam commisit, cuius sententia Georgius Bújdosó Budae, Paullus Főró Thurini, Franciscus Bethő Vászárhelyini capite plexi sunt; reliqui partim

(a) *Ibid.* n. 3092. 3093.

partim ad sexennales, partim triennales aut biennales labores condemnati, vel ad militiam dati: (a)

A. C. 1755. M. Ter. 15. Ind. 3. P. 30. M.

CCCLXXXVI. Vix de Tibiscanae seditionis autoribus supplicium pro merito sumtum est; quum novus in Croatia tumultus emerisset. Huic causam obtulit anno superiore facta funderum omnium conscriptio, hoc anno repetita, tam exosa Croatis, ut Widmonem conscriptorem interfecerint, ac in multos alios crudeliter saevierint, Nobiles, exacerbati partim rapinis, partim incendiis, arma sumserunt, et petulantem turbam paulo post in fugam egerunt. Ita plebs efferata, saevire quidem ad tempus potuit, non item bellum ducere, consilio nervoque destituta. (b)

A. C. 1756. M. Ter. 16. Ind. 4. P. 18. A.

CCCLXXXVII. Postquam aug. Teresia societatem armorum cum Elisabetha, Russorum imperatrice, decem abhinc annis contra quosvis hostes iuvisset; eandem hoc anno cum Galliae rege pacta, per suos apud externas aulas ministros declaravit, fortius hoc esse mere defensivum; sparsos de Silesia recuperanda rumores omni cavere fundamento; collectas in Bohemia copias ad nullius haesionem pertinere; sed, propter ingentes apparatus Borussiae regis, ad vim vi repellendam praeparatas esse. Rex Fridericus, hac de-

(a) *Ibid.* n. 3094, 3095. (b) *Ibid.* n. 3096.

declaratione non contentus, ingenti suae militiae confusus, in Saxoniam irrupit; priusquam Saxones spicari possent, eum aduersarium fore. Quo factum est, ut omnes imparatos offenderet; oppidisue captis suos duces praeponeret. Dresdam 6. Sept. ingressus, Saxonicum 20. millium exercitum ad irnam arctissime clausit, ac in Bohemia collocare iberna constituit. Venienti cum 60. millibus, Braunius um 40. millibus occurrit, et Kal. Oct. ad Lobositzium cecerrimam cum eo pugnam commisit. Postquam octo ioris pari fere fortuna certatum est, Borussia, in Bohemiam, ubi iberna transigere voluit, non admissus, in Saxoniam pedem referre coactus est. (a)

A. C. 1757. M. Ter. 17. Ind. 5. P. 10. A.

CCCLXXXVIII. Braunius, ut exercitum Saxonicum obsidione liberaret, expeditionem in Saxoniam illico suscepit. Irrito hoc conatu reddito, bellum in Borussia ad vindicandam Saxoniam Ratisbonae 17. Ian. decretum est. Dum imperiales copiae sub duce Hildeburghusano colliguntur, Borussia, exercitu quadripartito Bohemiam ingressus, Austriacum exercitum, pro Pragae mœnibus explicatum, 6. Maii fuit aggressus. Braunius, qui dextram alam regebat, primam Borussia aciem fudit; pari modo secundam disiecit; magnisque Schwerinii hortationibus inflammatos et relictos ordines cum ipso duce tertio concidit. Austriacis, victoria parta, longius, quam par erat, hostem insequutis, in medium sese rex iniecit, exercitumque victorem distraxit.

(a) *Ibid.* n. 3998.

xit. Carolus Lotharingus sinistram alam, cui prae-
fuit, in urbem subduxit; dextra, postquam Brauni-
us, accepto vulnere, Pragam illatus est, aperta fer-
ro via, Beneschauiam se recepit, exercitumque
Daunianum auxit. Post cruentum hoc praelium,
quod a 55000. Austriacorum, plusquam centenis
millibus Borussiorum erat commissum, Fridericus Pra-
gam obsidione cinxit, iniectisque 132. globorum
candentium, 22. pilarum igniuomarum millibus, in
cas angustias obsessos redegit, ut vix vno floren-
pullus gallinaceus, 4 aut 5. Rhenensibus ante redi-
mi potuerit. (a)

CCCLXXXIX. Hac cibariorum difficultate pre-
sos recreauit ac in libertatem asseruit pertinax illud
praelium, quod ad Chotzemirzium, medio Collinum
inter et Planian loco, 18. Iun. Daunius cum Bo-
russiae rege, coniuncto cum principe Bewern, au-
spicato commisit. Septies incurrentes Borussi tanta
cum strage repressi sunt, ut rex, nisi totum exer-
citus immolare vellet, Austriacae virtuti cedere
plenam victoriam debuerit, amissis 20. suorum mil-
libus, tormentis maioribus 45. cum multis curri-
bus annonariis, Austriacis non ultra 6000. deside-
ratis. Quantum ad hanc victoriam momenti Nadas-
dius contulerit, ipse Daunius ad augustam inge-
nue perscripsit. Ille iam 13. Iun. Bewernium ad
Planian usque repressit. Ille, feruente pugna, latus
hostium inuasit, et maximam illis confusionem in-
duxit. Ille fugientes insequutus, nullam illis sui col-
ligendi spaium dedit. Ille post obsidionem Pragae
20.

. Itun. solutam, in Lusatiam cum Carolo Lotharigo profectus, victis in Moys ad Görlitzium hostibus, ipsum Vinterfeldium, ducem eorum, 7. Sept. peremit. Ille Schweidnicium, 16. diebus oppugnatum, 12. Nou. subegit. Ille Wratislauiam, eius e triplici vallo Borussia, captoque principe Bern, 22. Nou. intercepit. Illius consilium si Carolus Loth. non reiecisset, nec ex munitissimis illis Szwernii castris copias eduxisset; ingentem illam viam ad Lissam 5. Dec. non accepisset; neque Wratislauiam 20. Dec. cum 17000. militum amisisset. Memorabilis fuit hoc anno 16. Oct. Hadikii Bero-um usque procurio, qua 185000. imperiales a-ribus extorsit. (a)

A. C. 1758 M. Ter. 18. Ind. 6. P. 26. M.

CCCXC. Vt augusta M. Tereſia victoriae Chotemnicensis, quae Fridericum non omnia posse occuit, illustriorem apud posteros memoriam redderet; militarem equitum ordinem, Tereſianum a-rio nomine dictum, instituit, eiusque maiorem rucem Daunio primo contulit. Antequam hic reliquias exercitus collegisset; rex Borussiae Schweidnicium mense Decembri corona cinxit, et hoc anno 16. Apr. in suam potestatem recepit. Morauim kal. Maiis ingressus, Olomucium obsidione cinxit. Sed, quum ab obsessis multas clades accepisset, e ad summam rerum omnium inopiam adductus uisset; e Silesia 4000. carrorum, plena commeatibus, adduci iussit, iisque praesidio 14. milia militum addidit. His Laudonius et Siskovitsius in Morauiae saltibus insidias struxerunt, et Borussiae partim inter-

(a) *Ibid.* n. 3100. 3101. 3103.

interfectis, partim in fugam cum duce Ziethenio coniectis, aerarii bellici duo plaustra cum 12. tormentis 30. Iun. secum abduxerunt, reliquis incensis, neue hosti seruire possent, vario modo corruptis. Fridericus igitur, Daunianis quoque copiis propius accedentibus, obsidionem Olomucii 2. Iulii soluit, et contra Russos, qui Custrinum oppugnabant, profectus, 25. Aug. pertinax praelium commisit, vicens millibus vtrimque desideratis, ac vtraque parte victoriam sibi vindicante. (a)

CCCXCI. Mira fuit Borussiae regis celeritas in exercitu suo huc, illuc raptando, quem per Moraviam, Bohemiam, Silesiam, Brandeburgiam, Saxoniam hoc anno circumducebat. E Saxonia Daunium in Lusaciam sequutus, ad Hochkirchium castra posuit. Daunius incautum illum oppressurus, 13. Oct. rumore per castra sparserat, se postridie copias suas contracturum, ad diem onomasticum aug. reginae sollempnius perendie celebrandum. Rumore hoc per castra vulgato, vicinisque Borussis persuaso, motus Austriacae militiae nullam illis ineundi praelii suspensionem mouerunt. Daunius intempesta nocte mandatis scripto ducibus datis et copiis clam promotis, aperiente se die, hostes obruit, et denis facile millibus caesis, 2500. captis cum 100. tormentis, regem amissa castrensi regiaque suppellectili cum tabernaculis, in praecipitem cum exercitu fugam 14. Oct. egit. Nuncius tam illustris victoriae, Vienneam allatus, cumulauit aug. reginae laetitiam, quam ex noui pontificis, Clementis XIII. Benedicto XIV. die

(a) *Ibid.* n. 3104.

e 3. Maii defuncto, 6. Iulii suscepti, litteris hauris, quibus illi successoribusque Hungariae regibus oriosa *regum apostolicorum* appellatio vel conceditur, vel stabilitur. (a)

A. C. 1759. M. Ter. 19. Ind. 7. P. 15. A.

CCCXCII. Clemens XIII. postquam reginam *apostolicæ* titulo condecorauit; eius archistratego quoque Daunio, nouum decus, pileum ensisque solemnem ritu sacratum, contulit, ut aduersus hostes in ecclesiæ, quam imperii feliciter eo decertaret. de, copiis Schurtzium ex hibernis ad Kal. Maias ecitis, diu frustra Russorum aduentum expectauit. Horum dux, Soltikowius, e Polonia tandem in Silesiam irruit, et ad Plätzen insignem de Borussis victoriam 23. Iulii retulit. Fridericus, hanc cladem claturus, raptis in Marchiam 60. millibus armatorum, ad Kunersdorffium 23. Aug. cruentam cum Russis pugnam conseruit, iamque binis in stationibus eosdem loco mouit; quum Laudonius, in laus hostium inuectus, confusionem primum ac trepidationem, tum stragem ingentem edidit. Hoc animaduerso, Russi, resumptis animis, pugnam restituerunt, magnamque Borussis cladem, captis fere 100. tormentis, intulerunt. Dresda, post Borussicum triennale iugum, hosti 4. Sept. crepta, Daunium, illic excubantem, Fridericus fame depulsurus, Finckium ad interceptum comitatum cum valida manu misit. Sed Daunius, occupatis circumcolibus,

(a) *Ibid.* n. 3105. 3106.

libus, ita Finckium ad Maxenam 21. Nou. inclu-
sit, vt ille cum exercitu suo captiuum se dedere co-
actus fuerit. Capta hic 14. Borussorum millia cum
9. generalibus, tormenta signaque pro numero ho-
stium plurima. (a)

A. C. 1760. M. Ter. 20. Ind. 8. P. 6. A.

CCCXCIII. Borussi, toties ab Austriacis male
multati, nihil rebus suis vtilius esse putabant, quam
si certis se munimentis continerent. Quare Fouque-
tus, montes ad Landshutum occupare iussus, ob-
iectis aggeribus, transuersis cratibus munimentisque
firmissimis ita se circumuallauit, vt nullum ab hosti-
bus aditum inueniri posse censuerit. At Laudonius,
omnibus per sese munitionibus exploratis, 23. Iu-
nii per latera montis ad verticem eluctatus, pau-
culis horis rem tanti momenti confecit: militum
amplius 7000. cum ducibus et instrumentis bellicis
cepit: ipsum Fouquetium, regi fidissimum et caris-
simum, in captiuitatem abduxit. Pari felicitate 26.
Iul. Glatzium, a Ianusio iam prius obsidione pres-
sum, quinque diebus expugnauit, ibidemque tormen-
ta 200. machinas minores aeneas 70. simul occupa-
uit. (b)

CCCXCIV. Laudonius, Glatzio potitus, Wra-
tislauiam obsidione cinxit; quae propediem in ma-
nus venisset; nisi subito Henricus, regis frater,
adfuisset: cum quo ne rex coniungere copias posset;
non procul Lignitzio se Daunius opposuit, cum eo-
que

(a) *Ibid.* n. 3108. 3109. (b) *Ibid.* n. 3110.

e praelium committere constituit. Vt res secunda
reretur fortuna; Laudonio commisit, vt, superatis
ago circuitu saltibus, regem a dextra peteret, dum
e propius accederet, ac Lascius in laeuam simi-
modo prorumperet. Laudonius, itineris difficul-
tibus transscensis, ad Panthen, locum condictum,
ruenit; et licet ipse nonnisi 14. rex 40. millia sub
gnis suis censuerit; prior impetum in hostes fecit;
s medios perrupit; 11. signa, captiuos 800. retu-
. Sed quia neque Daunius, neque Lascius ad con-
ctum tempus aderant, antequam obrui numero pos-
t, suos in eminentem montem subduxit. Hic re-
ptus, ordine debito minimoque damno 14. Aug.
ctus, maiorem Laudonio laudem, quam vlla victo-
a peperit. Octobri mense rex ad Torgauiam castra-
uum posuisset; Daunius 3. Nou. cum eo congressus,
lenam initio victoriam, Viennam quoque iam nun-
atam, retulit. Postquam tamen, globo fauciatus,
orgauiam esset translatus; Ziethenius, victores, sui
ii securos, aggressus, magnam iis perturbationem
tulit: de qua rex edoctus, illico recurrit, cla-
emque prius acceptam Austriacis reddidit, non ta-
ten parem; quin illi 10000. rex autem 20000.
erhibeatur amisisse. (a)

CCCXCV. Tam hoc, quam priore bello con-
stantem Hungarorum fidem experta M. Terefia,
uantum eis tribueret, orbi testatura, hoc anno
raetorianam ex nobili Hungarica, Croatica, Trans-
lvanica iuuentute turmam, cui vitae suae suorum-
ne custodiam crederet, instituit. Haec porro tur-
ma

(a) *Ibid.* 2. 511.

ma nobilis, cuius primus capitaneus Leopoldus Pálfi fuit renunciatus, in maxima procerum et aliorum, ex omni Hungaria concurrentium, frequentia Posonii 28. Sept. fidei sacramentum dixit. Erant uniuerse 120. iuvenes, e patriis sibi delecti, permixtis etiam illustri loco natis; nec mulo post Viennam ad condecorandas primas archiducis Iosephi cum Elisabetha Parmensi nuptias, concesserunt, ac omnium oculis in se conuersis, gratissimum affluentis multitudini spectaculum praebuerunt. (4)

A. C. 1761. Mar. 21. Ibid. 2. P. 22. M.

CCCXCVI. Schelkenstein bello, ne semel quidem Austriacus exercitus cum Borussia manus iusto praelio conseruit. Etsi vero nihil in campo, praeter leuiiores quaedam velitationes, actum sit, arnum tamen istum, occupato Schweidnitzio, Iaudonius insignem reddidit, eoque magis memorabilem, quod ope scalarum urbs munitissima, tres intra horas, inaudita felicitate, subacta sit. Praefidium militum 3776. capitum, cum 252. machinis, maioribus, in manus victoris venit, cui non nisi 1400. qua caesis, qua vulneratis haec victoria, Kal. Oct. relata, statit. Augusta, nuncio hoc accipio, mox in genus prostrata, DEO gratias agit, cuius pietati hoc anno Clemens XIII. concessit, ut innoxiae missae, post mentionem factam Romani pontificis et dioecesis antistitis, nomen eius, et legitimorum successorum, unione sacra, iuxta consuetas caerimonias inauguratorum, nuncuparetur. (5)

A. C.

(a) *Ibid.* n. 3112. (b) *Ibid.* n. 3114. 3115.

A. C. 1762. M. Ter. 22. Ind. 10. P. 11. A.

CCCXCVII. Elisabetha, Russorum imperatrice, . Ian. rebus humanis exempta, facies belli multum nmutata fuit. Eius enim successor ac ex Anna sore nepos, Petrus III. ruptis foederum vinculis, um rege Borussiae 5. Maji pacem fecit, suasque opias aduersus Austriacos, pro quibus antea pugnant, arma stringere coegit. Mox alios principes d pacem hortatus est, cuius consilium Suecia, belum vmbratile his annis gessisse visa, facile recepit. Russis et Suecis a foedere recedentibus, Fridericus omnes copias, quas illis opposuerat, in solos Austriacos conuertit, iisque Schweidnitzum 9. Octobris eripuit. Gallis etiam cum Hannoveranis et Anglis, post multas vario Marte factas velitationes, paciscantibus, quum tantopere foedus vndique haret; Austriaci quoque consilia pacis admiserunt. (a)

A. C. 1763. M. Ter. 23. Ind. 11. P. 3. A.

CCCXCVIII. Hic tandem annus optatam ab omnibus pacem feliciter reuexit, et bellum, in Saxonia coeptum, ibidem in arce S. Huberti 15. Febr. finem accepit; omnibus, ad normam pacis Wratislauiensis, hoc bello captis, vtriusque restitutis. . Postquam pax ab externo hoste fuit; ab interno subteraneoque maxima Hungaria cladem accepit; quum 28. Iulii horribilis terrae motus adfuit Danubio loca concussit, ac ingentem hominum, vrbium, sacrum ac profanarum aedium stragem edidit. At Comaromium prae ceteris locis motus iste prostravit, cui mox apostolica regina re frumentaria succurrit,

L l 2

ac

(a) *Ibid.* n. 3116.

ac in quinquennium omne tributum relaxavit. Maternam subinde curam ad orphanos porrexit, pro quibus educandis domum in Tallos constituit. (a)

A. C. 1764. M. Ter. 24. Ind. 12. P. 22. A.

CCCXCIX. Imperii comitiis, in quibus Iosephus II. Francofurti 27. Martii Romanorum rex electus, 3. Apr. coronatus fuit, absolutis, alia Hungaris comitia Posonium ad 17. Iunii sunt indicta: quae priusquam inchoarentur, quo virorum, de rep. praecclare meritorum, virtuti maiora praemia redderentur, et ad communem utilitatem novis eorum studia stimulis acuerentur, insignem S. Stephani regis ordinem apostolica regina, litteris regiis 6. Maii datis, instituit. Posonium ad comitia 3. Iulii cum imperatore regeque Romanorum profecta, rerum tractandarum argumentum ad duo potissimum capita revocavit; ut quantum contributionale uno millione augeatur, — et insurrectionis negotium in eum redigatur ordinem, ut efficax auxilium pro publica necessitate haberi possit. Moram rebus agendis iniecit libellus, a Kollario de potestate legislativa scriptus ac in comitiis sparsus; qui quidem ad preces statuum ab augusta 16. Aug. prohibitus est; cautiore tamen eosdem status reddidit, ne, quod illic agebatur, onus inhaerere fundo paterentur. Praecipuus horum comitiorum scopus, post semestrem fere disceptationem, ita perductus est, ut status et OO. 200. millibus flor. contributionem auxerint; ad alendam praeterea militiam praetorianam 100. millia flor. adiecerint; uniuerse proinde, cum prioribus promissis, contributionem 3900000. flor.

(a) *Ibid.* n. 3118. 3119.

efiniuerint. Hanc oblationem augusta ratam habuit
5. Dec. 1764. (a)

A. C. 1765. M. Ter. 25. Ind. 13. P. 7. A.

CD. Comitibus in hunc annum productis, ex resolutionibus regis conditi sunt articuli 47. quos augusta decreto III. die 19. Martii confirmavit, titulis praefectis: (b) „ *I.* De personali regiae maiestatis, in regno hoc residentia. *II.* De generalibus regni comitiis Budae celebrandis. *III.* De consilio locumtenentiali regio. *IV.* De conservatoribus S. regni coronae. *V.* De collatione officii personalis. — *VI.* De honore baronatus regni capitaneo turmae nobilium praetoriae addendo. *VII.* De officio districtualis commissariatus Quinqueecclesiensis restaurando. *VIII.* De iurisdictione militari in nobilium bona non exercenda. *IX.* Nobiles a solutione navali etiam in tractu Petrovaradiensi immunes sint. *X.* De restauratione capituli Albenfis. *XI.* De locis credibilibus. — *XII.* De litteris ex archiuo camerali extradandis et ex Polonia rehabendis. *XIII.* De foundationibus Szirmaiana, Hrabovszkiana et Lövenburgiana. *XIV.* De decimis Scepusiensibus. *XV.* De redemptione — 13. oppidorum Scepus. *XVI.* De differentiis quoad limites regni — terminandis. *XVII.* De differentiis inter comitatum Beregh et dominia Munkáts ac Sz. Miklós. — *XVIII.* De telonio Budensi. *XIX.* De fluvio Grano navigabili reddendo. *XX.* De abusibus civium Quinqueecclesiensium. *XXI.* De publicis comitatus oneribus aequaliter ferendis. *XXII.* De expensis, ad legationes Turcicas — factis. *XXIII.* De praetensione comitatus Iaurin *XXIV.* De re vesti-

L 1 3

aria

(a) *Ibid.* n. 3120.—3124. (b) *Corp. iur. H. T. II.* p. 427.

- „ aria militiæ Hungaricæ. *XXV.* De militiis, ad
 „ possessionem Veretske excubante. *XXVI.* De pu-
 „ pillis. *XXVII.* De asyli casuum elaboratione. *XXVIII.*
 „ De plenipotentiaria et procuratoria constitutione.
 „ *XXIX.* De appellatis — admittendis. *XXX.* De
 „ littoralis Austriaci recentius inducta compellati-
 „ one. *XXXI.* De referato per portum Buccari com-
 „ mercio. *XXXII.* De telonio in ponte Carlostadi-
 „ ensi. *XXXIII.* De præfidiis confinii banalis repa-
 „ randis. *XXXIV.* De figenda in regno per banos
 „ solita residentia. *XXXV.* De vno nationali confilia-
 „ rio, ad cancellariam R. H. A. applicando. *XXXVI.*
 „ De abrogandis per statum militarem praticari
 „ solitis — exactionibus. *XXXVII.* De abrogandis,
 „ quæ status militaris — induxit, educillis et ma-
 „ cellis. *XXXVIII.* De appellatis ex tabula banali
 „ causis. *XXXIX.* De immunitate civium civitatum
 „ Neoplanta et Zombor. — *XL.* De remediendis *Sza-*
 „ *koltzensis et Nagybanyensis* civitatum querimoniis.
 „ *XLI.* De depositariis pro productis regni institu-
 „ endis. *XLII.* Ordo min S. P. Francisci Seraph.
 „ conventualium, — postliminio receptus, inarti-
 „ culatur. *XLIII.* Congregatio monialium virginum,
 „ *notre — dame* dictarum, — articulariter recipitur.
 „ *XLIV.* D. principis Iosephi Kevenhüller — *Mersch*
 „ indigenatus declaratur. *XLV.* — C. Leopoldus a
 „ Daun pro directo descendente Wilhelmi Ant. a
 „ Daun, anno adhuc 1678. in indigenam recepti,
 „ recognoscitur. *XLVI.* — Card. Christophorus a
 „ *Migazzi* — *de Colloredo*, — dux *de Sissa Ta-*
 „ *rouka*, — *Salm*, — *Chorek*, — Clerici, Gasp.
 „ a *Migazzi*. *XLVII.* — De *Villana* — *Perlas*,
 „ — *Sauer*, *Eltz* — *Kempenich*, — *Lamberg*, —
 „ Ca-

, *Castellan*, — *Sermaye*, — *Aspermon*, — *Nem*,
 , — *Pechman*, — *Vöber*, — *Eopraser* — in in-
 , digentis recipiuntur.

COL. Nondum absolutis consiliis, Iosephus II. missa 1783. prima coniugit, hoc anno 25. Ian. Ruptis secundas cum Iosepha Bauara celebravit. Eius frater et successor factus, Leopoldus II. eodem anno cum Ludovica Hispana contrubium inivit. Sed quum Oeniponti sollempnitas nuptiarum ageretur; vtriusque pater, Franciscus imperator, ibidem 18. Aug. morte quidem inopinata, sed non improuisa, raptus est. Nupta quoque hoc eodem anno sunt duo Hungariae lumina, Franciscus Barkotzius, Strigonien archiepiscopus, 18. Iunii, Ludovicus Batthyanius, regni palatinus, 26. Oct. cui locumtenens Albertus, Saxoniae dux, 25. Decembris affectus est. (a)

A. C. 1766. M. Ter. 26. Ind. 14. P. 30. M.

CDII. Postquam Alberto duci suam augustam filiam, M. Christinam, 8. Apr. thori sociam ac consortem dedisset; celebratis ille mense Maio nuptiis, primum consilio regio praefuturus Potontum, deinde Budam causis forensibus, in supremo tribunali septem — virum agitari solitis, interfuturus, cum dilectissima coniuge sua concessit totaque hoc tempore palatium regium incoluit. (b)

A. C. 1767. M. Ter. 27. Ind. 15. P. 19. A.

CDIII. Serenissima haec Christina, cum augustissima matre sua, magnum hoc anno vitae dis-

L I 4

(a) *Hist. Cr. T.* 39. n. 3127. (b) *Ibid.* n. 3128.

crimen easit, quum morbilli, familiaris Austriacis principibus morbus, aulam Viennensem corripissent. Prima hoc malo 28. Maii Iosepha, Iosephi II. coniunx, extincta fuit. Huius obitu cognito, magnus bonos. omnes metus inuasit, ne morbus, qui florentis aetatis principem prostravit, aetate maturiorem angustam terris eriperet. At multorum precibus exoratum caelum valetudinem et apostolicae reginae, et filiae Christinae restituit. Verum alteram eius filiam, M. Iosepham, regi Neapolitano desponsam, ac postridie, nisi hic morbus intercessisset, in viam se daturam, ipso D. Tereasiae festo mors sustulit. (a)

A. C. 1768. M. Ter. 28. *Ibid.* 1. P. 3. A.

CDIV. In locum defunctae M. Iosephae M. Carolina, regi Neapolitano kal. Ian. desponsa, die 7. mensis Apr. Vienna discessit, ac 8. Maii cum fratre Leopoldo Romam feliciter appulit. Apostolica vero regina de connubiis mixtae religionis mandatum edidit, *ut in posterum huiusmodi mixtae matrimonia non alio modo admittantur, quam si pars aetholica reuersales de utriusque sexus prolibus in orthodoxa fide educandis dederit litteras.* (b)

A. C. 1769. M. Ter. 29. *Ibid.* 2. P. 26. M.

CDV. Rursus aug. Tereasia nuptiis filiae suae, M. Amaliae, Ferdinando, duci Parmensi, 27. Ian. collocatae, hunc annum celebrem reddidit. Tum vero
Io-

(a) *Ibidem* n. 3130. (b) *Ibid.* n. 3131.

osephus augustus, multum peregrinari solitus, in
taliā 3. Mart. longum iter suscepit, Romanque
15. mensis eiusdem non agnitus intrauit. In solitis
ubinde honoribus a Romanis excultus, conclaue
cardinalium, mortuo 2. Febr. Clemente XIII. de no-
uo pontifice deliberantium, visitauit. Postquam et
Laurentius Ganganelli, dictus Clemens XIV. die 18.
Maii pontifex electus fuisset; et archiducis Amaliae
nuptiae 27. Iun. coaluissent; Viennam 29. Iulii re-
uersus, in Silesiam non multo post profectus, dum
iusticos, terram aratro proscindentes, vidisset; in
partem laboris ipse venire dignatus est. Eo tunc
ad Olsehana castra profecto, M. Teresa, quae res
militares curandas filio commiserat, scientiis altius
prouehendis intenta, Tirnauiæ ceteris facultatibus
medicam adiecit, ac nouos in aliis quoque docto-
res addidit. (a)

A. C. 1770. M. Ter. 30. Ind. 3. P. 15. A.

CDVI. Dum in academico Tirnauienſi foro no-
ua domus medicæ facultatis vſibus e fundamentis
excitatur, vetusque ſcholarum aedes pro ceteris di-
ſciplinis ad omnem elegantiam adornatur; auguſta
ſuas curas etiam in Tranſſiluaniam porrexit, orpha-
narumque prolium miſerta, Cibinii domicilium illis
educandis opportunum erexit. Poſtquam autem patriæ
ſiliis plurima diſcendi ſubſidia procuraffet; teneram
quoque ſequioris ſexus ætatem maternis curis com-
plexa, licet et D. Vſulæ ſorores, et dictæ de no-
ſtra domina ſanctimoniales, quas Poſonii ſtabiliuerat,
vtilē in inſtituendis puellabus operam nauauerint;
hoc

(a) *Ibid.* n. 3132. 3133.

hoc tamen anno nouam Anglicarum herularum coloniam 13. Maii Budam deduci, reginaeque patrem vnā illis et alumnis assignari iussit. (a)

A. C. 1771. M. Ter. 31. Ind. 4. P. 31. M.

CDVII. Elegantissimum in hac regia sacellum incomparabilem hoc anno thesaurum accepit, incorruptam S. Stephani regis dexteram, quam, a religiosis S. Dominici Ragusa 29. Maii Viennam allatam, apostolica regina Budam ingenti cum sollemnitate 21. Iulii transmisit, ac in eius memoriam numum quoque feriundum curauit, cuius pars aduersa S. dextram exhibet, cum reperta hac in vola manus perigrapha: *Dextera B. Stephani regis et confessoris gloriosi*. Pars autem auersa breuem totius rei historiam ita refert: *Quam ab an. MXC. ad MDXXVI. in Hung. tum Ragusae ultra II. Sec. cultam Ios. II. et M. Ter. Augg. MDCCCLXXI. XXIX. Maii recup. et post IX. diē. deuot. Hung. DD. Bud. quotannis publ. venerat. proponendam*. Eodem tempore, quo S. Stephani cultum augusta tantō studio procurabat; egit apud Clementem XIV. vt quū id, quod a Benedicto XIV. de relaxatis festis constitutum fuerat, vulgo minus obseruaretur; legem iis diebus missam audiendi tolleret. Annuit pontifex, retēns, praeter dies dominicos, *festis resurrectionis cum feria 2. pentecostes cum fer. 2. natiuitatis D. N. I. C. circumcissionis, epiphaniae, ascensionis et corporis Christi; purificationis, annuntiationis, assumptionis, natiuitatis et conceptionis B. V. M. SS. apōst. Petri et Pauli,*
omnium

(a) *Ibid. n. 3134. 3135.*

mnium sanctorum, S. Stephani protom. et unius tantum principalioris patroni, quem pro Hungaria S. Itephanum regem apostolica regina designauit. (a)

A. C. 1772. M. Ter. 32. Ind. 5. P. 19. A.

CDVIII. Postquam augusta relaxationem quorundam festorum obtinuit; in eo rota fuit, ut residuos dies festos sanctius dehinc subiectus populus celebraret, salutaribus legibus in hunc finem perlati et ad antistites Hungariae perscriptis. Ut autem his legibus cultum diuinum, ita ditiores quoque suas receptis 13. oppidis Scepusiensibus auxit. Quam enim Poloni restitutionem eorum tamdiu distulissent, obtendentes ignorantiam valoris 27. *millium sexagenarum latorum grossorum Bohemicalis monetae*, quibus haec oppida Sigismundus Polonis in pignus transcripserat an. 1412. illa tandem Gordium nodum soluit, ac post annos 360. quorum interuallo Poloni summam illam, cuiuscumque valoris, cum multiplici fenore receperunt, oppida tamdiu possessa Hungariae iuribus 5. Nov. restituit. Immo his non contenta, hoc eodem anno Halliciae quoque Lodomeriaeque regna, quorum titulis Hungariae reges vsu, ius in ea se non exuisse declararunt, postliminii iure vindicauit. (b)

A. C. 1773. M. Ter. 33. Ind. 6. P. 11. A.

CDIX. Funestus hic annus et episcopis Transiluanienfi, Vespriemiensi, Bosnensi fuit, a cuius obitu

(a) *Ib. n. 3136. 3137, (b) Ibid. n. 3138. 3139.*

tu coniuncto Sirmiensi cum episcopatu Bosnensi primus Matthaeus Kertitza praefuit, et societati IS-SV, quam Clemens XIV. die 21. Iulii nullam esse iussit. M. Teretiam inuitam ad eius abolitionem inductam esse, fauores, tam ante, quam post eius rui- nam in eiusdem alumnos collati facile cuius per- suadent. Nihil illa diligentiae praetermisit, quo ma- lis, quae hinc oritura timebantur, occurreret. Con- stitutis igitur pinguioribus stipendiis, alios e sacris profanisque viris designauit, qui iuuentutem patriam erudirent. Negari tamen non potest, votis omnium satisfactum non esse, multosque, qui prius institui societatis euersionem, variis praepediis et affectio- nibus abrepti, vel desiderarunt, vel laetis admir- murationibus comprobarunt, in dies, quid amife- rint, magis sentire, votisque vel tacitis, vel etiam apertis eius restitutionem expetere. (a)

A. C. 1774. M. Ter. 34. Ind. 7. P. 3. A.

CDX. Ad implendas vacuas in vniuersitate Tir- nauienti cathedras augusta concursum indixit, am- plaque deligendis professoribus stipendia decreuit, secularibus florenos 1200. ecclesiasticis 800. religio- sis 600. De religiosis autem constituit, vt ante com- pletum 24. aetatis annum nemo sollemnia religionis vota profiteri possit. Parochis liberam testandi facul- tatem confirmauit; sine testamento decedentium fa- cultates trifariam diuidi voluit, vnā partem eccle- siae, pauperibus alteram, tertiam consanguineis ad- dicendo, vel, his deficientibus, fisco. Supplicatio- nes

s. ultra distantiam vnus diei fustulit. Nundinas
his diebus celebrari prohibuit. In Calvinianorum
matrimonii conditionem illam, *donec honeste vixe-*
, addi vetuit. (a)

A. C. 1775. M. Ter. 35. Ind. 8. P. 16. A.

CDXI. Dum haec in Hungaria sanciebantur; se-
des apostolica vacabat, die 22. Sept. anni superioris
mobi consumto Clemente XIV. postquam sedif-
t annos 5. menses 4. dies 3. quot nempe Sixtus
. ex eodem ordine Seraphico pontifex creatus, ex-
euerat. Hoc anno 15. Febr. successor electus Ioan.
ngelus Braschi Pii VI. nomen assumsit (natus Cae-
nae 27. Dec. 1717.) Dedit is encyclicam episto-
m ad antistites catholicos sub anni huius exitum
ontra huius aeui philosophiam, *quae tam honesto voca-*
ulo suam abscondit impietatem; et ad nauseam vsqua
amitat: *liberum hominem nasci, nec cuiusquam ob-*
noxium imperio: societatem propterea multitudinem ef-
hominum ineptorum, quorum se prosternat stupidi-
as coram sacerdotibus, a quibus decipiantur; coram
regibus, a quibus opprimantur. Venenata hac do-
trina pseudo — philosophorum in quod praecipi-
ium impulsa sit Gallia, moesti videmus; cuius
sarpem in Hungaria tempori resectam esse, laeti cer-
imus. (b)

A. C. 1776. M. Ter. 36. Ind. 9. P. 7. A.

CDXII. Postquam metropolitana Strigoniensis
celesia 10. annos ab obitu Barkotzii vacasset; au-
gusta

(a) *Ibid.* n. 3142. 3143. (b) *Ibid.* n. 3144.

gusta Iosephum Batthyanium, Colocensem archiepiscopum, kal. Ian. Strigoniensem metropolitam promulgavit; quem archiepiscopatum in 4. dioeceses distraxit; nempe præter metropolitanam, in Neosoliensem, Rosnauensem, Scepusiensem; et Neosoliensi quidem Franciscum Berchtoldium; Rosnauensi Ioannem Galgotzium, eoque prius mortuo, quam honorem illum adiret, Antonium Révaim; Scepusiensi Carolum Szalbeckium praecepit. Vacantem vero Colocensem metropolim Adamo Patrichichio, Varadinensi per 17. annos episcopo, viro doctissimo, contulit, ipsumque capitulum metropolitanum 5. canonicis auxit. Nationi quoque Graecis Illyricae per episcopum Crisientem, Ruthenicæ per Munkatsientem, Valachicæ per Varadiensem apostolica munificentia providit. Auxit etiam ditionem suam, ad Transsilvaniam Moldaviae partem; ad Croatiam Fluminense territorium, sub titulo comitatus Seuerinensis, adiiciendo; cui Iosephum Majláth, eruditionis ac pietatis laude clarissimum, praecepit. Novum denique studiorum systema hoc anno praescripsit, et omnem Hungariam in 10. tractus: Posoniensem, Neosoliensem, Iauriensem, Budensem, Quinqueecclesiensem, Vnguariensem, Cassouensem, Nagybaryensensem, Varadiensem et Zagrabienensem divisit. (a)

A. C. 1777. M. T. 37. Ind. 10. P. 30. M.

CDXIII. Hoc anno mors, in insulas grassata, 30. Ian. rapuit Antonium Engl, episcopum Flaudien

(a) *Ibid.* n. 3145. — 3150.

ensem; postridie Nitriensem, Ioannem Gussini;
 Maii Georgium Klimo, Quinqueecclesiensem. Sed
 duos Hungaria duos episcopatus rursus accepit,
 Ibbensem et Sabariensem; illi primus antistes Ignatus
 Nagy; huic Ioannes Szili datus est, quorum
 terque testis S. Stephani, primi Hungarorum regis,
 sedem suam introductus est. Introducta quoque
 in Budam scientiarum omnium vniuersitas, cui fere
 quiescens Tirnauia domicilium praebeuit. Huic au-
 gusta regiam suam, in arce Budensi sitam, colle-
 gium item et seminarium, antea societatis, addixit,
 et hic iunior clerus, Tirnauia translatus; illic aca-
 demia Teresiana, 100. alumnos complexura, collo-
 cari possit. Tirnauiam ad collegium olim societatis
 orphanotrophium militare Iosephinum Petouio trans-
 positum est. Anglicanae vero virgines ex regia Bu-
 densi iam 4. Maii Vacium traductae sunt, ubi pari-
 ter academia Teresiana sub cura PP. Piarum Scho-
 larum surrexit. Budae praeses senatus vniuersitatis
 Adamus Pataschich, arch. Coloc. cancellarius Ignatus
 Nagy, ep. Alben. creati sunt. (a)

A. C. 1778. M. Ter. 38. Ind. II. P. 19. A.

CDXIV. Immortalia haec augustae principis in
 Hungariam merita, quibus incrementum scientiarum
 in hoc regno procurabatur, incremento quoque
 nationum sunt cumulata. Postquam regno restituisset
 ractum Tibiscanum, Sclauoniam ac Sirmium, 16.
 oppida Scepusiensiā, maritimas illas partes, quae, post
 finium et Frangopanum caesum, diuersorum extra
 Hun-

(a) *Ibid.* n. 3151. 3152

Hungariam dicasteriorum iurisdictioni parebant; Temesiensem quoque banatum hoc anno die 6. Iunii Hungariae iuribus adiecit: ac in tres comitatus, Temesiensem, Torontaliensem ac Krassouiensem distribuit. Adiecit etiam ad comitatum Seuerinensem Buccarim, Buccarizzam et portum regium cum maritimis quibusdam locis, vt facilius Hungarorum cum exteris gentibus commercium redderetur. Nam secundo Danubio merces omnes Semlinum; hinc aduerso Sauo, deinde Colapi Carolo stadium vsque promoueri possunt; inde triduo via Carolina Flumen vsque deportari. (a)

CDXV. Hungari, tot M. Tereſiae beneficiis prouocati, quicquid ad postremum a rege Borussiae motum bellum felicius gerendum videbatur necessarium, libenter ac promte subministrarunt. Fridericus porro causas belli 16. Martii hoc anno declarauit, mortuo sine herede 30. Dec. anni superioris electore Bauariae, Maximiliano Iosepho, scripto Ratisbonam misso, questus *electorem Palatinum magnam partem Bauariae Palatinatusque superioris a caesareis ac regiis occupari passum esse; cessionem hanc successionis iuribus Palatinae domus in totam Bauariam et Palatinatum superiorem aduersari; secus aequilibrium in imperio Germanico sublatum iri.* Responsum est illi 10. Aprilis. *Apostolicam reginam in aliquam Bauariae partem indubitata successionis iura habere; quibus electori Palatino repraesentatis, ex amico conuenſo se partes illas occupasse.* Fridericus, hoc responſo non contentus, 5. Iulii Bohemiam inuasit. Mox Hungari de delectu militum aliisque belli subsidiis deliberarunt,

(a) Ibid. u. 3153.

runt, et facile 20. millibus armatorum copias caeco — regias auxerunt. (a)

A. C. 1779. M. Ter. 39. Ind. 12. P. 4. A

CDXVI. Aug. Tereſia, collaudato Hungarorum adminiſtrandis ad bellum neceſſariis rebus ardore, non multo poſt illud pace compoſuit. Decretorio prælio nuſquam commiſſo, velitationibus regebatur, Auſtriacæ militiæ plerumque felicibus. præcipuam memoriam meretur expeditio, quam Turmſerus aduerſus Habelschwert et caſtellum ligneum prope Schwedeldorff in comitatu Glatſienſi 18. an. ſuſcepit. Ad urbem illam intercipiendam duos tribunos, Pallautzinum et Aluintzium, cum duobus agminibus miſit; quorum opera Boruſſicus bel- lidux, princeps de Heſſen — Philipſthal, cum 25. militum præfectis et 714. gregariis, ex urbe capta aptius abductus eſt. Ad caſtellum ligneum, ab Auſtriacis incenſum, peditatus hoſtium aciem quadratam formavit, in quam huſzarorum turmæ ſtrictis enſibus irruerunt, et omnes, qui non in acie ceciderunt, una cum aduectis tormentis ceperunt. Primus hic aciem quadratam perrupit centurio Raczvſzkus, undecim pugionis militaris ictibus ita concuſus, ut poſtridie heroam animam efflauerit. Heroica hæc Auſtriacorum facinora Fridericum facile permoverunt, ut conſilia pacis agitare. Hæc poſto natali M. Tereſiæ, 13. Mali, Teſchinii conſula fuit, omnibus in integrum utrimque reſtitutis, aptius ſine lytro libertate donatis, regina pollicita,

(a) *Ibid. n. 3154.*

ta, se non impediantur, quo minus terras Auspach et Bareut electoratus Brandeburgici primogenitura consequatur; ipsa vero Bauariae partem, inter Danubium, Onasum et Iuuzuum sitam, et partem tractus Burchusienfis obtinuit. Maluit nempe terras, iure sibi debitas, dimittere, quam belli calamitatibus Christianos involuere. Ultima die huius anni Sopronii capitulum erexit ex venditis 17. sacerdotiorum fundis, indeque redacta 100. millium flor. summa. (a)

A. C. 1780. M. Ter. 40. Ind. 13. P. 26. M.

CDXVII. Constituto Sopronii 5. canonicorum collegio, Nitriensi quoque capitulo M. Teresa praepositum, quo, postquam in episcopatum ea praepositura conuersa fuit, carebat, dedit, adiectis illi 5000. florenis annuis, reliquorum etiam canonicorum prouentibus auctis. Quum autem Nitrienses canonici magnas prouentuum accessiones acceperunt; Quinqueecclesiensibus aliquid decedere videbatur, quum ea ciuitas hoc anno die 21. Ian. numero liberarum ac regiarum adscripta fuisset. Sed enim nihil augusta prouentibus ecclesiasticis hoc facto detractum voluit, ciuibus ad resarciendam clero iacturam 62888. florenis persolvere iussis. Orphanos quoque peculiari cura semper complexa, hos hoc anno mense Martio, maioris commoditatis causa, Tallosino Szemprzinum, istinc illuc captiuos in locum illorum transferendos curauit. Eodem hoc tempore, quod multi dudum in votis habebant, aquas

cx

(a) *Ibid. n. 3155. 3156.*

ex Sárviz, speciem paludis referente, deduci laeto
 uccessu iussit. Eius item providentia firmissimus ag-
 ger ad Ezekinum ad spatium vnus miliaris ex-
 structus est, quo commercii consultum et seculo-
 rum incommoda sunt sublata. (a)

CDXVIII. Insigne hoc promouendorum Hunga-
 riae commodorum ac ornamentorum studium M.
 Terefia cumulauit illa cura, quam scientiis altius in
 hoc regno prouehendis constanter impendit. Ter-
 tius a traducta Budam vniuersitate iam annus age-
 batur; quum eam, idoneis per triennium incremen-
 tis ad quampiam maturitatem deductam, 25. Iunii,
 qua bis vicennalis annus ab eius coronatione reco-
 lebatur, solemnitus inaugurandam curauit, cuius no-
 mine Carolus Palfius, procancellarius et commissa-
 rius regius viros, per occasionem horum sollempni-
 um ad altiore dignitatis gradum euectos, promul-
 gavit, Ladislaum Kollónich, episcopum Varadinen-
 sem; Paullum Ezerházi Quinqueecclesiensem; An-
 tonium Revai Nitriensem; Antonium András; Ros-
 nauensem; Ignatium de Batthyán, Transsiluanien-
 sem, numismatis etiam, ad memoriam rei huius, con-
 seruandam cufis, in numerosos hospites hac occa-
 sione distributis. (b)

CDXIX. Vltimum hoc illustriorum operum et
 memorabilem in gentem Hungarum M. Terefia fa-
 uorum ac immortalium beneficiorum erat. Mensis
 enim Nouembris exitus tam illi, quam vniuersae
 genti nefastus fuit. Die 22. huius mensis catarrho
 suffocatio correpta, quum ex hydrope pectoris
 M m 2 gra-

(a) *Ibid.* n. 3157. (b) *Ibid.* n. 3158.

gravius laborare coepisset, ac vicinae mortis periculum haud procul abesse sensisset; ipsamet 26. Nou. sacro viatico publice refici voluit. Ingrauescente morbo, die 28. mensis eius extremum oleo sacro peruncta, postridie vespere circa horam 9. hanc vitam solumque reliquit, post annos regiminis 40. dies totidem; aetatis annos 63. menses 6. dies 16. semper in cordibus Hungarorum victura, quos nunquam admissae successionis femineae poenituit; nullus enim est ordo hominum, quem illa peculiaribus sibi beneficiis non adstrinxisset. Illa viros ecclesiasticos, octonis episcopatibus institutis, canonicorum collegiis vel erectis, vel melius dotatis, aeternum sibi deuinxit. Illa splendidissimum ordinem S. Stephani R. pro politicis; Terecianum pro militibus remunerandis instituit. Illa rem litterariam nouo studiorum systemate constabiliuit. Illa miserae plebi, praescripta norma praestandorum dominis laborum, optime consultum voluit. (a)

CDXX. Ea rerum potiente rexit ecclesiam *Sri-goniensem*, post Emericum C. Eszterhazium † 1745. C. Nicolaus Chakius 1751. † 1757. C. Franciscus Barkotzius 1761. † 1765. C. Iosephus Batthyanius 1776. *Colocensem*; post C. Gabrielem Patachich † 1745. C. Nicolaus Cháki 1747. Franciscus L. B. Klobustzki 1751. C. Ioseph. de Batthyán 1760. Adamus L. B. Patachich 1776. † 1784. C. Ladislaus Kollonich 1788. *Agriensem*, post C. Gabrielem Erdödium † 1744. C. Franc. Barkóti 1745. C. Carolus Eszterházi 1761. *Albaregalensem* Ignatius Nagy 1777. † 1789. *Bosnensem*, post Petrum Bakich, Franc. Thauszi

(a) *Ibid.* n. 3159.

aufzi 1749. Ioseph. Chiolnich 1751. Matthaeus
rtitza 1773. *Crisienssem* Basilius Bosichkovich 1776.
garaszenssem Gregorius Maior. *Laurinenssem*, post
Iolphum a S. Georgio, C. Franciscus Zichi 1743.
1783. *Munkatsienssem*, post Ioan. Bradats, An-
eas Batinszki 1773. *Neofolienssem* C. Francisc.
rechtold 1776. † 1793. *Nitrienssem* C. Emeric.
zterházi 1740 Ioann. Guszini 1763. † 1777. C.
nton. Revai 1780. † 1783. *Rosnauienssem* C. Ant. Révai
76. Ant. L. B. Andrási 1780. *Quinqueecclesien-*
n, post C. Sigism. Berényi, Georgius Klimo 1751.
1777. C. Paul. Eßzterházi 1780. *Sabarienssem* Io-
nes Szili 1777. *Scepusienssem*: Carolus Szalbeck
76. † 1785. *Segnienssem*, post Ioan. Benzoni,
olfgangus Chiolich 1746. Pius Manzador 1764.
iannes Caballini 1773. † 1782. *Sirmienssem*, post
adislaum Szörényi, Nicolaus Givovich 1754. Ioan-
es Paxi 1762. quo Zagrabiam translato, Matthaeus
ertitza, hac vnita cum Bosnensi 1773. *Transsilua-*
ienssem Franciscus L. B. Klobusitzki 1741. Sigism. L. B.
ztojka 1749.—1759. † 1770. C. Iosephus de Batthyán
759 Ant. L. B. Bajtai 1760. Pius Manzador 1772. C. La-
dislaus Kollonich 1774. C. Ignatius de Batthyán 1780.
Tsanadienssem, post Nicolaum Stanislauch, C. Franc. Ant.
Engl 1750. Emericus Kristovich 1777. *Vacienssem*,
post Michaellem Car. ab Althan, C. Christophorus
Migazzi 1755. C. Paul. Forgács 1757. C. Carolus
Eßzterházi 1759. iterum C. Christoph. Migazzi 1761.
Varadienssem, post Nicolaum Cháki, C. Paullus
Forgách 1747. Adamus L. B. Patachich 1759. C.
Ladislaus Kollonich 1780. *Varad. Gr. ritus* Moy-
ses Dragoffi 1777. *Vesprimienssem*, post Adamum
Atsádi, Martinus Biró 1744. Ignatius Koller 1762.

† 1773. Iosephus Bajzath 1777. *Zagrabiensem*, post Georgium Branyug, Franc. L. B. Klobusitzki 1748. Franc. Thaufzi 1751. Ioan. Paxi 1770. Ios. Gallyust 1772. † 1786. Munus *palatini* gessit C. Ioannes Pálfi 1741. † 1751. C. Ludouicus de Battyán 1751. † 1765. *Locumt. regii* princeps Albertus 1766. — 1780. *iudicis curiae* C. Ios. Eszterházi 1741. C. Georg Erdösi 1748. C. Ios. Illésházi 1759. C. Nicol. Pálfi 1766. C. Georg. Fekete 1773. — 1783. *Illyrici bani* C. Carolus de Battyán 1742. C. Franc. de Nádasd 1761. † 1783. M. Terefiæ symbolum erat: *Iustitia et clementia.* (a)

§. XI.

IOSEPHVS II. REX XLIX

Coeptit A. C. 1780. desit A. C. 1790.

A. C. 1780. hof. 1. Ind. 13. P. 26. M.

CDXXI. Iosephus II. die 13. Martii 1741. natus, vicesimum aetatis annum agebat; quum primum cum M. Elisabetha Parmensi connubium iniecit 6. Oct. 1760. ex qua suscepit Terefiam Elisabetham 1762. mortuam 1770. Terris crepta prima coniuge 1763. secundis sibi nuptiis iunxit M. Iosepham Bauaram 1765. variolis exstinctam 1767. Deinceps viduus, suas omnes curas publico despondit, et memor, iis se progenitoribus ortum, in quibus summa virtus et singularis in DEVM pietas, cum excellenti belli peritia certabat, in aedibus sacris tanto mentis ardore, tanta vultus modestia preces ad DEVM fundere solebat, vt ex orantis habitu maie-

(a) *Ibid.* n. 3160.

maiestatem numinis quilibet agnoscere tanrique cae-
ris exemplo magis reuereri debuerit. Romanorum
ex electus 1764. mortuo patri 1765. successit, et
ura rerum militarium ab aug. matre sibi commissa,
uotannis decursiones militares obibat. Praeter di-
ones hereditarias, etiam interiorem Italiam, Gal-
am, Russiam ante matris obitum perlustrauerat;
npressis vbique non vulgarium virtutum suarum
estigiis, sacro quotidie feriatis quoque diebus in-
eresset solitus. (a)

CDXXII. Nemo facile regum Hungariae tot do-
ibus ad regnandum instructus accessit, ac Iosephus
I qui, praeterquam quod ex tot peregrinationibus
nagnam rerum notitiam, ad promouenda ditionum
uarum emolumenta seruituram, hauserit, 15. an-
iorum spatio corregentis munere functus,
ug. matris consiliis omnibus interfuit opumamque
pem Hungaris dedit, regni huius felicitatem omni
tudio se prouecturum esse. Neque vanam hanc fuis-
e spem, ostendit primis litteris, ad omnes Hunga-
iae comitatus 30. Nou. datis, quibus securos illos
reddidit, *eisdem in iuribus, privilegiis, libertatibus
et immunitatibus illibate conseruandos esse.* Negari
non potest, ab his promissis subinde discessum fuis-
se; sed non alio fine, quam ut Hungariae melius
consuleretur. Quumque hunc finem augustus obti-
neri non posse vidisset; omnia rursus in integrum
restituere constituit. Quare, quum ipse quoque me-
dia, quibus communem felicitatem prouehere vole-
bat, suo iudicio palam improbauerit ac retractauerit;
si nos item ea minus probauerimus; a iudicio tan-

(a) *Hist. Cr. T. 40. n. 3161.*

ti principis non discrepabimus, nec in reuerentiam, regibus debitam, peccabimus. (a)

A. C. 1781. *hsf. I. Ind. 14. P. 15. A*

CDXXIII. Aug. Iosephus, memor, se bone publico natum esse, conficiendis negotiis grauissimis dies integros, vix interiectis pro curando corpore duabus horis, impendere solebat. Quicquid in oeconomia sua domestica superuacaneum videbatur; id ita tollebat, vt tamen maiestas aulae suae non diminueretur. Suis commodis quasi neglectis, publicos ditionum suarum prouentus in communem ciuium suorum vtilitat in conuertere studebat. Ad aerarium quoque parochialium ecclesiarum indemne praestandum sapientissimas leges constituebat. Ecclesiae Bosnensi nouos redditus assignauit, nouosque duos quatuor aliis canonicis addidit. Quae de redditibus Quinqueecclesiensis, Varadiensis et Cris-
ensis ecclesiarum aug. Terefia constituit, regio diplomate rata habuit. Nonnulla subinde de nexu religiosorum cum exteris tollendo, de constitutionibus pontificiis non acceptandis sine placeto regio, de bulla tam *coenae*, quam *unigenitus* ex libris exterenda sanxit. Duriora haec cuidam antistiti Hungariae videbantur, quam vt ad ea, citra laesionem conscientiae, pro ratione sui muneris, obmutescere se posse putaret. Prolixum illius scriptum, quo suas difficultates, cum omni veneratione regiae dignitatis, proponit, sub nomine card. Iosephi de Batthyany, Hung. primatis, Romae prodiit 1782. cui subiunguntur

(a) *Ibid.* n. 3162.

untur notae quaedam idiomate Gallico contra scriptorem anonymum, qui contra hanc apologiam infelici conatu calamum strinxit. At iam certum est, opus illud non esse laudati cardinalis, ut ipse palam fecit, et suas aduersus illa mandata difficultates moderatius exposuit. Sed aug. Iosephus respondit, *ab his ordinationibus suis se nec minime vlllo in passu recedere constituisse: iis ex clero, qui absque scrupulis et conscientiae anxietate mandatis his obtemperare non posse crederent, liberum omnino esse, officia sua, aut dignitates deponere, et extra ditiones suas, quacumque velint, sese conferre.* Nec ab alio mandato, de dispensationibus Roma non petendis, vllis precibus dimoueri potuit; contra titulos quoque, Roma dari soliros, seuerum mandatum edidit. Tandem mensis October etiam decretum, *tolerantiae* editum, produxit. De quo, siquid paucis innuere licet, id affirmare possum, nec ipsis acatholicis illud omnibus arrisisse; quod, qui pari fere cum catholicis, regno coeuis, iure gaudere vellent, hic *tolerati* dumtaxat declararentur. Mirum est, ad edenda tam diuersa tamque grauis momenti mandata tempus Iosepho suppetuisse, qui hoc anno Belgium, Hollandiam, Galliam, Bohemiam percurauit. (a)

A. C. 1782. Ios. 2. Ind. 15. P. 31. M.

CDXXIV. Postquam aug. Iosephus praeter ea, quae haecenus recensita sunt, etiam iusiurandum, quod occasione consecrationis aut institutionis ab episcopis apostolicae sedis praestabatur, penitus interdi-
xisset; et de quibusdam indulgentiis piisque con-
suetudinibus tollendis mandatum edidisset; Pius VI.

P.

P. M. suum Viennam veniens propositum eidem per litteras aperuit. Quod quidem consilium imperator II. Ian. sibi gratum esse significavit; simul tamen declaravit, *de illis rebus, quas ad religionis utilitatem, meliorem disciplinae conditionem et rectam regiae circa illam potestatis exercitium constituit, nihil adduci posse, quod illum ab hoc instituto dimovere queat.* Pontifex tamen, etiam his acceptis, iter se proxime cum paruo comitatu suscepturum, ac *istic in nunciaturae domo hospitaturum esse*, 9. Febr. perscripsit, cui Iosephus *hospitium in aedibus suarum parre* per litteras, 26. Febr. datas, obtulit. Sed hae litterae pontificem Romae non invenerunt, indidem egressum ac iter ingressum possidie, iam annos 65. natum. Imperator, obviam illi cum archiduce Maximiliano profectus, in Neunkirchen 22. Martii, post mutuos tenerrimos amplexus, in suum currum receptum, Neostadium, inde Viennam ad aulam suam deduxit. Quibus honoribus istic excoltos fuerit; quam immensa hominum multitudo quot diebus ad eius benedictionem excipiendam conduxerit; qua pietate 12. pauperibus in coena domini pedes lauerit; die parasceves ad complorium templorum sacra sepulcra pedes concesserit; die paschatis augustiori ritu sacris operatus fuerit, Latinaque lingua facundissimum ac ferventissimum sermonem ad confertum auditorem dixerit; ex pergula templi cancellariae bellicae sollemnem apostolicam benedictionem 50. millibus hominum, in subiecto foro congregatis, dederit, aliaque his similia longum foret pro dignitate describere. Sicut autem 22. Martii Viennam venit; ita 22. Apr. Vienna discessit, imperatoris curru vectus ad Mariabrunn, vbi supremum inter lacrimas

se salutarunt. Tam pontifex, quam imperator agendi rationem, quam episcopi Hungar per hocce tempus sequuti sunt, magnopere dilatarunt. (a)

CDXXV. Pius VI. per Batariam, Tirolim, Tri-
tum, Veronam, Patavium, Venetias, Ferrar-
iam, Bononiam, Caesenam, patriam suam, 13. Iu-
liam Romam reuersus, quem fructum ex apostolica
peregrinatione retulerit, cardinalibus exposuit.
*Quaedam, inquit, eaque graui ab imperatoris at-
tentione retulimus, ut iam ex peruulgatis ipsius man-
datis constet; quorundam vero si nondum exitum,
spem non mediocrem nobiscum reportauimus. Per-
sit nempe Iosephus iusiurandum ab episcopis apo-
stolicae sedi praestari, quod antea negauerat. Con-
stitit etiam episcopis recursum ad pontificem in qui-
busdam impedimentorum matrimonii relaxationibus,
item prius prohibuerat. Declarauit publico diplo-
mate suum verae religionis studium: quemadmodum,
quiens conseruatio verae ac vniuersae saluificaе religi-
onis orthodoxae, maximae sibi curae semper fuit; ita
eo summo munere suo regio tenerrime cuperet, ut
populi sibi subditi omnes orthodoxam religionem an-
teferrentur; atque hac securissima via salutem ani-
marum suarum procurarent. Etsi vero pontifex im-
peratorem ad moderandas quasdam constitutiones
per mouerit; abolitionem tamen claustrorum
quorundam religiosorum ordinum sistere non potuit.
Iuxta constitutionem regiam, 26. Ian. vulga-
m, Camaldulenses et Clarissae per totam Hunga-
riam sunt abolicae, quod mandatum etiam ad Au-
stinianas moniales 22. Martii fuit extensum; et
prius*

(a) *Ibid.* n. 3170. 3171.

prius de suppressendis eremicolis et tertiariis mandatum 9. Dec. repetitum. Ad tantas mutationes, in rebus religionis vel iam factas, vel porro faciendas, facilius in effectum deducendas, imperator separatim senatum, quae nomine *commissionis ecclesiasticae* venit, instituit, eique praesidem cardinalem ac primate[m] Iosephum Batthyanium praefecit. (a)

CDXXVI. Quum huic commissioni demandauit, ut *abolitorum utriusque sexus religiosorum ordinum bona*, si sint ecclesiastica, *plus offerentibus elocarentur*; *secularia vero lege auctionis publicae diuenderentur*; normam occasione venditionis et *exarandationis bonorum cameralium, in districtu Temesiensi sitorum* obseruandam proposuit. Licitationi huic initium anno superiore Kalendis Augusti factum est, quae hoc anno 10. Apr. Temesiae, 1. Maii Viennae continuata fuit; quae res causam obtulit, ut Temesiensis ciuitas inter liberas ac regias mense Martio referretur. Quum autem augustus existimauerit, si politica cameraliaque negotia, multum alioquin inter se connexa, coniunctim pertraherentur, celeritatem negociorum cursum procurandum esse; cameram Hungaricam cum consilio R. L. coniungere statuit, suumque hoc propositum, quum Ioannem Erdödi[m], camerae praesidem, rude donasset, ei 21. Maii significauit; cui Christophorum Niezkium, sub axioma *thesaurarii*, substituit. Ex eodem fine cancellariam quoque Hungaricam cum Transiluanica 14. Aug. coniunxit. *lustrandum item de tuendo illibato B. M. V. conceptu* sustulit; ut et obligationem ortam e sponsalibus; sed haec lex ab eius obitu cum pluribus aliis exoleuit. (b)

A. C.

(a) *Ib.* n. 3172. 3173 3174. (b) *Ibid.* n. 3175. 3176.

A. C. 1783. Inf. 3. Ind. 1. P. 20. A

CDXXVII. Postquam aug. Iosephus nullam con-
tuit sponsalicio vim inesse voluit; ad ipsa matri-
nia progressus, ea quoque partim veteribus, par-
tibus nouis legibus circumscripsit. Inter has est illa,
tam trinae denunciationis gratia, quam causae
rimoniales ad seculare forum ab ecclesiastico trans-
iuntur. Vulgatis his constitutionibus, ad eccle-
ticam disciplinam pertinentibus, procurandis ex-
ioribus subditorum commodis intentus, nihil di-
entiae praetermisit, vt damna vel ab iis auerte-
, vel illata refarciret. In Hungariam certe hoc
no mox accurrit, auditis damnis, quae terrae-
tus potissimum locis, ad Danubium sitis, 22.
or. intulit. Die 26. Comaromium, vbi maxima
ages est edita, venit. Inde profectus Budam,
zekinum, Carolo stadium, Flumem, Gradiskam,
odam, Petrouaradinum, Semlinum, Aradinum,
agolinum, Deuam, Albam — Carolinam, Cibi-
um, Coronam, per Buccouinensem tractum Leo-
olim, Cassouiam, Tirnauiam, Posonium perlustra-
t, 11. Iulii Viennam reuersus. Tantis itineribus
onfectis, nouum in Italiam 6. Dec. suscepit, vt
immo pontifici vicem redderet; quem 23. mensis
usdem adiit, et 25. sacro sollempni, quod ipse pon-
fex in Basilica Vaticana celebrauerat, cum rege
ueciae, qui pridie Romam aduenerat, interfuit.
nde Neapolim 29. profectus et Romam 18. Ian. re-
ersus. (a)

CDXXVIII. Tot itinera regias de religiosis vel
abolitis, vel abolendis curas suffraginare non pote-
rant.

(a) *Ibid. n. 3177. 3178.*

rant. Sublato iam omni cum generalibus ordinis nexu, generales quoque visitatores abrogauit et visitationes a provinciae praesidibus peragi, defectus autem corrigendos ad dioecesanos deferri iussit. Postquam vero patres, a SS. Triplicate dictos in Belgio 17. Martii sustulit, eosdem etiam in Hungaria 25. Nou. abolendos esse decreuit. Religiosorum nondum abolorum iuniores ad tria generalia semina clericorum, ex omnibus dioecibus istuc promouendorum, transmitti voluit. Aliquid item de militaribus domiciliis hoc anno constituit. Carolus imp. et rex, non ignarus, Hungaris numerosum illum militem, qui per regnum dispersus alebatur, admodum grauem ac molestum esse, plures iis domos in munitis urbibus constituit; illis autem, quos aut inimicus mucro mutilauit, aut grauior aetas ad quietem damnauit, vastissimam Pestini molem eduxit. Iosepho placuit, et legionarios e paratis in arce domibus in ciuitatem deducere; et emeritos milites Pestino Tirnauiam transponere. Militem vero veteranum, ducem inuictum, heroem incomparabilem, Franciscum Nadasium, 27. annos Illyrici banum, annos 75. natum, hoc anno mors idibus Maii rapuit. In cuius locum augustus C. Franciscum Esterházi banum; huius vero locum tenentem, quod ipse banus cancellarii munere distineretur, C. Franciscum Szécsenium constituit. (a)

A. C. 1784. *Ios. 4. Ind. 2. P. II. A.*

CDXXIX. Ad multas, aug. Iosepho mandante, factas innouationes accessit hoc anno sacrae coronae

(a) *Ibid. n. 3179. — 3182.*

nae de loco, quem ultra sesqui seculum obtinuit, ablatae, quae 13. Apr. Posonio Viennam translata fuit. Non multo post, quam ex arce Posonienſi ſacrum diadema Viennam ablatum eſt, clerus quoque iunior partim Agriam, partim Poſonium ad arcem Buda tranſmigravit. Mox etiam aedes academiae Teretianae ſunt euacuatae, pro ſupremaque praefectura caeſareo — regionum armorum accommodatae. Quemadmodum translatio ſacri diadematis, ita decretum, quo conſciſcendae linguae Germanicae neceſſitas Hungariae imponebatur, omnes Hungariae comitatus ad modeſtas auguſto preces offerendas pronocauit. Poſt haec omnium ſine diſcrimine Hungarorum domos numeris ſignari, ſparſisque per varias regni partes militibus, omnium incolarum numerum per militares praefectos conſcribi iuſſit. Haec inter Hungaris gratiſſima fuit, quia legibus conformis, conſilii regii Budam translatio; non item camerae, quae pariter eodem Poſonio tranſmigrauerat, cum conſilio locumtenentiali coniunctio, quae, tantis difficultatibus obnoxia fuit, vt ruſum poſtea diſiungi priſtinoque ſtatui reſtitui debuerit. Eodem etiam modo tribunalia, tam ſeptemuirale, quam tabulae regiae, quae hoc anno poſt feſtum S. Stephani Budae iam ſua iudicia celebrare coeperunt, iterum ſubinde Peſtinum remigrarunt. Nondum Budae litibus fora perſonabant; quum regia ſcientiarum vniuerſitas, clypeum cum tribunalibus iudicialis mutatura, Budaeque Peſtinum in eorum locum migratura, has ab auguſto conſtitutiones regias accepit: *I. Sodaliſtia omnia, B. MARIAE nomine congregata; exhortationes academicae in templis, et exercitia, vt dici ſolent, ſpiritualia — abrogantur. II. Littera-*

rum studiosis posthac ad theatra et alia loca publica, in quibus honesti ludi et saltus habentur, adire licebit. III. Iisdem suadendus quidem erit frequens sacrauentorum, quibus animi labes expiatur, usus, non tamen ad eum cogendi sunt. — V. Post triennium scientiae omnes, demum theologia, in scholis Germanico idiomate tradentur. — VI. — Omnes, ad scholas admittendi, linguam Germanicam calleant, oportet. VII. Nemo, nisi linguae Germanicae peritus, in numerum doctorum publicorum cooptabitur. — Didacrum quoque constitutum fuit; pro Latinis scholis singulis annis 6. flor. pro philosophicis et chirurgicis 12. fl. pro scientiis sublimioribus in vniuersitatibus 30. fl. (a).

CDXXX. Non Hungaria tantum, sed Transilvania quoque magnas hoc anno mutationes subiuit. quae prius in comitatus Hungaricos, in sedes Siculicas et Saxonicas diuisa, nunc augusti decreto, sublata sedium nomenclatione, distributa fuit in vndecim comitatus: *Hunyadiensem, Cibiniensem, Abensensem, Küköliensem, Fogarasiensem, Hâromszékiensem, Udvarhelyiensem, Tordensem, Kolosiensem, interioris et mediocrit Szolnok.* Anno sequente Transilvania rursus in tres districtus diuisa fuit: *Cibiniensem, Kolosiensem et Fogarasiensem.* Subinde tamen, his mutationibus abolicis, vetus diuisio restituta fuit. Hanc prouinciam hoc anno Valachi magno terrore tumultuque compleuerunt, praeludiis mortuum in Hungaria, qua Transilvaniam contingit, factis, ubi procomitem Aradiensem, Andream Forraium, annos 70. natum, ex villa sua Soborsin abduxerunt, nec

(a) *Ibid.* n. 3189.

ec prius, quam Aradiensis Graeci ritus non vni-
rum episcopus intercessisset, dimiserunt. In Transil-
vania vero, praesertim in comitatu Hunyadiensi, feri-
alachi caedibus patrat, villis et arcibus incen-
s, spoliis actis, a kal. Nou. omne violentiae ge-
us exercuerunt. Sed horum licentiae, militibus
refareis appropinquantibus, modus illico positus est.
7)

A. C. 1785. Ios. 5. Ind. 3. P. 27. M.

CDXXXI. Valachorum primipilis, Hora Klos-
aque dictis, in siluis Radakenisibus opera protribuni
ray captis, 28. Febr. rota cruribus fractis et in
frusta dissectis, omnis in Transsilvania tumul-
us finem accepit. In Hungaria prouentus sacrorum
urionum non parum accisi sunt, quod et vetus mos
offiendi domos circa festum SS. trium regum abroga-
us, et omnis in baptismo stola sic sublata. Quia
erb decreto regio 10. Febr. cautum erat, ne quis
uobus beneficiis ecclesiasticis frueretur; kal. Iulius
piscopatus Vacienis, quem cardinalis et archie-
iscopus Viennensis administrauerat, ab ecclesiastica
ommissione coepit administrari: Clastrum Augu-
inianorum, Budae sublatorum, Franciscanis in a-
uatica; horum vero monasterium Elisabethinis san-
timonialibus fuit attributum. Iussi quoque sunt pae-
res Dominicani Pestienfes emigrare locumque dare
atribus Paullinis, quorum monasterium in vsum se-
ninarum cessit. Huc subinde tam Agria, quam Za-
rabia clerus iunior est translatus; academia vero
aurinensis Quinqueecclesias transposita. Magnae
quoque mutationes in administrandis comitatibus
fa-

(a) *Ibid.* n. 3190. 3191.

Epir. Chron. P. III.

factae sunt, nonnullis supremis comitibustitulo duntaxat et iure ferendorum in comitiis suffragiorum relicto, comitatibus autem in 10. tractus diuisis, scilicet *Laurinensem, Pestensem, Nitriensem, Quirqueetclesensem, Zagrabensem, Magno-Varadiensem, Neosolensem, Munkatsensem, C. ssuiensem et Temesensem*. Nouum hoc systema, cui kal. Iuniis a commissariis regiis, amplissima potestate praedictis, initium factum est, breuis admodum aeuus fuit, non integro quinquennio duraturum; vt et impositum 500. millium flor. contributionis augmentum. (a)

CDXXXII. Postquam augustus Hungariae Croatiaque regnum in 10. illos tractus distribuisset; ad celeriore negotiorum publicorum cursum procurandum id quoque constituit, vt, quot districtus, totidem administrationes camerales essent. In districtu tamen Temesensi, qui maximum partem e bonis cameralibus consistebat, binae camerales administrationes, Temesensis et Zomboriensis, vt prius erant, relictae sunt. Sicut autem prouentuum regionum, ita iustitiae quoque nouam administrationem Iosephus induxit. Munere *protonotariorum* abrogato, tribunalium, quae totius anni spatio confidere debebant, assessores, causarum summa capita referre iubebantur. Iudicia quoque *subalterna* 38. pro causis nobilium constituebantur; minore tamen, quam sint comitatus, numero propterea, quod augustus quosdam comitatus coniunxerit, vt *Liptouensem cum Aruensi, Turoczensem cum Zoloniensi*, minoris *Hont cum Gombriensi*, *Strigonensem cum Cetharamiensi*, *Laurinensem cum Mosoniensi*, *Tolnensem cum Baranyensi*, *Tornensem cum Abauvartensi*, *Bereghensem cum Ugoriensensi*, *Batsensem cum Bodroghiensensi*, *Changradiensem cum Bekefensi* et

(a) Ibid. n. 3195. - 3196.

Chanadiensi, Temesiensem cum Torontalensi et Kras-
Souienfi, Varasdiensem cum Crisienti, Poseganzum cum
Verörzienfi et Sirmienfi; Severinensem autem pe-
nitus sustulit. Inducto vero nouo iure criminali,
ius gladii iurisdictionibus omnibus ademit. Liberta-
tem quoque colonorum, quos in tractum Temesi-
ensem ac Batsiensem nouos induxit, in multis cas-
ibus auxit; latumorum tamen licentiam nouis legi-
bis circumscripsit, quorum ludicras ceremonias sci-
endi parum se cupidum esse declarauit. (a)

A. C. 1786. Inf. 6. Ind. 4. R. 16. A.

CDXXXIII. Plus otii Iosephus ad haec aliaque
constituenda habuit, postquam sub exitum anni su-
perioris cura belli Batauici, cui Scaldis interclusio
causam obtulit, solutus est, opera regis Christia-
nissimi; priusquam ad manus ventum fuisset, pace
composita; *castellis Lillo et Liefskenshoek* caesari con-
cessis et 1000000. flor. illi promissis. Curis igitur
in Hungariam traductis, augustus nouam omnibus
fundorum et prouentuum suorum reuelationem im-
posuit. In hoc negotio, nouis difficultatibus idem-
tidem emergentibus, methodus et instructio variari
saepe debuit. Nec eae sanctiones, quibus noua in-
dicatorum norma constituebatur, maturitatem attingere
potuerunt. Ad nouum ius condiscendum op-
portunam Hungaris occasionem oblaturus rex apo-
stolicus, doctorem hoc anno Budam misit, eorum-
que nomina, qui doctrinam eius essent excepturi,
sibi submitti voluit, aliis omni spe praecisa con-
sequendi munia, quae sine noua hac iurisprudencia
geri non possent. Sublata 16. oppidorum Sceptu-

N n 2

Gen-

(a) *Ibid.* n. 3197.—3199.

senſum adminiſtratione, haec comitatui Scapſenſi; tractus oppidorum haidonicalium comitaui Szaboltsenſi; Iazigum et Cumanorum regio comitatui Peſtineoſi ſubiiciebantur. Mortis item poena ſublata, hanc commeriti vel ad trahendas naues, vel ad perpetuos Szegedini carceres condemnaabantur.

(a)

CDXXXIV. Abolitorum religioſorum numerum auxerunt hoc anno patres Paullini, pullas veſtes pro candidis induere iuſſi. Iuniores quoque religioſi, qui diſciplinam theologicam in ſeminariis excipiebant, ordinis ſui veſtibus poſitis, eccleſiaſticas kalendis Martiis induere coacti ſunt. Reliquis religioſis et mitior in choro cantus praefcriptus, et concurſus ad obtinenda beneficia conceſſus eſt, et obtinentibus teſtandi facultas admiſſa. Puſus camparum, incumbente tempeſtate, bene prohibitus. Clerus plurium dioceſium, Agriam translatus, nunc cum Zagrabiienſi Peſtinum commigrare iuſſus eſt. Quem in finem iſtic grandis illa moles iuxta Danubium inchoata ſit; nemo nouit. Scholaſticarum hic et alibi feriarum tempus ad Iulium et Auguſtum deſixum eſt. Pretium aureorum caeſareorum ad 4. flor. 30. crucif. Belgicorum ad 13. flor. 20. crucif. eleuatum. Sublatis comitatuum ſigillis, omnibus inſigne Hungariae, cum nomine comitatus, praefcriptum. Sublatis item coetibus opificum, cuius eſt data poteſtas artem ſuam exercendi. (b)

A. C. 1787. Iof. 7. Ind. 5. P. 8. A.

CDXXXV. Connumeratis prouinciarum Auſtriacarum incolis, eorum emolumento conſulturus au-

(a) *Ibid.* n. 3200. 3201. (b) *Ibid.* n. 3202. 3203.

augustus, ne vel ab heris plus exigeretur, vel a
 subditis minus praestaretur, quam aequitas postu-
 aret; utrorumque partes edito 15. Febr. diploma-
 re, descripsit foraeque designauit, in quibus quere-
 ae subditorum contra dominos terrestres discuteren-
 tur. A profanis ad sacra conuersis curis, vacuae
 sedes episcopales impletae sunt. Nam regnante Io-
 sepho, decesserunt antistites: *Laurinensis*, Franci-
 cus Zichi, 8. Iun. 1783. *Nitrien.* Antonius Révai
 26. Dec. eodem; *Colocen.* Adamus Patachich 19.
 Iul. 1784. *Scepussen.* Carolus Szalbek 15. Iun. 1785.
 (quo *Vaciensem* episcopatum card. Migazzi 10.
 Febr. dimisit) *Zagrabien.* Iosephus Gallyuss 1787.
 Vacantibus igitur sex cathedris augustus ita 21. Aug.
 consuluit, vt metropolitam *Colocensem* C. Ladisla-
 um Kollonich, *Vaciensem* episcopum Franciscum
 L. B. Splényi; *Zagrab.* Maximilianum Verhovatz;
Laurinen. Iosephum Fengler; *Nitriensem* Franc. Xau.
 Fuchs, *Magno-Varadiensem* Franciscum Xau. Ka-
 latai constitueret. Quae vero prius acatholicis et
 Graeci ritus non vnitis negata fuit turres templis ad-
 struendi facultas, eadem iis 10. Iulii concessa. Con-
 cessum item, imminente bello, vt prouinciales con-
 uentus celebrarentur; quorum vsus quia longo tem-
 pore iam intermissus erat; ad diem 3. Oct., tantus
 procerum et nobilium numerus Posonium con-
 fluxit, vt solum eos buleuterion non ceperit. (a)

CDXXXVI. Priusquam de bellis, quorum alterum
 in Belgio tempori praefocatum est; alterum cum
 Turcis magna sanguinis et aeris profusione gestum,
 loquamur; iter imperatoris, sub quo Belgium exar-

N n 3

fit,

(a) *Ibid.* n. 3204. — 3208.

fit, et ex quo Turcicum fuit exortum, paucis attingendum videtur. Aug. Iosephus, anno superiore per Stiriam, Croatiam, Sclauoniam, Hungariam, Transiluaniam, Galiciam peregrinatus, hoc anno longius iter ingressus, ut Chersonem cum Russorum imperatrice conuenire colloquique posset, 11. Aprilis in viam se dedit, et assumpto comitis Falkenstein nomine, Chersonem 14. Maii peruenit. Caimaea cum imperatrice perlustrata, 30. Iunii Viennam celeri cursu reuersus est. Causa reditus accelerati fuerunt Belgae, qui Iosephinas innouationes auersati, non prius tumultuari desierunt, quam nouae sanctiones abolerentur. Augustum ad leges antiquas in statu suo relinquendas potissimum inflexit bellum, a Turcis post Chersonense colloquium Russis indictum, ad quod Augustus ex foedere maximos apparatus fecit, et Belgradum ex insidiis tentari iussit. Tres pyroboliorum phalanges et 4. Hungaricae legiones 2. Dec. vesperi nauibus impositae, Belgradum in tenebris tendebant. Densae nebulae, quae lucem omnem nauigantibus eripuerant, Turcis fauerunt. Effecerunt enim, ut Belgradum non conspectum milites praeter nauigarent, et aliqui, longius e regione Pansouae vecti, serius errorem obseruarent. Praefectus Belgradensis praesidium arcis nouem millibus praetorianorum auxit. (a)

A. C. 1788. hf. 8. ind. 6. P. 23. M.

CDXXXVII. Belgrado 17. Ian. rursum nequaquam tentato, bellum iam geri videbatur, quum illud

(a) *Ibid.* n. 3209.

ad Constantinopoli 9. Febr. per caesareum intervencium, B. Herbert, caussis a foedere Rossico revocatis, indictum fuit; et mox Dresnikum a Poharkio Turcis ereptum est; infelicitèr tamen Dubia per Knesenichlum tentata. Iosephus aug. sua praesentia militibus animos inspiraturus, ad castra descendit, et Zemlini sub medium Aprilis praetorium cum defixit. Huc archidux quoque Franciscus, celebratis cum Elisabetha Württembergica 6. Ian. nuntiis, sub exitum Martii se contulit. Augustus, ggeribus ad Belaniam exercitatis, Szabatsum ad itum destinavit; traicitoque 18. Apr. Sava, 24. an urbem oppugnare coepit. Postquam Esterhaziani milites extimas munitiones occupassent; praefectus arcis clementiae caesaris se cum 800. praedictariis dedit. Vitis nostris copiis plerique dabant, quod nimium per limites Torgestis Cotzum usque per 153507. miliaria dispersae, magis attenuatae fuerint, quam ut irrumpentibus maiore numero Turcis frontem obvertere semper potuerint; quodque hostis ad nos expectatus, non in suis terris quassus fuerit. (a)

CDXXXVIII. His de caussis non levis suspensio Turcae nostris intulerunt. E graavioribus est clades ad Dubitzam accepta, quam quam 25. Apr. princeps Liechtensteinus rursus aggressus fuisset, accurrentibus ad auxilium ferendum Banyalukensibus Turcis, cum iactura suorum 120. tormentorum 18. se retraxit. Aug. Iosephus intorea Zemlini constanter adhaesit; donec, Turcis in banatum irrumpentibus, stationem mutare coactus est. Execu-

N n 4

bat

(a) *Ibid.* n. 3210. 3211.

bat ad veterem Orsouam generalis Papilla, qui, Turcis maiore numero contra se congregatis, copias et machinas suas ad Supanek 8. Aug. retraxit. Aperto hic libero transitu, Turcis ad 70. millia sensim auctis, opposuit quidem se cum p^{ra}alange Brèchainvilliana Steinius; sed multitudini tandem cedere coactus, ad Veteraniensem specum se recepit; vbi quum diutius se defendisset; ob annonae defectum 31. Aug. liberum exitum pactus, cum 700. excessit. Eadem die Wartenslebenius, aerario bellico Karansebesinum praemisso, Meadiam, a Turcis mox incensam, deseruit. Augustus, de hac Turcarum irruptione certior redditus, Gemingio cum parte copiarum ad Zemlinum relicto, cum Lascio maiorem exercitum in banatum illico promouit; et positis Karansebesini castris, omnem conatum conuertit, vt Turcas ex montium iugis ad plana pugnamque detrahere posset. Sed ex his illi, non nisi pro nostris diu noctuque laceffendis procurrare solebant; etiam Kubinium, Weiskirchium, Verschitzium, Ujpalankam, Pansouam ipsam, a nostris cum omnibus promptuariis 20. Sept. incensam, occupauerant. Breui post vsque Temesim ignibus omnia collucebant; hominesque, rebus suis deploratis, quae poterant, fugiebant. Die 21. noctis hora 10. nostris se recipientibus, ex fortuita iaculatione tanta confusio consequuta fuit, vt pyrobolarii machinas in nostros velut hostes, exploserint, nostrique milites mutuis se vulneribus confecerint, omnibus fere tentoriis et impedimentis hosti, haec otiose spectanti, relictis. Rabies Turcarum ita Karansebesinum euerit, vt, aedibus incensis, muros ipsos diruerit. Tristibus vbique vestigiis post se reli-

cis,

is, ex banatu tandem se receperunt, nostrique 22. Oct. Ujpalankam, amissis 150. recuperarunt. (a)

CDXXXIX. Felicius res agebatur a principe Coburg, cuius imperio Bukouinensis exercitus, ex 60. millibus conflat, parebat. Eius enim auspiciis et Ipsilandius, Moldaviae princeps, interceptus, et Chotzim 29. Sept. ad deditionem adactum fuit. Quum Gabriel Splenyi promareschallus egregium in repellendis Turcarum auxiliis operam hic nauauerit; augustus illi legionem defuncti Francisci Szulai 5. Nou. contulit. His a principe Coburg am prospere gestis, res, sub principe Liechtenstein ad Dubitzam afflictas, eodem quo morbum Viennam leportato, veteranus heros Laudonius restituit, et Dubitzam quidem, a C. Devins in cineres fere redactam, 25. Augusti; Novum 4. Oct. in potestatem Iosephi redegit. Zemlinum appropinquanti viatori caesar et Lascius obviam fuerunt. (b)

A. C. 1789. *Ios. 9. Ind. 7. P. 12. A.*

CDXL. Morbi dolores, quibus aug. Iosephus, e castris 5. Dec. Viennam reuersus, correptus fuerat, multum leniuit allatum 2. Ian. felix nuncium de Russis, Otzakouio 17. Dec. cum factura 7300. Turcarum potitis. Non multo post innouauit mandatum de regni tabulariis omnibus Budam transferendis, quod ad effectum paucissimi deduxerunt. Haec domi. Foris Laudonius expeditiones bellicas ut anno superiore prospere conclusit; ita hoc anno feliciter aperuit, et Gradiskam Turcicam, Berbir dictam,

(a) *Ibid. n. 3212.* (b) *Ibid. n. 3213.*

etiam, 9. Iulii hostibus eripuit. Tum copiis suis Belogradum promotis, Hadikio, morbis implicito, susceptus, 14. Aug. Zemlinum peruenit. (a)

CDXII. Interea princeps Coburg, exactis in Roman hibernis, tribusque mensibus inter varias yelitationes elapsis, quum intellexisset, Mavrojenium, Valachiae principem, auxiliaribus copiis: vezirio submissis, cum 30. millibus ad Fokian castra posuisse; Russicum ductorem Suvarowium, ut celeriter in auxilium accurreret, interpellauit. Adfuit ille 28. Iulii, collatisque cum Coburgio consiliis, 31. cum hoste conflixit, caesque 1500. ceteris in fugam actis, plenam victoriam retulit, ad quam Splenyus promareschallus sua celeritate maximum pondus addidit. Russis eadem die cum magna praeda reuersis, Coburgius Valachiam infedit, et comperto, vezirium ad viciandam Foksanensem ignominiam, 100. millia Turcarum secum trahere; rursus ad se Suvarowium per celeres nuncios acciuit. Hic 21. Sept. cum 7. millibus armatorum accurrit, et cum nostrorum 14. millibus fluuio Rimna transmissis, postridie decretorium ad Martinyesti praelium, ab ortu solis ad occasum usque productum, commisit, et Turcarum 7000. interfectis occupatisque castris, in principe Coburg animi praesentiam inter media tormenta demirari satis non potuit, Hungaris quoque publico testimonio dilaudatis. Pars victoria, quicquid a Fokian ad Alutam usque fluuium porrigitur, Coburgius occupauit, ingentique pompa 10. Nou. Bukaresti susceptus, in-

ra-

(a) *Ibid.* n. 33:4. 1815.

amento fidelitatis a Valachis exacto, Mavrojenii alatum inhabitauit. (a)

CDXLII. Audita Fokšaniensi clade, Turcae batatum penitus deseruerunt, vbi supremum copiatum imperium Andreas Hadikius, senatus bellici praeses, iam annos 78. natus, accepit, postquam lascius, quominus id gerere posset, se per morbum excusauit. Sed hic quoque dux veteranus, morbo correptus, accepto successore Laudonio, qui 17. Aug. Weiskirchium aduenit, 10. Sept. Viennam reuersus est. Huius systema Laudonius in oppugnando Belgrado sequendum ratus, ex Weiskirchen 30. Aug. castra mouit: quumque Zemlinum ipse quoque 3. Sept. aduenisset; perlustratis omnibus, diem 13. Sept. pro transmittendis in hosticum copiis praetitutam, occupauit, quod seraskerius cum 30. vel 40. millibus aduentare diceretur. Sauro triplici ponte constrato, totus exercitus 11. Sept. iam traductus et paullo post Belgrado circumfusus erat. Aggeribus et suggestibus tormentorum factis, Eugeniaeque fossa repurgata, post multas machinarum explosiones, 30. Sept. exterior ciuitas in potestatem redacta fuit. Laudonius, nouis suggestibus erectis, 6. Oct. tantos ignes in arcem e 5. partibus effudit, ut praefectus Belgradensis inducias 15. dierum pro deliberatione postulauerit: quibus negatis, postridie sex dumtaxat horis ad iaculationes intermittendas petitis et concessis, arcem cum omni commeatu munitioneque Laudonio dedit. Die 8. Oct. 25. millibus Turcarum Orsouam emigrantibus, reperta sunt in

(a) *Ibid.* n. 3216.

in arce tormenta 351. nitratorum puluerum centenarii 6000. naues 65. Ex nostris in oppugnatione caesi sunt 289. fauciati 732. Semendrienses 13. Oct. vltro se dediderunt. (a)

CDXLIII. Post Laudonium et Coburgium, magnum et princeps Hohenlohe hoc bello nomen adeptus, praeter felices alias velitationes, 7. Oct. ad Portseny Kara Mustapham aggressus, licet ille 10. ipse vix 6. millia sub signis suis numerauerit, spahiis suis, ex peditibus 1500. plures interfecit; nec plures e' uis, quam 19. amisit. Kara Mustapha, castris cum ingenti praeda relictis, Krasouam fugit; sed inde quoque, principe cum copiis aduentante, profugit. Ita factum, ut princeps Coburg Transilutanam, Cisalutanam Valachiam princeps Hohenlohe caesari vindicaret. Scutariensis bassa, collatis cum Bosniae praefecto consiliis, in Croatiam per Dresnikum irrumpere conatus, Priboa necquicquam tentata, suos fame frigoreque vexatos sub medium Nouembris Scutarim reduxit. In Seruia tribunus Dauideuits, occupato Belgrado, Szabatsum cum sua phalange profectus, ad 10. milliaria Germanica ditionem Austriacam versus Zuornikium auxit. Ad orientalem Seruiae partem Glodoua, Turcis Fetislam, in nostrorum potestatem 9. Noy. cum tota Krainensi plaga venit, generali Fabris terrorem 477. praesidiariis incutiente. Possessio Glodouae gradus erat ad occupandam nouam Orsduam, quae Laudonii conatus pertinaciter eludebat. Ad eam igitur fame per hiemem expugnandam 600. pedites Durlachia-

nos

(a) *Ibid.* p. 3217. 3218.

os sub imperio C. Ausperg 24. Non. in Allion collocavit, et 23. Dec. Viennam inter laetas omnium clamationes intrauit. (a)

A. C. 1790. Ios. 10. Ind. 8. P. 4. A.

CDXLIV. Multis Hungarorum querimoniis, ad reg. Iosephum perlatis, plerisque, quae prius antiquis Hungariae iuribus aduersantia constituerat, re-actatis ac irritatis, comitia regni statibus in annum sequentem indixit; ac editis 28. Ian. litteris remisit, haec *a legali sua coronatione inauguralis-ue diplomatis expeditione se auspicaturum.* (b)

CDXLV. Interea bellum cum Turcis etiam hierno tempore gerebatur; et diligenter cauebatur, equid commeatus Orsovam ab hostibus inferri possit. Vnicus obsessis succurrendi modus erat, si Glacoua caesari detrahi posset. Sed hanc Antonius iptai, Palfianae legionis protribunus, postea tribunus, egregie propugnabat, et caesis aliquoties ostibus, annonarios currus intercipiebat. His aliisque Hungarorum generosis facinoribus repetitisque recipibus augustus ad reddendam sacram regni coronam permotus, eam, 17. Febr. cistae cum clenoniis impositam, postridie mane seiuncti curru, stipantibus latus praetorianis militibus, comitantibus alio urru coronae conseruatoribus, effusis ad spectaculum innumeris vbique hominibus, Vienna per Kerpinium, Iaurinum, Strigonium deuehendam Budam urauit, ac ingenti laetitia Hungaros, recepto hoc aesauro, cumulauit. (c)

CDXLVI.

(a) *Ibid.* n. 3219. 3220. (b) *Ibid.* 3221. — 3224. (c)
Ibid. n. 3225. 3226.

CDXLVI. Dum Hungari, sacro hoc pignore pos-
 sex annos restituto, magnis vbique lætitiis incede-
 bant; Austriaci, propter recrudescentem augusi
 morbum, moerore defixi iacebant. Quum sapius
 sopita febris iterum emerisset; archiatri sententiam
 de statu suo candidam promere iussis, 13. Febr. se-
 cra confessione conscientiam expiauit, sacroque via-
 tico, sollemniter ad se delato, resectus, licet po-
 stridie meliuscule valuerit, crescente rursus morbo,
 15. Febr. sacro ceromate perunctus est. Quinque
 tamen diebus inter acerbos dolores supervixit, quos
 auxit tristis obitus Elisabethae Württembergicae, quae
 duobus abhinc annis archiduci Francisco nupta,
 17. Febr. post 8. vespertinam filiam enixa, 18. post
 6. matutinam spiritum DEO reddidit. Antequam
 hæc 20. Febr. Mausolaco caesarum post 6. vesp-
 erinam illata fuisset; imperator eadem die post 6.
 matutinam iam exanime cadaver iacuit, 22. Febr.
 tanta cum pompa sepulcro maiorum illatus, ut ac-
 tate magis prouecti Viennenses fassi sint, a memo-
 ria hominum ad nullius Austriaci principis exsequi-
 as tantam undique multitudinem confluxisse. Hic fuit
 exitus Iosephi II. qui vixit annos 48. menses 11.
 dies 8. praefuit ab obitu patris imperio 24. annos,
 6. menses; dies 2. ab obitu matris Hungariae 2.
 annos, 2. menses, 22. dies. (a)

CDXLVII. Non defuerunt aug. Iosepho sagaces
 ip. sacra profanaque rep. magistratus, quorum con-
 siliis bonum publicum promoueri magis potuisset,
 archiepiscopi, *Szrighonensis*, card. Iosephus e com.
 de Bethyán ab an. 1776. *Colocenses*, Adamus L.
 B.

i. Patlachich † 1784. Ladislaus e com. Kollonich
 1787. episcopi, *Agriensis* C. Carolus Eszterházi
 b an. 1761. *Albaregalenses*, Ignatius Nagy † 1789.
 Nicolaus Milassin 1790. *Bosnen*, Matthaeus Kertiza
 b an. 1773. *Crisien*, Basilius Bositskovits † 1785.
 osaphat Batafich 1789. *Fogaras*, Gregor. Major,
 leinde Ioannes Bab 1784. *Iaurin*. C. Franciscus
 Lichi † 1783. Iosephus Fengler 1787. *Munkács*, Andr.
 Batfinszki ab an. 1773. *Neosol*. C. Franc Berchtoldt
 1793. *Nitrien*. C. Ant. Révai † 1783. Franc Xau.
 Fuchs 1787. *Rosnau*. Ant. L. B. Andrásfi 1780. *Quin-*
queecles. C. Paul. Eszterházi 1780. *Sabarien*. Ioan.
 Szili ab an. 1777. *Scepus*. Carolus Szalbeck † 1785.
 C. Ioan. de Réva 1787. *Segni n*. Ioan. Caballini
 1782. Ant. Piccardi 1783. Ioan. Bapt. Iessich
 1790. *Transsiluan*. C. Ignatius de Batthyán 1780.
Tsanad. Emericus Kristovich ab an. 1777. *Kacien*,
 Christophorus card. Migazzi, abdic. 1785. Franc.
 Xau. L. B. Splényi 1787. *Varad*. C. Ladislaus Kol-
 onich 1780. Franc. X. Kalatai 1787. *Varad*. Gr.
 P. post Moyssem Dragoffi, Ignatius Darabant 1789.
Vesprim. Ioseph. Bajzath ab an. 1777. *Zagrab*. Ioseph.
 Gallyuff † 1786. Maximilianus Verhovatz 1787. Va-
 cante *palatini* munere, *iudex curiae*, C. Georg. Fe-
 tete 1773. — 1783. C. Ioan. Cháki 1783. — 1785.
 C. Christoph. Nitzki 1785. † 1787. C. Carolus Zi-
 chi 1788. — 1795. *Banus Illyrici*, C. Franc. de
 Nádasd ab an. 1761. † 1783. C. Franc. Eszterházi
 1783. — 1785. C. Franc. Balassa 1785. — 1790.
 Ios. augustus indoli suae conforme hoc symbolum ad-
 ceavit. *Virtute et exemplo.* (a)

§.

(a) *Ibid.* n. 3230.

§. XII.

LEOPOLDVS II. REX I.

Coepit A. C. 1790. defuit A. C. 1792.

A. C. 1790. Leop. 1. Ind. 8. P. 4. A.

CDXLVIII. Leopoldus II. iisdem augustis parentibus, quibus Iosephus II. 5. Maii 1747. natus, M. Ludouicam, Caroli III. Hisp. R. filiam, connubio sibi iunxit 5. Aug. 1765. Nuptiis Oeniponti celebratis, ad gubernandum magnum Hetruriae ducatum profectus, ex felici hoc coniugio has ordine proles sustulit: I. *M. Terasiam* 14. Ian. 1767. nuptam Ant. Theodoro, duci Saxoniae, 1787. II. *Franciscum Iosephum* 12. Febr. 1768. sibi successurum in imperio regnisque hereditariis an. 1792. III. *Ferdinandum* Ios. 6. Maii 1769. suum in Hetruria successorem in 1790. IV. *M. Annam* 21. Apr. 1770. praepositam sanctimonialium Pragensium ab an. 1791. V. *Carolus* Lud. 5. Sept. 1771. gubernatorem Austriaci Belgae creatum 1792. VI. *Alexandrum Leopoldum* 14. Aug. 1772. electum R. H. palatinum 12. Nou. 1790. tristi fato raptum 12. Iul. 1795. VII. *Albertum* 1773. † 1774. VIII. *Maximilianum* 1774. † 1778. IX. *Iosephum* Ant. 9. Mart. 1776. locumtenentem Hungariae renunciatum 1795. X. *M. Clementinam* 24. Apr. 1777. desponsam Franc. Ianuario, regis Siciliae filio, 19. Sept. 1790. XI. *Ant. Victorem* 31. Aug. 1779. XII. *M. Amaliam* 15. Oct. 1780. XIII. *Ioannem Bapt.* Ios. 20. Ian. 1782. XIV. *Renatum* Ioan. 30. Sept. 1783. XV. *Ranierum* Ios. 13. Dec. 1784. XVI. *Rudolphum* Ioan. 8. Ian. 1788.

CDXLIX.

CDXLIX. Quum Iosephus II. ex geminis vxoribus nullum post se heredem reliquerit, Leopoldus, eius germanus, secundum sanctionem pragmaticam, anno 1723. conditam, illi pleno iure successit, principatumque suum ab obseruatione patriarum legum suspicaturus, comitia regni statibus ad diem 5. Iunii Budam indixit. Kalendis Martii Florentia profectus, 12. Viennam peruenit, et postquam seruoque regina 16. Maii feliciter aduenisset; communem cum archiducibus mensam habere solitus, et eorum quoque primarios ministros hoc honore dignatus, numquam infra 24. conuiuias censebat. Etiam vero receptum in rebus iuridicis procedendi modum ad kalendas vsque Maias retineri iussit; pretium quoque salis, quod Iosephus in singulis centenariis vno flor. 40. cruciferis auxerat, ante hunc diem retinendum, postea diminuendum decreuerit: quae tamen idem aug. Iosephus de sepulcris domini consuetisque supplicationibus collendis anno 1785. constituerat, illico sustulit: in sanctionibus regis vsum idiomatis Latini restituit: curam rerum ecclesiasticarum et litterariorum a dicasteriis Viennensibus ad Hungarica transtulit: ciuitates liberas ac regias a iurisdictione comitatum exemit: instaurationes magistratuum ciuicorum et provincialium votis ciuium et nobilium agi voluit: methodum tractandi negotia subditorum ad priorem statum reposuit: abolitionem monasteriorum suspendit: didactri solutionem a 1. Martii stitit: in scholis idioma Latinum et Hungaricum Germanico substituit: tribunalibus assessores etiam e clero constituit: ecclesiastica beneficia vacantia bene meritis illico conferri voluit: intercalares prouentus capit-

culis reliquit: causas matrimoniorum foris ecclesiasticis restituit. His ante comitia constitutis, in iis e communi statuum voto cetera definienda promissit. (a)

CGL. Inchoatis Budae comitiis, mutuisque salutationibus praemissis, controuersia de praesidibus vtriusque tabulae, quod a principe non coronato munus hoc accepissent, magnis animorum motibus agitata fuit. Illis tandem in suis muneribus relictis, quaestio de statibus vniuersis adiuvandis in secunda tertiaque sessione perdifficilis exarsit. Iusiurandum quidem praescriptum inferior tabula, non exspectato superioris responso, praestitit; at ex episcopis dioecesanis nullus, neque 3. regni barones, et 4. supremi comites cum nonnullis aliis in superiore fidem suam obstrinxerunt. Ultra tres subinde hebdomades de conditionibus inauguralis diplomatis laboratum est in circulis, quorum opinionem discussuri quidam ex vtraque tabula delecti, propter multas in negotio religionis obmotas difficultates, tandem laborem hunc extraxerunt, ut inutilem illum rex penitus effecerit, 29. Aug. declarando: *se diploma Terecianum aut Carolinum iuramento firmare paratum esse, nec ullum aliud acceptura*. Reuersis Vienna legatis, qui Leopoldum regem ad coronationem inuitauerant, postquam C. Ladislaus Kolonicus, Colocensis archiepiscopus, in comitiis 26. Aug. legationis acta Hungarice recensuisset; quibusdam ad diploma Carolinum et Terecianum additis, ad vota statuum Viennam perferenda sollicitandaque card. primas, iudex curiae, banus Croatiae, personalis

(a) *Mon. Gr. T. XL. n. 3231.*

alis cum 4. aliis destinati sunt, qui, a Leopoldo cum rege Neapolitano, cui Flumen obuiam fuit, 14. sept. reuerso, 20. responsum acceperunt de priori declaratione firmiter obseruanda, coronatione Hungarica, quam Francofurtensis antecessura sit, non libi, quam Polonii, peragenda. Francofurti 9. Oct. coronatus, consentientibus in comitiorum translationem statibus, in 3. Nou. eadem indixit. (a)

CDLI. Budae 30. sessionibus habitis, prima Polonii 3. Nou. celebrata fuit. Huc augustus, per deputatos, ad Schlossoff 10. Nou. praemissos, inuiatus, eadem die, principe legationis archiepiscopo Colocensi, responsum ad statum, in primatis orto congregatos, referente, sub horam 12. faustissimas inter acclamationes aduenit. Postridie, statibus ad arcem hora 10. confluentibus, post missam ab emin. primate decantatam, in palatium, regio throno iam instructum, vestis Hungarica suae legationis indutus, concessit, suamque voluntatem de rebus agendis proposuit. Post eius abitum, iis perlectis, recitatum est decretum, in fauorem catholicorum editum, aliquas subinde mutationes, agentibus catholicis, passurum. Die 12. Nou. candidatorum pro palatinali dignitate nominibus allatis primatque traditis, iis non referatis, Alexander Leopoldus, aug. Leopoldi quartogenitus filius, unanimi voce palatinus est acclamatus. Hanc electionem filii quum ang. pater confirmasset; inter cetera sic illum monuit: *Nullu unquam tempore moretur dilectionem vestram nexus illu, qui filium cum patre coniungit; nos enim coram fidelibus SS. et OO. profitemur, nos filialem*

O O. 2

edus-

(a) *Ibid.* n. 3232. 3233.

eiusdem in nos observantiam a strictissima palatini sui muneris adimplerione metituros. (a)

CDLII. Postquam sacra corona 30. Oct. Boda Posonium allata fuisset; die 12. Nou. adaptata capiti coronandi regis, 14. post meridiem in sacristia templi S. Martini sub sigillo deposita fuit. Hanc postero die, qui fuit onomasticus apostolici regis, inter missarum sollemnia, consuetis cum ceremoniis, archiepiscopus Strigoniensis regni palatinus, eidem imposuit. Omnibus feliciter absolutis, itum est ad prandium, ac ad mensae dextrum angulum palatinus, ad latus sinistrum solus emin. primas, ad dextrum nuncius apostolicus, legatus Neapolitanus, Colocensis archiepiscopus accubuerunt. Expletis epulis, regis neo-coronati diploma lectum est, quo *successores suos obligat, ut intra semestre, a decessu regis computandum, semet coronari, ac iuramentum praestare sentiantur.* Lactum viuas et tunc, et ad festivos ignes in horto primatis, et in compitis, multo lumine collustratis, magna parte noctis, repetitum fuit. Omnibus his sollemnitatibus rex Neapolitanus, cum ser. coniuge sua, princeps Albertus cum archiduce Christina, regique principes Franciscus, Ferdinandus, Carolus, alique, Hungaricis induci vestibus, interfuerunt. Leopoldi regis inauguratione tam pacate iucundeque peracta, munus ei honorarium 50. millium aureorum status obtulerunt, quod eo gratus illi fuit, quod, *citra quodpiam plebi contribuenti subeundum onus, oblatum fuerit.* His actis, Viennam e comitiis aug. Leopoldus 19. Nou. reversus est. (b)

CDLIII. Abicuro declararunt status et ordines, *priusquam pax, a S. coronae dignitate aliena, ut*

(a) Ib. n. 3234. 3235. 3236. (b) Ibid. n. 3237. 3238.

cum *solum regni illuminatione continuata, ineatur; — sanguinem facultatesque omnes regis patriaeque obsequiis consecrare sese paratos esse.* Felices armorum progressus tam superiora, quam huius anni generosam hanc oblationem prouocarunt. Nam Orfous tandem, impatiens inediae, 16. Apr. cum 900. tormentis, victoricibus Hung. regis armis cessit. Ab Gyergyó quidem 8. Iun. per improvisam hostium incurSIONem nostri cum caede 294. repulsi sunt; sed 26. mensis eiusdem C. Clairfait eosdem ad Calafat aggressus, 2000. caesis, reliquos in fugam egit. Austriduo post B. Deninsus Tzettinum obsidione cinxit, et e 6000. Turcarum auxilium 500. interfecit. Licet autem haec auxilia non multo post ad 12. milia Turcarum accrouerint; impedire tamen non poterant, ne nostri 20. Iul. post trium horarum certamen arce potirentur. Rebus vndique tam prospere fluentibus, mirum videri poterat, ab aug. Leopoldo consilis pacis agitari. His occasionem obtulerunt partim Belgae, partim Borussi, qui haec incrementa ditionum Austriacorum otiosis oculis spectare volebant. Quum enim Leopoldus Belgarum animos, innouationibus Iosephi II. nimium exulceratos, nullis promissis ad officium reuocare potuisset; in eos etiam arma fuerunt expedienda, viresque, quibus contra Turcas agendum erat, distrahendas: quibus tandem illi, sed sero nimis, tractatibus pacis cum Turca iam inchoatis, cesserunt. Maiores copiae contra Borussos destinandae fuerunt, qui foedus cum Turcis *offensuum* et *defensuum*, nominatim aduersus Austriacos et Russos, pepigerunt. Apparatus contra hos factis, immortuus erat 14. Iul. magnus ille heres Laudonius, quum iam Hadi-

hium 9. Martii more repaſſet. Nutritius opera Leopoldus indignus; poſtquam pax in Reichenbach cum Boruſſis 27. Iulii coaluit. Hic fundamenta paci quoque Turcica iacta ſunt, ad quam componendam quum B. Herbert, in Valachiam miſſus, per Budam iter hauiſſet; ſtutus, vt Hungarus iungeretur, peterunt ac obtinuerunt. In hunc finem C. Franciſcus Eſtethazius ad Szisztow miſſus eſt. Interea catholici, quibus decretum, 7. Nou. in fauorem acatholicorum editum, magnum aculeum ſiuit, conſiliis apud archiepiſcopum Colocenſem Poſonii 30. Nou. inter ſe callatis, ſupplices litteras ad auguſtum miſerunt. (a)

A. G. 1791. Lxx. 2. Ind. 9. P. 24. A

CDLIV. Supplicans hanc litterarum effectus erat, vt ad articulum, de religione condendum, inuidioſae haec voces: *caput aſcalae*, — *aequerepta*, non inferrentur. Quia vero multae, quae catholicae religioni prauiſoria adferre poſſent, in eodem articulo continentur; iis card. primas ſuo totiusque cleri nomine 8. Febr. reclamauit. Multis religionis cauſa diſceptationibus habitis, comitiſ, opinione longius praeratiſ, aug. Leopoldus 13. Martii, qua ſeſſio 44. celebrabatur, finem impoſuit, et 74. articulos, 10. ſere menſium ſpatio ſua Budae, ſeu Poſonii conditos, decreto regio confirmauit, vt ſequantur: „ I. Scr. et. pot. D. D. Leopoldus „ II. Rom. imp. in regem Hung. — coronatur. II „ Diploma regium — conſtitutionibus regni inſeritur. III. De inauguratione et coronatione regia

(a) *Ibid.* n. 3239. 3240.

„ cum singula regiminis mutatione intra semestrem
 „ peragenda. *IV.* Neo-coronatae regiae maiestati ho-
 „ norarium offertur. *V.* Ser. archidux Austriae Ale-
 „ xander Leop. in regni palatinum eligitur. *VI.* De
 „ sacra regni corona Budae asseruanda. *VII.* De Ti-
 „ biscano districtu, in locum domini Munkáts pro
 „ coronali bono substituendo. *VIII.* De sacrae regni
 „ coronae conseruatoribus. *IX.* De personali regiae
 „ maiestatis in regno residentia. *X.* De independen-
 „ tia regni Hung. — *XI.* De metis regni non ab-
 „ lienandis. — *XII.* De legislativae et exequuti-
 „ uae potestatis exercitio. *XIII.* De periodica diae-
 „ tarum celebratione. *XIV.* De consilio regio lo-
 „ cumt. Hung. *XV.* De educatione iuventutis *XVI.*
 „ De lingua peregrina, ad manipulationem negotio-
 „ rum publicorum non inducenda, Hungarica vero
 „ conseruanda. *XVII.* De effectuatione articuli *I.*
 „ 1741. *XVIII.* De iuramento, per individua di-
 „ casteriorum Hungarorum praestando. *XIX.* De
 „ subsidiis et contributione. *XX.* De pretio salis. *XXI.*
 „ De fundo publico et cassa regnicolarum. *XXII.* De
 „ postis et re montana. — *XXIII.* De ecclesiis DEI
 „ et foundationibus. *XXIV.* De palatino, archiepi-
 „ scopo, bano item et taurinorum regalium ma-
 „ gistro. *XXV.* Lib. regiaeque et montanae ciuita-
 „ tes, districtus item lazigan et Cumanorum ac
 „ sex oppidorum hajdonicalium in suis libertatibus
 „ conseruentur. *XXVI.* De negotio religionis. *XXVII.*
 „ De Graeci ritus non vnitis. *XXVIII.* Constatibus
 „ Temes, Torontal, Krasso sessio et votum resti-
 „ tuitur. *XXIX.* De sessione lazigibus et Cumanis
 „ hajdonibusque per ablegatos ad diaetam danda.
 „ *XXX.* De articuli receptione ciuitatum Tectes.

var; Mariae-Teresopolis, Pofegae item et Ca-
 lostadii XXXI. Lusus, in quibus totum sorti con-
 mittitur, prohibentur. XXXII. De privilegiis Ia-
 sephi II. Rom. imp. et regis Hung. hereditarii.
 XXXIII. De animarum conscriptione politico-milita-
 ri. XXXIV. De actis dimensionalibus. XXXV.
 De nexu dominorum terrestrium cum subditis. —
 XXXVI. De donationibus Iosephi II. — XXXVII.
 Pretium administratarum sub moderno bello Tur-
 cico frugum sua M. regnicolis offert. XXXVIII.
 De Iudaeis. XXXIX. De curiae regiae Pestinum
 translatione. — XL. De sanctione criminali et
 nouo ordine iudiciario. XLI. De causis crimina-
 libus finaliter iam decisis. — XLII. De tortura.
 XLIII. De admittenda ciuibus et ignobilibus ap-
 pellata. XLIV. Causae noui ordinis iudiciarii —
 cassantur. XLV. De causis, in foro primae in-
 stantiae in merito terminatis. XLVI. Circa caus-
 fas, a reuisione tabulae regiae pendentes XLVII.
 De causis, in tabula regia reuisis et ab exsequu-
 tione pendentibus. XLVIII. De causis, a reuisi-
 one tabulae Septem-viralis pendentibus. XLIX.
 De causis, in tabula Septem virali reuisis. L. De
 causis, in exsequutionem deductis. LI. De sedi-
 um dominalium actinitate LII. De causis octa-
 ualibus et tabularibus continuandis. LIII. De caus-
 sis appellatis, veteri forma pertractatis, et nec-
 dum leuatis. LIV. Sententiae, in causis appella-
 tis et octaualibus, stante nouo ordine iudiciario
 latae, — pro validis declarantur. LV. De ma-
 trimonialibus et diuertialibus causis. LVI. De
 crimine perduellionis et nota infidelitatis. LVII.
 De filiarum deuastatione praecauenda. LVIII.
 De

„ De aſſinitate R. L. conſilii Hungarici, ad regna
 „ Dalm. Cr. et Sclanoniae extendenda. *LIX*. De
 „ contributione regni Croatiae, — in diſeta regni
 „ Hung. pertractanda. *LX*. De lib. regiaque ciuitate
 „ Segnicenſi a iuriſdictione militari eximenda. — *LXI*.
 „ De reincorporatis partibus maritimis. *LXII*. De
 „ petita plagae inter viam Capollnam et Iolephnam
 „ iuriſdictioni politicae reſignatione. *LXIII*. De gene-
 „ ralatu Varasdinenſi. — *LXIV*. De nobilibus, lib.
 „ item et reg. ciuitatum ciuibus, a ſolutione naui
 „ et telonii in conſiniis militaribus immunizandis.
 „ *LXV*. De oblatione per regnum facta. *LXVI*. De
 „ tironibus militaribus. *LXVII*. Pro elaboratione
 „ ſyſtematis publico — politicorum et iudicialium
 „ negotiorum aliorumque obiectorum — deputati
 „ denominantur. *LXVIII*. De differentiis quoad li-
 „ mites regni — terminandis — commiſſarii deno-
 „ minantur. *LXIX*. De indigenis. *LXX*. De extrane-
 „ is beneficia eccleſiaſtica actu in regno tenentibus.
 „ *LXXI*. D. princeps Ioſias, dux *Saxe-Coburgi*, in
 „ Hungarum cooptatur. *LXXII*. D. princ. Chriſti-
 „ anus a *Waldeck* et Sig. B. a *Gemingen*, C. Caro-
 „ lus *Clerſait*, C. Ioa. Soro, L. B. Ant. *Spichman*,
 „ Ign. de Born et L. B. Car. a *Mitrowitzki* pro in-
 „ digenis declarantur. *LXXIII*. C. Wilh. a *Varau-*
 „ *leben*, — *Lemberg*. — B. Car. *Durville*, B. Ioſ.
 „ *Merznil*, Ioan. *Teffenberg*, — C. Ant. *de la Mo-*
 „ *te*, comites — a *Chamare*, C. *Pitauzi*, — *Bonou-*
 „ *za*, — B. *Kulmer* — BB. *Venkheim*, C. *Korulin-*
 „ *ki*, B. *Bruder*, — C. *Stathomer*, in indigenas
 „ recipiuntur. *LXXIV*. Frid. marchio a *Manfredini*
 „ in Hungarum cooptatur. (a)

CDLV.

(a) *Ibid.* n. 3241. 3242. 3243.

CDLV. Singularis honor his Hungariae comiti-
is accessit ex praesentia regis vtriusque Siciliae, qui
14. Sept. anno superiore cum coniuge sua, Leopoldi II.
sorore Viennam, 10. Nou. Posonium, Hungaricas vestes
indutus, aduenit. Die 10. Martii hoc anno Vienna
profectum, aug. Leopoldus quarto post die cum
duobus filiis, Carolo Leopoldoque, sequutus, cum
eodem 23. Venetias ingressus, 8. Apr. Florentiam
appulit. Rege Neapolim reuerso, Leopoldus aug. per
Bononiam, Mantuam, Cremonam, Lodium, Papiam,
Mediolanum, Patavium, Venetias, Tergestum,
Labacum, Graecium, post 4. mensium moram, 20.
Iulii Viennam feliciter rediit. Vix aliqua sibi quiete
demi concessa, Bohemicum iter inaugurationis cau-
sa suscepit, post Leopoldum palatinum, ab altero
filio Francisco, coronae princeps, sollempniter in mu-
nus supremi comitis comitatus Felsiensis inmissum,
Die 22. Aug. cum archiduce Francisco, Pessino
reduce, Pragam mouit; quo post die sub meridiem
ingressus; mox, ibidem exacta nocte, Pilsnitium
profectus, arcem cum rege Borussiae colloquium
habuit. Die 28. Pragam reuersus, 6. Sept. corona
Bohemiae redimitus, oblatum sibi munus honora-
rium 100. millium flor. pauperibus distribuendum cu-
rauit. Regina die 12. Sept. coronata, 7. Oct. ipse
Brunam, inde 21. Viennam cum archiduce Fran-
cisco peruenit. (a)

CDLVI. Quum in omnibus Austriae ditioni-
bus sub initia principatus Leopoldini comitia serue-
rent;

ent; ea Transilvani quoque iam anno superiore 22. Dec. inchoarunt, in quibus 64. leges, quae magnam cum Hungaricis analogiam habent, conditae sunt. Spes erat, vt Transilvania cum Hungaria postliminio coniungeretur; postquam vtriusque provinciae cancellariam Iosephus II. coniunxisset. Ea tamen decollavit; postquam aug. Leopoldus II. vtramque rursus seiunxit, neque supplici libello Hungarorum a proposito dimoueri potuit. Peraeque nihil isti profecerunt; quum, ne cancellariam Illyricam augustus institueret, prolixius egerunt. Et si Hungari cum Transilvanis arctius, vt volebant, se coniungere nequiverint, non minus tamen bellica virtute, quam idiomate sanguineque coniuncti, paribus ad bellum cum Turcis prosequendum studiis exarserunt, ac in hunc finem vitam et sanguinem obtulerunt. His Hungarorum et Transilvanorum oblationibus ad continuandum bellum aug. Leopoldus permoveri non potuit; pacisque studiosus, eam Szisztoniae 4. Aug. cum Turcis conclusit. Nihil tristius Hungaris accidere poterat, quam Belgradum, Orsonam, Gradiskam, Dubitzam, aliaque loca, tanta sanguinis et aeris profusione Turcis erepta, rursus iidem ex inita pacis conditionibus reddere. Neque dolorem lenire iacturamque sarcire poterant ea, quae Turcae nobis cesserunt, nempe veterem Orsonam cum aditis terris vsque Tzernam, et partem Vnnacensis districtus, incluso Tzettino Dresnikoque. Fabrum probrosae huius pacis produnt litterae sulani, quibus promittit, *se semper memorem futurum officiorum, quae Borussiae rex periculosissimis Ottomanici imperii temporibus praestiterat.* (a)

A. C.

(a) *Ib. n. 3246. 3247. 3248.*

A. C. 1792. Leop. 3. Ind. 10. P. 3. A.

CDLVII. Sultanus, bello fatali, quod Ottom-
nicam portam 400. millibus hominum, 400. millionibus
piastrorum, 4. millibus tormentorum constitit, pace si-
tam opportuna composito, laetus, cum honestis muni-
bus Viennam legatum destinavit, qui 16. Febr. sollemniter
ab augustis fuit auditus, quem numquam postea vide-
re potuit. Nam 28. Febr. graviore phlegmone cor-
reptus, remediis frustra tentatis, kalendis Martiis,
cum ingenti moerore prouinciarum, exanime ca-
daver iacuit, ad annum aetatis 45. desideratis men-
sibus 2. diebus 5. Hungariae regno supra duos annos
nouem diebus administrato. Dici non potest, quantus
dolor, audita principis optimi morte praecoci, Hun-
garorum animos occupauerit. Die 3. Martii tristis
non expectatae mortis nuncius ad palatinum archi-
ducem mane hora 6. Budam aduenit, qui circa 10.
ante meridiem Viennam discessit. Non multo post
emin. regni primas et iudex curiae regiae citatissi-
mis itineribus eum sequuti sunt, exsequiis interfu-
ri. Die 6. Martii vespertinis horis, inter sacrum hor-
rorem et planctum, eius corpus ad PP. capucino-
rum cryptam repositum est. In Hetruria sapientis-
simis legibus sancitis, subditorum suorum pater, in-
numeros abusus proscripsit: censum, vectigalia, te-
lona, ceterasque praestationes et tributa magnope-
re diminuit: canales, alueos, fossas excavari; pr-
lustraria loca siccari; pontes extrui iussit: leges agri-
arias et frumentarias tulit: agriculturam ad summam
perfectionem perduxit: accepti ac expensi rationes
in singulos annos, tamquam administratores, reddi-
dit. His rebus factum est, ut, quum anno 1765.

Hetruriam adiit, reditus aerarii Hetrusci fuissent
rum Florentinarum 8918685. iam anno 1789.
uerint ad 10196654. licet contributio populi non
ta, sed immisuta fuerit. Haec igitur paris in
: quoque regnum felicitatis inuehendae spem Hun-
is faciebant, quam in aditu regni mox excitauit,
ptato hoc symbolo: *Opes regum, carda subdi-*
um. Item: Amore et iustitia. (a)

§. XIII.

R A N C I S C V S, R E X L I.

Coepit A. C. 1792. Vixit et viuas.

A. C. 1792. Franc. 1. Ind. 10. P. 8. A.

CDLVIII. Aug. Franciscus, inter Hung. reges
nomine primus, inter imperatores secundus,
iustis parentibus, Leopoldo II. et M. Ludouica,
10 publico natus 12. Febr. 1768. quintum et
esimum aetatis annum, 18. diebus inchoatum, age-
coepit; quum in hereditariis prouinciis defuncto
ri kalendis Martii pleno iure successit. Florentia
patre Viennam profectus 21. Iun. 1784. spon-
sibi destinata, Elisabetham Württembergicam,
Iulii primum vidit. Nuptiis 6. Ian. 1788. cele-
is, ad Martis palaestram 18. Martii bello Turci-
concessit, factis iam anno 1786. Sabariae Pestis-
e militaribus per omnes gradus exercitationibus.

His

sciunt. — Postiſſimè promulgatum eſt coronandi regis decretum, quò concedit is, ut puncto 1. diplomatis inauguralis *ad condendum sub ultimis regni comitiis art. 3. ſit prouocatio*: quò ſtatuitur, ut coronatio regis intra ſex menſium ſpatium ſuſcipiatur. Hac declaratione facta, pro gratiis agendis, omnis ſtatus ad palatium regium conceſſit. Die 6. Iunii prima hæc coronatio Budæ peracta fuit in templo Franciſcanorum abolitorum, iſdem obſeruatibus cærimoniiſ, quas in aliis regum coronationibus adhibitas Poſonii vidimus. Equitum auratorum creatio peracta fuit in templo parochiali. Hinc per nouam arcis portam ad forum, monaſterio capucindrum adſitum, rex eques, coronato capite, deſcendit, ibique ſoggeſtum, equo dimiſſo, conſcendit, et præeunte primæ, legale iuramentum depoſuit. Equo ruriſ conſcenſo, per principem vrbiſ æquaticæ plateæ verſus regium collem progreſſus, eundem incitiſſimo curſu conſcendit, enſemque D. Stephani verſus orbis plagas vibrauit. Inde per Viennenſem præſidiæ portam in regiam rediit, ante prandium eorum nomina, quibus dignitas intimorum conſiliariorum, camerariorum et aulæ familiarium collata fuit, promulgari iuſſit. Ad frontem menſæ rex et regina coſedit; ad latus dextrum archiduces Ferdinandus et Ioſephus ac primas; ad ſiniſtrum palatinus et Colocenſis archiepiſcopus. Finitiſ epuliſ, ad ſtatum menſas cum regina et archiducibus acceſſit, et pro horum ſanitate gentiſque gloriâ cum iſdem iſſit. Poſtero die proceſſioni theophæticæ ſuæ neceſſitates interfuerunt. (a)

GDLXI.

(a) *Ibid.* n. 3254-3255.

CDLXI. Die 10. Iunii regina solitis ceremoniis in eodem Franciscanorum templo coronata fuit. acrum sollemne card. primas decantauit, et vntione peracta, domesticam coronam eius capiti Verimienſis episcopus; ſacram autem eiusdem dextero humero primas et palatinus impoſuerunt. Coronatione regis et reginae peracta, munus honorarium regi 50. millium aureorum, reginae dimidium, ſine populi contribuentis onere, concordibus nimis oblatum eſt. Maior fuit difficultas de ſubſidio bellico, pridie coronationis ab apoſtolico rege contra Gallos, qui, nullis iniuriis prouocati, bellum indixerunt, et in Belgium iam irruerunt, populato. Matura deliberatione praemiſſa, ſtatus et ordines obtulerunt 5000. *tirozum*, 1000. *equos et . . . millones florenorum*. Liberam ac liberalem hanc oblationem ſibi pergratam accidiffe, rex apoſtolicus, ceteris 18. Iunii datis, ſignificauit; neque facilitate Hungarorum ſe vinci paſſus, quod aug. eius pater lorum precibus negauit, ipſe vix interpellatus, facile conceſſit, vt Illyrica cancellaria ceſſaret. Omnibus pacate tranſactis, 26. Iunii ſtatibus ad recipiendos articulos, ſanctione regia communitis, in mpliori regiae palatio conuenientibus, rex ſermonem Latinum, poſteriorum memoria digniſſimum, abuit, ac inter alia dixit: *reſerſe conciuibus veſtris, et quorum ſixum eſtis remeaturi, ſalutem a rege et amico veſtro. Reſerſe ſanctam illam promiſſionem, quod, memor ſemper nuncupatae per me fidei, legum in futurus fidelis cuſtos et exſequutor.* His alluſit ſuum illud ſymbolum: *Fide et lege.* (a)

CDLXII.

(a) Ibid. n. 3256. — 3259.
Epir. Chron. P. III.

CDEXII. Nemo sperare poterat, tam brevi tempore tam multa, quibus fundamenta futurae felicitatis iacta sunt, peragi posse. Facilitas ac benignitas optimi regis calcar statibus addidit, ut nullis laboribus parcerent, quo fauoribus regis ad promouendam regni felicitatem vterentur. Horum laborum ac fauorum fructus sunt articuli 22. quos princeps benignissimus hoc ordine confirmauit. „ I. „ Ser. et pot. DD. Franciscus in regem Hung. — „ coronatur. II. Diploma regium — publicis constitutionibus regni inferitur. III. Neo-coronatae regiae maiestati honorarium offertur. IV. Neo-coronatae suae maiestati, reginae apostolicae, honorarium offertur. V. De personali reginae maiestatis in regno residentia. VI. De libera oblatione, per regnum facta. VII. De studio et usu linguae Hungaricae. VIII. De effectu art. 17. et 22. anni 1791. procurando. — IX. De natiuitate Hungaris ad legiones Hungaricas et confinarias pro superioribus ac stabalibus etiam officialibus deligendis. X. De sublatione cancellariae Illyricae; voto item et sessione non vnitorum Graeci ritus episcoporum. XI. De Transsilvania, reapplicatione item — comitatum et districtuum, ad regnum Hung. spectantium. XII. De prouisione art. 35. 1791. usque proxime futura regni comitia extendenda. XIII. De effectu art. 36. 1791. procurando. XIV. De aucto in 11. cruciferis salis pretio, in praestitutos fines publicos conuertendo. XV. De effectu art. 39. 1791. procurando. XVI. De celeriori iustitiae administratione. XVII. De qualiter effectuantis sententiis campforialium iudiciorum, — quibus se quis sponte subiecit. XVIII.

„ De

, De effectu articulorum 58. 62. 63. 64. 1791. —
 , procurando. XIX. De metarum regni rectificatione.
 ne. XX. C. Franciscus et Iosephus a Colloredo
 , in Hungarum cooptatur. XXI. C. Carolus a Pel-
 legrini, Ernestus L. B. a Blankenstein, Christo-
 phorus L. B. a Vallisch, Christophorus a Blain-
 ville, Petrus L. B. a Boltza inter indigenas reci-
 piuntur. XXII. Wilhelmus S. R. I. C. de Sickin-
 gen, C. Camillus a Lamberti, Albertus et Adol-
 phus Mayer, Ioannes Bapt. de Schloisnig, Io-
 sephus L. B. Pichler, liberi item barones Sigis-
 mundus, Antonius, Franciscus, Ludouicus, o-
 mnes Gabelkhoven, pro indigenis declarantur, ac
 , L. B. Iosepho Brudern — dimidia indigenatus ta-
 xa relaxatur. " (a)

CDLXIII. Aug. Franciscus, ex comitiis Hun-
 gariae 27. Iunii Viennam reuersus, 5. Iulii Franco-
 furtum iter suscepit. Hac eadem die, qua cum re-
 gina Vienna mouit, electio sollemnis, vniuersi electo-
 rum votis facta fuit, sequuta 14. mensis eiusdem
 sollemni coronatione. Die 19. Iul. Francofurto Mo-
 guntiam augustus cum imperatrice fratribusque pro-
 ductus, cum Borussiae rege colloquium habuit. Inde
 per Augustam et Monachum die 31. Pragam, ob-
 surantem adhuc luctum, sine magno sollemnita-
 tum strepitu peruenit. Bohemica coronatione 11.
 Aug. peracta, 17. mane Viennam rediuit. Paullo-
 post etiam Transsiluanicis comitiis initium est fa-
 ctum, in quibus in subsidium belli decreta sunt 500.
 millia florenorum, 1000. viri, 400. equi; titulo
 vero praefissi homagii 40. reginae 20. millia flor. In-

P p 2

terea

(a) Ibid. n. 3260.

terea bellum, Leopoldo II. die 11. Martii, Francisco 20. Aprilis indictum, a Gallis in Belgio gerebatur. Austriacis in plerisque velitationibus fortuna fauente, La Fayette, plebis odia metuens, in Hollandiam effugere voluit; sed a nostris interceptus et ad belliducem Clairfait 18. Aug. deductus est, qui 24. Aug. Longouicum occupauit. Borussis Veroduno potitis, Galli, duce Custin, 30. Sep. Spiram, 4. Oct. Vermatiam, deinde Moguntiam, Francofurtum occuparunt. Alter dux Gallicus, Dumourier, ab 80. millibus Borussorum, duce Brunsuicensi, conclusus, pactis 6. dierum induciis Borussicas copias elusit, et 8. Nou. Montes, 14. Bruxellas occupauit. Aliae vero Gallorum copiae Tornacum, Ypretum, Corracum, Menenam, Gandauum, Mechliniam, Antuerpiam Austriacis eripuerunt. Ad Louanium ab Austriacis victi Galli, Francofurtum Borussis cesserunt. (a)

A. C. 1793. Franc. 2. Ind. 11. P. 31. M.

CDLXIV. Galli his successibus elati, licet mense Nouembri constituerint, vt omnibus nationibus, ad libertatem adspirantibus, auxilia suppeditarentur; deinde tamen 15. Dec. decreuerunt, vt in occupatis regionibus ad libertatem introducendam etiam vis adhiberetur, magnumque pretium inuitis obtusae libertatis extorqueretur. Ita quiduis agendi licentia specioso libertatis nomine velabatur: quae quo liberius et latius grassari posset, rex ipse, qui tantae licentiae frenum iniicere poterat, e medio tol-

P P 3

CDLXV.

(a) *Ibid.* n. 3:63. 3264.

CDLXV. Princeps Coburgius, eodem cursu victoriarum vsus, copias suas in hosticum promouit, obuisque Gallis ad fugam compulsis, Condatum et Valentinianas obsidione cinxit. Ad hanc solvendam Dampierre, profugi Dumourierii successor, kal. Maii nostrum exercitum aggressus, cum iactura 4500. militum repulsus est. Die 8. Maii cruentum certamen iterum est commissum, 15. horis productum, et caeso Dampierrio, rursus 10. Maii cum caede hostis repetitum. Coburgius, nouis Gallorum motibus intellectis, eos 23. Maii praue nit, ac ex munitissimis castris, facile 3000. interfectis, eiecit. Tum vero, Querceto quoque iam oblesso, maiores apparatus ad Valentinianas oppugnandas facti sunt. Condato 11. Iulii Gallis erepto, cum 4000. captiuis, 100. tormentis, 45000. librarum; Valentinianae quoque multis ignibus kal. Augustis ad deditionem coactae sunt, vbi reperta dicuntur in aerario castrensi supra millionem 12000. librarum, 250. variae molis tormenta, 12000. centenariorum nitrati pulueris. Querceto, paratis ac productis operibus, Clairfait 2. Sept. deditionem imperauit. Hac negata, solutis vndique machinis multisque cladi bus illatis, 10. Sept. extortum est, quod antea negabatur, 5000. in captiuitatem abductis. Accurrerunt, dum haec agerentur, 6000. Gallorum, e quibus 2000. caesi, totidem capti sunt. Sub exitum Sept. Coburgius Malobodium obsidione cinxit, quam soluere coactus est, postquam Iourdanus, cum 100. millibus nostros aggressus, cruentum duabus diebus 15. et 16. Oct. praelium produxit. Eadem die cru- deles Galli sententiam mortis in M. Antoniam re- ginam, magnorum imperatorum sanguinem, tulerunt,

Int, ac in infami pegmate caput ei praeceiderunt.
(1)

CDLXVI. Exercitui Rhenano Vurmserus, natione quidem Alsatia, sed antiquissimae legionis Hungaricae chiliarcha, dux datus, 30. Martii suas coias supra Manheimium per Rhenum traduxit; Spiumque, Gallis diffugientibus, occupavit. Multis minutioribus praeliis, quibus nostri plerumque praeelebant, proledebatur ad decretorium illud certamen, quo Weissenburgenses et Lauterburgenses ageres, ad duo milliaria porrecti, hostibus 13. Oct. intra mediam horam erepti sunt. Gallis e 30.munitionibus eiectis et 8000. caesis, Weissenburgum quoque post 5. pomeridianam occupatum est. Vurmserus, Hagenovia quoque potitus, occupatis ad Rhenum terris, ad 8. milliaria porrectis, castrum Ludouici fortissimum opera B. Laureri, post aliquot dierum oppugnationem, 14. Nou. ad deditionem coegit, captis 4415. Gallis, 111. tormentis, 2000. centenariis nitrati pulueris. Sed enim Galli, magno numero congregati, tanta vi 22. Dec. Vurmserianos aggressi sunt, ut sinistram alam loco mouerint. Maximum vero furorem in Austriacos 26. Dec. exeruerunt, inauditaque ferocia tandem effecerunt, ut ad dextram Rheni ripam se recipere debuerint. Inter innumeras bellicas curas aug. Franciscus, promouendi per Hungariam commercii non oblitus, ut nauigabilis in prouincia Batienſi canalis, inter Monostorfzeg et Bezdan inchoatus, infra Zombachinum per 13. milliaria Foldvarinum ad Tibiscum luceretur; duobus Kissis fratribus 27. Martii concessit,

P p 4

cessit,

(a) *Ibid.* n. 3265.

cessit, ac in eum finem anno sequenti 22. Sept. decretum edidit. (a)

A. C. 1794. Franc. 3. l. 12. P. 20. A.

CDLXVII. Postquam et Lugdunum, et Tolunum, ubi nullam partem Hungari habuerunt, et Alsaciam Galli receperunt; incredibili vanitatis triumphum ad campum Martium duxerunt, ventrosque levitate iactitarunt, suos ubique hostes, Anglos et Hispanos, Austriacos et Borussiae, seditiones populares, regiae potestati fauentes, cedere, ludendoque reliquis resisti posse. Multo libertatis et vanitatis ebrii, ne hiberno quidem et rigidissimo tempore cessandum esse censuerunt. Laurer, castrum Ludouici praefectus, quum animaduertisset, ingentes ab iis apparatus ad castrum hoc recipiendum fieri, promptuarium et bellicum omnem apparatus noctu trans Rhenum inde promouit, incolisque translatis, euacuatum 17. Ian. nitratis pulueribus subiectis ac incensis, in auras eiecit. Et si vero Rhodanæ partes non optimo loco steterint; Belgicis tamen adhuc saluis, aug. Franciscus, cum Carolo Iosephoque fratribus, ad recipiendum fidei sacramentum iter in Belgium 2. Apr. suscepit. Bruxellis cum ingenti gaudio pompaque receptus, priusquam fidei sacramentum a Belgis dictum fuisset; ad exercitum, non procul Landresio positum, egressus, spectauit et animauit pugnam, 17. Apr. cum Gallis commissam, 18. horis continuatam; dum tandem, pertinacia hostis victa, Gallis ad 4000. caesis, ceteris

(a) *Ibid.* n. 3266. 3267.

teris ad 4. miliaria propulsis, Landresium arctius obsideri coepit. Victor Bruxellas reuersus, eam sollemnitatem, quam ab anno 1540. Belgae non viderunt, 23. Apr. peregit, et multis millibus vndique confluentibus, Brabantiae status in clientelam recepit. Tribus postea diebus tota ciuitas festiuis ignibus colluxit. (a)

CDLXVIII. Sed Augustus, non expectato fine horum ignium; ad castra profectus, 25. Apr. idonea pro reprimendis hostium conatibus mandata dedit. Post pugnam postridis commissam, victis ac idemtidem repulsis Gallis, Landresenses, omni spe suppetiarum deposita, 30. Apr. deditionem fecerunt, 5000. in captiuitatem abductis. Multis subinde minutoribus praeliis, vtriusque varia fortuna, caesareis tamen plerumque magis propitia, commissis, pertinax ad Tornacum certamen initum est. Quinques pulsi hostes, quinques, instauratis viribus, reuersi, tanta ferocia dimicarunt, vt nostris aliquantis per cedendum fuerit. Sed, acceptis recentibus suppetiis, fracta Gallorum obstinatione, plenam tandem victoriam retulerunt; ex nostris 2000. ex hostibus ter quaterue pluribus interfectis. Quum vero Carolo regium 29. Maii hostes oppugnare coeussent; accurrit aug. princeps; et 70. millibus Gallorum ab obsidione 3. Iunii repulsis, variis prouinciarum curis reuocatus, Viennam incolumis rediit. Post felicem augusti reditum, alea belli mutata est, hostibus multitudine praeualentibus, et tam missas vrbes suas recuperantibus, quam ipsum Belgium Austriacum sibi vindicantibus. Illi quidem initio

(a) *Ibid.* n. 3268.

sio belli vulgarunt, se suis limitibus contentos, ditionem suam vitra porrigere, nouarumque prouinciarum incrementis augere nolle. Sed, quam parum verbis promissisque suis, vbi fortuna melior adspicere coepit, steterint, luce meridiana clarius est. Qua fraude Landresium 16. Iulii, Quercetum 12. Augusti, Valentinianas 26. Condatum 29. mensis eiusdem receperint, anno sequente paruit. Manum nempe caesaris, arcium praefectis deditionem hosti faciendam imperantis, adeo dextre sunt imitati, vt, exhibita sibi charta, caesar dixerit, ni sibi constaret, id se non mandasse, de mandato nullum sibi dubium oboriturum fuisse. Cur autem subinde caesareus, Anglicus, Hollandicus exercitus Belgium sibi relinquendum esse censuerint; diuersi diuersa suspicabantur; alii quidem censebant, multo maioribus hostium viribus cedendum fuisse; alii secretas quasdam prodiciones et cum hoste collusiones detectas esse; alii quod Belgae nec annonam, nec pecuniam, nec militiam ad prosequendum bellum praestare secundum promissa voluerint. Sed enim miseri cum magno fenore Gallis, quod Austriacis negatum est, praestare postea debuerunt. Traiectum etiam ad Mosam, Hollandicum fortalitium, 4. Nou. pacisci cum hoste debuit, (a)

CDLXIX. Princeps Coburg, non tam sinistrorum euentuum satur, quam bellicis laboribus multum fractus, saepius oblati augusti precibus, vt vacatione muneris molestissimi donatus, quiete necessaria fractas vires reparare posset, tandem exauditus, successorem C. Clairfait, multarum palmarum ducem accepit

(a) *Ibid.* n. 3269. 3270.

accepit. Hic, copiis ad Bonnam per Rheum 5. Oct. provide traductis, id potissimum egit, ut, idoneis ad ripam munitionibus erectis, hostem a transitu prohiberet. Ad exercitum imperialem missus princeps Albertus, cum C. Browne, Wurmsgero suffecto, multum contulit ad Gallos repellendos, qui 2. Iulii Rhonanum exercitum aggressi, cruentam 12. horis pugnam continuarunt. Et tunc quidem dux Albertus Spirae stationem suam defixit; sed hanc mutare suasque copias ad viciniam Manheimensem 15. Iulii transferre coactus est; postquam hostes, acceptis 40. millium suppetiis, ingenti furore cum Boruffis conflixerunt. Aliquot item cohortes, trans Rhenum relictæ, 25. Dec. munitiones suas hosti, liberum ad suos transitum pacti, reliquerunt. (a)

A. C. 1795. Franc. 4. Ind. 13. P. 5. A.

CDLXX. Fortuna Gallis adspirante, quilibet audendi licentia, sub furore libertatis, eo prorupit, ut clamulariae coitiones etiam in ditionibus Austriacis periculosius serperent, et ad euertendum optimi mansuetissimique regis nostri solium, ad conuellendum regni totius statum, ad inducendum vesanum systema Gallicum, ad turbandam pacem tranquillitatemque publicam, impie nonnulli conspirarent. Austriacæ domus insigni felicitate factum est, ut serpens malum tempori deegeretur, et ineunte hoc anno, Viennæ de quibusdam impiae coniurationis auctoribus supplicium sumeretur. Ex Austria

(a) *Ibid.* n. 3271.

fria malum etiam in Hungariam occultis viis propagatum est. Auctor execrandi facinoris erat Ignatius Martinovits, Pestini natus, sed aliquot annis Viennae commoratus, quae factionem Gallicam, quae iam illic serpebat, non tantum ipse certis pactis iniuit; sed etiam eandem per Hungariae regnum spargendam ac propagandam suscepit. In casles suos primum implicuit Iosephum Hajnóti, Ioannem Latzkovits, Franciscum Szentmariai, Iacobum Sigray, quos nefandae conspirationis capita constituit. Cum his infra Budensem arcem 20. Maii capite plexus, meritis impiae temeritatis poenas dedit. Ocho coniurationis sociis, in quos peraeque mortis sententiam iudices pronunciarunt, clementia regis vitae gratiam dedit, praeter duos magis obstinatos, Szolartik et Öz, qui 3. Iunii Budae gladio caesi sunt; reliquis ad carceres, pro ratione delictorum, condemnatis. (a)

CDLXXI. Nefaria factione Gallica, clamulosis coitionibus et impiis religionibus deuincta, priusquam maturefcere viresque maiores sumere potuisset, in herba succisa, ciues boni, quibus regis dignitas et patriae salus ac tranquillitas cordi fuit, mirum in modum laetabantur. Communem hanc omnium laetitiam corrumpit inopinatus archiducis Alexandri Leopoldi, qui tertium in annum Hungariae palatini munus cum ingenti laude gesserat, obitus. Hic, mense Iulio Buda Viennam, inde Laxenburgum profectus, quum apparandis ignibus festinus 10. mensis eiusdem interfuisset; nitrato puluere prae-

(a) *Ibid.* n. 3272.

raeter opinionem accenso, tam graue vulnus accepit, vt, omnibus morientium sacramentis rite rocuratus, die 12. spiritum DEO reddiderit. De iactura tanti principis lugentem Hungariam breui post aug. Franciscus consolatus, alium germanum suum, archiducem Iosephum, Hungariae locumtenentem dedit. Hic 19. Sept. magna cum sollemnitate Budam deductus, postridie, nomine comitatus, ab archiepiscopo Colocensi, C. Ladislao Kollonich, salutatus, die 21. mensis eiusdem ab eminentissimo primate, Iosepho de Batthyan, in munus supremi comitis comitatus Pestinensis immissus est. (a)

CDLXXII. Singularis Austriacae domui propria pietas aug. imperatorem et apostolicum Hung. regem permouit, vt, quum funestissimo Gallicae nationis bello premeretur, suas apud Pium VI. P. M. preces interponeret pro caelestium munerum thesauris, per iubilaei concessionem aperiendis. Annuit iustissimis precibus, pro suprema ligandi soluendique potestate, summus catholicae religionis arbiter, petitumque iubilaeum ipsis kal. Ian. amanter concessit. Quod quidem in Hungaria tanto seruiore catholicus populus obiuit, vt similem in aliis aetate prouectiores numquam se vidisse testati fuerint. Sensit vberimum huius pietatis fructum aug. Franciscus, qui destitutus a sociis, desertus a foederatis Borussia, Hispanis, Neapolitanis, Hetruscis, Hannoveranis, Hassis, Saxonibus aliisque, pacem cum Gallo separatim componentibus, illustres victorias, quas cum illis non retulit, sine illis reportauit. Luxembur-

(a) *Ibid.* n. 3273.

burgo fame 8. Iunii tandem expugnato, vires suas
 ad Moguntiam subigendam Galli conuerterunt, Rhe-
 numque fluuium pluribus locis transmiserunt. Post-
 quam dux Albertus imperium exercitus Rhenani di-
 misisset; illud Clerfæo, iam campimareschallo, de-
 latum fuit. Wurmserus, ad castra remissus, Fri-
 bergi statione defixa, 20. milium suppetias illi
 transmise. Manheimio hosti 21. Sept. per sum-
 mam ignauiam dedito, caesis ad Niccerum a Guos-
 danouichio 24. Sept. Gallis, Clerfæus, 10. Oct.
 Moenum transgressus, postridie Gallos ultra Niddam
 propulit, et Cisrhenanam obsidionem Moguntiae 13.
 Oct. soluit. Occupatis 80. tormentis magnaue
 parte hostium ultra Rhenum extrusa, 29. Oct. Trans-
 rhenanas Gallorum ad Moguntiam circumuallatio-
 nes aggressus, ex iis numerosum hostem expulit, et
 redactis in captiuitatem 2000. Gallis cum 138. tor-
 mentis, obsidione diuturna Moguntiam liberauit, non
 pluribus quam 160. viris amissis. Eadem die Wurm-
 serus Manheimium, quod 18. Oct. obsidere coepe-
 rat, ita pressit, vt deditio, si liber obsessis abitus
 concederetur, oblata fuerit. Hac ille reiecta, ni-
 se captiuos dederent, 10. Nou. initium oppugnationi
 dedit, ac tandem 21. Nou. deditiorem extorsit,
 9680. Gallis in captiuitatem redactis. Ingens hic
 et ad Moguntiam praeda nostris obtigit. Breni post
 promtuarium Oppenheimii, bellicus apparatus cum ma-
 ioribus tormentis Vormatiae, diffugientibus Gallis,
 occupatus est.

A. C. 1796. Franc. 5. Ind. 14. P. 27. M.

CDLXXIII. Annus hic Italiae funestus ac fatalis illuxit, quo copiis Austriacis Deuinsius, magnam bello Turcico militaris scientiae gloriam adeptus, praefuit. Postquam tribus annis 1793. 1794. 1795. entum fere bellum vario Marte gestum illic fuisset; sub exitum anni superioris alea belli commutata fuit. Nam Galli, transmissis ex Hispaniae limitibus 16. millibus armatorum aucti, 24. Nouembris tanto furore decertarunt, ut Austriacis receptui canendum fuerit, multis et machinis bellicis, et milicibus amissis. Ipse tamen dux Gallorum fassus est, hanc cladem, qua mutationis ingentis a seculis inducti status Italiae superioris fundamenta iacta sunt, Austriacis inferendam non fuisse; nisi dux eorum Deuinsius per morbum abesse coactus fuisset. Huicigitur aegrotanti suffectus est rei tormentariae praefectus, Beaulieu, iam annos 70. natus, cui nouus a Gallis quoque ductor, Bounaparte, 27. annos natus, fuit oppositus. Postquam nouus uterque dux ad exercitum suum in Italiam mense Martio venisset; maiora mox tentata peractaque sunt, et praemissis varia fortuna velitationibus, quum, pluribus ad Italica castra confluentibus Gallis, Austriaci pares ad eos repellendos vires non habuissent, accepta 13. Aprilis aliqua clade, rege quoque Sardiniae cum Gallis inducias pacto, prouide se receperunt. Fuit ea ducis Beaulieu praecipua laus et gloria, quod, quum, a rege Sardiniae repente desertus, in exercitu suo vix 24. millia numerasset; impetum 80. millium Gallorum 12. diebus ita sustinuerit, ut non prius hostis Padum transmittere potuerit, quam res,

ex Longobardia subducendae, subductae fuissent. Intra diem 11. et 15 Aprilis Austriaci 7000. militum amisisse perhibentur. (a).

CDLXXIV. Inchoatas Aprili mense victorias mense Maio hostis auxit, cuius die 10. cruentum ad Lodi praelium commisit, et superior effectus, die 12. Mediolanum occupavit. Ne vero Mediolanenses et alii, quibus inuitis Gallica libertas obtrudatur, hoc libertatis iugum excutere possent; arma sua hosti tradere iubebantur: quae si qui ciues retinuisent; giande plumbea sternebantur, eorumque domus incendebantur: fidelibus autem magistratibus exauctoratis aut etiam relegatis, non alii, quam qui hostilia sensa fouerent, sufficiebantur. His artibus Italicum iugum libertatis impositum est. Ad tantum huius provinciae periculum, plerisque iam locis praeter Mantuam amissis, aliquot legiones ex copiis Rhodanis auulsae maximaque cum celeritate transpositae sunt, quibus C. Wurmserus, supremus armorum praefectus, praesse iussus, tres equestres legiones praemisit. Ab his et erumpentibus Mantua praefidiis Galli fusi fugatique magnum commeatum apparatusque bellicum victoribus Austriacis reliquerunt. Sed enim haec clades hostibus impedimento non fuit, quo minus deinceps quoque Mantuanam oppugnationem idemdem resumerent, et ad ultimam usque Iulii pertinaciter producerent. Tum vero per exploratores edocti, Wurmserus cum magnis copiis aduentare, sub undecimam noctis

(a) *Ibid.* n. 3276.—3279.

His horam celeri fuga se subdixerunt. Wurmserus, kalendis Augusti Mantuae praeus, ad hostes persequendos copias diuisit. Quae res illis occasionem obtulit, Austriacos cum clade repellendi, Mantuaeque rursus obsidione cingendi. Saepius deinde pro his Austriae Pergamis cruento praelio decertatum est. Wurmserus sub medium Octobris primum victor, deinde victus et cum 25. millibus Mantuae clausus, arcis, quae hostium conatus feliciter catenus cluserat, famem intulit. In eius locum Aluintzius, supremus peditatus magister, imperium copiarum Italicarum accepit; quum iam Galli Trolim inuassent, Tridentoque potiti fuissent. Hinc tamen opera Davidovichii promareschalli 4. Nouembris eieci, triduo post Aluintzium aggressi, post pugnam tota die productam, illum loco mouere non potuerunt. Rursum igitur Bonaparte 12. Nouembris ad Veronam impetum in Austriacos fecit; sed eorum constantia repressus, multis suorum amissis, se tandem recipere coactus est. Non prius tamen resumptis saepe certaminibus finem imposuit, quam effusae vires utrique parti quietem imposuissent. (a)

CDLXXV. Non minus ad Rhenum belli fortuna variabat. Qui mutuis cladibus anno superiore supremi copiarum duces, Pichegru Gallicarum, Austriacarum Clerfaut, ad Rhenum decertarunt, ambo nunquam suum abdicarunt. Huic augustus imperator archiducem Carolum, germanum suum, qui 27. annos natus, consilii maturitate bellicaque virtute parem se prouectioribus quibusque multis iam argumentis docuit, sufficiens provide censuit. Non ille

(a) *Ibid.* n. 3280. — 3283.
Epist. Chron. P. III.

ille difficilem hanc prouinciam deprecatus, Vienna
5. Aprilis ad exercitum discessit. Sed; induciis iam
prius ita confectis, vt vtra pars iis renunciare vel
let, id alteri parti decem diebus prius indicare tene-
retur, abrupta spe pacis, ob duras a Gallis propo-
sitas condiciones, 21. Maii bellum hosti denuncia-
uit. Induciis igitur 31. Maii terminatis, Galli qui-
dem Cisirhenanas partes inundarunt; sed, ad Vetz-
lariam accepta leui clade, quasi metu pannico cor-
repti, fugere coeperunt. Tam celerem eorum re-
ceptum, quin persequentibus Austriacis maiorem
vim opponerent, multi mirabantur, dolumque sub-
esse suspicabantur. Et vero non aliud simulata hac
fuga spectasse videbantur, quam vt exercitum cae-
sarem a Rheno superiore, vbi transitum medita-
bantur, longius auellerent. Hoc facto, Gallicus
ductor, Moreau, Rheno transmissio, Kehla potius,
obstantes imparibus viribus Austriacos cum clade
reiecit. His ad superiorem Rhenum male multis,
Galli, qui simulata fuga Düsseldorfium se recepe-
rant; rursus proruperunt, et caesareis ad Neoui-
dium profligatis, hi quidem, duce Iourdan, Fran-
coniam; alii, ductore Moreau, Sueuiam et Bava-
riam inundarunt. Carolus archidux, contra hunc
profectus, vt, recedentibus ab exercitu suo Suevis,
Franconibus et Saxonibus, hostium multitudini pa-
res vires opponere posset, in eo totus erat, vt cum at-
tenuatis Wartenslebeni, qui Iourdano fuit obiectus,
copiis suas coniungeret. In hunc finem, Danubio
transmisso, quum Iourdanus Wartenslebeni dextram
alam in dies magis pressisset, ipse 21. Augusti pro-
mois per vias impeditas clam copiis suis, Gallos ad
Ambergam fudit fugauitque. Multis in hac fuga

cae-

caesis, Iourdanus, ad 20. dumtaxat millia redactus, generalem Marceau collocavit in montibus Freylingensibus, ut fugientem exercitum Gallicum aduersus Austriacos tueretur. Huius itidem caedes tantam in exercitum Gallicum confusionem induxit, ut ad sinistram Rheni ripam propere se retraxerit. Carolus igitur archidux, qui duarum hebdomadarum spatio viciniam omnem inferioris Rheni iugo Gallico liberauit, trans Rhenum 8000. militum misit, a quibus multa hostibus ad Lauterburgum damna sunt illata. His permotus Moreau, suas copias ex Bavaria retrahere coepit, ac multis in receptu cladi-bus affectus, 10. millibus ad Brisacum per Rhenum transmissis, reliquam partem exercitus ad Hünningam ipse traduxit. Gallorum 8000. Hünningam, 10000. Kehlam propugnantibus, a caesareis suggestus tormentorum utrobique sunt erecti, quos anno sequente victores utrobique videbimus. (a)

CDLXXVI. Quum ad meridiem et occidentem Austriacae ditiones minuebantur, ad septentriones magnis incrementis augebantur. Postquam tres aulae, Viennensis, Petropolitana, Berolinensis suum de Polonia diuidenda tractatum absoluissent; augustinus 21. Martii litteris regiis, in attributam sibi partem expeditis, demandavit, ut, refixis ubique Polonicis insignibus, caesarea per nouam hanc praeuincia, occidentalis Galliciae nomine deinceps appellandam, appenderentur; iustitia suo nomine per tribunalium praesides et assessores administraretur; in communibus et publicis precationibus suum suaeque stirpis Austriacae nomen commemoraretur;

Q q 2

in

(a) *Ibid.* n. 3284. — 3289.

in vndecim circulos noua haec ditio distribueretur, siueque singulis praesides praeficerentur. His tam prouide pro felicitate publica constitutis, Poloni, quibus Austriaca domus obtigit, praestito 17. Aug. dei sacramento, magnopere gratulabantur. (a)

CDLXXVII. Dum haec in Polonia pacate prospereque peragebantur: Italiam et Germaniam dirturnum cum Gallis bellum exhauriebat. Hungari quidem ad illud propulsandum tam aere, quam submissis tironibus, liberaliter succurrebant: quia tamen Galli maiorem in dies belli neruum ex occupatis prouinciis conficiebant, ut pares illis vires aug. Franciscus opponere posset; Hungaris in 6. Nouembrii comitia Posonium edixit. Postquam augustus cum augusta, sine consueta pompa, Posonium 11. Nouembris aduenisset; postridie rerum agendarum argumentum statibus et ordinibus proposuit, eorundemque votis, palatinum archiducem Iosephum optantium, eadem die subscripsit. Subinde congregati statim tam priuatim in circulis, quam palam in sessionibus publicis de praestando contra potentissimum hostem bellico subsidio deliberarunt; libratique regni simul ac ipsius belli necessitatibus, 23. Nouembris obtulerunt 50000. tironum militarium; pro intertentione 340000. exercitus caesareo-regii filiginem; titulo prouisionis 80000. equorum auenarum; 20000. bouum et 10000. equorum; — inscriptionem in sensu legum indicendam. Ex oblatis 2400000. metretarum filiginis, 1500000. metretarum; ex 3750000. metretarum auenarum, 2000000. in

(a) *Ibid.* n. 3290.

in natura praestari sibi rex apostolicus voluit; reliquis optioni relictis, ut in frugibus aut aere praestari possint. Aliis negotiis ad alia comitia reiectis, tres dumtaxat articuli sunt conditi, praeiectis hisce titulis: „ I. Ser. archidux Austriae, Iosephus, locum cumtenens regius, in palatinum elegitur. II. De libera oblatione, per regnum facta. III. De provisione art. 12. 1792. usque proxima comitia extendenda. “ *Dat — Posonii, die 10. Dec. an. dom. 1796. (a)*

A. C. 1797. Franc. 6. Ind. 15. P. 16. A.

CDLXXVIII. Auspiciū huius anni felicissimum Austriacis ad Rhenum erat; promotis enim anno superiore circumvallationibus, ad quas vrgendas Carolus archidux Offenburgo quotidie procurrerat, kalendis Ianuariis caesarei duplex vallum hostium, multis interfectis, ad Kehlam occuparunt. Quum igitur Moreau vidisset, arcem ipsam, 150. tormentis verbefatam, retineri porro non posse; confectis 9. Ianuarii deditionis capitibus, eam Austriacis insidendam postridie reliquit. Pari felicitate munitiōnem ad pontem Hünningensem Austriaci Gallis eripuerunt, et 5. Februarii, hostibus egressis, occuparunt. Sed enim, induciis 11. Aprilis interruptis, ad Rhenum tam superiorem, quam inferiorem, mutata rerum facies erat. Gallicus enim dux, Moreau, cum 60. phalangibus fluuium illum ad Kehlam rursus traiecit, et paucos obsistentes Austriacos Offenburchum usque repressit. Sub idem tempus alius

G q 3

Gal-

Gallorum exercitus ad Neouidium cum ingenti iactura Rhenum transmissit, numeroque pauciores caesarios ad receptum coegit. Dum vtrunque maiora pararentur; felix pacis nuncius cessationem ab armis imperauit. (a)

CDLXXIX. Causa, cur Gallis ad Rhenum minus resisti potuerit, erat, quod illic copiae nimis attenuatae fuerint, plurimis in Italiam ad Wurmsianas clades sarcindas promotis. Sed et haec, quum ad opem cum fame luctanti Mantuae ferendam per vias, altis niuibz impeditas, properassent; manibus ad Rinoli cum hoste 15. Ianuarii confertis, victoriam, quam praec manibus iam habuerunt, cedere Gallis coactae sunt. Haec calamitas aliam post se traxit, iacturam scilicet Mantuae; vbi totomense Ianuario non plus vnus miles, quam quadragesimam panis, ex fagopyris confecti, habuit. Quare Wurmserus, omnium rerum inopia pressus, omni spe subsidium accipiendi succisa, 2. Februarii Mantuam Gallis dedit, quae facile vicena millia militum Austriacorum hausit. (b)

CDLXXX. Ad sistendum malorum torrentem Carolus archidux, ad exercitum Italicum missus, quum cum nimis enervatum reperisset; prouide constituit, non prius aleam belli tentare, quam ex Rhenanis partibus ac ex Hungaria suppetiae maiores aduenirent. Sed enim eas Buonaparte praenunciandas ratus, excubitoriis agminibus disiectis, 15. Mar.

(a) *Ibid.* p. 3300. (b) *Ibid.* n. 3301. 3302.

Martii Tagliamentum fluvium transmisit, et in Ca-
rolum, qui nonnisi 20. millia sub suis signis nūme-
raverat, cum 40. millibus suorum adeo ferociter ir-
ruit, ut, eo represso, viam sibi tam in Carnioliam,
quam in Carinthiam aperuerit. Ex huius metropo-
lis, Clagenfurto, datis 31. Martii litteris, de pace
Carolus archiducem interpellavit; promotis nihilo-
minus in Stiriam copiis, Graecium ipsum 9. Apri-
lis occupavit. Ob discrimen adeo vicinum tantus
Viennam metus et motus implevit, ut Augustus
aristissima sua pignora, Ferdinandum filium et Lu-
louicam filiam, 17. Aprilis Budam promoueret,
ideique Hungarorum crediderit. Et vero iam tunc
Hungariae nobiles certatim arma pro rege regno-
que tuendo sumserunt: quae res magnum ad accele-
randam pacem pondus addidit. Huius praelimina-
ribus articulis Leobii 18. Aprilis confectis, Galli sen-
tim se retraxerunt; Austriaci vero Foroiulium, Istri-
am ac Dalmatiam, sinentibus Gallis ac libentibus
necolis, occuparunt. (a)

CDLXXXI. Nemo dubitabat, haec ex prae-
dictis pacis fundamentis fieri, quae tandem ipsa 17.
Octobris in Campo-Formido, qui pagus inter Vti-
num et Passerianum medio loco iacet, ita coaluit,
ut Augustus iuribus in Belgium Austriacum et here-
ditarias ditiones Italicas renunciauerit, et Venetias
cum eius insulis ac ditionibus in terra firma positis
obtinuerit. Haec nempe loca iam antea Galli Ve-
netis, a quibus se grauius iniuriis affectos fuisse con-
tendebant, eripuerunt, ac ad faciendas Belgicas

et q 4

et

(a) *Ibid*, n. 3303.

et Italicas provincias Austriacae domui, quae vetus alioqui ius in Dalmatiam titulo S. coronae habebat, hac pace cesserunt. Augustus, Dalmatia hoc anno sibi vindicata, sequente Venetias ipsas cum locis, in Italia Foroiulioque sibi transcriptis, occupabit. (a)

CDLXXXII. Vt rex apostolicus, a plerisque desideratis desertus contra vim hostium, multis regionibus oras praepotentium, tamdiu bellum hoc sustinere potuerit, multum contulisse Hungaros, nec invidia negare potest. Certe Graecenses ephemeres, licet exterae, testantur, ad annum usque 1796. contribuisse Hungariam pro bello hoc partim in aere, partim in frugibus 14227248. flor. tironum autem militarium 115614. Quid vero subsidii tam ex frugibus, quam ex tironibus in comitiis, sub exitum eiusdem anni celebratis, decreuerit, supra vidimus. Hoc anno vix augusti Francisci mandatum de generali nobilium insurrectione vulgatum est; illico comitatus omnes apparatu bellico teruebant, armisque suis instructi milites ad castra, Sabariam inter et Ginsium posita, turmatim confluebant. Horum decursiones militares augustus ipse post medium Augusti mensis spectavit ac magnopere laudavit. Post tabulas pacis Rastadii kalendis Decembris commutatas ac Viennam septimo post die perlatas, provinciales hi milites arma sub exitum anni posuerunt. (a)

CDLXXXIII. Scriptores, qui sub duabus regum Hungariae periodis floruerunt, in fine singularum,
ex-

(a) *Ibidem* n. 3304. 3305. (b) *Ibid.* n. 3306.

exhibuimus. Volumina tamen, non epitomæ, si nunc idem eodem modo præstare vellemus, scribenda forent, tanta sub Austriacis regibus scriptorum seges excrevit. Quare qui sub singulis regibus editis ingenii sui partibus inclaruerint, ordine litterarum, quam fieri poterit brevissime, præcipuo dumtaxat eorum caractere notato, recensimus. Sub FERDINANDO I. scripsit *Cælius Pannonius*; vero nomine Franciscus Gregorius, ex ordine S. Pauli, sacrarum litterarum interpret. *Collatinus* Christophorus, mathematicus. *Damasus*, polemicus et iurista. *Gyöngyösi* Gregorius ord. S. Pauli, chronologus, historicus, asceta. *Honterus* Ioannes, Lutheranus, Cosmographus, grammaticus, polemicus. *Huszt* Georgius, Historicus. *Kolosvári* Ioan. ex ord. prædicat. episcopus Tlanad. theologus, canonista. *Mæcrus* Ioan. Gregorius, poeta. *Reichersdorff* Georgius, geographus. *Rubigallus* Paulus, poeta. *Székehy* Stephanus, Calvinianus, Chronista, poeta. *Tinádi* Sebastianus, versificator Hungaricus. *Tordai* Gelous Sigismundus, biographus, comædus, poeta. *Wagner* Valentinus, Lutheranus, catecheta. *Widmandstadius* Ioan. Albertus, canonicus Posonienſis, polemicus. *Zermegh* Ioannes, Lutheranus, historicus.

CDLXXXIV. Sub MAXIMILIANO: *Baksai* Abrahamus, chronologus. *Balsarâri* Ioannes, Caln. medicus, polemicus. *Dévai* Mathias, Caln. polemicus. *Draskovich* Georgius, episcopus Quinquececlesien. Zagraben. Iaurinen. archiepiscopus Colocen. orator. *Dudich* Andreas, episcopus Tininjon. Tsaradien. Quinquececlesien. orator, apostata. *Egri*
Lu-

Lucas, cath. polemicus. *Ellebodius* Nicasius, cath. orator. *Fabricius* Basilus, Calu. polemicus, orator. *Forgács* Franciscus, Varadin. episcopus, historicus. *Gregorianchius* Paullus, episcopus Zagrabien. laurinenſis, archiepiscopus Colocenſis, historico-geographus. *Hebler* Mathias, Luth. polemicus. *Hekai* Casparus, Calu. Historicus, asceta, iurista. *Lipſius* Ioannes, episcopus Vesprimienſis, deinde laurinenſis, historicus. *Melius* Petrus, Calu. polemicus, orator. *Molnár* Gregorius, grammaticus. *Nagy* Mathias, versificator Hungaricus. *Olahus* Nicolaus, episcopus Zagrabien. Agrienſis, archiepiscopus Strigonienſis, historicus, geographus, polemicus, poeta. *Purkitcherus* Georgius, poeta. *Siglerus* Michael, choroſogus. *Szegedi* Stephanus, Luth. polemicus. *Szikſzai* Valentinus, Calu. catecheta, polemicus. *Valkai* Andreas, historicus, rhythmicus. *Verantius* Antonius, episcopus Quinqueeccleſien. Agrien. archiepiscopus Strigonienſis, historicus.

CDLXXXV. Sub RUDOLPHO: *Báthori* Stephanus, catholicus, vaiuoda Transſilvaniae, rex Poloniae, orator. *Beitſe* Stephanus, Calu. botanicus, catecheta, panegyricus. *Beregszászi* Petrus, Calu. polemicus. *Besodner* Petrus, theologus. *Borſenius* Ioannes, Luth. poeta. *Bogáthi* Nicolaus, Arianus, poeta. *Bornemiſza* Petrus, postillarum auctor. *Dauidis* Franciscus, Luth. deinde Calu. deum Arianus, polemicus. *Decius* Ioan. Barouius, Calu. iurista. *Enyedi* Georgius, Arianus, interpres. *Fejérkövi* Stephanus, episcopus Tinien. Vesprimienſis, archiepiscopus Strigonienſis, asceta. *Felſegyházi* Thomas, Calu. catecheta. *Filitzki* Ioannes, Calu.

alu. laureatus poeta. *Fronius* Mathias, iuriconsul-
 is. *Gyarmathi* Nicolaus, Calu. polemicus. *Gyulai*
 aulus, historicus. *Göntzi* Fabricius Georg. Calu.
 saltes. *Göntzi* Stephanus, Calu. polemicus. *Her-*
an Leonardus, polemicus. *Horváth* Gregorius, po-
 micus. *Hunyadi* Demetrius, Socinianus, polemi-
 us. *Huszár* Gallus, Luth. Calu. historicus. *Iacobi-*
us Ioannes, Arianus, historicus. *Iordanus* Tho-
 as, medicus. *Károlyi* Casparus, interpretes. *Károlyi*
 etrus, polemicus, grammaticus, orator. *Koltár*
 georgius, postillarum auctor. *Kovács* Wolfgangus,
 oliticus. *Laskai* Petrus, Calu. polemicus. *Monoszlói*
 andreas, episcopus Vespriensis, asceta, polemi-
 us. *Messóczy* Zacharias, episcopus Tinin. Vacien-
 itriensis, iuriconsultus. *Nánási* Stephanus, Calu.
 rator. *Putai* Stephanus, Calu. interpretes. *Pécsi* Lucas,
 catholicus, asceta. *Pécsi* Simon, sabbatarius, inter-
 res. *Pilcius* Casparus, polemicus. *Rakovszki* Mar-
 inus, poeta. *Sambucus* Ioannes, poeta, medicus,
 istoricus. *Schalikius* Paullus, cathol. polemicus.
Schepaens Christophorus, poeta laureatus. *Soos* Chri-
 stophorus, interpretes, orator. *Szárász* Franciscus,
 alu. catecheta. *Telegdi* Nicolaus, episcopus Quin-
 ueecclesiensis, orator sacer, asceta, iurista. *Tsánádi* De-
 metrius, rhythmicus historicus. *Tserényi* Michael,
 iographus. *Vacius* Leonardus, poeta. *Wagner* Au-
 ustinus, interpretes.

CDLXXXVI. Sub MATHIA II. *Berger* Elias,
 uth. orator, poeta. *Forgács* Franciscus, episco-
 us Vespri. Nitriensis, archiepiscopus Strigoniensis.
 olemicus. *Grauerus* Albertus, Luth. polemicus.
Jodasz Lucas, Calu. polemicus. *Jessenius*, seu Is-
 szensz.

Gręszki Ioannes, medicus. *Ilvánfi* Nicolaus, catholicus, propalatinus, historicus. *Katoná* Emericus, Calu. polemicus. *Kittomits* Ioannes, cathol. iuriseonsultus. *Korodi* Daniel, Calu. laureatus poeta. *Lépes* Valentinus, episcopus Tinjn. Nitrien. Iaurin. archiepiscopus Colocensis, orator sacer Hungaricus. *Mihályko* Ioannes, interpret, orator, *Nagy* Benedictus, polemicus acatholicus. *Pálházi* Nicolaus, Luth. interpret. *Pétsi* Petrus, Luth. polemicus. *Perzeli* Emericus, rhetor. *Schifferrer* Michael, iurista. *Szepfi* Georgius, Calu. laureatus poeta. *Tiernovits* Ioannes, poeta. *Túri* Georgius, poeta laureatus. *Turi* Paulus, historicus. *Zvonarits* Emericus, Luth. polemicus.

CDLXXXVII Sub FERDINANDO II. *Aluintri* Petrus, Calu. polemicus, orator, poeta. *Apponyi* Blasius, cath. poeta. *Arator*, seu Szántó Stephanus, S. I. sacerdos, interpret, catecheta. *Balásfi* Thomas, episcopus Bognensis, Vacien. Quinqueecclesiensis. polemicus, poeta. *Balogh* Georgius, Luth. interpret. *Bosarius* Melchior, interpret. *Bojti* Casparus, Calu. historicus, orator. *Dajka* Keszervinus Ioannes, Calu. genealogus. *Deák* Ioannes, polemicus. *Dengalegi* Petrus, Calu. polemicus. *Ferentzfi* Laurentius, cath. interpret. *Fusz* Ioannes, Calu. catecheta. *Görz* Nicolaus, polemicus acatholicus. *Hajnal* Mathias, S. I. sacerdos, asceta. *Házi* Ioannes, interpret. *Horváth* Ioannes, politicus. *Káldi* Georgius, S. I. sacerdos, interpret, orator sacer Hungaricus. *Kározyi* Ioannes, interpret, iurista. *Ketskeréti* Ioannes, Calu. interpret, orator. *Kismariai* Paulus, Calu. grammaticus Hebraeus. *Konetsni* Mattheus, polemicus acatholicus. *Lackner* Christophorus,

us, Luth. philologus. *Letenai* Stephanus, Calu. polemicus. *Madarász* Martinus, Luth. interpres. *Maritai* Petrus, Calu. interpres, orator. *Mélotai* Nyilas Stephanus, Calu. interpres. *Mikó* Franciscus, Calu. historicus. *Pázmány* Petrus, Strigoniensis archiepiscopus, e S. I. theologus, polemicus, orator sacer Hungaricus. *Pethő* Gregorius, cath. chronista Hungaricus. *Pétsvárad*i Petrus, Calu. polemicus. *Fragai* Andreas, Calu. interpres. *Rákótzai* Georgius I. politicus. *Révai* Petrus, Luth. historicus. *Salanki* Georgius, interpres. *Sullai* Stephanus, patriarchus cath. polemicus. *Samaritai* Ioannes, Calu. polemicus. *Szentkirályi* Benedictus, Calu. polemicus, historicus. *Tállyai* Martinus, polemicus. *Tétfalvi* Thoma Martinus, Calu. polemicus. *Tolnai* Stephanus, Calu. interpres. *Torontzkai* Matthaeus, Socinianus, interpres. *Tzanádi* Paullus, Socinianus, interpres. *Tsombor* Martinus, Luth. politicus. *Tzanádi* Matthaeus, Calu. medicus, polemicus. *Zavodszki* Georgius, historicus.

CDLXXXVIII. Sub FERDINANDO III. *Almási* Andreas, Calu. polemicus. *Árkosi* Benedictus, vniuersarius polemicus. *Bausner* Bartholomaeus, Luth. medicus. *Bölkényi* Philippus, interpres acatholicus. *Darholtz* Christophorus, asceta. *Debretzeni* Ioannes, Calu. polemicus. *Dobronoki* Georgius, S. I. sacerdos, grammaticus. *Draskovith* Georg. iun. episcopus Guineaeccus, Vacien. Iaurinensis, orator, historicus. *Draskovith* Ioannes, cath. Hung. palatinus asceta, politicus. *Fagarasi* Franciscus, Calu. interpres. *Farkas* Andreas, versificator Hungaricus. *Ferrarius* Sigismundus, ord. praedic. historicus. *Fryk* David, geographus, charta

chronologus. *Gyirua* Venceslaus, interpres. *Hann* Georgius, Luth. historicus. *Herman* David, annalista. *Hoffman* Paullus, episcopus Quinqueecclesiensis, orator panegyricus. *Ilsvai* Ioannes, interpres. *Ichoffer* Melchior, S. I. sacerdos, historicus ecclesiasticus. *Katona* Stephanus, Calu. psalter, grammaticus, polemicus. *Katona* Steph. iunior, Calu. historicus. *Keresfzegi* Stephanus, Calu. orator. *Kerti* Fabianus, canonicus Vespriemienensis, asceta. *Komáromi* Stephanus, orator. *Laskai* Ioan. Calu. polemicus. *Liszhthius* Ladislaus, cath. historicus rhythmicus. *Löf* Emericus, episcopus Tſanadien. Váradien. Agriensis, archiepiscopus Strigoniensis, orator. *Mikolai* Ioannes, interpres. *Magyorófi* Alexius, asceta. *Málnár* Albertus, Calu. auctor lexi Hungarici, grammaticus, psalter, catecheta. *Nagyari* Benedictus, Calu. polemicus. *Pálfi* Thomas, episcopus Tſanad. Vacien. Agrien. Nitrien. orator. *Pankotai* Franciscus, asceta. *Puecher* Ioannes, medicus. *Raskai* Georgius, Zagrabiensis. canonicus, orator, historicus. *Sigri* Franciscus, asceta. *Szalai* Andreas, cath. interpres. *Szalárdi* Nicolaus, asceta. *Szalkovits* Adamus, Strigoniensis. canonicus, asceta. *Szent-Györgyi* Gregorius, asceta. *Szoboszlói* Nicolaus, Calu. interpres. *Tófi* Ioannes, asceta. *Tétfi* Nicolaus, asceta. *Tétfi* Stephanus, asceta. *Tűszabófi* Casparus, polemicus. *Tolnai* Ioannes, Calu. polemicus. *Tomkus* Ioannes episcopus Bosnensis, biographus, orator, historicus. *Tſaholrazi*, Ioannes, polemicus acatholicus. *Tisk* Martinus, interpres. *Tſepregi* Michael, interpres. *Tyukodi* Martinus, Calu. biographus. *Vereſegyházi* Ioannes, asceta. *Vereſmarti* Michael, canonicus Poſoniensis, polemicus. *Vereſmarion* Valentinus, polemicus.

CDLXXXIX. Sub LEOPOLDO I. *Agoston* Petrus, S. I. sacerdos, asceta. *Alló* Emericus, S. I. sacerdos, poeta. *Apafi* Michael, Trans. princeps, Caluin. interpres polemicus. *Apáti* Nicolaus, Calu. philologus. *Apátzai* Ioannes, Calu. philologus, catecheta. *Armbruster* Samuel, asceta. *Afzalai* Stephanus, cath. iuriconsultus. *Bado* Ioannes, poeta Hungaricus. *Balassa* Paullus, Strigoniensis canonicus, poeta. *Balassa* Valentinus, psalter. *Balog* Ioannes, interpres. *Baronius* Ronauentura, ord. S. Francisci, poeta. *Barotti* Nicolaus, ord. S. Franc. asceta. *Bársony* Georgius, episcopus Varadien. Agriensis, polemicus. *Bátai* Georgius, Calu. asceta. *Báthori* Michael, Calu. orator. *Bátorkefi* Ioannes, cath. polemicus. *Bayer* Ioannes, Luth. theologus. *Behamb* Ioan. Ferdin. cath. iuriconsultus. *Bellusi* Francisc. S. I. sacerdos, orator, poeta. *Bellusi* Stephanus, S. I. religiosus, orator panegyricus. *Benkő* Martinus, interpres. *Benutius* Daniel, S. I. sacerdos, orator, poeta. *Beslen* Ioannes, Calu. historicus. *Beslen* Wolfgangus Socinianus, historicus. *Bilerzki* Franciscus, S. I. religiosus, poeta. *Borkovits* Martinus, ord. S. Paul. episcopus Zagrab. polemicus. *Breuer* Ioannes, medicus. *Bulyovszki* Franciscus, iuriconsultus. *Bulyovszki* Michael, musicus, politicus. *Buzinkai* Michael, logicus. *Böjtös* Stephanus, praepositus de Örs, polemicus. *Chladni* Georgius, philologus. *Chladni* Martinus, philologus. *Danétzi* Georgius, S. I. religiosus, orator. *Debretzeni* Ioannes, asceta. *Debretzeni* Stephanus, asceta. *Debrödi* Ioannes, clericus, polemicus. *Derkai* Georgius, S. I. sacerdos, asceta. *Despotouich* Ladisl. S. I. sacerdos, orator panegyricus. *Dierichstein* Frideric. S. I.

S. I. sacerdos, orator, asceta. *Dinhofen* Gregorius, S. I. sacerdos, asceta. *Dobravitzai* Nicolaus, polemicus acatholicus. *Dreyling* Ioannes, S. I. sacerdos, poeta. *Eggerer* Andreas, ord. S. Paul. annalista. *Enders* Carolus, e S. I. politicus. *Enyedi* Ioannes, Calu. asceta. *Enyedi* Samuel, Caluin. poeta. *Erdödi* Ioannes, interpres. *Eszeki* Stephanus, Calu. theologus. *Fuber* Georgius, S. I. poeta. *Faber* Iacobus, S. I. biographus. *Fabricius* Ioannes, polemicus acatholicus. *Felvinczi* Alexander, Calu. polemicus. *Felvinczi* Georgius, versificator Hungaricus. *Flepfálkísi* Gregorius, asceta. *Forgáts* Adamus, politicus. *Forgáts* Simon, politicus. *Francisci* Paullus, medicus, historicus. *Franck* Valentinus, historicus. *Gassius* Georgius, politicus. *Gelenius* Ionas, philologus. *Gorup* Franciscus, praepositus Iaurinensis. polemicus. *Greising* Valentinus, philologus. *Gruber* Abrahamus, chorographus. *Gyöngyösi* Stephanus, elegans poeta Hungaricus. *Gyöngyösi* Stephanus alter, psalter et interpres. *Habdelits* Georgius, e S. I. asceta. *Hadik* Ioannes, Luth. asceta. *Harsányi* Stephanus, Calu. historicus. *Hidi* Gregorius, e S. I. chorographus, asceta. *Hoffman* Michael, e S. I. asceta. *Horváth* Franciscus, Socinianus, polemicus. *Hunger* Ioan. canonicus Varad. catecheta. *Huszai* Stephanus, medicus, asceta. *Hutter* Leonardus, theologus. *Jambrehovich* Franciscus, S. I. philosophus. *Jászberényi* Paullus, polemicus. *Jászberényi* Thomas, e S. I. asceta. *Illéfalvi* Stephanus, canonicus Agriensis, polemicus. *Institioris* Michael, polemicus, orator. *Istófi* Ioannes, interpres. *Iurur* Ignatius, e S. I. asceta. *Iurfa* Iacobus S. I. poeta. *Ivanits* Georgius, S. I. sacerdos, orator. *Ivul* Gabriel, e S. I. polemicus. *Kai*

bui Gerhardus, Calu. polemicus. *Kada* Stephanus, episcopus Transilvanienſis, poeta Hungaricus. *Kalmantrai* Paullus, S. I. poeta. *Kemelius* Ioannes, Luth. orator. *Kemény* Ioannes, Calu. princeps Transilu. historicus, asceta. *Kereſztes* Stephanus, e S. I. panegyricus. *Kéri* Ioannes, ord. S. Paul. episcopus Trianad. Vacienſis, philoſophus, orator panegyricus, politicus. *Kivis* Franciſcus, e S. I. orator, poeta. *Kis* Emericus, e S. I. polemicus. *Kleſch* Chriſtophorus, orator acatholicus. *Kleſch* Daniel, philologus. *Kolirs* Lucas, e S. I. polemicus. *Koller* Franciſcus, S. I. poeta. *Komáromi* Georgius, Calu. polemicus. *Krekvitz* Georgius, geographus. *Kreuchel* Elias, philoſophus. *Kögl* Iosephus, e S. I. poeta. *Köleſéri* Samuel Calu. asceta. *Kövesdi* Michael, grammaticus. *Labsánszki* Ioannes, Cath. iuriſconſultus. *Ladiver* Elias, poeta. *Landor* Ladislaus, ord. S. Paul. biographus. *Landovits* Stephanus, S. I. ſacerdos, orator ſacer. *Lang* Mathias, polemicus acatholicus. *Láni* Georgius, polemicus acatholicus. *Lánik* Georgius, S. I. genethliacus. *Lantzmár* Franciſcus, S. I. historicus. *Lippai* Franciſcus, S. I. orator panegyricus. *Lippai* Georgius, antiſtes Quinqueeccles. Veſprimien. Agrien. Strigonienſis, orator. *Lippai* Ioannes, e S. I. ſcriptor oeconomicus. *Liſznyi* Paulus, Calu. chronologus. *Lockner* Ioannes, iuriſconſultus. *Lucas* a S. Edmundo, e ſcholis piis, arithmeticus, poeta. *Luzinszki* Ioachimus, episcopus Sirm. Varadienſis, asceta. *Madotsányi* Sigismundus, e S. I. genealogus. *Magnus* Georgius, philologus. *Markievich* Iacobus, S. I. poeta. *Markovich* Ioannes, S. I. biographus. *Martonfalvi* Georgius, Calu. philoſophus. *Marko* Stephanus, Calu. polemicus. *Matuſek* Andreas, cano-

Epit. Chron. P. III. R r nicus

nicus Iaurinensis, orator panegyricus. *Mazarius* Christophorus, historicus. *Medjefi* Paullus, Calu. philolog. *Medjefi* Sigismundus, poeta rhythmicus. *Miles* Mathias chronista. *Miskoltzi* Casparus, Calu. polemicus. *Moller* Carolus, medicus. *Moller* Daniel, philologus. *Nádányi* Ioannes, historicus. *Nádafi* Ioannes, e S. I. historicus, asceta. *Nánáfi* Gabriel, asceta. *Nánáfi* Stephanus, Calu. asceta. *Náyai* Georgius, Strigoniensis canonicus, lyricus Hungaricus. *Németi* Michael, Calu. polemicus, orator. *Nográdi* Mathias, Calu. asceta. *Órddi* Ioannes, S. I. sacerdos, asceta. *Pakai* Ioannes, e S. I. orator. *Pálfi* Ferdinandus, e S. I. primum Tifanadiensis, tum Agriensis episcopus, rubricista. *Palotai* Antonius, ord. S. Francisci, poeta. *Paris-Papai* Emericus, Calu. asceta. *Parschitz* Christophorus, poeta, historicus, theolog. *Parschitz* Daniel, grammaticus, logicus. *Pasko* Christophorus, historicus. *Patachich* Ioannes, e S. I. biographus. *Pataki* Stephanus, Calu. interpret. *Pater* Paulus, philologus. *Paulli* Stephanus, vitarius, polemicus, orator. *Perényi* Franciscus, e S. I. panegyricus. *Pereszlényi* Paullus, e S. I. grammaticus Hungaricus, catecheta Slauicus. *Pernyeszi* Sigismundus, asceta. *Petko* Ioannes, interpret. *Petretich* Stephanus, S. I. orator. *Pétfi* Georgius, e S. I. orator. *Picher* Ioannes, S. I. philologus. *Pilarik* Stephanus I. Luth. orator. *Pilarik* Stephanus II. catecheta. *Pilarik* Stephanus III. asceta. *Pinxner* Andreas, historicus. *Podhoránszki* Daniel, asceta. *Pongrácz* Georgius, episc. Vacienſis, orator. *Pongrácz* Michael, iurista. *Posaházi* Ioannes, Calu. polemicus. *Posalaki* Ioannes, apologus. *Rakensperger* Leopoldus, e S. I. orator. *Régeni* Paullus, Cath. polemicus. *Rényes* Stephanus, e S. I. panegyricus orator. *Révai* Alexius,

po-

polemicus. *Rithaller* Michael, politicus. *Ritsánszki* Tobias, S. I. poeta. *Rosner* Mathias, chorographus. *Rosnyai* David, historicus. *Sámbúr* Mathias, e S. I. polemicus, orator. *Sárpataki* Michael, Calu. asceta. *Scheidner* Georgius, e S. I. biographus. *Schretter* Carolus, e S. I. canonista. *Schulista* Wenceslaus, S. I. poeta. *Schumberg* Tobias, philosophus. *Schödeli* Martinus, politicus, *Sellyei* Stephanus, Calu. asceta. *Sennyei* Ladislaus, e S. I. theologus. *Serpilius* Augustinus, Luther. psalter. *Serpilius* Ioannes, Luth. orator, iurista. *Siluanus* Georgius, orator. *Simonides* Ioannes, historicus. *Sinapi* Ioannes sen. asceta. *Sinapi* Ioan. iunior, philologus. *Sinapi* Michael, e Lutherano Cath. polemicus. *Somalovich* Paulus, e S. I. philosophus. *Spillenberger* David, medicus. *Stankovits* Ioannes, prius canonicus Strigoniensis. deinde S. I. polemicus. *Stegman* Ioachim, Socinianus, polemicus. *Stobaeus* Adamus, e Lutherano catholicus, polemicus. *Struchich* Marcus, S. I. religiosus, orator. *Szántai* Michael, Calu. historicus. *Szarkai* Casparus, e S. I. interpres, asceta. *Szatmári* Petrus, Calu. polemicus, orator. *Szegedi* Franciscus, episcopus, Transiluan. Vacien. Agriensis, interpres, poeta. *Székelly* Franciscus, e S. I. historicus, poeta. *Székelly* Stephanus, S. I. poeta. *Szeleprényi* Georgius, episcopus Vespri. Nitrien. archiepiscopus Colocen. Strigoniensis, orator, psalter. *Szentgyörgyi* Stephanus, Calu. asceta. *Szentiványi* Martinus, e S. I. chronologus, historicus, philologus, polemicus. *Szentpáli* Franciscus, verficator Hungaricus. *Szentpéteri* Stephanus, Calu. asceta. *Szétsényi* Georgius, episcopus Tfanad. Quinqueeccles. Vespri. Iaurinensis, Archiepiscopus Colocen. Strigoniensis; orator. *Szikszai*

Samuel, Calu. asceta. *Szilágyi* Martinus, Calu. philosophus. *Szilágyi* Stephanus, Calu. orator, interpres. *Szmrnik* Benignus, ord S. Franc. asceta. *Szokolyai* Stephanus, Calu. interpres. *Szorfa* Michael, S. I. asceta. *Szölöki* Michael, asceta. *Tamási* Nicolaus, e Lutherano catholicus, polemicus. *Tarnóczy* Stephanus, e S. I. philosophus, historicus, polemicus. *Táti* Georgius, medicus. *Teleki* Michael, interpres. *Theodori* Franciscus, S. I. religiosus, orator. *Theodatus* Ioannes, asceta. *Thorányi* Ioannes, ecclesiasticus, poeta. *Thuránfzki* Thomas, orator. *Tófeus* Michael, Calu. orator. *Tolnai* Stephanus, Calu. philosophus. *Topos* Franciscus, e S. I. poeta. *Toppeltinus* Laurentius, historicus, iurista. *Tötfalusi* Nicolaus, typographus, apologus. *Trinckelius* Zacharias, e S. I. prouinciae praeses, asceta. *Troster* Ioannes, interpres. *Tsákányi* Emericus, e S. I. asceta. *Tseke* Stephanus, e S. I. poeta. *Tseke* Stephanus, e S. I. sacer orator. *Tsipekés* Georgius, Calu. interpres, polemicus. *Tsúzi* Iacobus, Calu. asceta. *Turóczy* Michael, S. I. poeta. *Tzeglédi* Stephanus, Calu. polemicus. *Udvarhelyi* Petrus, interpres. *Uzoni* Blasius, Calu. interpres. *Váradi* Franciscus, asceta. *Váradi* Mathias, Calu. asceta. *Varsányi* Daniel, asceta. *Vásárhelyi* Petrus, Calu. interpres. *Weber* Ioannes, Luth. medicus. *Vil* Ladislaus, S. I. prouinciae praeses, asceta. *Visszányi* Franciscus, e S. I. sacer orator. *Zabáni* Isaacus, polemicus acatholicus, orator. *Zeller* Martinus, e S. I. poeta. *Zitahi* Ioannes, polemicus acatholicus. *Zimmerman* Mathias, Luth. historicus. *Zinyi* Nicolaus, politicus, poeta Hungaricus. *Örvendi* Franciscus, versificator Hungaricus.

CDCX. Sub **IOSEPHO I.** *Almási* Ioannes, physicus. *Ass* Michael senior, Luth. asceta. *Ass* Michael, iunior, Luth. theologus. *Balogh* Ioannes e S. I. polemicus. *Bersenyi* Demetrius, e religioso S. I. canonicus Agriensis, theologus. *Berzevitz* Georgius, e S. I. theologus. *Brenner* Antonius, praepositus, apologus. *Coryli* Samuel, Luth. poeta laureatus, theologus. *Czvittinger* David, Luth. biographus. *Despotovich* Ioannes, S. I. praeses prouinciae, poeta, chronographus, orator panegyricus. *Dubovszki* Ioannes, e S. I. mathematicus. *Dugovits* Emericus, S. I. poeta. *Fronius* Marcus, Luth. orator. *Iászfalvi* Georgius, asceta. *Illyés* Andreas, episcopus Transiluanienſis poeta, sacer orator, biographus, *Illyés* Stephanus, praepositus Strigoniensis, catecheta, sacer orator, hymnographus. *Kálnoki* Samuel, cath. chronographus. *Lantzhotski* Georgius, parochus, panegyrista. *Lischovini* Andreas, medicus, panegyrista. *Litzei* Ioannes, canonicus Posoniensis, catecheta, polemicus. *Mártonfi* Georgius, episcopus Transiluanienſis, asceta. *Mattheides* Samuel, polemicus acatholicus. *Nagy* Moyſes, ord. ecclesiastici, rhythmicus asceta. *Privigyei* Nicolaus, medicus. *Putanits* Ioannes, canonicus Strigoniensis, biographus. *Rayger* Carolus, medicus. *Roescheli* Ioannes, physicus. *Serpilius* Georgius, Luth. philologus. *Tſeles* Martinus, e S. I. historicus. *Tſéſ* Ioannes, Calu. ortographus. *Valeſius* Ioannes, theologus. *Váſonyi* Martinus, interpres.

CDXCI. Sub **CAROLO III.** *Anade* Antonius, interpres. *Amiodt* Stephanus, e S. I. poeta, historicus. *Apor* Georgius, historicus. *Apor* Petrus,

genealogus, historicus. *Aranyas* Samuel, asceta. *Árvai* Michael, S. I. historicus. *Bába* Franciscus, interpres. *Bakai* Emericus, S. I. historicus. *Bakfi* Ladislaus, paraphrastes. *Balogh* Iosephus, e S. I. philosophus, orator panegyricus. *Bárdi* Michael, Calu. asceta. *Baranyi* Paullus, e S. I. asceta, catecheta. *Barna* Ioannes, e canonico Vacienſi S. I. catecheta, sacer orator. *Batsmegyei* Stephanus, ex Lutherano catholicus, medicus, polemicus. *Bednári* Michael, e S. I. philosophus. *Békáſi* Franciscus, abbas Kapor-nakienſis, panegyricus. *Benedictus* ab ann. B. M. V. e S. P. poeta chrono-cabalisticus. *Beneken* Antonius, S. I. poeta. *Benger* Nicolaus, ord. S. Paul. annalista. *Benitzki* Franciscus, S. I. Poeta. *Benitzki* Michael, S. I. panegyricus. *Benitzki* Petrus, poeta rhythmicus. *Beniſk* Michael, Cath. iuriconsultus. *Bentzig* Mathias, medicus. *Bergler* Stephanus, interpres. *Bernád* Paullus, ord. S. Franc. polemicus orator. *Berzholdi* Ioannes, S. I. historicus. *Berzeuitzi* Alexander, e S. I. panegyricus. *Berzeuitzi* Henricus, e S. I. arithmeticus, apologus. *Betlen* Nicolaus, Calu. historicus, apologus. *Boros* Iosephus, e S. I. polemicus, orator. *Borosnyai* Sigismundus, Calu. catecheta. *Borſas* Michael, e S. I. orator. *Bossányi* Andreas, e S. I. poeta. *Bossányi* Wolfgangus, e S. I. philosophus, polemicus, orator panegyricus. *Bottár* Ioachim, ord. S. Francisci, asceta. *Brumovszki* Franciscus, S. I. historicus, orator. *Buckisch* Carolus, medicus. *Buzinkai* Georgius, medicus. *Carl* Iosephus, e S. I. prouinciae praefes, panegyricus, theologus. *Cienfuegos* Alvarus, e S. I. card. ep. Quinqueecclesiensis, theologus. *Daróti* Georgius, e S. I. poeta. *Dávid* Samuel, medicus. *Demeter* Martinus,

nus, praepositus Albo-Carolinensis, theologus. *Dibszegi* Ioannes, Calu. interpres. *Dirner* Tobias, e S. I. asceta. *Dobai* Stephanus, topographus. *Dobrai* Samuel, Calu. asceta. *Donáti* Fridericus, S. I. orator. *Donáti* Ioannes, S. I. comoedus. *Drauth* Ioannes, e Lutherano catholicus, polemicus. *Dubnitzai* Stephanus, parochus, polemicus. *Dzián* Stephanus, e S. I. politicus. *Ember* Paullus, Calu. orator, historicus. *Enyedi* Stephanus, medicus. *Eszterházi* Paulus, Hung. palatinus, iconographus, asceta, polemicus. *Feichtenberger* Iosephus, S. I. poeta. *Felker* Andreas, e S. I. philosophus. *Fischer* Daniel, medicus, philologus. *Fitzer* Adamus, e S. I. comoedus. *Furláni* Ioannes, medicus. *Földvári* Michael, e S. I. historicus. *Gábon* Antonius, e S. I. physicus, asceta. *Gastner* Ioannes, e S. I. orator. *Gastinger* Antonius, S. I. poeta. *Göttner* Franciscus, S. I. poeta. *Graff* Gabriel, e S. I. philosophus. *Hajnóczy* Daniel, orator. *Hangai* Franciscus, e clero dimissus, poeta. *Hanstatt* Ferdinandus, S. I. poeta. *Hávor* Stephanus, S. I. orator. *Hedri* Antonius, S. I. historicus. *Hegysfalusi* Georgius, Calu. asceta. *Helmayr* Antonius, e S. I. poeta. *Herman* Andreas, medicus. *Hevenesi* Gabriel, e S. I. praeses prouinciae, historicus, geographus, ethicus, asceta, biographus. *Hisfeldt* Paullus, e S. I. orator, asceta. *Horváth* Gabriel, S. I. polemicus, asceta. *Hunyadi* Georgius, e S. I. poeta. *Iánosi* Nicolaus, e S. I. historicus. *Inrikovits* Georgius, e S. I. orator, poeta. *Iob* Gabriel, e S. I. comoedus. *Kamarasi* Georgius, Calu. panegyrista. *Kapi* Gabriel, e S. I. historicus, asceta, catecheta. *Kaposi* Samuel, Calu. grammaticus. *Károlyi* Alexander, cath. historicus. *Kelemen* Didacus, ord. S. Franc. orator

sacer, catecheta. *Kemény* Ioannes, politicus. *Kéri* Valentinus, e S. I. historicus, poeta. *Kerskeméti* Ioannes, e S. I. interpres. *Kohári* Nicolaus, cath. poeta. *Kohári* Stephanus, cath. poeta Hungaricus. *Kollénits* Andreas, ord. S. Paul. sacer orator. *Kolosvári* Paullus, e S. I. theologus, hymnographus, asceta, catecheta. *Komáromi* Ioannes, medicus. *Kornéli* Ioannes, e S. I. biographus, orator, theologus, historicus. *Kovács* Paullus, S. I. deinde canonicus Vándienfis, comoedus. *Kregár* Stephanus, cath. panegyrista. *Krisán* Ioannes, orator. *Krman* Daniel, Luth. interpres. *Kromholtz* Michael, S. I. orator, poeta. *Kunits* Franciscus, e S. I. historicus, comoedus. *Kölestéri* Samuel, medicus. *Körmendi* Emericus, e S. I. hymnographus, asceta. *Körösi* Michael, Calu. epitomator. *Köszegi* Ioannes, e S. I. panegyrista. *Loew* Andreas, medicus. *Loew* Carolus, medicus. *Mack* Mathias, canonicus Pofonienfis, panegyricus. *Mackai* Paullus, poeta. *Magni* Ioannes, parochus, apologus. *Manigai* Ioannes, e S. I. historicus. *Marianus*, ord. SS. Trin. poeta. *Marotti* Emericus, S. I. poeta. *Mikola* Ladislaus, genealogus. *Mikóvini* Samuel, geographus. *Miksa* Stephanus, S. I. poeta. *Miletz* Elias, Luth. asceta. *Mindszenti* Antonius, e S. I. historicus. *Mindszenti* Emericus, S. I. comoedus. *Miskóltzi* Franciscus, anatomus. *Németi* Samuel, Calu. paraphraistes. *Otrokotsi* Franciscus, e Caluiniano catholicus, orator, asceta, historicus, polemicus. *Ozolyi* Florianus, ord. S. Franc. biographus, interpres. *Panckl* Franciscus, sacerdos catholicus, poeta laureatus. *Pariz* Papai Franciscus, Calu. medicus, lexicographus. *Partinger* Franciscus, S. I. asceta. *Pataki* Franciscus, e S. I. historicus. *Paufz*

ndreas, S. I. poeta. *Pejachevich* Iacobus, e S. I. topographus. *Peichich* Christophorus, canonicus Guineeclesiensis, polemicus. *Perlirzi* Ioannes, medicus, interpres. *Péterfi* Franciscus, Strigoniensis canonicus, orator panegyricus. *Prandstetter* Iosephus, S. I. geographus. *Putsch* Ioannes, S. I. topographus. *Rádai* Paulus, Calu. asceta. *Radossáni* Ladislaus, Camaldulensis, historicus. *Rákóczi* Franciscus, princeps, historicus. *Rajtsáni* Georgius, e S. I. philosophus, asceta. *Rajtsáni* Ioannes, e S. I. polemicus. *Rajtsáni* Stephanus, S. I. poeta. *Rayman* Ioannes, medicus. *Riederer* Petrus, S. I. poeta. *Ritter* Paulus, historicus, grammaticus. *Robik* Ioannes, canonicus Strigoniensis, asceta. *Robustel* Antonius, S. I. asceta. *Sártori* Daniel, Luth. postillarius. *Sartori* Ioannes, Luth. catecheta. *Schendl* Fridericus, e S. I. poeta. *Schindler* Nicolaus, S. I. poeta. *Schreber* Ioannes, orator, topographus. *Sigismundi* Martinus, parochus, historicus. *Sigrai* Andreas, e S. I. orator. *Simeghé* Ladislaus, ord. S. Paul. panegyrista. *Simeghé* Ioannes, e S. I. orator. *Sipos* Martinus, ord. S. Franc. polemicus. *Skoda* Georgius, e S. I. poeta satyricus, comicus. *Smauchler* Andreas, ord. S. Aug. orator. *Sós* Franciscus, Calu. asceta. *Spangár* Andreas, e S. I. chronographus. *Stephanus* Zagrabienfis, capucinus, clericus orator. *Stocker* Laurentius, medicus. *Szabó* Michael, parochus, orator sacer. *Szatmári* Michael, hyficus, orator. *Szdellár* Franciscus, e S. I. theologus. *Szendrei* Andreas, S. I. poeta. *Szerdahelyi* Gabriel, e S. I. chronologus, topographus, polemicus, theologus. *Szluha* Franciscus, prius S. I. deinde protonotarius, politicus. *Sztrakos* Adalbertus, prius S. deinde canonicus Vacienfis, orator, poeta. *Szű*

nyog

- *nyog* Franciscus, e S. I. catecheta, polemicus. *Szőnyi* Stephanus, Calu. asceta. *Szörényi* Alexander, e S. I. historicus, orator, interpre. *Tapoltsáni* Laurentius, e S. I. theologus. *Tarnóczy* Stephanus, e Lutherano catholicus, polemicus. *Telekesi* Stephanus, episcopus Tſanad. Agriensis, asceta. *Thauer* Ioannes, e S. I. panegyrista. *Timon* Samuel, e S. I. philosophus, historicus, biographus, geographus. *Tolvaj* Gabriel, cathol. politicus. *Torkos* Andreas, Luth. orator, interpre. *Tsáſzári* Stephanus, asceta. *Tſató* Alexius, ord. S. Franc. theologus. *Tſepelényi* Franciscus, e S. I. politicus, panegyricus, polemicus. *Tſerei* Michael, historicus. *Tſernovits* Franciscus, e S. I. historicus. *Tſiba* Michael, e S. I. orator, poeta. *Tſiba* Stephanus, e S. I. historicus, topographus. *Tſúzi* Ioannes, Calu. asceta. *Tſúzi* Sigismundus, ord. S. Paul. sacer orator. *Túrótzi* Ladislaus, e S. I. historicus, orator, philosophus. *Töke* Stephanus, Calu. philosophus. *Varjú* Sigismundus, S. I. historicus. *Váfonyi* Franciscus, e S. I. politicus, asceta. *Váfonyi* Martinus, interpre. *Vitzai* Petrus, Luth. adagiographus. *Wagner* Ignatius, e S. I. biographus. *Walloſzkai* Ioannes medicus. *Zabeler* Iacobus, Luth. metallurgographus. *Zerényi* Stanislaus, ord. S. Franc. conuent. asceta. *Zichi* Ladislaus, e S. I. asceta, polemicus.

CDXCI. Sub M. TERESIA: *Aaron* Petrus, episcopus Fogarasiensis catholicorum Graeci ritus Valachorum, polemicus, orator. *Abel* Franciscus, e S. I. poeta. *Abod Ajtai* Michael, Calu. grammaticus. *Abuda* Emericus, ex ord. S. Franc. historicus. *Adami* Michael, S. I. valere iussa, grammaticus. *Adami* Paul-

aullus, hydrographus. *Adány* Andreas, e S. I. poeta, philosophus. *Agnethler* Michael, medicus, philologus. *Akai* Christophorus, e S. I. cosmographus. *Amade* Ladislaus, Cath. poeta. *Ambro* Ignatius, ath. medicus. *Ambrosi* Ioannes, polemicus acatholicus. *Ambrosowfzki* Michael, canonicus Agriensis, historicus, chronologus. *Andrad* Samuel, medicus. *Arvai* Georgius, e S. I. orator. *Augustini* Samuel, rithmeticus. *Babai* Franciscus, S. I. poeta. *Bajtai* Antonius, e S. P. episcopus Transiluan. historicus, orator. *Balajthi* Matthaeus, ecclesiasticus, mathematicus. *Balasko* Franciscus, orator, poeta. *Bányai* Stephanus, Calu. interpret. *Bárányi* Georgius, Luth. catecheta. *Baranyi* Ladislaus, chorographus. *Barótzi* Franciscus, episcopus Agriensis, archiepiscopus Strigoniensis, orator. *Barótzi* Alexander, interpret, pologus. *Bartakovits* Iosephus, e S. I. poeta, conoedus. *Bartsai* Leonardus, historicus. *Bartha* Stephanus, Agriensis canonicus, orator. *Bartholomaeides* Ladislaus, historicus. *Bedekovits* Casimirus, e S. I. orator, philosophus, theologus. *Bedekovits* Iosephus, ord. S. Paul. historicus. *Belius* Carolus Luth. orator, poeta, historicus. *Belius* Mathias, historicus, grammaticus, rhetor. *Benyowski* Paullus, e S. I. orator. *Berényi* Alexander, parochus, philosophus. *Berényi* Stephanus, e Calvin. Catholicus, asceta, polemicus. *Berke* Petrus, cath. historicus. *Bertalanfi* Paullus, e S. I. geographus, biographus. *Besko* Ioannes, parochus, orator. *Berneyi* Georgius, Calu. asceta. *Bessenyei* Georgius, interpret. *Biró* Martinus, episcopus Vesprimiensis, orator, polemicus. *Blagovich* Adamus, interpret, poeta. *Blaho* Vincentius, ord. S. Franc. historicus, orator. *Bod* Petrus, Calu. biogra-

biographus, polemicus. *Bodó* Mathias, iuriconsultus. *Bodoki* Iosephus, Calu. interpres. *Borza* Michael, S. I. poeta. *Bossányi* Seraphinus, ord. S. Franc. orator, catecheta. *Chikulini* Franciscus, poeta. *Constantinus* a passione, e S. P. poeta. *Cörber* Alexius, e S. P. mathematicus. *Csák* Gerardus, ord. S. Franc. asceta. *Csáki* Ioannes, Luth. interpres. *Cserei* Alexius, iuriconsultus. *Csizi* Stephanus, poeta. *Csomós* Ioannes, Calu. philologus. *Csomós* Michael, Calu. iuriconsultus. *Damiani* Ioannes, canonicus Vacien-
sis, polemicus. *Damiani* Guilielmus, canonicus Posonien-
sis, biographus. *Damiáni* Ladislaus, e S. P. orator. *Daniel* Stephanus, Calu. asceta. *Daniel* Polyxena, interpres. *Deák* Franciscus, Agriensis cano-
nicus, orator sacer. *Defericius* Iosephus, e S. P. hi-
storicus, apologus, theologus, orator. *Défi* Georgius, Calu. interpres. *Dévai* Andreas, cath. inter-
pres. *Dobner* Stephanus, e S. I. orator panegyricus. *Dóleschali* Paullus, grammaticus. *Engelmayer* Samuel, praepositus Agriensis, orator. *Faber* Christianus, asce-
ta. *Fabri* Gregorius, poeta laureatus. *Fabri* Paullus, historicus. *Faludi* Franciscus, e S. I. hymnographus, interpres, politicus. *Fasching* Franciscus, e S. I. hi-
storicus, asceta, poeta. *Fay* David, e S. I. histori-
cus, poeta. *Fekete* Iosephus, e S. I. biographus. *Felmer* Martinus, Luth. historicus. *Ferentzi* Tobias, ord. S. Franc. S. litterarum interpres. *Fischer* Leopoldus, e S. I. orator panegyricus. *Fodor* Michael, e S. I. orator, asceta. *Foglar* Georgius, Agriensis canonicus, orator. *Füleki* Ladislaus, poeta. *Füssi* Pius, e Calu. cath. ord. praed. poeta. *Gál* Thomas, ord. S. Franc. conuent. polemicus. *Galgázi* Franciscus, Strigoniensis canonicus, orator panegyricus. *Gasó*

Ste-

ephanus, e S. I. poeta, historicus. *Gerö Georgius*,
 . I. historicus. *Gerstocher* Antonius, Agriensis cano-
 icus, orator sacer. *Gidofalvi* Ioannes, Calu. asceta.
Frueber Antonius, e S. I. historicus. *Gusztini* Ioan-
 es, ex Agriensi canonico Nitriensis episcopus, ora-
 or, polemicus. *Gyalogi* Ioannes, e S. I. poeta,
 cer orator. *Gyöngyösi* Paullus, Calu. asceta. *Görze*
 ranciscus, e S. I. sacer orator. *Haller* Ioannes,
 ath. historicus. *Haller* Ladislaus, cath. interpretes.
Jandler Andreas, e S. I. poeta. *Haner* Georgius,
 uth. biographus, iurisconsultus. *Heimb* Theophi-
 us, ord. Cisterc. historicus. *Helmetzi* Stephanus,
 Calu. polemicus. *Herman* Iosephus, laurinenſis ca-
 onicus, orator, sacer et panegyricus. *Hertl* Igna-
 ius, e S. I. mathematicus. *Hiemer* Iosephus, S. I.
 poeta. *Hoffman* Michael, e S. I. panegyricus orator.
Hollósi Aegidius, ord. S. Bened. panegyricus orator.
Horváth Iosephus, ecclesiasticus, interpretes. *Horváth*
 Michael, e S. P. historicus. *Horváth* Stephanus, ca-
 onicus de Castro Ferreo, sacer orator. *Hozipek* Igna-
 ius, ecclesiasticus, panegyrista. *Hubenai* Iosephus,
 panegyrista Catholicus. *Huszi* Andreas, e Calu. ca-
 holicus, iurisconsultus, historicus. *Huszi* Step-
 hus, cath. iurisconsultus. *Hyros* Stephanus, cano-
 nicus Strigoniensis, panegyricus orator. *Jabrozski*
 Adamus, e S. I. panegyricus. *Jäger* Franciscus, ec-
 clesiasticus, panegyricus. *Jambresich* Andreas, e S. I.
 exicographus. *Jankovits* Gerardus, ord. S. Paul.
 prou. praefes, asceta. *Janovszki* Iosephus, canonicus
 Neosolienſis, panegyricus. *Jaroslau* a S. Alexio, e
 S. P. theologus, orator. *Jaszlinszki* Andreas, e S. I.
 philosophus, theologus, orator. *Jenami* Guilielmus,
 e S. I. orator, *Jeszenák* Paullus, Luth. interpretes. *Ju-
 tzedi*

ezédi Iosephus, orator, interpres. *Ióni* Ioannes, iuriconsultus. *Jósa* Stephanus, e S. I. orator. *Iosephus* a S. Maria, ord. SS. Trinit., orator sacer. *Ipach* Franciscus, e S. I. poeta. *Karátsoni* Ignatius, e S. I. orator. *Károlyi* Franciscus, cath. interpres, asceta. *Károlyi* Laurentius, Iaurinensis praepositus, historicus. *Kazi* Franciscus, e S. I. historicus, orator. *Kazi* Ioannes, e S. I. philosophus, theologus. *Kelemen* Antonius, e S. I. poeta, panegyricus orator. *Keletseni* Ignatius, e S. I. poeta, orator. *Kereskényi* Adamus, e S. I. catecheta, comoedus. *Kerchelich* Balthasar, canonicus Zagrabiensis, historicus. *Kéri* Franciscus, philosophus, orator, historicus. *Kern* Ioannes, philologus. *Khlósz* Paullus, cath. iuriconsultus. *Kiskes* Michael, cath. orator panegyricus. *Klaus* Ignatius, e S. I. poeta. *Klaus* Michael, e S. I. philosophus. *Kolb* Stephanus, e S. I. panegyricus orator. *Kolínovich* Gabriel, cath. historicus. *Koller* Franciscus, cath. orator. *Koller* Iosephus, e S. I. praefes prouinciae, cerographus, historicus, orator. *Kolumbán* Ioannes, historicus. *Koprik* Oddo, ord. S. Bened. abbas, historicus. *Kováts* Franciscus, e S. I. orator panegyricus et polemicus. *Kováts* Ioannes, chronologus. *Kováts* Iosephus, canonicus Agriensis, theologus. *Krcha* Iosephus, e S. I. poeta, orator. *Krammer* Ladislaus, historicus. *Kögl* Georgius, cath. iuriconsultus. *Köszegi* Stanislaus, e S. P. theologus. *Kövér* Andreas, e S. I. poeta, orator. *Ladányi* Alexius, ord. S. Franc. conuent. praefes prouinciae, panegyrista. *Lázár* Ioannes, poeta, geographus. *Lippoldt* Franciscus, e S. I. poeta, panegyrista, polemicus. *Lipšits* Michael, e S. I. mathematicus. *Lischovini* Ioannes, medicus. *Liskei* Ferdinandus, e S. I. biogra-

graphus, orator. *Losontzi* Stephanus, Calu. poeta, historicus. *Lölei* Alexander, parochus, orator. *Maddai* David, medicus. *Mainx* Georgius, e S. I. orator. *Majster* Iosephus, e S. I. historicus. *Mahréfi* Ladislaus, Calu. panegyrista. *Márjáfi* Alexander, praepositus Scepusiensis, polemicus. *Marikoufszki* Martinus, interpret. *Markosfalui* Ioannes, harmonigraphus. *Márkus* Stephanus, S. I. poeta. *Maróti* Georgius, arithmeticus. *Martinus* a visitatione B. M. V. e S. P. poeta. *Matsal* Georgius, e S. I. poeta. *Matyasowski* Ignatius, e S. I. parochus, poeta. *Matyus* Stephanus, medicus. *Matz* Samuel, e S. I. poeta. *Miel* Petrus, e S. I. orator, poeta. *Mike* Stephanus, cath. poeta. *Mikes* Clemens, cath. epistolographus. *Milkovits* Michael, e S. I. poeta. *Miller* Ioannes, e S. I. poeta. *Miller* Ioannes Ferd. cath. historicus, iuriconsultus. *Magyorófi* Samuel, hymnigraphus. *Minich* Michael, e S. I. poeta. *Monsperger* Andreas, S. I. orator. *Muessert* Christophorus, e S. I. historicus. *Mulih* Georgius, e S. I. catecheta. *Muszka* Antonius, e S. I. poeta. *Muszka* Nicolaus, e S. I. praefes provinciae, deinde praepositus Neosolienis, historicus, theologus, orator. *Mutz* Sebastianus, e S. P. panegyricus orator. *Nádudvari* Beniaminus, Calu. asceta. *Nádudvari* Petrus, calu. orator. *Nagy* Daniel, ord. S. Franc. orator. *Nagy* Franciscus, parochus, polemicus. *Nagy* Ioannes, e S. I. orator. *Nagy* Ludouicus, versificator Hungaricus. *Nagy* Vincentius, orator. *Nagyborosnyai* Paullus, poeta. *Nagyfömbati* Georgius, e S. I. poeta. *Nánáfi* Iosephus, Calu. interpret. *Nedetzki* Ladislaus, e S. I. geographus. *Némái* Iosephus, e S. I. biographus. *Németi* Franciscus, e S. I. biographus. *Naumayr* Ioannes, S. I. deinde paro-

parochus, abbas, historicus. *Novák* Stephanus, ord.
 S. Franc. orator. *Novottha* Stephanus, e S. I. poeta.
Nunkovits Iosephus, ord. S. Paul. interpres. *Nyiri*
 Adamus, e S. I. poeta. *Oernyedi* Samuel, mathema-
 ticus. *Oertelius* Ioannes, Luth. harmonigraphus. *Oko-
 tssányi* Alexius, e S. I. poeta. *Olsávszki* Michael,
 Munkátsiensis cath. G. R. Ruthenorum episcopus,
 polemicus. *Orosz* Franciscus, ord. S. Paul. annalista,
 biographus, asceta. *Osminka* Andreas, e S. I. pane-
 gyricus orator. *Palkovits* Emericus, e S. I. histori-
 cus. *Patai* Andreas, e S. I. historicus, biographus,
 orator. *Pelz* Ioannes, historicus. *Péterfi* Carolus, e
 S. I. panegyricus, historicus, canonista. *Pesko* Nico-
 laus, e S. I. historicus, orator. *Pétsi* Franciscus, e
 S. I. historicus. *Pejuchevich* Franciscus, e S. I. theo-
 logus, historicus, polemicus. *Pierstell* Andreas, pa-
 rochus, polemicus. *Pinká* Franciscus. e S. I. histo-
 ricus. *Pintér* Iosephus, e S. I. panegyricus orator,
 philologus. *Pirelt* Ioannes, e S. I. asceta. *Pock* Ma-
 thias, e S. I. prouinciae praefes, historicus, asceta,
 hymnographus. *Podlusáni* Sigismundus, S. I. deinde
 parochus, historicus, asceta. *Pongrátz* Casparus,
 canonicus Strigoniensis, polemicus. *Pongrátz* Ste-
 phanus, e S. I. panegyrista. *Postek* Georgius, e S. I.
 polemicus, asceta. *Prilefszki* Paulus, iurisconsultus.
Prekenfeld Franciscus, e S. I. horographus, asceta.
Prinus Georgius, abbas, orator panegyricus. *Pur-
 gine* Ioannes, S. I. poeta. *Purgstall* Antonius, e S.
 I. asceta. *Purulich* Mathias, e S. I. criticus. *Raab*
 Stephanus, e S. I. poeta. *Rabisek* Andreas, Scepu-
 siensis canonicus, poeta. *Radisz* Antonius, e S. I.
 deinde parochus, philosophus. *Rajchardt* Michael, S.
 I. poeta. *Reismar* Georgius, iurista. *Rendek* Ioannes,
 iuris

isconsultus. *Répfzeli* Ladislaus, e S. I. poeta, rhetor, iurista. *Révai* Iosephus, cath. poeta. *Revitzki* Antonius, e S. I. philosophus, orator. *Ribits* Franciscus, e S. I. asceta. *Riezinger* Colomanus, e S. I. hyficus. *Rost* Thomas, e S. I. historicus, interpres, *ostti* Nicolaus, ord. S. Paul. philologus. *Roth* Carolus, e S. I. orator. *Roy* Franciscus, e S. I. orator. *Roys* Adalbertus, S. I. orator. *Roys* Franciscus, e S. I. ethicus, poeta. *Rotarides* Ioannes, historicus. *Sajó* Ignatius, e S. I. panegyricus orator. *Sajnovits* Ioannes, e S. I. historicus, astronomus. *Schetz* Petrus, e S. I. poeta, historicus, geographus. *Schneiel* Martinus, Luth. historicus, philologus. *Schmidauer* Andreas, e S. I. criticus. *Schini* th Nicolaus, S. I. historicus, theologus, biographus. *Schwarz* iodefridus, Luth. criticus, historicus. *Schwendner* Mathias, e S. I. poeta. *Seibert* Ioannes, antiquarius. *Seuerini* Ioannes, Luth. historicus, geographus. *Siek* Ioannes, e S. I. poeta. *Splényi* Iosephus, e S. I. poeta. *Stehenits* Ioannes, laurinensis praepositus, orator panegyricus. *Szeimfies* Antonius, ord. S. Franc. canonista. *Szabó* Stephanus, e S. I. sacer orator Hungaricus. *Szalbek* Franciscus, e S. I. comoedus. *Szalbek* Michael, e S. I. poeta. *Szamarórtzi* Paullus, e S. I. orator, asceta. *Szarka* Ioannes, Luth. criticus. *Szegedi* Georgius, e S. I. asceta. *Szegedi* Ioannes, e S. I. iurista, canonista. *Szegedi* Michael, e S. I. polemicus, orator. *Szegner* Ioannes, mathematicus. *Székelly* Adamus, interpres. *Székelly* Samuel, Luth. politicus. *Széles* Georgius, ecclesiasticus, antiquarius. *Szeli* Iosephus, Luth. catecheta. *Szendrei* Iosephus, e S. I. polemicus. *Szentábrahám* Michael, Socinianus, asceta. *Szeredai* Antonius, praepositus
Epit. Chron. P. III. S s Alba-

Alba-Carolinensis, interpres, antiquarius, biographus, iurista. *Szidek* Casparus, e S. I. poeta, biographus. *Szilagyi* Samuel, asceta. *Szilátsék* Paulus, S. I. historicus. *Szirmai* Thomas, interpres. *Szokolóczy* Wenceslaus, e S. P. canonista. *Szolterer* Iosephus, S. I. poeta. *Szomolányi* Franciscus, e S. I. poeta. *Sztankai* Paullus, e S. I. poeta, historicus. *Szőnyi* Beniaminus, Calu. hymnographus. *Szőrényi* Ladislaus, Sirmienlis episcopus, apologus. *Tarnóczy* Melchior, e S. I. poeta. *Tatai* Franciscus, Calu. interpres. *Taxonyi* Ioannes, e S. I. asceta. *Teislerberger* Franciscus, e S. I. poeta. *Telaki* Iosephus, ord. S. Franc. orator polemicus & panegyricus. *Terságyanszki* Ioannes, e S. I. historicus, topographus, orator. *Tolvaj* Emericus, e S. I. historicus, poeta. *Tomka Szátszki* Ioannes, Luth. historicus, geographus. *Tördai* Samuel, Calu. interpres. *Torkos* Ioannes, medicus. *Torkos* Iosephus, historicus. *Traxler* Franciscus, e S. I. biographus. *Tsétz* Ioannes, Calu. orator. *Tsuffern* Georgius, S. I. historicus. *Valasik* Ioannes, parochus, hagiographus. *Vánoffi* Antonius, e S. I. prouinciæ præf. & assistens Germ. historicus, politicus. *Vargyas* Stephanus, e S. I. lexicographus. *Vára* Michael, iurista. *Vésséi* Stephanus, geographus. *Világhi* Stephanus, S. I. deinde parochus, cosmædus. *Vaigé* Michael, e S. I. polemicus orator. *Voita* Antonius, medicus. *Krablanfski* Ioannes, ecclesiasticus, thermographus. *Wagner* Franciscus, e S. I. criticus, phraseologus, historicus. *Zágonyi* Gabriel, medicus. *Zarubas* Bartholomæus, e S. I. poeta, geographus, lexicographus.

CDXCIII. Sub IOSEPHO II. *Aggich* Stephanus, Quinqueecclesiensis canonicus, poeta. *Anyos* Stephanus, ord. S. Paul. poeta Hungaricus. *Benzar* Iosephus, Luth. geographus, politicus. *Biró* Stephanus, e S. I. poeta, orator, interpres. *Cetto* Benedictus, e S. P. historicus criticus. *Conrádi* Norbertus, e S. P. prou. praefes, orator, poeta. *Cornides* Dániel, Luth. genealogus, philologus. *Dobra* Ladislaus, e S. I. orator, poeta. *Filo* Ioannes, canonicus Strigoniensis, ethicus, asceta. *Fonovits* Ioannes, e S. I. poeta. *Fridvalfszki* Ioannes, e S. I. canonicus Scepusiensis, botanicus, mineralogus, historicus, orator sacer. *Handerla* Franciscus, ecclesiasticus, historicus. *Hutvani* Stephanus, Calu. medicus. *Iaklin* Stephanus Strigoniensis canonicus, orator panegyricus. *Ivánzsis* Ioannes, e S. I. canonicus Strigoniensis, philopus, orator, poeta. *Kaprinai* Stephanus, e S. I. historicus, poeta. *Kollár* Adamus, prius S. I. deinde bibl. Vindob. custos, historicus, philologus. *Léstyán* Moyses, e S. I. poeta, biographus. *Mancini* Antonius, S. I. philologus. *Orrzi* Laurentius, cath. poeta rhythmicus. *Pálna* Franciscus, prius e S. I. deinde praepositus Colocensis, historicus, heraldicus, genealogus. *Pap* Iosephus, Calu. metaphysicus. *Patachich* Adamus, episcopus Varad. archiepiscopus Colocén. orator, poeta, lexicographus. *Peringer* Andreas, e S. I. orator, poeta. *Róka* Ioannes, e S. I. religioso, canonicus Diakovariensis, biographus, philologus. *Szklejár* Georgius, S. I. poeta, historicus criticus. *Tsátári* Ioannes, historicus. *Tjerei* Laurentius, cath. orator. *Tjerei* Wolfgangus, cath. iconographus, asceta. *Wagner* Carolus, e S. I. historicus, genealogus, diplomatarius. *Weis* Franciscus, e S. I. biographus, astronomus.

CDXCIV. Sub LEOPOLDO II. & FRANCISCO:

Abassi Antonius, apologus. *Alber* Ioannes, e S. P. philosophus, historicus. *Alexander* a S. Ioanne, Carmelita, historicus. *Alexiovits* Basilius, ord. S. Paul. orator sacer et panegyricus. *Amade* C. Antonius, orator panegyricus. *Aranka* Georgius, philologus. *Asóth* Ioannes, criticus. *Baernkopf*, prius e S. I. deinde canonicus Posonienſis, iam Strigonienſis, apologus, polemicus. *Bajtfi* Ioannes, poeta. *Balia* Samuel, iurisconsultus. *Balla* Antonius, mathematicus. *Balla* Emericus, vnitarius, onomatographus, arithmographus. *Bárdány* Petrus, interpreſ. *Bárdáfi* Ioannes, historicus criticus. *Barichevich* Adamus, ecclesiasticus, biographus. *Barits* Adalbertus, cath. philologus. *Bartalis* Antonius, historicus. *Battányi* Ioannes, historicus. *Batthyáni* C. Aloyſius, politicus, apologus. *Batthyáni* C. Ignatius, epiſcopus Tranſiluanienſis, historicus, polemicus, legum ſacrarum collector, ſacer orator, biographus. *Batthyáni* Card. Iosephus, epiſcopus Tranſiluan. archiepiſcopus Colocen. deinde Strigonien. orator panegyricus & politicus. *Beke* Martinus, topographus. *Belmai* Georgius, cath. apologus, poeta. *Benitzki* Ioannes, canonicus Quinqueeccleſienſis, orator, historicus. *Benkő* Franciscus, Calu. mineralogus. *Benkő* Iosephus, Calu. historicus, politicus. *Benkő* Nicolaus, e S. I. canonicus Nitrienſis, poeta, orator. *Benkő* Samuel, cath. medicus, topographus, meterologus. *Benyák* Bernardus, e S. P. philosophus, apologus. *Berents* Chriſtianus, e S. P. orator panegyricus & polemicus. *Bernyákovits* L. B. Iosephus, ecclesiasticus, poeta. *Bertits* Franciscus, ecclesiasticus, poeta Hungaricus. *Bertóni* Florianus, ord. S. Paul. theologus polemicus.

s. *Bielik* Ladislaus, e S. P. poeta, orator panegyricus et polemicus, historicus. *Binder* Ioannes, politicus. *Blaskovich* Andreas, e S. I. historicus, biographus. *Boer* Alexander, interpret. *Born* Ignatius, metallurgographus. *Büki* Iosephus, cath. medicus. *utsánszki* Georgius, poeta lyricus. *Chielich* Mamilianus, Zagrabienensis canonicus, orator panegyricus. *Csapó* Iosephus, medicus, botanicus. *Csadi* Ladislaus, e S. I. orator, poeta. *Csapodi* Adouicus, e S. I. Vespriemensis praepositus, theologus. *Csehszombati* Iosephus, medicus, interpret. *Czanki* Gabriel, interpret. *Cziráki* C. Antonius, philologus, iurisconsultus, historicus, orator. *Czirák* Andreas, Luth. historicus, orator panegyricus. *Dálnoki* Ladislaus, polemicus. *Détfi* Antonius, cath. historicus, polemicus, iurisconsultus. *Détfi* Samuel, Osmanographus, historicus, ephemeridum Hungaricarum auctor. *Dombi* Samuel, medicus. *Domin* Iosephus, canonicus Clasmensis, hygieus. *Dugonits* Andreas, e S. P. poeta Hungaricus, mathematicus. *Eder* Iosephus, ecclesiasticus, criticus. *Egyed* Ioachimus, ord. S. Paul. sacer orator. *Engel* Christianus, historicus. *Erdélyi* Iosephus, Vacienensis canonicus, apologus, orator panegyricus. *Ertsei* Daniel, Calu. asceta. *Eszterházi* C. Carolus, episcopus Vacien. Agrienensis, orator. *Eszterházi* C. Ladislaus, episcopus Quinqueecelesiensis, orator, interpret. *Etédi* Martinus, versificator. *Fába* Imen, canonicus Strigonienensis, poeta. *Fábri* Franciscus, e S. I. poeta. *Fajtszer* Franciscus, e S. I. poeta. *Furkas* Andreas, versificator. *Farkas* Antonius, historicus. *Farkas* Franciscus, S. I. poeta. *Farkas*

Ioannes, grammaticus. *Farkas* Ludovicus, e S. P. orator polemicus. *Fehér* Antonius, interpres. *Fekete* Géorgius, medicus. *Fekete* Georgius, interpres. *Franck* Georgius, laurinenſis canonicus, hiftoricus. *Fridrich* Vrbanus, ord. S. Franc. hiftoricus. *Földi* Ioannes, grammaticus, botanicus. *Fülöp* Gabriel, Calu. leguleius. *Galgóczy* Franciſcus, canonicus Strigoniensis, orator panegyricus. *Gáborczy* Antonius, Varadienſis canonicus, biographus, apologus, polemicus. *Gati* Stephanus, hiftoricus. *Geiger* Mathias, e S. I. abbas, orator, interpres. *Generſi* Chriftianus, Luth. theologus. *Gottgeiſt* Ioannes, e S. I. hiftoricus. *Groſſinger* Franciſcus, politicus. *Groſſinger* Ioannes, e S. I. hiftorico - phyſicus. *Guadiányi* C. Ioannes, hiftoricus, poeta Hungaricus. *Gubernáth* Antonius, cath. interpres. *Gyarmati* Samuel, grammaticus. *Gyöngyöſi* Ioannes, Calu. verſificator Hungaricus. *Györſi* Iosephus, aſceta. *Göböl* Caſparus, Calu. verſificator. *Görög* Demetrius, cath. ephemeridographus. *Hadali* Carolus, mathematicus. *Hajas* Stéphanus, e S. I. parochus, orator ſacer. *Handerla* Georgius, parochus, oeconomus. *Hannulik* Chryſoſtomus, e S. P. poeta lyricus. *Harsányi* Stephanus, e S. I. religioſo Praemonſtratenſis, deinde parochus, abbas, orator panegyricus, et polemicus. *Hell* Maximilianus, e S. I. chronologus, aſtronomus. *Hermolauſ*, ord. S. Franc. capuc. aſceta, ſacer orator. *Hiatki* Iosephus, S. I. philologus. *Horányi* Alexius, e S. P. orator, biographus, interpres. *Horváth* Adamus, poeta Hungaricus. *Horváth* Ignatius, cath. iuriſconſultus. *Horváth* Ioannes B. e S. I. abbas, orator, logicus, phyſicus, metaphyſicus, mathematicus. *Horváth* Michael, prius S. I. iam abbas, hiftoricus, orator,

itor, interpres. *Hunyadi* Franciscus, Calu. asceta. *Iroslaus*, ord. S. Franc. capuc. interpres. *Iencei* Georgius, Calu. asceta. *Illei* Ioannes, e S. I. orator, interpres. *Institoris* Michael, Luth. asceta. *Isaurus*, ord. S. Franc. capuc. orator panegyricus. *Kahnár* Georgius, Calu. lexicographus. *Karadi* Stephanus, omoedus. *Kaszanitzki* Adamus, Posoniensis canonicus, grammaticus Hebraicus. *Katanchich* Petrus, ord. S. Franc. philologus, poeta. *Katona* Stephanus, rator, historicus, asceta. *Kazintzi* Franciscus, interpres. *Keglevich* S. Sigismundus, Strigoniensis praefectus, orator. *Kélér* Sigismundus, Luth. iuriconsultus. *Kelz* Emericus, e S. I. Iaurinensis canonicus, anegyricus orator, catecheta. *Kendrei* Gabriel, e S. I. poeta. *Kenessei* Georgius, politicus. *Kenyeres* Iosephus, e S. I. canonicus Rosnauiensis, orator, pologus, poeta. *Keresztúri* Iosephus, prius S. I. poeta, philologus, politicus. *Ketskeméri* Sigismundus, Calu. interpres. *Kirina* Franciscus, e S. I. orator, poeta. *Kis* Iosephus, medicus. *Klanitza* Martinus, Luth. polemicus. *Klobuszki* Antonius, interpres. *Klobuszki* Franciscus, L. B. Transsiluanien. Zagrabien. episcopus, Colocen. archiepiscopus, orator. *Klobuszki* Petrus, S. I. iam canonicus Colocen. is, orator panegyricus. *Knall* Ioannes, e S. I. abbas, orator. *Koller* Iosephus, canonicus Quinqueecclesiensis, historicus. *Kollonich* C. Ladislaus, episcopus primum Transsiluanien. deinde Varadiensis, iam archiepiscopus Colocen. is, orator. *Konde* Iosephus, politicus. *Konyi* Ioannes, asceta. *Korabinski* Ioannes, geographus. *Koppi* Carolus, e S. P. physicus, politicus. *Kosztolányi* Alexander, orator sacer. *Kovachich* Martinus, historicus, diplomatarius. *Ko-*

vátfznai Alexander, interpres. *Kováts* Franciscus, geometra, poeta. *Kozma* Franciscus, e S. I. comœdus, orator panegyricus. *Kratzer* Ioannes, grammaticus. *Kreskai* Emericus, ord. S. Paul. poeta Hungaricus. *Kromer* Franciscus, canonicus Posoniensis, historicus, apologus. *Kultsár* Stephanus, ord. S. Benedicti. poeta Hungaricus. *Kövesdi* Ladislaus, iurisconsultus. *Lakits* Georgius, canonicus. *Lehotzki* Andreas, Stemmographus. *Lethenei* Ioannes, ecclesiasticus, interpres. *Lihán* Paullinus, e S. P. orator panegyricus. *Limp* Iosephus, interpres. *Majláth* Antonus, e S. I. canonicus Iaurinensis, orator, poeta, hymnographus. *Makó* Paullus, e S. I. canonicus Vaciensis, orator, poeta, philosophus. *Markovits* Matthias, canonicus. *Marton* Stephanus, Calu. philologus. *Mihálcz* Stephanus, e S. I. poeta, polemicus. *Miller* Iacobus, historicus. *Mindszenti* Samuel, Calu. interpres. *Mitterpacher* Ludouicus, e S. I. abbas, orator, physicus, geographus, astronomus, oeconomus. *Mollik* Tobias, ord. S. Bened. theologus, apologus. *Molnár* Franciscus, historicus. *Molnár* Ioannes senior, e S. I. orator. *Molnár* Ioannes iunior, e S. I. canonicus Scepusiensis, philologus, polemicus, orator panegyricus, historicus, interpres, poeta. *Nagy* Franciscus, Vespriemensis canonicus, orator, apologus. *Nagy* Franciscus, Calu. versificator Hungaricus. *Nagy* Ioannes, e S. I. poeta Hungaricus. *Nagyvári* Ioannes, oeconomicus. *Nánáfi* Stephanus, philologus. *Nederzki* Alexius, e S. I. historico-physicus. *Németh* Ladislaus, geographus. *Németh* Michael, parochus, oeconomicus. *Nofzko* Aloysius, ord. S. Franc. orator, geographus, phraseologus. *Novák* Chrysothomus, abbas ord. S. Benedicti, apologus.

Oko-

Solitsáni Iosephus, cath. politicus. *Paintner* Michael, prius S. I. nunc praepositus Rátothenſis, philoſophus. *Pallya* Stephanus, e S. P. prouinciae praefectus, orator panegyricus. *Panckl* Matthaeus, e S. I. physicus, oeconomicus. *Papánek* Georgius, parochus, historicus, geographus. *Parkai* Lucas, oeconomicus. *Paul* Wenceslaus, oeconomicus. *Pázmándi* Gabriel, botanicus. *Pázmándi* Samuel, historicus. *Perghold* Paullus, iuriscouſultus. *Perlaki* Daudid, aſceſis. *Pertzel* Emericus, e S. P. prou. praefes, theoloſophus. *Petrovits* Iosephus, cath. iuriscouſultus. *Pétrzeli* Iosephus, Calu. interpres, historicus. *Platthy* Marius, e S. I. canonicus Neosolienſis, poeta, historicus. *Podhradczki* Michael, e S. P. orator. *Poor* Canianus, e S. P. phyſicus. *Poots* Andreas, poeta rhythmicus. *Pray* Georgius, e S. I. canonicus Varadienſis, poeta, historicus, polemicus, apoloſophus. *Prileſzki* Ioannes, e S. I. poeta, orator, historicus, theoloſophus. *Pupikhoſſer* Auguſtinus, e S. I. orator, interpres. *Rajnis* Iosephus, e S. I. poeta Hungaricus. *Ráth* Iathias, Luth. ephemeridographus. *Rátz* Samuel, Luth. interpres, medicus. *Ravazdi* Andreas, oeconomicus. *Ranſch* Franciſcus, e S. I. abbas, architectonicus. *Révai* Nicolaus, prius e S. P. interpres, poeta, philologus. *Revitzki* Carolus L. B. interpres. *Revitzki* Ignatius, S. I. politicus. *Réz* Iosephus, anatomicus. *Ribényi* Michael, canonicus Nitrienſis, orator. *Ribinyi* Ioannes, Luth. historicus, orator. *Rigler* Nicolaus, cath. medicus. *Rosenman* Stephanus, iuriſta. *Rozgonyi* Iosephus, metaphyſicus. *Rosnak* Martinus, Auguſtinianus, topographus. *Sándor* Ioannes, biographus. *Schaffrath* Leopoldus L. B. prius S. P. iam canonicus Vacienſis, orator, poeta. *Schedius*

dus Ioannes, philologus. *Schoenwisner Stephanus*, e S. I. geographus, antiquarius. *Schwartner Martinus*, Luth. diplomaticus. *Sebastianovich Franciscus*, canonicus Zagrabienſis, poeta. *Sebök Iosephus*, Calu. interpres. *Segesvári Stephanus*, interpres. *Seelman Carolus*, interpres. *Siklóſi Stephanus*, Calu. verſificator. *Simai Chriſtophorus*, e S. P. comoedus. *Simanovich Franciscus*, eccleſiaſticus, theologus. *Simonchich Innocentius*, e S. P. poeta, orator panegyricus. *Simonyi Andreas*, politicus. *Simunich Ioannes*, e S. I. canonicus Chasmenſis, theologus polemicus. *Sirmienſis Ladislaus*, politicus. *Sollenghi Carolus*, oeconomicus. *Somogyi Alexius*, ord. S. Franc. conuent. catecheta. *Spaſts Ladislaus*, ord. S. Franc. prou. praeſes, historicus. *Spaſts Stephanus*, S. I. poeta lyricus. *Spilenberg Paullus*, interpres, ephemeridographus. *Stadler Iosephus*, eccleſiaſticus, historicus. *Staindl Franciscus*, S. I. geometra. *Stankováſi Leopoldus*, ord. S. Franc. ſacer orator. *Stripſis Ferdinandus*, cath. medicus. *Szabo David*, S. I. poeta Hungaricus. *Szabó David*, Calu. philoſophus. *Szabó Iosephus*, S. I. oeconomus. *Szabó Ladislaus*, poeta Hungaricus. *Szaitz Leo*, ord. Sernorum B. V. M. historicus, apologus, polémicus, phraſeologus Hungaricus. *Szalágyi Stephanus*, Quinqueeccleſienſis canonicus, historicus. *Szalkai Antonius*, interpres. *Szaller Georgius*, grammaticus. *Szekér Ioachim*, ord. S. Franc. historicus. *Szente Paullus*, Calu. poedagogicus. *Szentiványi Ladislaus*, interpres. *Szentiványi Stephanus*, e S. I. poeta. *Szép Ioannes*, interpres. *Szerdahelyi Georgius*, e S. I. canonicus Vacienſis, poeta lyricus, orator panegyricus, Aeſtheticus. *Szikſzai Georgius*, aſceta. *Szilágyi Ioannes*, e S. I. polemicus.

amicus. *Szilágyi* Martinus, interpres. *Szilágyi* Samuel, interpres. *Szűha* Georgius, ord. S. Paul. criticus. *Szűhányi* Franciscus, S. I. asceta. *Szűhányi* Ioannes, ecclesiasticus, oeconomicus. *Szűorényi* Michael, ecclesiasticus, polemicus, historicus. *Takáts* Adamus, orator. *Teschedik* Samuel, Luth. oeconomicus. *Tobnai* Alexander, veterinarius. *Tóth* Wolfgangus, S. I. poeta Hungaricus. *Trnka* Wenceslaus, math. medicus. *Trünešsek* Antonius, ecclesiasticus, geometra. *Tšerei* Iosephus, S. I. philologus. *Tšervák* Ladislaus, medicus, criticus. *Vajda* Samuel, abbas ord. S. Bened. asceta. *Vajkovits* Emericus, e S. I. praepositus Colocensis, orator, philologus. *Vajland* Franciscus, e S. I. orator. *Valla* Hiacynthus, e S. P. poeta lyricus. *Vályi* Andreas, cath. topographus Hungaricus. *Varga* Paullus, Calu. asceta. *Veres* Michael, interpres. *Verségi* Franciscus, ord. S. Paul. grammaticus. *Vesprémi* Stephanus, Calu. medicus, biographus. *Vétsei* Iosephus, Calu. interpres. *Viser* Adamus, abbas, hermeneuticus, orator. *Wallaszki* Paullus, historicus. *Wernischek* Iacobus, cath. medicus. *Windisch* Carolus, Luth. geographus, philologus. *Zachár* Andreas, e S. I. orator panegyricus, poeta lyricus, asceta. *Zechentner* Antonius, interpres, poeta Hungaricus. *Zerdahelyi* Gabriel, praepositus Vaciensis, episcopus consecratus, orator. *Zinányi* Ludouicus, e S. P. poeta. *Zosmus*, ord. S. Franc. capuc. orator sacer. *Zsivits* Mathias, canonicus Eninqueecclesiensis, theologus. *Óri* Philippus, Calu. interpres. *Óróis* Franciscus, ecclesiasticus, liturgicus.

INDEX

CHRONOLOGICUS

PARTIS III.

XXXVIII. FERDINANDVS I.

coepit A. C. 1526. desit A. C. 1564.

A. C. 1526. p. 4. A. 1527. p. 6. A. 1528. p. 9. A. 1529.
p. 11. A. 1530. p. 13. A. 1531. p. 14. A. 1532. p. 15.
A. 1533. p. 16. A. 1534. p. 17. A. 1535. p. 18. A.
1536. 1537. p. 21. A. 1538. p. 23. A. 1539. 1540. p.
25. A. 1541. p. 27. A. 1542. p. 30. A. 1543. p. 35.
A. 1544. 1545. p. 38. A. 1546. p. 41. A. 1547. p.
43. A. 1548. p. 45. A. 1549. p. 48. A. 1550. p. 49.
A. 1551. p. 51. A. 1552. p. 54. A. 1553. p. 58. A.
1554. p. 60. A. 1555. p. 62. A. 1556. p. 64. A. 1557.
p. 67. A. 1558. p. 70. A. 1559. p. 71. A. 1560. p. 73.
A. 1561. p. 74. A. 1562. p. 75. A. 1563. p. 77. A. 1564.
p. 79.

XXXIX. MAXIMILIANVS,

coepit A. C. 1564. desit A. C. 1576.

A. C. 1564. p. 83. A. 1565. p. 86. A. 1566. p. 89. A.
1567. p. 97. A. 1568. p. 101. A. 1570. p. 103. A.
1571. p. 111. A. 1572. p. 113. A. 1573. p. 116. A.
1574. p. 117. A. 1575. p. 120. A. 1576. p. 123.

XL. RVDOLPHVS,

coepit A. C. 1576. desit A. C. 1608.

A. C. 1576. p. 127. A. 1577. p. 128. A. 1578. p. 130. A.
1579. p. 132. A. 1580. p. 134. A. 1581. p. 135. A.
1582.

I N D E X.

1582. p. 136. A. 1583. p. 138. A. 1584. p. 139. A.
 1585. p. 140. A. 1586. p. 141. A. 1587. p. 142. A.
 1588. p. 146. A. 1589. p. 148. A. 1590. p. 150. A.
 1591. p. 151. A. 1592. p. 154. A. 1593. p. 155. A.
 1594. p. 159. A. 1595. p. 162. A. 1596. p. 168. A.
 1597. p. 173. A. 1598. p. 177. A. 1599. p. 183. A.
 1600. p. 187. A. 1601. p. 190. A. 1602. p. 195. A.
 1603. p. 201. A. 1604. p. 205. A. 1605. p. 210. A.
 1606. p. 214. A. 1607. p. 215. A. 1608. p. 216.

XLI. MATHIAS II.

coepit A. C. 1608. desit A. C. 1619.

C. 1608. p. 219. A. 1609. p. 223. A. 1610. p. 227. A.
 1611. p. 228. A. 1612. p. 229. A. 1613. p. 230. A.
 1614. p. 233. A. 1615. p. 234. A. 1616. p. 235. A.
 1617. 1618. p. 236. A. 1619. p. 243.

XLII. FERDINANDVS II.

coepit A. C. 1619. desit A. C. 1637.

C. 1619. p. 245. A. 1620. p. 249. A. 1621. p. 253. A.
 1622. p. 254. A. 1623. p. 258. A. 1624. 1625. p. 260.
 A. 1626. p. 264. A. 1627. p. 266. A. 1628. 1629. p.
 267. A. 1630. p. 268. A. 1631. p. 271. A. 1632. p.
 272. A. 1633. p. 273. A. 1634. 1635. p. 274. A. 1636.
 p. 279. A. 1637. p. 280.

XLIII. FERDINANDVS III.

coepit A. C. 1637. desit A. C. 1657.

C. 1637. 1638. p. 284. A. 1639. p. 288. A. 1640. p.
 289. A. 1641. 1642. p. 290. A. 1643. p. 291. A. 1644.
 p. 292. A. 1645. p. 294. A. 1646. p. 297. A. 1647.
 p. 297. A. 1648. p. 305. A. 1649. p. 306. A. 1650.
 p. 312. A. 1651. 1652. p. 313. A. 1653. 1654. p. 314.
 A. 1655. p. 315. A. 1656. p. 322. A. 1657. p. 323.

XLV.

I N D E X.

XLV. LEOPOLDVS I.

coepit A. C. 1657. desinit A. C. 1705.

A. C. 1657. p. 324. A. 1658. p. 327. A. 1659. p. 329. A.
1660. p. 339. A. 1661. p. 341. A. 1662. p. 343. A.
1663. p. 347. A. 1664. p. 350. A. 1665. p. 354. A.
1666. p. 355. A. 1667. p. 356. A. 1668. 1669. p. 357.
A. 1670. p. 358. A. 1671. p. 360. A. 1672. p. 361. A.
1673. p. 364. A. 1674. p. 366. A. 1675. p. 367. A.
1676. p. 368. A. 1677. p. 369. A. 1678. p. 370. A.
1679. p. 371. A. 1680. p. 372. A. 1681. p. 373. A.
1682. p. 378. A. 1683. p. 380. A. 1684. p. 384. A.
1685. p. 387. A. 1686. p. 390. A. 1687. p. 394. A.
1688. p. 397. A. 1689. p. 401. A. 1690. p. 403. A.
1691. p. 406. A. 1692. p. 408. A. 1693. p. 409. A.
1694. p. 410. A. 1695. p. 411. A. 1696. p. 412. A.
1697. p. 413. A. 1698. p. 417. A. 1699. p. 418. A.
1700. p. 419. A. 1701. p. 420. A. 1702. 1703. p. 422.
A. 1704. p. 425. A. 1705. p. 428.

XLVI. IOSEPHVS I.

coepit A. C. 1705. desinit A. C. 1711.

A. C. 1705. p. 430. A. 1706. p. 435. A. 1707. p. 437. A.
1708. p. 439. A. 1709. 1710. p. 442. A. 1711. p. 447.

XLVII. CAROLVS III.

coepit A. C. 1711. desinit. A. C. 1740.

A. C. 1711. p. 454. A. 1712. p. 455. A. 1713. p. 456. A.
1714. p. 458. A. 1715. p. 459. A. 1716. p. 468. A.
1717. p. 471. A. 1718. p. 474. A. 1719. p. 475. A.
1720. p. 476. A. 1721. p. 477. A. 1722. p. 478. A.
1723. p. 479. A. 1724. 1725. 1726. p. 485. A. 1727.
1728. p. 486. A. 1729. p. 487. 1730. p. 489. A. 1731.
1732. p. 490. A. 1733. 1734. p. 491. A. 1735. p. 492.
A.

I N D E X.

A. 1736. p. 493. A. 1737. p. 494. A. 1738. p. 495.
A. 1739. p. 497. A. 1740. p. 498.

XLVIII. MARIA TERESIA.

coepit A. C. 1740. desit A. C. 1780.

A. C. 1740. p. 500. A. 1741. p. 502. A. 1742. p. 508. A.
1743. p. 510. A. 1744. p. 511. A. 1745. p. 512. A.
1746. p. 514. A. 1747. p. 515. A. 1748. p. 516. A.
1749. 1750. p. 517. 1751. p. 518. A. 1752. p. 520.
A. 1753. 1754. p. 521. A. 1755. 1756. p. 522. A.
1757. p. 523. A. 1758. p. 525. A. 1759. p. 527. A.
1760. p. 528. A. 1761. p. 530. A. 1762. 1763. p. 531.
A. 1764. p. 532. A. 1765. p. 533. 1766. 1767. p. 535.
A. 1768. 1769. p. 536. A. 1770. p. 537. A. 1771. p.
538. A. 1772. 1773. p. 539. A. 1774. p. 540. A. 1775.
1776. p. 541. A. 1777. p. 542. A. 1778. p. 543. A.
1779. p. 545. A. 1780. p. 546.

XLIX. IOSEPHVS II.

coepit A. C. 1780. desit A. C. 1790.

A. C. 1780. p. 550. A. 1781. p. 552. A. 1782. p. 553.
A. 1783. p. 557. A. 1784. p. 558. A. 1785. p. 561.
A. 1786. p. 563. A. 1787. p. 564. A. 1788. p. 566.
A. 1789. p. 569. A. 1790. p. 573.

. L. LEOPOLDVS II.

coepit A. C. 1790. desit A. C. 1792.

A. C. 1790. p. 576. A. 1791. p. 582. A. 1792. p. 588.

LI. FRANCISCVS.

coepit A. C. 1792. Viuit, & uiuat.

A. C. 1792. p. 589. A. 1793. p. 596. A. 1794. p. 600.
A. 1795. p. 603. A. 1796. p. 607. A. 1797. p. 613.

*Sphalmata**sic emenda.*

Pag.	9	lin.	12	quae	qua
—	66	—	8	post 1563.	adde Benk Transf. T. II. p.
					130. alii tamen aliter
—	97	—	20	regione	regionem
—	118	—	3	orne	ordine
—	139	—	8	quidem	quidam
—	168	—	10	sua	suae
—	181	—	17	18 non	non.
—	187	—	13	coegit	coepit
—	204	—	28	Tunianus	Turrianus
—	248	—	15	Octobris	Augusti
—	266	—	2	Turcis	Turcicis
—	349	—	19	post deferentium	adde comitabantur
—	379	—	10	specifico	specioso
—	398	—	4	altae	alte
—	471	—	17	prius	pius
—	501	—	1	V. 1798.	1798. V.
—	505	—	28	Transilvaniae	Transilvania

